ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקווייי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ. י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקֻבָּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיְיָ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־
יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ
וַיְיָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג כִּי לֹא יָנוּחַ
שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־
יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעַוְלָתָה יָדֵיהֶם: ד הֵיטִיבָה
יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: ה וְהַמַּטִּים
עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם
עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכו

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן
הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ
וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ
לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: ג הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ
הָיִינוּ שְׂמֵחִים: ד שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה
יִקְצֹרוּ: ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע
בֹּא־יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

נקודות משיחות קודש – מזמור קכה מתוך "תהילות מנחם"

א–ב – שיר המעלות הבוטחים בהוי' כהר ציון לא ימוט לעולם ישב. ירושלים הרים סביב לה והוי' סביב לעמו מעתה ועד עולם

ג. וממשיך בכתוב "ירושלים הרים סביב לה וה' סביב לעמו מעתה ועד עולם". והפירוש בפסוק הוא[1] "כמו ירושלים שההרים מסבבים לה (וקשה להגיע אלי' כדי לפגוע בהם ח"ו), כן ה' סביבות עמו הבוטחים בו להגן עליהם עד עולם".

ידוע[2] שכל ענין בגשמיות משתלשל מענינו ברוחניות, ואם כן הסיבה לכך שבכוחם של ההרים להגן על ירושלים בגשמיות (שהוא ענין שאינו נמצא בהרים מצד עצמו), הוא מפני שברוחניות הענינים יש בהם עילוי לגבי ירושלים עצמה.

ולכאורה זהו תמוה, הרי ההרים הם מחוץ לירושלים, ואין בהם קדושת ירושלים, ואיך בכוחם להגן על ירושלים?

והענין בזה, מבואר בחסידות[3] המעלה בקדושת בית המקדש לגבי המשכן הוא: שקדושת המשכן להיות בהעדר קביעות (מחמת נסיעתה עם בני ישראל במ"ב מסעות), לא חדרה בה קדושה במקום, וכן לא בדברים השייכים לדומם. משא"כ קדושת בית המקדש להיותה במקום קבוע חדרה בה קדושה במקום, ולכן הי' בנוי מאבנים ולא רק מצומח (עצי שטים) ומחי (יריעות וצמר), כי הקדושה התלבשה בגדרי המקום, ומצד זה גם בדומם יש קדושה. ואדרבה, בדומם היא באופן גבוה יותר, להיות שכל הגבוה יותר יורד למטה יותר[4].

המשך בעמוד 78

1) מצו"ד. וראה ראב"ע כאן.
2) ראה תניא רפ"ג.
3) ראה תו"א ויגש מג, ג. ולקו"ש ח"ו ע' 17 ואילך. וש"נ.
4) ראה אוה"ת וארא ע' קסב ואילך. ע' ריד. לקו"ת שה"ש כג, א. ובכ"מ.

מפתח

מאמר

ד"ה ואלה תולדות ה'תשח"י / 5

התוועדות

ר"ח כסלו וש"פ תולדות ה'תשמ"ט / 27

ש"פ תולדות ה'תש"נ / 34

לקוטי שיחות

תולדות, כרך כה, ג / 42

תולדות, כרך ל, א / 47

אגרות קודש

עמודים 26, 55, 78, 179, 181

הוספות

לימוד יומי על פי תקנת רבותינו נשיאינו

חומש	תניא	היום יום	רמב"ם שלושה פרקים	רמב"ם פרק אחד	רמב"ם ספר המצוות
ראשון / 56	ראשון / 80	ראשון / 92	ראשון / 98	ראשון / 144	ראשון / 166
שני / 62	שני / 82	שני / 92	שני / 103	שני / 146	שני / 166
שלישי / 64	שלישי / 83	שלישי / 92	שלישי / 110	שלישי / 150	שלישי / 166
רביעי / 66	רביעי / 84	רביעי / 92	רביעי / 116	רביעי / 152	רביעי / 166
חמישי / 67	חמישי / 86	חמישי / 93	חמישי / 122	חמישי / 155	חמישי / 166
שישי / 72	שישי / 88	שישי / 93	שישי / 128	שישי / 159	שישי / 167
שבת קודש / 76	שבת קודש / 90	שבת קודש / 93	שבת קודש / 133	שבת קודש / 162	שבת קודש / 167

לימוד מחולק לפי ימים

משנה	גמרא	שולחן ערוך הרב
ראשון / 170	ראשון / 182	ראשון / 212
שני / 172	שני / 186	שני / 213
שלישי / 172	שלישי / 190	שלישי / 213
רביעי / 174	רביעי / 194	רביעי / 213
חמישי / 174	חמישי / 198	חמישי / 214
שישי / 176	שישי / 202	שישי / 214
שבת קודש / 177	שבת קודש / 206	שבת קודש / 215

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים / 212

שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' / 212

תורה אור / 215

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים / 217

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך / 219

אדמו"ר המהר"ש

תורת שמואל תרל"ג / 220

אדמו"ר הרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב / 221

אדמו"ר הריי"צ

ספר המאמרים תרפ"ט / 223

לקוטי דיבורים / 224

ספר הזכרונות / 225

אגרות קודש / 227

שונות

ילקוט לוי יצחק על התורה / 52

נקודות בעניני גאולה ומשיח / 54

הלכה יומית לעיון ברמב"ם / 94

פרק בנביאים וכתובים / 168

עין יעקב - מסכת שבת / 180

נקודה מעובדת משיחת קודש / 228

חומש לקריאה בציבור / 229

לוח זמנים / 238

נקודות משיחות קודש

"כִּי עָיֵף אָנֹכִי" / על עייפות והימנעות ממנה / 229

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

בס"ד. שבת פרשת תולדות, מברכים החודש וערב ראש חודש כסלו, ה'תשח"י

(הנחה בלתי מוגה)

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק[1], וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה, דְּצָרִיךְ לְהָבִין כְּפֶל הַלָּשׁוֹן, שֶׁלְּאַחַר שֶׁאוֹמֵר "יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם", מוֹסִיף וְכוֹפֵל "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק". וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין עַל־פִּי הַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן אֵין קוֹרִין אָבוֹת אֶלָּא לִשְׁלֹשָׁה[2], שֶׁבְּחִינַת הָאָבוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל אָדָם[3], מַהוּ עִנְיַן "יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם" וְ"אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק" בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

ב) **וְהָעִנְיָן** הוּא[4], דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁאַבְרָהָם וְיִצְחָק הֵם בְּחִינוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה, אַבְרָהָם הוּא מִדַּת הַחֶסֶד וְיִצְחָק הוּא מִדַּת הַגְּבוּרָה. דְּהִנֵּה, אַבְרָהָם הָיָה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת הַחֶסֶד, כִּדְאִיתָא בַּ׳פַּרְדֵּס׳[5] בְּשֵׁם סֵפֶר הַבָּהִיר[6] אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּבָ"ה כָּל יְמֵי חַיֵּי אַבְרָהָם בָּאָרֶץ לֹא הִצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מִלַּאכְתִּי שֶׁהָרֵי אַבְרָהָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בְּמִקּוֹמִי, וְהֵינוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הָיְתָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁהָיָה מַכְנִיס אוֹרְחִים וּמַאֲכִילָם וּמַשְׁקָם כוּ׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן גְּמִילוּת חֲסָדִים בְּנַשְׁמִיּוּת. וְנוֹסָף לָזֶה הָיָה גּוֹמֵל חֲסָדִים גַּם בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁהָיָה מְגַלֶּה אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[7] וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם, אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא שֶׁגָּרַם שגם אחרים יקראו, הרי הפסוק מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לְשִׁמּוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב שגרם לכל העוברים ושבים לקרוא בשם ה', כִּיצַד: לְאַחַר רבנו הזקן בתניא פרק כג: "וזהו שאמרו רבותינו זכרונם־לברכה האבות הן הן המרכבה שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עולם הזה ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם", כִּדְאִיתָא בַּ׳פַּרְדֵּס׳[5] בְּשֵׁם סֵפֶר הַבָּהִיר[6] אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּבָ"ה כָּל יְמֵי חַיֵּי אַבְרָהָם בָּאָרֶץ לֹא הִצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מִלַּאכְתִּי שֶׁהָרֵי אַבְרָהָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בְּמִקּוֹמִי, וְהֵינוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הָיְתָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁהָיָה מַכְנִיס אוֹרְחִים וּמַאֲכִילָם וּמַשְׁקָם כוּ׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן גְּמִילוּת חֲסָדִים בְּנַשְׁמִיּוּת. וְנוֹסָף לָזֶה הָיָה גּוֹמֵל חֲסָדִים גַּם בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁהָיָה מְגַלֶּה אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[7] וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם, אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא, מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לְשִׁמּוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב, כִּיצַד: לְאַחַר

1) ריש פרשתנו (תולדות) – כה, יט. 2) ברכות טז, ב. 3) תו"א ר"פ וארא. 4) בהבא לקמן – ראה ד"ה ואלה תולדות תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' סח ואילך). ד"ה ואלה תולדות וד"ה עתיד כו' ש"י עולמות תרח"ץ (סה"מ תרח"ץ ע' קכט ואילך. קמ ואילך). ד"ה על שלשה דברים דש"פ תולדות תרצ"ט (סה"מ תרצ"ט ע' 102 ואילך). 5) שער כב (שער הכינויים) פ"ד. 6) סקצ"א. 7) וירא כא, לג.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ עָמְדוּ האורחים לְבָרְכוֹ לברך את אברהם ולהודות לו
על שהאכילם והשקם, אָמַר לָהֶם אברהם לאורחים וְכִי מִשֶּׁלִּי
אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל אֱלֹקֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי
שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם[8] וכך גרם לאנשים רבים לקרוא בשם ה', וַהֲיִנוּ,
שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה לְהַמְשִׁיךְ
וּלְגַלּוֹת אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם ונמצא
שהן בעבודתו להשפיע לאנשים חסד
גשמי והן בעבודתו לגלות אלקות
בעולם, פעולותיו של אברהם היו
פעולות של חסד. אָמְנָם, יִצְחָק
הָיָה מֻרְכָּבָה בטל לחלוטין, כאמור
לְמַדַּת הַגְּבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9]
בדברי יעקב אבינו ללבן – (לולי אלקי
אבי אלקי אברהם) וּפַחַד יִצְחָק
הָיָה לִי (כי עתה ריקם שלחתנ),
ויעקב מדייק ואומר "ופחד יצחק"
לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ של יצחק אבינו
הָיְתָה בְּקַו הַגְּבוּרָה.

וְהִנֵּה ב' הָעִנְיָנִים דְּאַבְרָהָם וְיִצְחָק שֶׁהֵם חֶסֶד וּגְבוּרָה, הֵם אוֹר וָחֹשֶׁךְ[10], כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[11] "לָאוֹר" דָּא אַבְרָהָם "וְלַחֹשֶׁךְ" דָּא יִצְחָק, שֶׁאַבְרָהָם שֶׁהוּא חֶסֶד שִׁעְנְּנוּ הַמְשָׁכָה וְגִלּוּי, הֲרֵי זֶה בְּחִינַת אוֹר, וְיִצְחָק שֶׁהוּא גְּבוּרָה שֶׁעְנְּנָה הֶעְלֵם, הֲרֵי זֶה בְּחִינַת חֹשֶׁךְ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה בְּעִנְיַן הַבְּרִיאָה יֶשְׁנָם ב' הָעִנְיָנִים דְּאוֹר וָחֹשֶׁךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[12] יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ. וְהַיְנוּ, שֶׁבְּחִינַת אוֹר הִיא מַדְרֵגָה שֶׁיְּכוֹלָה לְהִתְגַּלּוֹת לְמִי שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה, וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּשֵׁם אוֹר שֶׁהוּא עִנְיַן הַגִּלּוּי, וּבְחִינַת חֹשֶׁךְ הִיא מַדְרֵגָה שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהִתְגַּלּוֹת לְמַטָּה, וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהֶעְלֵם. וְזֶהוּ הפירוש הפנימי והעמוק של יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ[13], דְּיִצִירָה הִיא עִנְיָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּבָר ("יוצר") אֵיזֶה צוּרָה מאחר שהוא מוגדר בהגבלות מסויימות שיוצרות צורה כזו ולא אחרת, שֶׁלָּכֵן שַׁיָּךְ שֶׁתִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה ה"יצירה" בעלת הצורה לְמַטָּה, וְלָכֵן הֲרֵי זֶה בְּחִינַת אוֹר וגילוי. אָמְנָם בְּרִיאָה הוּא עִנְיָן שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם צִיּוּר כי הוא כל כך נעלה שאין לו צורה והגדרה, וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ שֶׁתִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה כי ה"למטה" אינו מסוגל לקבל ולהכיל דבר כל כך נעלה, וְלָכֵן הֲרֵי זֶה בְּחִינַת חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם.

ג) אָמְנָם צָרִיךְ לְהָבִין אֵיךְ אֶפְשָׁר לִקְרֹא עִנְיָן זֶה שנעלם מפני שהוא נעלה מכדי להתגלות למטה בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ, הֲרֵי כָּל עִנְיַן הֶעְלֵם ואי ההתגלות של אותה בחינה נעלית הוּא רַק לְגַבֵּי הַזּוֹלַת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל זֹאת, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁמִּצַּד טַעַם זֶה יֵקָבַע שֵׁם חֹשֶׁךְ עַל עֶצֶם הַמַּדְרֵגָה, אַף שֶׁעֶצֶם עִנְיָנוֹ ומעמדו ומדריגתו שֶׁל הֶעְלֵם הוּא לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי ואם כן איך אפשר לקרוא "חושך" שמשמעו למטה מן האור?. ומוסיף ומבאר את השאלה בעומק יותר: דְּהִנֵּה, עִנְיַן הֶעְלֵם וְגִלּוּי אֵינוֹ

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ עָמְדוּ לְבָרְכוֹ, אָמַר לָהֶם וְכִי מִשֶּׁלִּי
2 אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל אֱלֹקֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ
3 וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם[8], וַהֲיִנוּ,
4 שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה לְהַמְשִׁיךְ וּלְגַלּוֹת אֱלֹקוּת
5 בָּעוֹלָם. אָמְנָם, יִצְחָק הָיָה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת
6 הַגְּבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי, לְפִי
7 שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה בְּקַו הַגְּבוּרָה.
8 וְהִנֵּה ב' הָעִנְיָנִים דְּאַבְרָהָם וְיִצְחָק שֶׁהֵם חֶסֶד
9 וּגְבוּרָה, הֵם אוֹר וָחֹשֶׁךְ[10], כִּדְאִיתָא
10 בַּזֹּהַר[11] "לָאוֹר" דָּא אַבְרָהָם "וְלַחֹשֶׁךְ" דָּא יִצְחָק,
11 וַהֲיִנוּ, שֶׁאַבְרָהָם שֶׁהוּא חֶסֶד שִׁעְנְּנוּ הַמְשָׁכָה
12 וְגִלּוּי, הֲרֵי זֶה בְּחִינַת אוֹר, וְיִצְחָק שֶׁהוּא גְּבוּרָה
13 שֶׁעְנְּנָה הֶעְלֵם, הֲרֵי זֶה בְּחִינַת חֹשֶׁךְ. וְהָעִנְיָן
14 בָּזֶה, דְּהִנֵּה בְּעִנְיַן הַבְּרִיאָה יֶשְׁנָם ב' הָעִנְיָנִים
15 דְּאוֹר וָחֹשֶׁךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[12] יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא
16 חֹשֶׁךְ. וְהַיְנוּ, שֶׁבְּחִינַת אוֹר הִיא מַדְרֵגָה שֶׁיְּכוֹלָה
17 לְהִתְגַּלּוֹת לְמִי שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה, וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּשֵׁם
18 אוֹר שֶׁהוּא עִנְיַן הַגִּלּוּי, וּבְחִינַת חֹשֶׁךְ הִיא מַדְרֵגָה
19 שֶׁאִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה, וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּשֵׁם
20 חֹשֶׁךְ, שֶׁהוּא עִנְיַן הֶעְלֵם. וְזֶהוּ יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא
21 חֹשֶׁךְ[13], דְּיִצִירָה הִיא עִנְיָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּבָר אֵיזֶה
22 צוּרָה, שֶׁלָּכֵן שַׁיָּךְ שֶׁתִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה, וְלָכֵן הֲרֵי זֶה
23 בְּחִינַת אוֹר. אָמְנָם בְּרִיאָה הוּא עִנְיָן שֶׁאֵין בּוֹ
24 שׁוּם צִיּוּר, וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ שֶׁתִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה, וְלָכֵן הֲרֵי
25 זֶה בְּחִינַת חֹשֶׁךְ.
26 ג) אָמְנָם צָרִיךְ לְהָבִין אֵיךְ אֶפְשָׁר לִקְרֹא עִנְיָן
27 זֶה בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ, הֲרֵי כָּל עִנְיַן הֶעְלֵם הוּא רַק לְגַבֵּי הַזּוֹלַת שֶׁאֵינוֹ
28 יָכוֹל לְקַבֵּל זֹאת, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁמִּצַּד טַעַם זֶה יֵקָבַע שֵׁם חֹשֶׁךְ עַל עֶצֶם
29 הַמַּדְרֵגָה, אַף שֶׁעֶצֶם עִנְיָנוֹ שֶׁל הֶעְלֵם הוּא לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי. דְּהִנֵּה, עִנְיַן הֶעְלֵם

8) סוטה י, סע"א ואילך (הובא בפרש"י וירא שם). 9) ויצא לא, מב. 10) ראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' תקלח ואילך. אוה"ת ברכה ע' א'תתצד ואילך. ד"ה ויאמר לו יהונתן דש"פ תולדות פר"ת (סה"מ פר"ת ע' קנט ואילך). 11) ח"א קמא, ב. 12) בברכת ק"ש – מישעי' מה, ז. 13) ראה גם סה"מ תרס"ב ע' שנז ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

בְּאֹפֶן שֶׁעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ שֶׁהָיָה קֹדֶם בְּהֶעְלֵם בָּא אַחַר־כָּךְ לְגִלּוּי, וּכְמוֹ הִתְגַּלּוּת דָּבָר שֶׁהָיָה מֻנָּח בְּתֹכָהּ סְגוּרָה, שֶׁהַדָּבָר עַצְמוֹ בָּא לְגִלּוּי [שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה אֲזַי הַגִּלּוּי הוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַהֶעְלֵם והמצב שבו הדבר הוצא מהתיבה הסגורה ונראה לעין הוא מצב יותר נעלה ועדיף לעומת המצב שבו היה הדבר סגור בקופסא, כֵּיוָן שֶׁאָז לאחר שהדבר גלוי ונראה יֶשְׁנָן בְּגִלּוּי ב׳ הַמַּעֲלוֹת, הֵן מַעֲלַת הַהֶעְלֵם (עֶצֶם הַדָּבָר שֶׁהָיָה בְּהֶעְלֵם) וְהֵן מַעֲלַת הַגִּלּוּי], אֶלָּא העלם וגילוי ברוחניות הוא בְּאֹפֶן שֶׁהַהֶעְלֵם הדרגות הגבוהות הנעלמות עקב כך שה״למטה״ נמוך מכדי לקלוט אותן נִשְׁאָר בִּבְחִינַת הֶעְלֵם והעובדה שאותה דרגה באה לידי גילוי אין משמעה שהיא יורדת ממעלתה, וְהַיְנוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ רַק גִּלּוּי אור מסויים מִן הַהֶעְלֵם הנעלה, אֲבָל הַהֶעְלֵם המאור עַצְמוֹ נִשְׁאָר בְּהֶעְלְמוֹ ולא התגלה, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמַּאֲמָרִים הַקּוֹדְמִים[14]. במאמר שהופיע ב״דבר מלכות״ לחג הסוכות שנה זו (עם ביאור בדרך אפשר) מבואר בהרחבה שכאשר ״חכמה סתימאה״ (החכמה הנעלמת) נעשית שורש ומקור לחכמה הגלויה, אין פירושו של דבר ש״חכמה סתימאה״ עצמה באה לידי גילוי אלא רק שהחכמה הגלויה התגלתה ממנה ואילו היא עצמה נשארה בהעלם. ולמרות שהחכמה הסתומה והנעלמת היא השורש לחכמה הגלויה, היא עצמה, החכמה הסתומה, נשארת תמיד חכמה נעלמה כשם ש׳כח המשכיל׳ שבעמקי הנפש מפעיל את החכמה הגלויה אבל התגלות חכמה אין פירושה התגלות ׳כח המשכיל׳ שנשאר בהעלם.

וְאִם כֵּן מוּבָן שֶׁההֶעְלֵם הוּא בדרגה שהיא לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי, וּמַה שֶׁנִּקְרָא הֶעְלֵם חֲרֵי זֶה לא בגלל חסרון בו עצמו, אלא רַק לְפִי

ביאור בדרך אפשר

וְגִלּוּי אֵינוֹ בְּאֹפֶן שֶׁעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ שֶׁהָיָה קֹדֶם בְּהֶעְלֵם בָּא אַחַר־כָּךְ לְגִלּוּי, וּכְמוֹ הִתְגַּלּוּת דָּבָר שֶׁהָיָה מֻנָּח בְּתֹכָהּ סְגוּרָה, שֶׁהַדָּבָר עַצְמוֹ בָּא לְגִלּוּי [שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה אֲזַי הַגִּלּוּי הוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַהֶעְלֵם, כֵּיוָן שֶׁאָז יֶשְׁנָן בְּגִלּוּי ב׳ הַמַּעֲלוֹת, הֵן מַעֲלַת הַהֶעְלֵם (עֶצֶם הַדָּבָר שֶׁהָיָה בְּהֶעְלֵם) וְהֵן מַעֲלַת הַגִּלּוּי], אֶלָּא בְּאֹפֶן שֶׁשְּׁאָר בִּבְחִינַת הֶעְלֵם, וְהַיְנוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ רַק גִּלּוּי מִן הַהֶעְלֵם, אֲבָל הַהֶעְלֵם עַצְמוֹ נִשְׁאָר בְּהֶעְלְמוֹ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמַּאֲמָרִים הַקּוֹדְמִים[14]. וְאִם כֵּן מוּבָן שֶׁההֶעְלֵם הוּא לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי, וּמַה שֶׁנִּקְרָא הֶעְלֵם חֲרֵי זֶה רַק לְפִי שֶׁהוּא הֶעְלֵם לְגַבֵּי זוּלָתוֹ. וְכֵיוָן שֶׁבְּעֶצֶם עִנְיָנוֹ חֲרֵי הוּא לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי, אֵינוֹ מוּבָן, לָמָּה יִקָּרֵא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ - ביטוי שמשמעו העדר וחסרון לעומת האור, והרי הוא נעלם מפני מעלתו? וְכֵיוָן שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ, חֲרֵי מוּבָן, שֶׁעִנְיַן הַהֶעְלֵם הוּא לֹא רַק הֶעְלֵם לְגַבֵּי זוּלָתוֹ, אֶלָּא שֶׁבְּעֶצֶם עִנְיָנוֹ הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם.

וְהָעִנְיָן הוּא, שֶׁבְּחִינַת הַהֶעְלֵם הוּא בְּקֶרוּב וּדְבֵקוּת בְּמְקוֹרוֹ, וְלִהְיוֹתוֹ בְּקֶרוּב לְמְקוֹרוֹ חֲרֵי הוּא בְּהֶעְדֵּר הַהִתְפַּשְׁטוּת, וְלָכֵן הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ בְּעֶצֶמוֹ שֶׁאֵינוֹ מִבְּחִינַת מְצִיאוּת אוֹר. וְזוֹהִי גַּם כֵּן הַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה גַּם לְזוּלָתוֹ, אֶלָּא שֶׁבְּעֶצֶם עִנְיָנוֹ הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם.

וְהָעִנְיָן הוּא, שֶׁבְּחִינַת הַהֶעְלֵם הוּא בְּקֶרוּב וּדְבֵקוּת בְּמְקוֹרוֹ, וְלִהְיוֹתוֹ בְּקֶרוּב לְמְקוֹרוֹ חֲרֵי הוּא בְּהֶעְדֵּר הַהִתְפַּשְׁטוּת, וְלָכֵן הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ בְּעֶצֶמוֹ שֶׁאֵינוֹ מִבְּחִינַת מְצִיאוּת אוֹר. וְזוֹהִי גַּם כֵּן הַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה גַּם לְזוּלָתוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ זֶה יֶשְׁנָן בְּגִלּוּי ב׳ הַמַּעֲלוֹת, הֵן מַעֲלַת הַהֶעְלֵם (עֶצֶם הַדָּבָר שֶׁהָיָה בְּהֶעְלֵם) וְהֵן מַעֲלַת הַגִּלּוּי], אֶלָּא שֶׁבְּחִינַת הַהֶעְלֵם נִשְׁאָר בִּבְחִינַת הֶעְלֵם, וְהַיְנוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ רַק גִּלּוּי מִן הַהֶעְלֵם, אֲבָל הַהֶעְלֵם עַצְמוֹ נִשְׁאָר בְּהֶעְלְמוֹ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמַּאֲמָרִים הַקּוֹדְמִים[14]. וְאִם כֵּן מוּבָן שֶׁההֶעְלֵם הוּא לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי, וּמַה שֶׁנִּקְרָא הֶעְלֵם חֲרֵי זֶה רַק לְפִי שֶׁהוּא הֶעְלֵם לְגַבֵּי זוּלָתוֹ. וְכֵיוָן שֶׁבְּעֶצֶם עִנְיָנוֹ הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם.

וְהָעִנְיָן הוּא, שֶׁבְּחִינַת הַהֶעְלֵם הוּא בְּקֶרוּב וּדְבֵקוּת בְּמְקוֹרוֹ, וְלִהְיוֹתוֹ בְּקֶרוּב לְמְקוֹרוֹ חֲרֵי הוּא בְּהֶעְדֵּר הַהִתְפַּשְׁטוּת, וְלָכֵן הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ בְּעֶצֶמוֹ שֶׁאֵינוֹ מִבְּחִינַת מְצִיאוּת אוֹר. וְזוֹהִי גַּם כֵּן הַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה גַּם לְזוּלָתוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ אַיְידֵי דְּטָרִיד לְמִבְלַע לֹא פָּלִיט[15] כיוון שטרוד לבלוע אינו פולט, כי מְטֻבָּע הדברים אין מקום לשתי פעולות סותרות בו זמנית. וכך גם בעניינים רוחניים דְּכֵיוָן שֶׁהוּא ההעלם טָרִיד לְמִבְלַע ונמצא ב׳תנועה׳ ובנטייה של ׳בליעה׳, היינו התעלמות וחוסר התפשטות והתגלות, חֲרֵי הוּא בִּבְטוּל כָּל חוּשָׁיו, וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ לְהַשְׁפִּיעַ כְּלָל ולכן הדרגות שהן בהעלם ראויות להקרא ״חושך״ כי הן ב׳תנועה׳ של הסתרות ואי־התגלות, וּכְמוֹ בְּרַב וְתַלְמִיד, מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, שֶׁמַּאֲשֶׁר הַתַּלְמִיד טָרוּד ועסוק שֶׁהוּא הֶעְלֵם לְגַבֵּי זוּלָתוֹ. וְכֵיוָן שֶׁבְּעֶצֶם עִנְיָנוֹ חֲרֵי הוּא לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי, אֵינוֹ מוּבָן, לָמָּה יִקָּרֵא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ - וְכֵיוָן שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ, חֲרֵי מוּבָן, שֶׁעִנְיַן הַהֶעְלֵם הוּא לֹא רַק הֶעְלֵם לְגַבֵּי זוּלָתוֹ, אֶלָּא שֶׁבְּעֶצֶם עִנְיָנוֹ הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם. וְדבר זה צריך ביאור. וְהָעִנְיָן הוּא שאמנם העדר הגילוי הוא בגלל גודל המעלה של ההעלם ודרגתו היא למעלה מדרגת הגילוי, אבל בכל זאת יש בהעלם חיסרון מסויים (שבגללו הוא נקרא ״חושך״), וחיסרון זה נובע מכך שֶׁבְּחִינַת הַהֶעְלֵם אינו בא לידי גילוי וביטוי אלא הוּא נשאר בְּקֶרוּב וּדְבֵקוּת בְּמְקוֹרוֹ, וְלִהְיוֹתוֹ בְּקֶרוּב לְמְקוֹרוֹ חֲרֵי הוּא בְּהֶעְדֵּר הַהִתְפַּשְׁטוּת כלפי חוץ, וְלָכֵן הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ בְּעֶצֶמוֹ מצד מהותו, ולא רק ביחס להתגלות אל הזולת שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת מְצִיאוּת אוֹר שעניינו הוא להתפשט ולהאיר. וְזוֹהִי גַּם כֵּן הַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה גַּם לְזוּלָתוֹ כלומר, שאי־ההתגלות איננה הגדרה של המצב אלא תוצאה – מאחר שההעלם דבוק במקורו ואיננו מתפשט ומתגלה (כמו האור), לכן איננו מתגלה גם לזולת. וְעַל־דֶּרֶךְ המושג ההלכתי האמור לענין בליעת איסור בכלים וכדומה אַיְידֵי דְּטָרִיד לְמִבְלַע לֹא פָּלִיט[15] כיוון שטרוד לבלוע אינו פולט, כי מְטֻבָּע הדברים אין מקום לשתי פעולות סותרות בו זמנית. וכך גם בעניינים רוחניים דְּכֵיוָן שֶׁהוּא ההעלם טָרִיד לְמִבְלַע ונמצא ב׳תנועה׳ ובנטייה של ׳בליעה׳, היינו התעלמות וחוסר התפשטות והתגלות, חֲרֵי הוּא בִּבְטוּל כָּל חוּשָׁיו, וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ לְהַשְׁפִּיעַ כְּלָל ולכן הדרגות שהן בהעלם ראויות להקרא ״חושך״ כי הן ב׳תנועה׳ של הסתרות ואי־התגלות, וּכְמוֹ בְּרַב וְתַלְמִיד, מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, שֶׁמַּאֲשֶׁר הַתַּלְמִיד טָרוּד ועסוק

14) ד״ה תקעו דיום ב׳ דר״ה פ״ה ואילך; ד״ה ועמדו רגליו דיום ב׳ דחה״ס פ״ב (לעיל ע׳ 8 ואילך; ס״ע 34 ואילך).
15) ע״פ לשון חז״ל – חולין ח, ב.

ביאור בדרך אפשר

בְּקַקְבָּלַת הַשֵּׂכֶל מֵהָרַב, אֲזַי הוּא בְּבִטּוּל וְהֶעְדֵּר הַמְצִיאוּת
ומצבו הנפשי הוא שכל כולו נמצא בהתבטלות וחוסר ביטוי של המציאות
שלו, עַד שֶׁאֵינוֹ שַׂיָּךְ לְהַשְׁפִּיעַ כְּלָל כי 'קבלה' ו'השפעה' הן שתי
'תנועות' סותרות שלא יכולות לבוא בבת אחת.

וְכֵן הוּא בְּתַחְלַת עִנְיַן
הַמְקַבְּלִים, דְּהַיְנוּ סְפִירַת
הַמַּלְכוּת שכל עניינה הוא שהיא
מקבלת מהספירות שלמעלה ממנה,
שֶׁהַדִּגְמָא לְזֶה בַּבְּרִיאָה לְמַטָּה
בעולם הזה הוּא עִנְיַן הַלְּבָנָה
שאין לה כל אור משל עצמה (בלשון
הזוהר המובא בחסידות: "לית לה
מגרמה כלום", אין לה מֵעַצְמָהּ כלום),
כדלהלן. דְּהֵנָּה, עִנְיָנוֹ שֶׁל הַיָּרֵחַ
הוּא לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ (דְּאַף
שֶׁנֶּאֱמַר[16] וַיַּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת
שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים גו'
וַיִּתֵּן אוֹתָם אֱלֹקִים בִּרְקִיעַ
הַשָּׁמָיִם ואם כן השפעת האור לארץ
היא דבר נוסף על עצם המציאות של
השמש והירח, הֲרֵי סִיּוּמָא דִּקְרָא
סיום הפסוק הוּא לְהָאִיר עַל
הָאָרֶץ ומכאן שהשפעת אור על הארץ
היא העיקר והתכלית של שני המאורות,
השמש והירח), וּבְאוֹר הַיָּרֵחַ
המאיר על הארץ יֵשׁ כַּמָּה חִלּוּקִים
הבדלים וְשִׁנּוּיִים, לְפָעָמִים
באמצע החודש הוּא בְּתַכְלִית
הַמִּלּוּי וְהַשְׁלֵמוּת, וְלִפְעָמִים
מאמצע החודש ואילך נִתְמַעֵט
אוֹרָהּ, וְעַד שֶׁלִּפְעָמִים בסוף
החודש הִיא מִתְעַלֶּמֶת לְגַמְרֵי,
וּכְמוֹ בְּעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ
וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ שֶׁאָז הִיא בְּהֶעְלֵם
לְגַמְרֵי, ואור הירח לא נראה כלל,
וְגַם בְּרֶגַע הַמּוֹלָד הֲרֵי למרות
שהלבנה נולדה מחדש ומתחילה להאיר
הִיא רַק נְקוּדָה בִּלְבַד ואורה
כמעט שאינו ניכר. וְשִׁנּוּיִים אֵלֶּה
בלבנה הֵם לְפִי אֹפֶן קֵרוּבָהּ
וְרִחוּקָהּ מִמְּקוֹרָהּ שֶׁהוּא אוֹר
הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהֲרֵי הַלְּבָנָה אֵין לָהּ

ביאור בדרך אפשר

אוֹר מֵעַצְמָהּ, אֶלָּא שֶׁאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מֵאִיר עַל־יָדָהּ באמצעותה, 43
וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הַלְּבָנָה הִיא בְּקֵרוּב לַשֶּׁמֶשׁ, הֲרֵי הִיא בטלה 44
לחלוטין אל מול השמש והיא בְּהֶעְדֵּר הַהִתְפַּשְׁטוּת והתגלות, וְכָל מַה 45
שֶּׁהִיא מִתְרַחֶקֶת יוֹתֵר מֵהַשֶּׁמֶשׁ מִתְפַּשֶּׁטֶת יוֹתֵר מְצִיאוּתָהּ 46
בדומה לאמור לעיל לגבי רב ותלמיד 47
שבשעה שהתלמיד יושב לפני רבו 48
וטרוד 'לבלוע' היינו לקבל ולקלוט, הוא 49
איננו מסוגל 'לפלוט', היינו להשפיע. 50
וּכְשֶׁם שֶׁהוּא בְּאוֹר הַלְּבָנָה 51
שֶׁהוּא הַמְקַבֵּל, כֵּן הוּא גַּם 52
בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא הַמַּשְׁפִּיעַ, 53
דְּהֵנָּה, בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ יֵשׁ אוֹר 54
הַמִּתְפַּשֵּׁט מהשמש החוצה וְאוֹר 55
הַכָּלוּל בשמש עצמה ואיננו מתגלה, 56
וַהֲרֵי דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הָאוֹר יוֹצֵא 57
מִחוּץ לִמְקוֹרוֹ בְּעֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ 58
אֲזַי הוּא מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט, מַה־ 59
שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא כָּלוּל 60
בִּמְקוֹרוֹ בְּעֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֲזַי 61
אֵינוֹ עוֹלֶה בְּשֵׁם אוֹר כְּלָל ואי 62
אפשר להגדיר אותו כאור של השמש כי 63
הוא חלק בלתי נפרד מהשמש עצמה 64
ולא מהות בפני עצמה. 65
וְהַדִּגְמָא מִזֶּה יוּבָן בִּסְפִירַת 66
הַמַּלְכוּת, דְּלֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ 67
כְּלוּם[17] שאין לה שום דבר (אורות 68
מיוחדים לה) מעצמה, וְרַק מְקַבֶּלֶת 69
אורות והשפעות מִבְּחִינַת זְעֵיר־ 70
אַנְפִּין פנים זעירות הם המידות חסד 71
וגבורה וכו', שֶׁכַּאֲשֶׁר הִיא 72
בְּקֵרוּב לִ'זְעֵיר אַנְפִּין' וקרובה 73
למקור השפע שלה ודבוקה בו, אֲזַי 74
הִיא בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, וְנַעֲשֵׂית 75
נְקוּדָה תַּחַת הַיְסוֹד[18] מבואר 76
בקבלה וחסידות שבביטול של ספירת 77
המלכות לספירות שלמעלה ממנה 78
(המידות) יש כמה אופנים ועניינים, 79
ואחד מהם הוא שהמלכות מבטלת את 80
עצמה שתהיה בבחינת 'נקודה' בלבד 81

1 הַתַּלְמִיד טָרוּד בְּקַקְבָּלַת הַשֵּׂכֶל מֵהָרַב, אֲזַי הוּא
2 בְּבִטּוּל וְהֶעְדֵּר הַמְצִיאוּת, עַד שֶׁאֵינוֹ שַׂיָּךְ
3 לְהַשְׁפִּיעַ כְּלָל. וְכֵן הוּא בִּתְחִלַּת עִנְיַן הַמְקַבְּלִים,
4 דְּהַיְנוּ סְפִירַת הַמַּלְכוּת, שֶׁהַדִּגְמָא לְזֶה בַּבְּרִיאָה
5 לְמַטָּה הוּא עִנְיַן הַלְּבָנָה. דְּהֵנָּה, עִנְיָנוֹ שֶׁל הַיָּרֵחַ
6 הוּא לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ (דְּאַף שֶׁנֶּאֱמַר[16] וַיַּעַשׂ
7 אֱלֹקִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים גו' וַיִּתֵּן
8 אוֹתָם אֱלֹקִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם, הֲרֵי סִיּוּמָא דִּקְרָא
9 הוּא לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ), וּבְאוֹר הַיָּרֵחַ יֵשׁ כַּמָּה
10 חִלּוּקִים וְשִׁנּוּיִים, לְפָעָמִים הוּא בְּתַכְלִית הַמִּלּוּי
11 וְהַשְׁלֵמוּת, וְלִפְעָמִים נִתְמַעֵט אוֹרָהּ, וְעַד
12 שֶׁלִּפְעָמִים הִיא מִתְעַלֶּמֶת לְגַמְרֵי, וּכְמוֹ בְּעֶרֶב
13 רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ שֶׁאָז הִיא בְּהֶעְלֵם לְגַמְרֵי,
14 וְגַם בְּרֶגַע הַמּוֹלָד הֲרֵי הִיא רַק נְקוּדָה בִּלְבַד.
15 וְשִׁנּוּיִים אֵלֶּה הֵם לְפִי אֹפֶן קֵרוּבָהּ וְרִחוּקָהּ
16 מִמְּקוֹרָהּ שֶׁהוּא אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהֲרֵי הַלְּבָנָה אֵין
17 לָהּ אוֹר מֵעַצְמָהּ, אֶלָּא שֶׁאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מֵאִיר
18 עַל־יָדָהּ, וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הַלְּבָנָה הִיא בְּקֵרוּב
19 לַשֶּׁמֶשׁ, הֲרֵי הִיא בְּהֶעְדֵּר הַהִתְפַּשְׁטוּת, וְכָל מַה
20 שֶׁהִיא מִתְרַחֶקֶת יוֹתֵר מֵהַשֶּׁמֶשׁ מִתְפַּשֶּׁטֶת יוֹתֵר
21 מְצִיאוּתָהּ. וּכְשֶׁם שֶׁהוּא בְּאוֹר הַלְּבָנָה שֶׁהוּא
22 הַמְקַבֵּל, כֵּן הוּא גַּם בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא
23 הַמַּשְׁפִּיעַ, דְּהֵנָּה, בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ יֵשׁ אוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט
24 וְאוֹר הַכָּלוּל, וַהֲרֵי דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הָאוֹר יוֹצֵא
25 מִחוּץ לִמְקוֹרוֹ בְּעֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֲזַי הוּא מֵאִיר
26 וּמִתְפַּשֵּׁט, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא כָּלוּל בִּמְקוֹרוֹ
27 בְּעֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֲזַי אֵינוֹ עוֹלֶה בְּשֵׁם אוֹר כְּלָל.
28 וְהַדִּגְמָא מִזֶּה יוּבָן בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, דְּלֵית לָהּ
29 מִגַּרְמָהּ כְּלוּם[17], וְרַק מְקַבֶּלֶת מִבְּחִינַת זְעֵיר־
30 אַנְפִּין, שֶׁכַּאֲשֶׁר הִיא בְּקֵרוּב לִ'זְעֵיר אַנְפִּין', אֲזַי
31 הִיא בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, וְנַעֲשֵׂית נְקוּדָה תַּחַת הַיְסוֹד[18], וְכַאֲשֶׁר הִיא מִתְרַחֶקֶת

16) בראשית א, טז־יז. 17) זח"א לג, ב. רמט, ב. זח"ג רטו, א. ועוד. 18) ראה זח"ג קצא, א ובהגהת הרח"ו שם. עץ חיים

ביאור בדרך אפשר

(ללא כל התפשטות) ואז היא קרובה ודבוקה למידה האחרונה מהמידות העליונות, מידת היסוד, ומובן שבמצב הזה היא אך ורק 'מקבל' ולא 'משפיע' **וְכַאֲשֶׁר הִיא מִתְרַחֶקֶת מִ'זְעֵיר אַנְפִּין'**, היינו המידות, ואיננה דבוקה וקרובה למקורה כל כך **אֲזַי נַעֲשֵׂית** ספירת המלכות שבעולם האצילות **רֹאשׁ לַשּׁוֹעָלִים** (ביטוי מליצי על פי לשון המשנה בפרקי אבות פרק ד: "הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים") היינו אמצעי להעברת השפעה וחיות מהספירות שלמעלה ממנה **לְהַשְׁפִּיעַ אוֹר בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** שהם העולמות שלמטה מעולם האצילות. **וּכְשֶׁם שֶׁהוּא בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, כָּךְ הוּא גַּם בִּמַּדְרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר, שֶׁכָּל שֶׁהוּא בִּבְחִינַת קָרוֹב יוֹתֵר לְבְחִינַת עַצְמוּת אֵין־סוֹף** שהוא הראש והשורש לכל הבחינות ולכל הדרגות, **הֲרֵי הוּא יוֹתֵר בִּבְחִינַת בְּטוּל הַמְּצִיאוּת** העצמית שלו **וּבִבְחִינַת חֹשֶׁךְ** והעלם **בְּעַצְמוֹ** ולא ב'תנועה' של התפשטות והארה והשפעה אלא בהתבטלות, ואיננו 'משפיע' אלא רק 'מקבל'. **וּכְמַאֲמַר**[19] הזוהר **כֶּתֶר עֶלְיוֹן אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ אוֹר צַח מְצַחְצָח** היינו אור זך, בהיר ומאיר, בכל זאת **אוֹכֶם** אפלולי ועכור **הוּא קָדֶם** לגבי **עַלַּת הָעֲלוֹת, וְהַיְנוּ שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ כֶּתֶר עֶלְיוֹן, רֵאשִׁית לְכָל הַסְּפִירוֹת** בשונה מהמלכות שהיא סוף כל הספירות, **וּבָזֶה גּוּפָא הוּא בְּחִינַת אוֹר צַח וּמְצַחְצָח, מִכָּל־מָקוֹם, "אוֹכֶם הוּא", שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַבִּטּוּל וּבְחִינַת חֹשֶׁךְ בְּעַצְמוֹ. וּכְמַאֲמַר**[19] **כֶּתֶר עֶלְיוֹן אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ אוֹר צַח מְצַחְצָח, אוֹכֶם הוּא קָדֶם עַלַּת הָעֲלוֹת, וְהַיְנוּ שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ כֶּתֶר עֶלְיוֹן, רֵאשִׁית לְכָל הַסְּפִירוֹת, וּבָזֶה גּוּפָא הוּא בְּחִינַת אוֹר צַח וּמְצַחְצָח, מִכָּל־מָקוֹם, "אוֹכֶם הוּא", שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַבִּטּוּל וּבְחִינַת חֹשֶׁךְ בְּעַצְמוֹ. וּכְמַאֲמַר**[20] **כָּל נֶהוֹרִין דַּוְקָא. וְכֵן הוּא בִּבְחִינַת עִנְיַן הָאוֹר לְמַעְלָה, שֶׁדַּוְקָא כַּאֲשֶׁר מִתְרַחֵק מִמְּקוֹרוֹ אֲזַי נַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת מְצִיאוּת אוֹר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא בְּקִרוּב וְכָלוּל בְּמְקוֹרוֹ אֲזַי אֵינוֹ בִּבְחִינַת מְצִיאוּת אוֹר כְּלָל, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[21] **לָאו אינון נְהוֹרִין** אין אלו אורות (וזאת למרות שכאשר הם יוצאים ממקורם ומתגלים הרי הם אורות נעלים ביותר, כמו הכתר העליון שאורו זך ובהיר במיוחד). **וְאֵין זֶה סוֹתֵר לְהַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן עוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁפְּרוּשׁ תֵּבֵת אֲצִילוּת הוּא מִלְּשׁוֹן נָסְמוּךְ**[22]**, וּמִכָּל־מָקוֹם עִנְיַן הָאֲצִילוּת הוּא גִּלּוּי הֶהָעֲלֵם**[23] לכאורה יש מקום לשאול על האמור לעיל: לגבי מהותו וענייניו של עולם האצילות מבואר בחסידות ש"אצילות" הוא מלשון "אצלו וסמוך", כלומר קרוב וסמוך לקדוש־ברוך־הוא בעצמו (ועוד מבואר שבאופן כללי אצילות שייך יותר לבורא מאשר לנבראים כי האורות שבאצילות הם בבחינת 'אין'. ורק בעולמות בי"ע (בריאה, יצירה, עשיה) שלמטה מאצילות) יש נבראים שהם בבחינת 'יש' ומציאות ולפי האמור לעיל שככל שבחינה מסוימת קרובה יותר למקורה ודבוקה בו, היא פחות מתפשטת ופחות מאירה ועד כדי כך שהיא נחשבת 'חושך', מדוע מוגדר עולם האצילות כ"גילוי ההעלם" ולא כ'העלם' ר'חושך'? **דְּהִנֵּה יָדוּעַ הֶהָפְרֵשׁ בֵּין הַלָּשׁוֹן אוֹר לְהַלָּשׁוֹן אֲצִילוּת** שני הביטויים, להאיר ולהאציל, מתייחסים להתגלות והארה והתפשטות ממקור של אור והשפעה, אבל יש ביניהם הבדל משמעותי, **שֶׁהַלָּשׁוֹן אוֹר מוֹרֶה עַל הַגִּלּוּי כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד הַמָּקוֹר** כי לחלוטין ומתעלמת (בחינת "חושך") כשהיא קרובה לדרגות שלמעלה ממנה ודבוקה במקור השפע שלה אלא אפילו בחינת הכתר שלמעלה מהספירות (ומצד מהותה היא אור זך ובהיר), כאשר היא קרובה למקור השפע וניצבת מול ה'אין סוף', גם היא מתבטלת מכל וכל ואינה מאירה אלא נעלמת ("חושך").

ביאור בדרך אפשר

מִ'זְעֵיר אַנְפִּין', אֲזַי נַעֲשֵׂית רֹאשׁ לַשּׁוֹעָלִים לְהַשְׁפִּיעַ אוֹר בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. וּכְשֶׁם שֶׁהוּא בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, כָּךְ הוּא גַּם בִּמַּדְרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר, שֶׁכָּל שֶׁהוּא בִּבְחִינַת קָרוֹב יוֹתֵר לְבְחִינַת עַצְמוּת אֵין־סוֹף, הֲרֵי הוּא יוֹתֵר בִּבְחִינַת בְּטוּל הַמְּצִיאוּת וּבִבְחִינַת חֹשֶׁךְ בְּעַצְמוֹ. וּכְמַאֲמַר[19] **כֶּתֶר עֶלְיוֹן אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ אוֹר צַח מְצַחְצָח, אוֹכֶם הוּא קָדֶם עַלַּת הָעֲלוֹת, וְהַיְנוּ שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ כֶּתֶר עֶלְיוֹן, רֵאשִׁית לְכָל הַסְּפִירוֹת, וּבָזֶה גּוּפָא הוּא בְּחִינַת אוֹר צַח וּמְצַחְצָח, מִכָּל־מָקוֹם, "אוֹכֶם הוּא", שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַבִּטּוּל וּבְחִינַת חֹשֶׁךְ בְּעַצְמוֹ. וּכְמַאֲמַר**[20] **כָּל נֶהוֹרִין דַּוְקָא. וְכֵן הוּא בִּבְחִינַת עִנְיַן הָאוֹר לְמַעְלָה, שֶׁדַּוְקָא כַּאֲשֶׁר מִתְרַחֵק מִמְּקוֹרוֹ אֲזַי נַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת מְצִיאוּת אוֹר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא בְּקִרוּב וְכָלוּל בְּמְקוֹרוֹ אֲזַי אֵינוֹ בִּבְחִינַת מְצִיאוּת אוֹר כְּלָל, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[21] **לָאו אינון נְהוֹרִין. וְאֵין זֶה סוֹתֵר לְהַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן עוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁפְּרוּשׁ תֵּבֵת אֲצִילוּת הוּא מִלְּשׁוֹן נָסְמוּךְ**[22]**, וּמִכָּל־מָקוֹם עִנְיַן הָאֲצִילוּת הוּא גִּלּוּי הֶהָעֲלֵם**[23]**. דְּהִנֵּה יָדוּעַ הֶהָפְרֵשׁ בֵּין הַלָּשׁוֹן אוֹר לְהַלָּשׁוֹן אֲצִילוּת, שֶׁהַלָּשׁוֹן אוֹר מוֹרֶה עַל הַגִּלּוּי כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד הַמָּקוֹר, מַה־**

שער לד (שער תיקון הנוקבא) פ"ד. 19) תקו"ז ת"ע קרוב לסופו (קלה, ב). 20) זח"א כג, א. 21) ח"א סה, א. 22) ראה פרדס שער טז (שער אבי"ע) פ"א. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"א ע' שיא. מקומות שנסמנו בהערה הבאה. 23) ראה תו"א משפטים עו, א. אוה"ת על מארז"ל ס"ע רא ואילך. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

"אור" פירושו הארה של מקור האור, **הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּקֶרוֹב לְמְקוֹרוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֲצִילוּת עִנְיָנוֹ הוּא הַגִּלּוּי כְּמוֹ שֶׁהוּא מֻרְחָק דַּוְקָא** ונבדל ממקורו, **שֶׁלָּכֵן נִקְרָא אֲצִילוּת בְּשֵׁם עוֹלָם, עוֹלָם הָאֲצִילוּת** כלומר: אין להתפלא על כך שמצד אחד עולם האצילות נקרא 'אצלו', היינו סמוך וקרוב למקורו ומצד שני הוא נקרא 'גילוי ההעלם', דבר שאפשרי רק במצב של ריחוק מסויים מהמקור (כאמור), כי עצם העובדה שעולם האצילות נקרא 'אצילות' ולא 'אור' מוכיחה שלא מדובר בהארה ו'גילוי' ממקום קרוב למקור האור, שהרי 'אור' הוא התגלות והתפשטות של המקור מקרוב ואילו 'אצילות' היא התגלות של מקור האור מרחוק. ולכן, למרות שביחס לעולמות שלמטה ממנו, אצילות נחשב 'אצלו' וסמוך למקור האור, הרי ביחס ל'אור' שהוא התגלות מתוך קירבה למקור האור, גם עולם האצילות הוא 'עולם', כי סוף סוף גם אצילות הוא לא בקירוב (כל כך) למקורו באור אין סוף - **אָמְנָם אֲמִתִּית עִנְיַן הָאוֹר הוּא בְּהִיוֹתוֹ בְּקֶרוֹב וְכָלוּל בִּמְקוֹרוֹ** מבלי להתגלות כלל, כאמור, **שֶׁאָז אֵינוֹ בְּבְחִינַת מְצִיאוּת אוֹר כְּלָל** אלא נכלל ונעלם בתוך מקורו. **וּמִכָּל זֶה יוּבָן בְּעִנְיַן** דרגות אלה שנקראות **בְּחִינַת חֹשֶׁךְ** והעלם מאחר שאינן מאירות בהתפשטות וגילוי, **שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ לֹא רַק מִצַּד הָעֶלֶם** ואי־ההתגלות **לְגַבֵּי הַזּוּלַת, אֶלָּא הוּא בְּבְחִינַת הֶעְלֵם וְחֹשֶׁךְ מִצַּד עַצְמוֹ** מבחינת מהותו, **וְהוּא עִנְיַן הַבְּטוּל וְהֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת מִצַּד הַקֶּרוֹב** והדבקות **לְמְקוֹרוֹ** שגורמים לבחינה זו להיות 'מקבל' בלבד ולא 'משפיע' ולא להתגלות כלל, כמבואר לעיל בהרחבה.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי של הנאמר בברכות קריאת שמע **יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ, דְּיֵצִירָה שֶׁהִיא** אפשרית כאשר הדבר הנוצר מתגלה ממקורו החוצה ונמצא **בְּרִחוּק הִיא בְּחִינַת אוֹר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַבְּרִיאָה שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הֵישׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁקָּרוֹב אֶל הָאַיִן וּמֵאִיר בּוֹ הָאַיִן, הִנֵּה הֵישׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁנּוֹשֵׁא הָאַיִן הָאֶלְקִי עָלָיו, אֵינוֹ בְּבְחִינַת יֵשׁוּת כְּלָל, דְּמֵאַחַר שֶׁהוּא בְּקֶרוֹב לְהָאַיִן, חֲרֵי לֹא שַׁיָּךְ שָׁם שׁוּם הִתְפַּשְׁטוּת כְּלָל, וְלָכֵן הוּא בְּחִינַת חֹשֶׁךְ.**

וְעַל־פִּי כָּל זֶה יוּבָן בְּעִנְיַן אַבְרָהָם וְיִצְחָק, "אוֹר" דָּא אַבְרָהָם וְ"חֹשֶׁךְ" דָּא יִצְחָק, שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ מֵעֲבוֹדַת אַבְרָהָם בִּבְחִינַת אוֹר, כִּי עִנְיַן הָאוֹר הוּא הַגִּלּוּי מִלְּמַטָּה מִלְמַעְלָה, וְהַגִּלּוּי מוֹרֶה עַל הָרִחוּק, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עִנְיַן הַחֹשֶׁךְ הוּא מִצַּד הַקֶּרוֹב. וְהַיְינוּ, שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם בִּבְחִינַת "רָצוֹא וָשׁוֹב". עֲבוֹדַת אַבְרָהָם הִיא בִּבְחִינַת "שׁוֹב", וְהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת לְמַטָּה בְּמָקוֹם הָרִחוּק. וַעֲבוֹדַת יִצְחָק הִיא בִּבְחִינַת הַגְּבוּרוֹת וְהָ"רָצוֹא" לָצֵאת מִגְּדֶר הַכֵּלִים, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל הַקֶּרוֹב לְמְקוֹרוֹ, וּמִצַּד הֶרְגֵּשׁ מְקוֹרוֹ חֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת בְּטוּל וָחֹשֶׁךְ.

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁאֵין־כֵּן אֲצִילוּת עִנְיָנוֹ הוּא הַגִּלּוּי כְּמוֹ שֶׁהוּא
2 מֻרְחָק דַּוְקָא, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא אֲצִילוּת בְּשֵׁם עוֹלָם,
3 עוֹלָם הָאֲצִילוּת. אָמְנָם אֲמִתִּית עִנְיַן הָאוֹר הוּא
4 בְּהִיוֹתוֹ בְּקֶרוֹב וְכָלוּל בִּמְקוֹרוֹ, שֶׁאָז אֵינוֹ
5 בְּבְחִינַת מְצִיאוּת אוֹר כְּלָל. וּמִכָּל זֶה יוּבָן בְּעִנְיַן
6 בְּחִינַת חֹשֶׁךְ, שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ לֹא רַק מִצַּד
7 הַהֶעְלֵם לְגַבֵּי הַזּוּלַת, אֶלָּא הוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם
8 וְחֹשֶׁךְ מִצַּד עַצְמוֹ, וְהוּא עִנְיַן הַבְּטוּל וְהֶעְדֵּר
9 הַמְּצִיאוּת מִצַּד הַקֶּרוֹב לְמְקוֹרוֹ. וְזֶהוּ יוֹצֵר אוֹר
10 וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ, דְּיֵצִירָה שֶׁהִיא בְּרִחוּק הִיא בְּחִינַת
11 אוֹר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַבְּרִיאָה שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הֵישׁ
12 הָרִאשׁוֹן שֶׁקָּרוֹב אֶל הָאַיִן וּמֵאִיר בּוֹ הָאַיִן, הִנֵּה
13 הֵישׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁנּוֹשֵׁא הָאַיִן הָאֶלְקִי עָלָיו, אֵינוֹ
14 בְּבְחִינַת יֵשׁוּת כְּלָל, דְּמֵאַחַר שֶׁהוּא בְּקֶרוֹב
15 לְהָאַיִן, חֲרֵי לֹא שַׁיָּךְ שָׁם שׁוּם הִתְפַּשְׁטוּת כְּלָל,
16 וְלָכֵן הוּא בְּחִינַת חֹשֶׁךְ.
17 וְעַל־פִּי כָּל זֶה יוּבָן בְּעִנְיַן אַבְרָהָם וְיִצְחָק,
18 "אוֹר" דָּא אַבְרָהָם וְ"חֹשֶׁךְ" דָּא יִצְחָק,
19 שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר
20 מֵעֲבוֹדַת אַבְרָהָם בִּבְחִינַת אוֹר, כִּי עִנְיַן הָאוֹר
21 וְהַגִּלּוּי מוֹרֶה עַל הָרִחוּק, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עִנְיַן
22 הַחֹשֶׁךְ הוּא מִצַּד הַקֶּרוֹב. וְהַיְינוּ, שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם
23 וְיִצְחָק הִיא בִּבְחִינַת "רָצוֹא וָשׁוֹב". עֲבוֹדַת
24 אַבְרָהָם הִיא בִּבְחִינַת "שׁוֹב", וְהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת
25 לְמַטָּה בְּמָקוֹם הָרִחוּק. וַעֲבוֹדַת יִצְחָק הִיא
26 בִּבְחִינַת הַגְּבוּרוֹת וְהָ"רָצוֹא" לָצֵאת מִגְּדֶר
27 הַכֵּלִים, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל הַקֶּרוֹב לְמְקוֹרוֹ, וּמִצַּד
28 הֶרְגֵּשׁ מְקוֹרוֹ חֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת בְּטוּל וָחֹשֶׁךְ.

ומיושב נקרא "שוב"). ובעניננו - **עֲבוֹדַת אַבְרָהָם הִיא בִּבְחִינַת שׁוֹב, וְהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת** מלמעלה **לְמַטָּה בְּמָקוֹם הָרִחוּק** שגם במקום הרחוק מבחינה רוחנית תהיה המשכת וגילוי אלקות. **וַעֲבוֹדַת יִצְחָק הִיא בִּבְחִינַת הַגְּבוּרוֹת וְהָ"רָצוֹא" לָצֵאת מִגְּדֶר הַכֵּלִים** שהאור מלובש בהם והם מגבילים את מידת ההארה וההתפשטות, **שֶׁזֶּה** המשיכה והרצון להתעלות ולהכלל במקור **מוֹרֶה עַל הַקֶּרוֹב לְמְקוֹרוֹ, וּמִצַּד הֶרְגֵּשׁ מְקוֹרוֹ חֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת בְּטוּל וָחֹשֶׁךְ.**

ביאור בדרך אפשר

ד) **אָמְנָם** עַל־פִּי־זֶה צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּאַבְרָהָם קוֹדֶמֶת לְהָעֲבוֹדָה דְּיִצְחָק כך שעבודת אברהם היא ההתחלה והסיבה, ועבודת יצחק באה כהמשך וכתוצאה לעבודתו של אברהם, **וַהֲרֵי עַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאַבְרָהָם הוּא בְּחִינַת שׁוֹב** המשכה מלמעלה למטה **וְיִצְחָק הוּא בְּחִינַת רָצוֹא** העלאה מלמטה למעלה, **נִמְצָא שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק קוֹדֶמֶת לַעֲבוֹדַת אַבְרָהָם, כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּתְחִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת** בעבודת האדם **הָעֲבוֹדָה דְּ"רָצוֹא"** תשוקה לצאת מהגדרים וההגבלות של העולם והגוף הגשמי ולהתקרב לאלוקות **וְאַחַר־כָּךְ הָעֲבוֹדָה דְּשׁוֹב** שנובעת מהכרה שתכלית העבודה היא דווקא בעולם הזה וכך גם ב"רצוא" ו"שוב" ברוחניות. תחילה צריך להיות "רצוא", ואחר כך "שוב". ואם כן, מדוע נאמר "תולדות יצחק בן אברהם" שמשמעו כי אברהם ("שוב") הוא המקור והסיבה, ויצחק ("רצוא") הוא התוצאה, והרי הסדר הרגיל הוא "רצוא" ורק אחר כך "שוב"?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַסֵּדֶר האמור לעיל **הַמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁהִתְחָלָה הוּא רָצוֹא** והעלם **וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹב** והתגלות, **הֵרֵי זֶה מִצַּד הַנִּבְרָאִים דַּוְקָא, דְּסֵדֶר עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים הוּא תְּחִלָּה רָצוֹא** התעוררות מלמטה **וְתשׁוּקָה לְהִתְעַלּוֹת וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹב** המשכה וגילוי מלמעלה. **אָמְנָם סֵדֶר הַמְשָׁכַת הָאֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** שלא בעקבות התעוררות מצד הנבראים **הוּא בְּאֹפֶן שֶׁהִתְחָלָה הוּא הַגְלוּי וְאַחַר־כָּךְ הוּא הַהֶעְלֵם, וְכִדְאִיתָא בְּ׳עֵץ חַיִּים׳[24] שֶׁבַּעֲקָדִים** עולם הנקרא "עקודים" על שם שהאורות של עשר הספירות העליונות נמצאים בו כפי שהם 'עקודים' וקשורים בכלי אחד, בשונה ממצבם כפי שהם מאירים בסדר ההשתלשלות שם יש לכל ספירה 'ציור' והגדרה משלה, והן מחולקות כל אחת בפני עצמה ולכל אור יש כלי משלו **הוּא בְּחִינַת מָטִי** מגיע ונוגע **וְלֹא מָטִי[25], וְהֵינוּ שֶׁהִתְחָלָה הוּא הַגְלוּי (מָטִי) וְאַחַר־כָּךְ הוּא הַהֶעְלֵם (לֹא מָטִי). וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָנָם שֶׁל אֲבוֹת הוּא הַמְשָׁכַת הָאֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ שֶׁבִּתְחִלָּה צִמְצֵם אוֹרוֹ הַגָּדוֹל עַל הַצַּד, וְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם נִמְשָׁךְ גִּלּוּי אוֹר הַקַּו** כמבואר בקבלה וחסידות שלאחר ההעלם והסילוק של אור האין־סוף, חזר וגילה הקדוש־ברוך־הוא אור מהאין־סוף אלא שהפעם היה זה אור מופחת בהרבה מאשר האור האין־סוף שהאיר לפני הצמצום והאור הזה הוא מועט כמו קו דק. מכאן שגם סדר הגילוי וההמשכה של האור האלקי מלמעלה למטה הוא בדרך של גילוי תחילה ואחר כך העלם, ואם כן הביאור האמור שאברהם שעניינו "שוב" וגילוי (חסד) קודם ליצחק שעניינו רצוא והעלם (גבורה), כי למעלה הגילוי ("מטי") קודם להעלם ("לא מטי"), איננו מספק מענה הולם לשאלה מדוע אברהם קודם ליצחק?

ביאור בדרך אפשר

ד) **אָמְנָם** עַל־פִּי־זֶה צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּאַבְרָהָם קוֹדֶמֶת לְהָעֲבוֹדָה דְּיִצְחָק, וַהֲרֵי עַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאַבְרָהָם הוּא בְּחִינַת "שׁוֹב" וְיִצְחָק הוּא בְּחִינַת רָצוֹא, נִמְצָא שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק קוֹדֶמֶת לַעֲבוֹדַת אַבְרָהָם, כַּיָּדוּעַ שֶׁבְּתְחִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּ"רָצוֹא" וְאַחַר־כָּךְ הָעֲבוֹדָה דְּ"שׁוֹב". אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַסֵּדֶר הַמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁהִתְחָלָה הוּא רָצוֹא וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹב, הֵרֵי זֶה מִצַּד הַנִּבְרָאִים דַּוְקָא, דְּסֵדֶר עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים הוּא תְּחִלָּה רָצוֹא וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹב. אָמְנָם סֵדֶר הַמְשָׁכַת הָאֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה הוּא בְּאֹפֶן שֶׁהִתְחָלָה הוּא הַגְלוּי וְאַחַר־כָּךְ הוּא הַהֶעְלֵם, וְכִדְאִיתָא בְּ׳עֵץ חַיִּים׳[24] שֶׁבַּעֲקָדִים הוּא בְּחִינַת מָטִי וְלֹא מָטִי[25], וְהֵינוּ שֶׁהִתְחָלָה הוּא הַגְלוּי (מָטִי) וְאַחַר־כָּךְ הוּא הַהֶעְלֵם (לֹא מָטִי). וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָנָם שֶׁל אֲבוֹת הוּא הַמְשָׁכַת הָאֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ שֶׁבִּתְחִלָּה צִמְצֵם אוֹרוֹ הַגָּדוֹל עַל הַצַּד, וְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם נִמְשָׁךְ גִּלּוּי אוֹר

ביאור בדרך אפשר

מָטִי) ענין זה של "רצוא" ו"שוב" באור האלוקי דומה (במידה מסוימת) למושג (שקיים בעיקר בעולמות שלמעלה מסדר ההשתלשלות) "מטי", היינו מגיע ונמשך, בדומה לבחינת "שוב", ו"לא מטי", היינו שאינו נמשך מלמעלה למטה אלא דומה לבחינת "רצוא" והעלאה. נמצא שאף כי בעבודת האדם ההעלם ("רצוא") קודם לגילוי ("שוב"), סדר הדברים בהתגלות מלמעלה למטה הוא להיפך, כך שהגילוי ("שוב" – "מטי") קודם להעלם ("רצוא" - "לא מטי") **וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָנָם שֶׁל הָאָבוֹת הוּא הַמְשָׁכַת הָאֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, לָכֵן נֶאֱמַר יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, שֶׁתְּחִלָּה הוּא עִנְיָנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, גִּלּוּי, וְאַחַר־כָּךְ עִנְיָנוֹ שֶׁל יִצְחָק, הֶעְלֵם.**

אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין לכאורה הביאור האמור אינו מספיק כי, **הֲרֵי גַּם בְּעִנְיַן הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה מָצִינוּ שֶׁהַהֶעְלֵם קוֹדֵם** לגילוי וסדר התגלות האור האלוקי מלמעלה למטה הוא העלם תחילה ואחר כך גילוי, **שֶׁזֶּהוּ שֶׁבִּתְחִלָּה צִמְצֵם אוֹרוֹ הַגָּדוֹל עַל הַצַּד** כמבואר בספרי קבלה וחסידות שכאשר עלה ברצונו של הקדוש־ברוך־הוא לברוא עולמות ונבראים הרי השלב הראשון בהמשכת והתגלות האור ממנו יתברך למטרה זו היה העלם גדול, הוא הצמצום הראשון שהעלים את האור במידה רבה כל כך עד שהוא מוגדר כ"סילוק" של האור הצידה כדי שלא יאיר, **וְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם** הראשון **נִמְשָׁךְ גִּלּוּי אוֹר הַקַּו** כמבואר בקבלה וחסידות שלאחר ההעלם והסילוק של אור האין־סוף, חזר וגילה הקדוש־ברוך־הוא אור מהאין־סוף אלא שהפעם היה זה אור מופחת בהרבה מאשר האור האין־סוף שהאיר לפני הצמצום והאור הזה הוא מועט כמו קו דק. מכאן שגם סדר הגילוי וההמשכה של האור האלקי מלמעלה למטה הוא בדרך של גילוי תחילה ואחר כך העלם, ואם כן הביאור האמור שאברהם שעניינו "שוב" וגילוי (חסד) קודם ליצחק שעניינו רצוא והעלם (גבורה), כי למעלה הגילוי ("מטי") קודם להעלם ("לא מטי"), איננו מספק מענה הולם לשאלה מדוע אברהם קודם ליצחק?

24) שער ז (שער מטי ולא מטי). 25) ראה זח"א טז, ב. סה, א.

ביאור בדרך אפשר

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁקְּדִימַת הַצִּמְצוּם הראשון בתחילת הבריאה **אֶל הַגִּלּוּי** של אור הקו **הוּא בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הָאוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ**, ועדיין לא התגלה כלל כמציאות נפרדת ממקורו, והתגלותו היא השלב הראשון בהתגלות כלשהי מעצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא, **וְהַיְנוּ, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּתְחַדֵּשׁ כָּל עִנְיַן הַגִּלּוּיִים** כדי לחדש לראשונה את עצם העובדה שתהיה הארה והתפשטות מסוימת מעצמותו של הקדוש־ברוך־הוא, **הֶצְרֵךְ לִהְיוֹת הַצִּמְצוּם** הראשון **תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ עִנְיַן הַגִּלּוּי** של אור הקו אבל בדרגות נמוכות יותר, לאחר שעצם ענין הגילוי כבר התחדש, הסדר שונה ותחילה בא הגילוי ואחר כך ההעלם **[וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם בְּמַדְרֵגָה זוֹ** של תחילת ההארה מעצמותו והתחדשות עצם עניין הגילויים **קֹדֶם הָאוֹר וְהַגִּלּוּי אֶל הַצִּמְצוּם וְהִתְעַלְּמוּת הָאוֹר** שלא כאמור שכדי לחדש את ההארה הראשונה חייב להיות תחילה העלם וצמצום ורק אחר כך יכול להיות גילוי, והראייה שגם בענין זה הגילוי קדם להעלם -, **דְּמִזֶּה גּוּפָא** הראשון **הָיָה בָּאוֹר** שהאיר לפני הצמצום, **מוּבָן שֶׁהָאוֹר וְהַגִּלּוּי קֹדֶם אֶל הַצִּמְצוּם** ואם כן נמצא שגם האור הראשון התחדש והתגלה בדרך של גילוי תחילה ורק אחר כך העלם, וזאת בניגוד למבואר לעיל, הרי לאמיתו של דבר אין זו קושיא כמבואר לעיל שהתחלת ההארה היתה בדרך של צמצום ואחר כך גילוי, וזאת משום שאמנם לפני הצמצום הראשון היה אור וגילוי אך **מִכָּל־מָקוֹם, חֲרֵי כְּלָלוּת הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם שֶׁהוּא אוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ, אֵינוֹ בְּבְחִינַת אוֹר וְגִלּוּי כְּלָל** אמנם היה אור גדול שהצמצום הראשון העלים וסילק, אבל כיוון שמדובר באור כפי שהוא כלול בעצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא ואיננו מאיר ומתפשט מחוץ למקורו, אין זה 'אור' ו'גילוי' במובן הרגיל. וקיומו והעובדה שהיה צורך לצמצם אותו אינו מהווה הוכחה שסדר ההתגלות מלמעלה למטה הוא גילוי תחילה ואחר כך ההעלם, **וְכַנַּ"ל** מדברי הזוהר לגבי אורות הכלולים במקורם **דְּלָאו אֵינוֹן נְהוֹרִין** שאינם מוגדרים כאורות וגילויים. **וְעוֹד זֹאת** קיים הסבר נוסף מדוע למרות שהצמצום הראשון היה באור שהיה קיים לפני הצמצום אין זו הוכחה שסדר ההמשכה הוא קודם גילוי ואחר כך העלם – לא זו בלבד שהאור לפני הצמצום איננו אור במובן הרגיל מאחר שהיה כלול בעצמותו, הרי **שֶׁגַּם הָאוֹר** הכלול בעצמותו **שֶׁשַּׁיָּךְ לַגִּלּוּי** ועתיד להתגלות ולכאורה יש להחשיבו כאור וגילוי שקודם להעלם, **הָיָה כָּלוּל בּוֹ** באור עצמו **כַּוָּנַת הַצִּמְצוּם, וְהַיְנוּ, שֶׁזֶּה גּוּפָא שֶׁנִּמְשַׁךְ הָאוֹר בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּתְעַלֵּם** אחר כך **עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם, חֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁכַּוָּנַת הַצִּמְצוּם קֹדֶם אֶל הָאוֹר וְהַגִּלּוּי**[26] כלומר, אמנם למעשה הצמצום היה באור ומבחינת העובדות קודם היה אור ואחר כך היה צמצום והעלם, אבל מבחינת התוכן והכוונה הרי כוונת ("תכנית") הצמצום היתה טבועה וקיימת באור מתחילתו וגם בפועל האור נמשך מלכתחילה באופן כזה שהצמצום יַעֲלים ויסלק אותו ולכן בהחלט ניתן לומר שסדר ההתגלות למעלה הוא קודם צמצום והעלם, ואחר כך גילוי. **וְזֶהוּ שֶׁהַגְּבוּרוֹת** שעניינם צמצום והעלם **בְּשָׁרְשָׁם קוֹדְמוֹת לַחֲסָדִים** שעניינם המשכה וגילוי כשם שכוונת הצמצום קדמה לכוונה להאיר[27]. **אֲבָל לְאַחֲרֵי שֶׁהָאוֹר בָּא בְּכָבָר לִכְלָל עִנְיַן הַגִּלּוּיִים, אֲזַי הַסֵּדֶר הוּא בְּאֹפֶן דְּמָטֵי וְלֹא מָטֵי, תְּחִלָּה גִּלּוּי וְאַחַר־כָּךְ הֶעְלֵם** כמבואר לעיל.

וְלָכֵן, אֲצֶל הָאָבוֹת שֶׁעִנְיָנָם הוּא הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי אֱלֹקוּת מִלְמַעְלָה לְמַטָּה באופן גלוי וניכר ולא רק כפי שהוא בשורש ובכוונת הדברים, **הַסֵּדֶר הוּא יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, תְּחִלָּה אַבְרָהָם** שעניינו חסד וגילוי **וְאַחַר־כָּךְ יִצְחָק** שעניינו גבורה והעלם.

ה) וּבְאוֹר עִנְיַן עֲבוֹדַת אַבְרָהָם וְיִצְחָק כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּאַהֲבָה וְהָעֲבוֹדָה

ביאור בדרך אפשר

1 אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁקְּדִימַת הַצִּמְצוּם הראשון בתחילת הבריאה אֶל
2 הַגִּלּוּי של אור הקו הוּא בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הָאוֹר
3 הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ ועדיין לא התגלה כלל כמציאות נפרדת ממקורו,
4 והתגלותו היא השלב הראשון בהתגלות כלשהי מעצמותו ומהותו של
5 הקדוש־ברוך־הוא, וְהַיְנוּ, שֶׁבִּכְדֵי
6 שֶׁיִּתְחַדֵּשׁ כָּל עִנְיַן הַגִּלּוּיִים
7 כדי לחדש לראשונה את עצם העובדה
8 שתהיה הארה והתפשטות מסוימת
9 מעצמותו של הקדוש־ברוך־הוא,
10 הֶצְרֵךְ לִהְיוֹת הַצִּמְצוּם הראשון
11 תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ עִנְיַן הַגִּלּוּי
12 של אור הקו אבל בדרגות נמוכות יותר,
13 לאחר שעצם ענין הגילוי כבר התחדש,
14 הסדר שונה ותחילה בא הגילוי ואחר
15 כך ההעלם [וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם
16 בְּמַדְרֵגָה זוֹ של תחילת ההארה
17 מעצמותו והתחדשות עצם עניין
18 הגילויים קֹדֶם הָאוֹר וְהַגִּלּוּי אֶל
19 הַצִּמְצוּם וְהִתְעַלְּמוּת הָאוֹר
20 שלא כאמור שכדי לחדש את ההארה
21 הראשונה חייב להיות תחילה העלם
22 וצמצום ורק אחר כך יכול להיות גילוי,
23 והראייה שגם בענין זה הגילוי קדם
24 להעלם -, דְּמִזֶּה גּוּפָא
25 שֶׁהַצִּמְצוּם הראשון הָיָה בָּאוֹר
26 שהאיר לפני הצמצום, מוּבָן
27 שֶׁהָאוֹר וְהַגִּלּוּי קֹדֶם אֶל
28 הַצִּמְצוּם ואם כן נמצא שגם האור
29 הראשון התחדש והתגלה בדרך של
30 גילוי תחילה ורק אחר כך העלם, וזאת
31 בניגוד למבואר לעיל, הרי לאמיתו של
32 דבר אין זו קושיא כמבואר לעיל
33 שהתחלת ההארה היתה בדרך של
34 צמצום ואחר כך גילוי, וזאת משום
35 שאמנם לפני הצמצום הראשון היה
36 אור וגילוי אך מִכָּל־מָקוֹם, חֲרֵי כְּלָלוּת הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם
37 שֶׁהוּא אוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ, אֵינוֹ בְּבְחִינַת אוֹר וְגִלּוּי כְּלָל
38 אמנם היה אור גדול שהצמצום הראשון העלים וסילק, אבל כיוון שמדובר
39 באור כפי שהוא כלול בעצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא ואיננו מאיר
40 ומתפשט מחוץ למקורו, אין זה 'אור' ו'גילוי' במובן הרגיל. וקיומו והעובדה
41 שהיה צורך לצמצם אותו אינו מהווה הוכחה שסדר ההתגלות מלמעלה למטה
42 הוא גילוי תחילה ואחר כך ההעלם, וְכַנַּ"ל מדברי הזוהר לגבי אורות

הַקּוֹ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁקְּדִימַת הַצִּמְצוּם אֶל הַגִּלּוּי הוּא בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הָאוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ, וְהַיְנוּ, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּתְחַדֵּשׁ כָּל עִנְיַן הַגִּלּוּיִים, הֶצְרֵךְ לִהְיוֹת הַצִּמְצוּם תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ עִנְיַן הַגִּלּוּי [וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם בְּמַדְרֵגָה זוֹ עִנְיַן הַגִּלּוּי קֹדֶם הָאוֹר וְהַגִּלּוּי אֶל הַצִּמְצוּם וְהִתְעַלְּמוּת הָאוֹר, דְּמִזֶּה גּוּפָא שֶׁהַצִּמְצוּם הָיָה בָּאוֹר, מוּבָן שֶׁהָאוֹר וְהַגִּלּוּי קֹדֶם אֶל הַצִּמְצוּם, מִכָּל־מָקוֹם, חֲרֵי כְּלָלוּת הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם שֶׁהוּא אוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ, אֵינוֹ בְּבְחִינַת אוֹר וְגִלּוּי כְּלָל, וְכַנַּ"ל דְּלָאו אֵינוֹן נְהוֹרִין. וְעוֹד זֹאת, שֶׁגַּם הָאוֹר שֶׁשַּׁיָּךְ לַגִּלּוּי, הָיָה כָּלוּל בּוֹ כַּוָּנַת הַצִּמְצוּם, וְהַיְנוּ, שֶׁזֶּה גּוּפָא שֶׁנִּמְשַׁךְ הָאוֹר בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּתְעַלֵּם עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם, חֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁכַּוָּנַת הַצִּמְצוּם קֹדֶם אֶל הָאוֹר וְהַגִּלּוּי[26]. וְזֶהוּ שֶׁהַגְּבוּרוֹת בְּשָׁרְשָׁם קוֹדְמוֹת לַחֲסָדִים[27]]. אֲבָל לְאַחֲרֵי שֶׁהָאוֹר בָּא בְּכָבָר לִכְלָל עִנְיַן הַגִּלּוּיִים, אֲזַי הַסֵּדֶר הוּא בְּאֹפֶן דְּמָטֵי וְלֹא מָטֵי, תְּחִלָּה גִּלּוּי וְאַחַר־כָּךְ הֶעְלֵם. וְלָכֵן, אֲצֶל הָאָבוֹת שֶׁעִנְיָנָם הוּא הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי אֱלֹקוּת מִלְמַעְלָה לְמַטָּה וְלֹא מָטֵי' לא מגיע ולא מתגלה, תְּחִלָּה גִּלּוּי וְאַחַר־כָּךְ הֶעְלֵם כמבואר לעיל.

ה) וּבְאוֹר עִנְיַן עֲבוֹדַת אַבְרָהָם וְיִצְחָק כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּאַהֲבָה וְהָעֲבוֹדָה

26) ראה ד"ה וכל העם רואים תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' א'ב ואילך). 27) ראה אוה"ת קרח ע' תשיח. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

כל אחד מישראל" (שהרי "בחינת האבות צריך להיות בכל אדם"), **הוא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּאַהֲבָה וְהָעֲבוֹדָה דְּיִרְאָה, שֶׁהֲרֵי אַהֲבָה וְיִרְאָה הֵם הַפְּנִימִיּוּת דְּחֶסֶד וּגְבוּרָה**[28] כמבואר באגרת הקודש שבתניא (סימן טו): "מידות אלו (חסד וגבורה) הן בחינת חיצוניות שבנפש ובתוכן מלובשות מידות פנימיות שהן בחינת אהבה ויראה... על־דרך־משל באב המשפיע לבנו מחמת אהבתו ומונע השפעתו מפחדו ויראתו שלא יבא לידי מכשול חס־ושלום",

דְּאַהֲבָה הִיא פְּנִימִיּוּת הַחֶסֶד, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁסִּבַּת הַמְשָׁכַת הַחֶסֶד הִיא מִצַּד הֶרְגֵּשׁ הָאַהֲבָה לַדָּבָר הַנֶּאֱהָב, וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַיִּרְאָה. וְלָכֵן, עִנְיָנָם שֶׁל אַבְרָהָם וְיִצְחָק, חֶסֶד וּגְבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁהוּא בָּעֲבוֹדָה, הוּא עִנְיַן אַהֲבָה דְּאַהֲבָה הִיא בְּחִינַת רְחוּק, שֶׁהֲרֵי הָאַהֲבָה בָּאָה בְּסִבַּת הָרְחוּק, דְּלִהְיוֹתוֹ רָחוֹק מֵהַדָּבָר, הֲרֵי הוּא אוֹהֵב אֶת הַדָּבָר. וְהַיִּרְאָה הִיא בְּחִינַת קִרוּב, לְפִי שֶׁבָּאָה בְּסִבַּת הַקִּרוּב, וּכְמוֹ לֶעָתִיד־לָבֹא דִּכְתִיב[29] לָבוֹא בְּנִקְרַת הַצּוּרִים וּבִסְעִפֵּי הַסְּלָעִים מִפְּנֵי פַּחַד הֲוָ"י וַהֲדַר[30] גְּאוֹנוֹ, וְהַיְנוּ שֶׁמִּצַּד עֹצֶם גְּלוּיֵי הָאֱלֹקוּת בְּקִרוּב, תִּפֹּל הַיִּרְאָה כוּ'. וְלָכֵן, הָאַהֲבָה שֶׁהִיא בְּחִינַת רְחוּק הִיא בְּבְחִינַת שׁוֹב, שֶׁעִנְיַן ה'שׁוֹב' הוּא הַהַמְשָׁכָה בְּדָבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים בְּמָקוֹם הָרְחוּק. וְהַיִּרְאָה שֶׁהִיא בְּחִינַת קִרוּב הִיא בְּבְחִינַת רָצוֹא, שֶׁרוֹצֶה לִהְיוֹת בִּמְקוֹם הַקִּרוּב, לְהִכָּלֵל בִּמְקוֹרוֹ, בְּטוּל הַמְּצִיאוּת.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[31] וְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָ"י אֱלֹקֶיךָ, וידועָה הַקַּשְׁיָא[32] אֵיךְ שַׁיָּךְ צִוּוּי עַל אַהֲבָה שֶׁהִיא מִדָּה שֶׁבַּלֵּב, דְּמִמַּה נַפְשָׁךְ, אִם יֶשְׁנָהּ הָאַהֲבָה, הֲרֵי יֶשְׁנָהּ. וְאִם לָאו, לֹא שַׁיָּךְ צִוּוּי עַל אַהֲבָה כוּ'. וּבְמָקוֹם אַחֵר מְבֹאָר שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת ובלשון רבנו הזקן (ב'חינוך קטן' שבספר התניא): "... שייך לשון מצוה וציווי דהיינו לשום לבו ודעתו בדברים המעוררים את האהבה", **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[33] **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גו' הֲוָ"י אֶחָד, דְּכֵיוָן שֶׁמֹּחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ שַׁיָּךְ צִוּוּי** אפשר להורות לאדם לאהוב או לרצות משהו (כי אם הרגש לא קיים אין זה אליו **הִיא בְּבְחִינַת שׁוֹב, שֶׁעִנְיַן ה'שׁוֹב' הוּא הַהַמְשָׁכָה** וההתקרבות **בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים בְּמָקוֹם הָרְחוּק** כלומר, אף שנמצא בריחוק מהאלוקות, מבחינת המקום, ביכולתו להימשך ולהתקרב לאלוקות באמצעות הדברים הגשמיים שכן קרובים אליו (כפי שיבואר להלן). **וְהַיִּרְאָה שֶׁהִיא בְּחִינַת קִרוּב הִיא בְּבְחִינַת רָצוֹא** ותשוקה, **שֶׁרוֹצֶה לִהְיוֹת בְּמָקוֹם הַקִּרוּב,** ולהתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא עד כדי **לְהִכָּלֵל בִּמְקוֹרוֹ, בְּטוּל הַמְּצִיאוּת** לחלוטין, כפי שיבואר להלן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[31] **וְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָ"י אֱלֹקֶיךָ, וידועָה הַקַּשְׁיָא**[32] **אֵיךְ שַׁיָּךְ צִוּוּי עַל אַהֲבָה שֶׁהִיא מִדָּה שֶׁבַּלֵּב, דְּמִמַּה נַפְשָׁךְ, אִם יֶשְׁנָהּ הָאַהֲבָה, הֲרֵי יֶשְׁנָהּ. וְאִם לָאו, לֹא שַׁיָּךְ צִוּוּי עַל אַהֲבָה כוּ'. וּבְמָקוֹם אַחֵר מְבֹאָר שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת** ובלשון רבנו הזקן (ב'חינוך קטן' שבספר התניא): "... שייך לשון מצוה וציווי דהיינו לשום לבו ודעתו בדברים המעוררים את האהבה", **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[33] **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גו' הֲוָ"י אֶחָד, דְּכֵיוָן שֶׁמֹּחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ** בשונה מרגש הלב שעליו אין מקום לציווי ואי אפשר להורות לאדם לאהוב או לרצות משהו (כי אם הרגש לא קיים אין זה

ביאור בדרך אפשר

הַסְּלָעִים מִפְּנֵי פַּחַד הֲוָ"י וַהֲדַר[30] **גְּאוֹנוֹ, וְהַיְנוּ שֶׁמִּצַּד עֹצֶם גְּלוּיֵי הָאֱלֹקוּת** לעתיד; **בְּקִרוּב** לאדם, **תִּפֹּל** על האדם **הַיִּרְאָה כוּ'** הרי שיראה נובעת מהקירוב. **וְלָכֵן, הָאַהֲבָה שֶׁהִיא בְּחִינַת רְחוּק** כאמור שרגש האהבה מתחזק כאשר האדם רחוק מהדבר הנאהב ומשתוקק

28) תניא אגה"ק סט"ו (קכג, א). 29) ישעי' ב, כא. הובא בתניא ספל"ו. 30) כ"ה בתניא שם. ובישעי' שם: ומהדר. 31) ואתחנן ו, ה. 32) ראה סה"מ תש"א ע' 116. 33) ואתחנן שם, ד.

ביאור בדרך אפשר

בכוחו ויכולתו של האדם לקיים את הציווי, הרי מוחו כן ברשותו והאדם יכול לבחור ולהחליט במה להעסיק את מוחו ובמה להתבונן, ולכן **שַׂוֵּ֣ה צַוּוּי֮ עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת יָבוֹא מֵמֵילָא לְאַהֲבָה** כי מטבע האדם שהשכל מעורר את הרגש, **וְהֵינוּ לְפִי שֶׁשֵּׂכֶל וּמִדּוֹת הֵם עִלָּה וְעָלוּל** סיבה (גורם) ותוצאה (כמבואר בחסידות בהרחבה כיצד ההתבוננות בגדולת ה' מעוררת את אהבת ה' וירא ת ה') **וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הָעִלָּה** הסיבה, היינו ההתבוננות השכלית בדברים המעוררים את האהבה **תִּהְיֶה בִּשְׁלֵמוּת אֲזַי מֵמֵילָא יָבוֹא הָעָלוּל** התוצאה, והאדם יתעורר ברגשות של אהבת ה'.

אַךְ עֲדַיִן אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי לְפִי הַנַּ"ל הַצִּוּוּי איננו מתייחס ישירות אל האהבה אלא **הוּא** ציווי **עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְהָאַהֲבָה בָּאָה בְּדֶרֶךְ מֵמֵילָא, וְאִלּוּ לְשׁוֹן** הפסוק **"וְאָהַבְתָּ" מַשְׁמַע שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הָאַהֲבָה עַצְמָהּ** ולא רק על דבר שגורם ומעורר את האהבה, ואם כן חוזרת השאלה מה משמעות הציווי "ואהבת", והרי אי אפשר לצוות על האדם להרגיש אהבה? **אַךְ הָעִנְיָן "וְאָהַבְתָּ" הוּא**[34], **שֶׁהַצִּוּוּי "וְאָהַבְתָּ" תִּהְיֶה בִּבְחִינַת שׂוֹב וְהַמְשָׁכָה לְמַטָּה** כפי שיבואר להלן. **דְּהִנֵּה, גַּם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן** וההתבוננות היא ברמה כזו שהיא מביאה את התוצאה המיוחלת **וּמִתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה, הֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁאַהֲבָתוֹ תִּהְיֶה בִּבְחִינַת רָצוֹא** ותשוקה להתקרב לאלקות **בִּלְבַד,** כְּמוֹ **בֶּן עַזַּאי שֶׁהֵצִיץ וָמֵת**[35] כמאמר חכמינו ז"ל שבן עזאי היה בין אלה ש"נכנסו לפרדס" (היינו ש'נכנסו' והתקרבו לאלוקות במידה גדולה מאד, מעבר ליכולת הקליטה והקבלה שלהם ולכן הדבר גרם להם נזק) ו"הציץ (באורות עליונים ביותר, וכתוצאה מכך) ומת" כי מעוצמת הגילוי הגיע למצב של כלות הנפש ונשמתו לא הייתה יכולה להכיל את האורות ופרחה מגופו, **וּכְמוֹ** נדב ואביהוא **בְּנֵי אַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם**[36] **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי הָוָי' וַיָּמוּתוּ, שֶׁהוּא עִנְיָן הַתְּחָלַת הַקְלִיטָה לְאֹרוֹת כְּמבואר לְעֵיל, שֶׁהוּא עִנְיָן הַתְּחָלַת הַקְלִיטָה לְאֹרוֹת כְּמבואר לְעֵיל, לְמַעְלָה מִכּוֹלֶת הַקְלִיטָה שֶׁלָּהֶם,** וגם מותם היה כתוצאה מכלות הנפש בעקבות התקרבות יֶתֶר לאלוקות, למעלה מיכולת הקליטה שלהם, **שֶׁהוּא עִנְיָן הַתְּהוּ** כמבואר בחסידות שישנו עולם רוחני עליון בו האורות מרובים והכלים מועטים וכתוצאה מכך אין האורות נקלטים ולא 'מתיישבים' ומאירים יתר על המידה ובשונה מהעולמות שבהם האורות כן 'מתיישבים' בכלים ונקראים בחינת 'תיקון' היינו שההארה וההתגלות היא מתוקנת ומסודרת כראוי, הרי העולם שבו האורות אינם ב'התיישבות' נקרא עולם התוהו ומצב לא רצוי, **וְאִם כֵּן** מאחר ש'רצוא' ותשוקה להתקרב לאלוקות במידה כזו שהאדם בא לכלות הנפש, כפי שהיה בבן עזאי ובנדב ואביהוא בני אהרן **אֵין זֶה לְפִי הַכַּוָּנָה, דְּלֹא תְּהוּ בְּרָאָהּ אֶלָּא לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ**[37] הקדוש־ברוך־הוא רוצה בעולם 'מיושב' ומתוקן ולא בעולם של 'תוהו'. **וְעַל זֶה שַׂוֵּ֣ה צַוּוּי** להורות לאדם "ואהבת", היינו **שֶׁלְּאַחֲרֵי הָרָצוֹא** והתעוררות המידות והרגשות שבלב, הדבר לא יגרום לו כלות הנפש אלא **יִהְיֶה בִּבְחִינַת שׂוֹב** היינו שיידע לנתב את ההתעוררות ואת הרגשות בצורה שקולה ומדודה וב'התיישבות' כך שבמקום שרגש האהבה יגרום לכלות הנפש הוא יתבטא בעבודת ה' עם הגוף הגשמי ובתוך גדרי העולם הזה.

וְזֶהוּ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[38] **בְּפִרוּשׁ "וְאָהַבְתָּ" שֶׁיִּהְא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדָךְ,** (לפי פשוטו הכוונה היא שעל האדם להתנהג בצורה כזו שמעשיו יגרמו לקידוש שם שמים, כהמשך לשון חכמינו ז"ל: "שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו" ולפי פנימיות הדברים יש לפרש את מאמר חכמינו ז"ל "שיהא שם שמים מתאהב על ידך" כך:), **הַיְינוּ שֶׁהָאַהֲבָה לֹא** תגרום להתנתקות מהעולם עד כדי כלות הנפש אלא **תָּבוֹא** לידי ביטוי **בְּאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל פֹּעַל** במעשה בפועל, **בִּבְחִינַת שׂוֹב** ו'התיישבות'. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה "שָׁמַיִם" הוּא בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין** פנים זעירות הם המידות העליונות **דַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[39] בתפילתו של שלמה המלך בעת חנוכת בית המקדש **וְאַתָּה**

ביאור בדרך אפשר

1 עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת יָבוֹא
2 מֵמֵילָא לְאַהֲבָה, וְהֵינוּ לְפִי שֶׁשֵּׂכֶל וּמִדּוֹת הֵם
3 עִלָּה וְעָלוּל, וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הָעִלָּה תִּהְיֶה בִּשְׁלֵמוּת
4 אֲזַי מֵמֵילָא יָבוֹא הֶעָלוּל. אַךְ עֲדַיִן אֵינוֹ מוּבָן,
5 שֶׁהֲרֵי לְפִי הַנַּ"ל הַצִּוּוּי הוּא עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת,
6 וְהָאַהֲבָה בָּאָה בְּדֶרֶךְ מֵמֵילָא, וְאִלּוּ לְשׁוֹן
7 "וְאָהַבְתָּ" מַשְׁמַע שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הָאַהֲבָה
8 עַצְמָהּ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא[34], שֶׁהַצִּוּוּי "וְאָהַבְתָּ" הוּא
9 שֶׁהָאַהֲבָה תִּהְיֶה בִּבְחִינַת שׂוֹב וְהַמְשָׁכָה לְמַטָּה.
10 דְּהִנֵּה, גַּם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן וּמִתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה, הֲרֵי
11 אֶפְשָׁר שֶׁאַהֲבָתוֹ תִּהְיֶה בִּבְחִינַת רָצוֹא בִּלְבַד, כְּמוֹ
12 בֶּן עַזַּאי שֶׁהֵצִיץ וָמֵת[35], וּכְמוֹ בְּנֵי אַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר
13 בָּהֶם[36] בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי הָוָי' וַיָּמוּתוּ, שֶׁהוּא עִנְיָן
14 הַתְּהוּ, וְאִם כֵּן אֵין זֶה לְפִי הַכַּוָּנָה, דְּלֹא תְּהוּ
15 בְּרָאָהּ אֶלָּא לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ[37]. וְעַל זֶה שַׂוֵּ֣ה צַוּוּי,
16 שֶׁלְּאַחֲרֵי הָרָצוֹא יִהְיֶה בִּבְחִינַת שׂוֹב.
17 **וְזֶהוּ** שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[38] בְּפִרוּשׁ "וְאָהַבְתָּ"
18 שֶׁיִּהְא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדָךְ, הַיְינוּ
19 שֶׁהָאַהֲבָה תָּבוֹא בְּאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל פֹּעַל, בִּבְחִינַת
20 שׂוֹב. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה "שָׁמַיִם" הוּא בְּחִינַת
21 זְעֵיר־אַנְפִּין דַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[39] וְאַתָּה

---

34) ראה תו"א פרשתנו (תולדות) יז, ג. ד"ה להבין ענין ער"ח דש"פ תולדות תשי"ד פ"ג (תו"מ ח"י ע' 153 ואילך).
35) חגיגה יד, ב. 36) אחרי טז, א. 37) ע"פ ישעי' מה, יח. 38) יומא פו, א. 39) מלכים־א ח, לב; לד; לו; לט. — ראה גם

ביאור בדרך אפשר

תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם ולפי פשוטו פירוש הפסוק הוא שהקדוש־ברוך־הוא שומע מן השמים אך לפי פנימיות הדברים יש לדייק, **"הַשָּׁמַיִם" לֹא כְּתִיב, שֶׁהֵרֵי אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא**[40] היינו שהקדוש־ברוך־הוא נמצא בכל מקום ומקום הן בשמים והן בארץ ואם כן הוא שומע לא רק מן השמים, **כִּי־אִם** (ואתה תשמע) **"הַשָּׁמַיִם", הַיְינוּ שֶׁהַשְּׁמִיעָה תִּפְעַל בְּבְחִינַת שָׁמַיִם שֶׁהוּא** כאמור **בְּבְחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין, דַּאֲצִילוּת, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[41] **דְּ"שָׁמַיִם" הוּא אֵשׁ וּמַיִם, חֶסֶד וּגְבוּרָה, בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין. וְ"שֵׁם שָׁמַיִם" הוּא הַכְּלִי וְהַמְקַבֵּל** של השמים הקולט ומעביר הלאה את האורות וההשפעות **דְּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין וְהוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת** כמבואר בחסידות שבחינת זעיר אנפין, "ז"א" נמשלה לזכר, בחינת משפיע, ובחינת המלכות נמשלה לנקבה, בחינת מקבל. **וְזֶהוּ "שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ", שֶׁיְּמְשַׁךְ הָאוֹר** מלמעלה **בְּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין** המידות ולאחר מכן האור יירד ויומשך עוד - **בִּבְחִינַת מַלְכוּת עַד שֶׁיְּמְשַׁךְ הָאוֹר לְמַטָּה** לעולמות שלמטה מעולם האצילות. **וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[42] **הֲלָכָה הַקָּבָּ"ה מַהֲלֵךְ ת"ק** חמש מאות **שָׁנָה לִקְנוֹת לוֹ שֵׁם" הַיְינוּ בְּחִינַת מַלְכוּת** (כאמור ש"שם שמים" היא בחינת מלכות), **וְהָלַךְ הַקָּבָּ"ה מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה לִקְנוֹת לוֹ שֵׁם, הַיְינוּ, שֶׁיְּמְשַׁךְ הָאוֹר בִּ'זְעֵיר אַנְפִּין' וּבְמַלְכוּת. וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּאַהֲבָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְאַהֵב שֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁנִּמְשַׁךְ הָאוֹר בִּזְעֵיר־אַנְפִּין וּמַלְכוּת** וזהו, אפוא, עניינה של האהבה שעל כך בא הציווי "ואהבת" – לאהוב את ה' באופן כזה שלא יגרום לאדם כלות הנפש (רצוא") אלא אדרבה יעורר אותו לעבוד את ה' בפעולות מעשיות ולהמשיך גילוי אלוקות מלמעלה למטה ("שוב").

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לְמַעְלָה מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת 'זְעֵיר אַנְפִּין' וּמַלְכוּת גם ללא עבודת ה' של האדם, **מִכָּל־מָקוֹם, יֵשׁ צֹרֶךְ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם גִּלּוּי הָאוֹר.** כפי שיבואר להלן. **דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין זְמַן הַבַּיִת הַגָּלוּת, שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת הָיָה מֵאִיר גִּלּוּי אֱלֹקוּת, אָמְנָם בִּזְמַן הַגָּלוּת קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָּא**[44]**, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת, וּמִכָּל־מָקוֹם לֹא יִהְיֶה בָּהֶם אוֹר וְגִלּוּי,**

ביאור בדרך אפשר

מאות יש קשר מיוחד לבחינת ז"א, היינו המידות העליונות, **שֶׁהֵרֵי הָעִקָּר דְּ'זְעֵיר אַנְפִּין' הוּא ה'** חמש **סְפִירוֹת** (חסד, גבורה, תפארת, נצח והוד) **וְכֻלּוֹ שֶׁהֵם כְּלוּלִים מִיו"ד** כל אחת מהמידות הללו כלולה מכל אחת מעשר הספירות (במידת החסד יש מחכמה שבחסד ועד מלכות שבחסד וכך גם בגבורה וכו') **וְיו"ד כָּלוּל מִיו"ד** וכל אחת מעשר הבחינות כלולה מעשר, ונמצא שכל אחת מחמש המידות כלולה ממאה בחינות, **הֲרֵי זֶה בְּחִינַת ת"ק** חמש מאות, **וְ"לְקָנוֹת לוֹ שֵׁם" הַיְינוּ בְּחִינַת מַלְכוּת**

1 תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם, הַשָּׁמַיִם לֹא כְּתִיב, שֶׁהֵרֵי אֶת
2 הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא[40], כִּי־אִם הַשָּׁמַיִם,
3 הַיְינוּ שֶׁהַשְּׁמִיעָה תִּפְעַל בְּבְחִינַת שָׁמַיִם שֶׁהוּא
4 'זְעֵיר אַנְפִּין' דַּאֲצִילוּת, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר[41]
5 דְּ"שָׁמַיִם" הוּא אֵשׁ וּמַיִם, חֶסֶד וּגְבוּרָה, בְּחִינַת
6 זְעֵיר־אַנְפִּין. וְ"שֵׁם שָׁמַיִם" הוּא הַכְּלִי וְהַמְקַבֵּל
7 דִּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, וְהוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת. וְזֶהוּ
8 שֶׁיְּהֵא "שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ", שֶׁיְּמְשַׁךְ הָאוֹר
9 בִּבְחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין וּבִבְחִינַת מַלְכוּת עַד שֶׁיְּמְשַׁךְ
10 הָאוֹר לְמַטָּה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
11 זַ"ל[42] הֲלָכָה הַקָּבָּ"ה מַהֲלֵךְ ת"ק שָׁנָה לִקְנוֹת לוֹ שֵׁם,
12 שֶׁנֶּאֱמַר[43] אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹקִים לִפְדּוֹת לוֹ לָעָם
13 וְלָשׂוּם לוֹ שֵׁם, דְּמַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה הַיְינוּ בְּחִינַת
14 זְעֵיר־אַנְפִּין, שֶׁהֵרֵי הָעִקָּר דְּ'זְעֵיר אַנְפִּין' הוּא ה'
15 סְפִירוֹת, וְכֻלּוֹ שֶׁהֵם כְּלוּלִים מִיו"ד וְיו"ד כָּלוּל
16 מִיו"ד, הֲרֵי זֶה בְּחִינַת ת"ק, וְ"לְקָנוֹת לוֹ שֵׁם"
17 הַיְינוּ בְּחִינַת מַלְכוּת, וְהָלַךְ הַקָּבָּ"ה מַהֲלַךְ ת"ק
18 שָׁנָה לִקְנוֹת לוֹ שֵׁם, הַיְינוּ, שֶׁיְּמְשַׁךְ הָאוֹר בִּ'זְעֵיר
19 אַנְפִּין' וּבְמַלְכוּת. וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא עַל־יְדֵי
20 עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּאַהֲבָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְאַהֵב שֵׁם
21 שָׁמַיִם, שֶׁנִּמְשַׁךְ הָאוֹר בִּ'זְעֵיר אַנְפִּין' וּמַלְכוּת.
22 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לְמַעְלָה מְצִיאוּת
23 הַסְּפִירוֹת 'זְעֵיר אַנְפִּין' וּמַלְכוּת, מִכָּל־מָקוֹם, יֵשׁ
24 צֹרֶךְ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם גִּלּוּי הָאוֹר.
25 דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין זְמַן הַבַּיִת לִזְמַן הַגָּלוּת,
26 שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת הָיָה מֵאִיר גִּלּוּי אֱלֹקוּת, אָמְנָם
27 בִּזְמַן הַגָּלוּת קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָּא
28 וּלְעֵילָּא[44], וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת מְצִיאוּת
29 הַסְּפִירוֹת, וּמִכָּל־מָקוֹם לֹא יִהְיֶה בָּהֶם אוֹר וְגִלּוּי,

---

סה"מ תש"א ע' 11. 40) ירמי' כג, כד. 41) ח"א עז, א. 42) קה"ר פ"ז, א (ב). 43) שמואל־א ז, כג. 44) ראה זהר ח"א רי, א. ח"ג כ, ב.

ביאור בדרך אפשר

וּכְמַאֲמַר[45] **וְכַד אַנְתְּ תִּסְתַּלַּק מִינַּיְיהוּ אִשְׁתָּאֲרוּ כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן כְּגוּפָא בְּלָא נְשָׁמְתָא** וכאשר אתה – הקדוש-ברוך-הוא – תסתלק מהם נשארים כל השמות כגוף ללא נשמה, **"כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן"** כל השמות **הַיְינוּ לֹא רַק בְּחִינַת הַמַּלְכוּת** שכאמור נקראת "שם" **אֶלָּא גַּם בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין** הכוללת בכללות שבע ספירות (מ"חכמה" עד "מלכות"), **שֶׁהֵם** שבע הספירות של ז"א מכוונות כנגד ז' **שֵׁמוֹת** קדושים של הקדוש-ברוך-הוא **שֶׁאֵינָם נִמְחָקִים**[46] שחל איסור למחוק אותם, **וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר** המושג האמור שיכולה להיות מציאות של ספירות ללא גילוי אור, נכון לגבי כל עשר הספירות (היינו גם המוחין, חכמה בינה ודעת ולא רק שבע המידות) **כְּדְאִיתָא בְּ'סַדְרֵיס'**[47] **שֶׁיֵּשׁ עֲשָׂרָה שֵׁמוֹת שֶׁהֵם הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, וְעַל זֶה** על הכלים של כל עשר הספירות **נֶאֱמַר** שכאשר הקדוש-ברוך-הוא מתעלה **וּמִתְעַלֶּה אִשְׁתָּאֲרוּ כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן כְּגוּפָא בְּלָא נְשָׁמְתָא** נשארים כל **כְּגוּפָא בְּלָא נְשָׁמְתָא, שֶׁהַגַּם** השמות כגוף ללא נשמה, **שֶׁהַסְּפִירוֹת יִשָּׁאֲרוּ בִּמְצִיאוּתָם, מִכָּל־מָקוֹם לֹא יִהְיֶה בָּהֶם גִּלּוּי** אורות **כָּלָל, וּכְמוֹ הַגּוּף שֶׁנִּשְׁאָר בְּקִיּוּמוֹ** גם כאשר אין בו נשמה **לְפִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חַיּוּת מִצַּד עַצְמוֹ** שהרי יש חיות גם בדבר דומם **אֲבָל אֵין בּוֹ אוֹר הַנֶּפֶשׁ, כָּךְ גַּם לְמַעְלָה אֶפְשָׁר שֶׁהַכֵּלִים יִהְיוּ בִּמְצִיאוּתָם אֲבָל לֹא יִהְיֶה בָּהֶם גִּלּוּי כָּלָל [וּמִכָּל־מָקוֹם נִמְשָׁךְ מֵהֶם חַיּוּת הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת וְחַיּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא מִבְּחִינַת הַכֵּלִים, וּכְמַאֲמַר אִיהוּ וְחַיּוֹהִי כּוּ', וְלָמָּ"ד כֵּלִים דִּ'זְעֵיר־אַנְפִּין' וְנוּקְבָא, נַעֲשִׂים נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, אֶלָּא שֶׁמַּאֲשֶׁר הָאוֹר מֵאִיר בְּגִלּוּי בַּכֵּלִים אָז הוּא גִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְכַאֲשֶׁר הָאוֹרוֹת מִסְתַּלְּקִים אָז הוּא בְּחִינַת הֶעְלֵם בָּעוֹלָם]. וְלָזֶה צָרִיךְ לְהָעֲבוֹדָה דִּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה שָׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב, הַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בִּבְחִינַת 'זְעֵיר־אַנְפִּין וּמַלְכוּת', עַד שֶׁיָּאִיר הָאוֹר לְמַטָּה.**

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[48] אֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד כִּי נָכוֹן הַיּוֹם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַקָּבָ"ה נִקְרָא צַדִּיק, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[49] צַדִּיק הַנְיָ' בְּכָל דְּרָכָיו, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁכָּל הַהַמְשָׁכוֹת וְהַהִשְׁפָּעוֹת מִלְמַעְלָה הֵם בְּדֶרֶךְ צְדָקָה בִּלְבַד שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לַעֲנִיִּים וּשְׁפָלִים, שֶׁהֲרֵי הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת מאין ליש וְחַיּוּת וקיום הָעוֹלָמוֹת לאחר שנתהוו **הוּא מִבְּחִינַת הַכֵּלִים, וּכְמַאֲמַר** הזוהר **אִיהוּ וְחַיּוֹהִי** הוא, הקדוש-ברוך-הוא, והחיות שלו, היינו האורות, וגם "גרמוהי", הכלים **חַד** הוא, כי גם בכלים מלובשת אלקות והם מאוחדים עם הקדוש-ברוך-הוא בעצמו **לְבָרֵא בָּהֶן וְעַל־יָדָן מֵאַיִן לְיֵשׁ כּוּ' וְלָמָּ"ד כֵּלִים דִּ'זְעֵיר־אַנְפִּין' וְנוּקְבָא** הספירות העליונות הן במספר עשר – עשרה אורות ועשרה כלים, וכיוון שלכל כלי יש ראש (פנימיות) תוך (אמצע) וסוף (חיצוניות) הרי כל כלי נחלק בעצם לשלוש ואם כן יש לז"א ונוקבא (המידות והמלכות של עולם האצילות שהם כללות הספירות) שלושים כלים והם **נַעֲשִׂים נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** הראש של הכלים נעשה נפש-רוח-נשמה לבריאה, התוך ליצירה והסוף לעשייה, ומאחר וההתהוות היא (גם) באמצעות הכלים, העולם יכול להתהוות ולהתקיים כתוצאה מעצם קיום הכלים של הספירות גם ללא גילוי האורות, **אֶלָּא שֶׁמַּאֲשֶׁר הָאוֹר מֵאִיר בְּגִלּוּי בַּכֵּלִים אָז הוּא גִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְכַאֲשֶׁר הָאוֹרוֹת מִסְתַּלְּקִים אָז הוּא בְּחִינַת הֶעְלֵם בָּעוֹלָם]. וְלָזֶה צָרִיךְ לְהָעֲבוֹדָה דִּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה שָׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב, הַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בִּבְחִינַת 'זְעֵיר־אַנְפִּין וּמַלְכוּת', עַד שֶׁיָּאִיר הָאוֹר לְמַטָּה.**

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[48] **אֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד כִּי נָכוֹן הַיּוֹם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,** הפנימי **דְּהִנֵּה הַקָּבָ"ה** הוא **נִקְרָא צַדִּיק, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[49] **צַדִּיק הַנְיָ' בְּכָל דְּרָכָיו, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁכָּל הַהַמְשָׁכוֹת וְהַהִשְׁפָּעוֹת מִלְמַעְלָה הֵם בְּדֶרֶךְ צְדָקָה בִּלְבַד שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לַעֲנִיִּים וּשְׁפָלִים, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל** להמשכת חיות לעולם גם במצב שבו אין בהם כל גילוי,

ביאור בדרך אפשר

1 וּכְמַאֲמַר[45] וְכַד אַנְתְּ תִּסְתַּלַּק מִינַּיְיהוּ אִשְׁתָּאֲרוּ כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן
2 כְּגוּפָא בְּלָא נְשָׁמְתָא וכאשר אתה – הקדוש-ברוך-הוא – תסתלק מהם
3 נשארים כל השמות כגוף ללא נשמה, "כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן" כל השמות הַיְינוּ
4 לֹא רַק בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שכאמור נקראת "שם" אֶלָּא גַּם בְּחִינַת
5 זְעֵיר־אַנְפִּין הכוללת בכללות שבע
6 ספירות (מ"חכמה" עד "מלכות"),
7 שֶׁהֵם שבע הספירות של ז"א מכוונות
8 כנגד ז' שֵׁמוֹת קדושים של הקדוש-
9 ברוך-הוא שֶׁאֵינָם נִמְחָקִים[46]
10 שחל איסור למחוק אותם,
11 וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר המושג האמור
12 שיכולה להיות מציאות של ספירות
13 ללא גילוי אור, נכון לגבי כל עשר
14 הספירות (היינו גם המוחין, חכמה
15 בינה ודעת ולא רק שבע המידות)
16 כְּדְאִיתָא בְּ'סַדְרֵיס'[47] שֶׁיֵּשׁ
17 עֲשָׂרָה שֵׁמוֹת שֶׁהֵם הַכֵּלִים
18 דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, וְעַל זֶה על
19 הכלים של כל עשר הספירות נֶאֱמַר
20 שכאשר הקדוש-ברוך-הוא מתעלה
21 ומתעלם אִשְׁתָּאֲרוּ כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן
22 כְּגוּפָא בְּלָא נְשָׁמְתָא נשארים כל
23 השמות כגוף ללא נשמה, שֶׁהַגַּם
24 שֶׁהַסְּפִירוֹת יִשָּׁאֲרוּ
25 בִּמְצִיאוּתָם, מִכָּל־מָקוֹם לֹא
26 יִהְיֶה בָּהֶם גִּלּוּי אורות כָּלָל,
27 וּכְמוֹ הַגּוּף שֶׁנִּשְׁאָר בְּקִיּוּמוֹ גם
28 כאשר אין בו נשמה לְפִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
29 חַיּוּת מִצַּד עַצְמוֹ שהרי יש חיות
30 גם בדבר דומם אֲבָל אֵין בּוֹ אוֹר
31 הַנֶּפֶשׁ, כָּךְ גַּם לְמַעְלָה אֶפְשָׁר
32 שֶׁהַכֵּלִים יִהְיוּ בִּמְצִיאוּתָם
33 אֲבָל לֹא יִהְיֶה בָּהֶם גִּלּוּי כָּלָל
34 [וּמִכָּל־מָקוֹם נִמְשָׁךְ מֵהֶם
35 חַיּוּת הָעוֹלָם לכאורה יש מקום
36 לשאול על כך: כיון שהאור האלוקי
37 המהווה ומחיה את העולם יורד ונמשך
38 באמצעות עשר הספירות, איך יכול
39 להיות קיום לעולם כאשר אין בספירות
40 כל גילוי אור? והתשובה היא שאכן
41 הספירות יכולות לשמש אמצעי
42 להמשכת חיות לעולם גם במצב שבו אין בהם כל גילוי, שֶׁהֲרֵי הִתְהַוּוּת
בְּדֶרֶךְ צְדָקָה בִּלְבַד שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לַעֲנִיִּים וּשְׁפָלִים, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל
43 הָעוֹלָמוֹת מאין ליש וְחַיּוּת וקיום הָעוֹלָמוֹת לאחר שנתהוו הוּא
44 מִבְּחִינַת הַכֵּלִים, וּכְמַאֲמַר הזוהר אִיהוּ וְחַיּוֹהִי הוא, הקדוש-ברוך-
45 הוא, והחיות שלו, היינו האורות, וגם "גרמוהי", הכלים חַד הוא, כי גם
46 בכלים מלובשת אלקות והם מאוחדים עם הקדוש-ברוך-הוא בעצמו לְבָרֵא
47 בָּהֶן וְעַל־יָדָן מֵאַיִן לְיֵשׁ כּוּ'
48 וְלָמָּ"ד כֵּלִים דִּ'זְעֵיר־אַנְפִּין'
49 וְנוּקְבָא הספירות העליונות הן
50 במספר עשר – עשרה אורות ועשרה
51 כלים, וכיוון שלכל כלי יש ראש
52 (פנימיות) תוך (אמצע) וסוף (חיצוניות)
53 הרי כל כלי נחלק בעצם לשלוש ואם
54 כן יש לז"א ונוקבא (המידות והמלכות
55 של עולם האצילות שהם כללות
56 הספירות) שלושים כלים והם נַעֲשִׂים
57 נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה לִבְרִיאָה־
58 יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הראש של הכלים
59 נעשה נפש-רוח-נשמה לבריאה, התוך
60 ליצירה והסוף לעשייה, ומאחר
61 וההתהוות היא (גם) באמצעות הכלים,
62 העולם יכול להתהוות ולהתקיים
63 כתוצאה מעצם קיום הכלים של
64 הספירות גם ללא גילוי האורות, אֶלָּא
65 שֶׁמַּאֲשֶׁר הָאוֹר מֵאִיר בְּגִלּוּי
66 בַּכֵּלִים אָז הוּא גִּלּוּי אֱלֹקוּת
67 בָּעוֹלָם, וְכַאֲשֶׁר הָאוֹרוֹת
68 מִסְתַּלְּקִים אָז הוּא בְּחִינַת
69 הֶעְלֵם בָּעוֹלָם]. וְלָזֶה צָרִיךְ
70 לְהָעֲבוֹדָה דִּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
71 שֶׁיִּהְיֶה שָׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב,
72 הַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אוֹר
73 אֵין־סוֹף בִּבְחִינַת 'זְעֵיר־אַנְפִּין
74 וּמַלְכוּת', עַד שֶׁיָּאִיר הָאוֹר
75 לְמַטָּה.
76 וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[48] אֹרַח
77 צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר
78 עַד כִּי נָכוֹן הַיּוֹם. וְהָעִנְיָן
79 הפנימי בָּזֶה הוא, דְּהִנֵּה הַקָּבָ"ה
80 נִקְרָא צַדִּיק, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[49]
81 צַדִּיק הַנְיָ' בְּכָל דְּרָכָיו, וְהַיְינוּ
82 לְפִי שֶׁכָּל הַהַמְשָׁכוֹת
83 וְהַהִשְׁפָּעוֹת מִלְמַעְלָה הֵם
84 בְּדֶרֶךְ צְדָקָה בִּלְבַד שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לַעֲנִיִּים וּשְׁפָלִים, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל

45) תקו"ז בהקדמה (יז, ב). 46) שבועות לה, א. 47) שער א בסופו. 48) משלי ד, יח. 49) תהלים קמה, יז.

ביאור בדרך אפשר

עֲנִיִּים וּשְׁפָלִים אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ לגבי הקדוש־ברוך־הוא גם מי שנמצא בדרגה גבוהה אינו אלא עני ושפל, ונמצא שכל שפע שהקדוש־ברוך־הוא משפיע הוא מעשה של צדקה בדומה לאדם שנותן ומשפיע משלו לעני.

וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי הַצְּדָקָה לְמַטָּה שֶׁנּוֹתֵן הָאָדָם לְמָאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם למי שאין לו כלום משל עצמו, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַצְּדָקָה מִלְמַעְלָה שגם הקדוש־ברוך־הוא ישפיע לעולמות ולנבראים שלעומתו הם עניים חסרי כל. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[50] צַדִּיק הֲוָיָ֗ צְדָקוֹת אָהֵב, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[51] כי בעוד שלפי טבע בני אדם כָּל אוּמָן שׂוֹנֵא אֶת בְּנֵי אוּמָנוּתוֹ וחושש מפני תחרות והסגת גבול, אֲבָל הַקָּבָ"ה צַדִּיק הֲוָיָ֗ הוא עצמו צדיק ואיננו חושש שאחרים ינהגו אף הם כמוהו וְאַדְרַבָּה מעוניין שגם אחרים יתנו צדקה ומעשי הצדקה של אחרים גורמים לו נחת רוח, עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּבְחִינַת צְדָקָה (צְדָקוֹת אָהֵב), נִמְשָׁךְ עִנְיַן הַצְּדָקָה מִלְמַעְלָה (צַדִּיק הֲוָיָ֗), וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[52] מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב, חוקיו ומשפטיו לישראל, שעינו של הקדוש־ברוך־הוא אינה צרה, כביכול, על כך שאחרים מחקים את מעשיו אלא אדרבה כל המצוות שהקדוש־ברוך־הוא מצווה לבני ישראל הם בעצם ציווי לחקות אותו, וזהו פירוש הכתוב "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" - מַה שֶּׁהוּא בעצמו עוֹשֶׂה הקב"ה מְצַוֶּה לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת, דְּהַפֵּרוּשׁ הַפְּנִימִי הוּא[53] שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁהוּא מְצַוֶּה לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת את המצוות (הדומות למעשיו, כאמור) עַל־יְדֵי־זֶה הוּא עוֹשֶׂה ומשפיע בְּעַצְמוֹ, וְהַיְנוּ, ומגלה אלוקות שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים

ביאור בדרך אפשר

צְדָקָה, דְּקָאֵי שהכוונה היא גַּם עַל כָּלְלוּת הַמִּצְוֹות ואין הכוונה למצוות צדקה בלבד, כִּדְאִיתָא בַּתַּנְיָא[54] שֶׁצְּדָקָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם מִצְוָה סְתָם, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים בני ישראל שֶׁיְּמַשֵּׁךְ וְיָאִיר אוֹר אֵין־סוֹף בַּסְּפִירוֹת 'זְעֵיר־אַנְפִּין וּמַלְכוּת' עַד שֶׁיְּמַשֵּׁךְ לְמַטָּה. וְזֶהוּ וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד כִּי נָכוֹן הַיּוֹם, "צַדִּיקִים" לְשׁוֹן רַבִּים, הַיְנוּ, שהכוונה לשתי צדקות. האחת - הַצְּדָקָה מצוות הצדקה וכל שאר המצוות שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה לְמַטָּה, והשניה - וְהַצְּדָקָה שֶׁלְּמַעְלָה גילוי אור אין־סוף שהקדוש־ברוך־הוא מגלה בספירות העליונות, הִיא כָּאוֹר נֹגַהּ אור מאיר, דְּקָאֵי שהכוונה היא עַל הָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן עליו אמרו חכמינו ז"ל שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן מַבִּיט בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם עַד סוֹפוֹ[55], וְעַל־יְדֵי הַצְּדָקָה מַמְשִׁיכִים אוֹר זֶה. וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁעִקַּר הַכַּוָּנָה בהמשכת וגילוי האור מלמעלה למטה עד לבריאת העולם הזה הִיא לְהַמְשִׁיךְ אֶת הָאוֹר לְמַטָּה כך שגם למטה יהיה גילוי אלוקות, לָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הָאוֹר שְׁלְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּוֻקָא שמורכבת מטבעות רבות, כִּי הָאוֹר דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת חֲרֵי כָּל מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ מִתְמַעֵט אוֹרוֹ וככל שהדרגה המסוימת רחוקה יותר ממקור האור למעלה יש בה פחות אור, וְאִם כֵּן בדרגות הנמוכות, למטה, יש אור מועט מאד שהרי אֵינוֹ מֵאִיר לְמַטָּה, וְלָכֵן צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר שְׁלְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ

1 עֲנִיִּים וּשְׁפָלִים אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ: וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי הַצְּדָקָה
2 לְמַטָּה שֶׁנּוֹתֵן הָאָדָם לְמָאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ
3 כְּלוּם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַצְּדָקָה
4 מִלְמַעְלָה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[50] צַדִּיק הֲוָיָ֗ צְדָקוֹת
5 אָהֵב, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[51] כָּל אוּמָן שׂוֹנֵא אֶת בְּנֵי
6 אוּמָנוּתוֹ, אֲבָל הַקָּבָ"ה צַדִּיק הֲוָיָ֗ צְדָקוֹת אָהֵב,
7 וְאַדְרַבָּה, עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
8 בִּבְחִינַת צְדָקָה (צְדָקוֹת אָהֵב), נִמְשָׁךְ עִנְיַן
9 הַצְּדָקָה מִלְמַעְלָה (צַדִּיק הֲוָיָ֗), וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[52]
10 מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב, מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה מְצַוֶּה
11 לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת, דְּהַפֵּרוּשׁ הַפְּנִימִי הוּא[53] שֶׁעַל־
12 יְדֵי שֶׁהוּא מְצַוֶּה לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת עַל־יְדֵי־זֶה הוּא
13 עוֹשֶׂה בְּעַצְמוֹ, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל
14 עוֹשִׂים צְדָקָה, דְּקָאֵי גַּם עַל כָּלְלוּת הַמִּצְוֹות,
15 כְּדְאִיתָא בַּתַּנְיָא[54] שֶׁצְּדָקָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם מִצְוָה
16 סְתָם, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים שֶׁיְּמַשֵּׁךְ וְיָאִיר אוֹר
17 אֵין־סוֹף בַּסְּפִירוֹת 'זְעֵיר־אַנְפִּין וּמַלְכוּת' עַד
18 שֶׁיְּמַשֵּׁךְ לְמַטָּה. וְזֶהוּ וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ
19 הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד כִּי נָכוֹן הַיּוֹם, "צַדִּיקִים" לְשׁוֹן
20 רַבִּים, הַיְנוּ, הַצְּדָקָה שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה לְמַטָּה
21 וְהַצְּדָקָה שְׁלְמַעְלָה, הִיא כָּאוֹר נֹגַהּ, דְּקָאֵי עַל
22 הָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן
23 מַבִּיט בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם עַד סוֹפוֹ[55], וְעַל־יְדֵי
24 הַצְּדָקָה מַמְשִׁיכִים אוֹר זֶה. וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁעִקַּר
25 הַכַּוָּנָה הִיא לְהַמְשִׁיךְ אֶת הָאוֹר לְמַטָּה, לָכֵן
26 צְרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הָאוֹר שְׁלְמַעְלָה
27 מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּוֻקָא, כִּי הָאוֹר דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת
28 חֲרֵי כָּל מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ מִתְמַעֵט אוֹרוֹ, וְאִם כֵּן אֵינוֹ
29 מֵאִיר לְמַטָּה, וְלָכֵן צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר
30 שְׁלְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ

50) שם יא, ז. 51) ב"ר פל"ב, ב. 52) תהלים קמז, יט. וראה שמו"ר פ"ל, ט. 53) ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שכז. ועוד.
54) פל"ז. 55) ראה ב"ר פי"א, ב. זח"א נט, א.

ביאור בדרך אפשר

מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ הָאוֹר עַד לְמַטָּה מַטָּה כי
אור האין־סוף, האור שלמעלה מסדר השתלשלות מתגלה ומתפשט גם לדרגות
הכי נמוכות מבלי להתמעט בדרך הילוכו והארתו, שֶׁזֶּהוּ מְסוֹף הָעוֹלָם
וְעַד סוֹפוֹ ואור זה נמשך ומתגלה (בספירות ומשם יורד ונמשך אחר כך
למטה) על ידי מעשי המצוות. וְזֶהוּ

"שָׁיְהֶא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב
עַל יָדְךָ", שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה
בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת מַמְשִׁיכִים אֶת
הָאוֹר לְמַטָּה.

וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁעֲבוֹדַת
הָאַהֲבָה הִיא בִּבְחִינַת שׁוֹב
היינו להמשיך ולהוריד אלוקות
מלמעלה למטה באופן של 'התיישבות'
הנקלטת בכלים. ועבודה זו, עבודת
האהבה, היא עניינו של אברהם אבינו
שצריך להיות בכל אחד ואחד מבני
ישראל.

אָמְנָם עֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה
מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, וְלָכֵן הָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ
בַּחֲפִירַת בְּאֵרוֹת, דְּהַיְנוּ לְהָסִיר אֶת הָאֲבָנִים
וְהֶעָפָר וְכָל הַדְּבָרִים הַמַּעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל
הַמַּעְיָן, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה מְקוֹר מַיִם חַיִּים.
וְיָדוּעַ דְּ"מְקוֹר מַיִם חַיִּים" הוּא אֱלֹקוּת, כְּמוֹ
שֶׁכָּתוּב[56] מְקוֹר מַיִם חַיִּים אֶת הַיָּרָק, וְעַל זֶה הוּא
עִנְיַן הָעֲבוֹדָה, לְהָסִיר אֶת כָּל הַמַּעֲלִימִים
וּמַסְתִּירִים עַל בְּחִינַת מְקוֹר מַיִם חַיִּים בִּכְדֵי
שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּחִינַת מַיִם חַיִּים, כְּפִי שֶׁנּוֹבְעִים
וּפוֹרְצִים בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה.

ו) אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין
עֲבוֹדַת אַבְרָהָם לַעֲבוֹדַת יִצְחָק,
דְּלִכְאוֹרָה הַיְינוּ הַךְ, דִּכְשֵׁם שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם
הָיְתָה לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, כָּךְ גַּם עֲבוֹדַת
יִצְחָק הָיְתָה לְהָסִיר אֶת כָּל הַמַּעֲלִימִים
וְהַמַּסְתִּירִים בִּכְדֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְאִם
כֵּן מַהִי הַ'נַּפְקָא מִינָהּ' בֵּינֵיהֶם. אַךְ הָעִנְיָן הוּא,
שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הַמְּשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה
לְהַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה. דְּהִנֵּה, עִנְיַן מַעְלָה
וּמַטָּה אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם, שֶׁהֲרֵי בְּרוּחָנִיּוּת בִּכְלָל
וּלְמַעְלָה בִּפְרָט לֹא שַׁיָּךְ גֶּדֶר עִנְיַן מָקוֹם, אֶלָּא
הַכְּוָנָה בְּמַעְלָה וּמַטָּה הוּא בְּעִנְיַן הַמַּעֲלָה
וְהַחֲשִׁיבוּת[57], סְבָּה וּמְסוֹבָב. וּכְמוֹ שֶׁכֻּלָּם
מַעְלָה וּמַטָּה, לְפִי שֶׁהַשֵּׂכֶל שֶׁהוּא עִלָּה
הוּא הָעֶלְיוֹן, וְהַמִּדּוֹת שֶׁהֵן הָעֲלוּל הֵן הַתַּחְתּוֹן.

ביאור בדרך אפשר

דִּלְכְאוֹרָה הַיְינוּ הַךְ ולפי המבואר לעיל נראה ששני אופני העבודה
השיגו מטרה זהה, דִּכְשֵׁם שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הָיְתָה לְהַמְשִׁיךְ
אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, כָּךְ גַּם עֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה לְהָסִיר אֶת כָּל
הַמַּעֲלִימִים וְהַמַּסְתִּירִים בִּכְדֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְאִם
כֵּן מַהִי הַ'נַּפְקָא מִינָהּ' ההבדל
בֵּינֵיהֶם מבחינת התוצאה?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ
בֵּין הַמְּשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה
לְהַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה.
דְּהִנֵּה, עִנְיַן מַעְלָה
וּמַטָּה אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם שֶׁהֲרֵי
בְּרוּחָנִיּוּת בִּכְלָל אפילו כאשר
מדובר על מושגים רוחניים מופשטים
בעולם הזה אין טעם להתייחס
להגדרות של מקום (כשם שלגבי רעיון
שכלי, לדוגמא, אין כל משמעות
להגדרה של מקום ולא ייתכן לומר
שהרעיון נמצא כאן או שם) וּלְמַעְלָה
בעולמות הרוחניים בִּפְרָט לֹא שַׁיָּךְ
גֶּדֶר עִנְיַן מָקוֹם, אֶלָּא הַכַּוָּנָה
בְּמַעְלָה וּמַטָּה הוּא בְּעִנְיַן
הַמַּעֲלָה וְהַחֲשִׁיבוּת[57] מבחינת
המעמד והדרגה, סְבָּה וּמְסוֹבָב.
וּכְמוֹ שֶׁכֻּלָּם וּמִדּוֹת שֶׁהֵם
מַעְלָה וּמַטָּה - השכל הוא למעלה
מהמידות והמידות הם למטה מהשכל
אבל לא במובן של מקום אלא, לְפִי
שֶׁהַשֵּׂכֶל שֶׁהוּא עִלָּה הסיבה
והמקור הוּא הָעֶלְיוֹן, וְהַמִּדּוֹת
שֶׁהֵן הֶעָלוּל התוצאה הֵן
הַתַּחְתּוֹן. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא
גַּם בְּעִנְיַן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין התגלות
אלוקות בדרך של מִלְמַעְלָה
לְמַטָּה וּבֵין התגלות אלוקות בדרך
של מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁמַּדְרֵגַת
אַבְרָהָם מידת החסד הָיְתָה עבודה
שהביאה להתגלות אלוקות
מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, הַיְינוּ,
שֶׁהִמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַמַּעֲלָה

56) ירמי' יז, יג. 57) ראה מו"נ ח"א פ"ח. נתבאר בספר החקירה להצ"צ עד, סע"ב. וראה גם רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ו.

ביאור בדרך אפשר

בדרגה **בְּבְחִינַת מַטָּה בְּמַדְרֵגָה** כמו בדוגמא האמורה מהתגלות המידות
מהשכל, כך שאור השכל העליון נמשך במידות שלמטה מהשכל. **וּמַדְרֵגַת**
יִצְחָק הָיְתָה התגלות אלוקות בדרך **מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, הַיְינוּ,**
שֶׁהֶעֱלָה אֶת בְּחִינַת הַמַּטָּה לְמַדְרֵגַת בְּחִינַת הַמַּעְלָה, כפי
שיבואר להלן.

וְיוּבָן זֶה עַל־דֶּרֶךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַגְּלוּיִים האלוקיים **דְּמַתַּן־תּוֹרָה לַגְּלוּיִים** האלקיים **דִּלְעָתִיד לָבוֹא, שֶׁהַגְּלוּיִים דְּמַתַּן־תּוֹרָה הֵם בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[58] וַיֵּרֶד** מלמעלה **עַל הַר סִינָי** שלמטה, **אֲבָל הַמַּטָּה נִשְׁאַר בִּמְקוֹמוֹ** במעמדו ומצבו הרוחני כפי שהיה **וְלֹא נִזְדַּכֵּךְ** ולא התעלה **כְּלָל, שֶׁהֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיָה חֲמִשִּׁים יוֹם בִּלְבַד אַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאִם כֵּן הֲרֵי** עדיין **נִשְׁאֲרָה** ולא נזדככה לגמרי **הַהַגְשָׁמָה כוּ'** שהיתה מנת חלקם של בני ישראל במצרים, ולכן למרות ההתגלות הגדולה במתן תורה לא חָל שינוי במעמד ובמצב של המטה. ואין לתמוה איך אם כן היתה ההתגלות למטה, והרי המטה הוא מגושם ולא מסוגל לקלוט התגלות אלוקית, כי - **וְעִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף שֶׁהוּא** הקדוש־ברוך־הוא אין לו סוף גם במובן זה שאין לו שום הגבלה, ושום דבר לא נבצר ממנו אלא הוא **כֹּל יָכוֹל, שֶׁלָּכֵן יוּכַל לְיָרֵד וּלְהִתְגַּלּוֹת לְמַטָּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַמַּטָּה נִשְׁאַר בְּגַשְׁמִיּוּתוֹ כְּמוֹ קֹדֶם. אֲמְנָם הַגְּלוּיִים דִּלְעָתִיד יִהְיוּ בְּאֹפֶן דְּמִלְמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ יִזְדַּכֵּךְ, עֵר וְוועט וֶוערְן אוֹיס מַטָּה, וְיִהְיֶה כְּלִי לֶאֱלְקוּת. וְלָכֵן אָמְרוּ שֶׁלְּעָתִיד־לָבוֹא יִהְיֶה הַגּוּף נָזוֹן מִן הָאֱלְקוּת, וְהַיְינוּ שֶׁהַגּוּף יִזְדַּכֵּךְ כָּל כָּךְ עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּלִי לֶאֱלְקוּת לִהְיוֹת נָזוֹן מִן הָאֱלְקוּת[59]. וּכְלָלוּת הַחִלּוּק בֵּין ב' אוֹפַנִּים הַנַּ"ל** בהתגלות אלקות: האחד – המשכה מלמעלה למטה, והשני – העלאה מלמטה למעלה **הוּא כַּמָּשָׁל הַיְדוּעַ[60] מִשְּׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁאֶחָד** למעלה **עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הָהָר וְאֶחָד** למטה **עוֹמֵד בַּבַּקְעָה, שֶׁהַהִתְחַבְּרוּת שֶׁלָּהֶם יְכוֹלָה לִהְיוֹת בְּב' דְּרָכִים, אוֹ שֶׁהֶעֱלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה אוֹ שֶׁהַתַּחְתּוֹן יַעֲלֶה לְמַעְלָה** ולמרות שמבחינת התוצאה המעשית אין הבדל באיזו צורה ההתחברות הזו מתבצעת, ובשני האופנים נוצר חיבור וקירוב בין העומד למעלה לעומד למטה, בכל זאת יש הבדל משמעותי בין שתי הדרכים. **וְהַהֶפְרֵשׁ בָּזֶה, שֶׁבִּירִידַת הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה אֵין קְשָׁיִים כְּלָל, דְּמֵאַחַר שֶׁהוּא הָעֶלְיוֹן, הֲרֵי מִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה, וּבִיכְלָתוֹ לִירֵד עַד כַּמָּה שֶׁהוּא רוֹצֶה** והדברים נכונים שבעתיים, כמובן, בנמשל שכאשר גילוי האלקות למטה הוא מצידו של הקדוש־ברוך־הוא, הרי כיוון ש"מי יאמר לו מה תעשה", ביכולתו להוריד ולהמשיך ולגלות מהאור האינסופי ככל שירצה עד לגילוי בלי גבול. **אֲמְנָם בְּנוֹגֵעַ לַעֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה** ובנמשל – התעלות והתקרבות של האדם לאלוקות בדרך של התעלות מלמטה למעלה **דְּרוּשִׁים כַּמָּה תְּנָאִים** ולא כל אדם יכול להגיע לידי כך ולגלות אלוקות בעולם בדרך זו, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[61] מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה' וְגוֹ' נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב וְגוֹ' (כְּכָל הַתְּנָאִים שֶׁמּוֹנֶה שָׁם), וְהַיְינוּ**

ביאור בדרך אפשר

1 **וְיוּבָן זֶה עַל־דֶּרֶךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין**
2 **הַגְּלוּיִים דְּמַתַּן־תּוֹרָה לְמַטָּה וּבֵין מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁמַּדְרֵגַת**
3 **אַבְרָהָם הָיְתָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, הַיְינוּ, שֶׁהִמְשִׁיךְ**
4 **בְּחִינַת הַמַּעְלָה בִּבְחִינַת מַטָּה בְּמַדְרֵגָה. וּמַדְרֵגַת**
5 **יִצְחָק הָיְתָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, הַיְינוּ, שֶׁהֶעֱלָה אֶת**
6 **בְּחִינַת הַמַּטָּה לְמַדְרֵגַת בְּחִינַת הַמַּעְלָה. וְיוּבָן זֶה**
7 **עַל־דֶּרֶךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַגְּלוּיִים דְּמַתַּן־תּוֹרָה**
8 **לַגְּלוּיִים דִּלְעָתִיד־לָבוֹא, שֶׁהַגְּלוּיִים דְּמַתַּן־תּוֹרָה**
9 **הֵם בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[58] וַיֵּרֶד**
10 **חָרָי' עַל הַר סִינָי, אֲבָל הַמַּטָּה נִשְׁאַר בִּמְקוֹמוֹ**
11 **וְלֹא נִזְדַּכֵּךְ כְּלָל, שֶׁהֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיָה חֲמִשִּׁים**
12 **יוֹם בִּלְבַד אַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאִם כֵּן הֲרֵי**
13 **נִשְׁאֲרָה הַהַגְשָׁמָה כוּ'. וְעִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה בְּכֹחַ**
14 **הָאֵין־סוֹף שֶׁהוּא כֹּל יָכוֹל, שֶׁלָּכֵן יוּכַל לֵירֵד**
15 **וּלְהִתְגַּלּוֹת לְמַטָּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַמַּטָּה נִשְׁאַר**
16 **בְּגַשְׁמִיּוּתוֹ כְּמוֹ קֹדֶם. אָמְנָם הַגְּלוּיִים דִּלְעָתִיד**
17 **יִהְיוּ בְּאֹפֶן דְּמִלְמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ**
18 **יִזְדַּכֵּךְ, עֵר וְוועט וֶוערְן אוֹיס מַטָּה, וְיִהְיֶה כְּלִי**
19 **לֶאֱלְקוּת. וְלָכֵן אָמְרוּ שֶׁלְּעָתִיד־לָבוֹא יִהְיֶה הַגּוּף**
20 **נָזוֹן מִן הָאֱלְקוּת, וְהַיְינוּ שֶׁהַגּוּף יִזְדַּכֵּךְ כָּל כָּךְ עַד**
21 **שֶׁיִּהְיֶה כְּלִי לֶאֱלְקוּת לִהְיוֹת נָזוֹן מִן הָאֱלְקוּת[59].**
22 **וּכְלָלוּת הַחִלּוּק בֵּין ב' אוֹפַנִּים הַנַּ"ל הוּא כַּמָּשָׁל**
23 **הַיְדוּעַ[60] מִשְּׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁאֶחָד עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הָהָר**
24 **וְאֶחָד עוֹמֵד בַּבַּקְעָה, שֶׁהַהִתְחַבְּרוּת שֶׁלָּהֶם יְכוֹלָה**
25 **לִהְיוֹת בְּב' דְּרָכִים, אוֹ שֶׁהֶעֱלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה אוֹ**
26 **שֶׁהַתַּחְתּוֹן יַעֲלֶה לְמַעְלָה. וְהַהֶפְרֵשׁ בָּזֶה,**
27 **שֶׁבִּירִידַת הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה אֵין קְשָׁיִים כְּלָל,**
28 **דְּמֵאַחַר שֶׁהוּא הָעֶלְיוֹן, הֲרֵי מִי יֹאמַר לוֹ מַה**
29 **תַּעֲשֶׂה, וּבִיכְלָתוֹ לִירֵד עַד כַּמָּה שֶׁהוּא רוֹצֶה.**
30 **אֲמְנָם בְּנוֹגֵעַ לַעֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה דְּרוּשִׁים כַּמָּה תְּנָאִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[61] מִי**
31 **יַעֲלֶה בְּהַר ה' וְגוֹ' נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב וְגוֹ' (כְּכָל הַתְּנָאִים שֶׁמּוֹנֶה שָׁם), וְהַיְינוּ**

58) יתרו יט, כ. 59) ראה סה"מ תרח"ץ ע' ריד ואילך. 60) ראה לקו"ת פ' ראה כו, א. כח, ב. ובכ"מ. 61) תהלים כד, ג

ביאור בדרך אפשר

וְהַיְנוּ הסיבה לכך שדווקא כדי לגלות אלוקות בדרך של העלאה יש צורך בשורה של תנאים היא **לְפִי שֶׁעִנְיַן הַהַעֲלָאָה הוּא בְּאֹפֶן שֶׁהַמַּטָּה** **עַצְמוֹ נִזְדַּכֵּךְ** וזיכוך המטה עצמו היא עבודה גדולה, כאמור לעיל לגבי ההתגלות שתהיה בדרך זו לעתיד־לבוא. **וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה הִיא עֲבוֹדָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַטָּה** ולכן לא כל אדם ראוי ויכול לעשות זאת, **כִּי בַּעֲבוֹדָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מֵאַחַר שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ לֹא נִזְדַּכֵּךְ, וְרַק שֶׁמֵּאִיר בּוֹ אוֹר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֲזַי אֶפְשָׁר** ייתכן **שֶׁמְּצַד הַהִתְגַּבְּרוּת הַחֻמְרִיּוּת** שישנה למטה **יִסְתַּלֵּק הָאוֹר** ולא ימשיך להאיר למטה אלא יחזור ויתעלה למעלה, כאמור לגבי האור שהאיר בעת מתן תורה שלא הייתה לו השפעה מתמשכת, כי המטה עדיין לא נזדכך כראוי, **וְעַל־דֶּרֶךְ** **מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[62] **כָּל הַהוֹלֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה** ומפגין בכך גאווה ויישות שנובעים מהעובדה שעדיין לא עידן וזיכך את חומריות גופו **כְּאִלּוּ הוֹחֵק רַגְלֵי הַשְּׁכִינָה** וגורם ההיפך מגילוי אלוקות. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בָּעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,** של התעלות **הִנֵּה מֵאַחַר שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ נִזְדַּכֵּךְ, אֲזַי נִשְׁאַר הָאוֹר** האלוקי שנמשך בדרך זו **בְּקִיּוּמוֹ** כי מאחר שהוא נקלט וחודר בתוך המטה, הרי המטה הוא כלי ראוי 'להחזיק' באור שימשיך להאיר ולא יחזור ויסתלק. **וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק בֵּין הַגִּלּוּיִים דְּמַתַּן־תּוֹרָה לַגִּלּוּיִים דְּלֶעָתִיד־לָבוֹא** מבחינת אורך השפעתם, **שֶׁלְּאַחֲרֵי הַגִּלּוּיִים דְּמַתַּן־תּוֹרָה הָיָה עוֹד גָּלוּת כוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּגִלּוּיֵי אֵלִיָּהוּ** שיהיו **קַיָּמִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים.**

ביאור בדרך אפשר

וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הָעֲבוֹדָה דְּאַבְרָהָם לְהָעֲבוֹדָה דְּיִצְחָק, שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם שֶׁהִמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לֹא פָּעֲלָה זְכוּךְ הַמַּטָּה ולמרות שאברהם גילה והמשיך אלוקות בעולם, הדבר לא חָדַר בתוך הגשמיות והחומריות של העולם והעולם לא התעדן ולא הזדכך, **וַעֲבוֹדַת יִצְחָק** שהייתה בדרך העלאה **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה פָּעֲלָה זְכוּךְ הַמַּטָּה** ולמרות כך שהאור הנמשך ומתגלה יחדור וייקלט בו בצורה פנימית ויהיה בר־קיימא, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן חֲפִירַת הַבְּאֵרוֹת, לְהָסִיר אֶת הַחֻמְרִיּוּת כוּ'** שמכסה על המים החיים, היינו האלוקות. **וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם אַבְרָהָם חָפַר בְּאֵרוֹת, הֲרֵי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם סְתָמוּם פְּלִשְׁתִּים**[63]**, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הָיְתָה רַק בְּדֶרֶךְ גִּלּוּי אוֹר עֶלְיוֹן, לְלֹא זְכוּךְ הַמַּטָּה, וְלָכֵן** כעבור זמן, לאחר מות אברהם, **נִסְתַּלֵּק הָאוֹר** וחזר ונעלם ונסתר. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַבְּאֵרוֹת דְּיִצְחָק לֹא שַׁיָּךְ** לא ייתכן **שֶׁיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים, לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה לִפְעֹל זְכוּךְ הַמַּטָּה** ועצמו והתגלות כזו חודרת בפנימיות וקיימת לעולם.

ז) וְהִנֵּה גַּבֵּי בְּאֵרוֹת דְּיִצְחָק כְּתִיב[64] **וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו,** ויש לדייק בפסוק זה: **שֵׁמוֹת דְּיִצְחָק** המילה "שמות" המתייחסת ליצחק "ויקרא להן שמות" מופיעה בפסוק **מָלֵא וָא"ו** - "ויקרא להן שמות", **וְכַשֵּׁמֹת דְּאַבְרָהָם** המילה שמות המתייחס לאברהם מופיע בפסוק **חָסֵר וָא"ו** "כשמת אשר

1 לְפִי שֶׁעִנְיַן הַהַעֲלָאָה הוּא בְּאֹפֶן שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ
2 נִזְדַּכֵּךְ. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה
3 הִיא עֲבוֹדָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה
4 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כִּי בַּעֲבוֹדָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,
5 מֵאַחַר שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ לֹא נִזְדַּכֵּךְ, וְרַק שֶׁמֵּאִיר בּוֹ
6 אוֹר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֲזַי אֶפְשָׁר שֶׁמִּצַּד
7 הִתְגַּבְּרוּת הַחֻמְרִיּוּת יִסְתַּלֵּק הָאוֹר, וְעַל־דֶּרֶךְ
8 מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[62] כָּל הַהוֹלֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה
9 כְּאִלּוּ הוֹחֵק רַגְלֵי הַשְּׁכִינָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
10 בָּעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הִנֵּה מֵאַחַר שֶׁהַמַּטָּה
11 עַצְמוֹ נִזְדַּכֵּךְ, אֲזַי נִשְׁאַר הָאוֹר בְּקִיּוּמוֹ. וְזֶהוּ גַּם
12 הַחִלּוּק בֵּין הַגִּלּוּיִים דְּמַתַּן־תּוֹרָה לַגִּלּוּיִים
13 דְּלֶעָתִיד־לָבֹא, שֶׁלְּאַחֲרֵי הַגִּלּוּיִים דְּמַתַּן־תּוֹרָה
14 הָיָה עוֹד גָּלוּת כוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַגִּלּוּיִים
15 דְּלֶעָתִיד־לָבֹא הֵם קַיָּמִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים.
16 וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הָעֲבוֹדָה דְּאַבְרָהָם
17 לְהָעֲבוֹדָה דְּיִצְחָק, שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם שֶׁהִמְשִׁיךְ
18 אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לֹא פָּעֲלָה זְכוּךְ הַמַּטָּה,
19 וַעֲבוֹדַת יִצְחָק מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה פָּעֲלָה זְכוּךְ
20 הַמַּטָּה לְהִיוֹת כְּלִי לֶאֱלֹקוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן חֲפִירַת
21 הַבְּאֵרוֹת, לְהָסִיר אֶת הַחֻמְרִיּוּת כוּ'. וְאַף־עַל־פִּי
22 שֶׁגַּם אַבְרָהָם חָפַר בְּאֵרוֹת, הֲרֵי אַחֲרֵי מוֹת
23 אַבְרָהָם סְתָמוּם פְּלִשְׁתִּים[63], וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת
24 אַבְרָהָם הָיְתָה רַק בְּדֶרֶךְ גִּלּוּי אוֹר עֶלְיוֹן, לְלֹא
25 זְכוּךְ הַמַּטָּה, וְלָכֵן נִסְתַּלֵּק הָאוֹר. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
26 הַבְּאֵרוֹת דְּיִצְחָק לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים,
27 לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה
28 זְכוּךְ הַמַּטָּה עַצְמוֹ.
29 ז) **וְהִנֵּה** גַּבֵּי בְּאֵרוֹת דְּיִצְחָק כְּתִיב[64] וַיִּקְרָא לָהֶן
30 שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו,
31 שֵׁמוֹת דְּיִצְחָק מָלֵא וָא"ו, וְכַשֵּׁמֹת דְּאַבְרָהָם חָסֵר

ואילך. 62) ברכות מג, ב. 63) פרשתנו כו, טו־יח. 64) שם, יח.

ביאור בדרך אפשר

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲלֹא יָדוּעַ בְּעִנְיַן אוֹת וָא״ו שֶׁמּוֹרֶה עַל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה[65] וּבלשון רבנו הזקן באגרת התשובה שבספר התניא (פרק ד): ״כי הוי״ו מורה על ההמשכה מלמעלה למטה״, וְכֵיוָן שֶׁאַבְרָהָם שמידתו מידת החסד עָנְיָנוֹ הַמְשָׁכָה, וְיִצְחָק שמידתו מידת הגבורה עָנְיָנוֹ הַעֲלָאָה, הַוָּה לֵיהּ לְמֵימַר בְּיִצְחָק שֶׁמּוֹת חָסֵר וָא״ו, וּבְאַבְרָהָם שֶׁמּוֹת מָלֵא וָא״ו וכהמשך לשון רבנו הזקן באגרת התשובה שם: ״... המשכה זו היא על ידי מדת חסדו וטובו״ ולמה נאמר בפסוק להיפך – ביצחק ״שמות״ מלא וי״ו ובאברהם ״שמת״ חסר וי״ו? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דִּכְשֶׁם שֶׁאוֹת וָא״ו הוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה, כְּמוֹ כֵן מָצִינוּ שֶׁגַּם עִנְיַן הַהַעֲלָאָה הוּא בָּאוֹת וָא״ו, וְכַמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[66] בְּעִנְיַן הַמַּסָּעוֹת, שֶׁכָּל הַעֲלָאָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה הִיא עַל־יְדֵי שֵׁם מ״ב, שֶׁהוּא ו׳ פְּעָמִים ז׳ שש כפול שבע או שבע כפול שש, עולה ארבעים ושתיים כמניין המסעות של בני ישראל מיציאת מצרים ועד הכניסה לארץ ישראל שעניינם הוא העלאה כי המסעות (שהיו בעיקר במדבר, מקום נחש שרף ועקרב וכו׳ המורים על הקליפות) נועדו להכניע את הקליפות והסטרא אחרא שלא תהיה להם יניקת חיות מהמידות של צד הקדושה וזאת על ידי העלאת המידות והתכללות המידות במקורם במוחין כך שלא יהיו מציאות מורגשת בפני עצמם ואילו יניקת חיות על ידי הקליפות אפשרית רק כאשר המידות מורגשות, וכיוון שהשם שקשור במסעות שעניינם העלאה, שם מ״ב, מורכב מכפולות של האות ו׳ -, וְנִמְצָא שֶׁגַּם הַהַעֲלָאָה הִיא עַל־יְדֵי וָא״ו. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אִיתָא בַּזֹּהַר[67] עַל הַפָּסוּק[68] וּנְתַתֶּם לִי אוֹת

ביאור בדרך אפשר

1 וָא״ו. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲלֹא יָדוּעַ בְּעִנְיַן אוֹת
2 וָא״ו שֶׁמּוֹרֶה עַל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה[65],
3 וְכֵיוָן שֶׁאַבְרָהָם עִנְיָנוֹ הַמְשָׁכָה וְיִצְחָק עִנְיָנוֹ
4 הַעֲלָאָה, הַוָּה לֵיהּ לְמֵימַר בְּיִצְחָק שֶׁמּוֹת חָסֵר
5 וָא״ו, וּבְאַבְרָהָם שְׁמוֹת מָלֵא וָא״ו. אַךְ הָעִנְיָן
6 הוּא, דִּכְשֵׁם שֶׁאוֹת וָא״ו הוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה,
7 כְּמוֹ כֵן מָצִינוּ שֶׁגַּם עִנְיַן הַהַעֲלָאָה הוּא בָּאוֹת
8 וָא״ו, וְכַמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[66] בְּעִנְיַן הַמַּסָּעוֹת,
9 שֶׁכָּל הַעֲלָאָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה הִיא עַל־יְדֵי שֵׁם
10 מ״ב, שֶׁהוּא ו׳ פְּעָמִים ז׳ אוֹ ז׳ פְּעָמִים ו׳, וְנִמְצָא
11 שֶׁגַּם הַהַעֲלָאָה הִיא עַל־יְדֵי וָא״ו. וְהָעִנְיָן הוּא,
12 דְּהִנֵּה אִיתָא בַּזֹּהַר[67] עַל הַפָּסוּק[68] וּנְתַתֶּם לִי אוֹת
13 אֱמֶת, דָּא אוֹת וָא״ו, וּכְתִיב[69] קָרוֹב הֲוָיָ׳ לְכָל
14 קוֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת, וַהֲיָינוּ,
15 שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּעִנְיַן הַקְּרִיאָה שֶׁמִּלְמַטָּה
16 לְמַעְלָה וּבְפָרָט בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא מִלְמַטָּה
17 לְמַעְלָה, וְאוֹמֵר עַל זֶה בֶּאֱמֶת, שֶׁהוּא אוֹת וָא״ו,
18 לְפִי שֶׁגַּם עִנְיַן הַהַעֲלָאָה הוּא בְּוָא״ו. וְהָעִנְיָן
19 בָּזֶה, שֶׁעַל־יְדֵי הַהַעֲלָאָה בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בְּדֶרֶךְ
20 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, אֲזַי מַגִּיעִים וּמַמְשִׁיכִים בְּחִינַת
21 אֱמֶת, דָּא אוֹת וָא״ו. וַהֲיָינוּ, שֶׁבַּאֲשֶׁר הַהַמְשָׁכָה
22 הִיא מִצַּד עַצְמָהּ בַּדֶּרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֲזַי אֵין
23 קִיּוּם לַהַמְשָׁכָה, כֵּיוָן שֶׁהַמַּטָּה אֵינוֹ כְּלִי
24 לְהַמְשָׁכָה זוֹ (וְכַנַּ״ל בְּעִנְיַן הַבְּאֵרוֹת דְּאַבְרָהָם).
25 אָמְנָם כַּאֲשֶׁר יֵשׁ תְּחִלָּה הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,
26 וְהַהַעֲלָאָה גּוֹרֶמֶת אֶת הַהַמְשָׁכָה, אֲזַי הַהַמְשָׁכָה
27 הִיא בְּחִינַת וָא״ו דָּא אוֹת אֱמֶת, שֶׁיֵּשׁ קִיּוּם
28 לַהַמְשָׁכָה, לְפִי שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי עֲשִׂיַּת כְּלִי. וּבְעִמְק

ביאור בדרך אפשר

42 דָּא זוֹ אוֹת וָא״ו, וּכְתִיב[69] קָרוֹב הֲוָיָ׳ לְכָל קוֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר
43 יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת, וַהֲיָינוּ, שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּעִנְיַן הַקְּרִיאָה
44 שֶׁמִּלְמַטָּה לְמַעְלָה היינו קריאה והתקרבות של האדם אל הקדוש־ברוך־
45 הוא בדרך העלאה וּבִפְרָט בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא מִלְמַטָּה
46 לְמַעְלָה כמבואר בחסידות שזה
47 ההבדל בין התורה שניתנה מלמעלה
48 למטה בדרך המשכה, לתפילה שעניינה
49 עבודת האדם מלמטה למעלה בדרך
50 העלאה, וְאוֹמֵר עַל זֶה על הקריאה
51 מלמטה למעלה בֶּאֱמֶת, שֶׁהוּא
52 אוֹת וָא״ו, לְפִי שֶׁגַּם עִנְיַן
53 הַהַעֲלָאָה הוּא בְּוָא״ו. וְהָעִנְיָן
54 הפנימי בָּזֶה שבגללו העבודה בדרך
55 העלאה נקראת ״אמת״ הוא, שֶׁעַל־
56 יְדֵי הַהַעֲלָאָה בַּעֲבוֹדַת
57 הַבְּרוּרִים העולם הזה והנבראים שבו
58 מעורבים טוב ורע, וכאשר האדם בא
59 במגע עם דברים גשמיים עליו לברר
60 ולהפריד את הטוב מהרע ולהעלות את
61 ניצוצות הקדושה שבהם, ועבודה זו
62 היא בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה
63 וכאשר מבצעים אותה, אֲזַי מַגִּיעִים
64 וּמַמְשִׁיכִים בְּחִינַת אֱמֶת, דָּא זוֹ
65 אוֹת וָא״ו. וְהַיְנוּ, שֶׁבַּאֲשֶׁר
66 הַהַמְשָׁכָה הִיא מִצַּד עַצְמָהּ ולא
67 מצד עבודת האדם והיא המשכה
68 בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֲזַי
69 אֵין קִיּוּם לַהַמְשָׁכָה וכעבור זמן
70 מסוים ההתגלות האלקית חוזרת ועולה
71 למעלה, כֵּיוָן שֶׁהַמַּטָּה אֵינוֹ כְּלִי
72 לְהַמְשָׁכָה זוֹ (וְכַנַּ״ל בְּעִנְיַן
73 הַבְּאֵרוֹת דְּאַבְרָהָם שכעבור זמן
74 סתמום פלשתים ונביעתם נפסקה).
75 אָמְנָם כַּאֲשֶׁר יֵשׁ תְּחִלָּה בשלב
76 ראשון הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה
77 כתוצאה מעבודת האדם, וְהַהַעֲלָאָה
78 גּוֹרֶמֶת אֶת הַהַמְשָׁכָה מלמעלה
79 למטה, אֲזַי הַהַמְשָׁכָה הִיא
80 בְּחִינַת וָא״ו דָּא אוֹת אֱמֶת,
81 שֶׁיֵּשׁ קִיּוּם לַהַמְשָׁכָה (שהרי אמת היא דבר נצחי ולא בר־חלוף), לְפִי
82 שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי עֲשִׂיַּת כְּלִי ונקלטת בפנימיות.

65) לקו״ת בשלח א, א. ובכ״מ. 66) מסעי פט, ד ואילך. צב, ב ואילך. 67) ח״ג א, א. 68) יהושע ב, יב. נתבאר בביאוה״ז להצ״צ ח״א ע׳ שיג ואילך. 69) תהלים קמה, יח.

ביאור בדרך אפשר

וּבְעֹמֶק יוֹתֵר יש להעלאה מעלה נוספת על המשכה, **שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת** **הַבְּרוּרִים** באופן כזה שלא זו בלבד שמבררים את הקדושה מתוך הרע אלא **שֶׁמְּבָרְרִים** ומעלים ומתקנים **אֶת הַחֹשֶׁךְ עַצְמוֹ וּמְהַפְּכִים אוֹתוֹ לְאוֹר, מַגִּיעִים וּמַמְשִׁיכִים מִבְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר** ולא רק המשכה שבהתאם למידת ואופן ההעלאה, **בְּחִינַת** **חֹשֶׁךְ סְתִרוֹ**[70] דרגה נעלית ביותר שקרובה לקדוש־ברוך־הוא בעצמו עד כדי כך שבדרך כלל היא לא באה לידי גילוי ולכן היא נקראת "חושך". **וְהֵינוּ שֶׁאֲשֶׁר הַמְשָׁכָה הִיא מִצַּד הַהֶעְלָאָה, אֲזַי הַמְשָׁכָה הִיא מִבְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ בָּהּ שִׁנּוּי וְהֶפְסֵק כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן וָא"ו דָּא אוֹת אֱמֶת.**

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁמְּבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' דְּפָרָשָׁה זוֹ (פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת)[71] **בְּעִנְיַן** מַה שֶּׁאוֹמְרִים **אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ [וְדִלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן**[72]**, הֲרֵי אֱלֹקֵינוּ הוּא אֱלֹקֵי כָּל יִשְׂרָאֵל** לא רק אלוקי אבותינו אלא גם אלוקינו שלנו, **וְאִם כֵּן, מִצַּד סֵדֶר הַדּוֹרוֹת** הרי כיוון שאנחנו קרובים לעצמנו ואחר כך לאבותינו **הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר** היה לו לומר **תְּחִלָּה אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ וְאַחַר־כָּךְ אֱלֹקֵינוּ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא], שֶׁ"אֲבוֹתֵינוּ" הוּא בְּחִינַת הַמּוֹחִין, הָחֵל מֵאַבְרָהָם שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחָכְמָה, תְּחִלַּת עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה. וּבִכְדֵי שֶׁיִּתְהַוֶּה בְּחִינַת חָכְמָה הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם דַּוְקָא, שֶׁהֲרֵי לְגַבֵּי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ חָכְמָה וַעֲשִׂיָּה שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[73] **כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ, וְלָכֵן הִתְהַוּוּת הַחָכְמָה הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם. וְזֶהוּ אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ, "אֱלֹקֵינוּ" הוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם, וְעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם נַעֲשֶׂה עִנְיַן** ההתגלות **שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[73] **כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ,** ולגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שהוא אין־סוף ובלי גבול, החכמה והעשייה הם באותה דרגה, **וְלָכֵן הִתְהַוּוּת הַחָכְמָה** עם תכונות מוגדרות ומסויימות **הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם.**

וְזֶהוּ אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ, "אֱלֹקֵינוּ" הוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם שהרי שם אלוקים הוא מידת הדין והגבורה שממנה נובע הצמצום וההסתר, אבל מצד שני -, **וְעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "וֵאלֹקֵי"**, שהוא"ו שבתחילת המילה "ואלוקי" **מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה** והגילוי, **לִהְיוֹת בְּחִינַת "אֲבוֹתֵינוּ", הִתְהַוּוּת הַמּוֹחִין. וְאוֹמֵר עַל זֶה** על הצמצום וההמשכה כאחד **"אֱלֹקֵינוּ", אֱלֹקָה שֶׁלָּנוּ, וְהֵינוּ שֶׁהַגּוֹרֵם לִהְיוֹת כְּלָלוּת עִנְיַן הַצִּמְצוּם (בְּשִׁבְיל הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה), הֲרֵי זֶה יִשְׂרָאֵל** כאמור ש"אלקינו" פירושו אלוקי כל ישראל, **שֶׁבִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה כָּל עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְהַהַמְשָׁכָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[74] **בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים,** וחכמינו ז"ל דרשו את המילה "בראשית" - **בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית, דְּ"בְרֵאשִׁית" הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[75] על החכמה **הֲרֵי קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ, וְהִתְהַוּוּת הַחָכְמָה הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם דְּשֵׁם אֱלֹקִים, כְּמוֹ**

ביאור בדרך אפשר

1 יוֹתֵר, שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים שֶׁמְּבָרְרִים אֶת
2 הַחֹשֶׁךְ עַצְמוֹ וּמְהַפְּכִים אוֹתוֹ לְאוֹר, מַגִּיעִים
3 וּמַמְשִׁיכִים מִבְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, בְּחִינַת חָשֶׁךְ
4 סְתִרוֹ[70]. וְהֵינוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר הַמַּמְשָׁכָה הִיא מִצַּד
5 הַהַעְלָאָה, אֲזַי הַמַּמְשָׁכָה הִיא מִבְּחִינָה נַעֲלֵית
6 יוֹתֵר, שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ בָּהּ שִׁנּוּי וְהֶפְסֵק כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ
עִנְיַן וָא"ו דָּא אוֹת אֱמֶת.
1 וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁמְּבֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר' דְּפָרָשָׁה
זוֹ (פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת)[71] בְּעִנְיַן מַה שֶּׁאוֹמְרִים
2 אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ וַדְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן[72],
3 הֲרֵי אֱלֹקֵינוּ הוּא אֱלֹקֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן, מִצַּד
4 סֵדֶר הַדּוֹרוֹת הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר תְּחִלָּה אֱלֹקֵי
5 אֲבוֹתֵינוּ וְאַחַר־כָּךְ אֱלֹקֵינוּ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא],
6 שֶׁ"אֲבוֹתֵינוּ" הוּא בְּחִינַת הַמּוֹחִין, הָחֵל מֵאַבְרָהָם.
7 שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחָכְמָה, תְּחִלַּת עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה.
8 וּבִכְדֵי שֶׁיִּתְהַוֶּה בְּחִינַת חָכְמָה הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי
9 הַצִּמְצוּם דַּוְקָא, שֶׁהֲרֵי לְגַבֵּי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ
10 חָכְמָה וַעֲשִׂיָּה שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[73] כֻּלָּם בְּחָכְמָה
11 עָשִׂיתָ, וְלָכֵן הִתְהַוּוּת הַחָכְמָה הִיא עַל־יְדֵי
12 הַצִּמְצוּם. וְזֶהוּ אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ, "אֱלֹקֵינוּ"
13 הוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם, וְעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם נַעֲשֶׂה עִנְיַן
14 הַהַמְשָׁכָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "וֵאלֹקֵי", שֶׁהַוּא"ו מוֹרֶה
15 עַל הַהַמְשָׁכָה וְהַגִּלּוּי, לִהְיוֹת בְּחִינַת "אֲבוֹתֵינוּ",
16 הִתְהַוּוּת הַמּוֹחִין. וְאוֹמֵר עַל זֶה עַל הַצִּמְצוּם
17 וְהַהַמְשָׁכָה כְּאֶחָד "אֱלֹקֵינוּ", אֱלֹקָה שֶׁלָּנוּ,
18 וְהֵינוּ שֶׁהַגּוֹרֵם לִהְיוֹת כְּלָלוּת עִנְיַן הַצִּמְצוּם
19 (בְּשִׁבְיל הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה), הֲרֵי זֶה יִשְׂרָאֵל
20 שֶׁבִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה כָּל עִנְיַן הַצִּמְצוּם
21 וְהַהַמְשָׁכָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[74] בְּרֵאשִׁית בָּרָא
22 אֱלֹקִים, בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית,
23 דְּ"בְרֵאשִׁית" הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[75]
24 הֲרֵי קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ, וְהִתְהַוּוּת הַחָכְמָה
25 הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם דְּשֵׁם אֱלֹקִים, כְּמוֹ

70) שם יח, יב. 71) יז, סע"ב ואילך. 72) ראה גם סה"מ פר"ת ע' קסא. 73) תהלים קד, כד. 74) בראשית א, א. פרש"י ורמב"ן עה"פ. 75) משלי ח, כב.

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁכָּתוּב בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, הִנֵּה כָּל זֶה הוּא בִּשְׁבִיל
2 יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית. וְהַיְנוּ, שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַמְשָׁכָה
3 מלמעלה למטה **הוּא מְצַד** וכתוצאה מ - **עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ**
4 **מִלְמַטָּה לְמַעְלָה. וְכַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[76] **בְּעִנְיַן בְּמִי נִמְלַךְ**
5 **בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים**[77],
6 **דַּהֲגַם שֶׁהַמְשָׁכַת הָאוֹר** האלוקי
7 **הִיא בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה,**
8 **מְצַד כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא**[78] כי
9 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו חפץ חסד,
10 והוא משפיע אור וחיות לעולמות
11 ולנבראים כי "טבע הטוב להיטיב",
12 **מִכָּל־מָקוֹם, זֶה גּוּפָא שֶׁ"חָפֵץ**
13 **חֶסֶד הוּא"** ויש לו רצון ועניין
14 להשפיע מלמעלה למטה, **הֲרֵי זֶה**
15 **לְפִי שֶׁעָלָה לְפָנָיו הַתַּעֲנוּג** שעתיד
16 **דַּעֲבוֹדַת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל**
17 להיגרם לו מכך **שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתָם**
18 **בְּדֶרֶךְ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, וּמִצַּד**
19 **זֶה הֶחְלַט שֶׁיִּהְיֶה "חָפֵץ**
20 **חֶסֶד"** [וכביאור הרבי במקום אחר
21 (הנסמן בהערה 76) שהבריאה היא
22 כיוון שהקדוש־ברוך־הוא "חפץ חסד"
23 כי קודם הבריאה, כפי שהאור האלוקי
24 נעלה לגמרי מגדר עולמות ונבראים, לא
25 ייתכן שעבודת הנבראים תתפוס מקום,
26 וממילא הבריאה יכולה להיות רק בדרך
27 'אתערותא דלעילא' מצד עצמו, כי חפץ
28 חסד הוא. אבל מאידך, כיוון שחפץ
29 חסד הוא, זה עצמו גורם שלעבודת
30 הנבראים כן תהיה תפיסת מקום,
31 וממילא סיבת הבריאה קשורה (על ידי
32 "חפץ חסד") בכך ש"עלה לפניו
33 יתברך" עבודת הצדיקים]. **וְנִמְצָא,**
34 **שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַמְשָׁכָה הוּא**
35 **בִּשְׁבִיל הָעֲבוֹדָה. וְהַיְנוּ,**
36 **דְּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה אִתְעָרוּתָא**
37 **דִּלְתַתָּא** התעוררות מלמטה, מצד
38 האדם **צָרִיךְ לִהְיוֹת נְתִינַת כֹּחַ**
39 **עַל זֶה מִלְמַעְלָה, וְהוּא עִנְיַן**
40 **הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא** התעוררות
41 מלמעלה **שֶׁמְּבִיאָה לְאִתְעָרוּתָא**

ביאור בדרך אפשר

42 **דִּלְתַתָּא, אָמְנָם** למרות שמבחינת התרחשות הדברים בפועל ההתעוררות
43 מלמעלה היא הגורמת את ההתעוררות מלמטה **בֶּאֱמֶת הֲרֵי הָאִתְעָרוּתָא**
44 **דִּלְתַתָּא קוֹדֶמֶת** ומבחינה עניינית היא הגורם שמביא את ההתעוררות
45 מלמעלה, **לְפִי שֶׁהִיא** ההתעוררות מלמטה **עִקַּר הַכַּוָּנָה שֶׁבִּשְׁבִילָהּ**
46 **הִיא הַהַמְשָׁכָה דְּאִתְעָרוּתָא**
47 **דִּלְעֵילָא. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ**
48 **הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ מִלְמַטָּה**
49 **לְמַעְלָה** בבחינת העלאה כאמור, **אֲזַי**
50 **גַּם הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה הִיא**
51 **בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, וְכַנַּ"ל**
52 **בְּעִנְיַן וָא"ו דָּא אוֹת אֱמֶת,**
53 **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהַמְשָׁכָה בָּאָה מִצַּד**
54 **הָעֲבוֹדָה, אֲזַי יֵשׁ לַהַמְשָׁכָה**
55 **קִיּוּם, כִּי הִיא בְּחִינָה נַעֲלֵית**
56 **יוֹתֵר.**
57 **וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין**
58 **הָעֲבוֹדָה דְּאַבְרָהָם לַעֲבוֹדָה**
59 **דְּיִצְחָק בְּעִנְיַן הָאַהֲבָה** לעיל
60 נתבאר ההבדל בין אברהם ויצחק
61 מבחינה זו שאברהם הוא מידת האהבה
62 (חסד, שוב, המשכה), ויצחק הוא
63 מידת היראה (גבורה, רצוא, העלאה)
64 וכאן מוסיף ומבאר שהבדל זה בא לידי
65 ביטוי גם לגבי מידת האהבה עצמה
66 **שֶׁאַבְרָהָם הוּא בְּחִינַת אַהֲבַת**
67 **עוֹלָם, וְיִצְחָק הוּא בְּחִינַת**
68 **אַהֲבָה רַבָּה**[79], **דְּאַהֲבַת עוֹלָם**
69 **הִיא בְּגֶדֶר הַכֵּלִים** אהבה מוגבלת
70 ומדודה בהתאם ליכולת הקליטה של
71 האדם, **אֲבָל אַהֲבָה רַבָּה הִיא**
72 **בְּחִינַת רָצוֹא** ותשוקה עזה
73 **לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הַכֵּלִים** ועניינה
74 הוא רצון לצאת מהכלים ("רצוא"),
75 **וּבִבְחִינַת אַהֲבָה רַבָּה אֵין שִׁעוּר**
76 **הֶפְסֵק כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**
77 **בְּ'תּוֹרָה אוֹר'**[80] **'דִּבּוּר**
78 **הַמַּתְחִיל' חַכְלִילִי עֵינַיִם מְיַּיִן**
79 שאהבת עולם נובעת מהתבוננות
80 שכלית "ואם לבבו פונה לדברים
81 אחרים וטרוד במחשבתו בעסקי עולם,
82 אזי חולפת ועוברת ממנו" ואילו אהבה

1 בָּרָא אֱלֹקִים, הִנֵּה כָּל זֶה הוּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל
2 שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית. וְהַיְנוּ, שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַמְשָׁכָה
3 הוּא מִצַּד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה.
4 וְכַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[76] בְּעִנְיַן בְּמִי נִמְלַךְ
5 בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים[77], דַּהֲגַם שֶׁהַמְשָׁכַת
6 הָאוֹר הִיא בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, מִצַּד כִּי חָפֵץ
7 חֶסֶד הוּא[78], מִכָּל־מָקוֹם, זֶה גּוּפָא שֶׁ"חָפֵץ חֶסֶד
8 הוּא", הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁעָלָה לְפָנָיו הַתַּעֲנוּג דַּעֲבוֹדַת
9 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתָם בְּדֶרֶךְ מִלְמַטָּה
10 לְמַעְלָה, וּמִצַּד זֶה הֶחְלַט שֶׁיִּהְיֶה "חָפֵץ חֶסֶד".
11 וְנִמְצָא, שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַמְשָׁכָה הוּא בִּשְׁבִיל
12 הָעֲבוֹדָה. וְהַיְנוּ, דְּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה אִתְעָרוּתָא
13 דִּלְתַתָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת נְתִינַת כֹּחַ עַל זֶה מִלְמַעְלָה,
14 וְהוּא עִנְיַן הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁמְּבִיאָה
15 לְאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, אָמְנָם בֶּאֱמֶת הֲרֵי
16 הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא קוֹדֶמֶת, לְפִי שֶׁהִיא עִקַּר
17 הַכַּוָּנָה שֶׁבִּשְׁבִילָהּ הִיא הַהַמְשָׁכָה דְּאִתְעָרוּתָא
18 דִּלְעֵילָא. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ
19 מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, אֲזַי גַּם הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה
20 הִיא בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, וְכַנַּ"ל בְּעִנְיַן וָא"ו דָּא
21 אוֹת אֱמֶת, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהַמְשָׁכָה בָּאָה מִצַּד
22 הָעֲבוֹדָה, אֲזַי יֵשׁ לַהַמְשָׁכָה קִיּוּם, כִּי הִיא בְּחִינָה
23 נַעֲלֵית יוֹתֵר. וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הָעֲבוֹדָה
24 דְּאַבְרָהָם לַעֲבוֹדָה דְּיִצְחָק בְּעִנְיַן הָאַהֲבָה,
25 שֶׁאַבְרָהָם הוּא בְּחִינַת אַהֲבַת עוֹלָם, וְיִצְחָק הוּא
26 בְּחִינַת אַהֲבָה רַבָּה[79], דְּאַהֲבַת עוֹלָם הִיא בְּגֶדֶר
27 הַכֵּלִים, אֲבָל אַהֲבָה רַבָּה הִיא בְּחִינַת רָצוֹא
28 לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הַכֵּלִים, וּבִבְחִינַת אַהֲבָה רַבָּה אֵין
29 שִׁעוּר הֶפְסֵק כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'תּוֹרָה אוֹר'[80]
30 'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל' חַכְלִילִי עֵינַיִם מְיַּיִן.

---

76) ראה המשך ר"ה תש"ג פ"ג ופ"ו. לקו"ש חט"ז ע' 486־87 ובהערה 46 שם. ועוד. 77) ראה ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג. 78) מיכה ז, יח. 79) לקו"ת בהעלותך כט, סע"ג ואילך. 80) מז, א ואילך.

ח) **אָמְנָם** בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָּא שֶׁקָּדֶם הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא, שֶׁהִיא הַנְּתִינַת כֹּחַ וְהִיא הַמְּבִיאָה אֶת הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא. וְזֶהוּ "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם", שֶׁבִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַעֲלָאָה דְּיִצְחָק, צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַהַמְשָׁכָה דְּאַבְרָהָם. וְאַחַר־כָּךְ נֶאֱמַר "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק", הַיְינוּ, שֶׁמִּלְבַד הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָּא שֶׁקָּדֶם הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא (יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם), צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָּא לְאַחַר הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה הָעֲלָיָה בִּשְׁלֵמוּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַבְּרוּר וְהָעֲלָיָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה הוּא בְּבְחִינַת שָׁם בַּ"ן, וּלְאַחֲרֵי־זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּרוּר שֵׁנִי, וְהוּא עַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה דְּשָׁם מַ"ה לְבָרֵר אֶת הַעֲלַאת 'מַיִין נוּקְבִין' שֶׁנַּעֲשָׂה מֵהַבְּרוּרִים דְּשָׁם בַּ"ן, בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַבְּרוּר בִּשְׁלֵמוּת. אָמְנָם תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הוּא בְּעִנְיַן הַהַעֲלָאָה דְּיִצְחָק, וְהוּא עִנְיַן הַבְּרוּר וְהַזִּכּוּךְ שֶׁל הַמַּטָּה גּוּפָא, וּבִשְׁבִיל עִנְיַן הָעֲלָיָה נַעֲשָׂה כָּל עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה דְּאַבְרָהָם כַּנַּ"ל. וְלָכֵן לֶעָתִיד־לָבוֹא כְּתִיב[81] אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל

ביאור בדרך אפשר

רבה נובעת מעומק הנפש ולכן "אין לה הפסק שגם אם לבבו פונה לדברים אחרים הרי אין בזה לעומת זה להיות לעומת האהבה הזאת להטרידה ולהפסיקה" ולכן רישומה של האהבה הזו נשאר תמיד "בל תמוט עולם ועד".

ח) **אָמְנָם** למרות מעלתה הגדולה של ההעלאה מלמטה לעומת ההמשכה מלמעלה, כמבואר לעיל בהרחבה, סוף סוף הכול מתחיל מלמעלה כי **בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָּא שֶׁקָּדֶם הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא, שֶׁהִיא הַנְּתִינַת כֹּחַ וְהִיא הַמְּבִיאָה** ומעוררת **אֶת הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא.** ולפי זה מבוארת ומתורצת השאלה שנשאלה בתחילת המאמר מה המשמעות של כפל הלשון "יצחק בן אברהם" ו"אברהם הוליד את יצחק" כי בהמשכת וגילוי האלקות על ידי עבודת האדם יש שני שלבים, כדלהלן: **וְזֶהוּ "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם", שֶׁבִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַעֲלָאָה דְּיִצְחָק** מלמטה למעלה, **צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַהַמְשָׁכָה דְּאַבְרָהָם** מלמעלה למטה שהיא השלב הראשון ועל שלב זה נאמר "יצחק בן אברהם" כי ההעלאה ("אתערותא דלתתא") היא כתוצאה מההמשכה ("אתערותא דלעילא"). והשלב השני הוא - **וְאַחַר־כָּךְ נֶאֱמַר "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק", הַיְינוּ, שֶׁמִּלְבַד הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָּא שֶׁקָּדֶם הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא (יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם)** והיא המביאה את האתערותא דלתתא, **צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָּא לְאַחַר הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה הָעֲלָיָה בִּשְׁלֵמוּת.** ועוד מבואר בכתבי האריז"ל כי ההמשכה מלמעלה למטה קשורה בשם מ"ה, ואילו ההעלאה מלמטה למעלה קשורה בשם ב"ן. ולענייננו – אמנם התחלת העבודה, בשלב ראשון, היא באתערותא דלתתא (העלאה הקשורה בשם ב"ן) אבל כדי שבירור העולם יהיה מושלם, יש לברר ולהאיר את האתערותא דלתתא באמצעות אתערותא דלעילא (שענינה המשכה והיא קשורה בשם ב"ן, וזאת מלבד האתערותא דלעילא שגרמה והביאה את האתערותא דלתתא) ובירור זה הוא ה"בירור שני" שמשלים את עבודת הבירורים.

אָמְנָם מצד שני, למרות שיש צורך בהמשכה כדי שהבירור יהיה מושלם, כנ"ל **תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הוּא בְּעִנְיַן הַהַעֲלָאָה דְּיִצְחָק, וְהוּא עִנְיַן הַבְּרוּר וְהַזִּכּוּךְ שֶׁל הַמַּטָּה גּוּפָא, וּבִשְׁבִיל עִנְיַן הָעֲלָיָה** שעל ידי יצחק **נַעֲשָׂה כָּל עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה דְּאַבְרָהָם כַּנַּ"ל** וכמבואר לעיל שכל ההמשכה וכל הבריאה הם כתוצאה מכך שעלה לפני הקדוש־ברוך־הוא התענוג שעתיד להיות לו מעבודת הנבראים. **וְלָכֵן** כיון שהעיקר הוא ההעלאה על ידי יצחק **לֶעָתִיד־לָבוֹא כְּתִיב[81] אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ** ההתעוררות של האדם מלמטה להתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא ולגרום גילוי אלוקות ב"אתערותא דלתתא" נקראת בכתבי האריז"ל "העלאת מין נוקבין", מים הנמצאים למטה הנקראים 'נקבה' כי הם בבחינת מקבל. ואילו הארה מהקדוש־ברוך־הוא אל האדם, מלמעלה למטה, ב"אתערותא דלעילא" נקראת "המשכת מין דכורין", מים הנמצאים למעלה שהם בבחינת משפיע הנקראים זָכָר, כי כשם שבאיש ואישה בעולם הזה הזכר הוא בחינת משפיע והנקבה היא בחינת מקבל, כך למעלה הקדוש־ברוך־הוא נקרא איש וכנסת ישראל נקראת אשה, ו"העלאת מין נוקבין" היא שעבודתם של בני ישראל עולה וגורמת נחת רוח למעלה, ו"המשכת מין דכורין" היא כאשר הכוחות הרוחניים מושפעים מהקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל ובלשון רבנו הזקן בתניא (פרק י): "כי על ידי הברורים שמברירים מנוגה מעלים מין נוקבין, ונעשים יחודים עליונים להוריד מין דכורין... דהיינו המשכת קדושת אלוקותו יתברך מלמעלה למטה להתלבש בתחתונים". ועוד מבואר בכתבי האריז"ל כי ההמשכה מלמעלה למטה קשורה בשם מ"ה, ואילו ההעלאה מלמטה למעלה קשורה בשם ב"ן. ולענייננו – אמנם התחלת העבודה, בשלב ראשון, היא באתערותא דלתתא (העלאה הקשורה בשם ב"ן) אבל כדי שבירור העולם יהיה מושלם, יש לברר ולהאיר את האתערותא דלתתא באמצעות אתערותא דלעילא (שענינה המשכה והיא קשורה בשם ב"ן, וזאת מלבד האתערותא דלעילא שגרמה והביאה את האתערותא דלתתא) ובירור זה הוא ה"בירור שני" שמשלים את עבודת הבירורים.

81) ישעי' סג, טז. שבת פט, ב.

ביאור בדרך אפשר

וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֻנּוּ לפי פשוטו פירוש הפסוק הוא שכאשר בני ישראל היו בצרות (במצרים ובמדבר) האבות אברהם ויעקב הנקרא ישראל לא עשו להצלתם ורק הקדוש־ברוך־הוא עצמו הצילם וחכמינו ז״ל דרשו את הפסוק על לעתיד־לבוא ואמרו שכאשר הקדוש־ברוך־הוא יאמר לאבות שבני ישראל חטאו, אברהם ויעקב יענו שיש להעניש אותם אבל יצחק יגן עליהם בנימוקים שונים ולכן - וְרַק לְיִצְחָק יֹאמְרוּ כִּי אַתָּה אָבִינוּ, ועל פי המשמעות הפנימית של הדברים יש ללמוד מכאן שלעתיד־לבוא בני ישראל יאמצו את קו העבודה של יצחק דווקא מושגת דווקא על ידי העלאה שהיא דרך עבודתו של יצחק כַּנַּ״ל.

וְהִנֵּה, הָעִלּוּי דְּלְעָתִיד־לָבוֹא שֶׁאָז יִהְיֶה הַזִּכּוּךְ בָּעוֹלָם עַצְמוֹ, הֵרֵי זֶה בָּא מִצַּד הָעִלּוּי שֶׁיִּהְיֶה בַּתּוֹרָה דְּלְעָתִיד־לָבוֹא לְבַדָּהּ, וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה נִשְׁאֶרֶת בְּהֶעְלֵם, אָמְנָם לֶעָתִיד כְּתִיב[83] יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת רָזִין דְּרָזִין[84]. וְזֶהוּ שֶׁמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יְלַמֵּד עִם כָּל יִשְׂרָאֵל גַּם עִם הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁיְּגַלֶּה לָהֶם הַפְּנִימִיּוּת, וְהוּא עִנְיַן טַעֲמֵי תּוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלּוּ לֶעָתִיד, וַהֲרֵי טַעֲמֵי תּוֹרָה אֵינָם בְּחִינַת טַעַם וְשֵׂכֶל, כִּי־אִם טַעַם וְתַעֲנוּג, בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק. וְכַיָּדוּעַ שֶׁעַכְשָׁו כָּל הַגִּלּוּיִים הֵם רַק מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק, וּלְעָתִיד־לָבוֹא יִהְיֶה הַגִּלּוּי דִּפְנִימִיּוּת עַתִּיק[85], בְּחִינַת עֵדֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִגְּ״ע סְדָרִים דְּאוֹרַיְיתָא, בגילוי האלוקות שב״גן עדן״ יש כמה דרגות, ובחינת ״עדן״ שהיא עניין התענוג העליון, מבחינת ״גן״, בגימטריא חמישים ושלוש כמספר הפרשות כאמור, היא למעלה התורה (״סדרים דאורייתא״) שֶׁ״עֵדֶן״ הוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק[86] כי יש אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק קשר מיוחד בין פנימיות החכמה (שנקראת ״אבא״ על שם שהיא המקור המוליד את המידות יחד עם הבינה הנקראת ״אימא״) ופנימיות עתיק. וְעַל בְּחִינָה זוֹ פנימיות התורה שהיא פנימיות חכמתו של הקב״ה כְּתִיב[87] עַיִן לֹא רָאֲתָה גּוֹ׳, שהיתה נסתרת ונעלמת עד כדי כך שֶׁאֲפִילּוּ הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא הִשִּׂיגוּ בְּחִינָה זוֹ, וְגִלּוּי בְּחִינָה זוֹ יִהְיֶה רַק לֶעָתִיד עַל־יְדֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. וְעַל זֶה נֶאֱמַר[87] בהמשך אותו פסוק שאמנם בעבר ״עין לא ראתה״ התגלות מבחינה פנימית ונעלית זו אבל יַעֲשֶׂה לַמְחַכֶּה לוֹ, וכתוב בזוהר שהכוונה לְמָאן דְּחַכְמְתָא[88], לאלה שמדייקים ומתייגעים (על) בדברי החכמה (של התורה) שֶׁהוּא עִנְיַן הַיְגִיעָה וַעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְזַכְּכִים אֶת הָעוֹלָם שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּלִי לֶאֱלֶקוּת, עַד שֶׁיִּתְגַּלּוּ לֶעָתִיד, וַהֲרֵי טַעֲמֵי תּוֹרָה אֵינָם בְּחִינַת טַעַם וְשֵׂכֶל,

ביאור בדרך אפשר

כִּי־אִם טַעַם וְתַעֲנוּג שלמעלה מהשכל, בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק הכתר העליון הנמצא מעל עשר הספירות נחלק באופן כללי ל״אריך אנפין״ – בחינת הרצון העליון, ו״עתיק יומין״ – בחינת התענוג (כשם שבכוחות הנפש של האדם, הרצון והתענוג הם למעלה מהשכל והמידות) וטעמי התורה של פנימיות התורה שיתגלו לעתיד לבוא הם מפנימיות עתיק. וְכַיָּדוּעַ שֶׁעַכְשָׁו כָּל הַגִּלּוּיִים הֵם רַק מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק, וּלְעָתִיד־לָבוֹא יִהְיֶה הַגִּלּוּי דִּפְנִימִיּוּת עַתִּיק[85], בְּחִינַת עֵדֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִגְּ״ע סְדָרִים דְּאוֹרַיְיתָא, שֶׁעֵדֶן״ הוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק[86]. וְעַל בְּחִינָה זוֹ כְּתִיב[87] עַיִן לֹא רָאֲתָה גּוֹ׳, שֶׁאֲפִילּוּ הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא הִשִּׂיגוּ בְּחִינָה זוֹ, וְגִלּוּי בְּחִינָה זוֹ יִהְיֶה רַק לֶעָתִיד עַל־יְדֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. וְעַל זֶה נֶאֱמַר[87] יַעֲשֶׂה לַמְחַכֶּה לוֹ, לְמָאן דְּמְיַיקְרִין בְּמִלֵּי דְּחָכְמְתָא[88], שֶׁהוּא עִנְיַן הַיְגִיעָה וַעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְזַכְּכִים אֶת הָעוֹלָם שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּלִי לֶאֱלֶקוּת, עַד

82) ראה גם לקו״ת צו יז, א. ובכ״מ. 83) שה״ש א, ב. 84) ראה פרש״י עה״פ. הובא בלקו״ת שם. 85) פע״ח שער הק״ש רפט״ו. לקו״ת שה״ש נ, ריש ע״ג. נא, ג. ובכ״מ. 86) ראה המשך תרס״ו ע׳ צד ואילך. 87) ישעי׳ סד, ג. ברכות לד, ב. 88) זח״א קל, ב. וראה המשך תרס״ו ע׳ עח ואילך. ע׳ צד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

1 וְנִגְלָה כְּבוֹד הַוָיְ וְרָאוּ כָל
2 בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי הַוָיְ דִּבֶּר[89]
3 ואז בירור העולם יהיה בתכלית

ביאור בדרך אפשר

4 השלימות וגם התגלות התורה תהיה כך
5 שאפילו האורות העליונים הנעלמים
6 והנסתרים ביותר יבואו לידי גילוי.

1 שֶׁיִּהְיֶה וְנִגְלָה כְּבוֹד הַוָיְ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי
2 פִּי הַוָיְ דִּבֶּר[89].

89) ישעי' מ, ה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

לפלא גדול שלא נשמע ממנו דבר ולפלא עוד יותר גדול שבכל חדש תשרי לא ראו אותו פה, ושעד כמה שלא יהי' מושקע בענין של פרנסה צריך לדעת ולא לשכוח, שפרנסה נקבע בזמני ר"ה ויוהכ"פ למעלה, ופרנסת איש יהודי בגשמיות תלוי בפרנסה ברוחניות וכאשר באים בין חסידים פרישט מען זיך אפ.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר:

ב"ה, ג' כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

נמסר לי בקשת ברכה בעדו באשר בריאותו צריכה להיות איתנה יותר מאשר היא עתה.

ובטח שומר הוא הוראת הרופא. כי הרי **התורה** נתנה רשות לרופא לרפאות שבזה נכלל גם אופן הרפואה, והוא האופן העיקרי לא אשים עליך כי אני ה' רופאך.

ובחדש הגאולה והנסים הזה, הנה יחזור לאיתנו ויוסיף אומץ בהנהגת תורת החסידות אילנא דחיי והדרכותי' נוסף על לימוד תורתה מתוך בריאות הנכונה ברוחניות ובגשמיות גם יחד. ומה זאב טורף מלפניו ומאחריו (מכילתא יתרו) הנה יצליחו השי"ת גם בעבודה, וכמבואר בלקו"ת תורת שמואל ספר תרכ"ו בתחלתו.

בברכה לבריאות הנכונה ולבשורות טובות.

בס"ד. משיחות ר"ח כסלו וש"פ תולדות, ג' כסלו ה'תשמ"ט.

א. דובר כמ"פ אודות מעלתו המיוחדת של חודש כסלו – שיש בו ריבוי ימים טובים[1] (שנתגלו[2] במשך הדורות עד לדורנו זה), הקשורים עם הגילוי דפנימיות התורה, ובמיוחד תורת החסידות.

ומהם – על סדר התגלותם במשך הדורות[3]:

חנוכה[4] – שנקבע על נס השמן[5], וידוע[6] ש"שמן" רומז על פנימיות התורה,

י"ט כסלו – חג הגאולה של רבינו הזקן[7], "ראש השנה לחסידות"[8],

יו"ד כסלו – חג הגאולה של אדמו"ר האמצעי, ועוד.

וכל ימים טובים אלו כלולים בראש חודש כסלו, שנקרא כידוע[9] "ראש חודש" (ולא תחלה), להיותו בדוגמת ה"ראש" שכולל ומנהיג כל אברי הגוף כו'.

ובעומק יותר – ע"פ המבואר במכתבו של אאמו"ר ז"ל[10] שחודש כסלו הוא חודש השלישי מתשרי, ע"ד ובדוגמת סיון חודש השלישי מניסן, שבו הי' מתן תורה, ולא עוד, אלא, שבחודש כסלו יש מעלה יתירה לגבי חודש סיון – כי, בחודש סיון הי' עיקר הגילוי דמתן תורה בנוגע לנגלה דתורה, ואילו בחודש כסלו הי' הגילוי בפנימיות התורה, כמודגש בימים טובים דחודש כסלו[11], כנ"ל.

ומזה מובן, שבבוא חודש כסלו (החל מר"ח כסלו) צ"ל הוספה יתירה בלימוד פנימיות התורה, בפרט תורת החסידות, כולל ובמיוחד הפצת המעיינות חוצה.

ועילוי מיוחד בשנה זו[12] – (א) שנת העיבור, שנה תמימה[13], היינו שכל ענינים אלו צריכים להיות באופן של תמימות ושלימות[14], (ב) שנת המאתיים[15] להולדתו של אדמו"ר הצ"צ (תקמ"ט –

1) יותר משאר החדשים במשך השנה (לאחרי חודש תשרי, אותיות רשית, ה"ראש" לכל חדשי השנה). ויש לומר, שמצד ריבוי הימים טובים שבו נעשה כל החודש כמו יו"ט, ועד שפועל גם בחודש מרחשון שלפניו (שאין בו אפילו יו"ט אחד) – נחשב כמו ערב יו"ט.

2) ויש לומר, שגם לפני שנתגלו הי' בהם עילוי וזכות כו' (בהעלם), ע"ד מארז"ל (תענית כט, א. ושם) "מגלגלין זכות ליום זכאי".

ולהעיר ממ"ש אאמו"ר (לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רכג) ש"כסלו" אותיות "כס לו", כיסוי לו, בחינת המקיף, שעפ"ז יומתק יותר שמעלת חודש זה היתה עוד לפני הזמן שנתגלו הימים טובים (כמרומז בשמו של החודש), אלא, שהיתה באופן של כיסוי והעלם, בבחינת מקיף.

3) אבל, לאחרי שנתגלו – קביעותם בימי החודש היא בסדר הפוך (הביאור בזה – ראה שיחת ש"פ ויצא תשמ"ג. יו"ד כסלו תשד"מ. תשמ"ה. ועוד. וראה לקמן הערה 39).

4) חנוכת חשמונאי בזמן בית שני. ועוד לפנ"ז – גמר והשלמת מלאכת המשכן (יל"ש מ"א רמז קפד).

5) ראה שבת כא, ב ובפרש"י.

6) ראה בארוכה אמ"ב שער הק"ש פנ"ד ואילך.

7) וקשור גם עם היותו יום ההילולא של המגיד (ראה לקו"ד ח"א קא, א. לקו"ש ח"י ע' 102. ועוד).

8) מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – נעתק ב"היום יום" בתחלתו. אג"ק שלו ח"א ע' רנט. וש"נ. וראה לקו"ש ח"י ע' 224 ואילך.

9) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. ובכ"מ.

10) לקוטי לוי"צ – אג"ק ע' רה. ריז.

11) ובפרטיות: "הנס על נסתר דתורה הי' בי"ט ובכ"ט ובי' בכסלו, הרי כי הרבה נסים היו בחודש זה, שמספר כולם הוא פ"ג, כ"ה י"ט כ"ט י', והמקור והראשון לכולם הוא חנכה (בלא ו') שעולה המספר הנ"ל כו'" (לקוטי לוי"צ שם).

12) נוסף לכך שבכל שנה ושנה צ"ל עילוי והוספה לגבי השנה שלפנ"ז – כהציווי "מעלין בקודש" (ברכות כח, א. וש"נ). וראה אגה"ק סי"ד ש"בכל שנה ושנה יורד ומאיר . . אור חדש ומחודש . . עליון יותר שלא הי' מאיר מימי עולם אור עליון כזה".

13) בהר כה, ל. ערכין לא, א – במשנה. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ב ה"ח. וראה רשימות הצ"צ לתהילים (יהל אור) ע' סז־ח.

14) ובפרט לאחרי (ובהוספה על) העילוי דשנה שלפנ"ז – שנת הקהל, ושנת תִּשְׂמַח וְתִשְׂמַח.

15) להעיר מהעילוי דמספר מאתיים – ע"פ מ"ש (שה"ש ח,

תשמ"ט), שבתורתו מודגש ביותר (בריבוי בכמות ובאיכות) החיבור וההתאחדות של נגלה דתורה ופנימיות התורה באופן של "תורה אחת", "תורה תמימה", כמדובר כמ"פ.

ב. מכיון שר"ח כסלו חל בסמיכות לפ' תולדות, ובכמה שנים השבת הראשונה של חודש כסלו היא שבת פ' תולדות (כבשנה זו) – יש לבאר והקשר והשייכות דחודש כסלו לפ' תולדות.

ולכל לראש – בשמה של הפרשה (הכוללת ומורה (ככל שם) על תוכנה של כל הפרשה כולה), "תולדות":

הפירוש הפשוט ד"תולדות" הוא – ענין ההולדה (כמסופר בהפרשה אודות לידת יעקב ועשו[16], לאחרי ההקדמה דנישואי יצחק ורבקה, "בקחתו את רבקה גו' לאשה"), כולל גם (הכח) להוליד בנים ובני בנים כו' עד אין סוף, כמבואר בכ"מ[17] שבענין ההולדה מתבטא גילוי כח האין־סוף בעוה"ז הגשמי.

וענינו בעבודת האדם[18]: ענין ההולדה (ע"י הנישואין) – מרמז וקאי על כללות העבודה דקיום התומ"צ ע"י נשמה בגוף, כידוע[19] שחיבור הנשמה והגוף הוא דוגמת נישואין, ומזה באה הלידה – "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"[20], "מאי[21] פירי מצוות"[22], שעל ידם נמשך ומתגלה בעולם (בכל סדר ההשתלשלות) אור אלקי שלמעלה ממדידה והגבלה (גילוי כח האין־סוף), ועי"ז ניתוסף גם עילוי בהנשמה עצמה[23] – שקודם ירידתה למטה היתה בבחינת עצמידה, היינו, במדידה והגבלה, וע"י ירידתה למטה להתלבש וגוף ולקיים תומ"צ נעשית בבחינת מהלך, להתעלות בעילוי אחר עילוי עד לתכלית הדביקות בבחי' עצמות אוא"ס.

וטעם הדבר (שגילוי כח האין־סוף הן בעולם והן בנשמה נעשה ע"י קיום התומ"צ) – מכיון שהתומ"צ הם הפנימיות של העולם (שהרי הכוונה דבריאת והתהוות העולם אינה אלא בשביל קיום התומ"צ), להיות ששרשם מבחי' הפנימיות דאוא"ס (משא"כ העולם מצ"ע שהוא מבחי' החיצוניות).

ומזה מובן גם בנוגע לתומ"צ גופא – שעיקר גילוי והמשכת הפנימיות דאוא"ס הוא בפנימיות התורה[24].

ועפ"ז מובן הקשר והשייכות דחודש כסלו לפ' תולדות – כי עיקר גילוי כח האין־סוף (שזהו"ע ד"תולדות") נעשה ע"י גילוי פנימיות התורה (ענינו של חודש כסלו).

ג. ענין זה מודגש גם בהמשך הפרשה – בנוגע ליעקב, עיקר[25] תולדותיו של יצחק[26]:

א) בענינו של יעקב – "יעקב איש תם[27] יושב אהלים"[28], "אהלו של שם ואהלו של עבר"[29], וידוע[30] שרומז על נגלה דתורה ופנימיות התורה.

יב) "האלף לך שלמה ומאתיים לנוטרים את פריו" (ראה אוה"ת שה"ש (כרך ב') ע' תשסא ואילך).

16) כפירוש רש"י: "ואלה תולדות יצחק – יעקב ועשו האמורים בפרשה".

17) ראה לקו"ת שה"ש לט, ד ואילך. סה"מ תרנ"ז ע' קעז ואילך. ד"ה ואתם הדבקים תרפ"ו פ"ד. ובכ"מ.

18) בהבא לקמן – ראה ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י במאמרי אדמו"ר האמצעי (ויקרא ח"ב ע' תרסו ואילך. וש"נ). ד"ה זה בסה"מ תרנ"ד ע' רסא ואילך.

19) כי, נשמה וגוף הם דוגמת איש ואשה (ראה זח"א עט, א. קכט, א (בנוגע ליצחק ורבקה). ועוד).

20) ב"ר (פ"ל, ו) ופרש"י ר"פ נח.

21) סוטה מו, סע"א.

22) להעיר גם ממ"ש בפרשתנו (כו, יב) "ויזרע יצחק גו'", דקאי על זריעת תומ"צ, כדאיתא בפרדר"א (רפל"ג) "וכי יצחק זרע דגן ח"ו . . אלא . . זרעו לכם לצדקה" (וראה לקו"ש ח"ה ע' 74).

23) לא רק שיציאתו מן העולם כביאתו לעולם (ראה ב"מ קז, סע"א), שאז, אין תועלת וריוח לנשמה מירידתה למטה, ובלשון חז"ל (שם מ, ב. וש"נ) "זבון וזבין תגרא איקרי" (בתמי').

24) סה"מ תרנ"ד ע' רסה.

25) כמ"ש (וירא כא, יב) "כי ביצחק יקרא לך זרע", "ביצחק ולא כל יצחק", יעקב דוקא (נדרים לא, א. וש"נ. וראה רמב"ם הל' נדרים פ"ט הכ"א).

26) וי"ל שמטעם זה מקדים רש"י יעקב לעשו – "יעקב ועשו האמורים בפרשה", אף שנאמרו בפרשה (באופן ש)עשו קודם ליעקב, כסדר לידתם בפועל* - מכיון שעיקר התולדות דיצחק הוא – יעקב. ועצ"ע.

27) ראה לקו"ש לך לך שנה זו ס"ז – מעלת התמימות דיעקב (גם לגבי יצחק ואברהם). ולהעיר מהשייכות המיוחדת לשנה זו – שנה תמימה.

28) פרשתנו כה, כז.

29) ב"ר (פס"ג, יו"ד) ופרש"י עה"פ.

30) אוה"ת פרשתנו קמה, ריש ע"ב.

*) משא"כ ביצירתם, יעקב קודם לעשו – פרש"י פרשתנו כה, כו.

ב) בברכת יצחק ליעקב – "ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש"[31], ואיתא במדרש[32] "מטל השמים זו מקרא, ומשמני הארץ זו משנה, דגן זו תלמוד, תירוש זה אגדה" – כל חלקי התורה, כולל גם פנימיות התורה[33].

ג) בשליחותו של יעקב לפדן ארם – כמ"ש בסיום הפרשה (בשיעור דיום הש"ק) "וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם גו'"[34], ובהמשך לזה – התחלת פ' ויצא (שקורין במנחת שבת), "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", שבזה נרמז גם המשכת וירידת התורה, כולל גם פנימיות התורה (ענינו של יעקב), מלמעלה למטה, עד ל"חרן" ("חרון אף של עולם"[35]), שזהו"ע דהפצת המעיינות (דפנימיות התורה) חוצה, שעי"ז ניתוסף עילוי בתורה, שנמשך בה בחי' עצמות אוא"ס שלמעלה מהחכמה[36], עד לגילוי ד"תורה חדשה מאתי תצא"[37], מאתי ממש[38].

ד. וענין נוסף בפ' תולדות – הקשור עם ט' כסלו "שמתברך משבת זו", יום ההולדת ויום ההילולא[39] של אדמו"ר האמצעי[40]:

אדמו"ר האמצעי הוא היחידי מכל נשיאי החסידות[41] שאצלו הי' הענין ד"ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום"[42] בפועל ובגילוי ממש, שנולד ונסתלק באותו יום, ט' כסלו.

ומעין זה מצינו גם בנוגע לאבות – שיצחק ("ואלה תולדות יצחק") הוא היחידי מכל האבות שמספר שנות חייו הי' בשלימות ("ממלא שנותיהם"), "מאת שנה ושמונים שנה"[43], משא"כ אברהם שחי "מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים"[44], "קיצר[45] הקב"ה ה' שנים משנותיו ("מת ה' שנים קודם זמנו"[46]) שיצחק חי ק"פ שנה וזה קע"ה שנה", ועאכו"כ יעקב שחי "שבע שנים וארבעים ומאת שנה"[47].

ויש לומר, שהענין ד"ממלא שנותיהם" אצל יצחק ואדמו"ר האמצעי מגלה[48] בנוגע לכל האבות וכל נשיאי החסידות (ועד"ז בנוגע לכל הצדיקים)[49]

31) פרשתנו כז, כח.

32) ב"ר (פס"ו, ג) עה"פ.

33) להעיר, ש"מקרא" כולל גם פנימיות התורה (ראה לקו"ת ויקרא ה, ג. שה"ש ג, ג), וכן "אגדה" – ש"רוב סודות התורה גנוזין בה" (אגה"ק סכ"ג). וראה גם אוה"ת פרשתנו (קסא, א) ש"תירוש רומז ל"יינה של תורה".

ולהעיר גם מד"ה ויתן לך תרס"ו (המשך תרס"ו ע' פה, ואילך), שהברכה בתורה קשורה עם העילוי דלוחות אחרונות*, שעל ידם נעשה הגילוי מבחי' תעלומות חכמה, העלם העצמי דחכמה, ועד לתורה כפי שהיא בבחי' שעשועי המלך בעצמותו כפי שיתגלה לעתיד לבוא – עיקר ושלימות הגילוי דפנימיות התורה.

ולהעיר גם מפירוש המדרש (שם) "ויתן לך אלקותו" (וראה המשך תרס"ו ע' צג), וי"ל, שבתורה גופא ("מטל השמים זו מקרא כו'") ה"ז האלקות שבתורה (ע"ד הענין ד"ברכו בתורה תחלה"), שמודגש ביותר בפנימיות התורה.

34) פרשתנו כח, ה.

35) פרש"י ס"פ נח.

36) וי"ל, שזהו"ע ד"תולדות" (גילוי כח הא"ס) בתורה גופא – גילוי והמשכת אוא"ס (למעלה גם מאוא"ס המלובש בחכמה) בתורה גופא.

37) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

38) ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ ויצא תשמ"ח (ע"ד הספר דרך אמונה) ס"ב-ד. וש"נ.

39) בשנת תקפ"ח, לאחרי גאולתו (בעשירי בכסלו) בשנת תקפ"ז, ואעפ"כ, נקבע בימי החודש בסדר הפוך – ט' כסלו (יום ההסתלקות), ואח"כ יו"ד כסלו (חג הגאולה), כמו שאר המועדים דחודש כסלו, שסדרם בימי החודש הוא בסדר הפוך מהתגלותם במשך הדורות, כנ"ל הערה 3. ולהעיר מב' הסדרים בריש פרשתנו – "יצחק בן אברהם" ו"אברהם הוליד את יצחק". ואכ"מ.

40) להעיר, שענינו המיוחד של אדמו"ר האמצעי – גילוי והתפשטות תורת החסידות באופן של "רחובות הנהר" (ראה "התמים" ח"ב ע' עח. ועוד) – מרומז בפרשתנו (כו, כב): "ויקרא שמה רחובות".

41) אלו שיודעים בבירור ובוודאות יום הולדתם ויום הסתלקותם.

42) כדרשת חז"ל (ר"ה יא, א. וש"נ) על הפסוק (ר"פ וילך) "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום . . היום מלאו ימי ושנותי, ללמדך שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום כו'".

43) וישלח לה, כח.

44) חיי שרה, כה, ז.

45) פרש"י פרשתנו כה, ל.

46) פרש"י לך לך טו, טו.

47) ר"פ ויחי. וראה דעת זקנים לבעלי התוספות (ועוד) ויגש מז, ט (וראה הנסמן בתו"ש עה"פ).

48) דוגמא לדבר: ענינים שהם "אחת בשנה", ואעפ"כ נמשכים ומתגלים גם בכל השנה.

49) ועד"ז בנוגע לאמהות, הרבניות הצדקניות דנשיאי החסידות, וכל הצדקניות - כדרשת חז"ל בנוגע לשרה, ראשונה שבאמהות: "ויהיו חיי שרה . . יודע ה' ימי תמימים . . כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים" (ב"ר ר"פ חיי שרה).

*) להעיר גם מהשייכות לחודש כסלו – חודש השלישי מתשרי, שבו ניתנו לוחות אחרונות (ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רה).

שגם אצלם ישנו הענין ד"ממלא שנותיהם"[50], בנוגע לעבודתם כו' [אע"פ שמסיבות שונות[51] לא בא לידי ביטוי במספר השנים דחיים חיותם בעלמא דין, ועד"ז בנוגע לשלימות השנים "מיום ליום", בפועל ממש], היינו, שבמשך מספר שנים שחיו בעלמא דין השלימו כל עניני העבודה דק"פ שנה מיום ליום ("ממלא שנותיהם" כפשוטו)[52].

[ומצינו דוגמא לדבר: רבי אלעזר בן עזרי' – שבהיותו בן י"ח שנה אמר "הרי אני כבן שבעים שנה"[53] ("כבן", "ולא בן שבעים שנה"[54]), היינו שבמשך י"ח שנה[55] הספיק להגיע לשלימות ד"בן שבעים שנה", ועד"ז מצינו אצל ר' בון בר' חייא ש"למד תורה לכ"ח שנה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד למאה שנה"[56]].

ולהוסיף, שע"פ הידוע[57] ש"קדושה לא זזה ממקומה", נמצא שהענין ד"ממלא שנותיהם" אצל האבות[58] ונשיאי החסידות נמשך בכל התוקף והשלימות עד עצם היום הזה[59], ובהדגשה יתירה – כשקורין בתורה "ואלה תולדות יצחק", שאצלו הי' הענין ד"ממלא שנותיהם" בפועל ובגלוי, ועד"ז בט' כסלו, יום ההולדת וההילולא של אדמו"ר האמצעי, שאצלו הי' הענין ד"ממלא שנותיהם מיום ליום" בפועל ובגלוי.

ומזה מובן גם בנוגע לכללות הענין דהתגלות תורת החסידות ע"י רבותינו נשיאינו – הבעש"ט, המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצ"צ, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר מהורש"ב וכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – ששלימות עבודתם ופעולתם של כל רבותינו נשיאינו (גם אלו שימי הולדתם והסתלקותם, ימי גאולתם כו', חלים בשאר חדשי השנה) היא בכל התוקף והשלימות עד עצם היום הזה, וביתר הדגשה וגילוי – בחודש כסלו, כמבואר לעיל שחודש כסלו קשור עם הגילוי דפנימיות התורה, תורת החסידות, "אַ חסידישער חודש".

ה. והנה, כל האמור לעיל הוא בהדגשה יתירה – בגלל המאורע דסיום כתיבת ספר־תורה חדש[60] בר"ח כסלו[61], והתחלת הקריאה בספר תורה זה (בציבור ובפרהסיא, בבית הכנסת ובית המדרש[62], בית שמגדלין בו תפלה ותורה[63]) ביום הש"ק זה:

לכל לראש – הקשר לפרשת השבוע, פ' תולדות – כמוזכר לעיל (ס"ג) פירוש המדרש על הפסוק "ויתן לך האלקים מטל השמים גו'", "מטל השמים זו מקרא", דקאי (בעיקר) על חמשה חומשי תורה שבס"ת, שהרי בימיהם היו לומדים מקרא מתוך הס"ת, ועד שגם בדורות שלאח"ז נהגו אחדים מגדולי ישראל לקרוא שנים מקרא (ואחד תרגום) מתוך ס"ת כשר[64].

---

50) ומוכח גם מפשטות לשון חז"ל "הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים כו'" – כל הצדיקים במשמע.

51) כמו באברהם, שהסיבה לכך ש"קיצר הקב"ה ה' שנים משנותיו" היא – כדי שתקויים ההבטחה ד"שיבה טובה" (לך לך שם ובפרש"י. פרש"י פרשתנו שם), שסיבה זו היא דבר טוב כו'.

52) ועאכו"כ בנוגע לצדיקים שהאריכו ימים יותר מק"פ שנה, כמו ישי (מה"ארבעה שמתו בעטיו של נחש" – שבת נה, ב. וש"נ) שהאריך ימים יותר מארבע מאות שנה (ב"ר פצ"ו, ד. וש"נ), ועד"ז ר' פרידא (ראה עירובין נד, ב) – שבודאי היתה אצלם השלימות דק"פ שנה מיום ליום, אלא, שניתוסף על זה עוד אריכות ימים ושנים טובות.

53) ברכות יב, סע"ב – במשנה.

54) שם כח, רע"א.

55) כ"ה בש"ס דילן. ובירושלמי (ברכות פ"ד סוף פ"א) – בן ט"ז שנה (וראה עמודי ירושלים שם). ולגירסת האבודרהם – בן י"ג שנה. ולהעיר מהידוע שבאותה העת נשלמו שנותיו החסרים מגלגול ראשון, גלגול של שמואל שחי נ"ב שנה (ראה סי' האריז"ל בהגש"פ במקומו. וראה הגש"פ שמחת הרגל להחיד"א שם. ועוד) – מתאים לגירסא בש"ס דילן שהי' בן י"ח שנה.

56) קה"ר פ"ה, יא (ה).

57) ראה ע"ח ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א. אגה"ק ביאור לסז"ך.

58) ועד"ז בנוגע לאמהות כו', כנ"ל הערה 49.

59) נוסף על הלימוד וההוראה ונתינת־כח לכאו"א מישראל - שגם אצלו יהי' מעין ודוגמת הענין ד"ממלא שנותיהם". וי"ל, שמטעם זה אמר ראב"ע "הרי אני כבן שבעים שנה" – כדי שילמדו ממנו כו'*.

---

*) ובפרט בעת אמירת מאמר זה ב"הגדה" בליל הסדר, "זמן חרותנו", שכל בנ"י נמצאים במעמד ומצב של **חירות**.

כידוע ש"בחי' האבות (וי"ל עד"ז בנוגע לאבות החסידות) היא ירושה לבניהם אחריהם בכל דור ודור . . בחי' האבות צריך להיות בכל אדם", משא"כ "שאר בחינות ומעלות הצדיקים כגון השבטים . . יש לך אדם שאין בו כלל בחי' ממדרגות אלו" (תו"א ר"פ וארא).

60) לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית נ"ע זי"ע, שהותחל בכתיבתה בימי ה"שבעה" להסתלקותה, ונסתיימה הכתיבה – בהשגחה פרטית – בר"ח כסלו (וראה לקמן ס"ו).

61) שעי"ז ניתוסף גם בהיו"ט ד(ראש) חודש כסלו – ע"ד ובדוגמת שמח"ת, כמנהג ישראל שבסיום כתיבת ס"ת אומרים פסוקי "אתה הראת" ועושים הקפות כו', ע"ד כמו בשמח"ת (ראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר – אג"ק שלו ח"ו ע' עג ואילך. וש"נ).

62) בית מיוחד לארון הקודש וספרי־תורה שבו.

63) מגילה כז, רע"א.

64) ראה שער הכוונות ענין ליל ו'. פע"ח שער הנהגת הלימוד. שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ד.

זאת ועוד:

דובר כמ"פ[65] שכל ספר־תורה קשור עם כל ספרי התורה שלפניו, עד לספר־תורה הראשון שכתב משה רבינו[66], שממנו היו מגיהים כל ספרי־התורה שנכתבו לאח"ז, עד לס"ת חדש זה.

ומזה מובן, שע"י כתיבת וסיום ספר־תורה חדש נעשה חידוש בכללות ענין התורה, ועד לחידוש שהוא מעין ודוגמת והכנה ל"תורה חדשה מאתי תצא", גילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא.

ונמצא, שכאשר מסיימים כתיבת ס"ת חדש בר"ח כסלו, התחלת ראש החודש החסידי שבו הי' הגילוי דפנימיות התורה – אזי מודגשת ביותר ההכנה לשלימות הגילוי דפנימיות התורה לעתיד לבוא, "תורה חדשה מאתי תצא".

ו. ויש להוסיף בפרטיות יותר בנוגע לס"ת זה – שנכתב ביזמתן של נשי ישראל[67] לעילוי נשמת אשה צדקנית בישראל:

פ' תולדות – עם היות שנקראת ע"ש "תולדות יצחק", מסופר בה (לא רק אודות יצחק, אלא גם[68]) כו"כ מאורעות אודות רבקה, כולל גם מעלתה המיוחדת של רבקה אפילו לגבי יצחק.

וכמה פרטים בזה:

בהתחלת הפרשה – "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אוהבת את יעקב"[69], היינו, שרבקה דוקא הכירה את מעלתו האמיתית של יעקב לגבי עשו.

ובהמשך הפרשה – בשיעור דיום החמישי, ר"ח כסלו – אריכות הסיפור אודות ברכותיו של יצחק, שכאשר רבקה שמעה שיצחק רוצה לברך את עשו, השתדלה ביותר[70] ופעלה שיעקב יקבל ברכותיו של יצחק[71].

ועד"ז בסיום הפרשה – "ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת אם לוקח יעקב אשה מבנות חת גו'"[72], ולכן, "ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו גו' קום לך פדנה ארם גו' וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך"[73], היינו, שרבקה השתדלה בכל הקשור לשידוך של יעקב, ועי"ז הקים את בית ישראל באופן של "מטתו שלימה"[74].

ונמצא, שבפ' תולדות מודגשת מעלתה של רבקה לגבי יצחק, מעלת האמהות לגבי האבות, כפי שמצינו גם בנוגע לאברהם[75] שאמר לו הקב"ה "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה"[76], ומזה נמשך גם אצל כל אשה מישראל, בת שרה רבקה רחל ולאה, "כאמה בתה"[77], שהיא "עקרת הבית", שתתנהג בביתה בדוגמת הנהגת האמהות דכל בית ישראל.

---

65) ראה קונטרס משיחות ש"פ נח (ס"ב) וש"פ ויק"פ (ס"א) – תשמ"ח. ועוד.

66) ראה רמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד. וראה גם צפע"נ עה"ת ר"פ וילך, ובהנסמן שם.

67) וזיכו רבים מישראל, נשים ואנשים ע"י ההשתתפות בממונם עבור הוצאות כתיבת הס"ת, ועאכו"כ אלו שטרחו בגופם בעשיית המעיל וכו' באופן של נוי והידור – "זה א־לי ואנוהו . . התנאה לפניו במצוות . . ספר תורה נאה" (שבת קלג, ב).

68) ואדרבה – בנוגע ליצחק עצמו, הרי, כו"כ ענינים הכי עיקריים נאמרו כבר בפרשיות שלפנ"ז, החל מלידתו, ענין העקידה (עולה תמימה – תכלית השלימות), ועד לנישואיו*, ואילו בפרשתנו מסופר אודות "תולדות יצחק" – ע"י רבקה דוקא.

69) כה, כח.

70) ועד למסירת־נפש, שהיתה מוכנה לקבל על עצמה היפך הברכה ח"ו – "עלי גו' בני" (פרשתנו כז, יג).

71) ועד לקבלת הברכה בפועל – "ויתן לך האלקים מטל השמים וגו'" – בשיעור דיום הששי, ששייך גם לר"ח, כי, בקדשים הלילה הולך אחר היום (חולין פג, סע"א).

72) כז, מו.

73) כח, א ואילך.

74) לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ולא כיצחק שיצא ממנו עשו (ויק"ר פל"ו, ה. ועוד). וי"ל שמהחילוקים שבין יצחק ויעקב (שיצחק יצא ממנו עשו ויעקב מטתו שלימה) – שהשידוך של יצחק נעשה ע"י השתדלותו של אברהם*, ואילו השידוך של יעקב נעשה ע"י השתדלותה של רבקה, מצד מעלת האמהות על האבות, כדלקמן בפנים.

75) ועד"ז מצינו ביעקב – "וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה גו'", ורק לאחרי ש"ותען רחל ולאה ותאמרנה לו גו'", אזי "ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו גו' לבוא אל יצחק אביו ארצה כנען" (ויצא לא, ד־יז).

76) וירא כא, יב.

77) לשון הכתוב – יחזקאל טז, מד.

*) לאחרי העקידה, שאז נכנסה בו נשמה חדשה – מעלמא דדכורא, ועי"ז הי' יכול להיות אצלו ענין הנישואין וההולדה כו' (ראה אוה"ת בראשית (כרך ב') תלב, סע"א ואילך). ועפ"ז יומתק שלאחרי העקידה נתבשר שנולדה רבקה בת זוגו (פרש"י ס"פ וירא).

*) נוסף לכך שההתעסקות בפועל היתה ע"י אליעזר עבד אברהם, ולא ע"י אברהם (או יצחק) בעצמו.

ויש להוסיף, שגם בראש חודש (כסלו[78]) – שבו סיימו כתיבת הס"ת – מודגשת מעלתן של נשי ישראל – שהרי, "הנשים נוהגות שלא לעשות בו (בר"ח) מלאכה"[79], "לפי[80] שלא רצו נשים ליתן נזמיהן לבעליהן[81] במעשה העגל לכך נתן להם הקב"ה שכרן שיהיו משמרות ר"ח יותר מהאנשים"[82].

ז. וביאור הענין[83]:

מהחילוקים שבין האבות לאמהות – שאצל האמהות מודגשת יותר הירידה לברר עניני העולם, משא"כ האבות שמצד עצמם הם למעלה מהעולם[84], ופעולתם בעולם באופן המתאים נעשית ע"י האמהות דוקא.

וזהו הביאור בדברי אברהם "לו ישמעאל יחי' לפניך"[85], וכן יצחק שרצה לברך את עשו – כי, להיותם למעלה מהעולם, ראו את ישמעאל ועשו כפי שהם בשרשם למעלה כו', משא"כ שרה ורבקה, שאצלם מודגשת הירידה לברר העולם[86], ראו את ישמעאל ועשו כפי שהם בעולם למטה, ולכן אמרה שרה לאברהם "גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק"[87], וכן רבקה שאהבה את יעקב, והשתדלה שיקבל את הברכות כו'.

ומזה מובן בנוגע לגילוי תורת החסידות (בחודש כסלו) – שבזה מודגשת ביותר הירידה לברר העולם, שגם מצד התגברות החושך בעולם הוצרך להיות הגילוי דפנימיות התורה, עד לגילוי באופן של הבנה והשגה ("יתפרנסון"[88]) בתורת חסידות חב"ד, ובאופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה" דוקא – שפעולתם של נשיאי החסידות קשורה עם (ונפעלת על ידי) הרבניות הצדקניות, ע"ד ודוגמת פעולת האבות ע"י האמהות[89].

וכאמור, ענין זה הוא בהדגשה יתירה בחודש כסלו ובפ' תולדות – שכל עניני האבות, אבות החסידות, וכן האמהות והרבניות הצדקניות, ישנם בכל התוקף והשלימות ("קדושה לא זזה ממקומה"), ופועלים פעולתם כו' (כנ"ל ס"ד).

ח. ההוראה מכל האמור לעיל – בנוגע למעשה בפועל:

בעמדנו בהתחלת חודש כסלו, שבו הי' הגילוי דפנימיות התורה, תורת החסידות – יש להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד תורת החסידות (נוסף על השיעורים הקבועים בנגלה דתורה) והפצתה חוצה.

ובנוגע לפועל – בכל יום ויום מימי חודש כסלו[90] ילמדו (ומה טוב – ברבים) ענין (נוסף) בתורת החסידות, ומה טוב – מתורתם של ג' אבות החסידות, הבעש"ט[91], המגיד ואדמו"ר הזקן, ומי שיש ביכלתו – יוסיף וילמד גם מתורתם של כל רבותינו נשיאינו עד לתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

ונוסף על הלימוד בעצמו – ישתדל כאו"א גם בהפצת המעיינות חוצה, לפעול על עוד יהודים שיעשו כן.

---

78) להעיר שגם בימים טובים דחודש כסלו מודגשת מעלתן של נשי ישראל – בחנוכה, ש"על ידי אשה נעשה הנס" (פרש"י שבת כג, רע"א). וי"ל עד"ז בנוגע למועדים החסידיים – מסירת נפשה של הרבנית הצדקנית מרת דבורה לאה (בתו של רבינו הזקן ואמו של הצ"צ) להצלת אילנא דחייא דתורת החסידות (ראה לקו"ד ח"ד תרסו, א ואילך).

79) טושו"ע או"ח סתי"ז.

80) טור שם – מפדר"א פמ"ה.

81) אע"פ ש"אשה כשרה עושה רצון בעלה" (תדבא"ר פ"ט. רמ"א אה"ע סו"ס סט).

82) כולל גם יותר משבט לוי, שלא השתתפו בחטא העגל, ואפילו משה רבינו שהי' בהר כו'.

83) בהבא לקמן – ראה לקו"ש ח"ה ע' 339 ואילך. וש"נ.

84) להעיר שאברהם ושרה וכן יצחק ורבקה הם דוגמת נשמה וגוף (ראה לעיל הערה 19).

85) לך לך יז, יח.

86) מכיון ששרשם למעלה משרש האבות (ראה לקו"ת שה"ש טו, ג. אוה"ת חיי שרה קכג, ב).

87) וירא כא, יו"ד.

88) תקו"ז ת"ו (בסופו). וראה לקו"ש חכ"ד ע' 136 הערה 35. וש"נ.

89) להעיר, שמעלת האמהות לגבי האבות היא מעין ודוגמת העילוי דלעתיד לבוא ש"נקבה תסובב גבר", "אשת חיל עטרת בעלה", ומפני שהאבות הטעימן מעין עולם הבא, הי' אצלם גם בחי' זו שהיו מקבלים מהאמהות (לקו"ת ואוה"ת שבהערה 86). ומזה מובן גם בנוגע לנשיאי החסידות – שעל ידם נעשית ההכנה לגילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא.

90) ומזה יומשך גם בימים שלאח"ז – כמודגש גם בימי חנוכה (ענין השמן שבתורה, פנימיות התורה), שהתחלתם בסיומו של חודש כסלו, והמשכם בחודש טבת.

91) להעיר מהתחלת צוואת הריב"ש, "להיות תמים בעבודתו יתברך" – ענין השייך ביותר לשנה זו, שנה תמימה.

ומובן, שכל זה שייך גם לנשים, הן בנוגע ללימודן בעצמן, והן בנוגע לפעולתן על עוד נשים מישראל, ובפרט ע"פ האמור לעיל אודות מעלתן של נשי ישראל, דוגמת האמהות כו', גם בנוגע לגילוי תורת החסידות, כנ"ל.

ט. זאת ועוד:

לארגן התוועדויות חסידיות במועדים וימים טובים החסידיים[92] (אנשים בפ"ע ונשים בפ"ע) בכל מקום ומקום, הן במקומות הקרובים והן במקומות הרחוקים (בגשמיות, ועאכו"כ ברוחניות, שבהם צריכה להיות השתדלות יתירה, כיתרון האור מן החושך), הן בחוץ לארץ והן (ועאכו"כ) בארץ ישראל, ובודאי – בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ממלא מקומם של כל נשיאי החסידות, אשר (יה"ר, אשר) בקרוב ממש (עוד לפני יו"ד כסלו וי"ט כסלו כו') יקבעו ד' אמות אלו בארץ ישראל[93].

ולכל לראש – המועד הקרוב בזמן – חג הגאולה יו"ד כסלו, שחל בשנה זו ביום הש"ק הבעל"ט, שיחגגוהו בכל מקום ומקום באופן המתאים, ומתוך "שטורעם" דקדושה, כולל ובמיוחד – לעורר אודות ההוספה בלימוד תורת החסידות והפצת המעיינות חוצה.

וכדי שיהי' בסדר מסודר (ביחד עם ה"שטורעם" דקדושה) – יש להתחיל ההכנות לזה בעוד מועד, כולל גם – הפירסום עד"ז בכל מקום ומקום.

י. ויה"ר שקבלת החלטות טובות בכל הנ"ל תמהר ותזרז ותביא תיכף ומיד את השכר – אתי מר דא מלכא משיחא ע"י הפצת המעיינות חוצה[94].

וזוכים להמשכת כל הברכות – "ויתן לך האלקים מטל השמים וגו'", ברכות הכי נעלות[95] כולל גם הברכה הכי עיקרית – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו[96], שאז יתגלה שלימות התענוג והצחוק העליון, ענינו של יצחק[97], ולכן, לעתיד לבוא יאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו"[98].

וכן תהי' לנו – ש"מיד הן נגאלין"[99], "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[100], האנשים והנשים והטף, ובפרט – בשכרן של נשים צדקניות (שעל ידן תהי' הגאולה – כימי צאתך מארץ מצרים[101]), כולל גם פעולתן בנוגע לכתיבת הספר־תורה החדש שרוקדים עמו, (ביחד עם כל ספרי התורה) לקבל פני משיח צדקנו, וללמוד תורה מפיו, "תורה חדשה מאתי תצא".

וכל זה – תיכף ומיד ממש, ובמילא, בבוא הענשירי בכסלו, יחוגו את חג הגאולה עם בעל הגאולה, נשמה בגוף, ביחד עם כל רבותינו נשיאינו והרבניות הצדקניות, כדאיתא בזהר[102] שצדיקים קמים לתחי' מיד, ואז תהי' השמחה בשלימותה – "שירה הענשירית"[103].

ובתור הכנה והתחלה – ינגנו עתה הניגון "שיבנה בית המקדש", וכן הניגון "פדה בשלום נפשי" (הניגון המיוחד דמועדי הגאולה בחודש כסלו)[104], אשר, שלימות הענין ד"פדה בשלום נפשי" תהי' בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, כמבואר בארוכה במאמרי אדמו"ר האמצעי[105] (בעל הגאולה דיו"ד כסלו).

והעיקר – שיהי' "פדה בשלום נפשי" בפועל ממש, ו"שיבנה בית המקדש" בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש.

---

92) ועד"ז בימי חנוכה, שהם גם "ימי שמחה" (רמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ג), כמדובר כמ"פ בשנים שלפנ"ז.

93) ראה מגילה כט, א.

94) ראה אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

95) ראה סידור (עם דא"ח) שער התקיעות בסופו. ובכ"מ.

96) ראה אוה"ת פרשתנו (קס, א ואילך) ש"ויתן", "יתן ויחזור ויתן", רומז לגילוי פנימיות עתיק דלעתיד לבוא, ו"טל השמים" רומז גם לטל תחי' דלעתיד לבוא, ו"תירוש" רומז ליין המשומר כו'.

97) ראה תו"א ריש פרשתנו, ובארוכה תו"ח שם.

98) שבת פט, ב. נת' בתו"א ותו"ח שם.

99) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

100) בא יו"ד, ט.

101) ראה סוטה יא, ב: "בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים". ולהעיר, שדור האחרון, דורנו זה, הוא גלגול של הדור שיצאו ממצרים (ראה שער הגלגולים הקדמה כ. ל"ת וספר הליקוטים שמות ג, ד).

102) פרשתנו קמ, א.

103) ראה מכילתא בשלח טו, א. תנחומא שם שם יו"ד.

104) תהלים נה, יט – בשיעור תהלים חדשי דעשירי בכסלו, ובשיעור תהלים יומי (כפי שנחלק לימי השבוע) די"ט כסלו שחל בפעם הראשונה ביום השלישי בשבוע (נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ה ע' 160 ואילך).

105) ד"ה פדה בשלום בשעה"ת ח"א.

בס"ד. משיחות ש"פ תולדות, ד' כסלו ה'תש"נ.

א. בהתחלת פרשתנו מעתיק רש"י התיבות "ואלה תולדות יצחק", ומפרש: "יעקב ועשו האמורים בפרשה". כלומר, אע"פ שיעקב ועשו לא נזכרו בסמיכות לתיבות "תולדות יצחק" (כפי שמצינו בכיו"ב[1]), אלא לאחרי כמה פסוקים, מ"מ, שייך לומר "ואלה תולדות יצחק" כיון ש"אמורים בפרשה"[2].

וצריך להבין[3]:

מהו הכרחו של רש"י לפרש "תולדות (יצחק)" מלשון בנים, "יעקב ועשו", אע"פ שאינם כתובים בסמיכות אלא בהמשך הפרשה ("אמורים בפרשה") – הרי יכול לפרש "תולדות (יצחק)" מלשון מאורעות, "ילדי ימיו וקורותיו"[4], "הקורות שקרוהו"[5] [כפי שמפרש בפסוק[6] "אלה תולדות יעקב", "אלה ישוביהם וגלגוליהם"[7]], שלפירוש זה מתחיל סיפור תולדותיו בסמיכות ממש[8], ולא בפסוקים שלאח"ז בהמשך הפרשה?

ב. שאלה זו מתחזקת יותר ע"פ הדיוק דתיבת "ואלה (תולדות יצחק)", בוא"ו המוסיף:

איתא במדרש[9] "בכל מקום שכתוב ואלה מוסיף על הראשונים, ובכל מקום שכתוב אלה פוסל את הראשונים".

ולכאורה, להפירוש ש"תולדות יצחק" הם המאורעות דיצחק, יכולים לפרש "ואלה תולדות יצחק", "מוסיף על הראשונים" – שהמאורעות דיצחק בפרשה זו (לאחרי פטירת אברהם) הם בהמשך ובהוספה למאורעות דיצחק בפרשיות שלפנ"ז, ובפרט שהם מאורעות עיקריים, החל מפרטי הענינים דלידת יצחק, פרשת העקידה, והנישואין שלו (בחיי אברהם).

אבל להפירוש ש"תולדות יצחק" הם הבנים, "יעקב ועשו האמורים בפרשה" – צריכים לפרש "ואלה תולדות יצחק", "ואלה מוסיף על הראשונים", בהוספה על מ"ש לפנ"ז[10] אודות "תולדות ישמעאל גו' בני ישמעאל"[11]. ועפ"ז אינו מובן: מהו הדמיון בין "תולדות יצחק" – יעקב ועשו – ל"תולדות ישמעאל" שכולם רשעים?!

ג. במדרש[12] ישנו תירוץ על שאלה זו:

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם, מוסיף על הראשונים, על מה שכתוב למעלה הימנו בני ישמעאל, ומי הי' זה עשו ובניו שהי' בנו של יצחק, וא"כ י"ל הואיל ואין כתוב אלא ואלה תולדות אף יעקב שהוא תולדות יצחק בכלל . . לכך תולדות יצחק חסר, להוציא יעקב מכלל הרשעים".

אבל כיון שרש"י אינו מביא דברי המדרש "לכך תולדות יצחק חסר להוציא יעקב כו'" [וטעם הדבר, לפי שבדרך הפשט אי אפשר לפרש שעיקר "תולדות יצחק" הוא עשו ולא יעקב ("להוציא יעקב")[13], ואדרבה, יעקב הוא העיקר, וכמודגש בפירוש רש"י שמקדים יעקב לעשו, "יעקב ועשו

---

1) ולדוגמא: בסוף הפרשה הקודמת – "ואלה תולדות ישמעאל גו' ואלה שמות בני ישמעאל גו'" (חיי שרה כה, יב־יג). וכן בפרשיות שלפנ"ז – "אלה תולדות נח גו' ויולד נח שלשה בנים גו'" (ר"פ נח).

2) פי' הרא"ם. ועוד.

3) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 112 ואילך.

4) כפירוש הספורנו כאן.

5) פי' הרד"ק.

6) וישב לז, ב.

7) וע"ד פירושו בפסוק "אלה תולדות נח" – "עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים".

8) ועד בפסוק זה עצמו – "אברהם הוליד את יצחק".

ולהעיר, שעפ"ז לא יהי' צורך לפרש "וע"י שכתב כו' לפי שהיו ליצני הדור כו'", כי, גם "אברהם הוליד את יצחק" הוא ממאורעות (תולדות) יצחק (ראה גו"א ולבוש כאן).

9) שמו"ר פ"ל, ג. והביאו רש"י בפשוטו של מקרא בר"פ משפטים. ויש לומר, שחידושו של רש"י בפ' משפטים הוא הדמיון להראשונים ("מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני"), אבל הכלל ש"ואלה מוסיף על הראשונים" מובן בפשטות גם ללא פירוש רש"י (ראה לקו"ש שם הערה 13).

10) חיי שרה שם.

11) אף שאפשר לפרש ש"ואלה תולדות יצחק" קאי (לא על תולדות ישמעאל שלפניו, אלא) על תולדות אברהם (שלפני פניו) – ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 117 ואילך.

12) שמו"ר שם.

13) ראה גם לקו"ש שם ע' 114. חט"ו ע' 191.

האמורים בפרשה"] — השאלה בתקפה: מהו הדמיון דיעקב לבני ישמעאל?!

ולכן, הי' לו לרש"י לפרש ש"תולדות יצחק" הם המאורעות דיצחק, שעפ"ז יתפרש "ואלה מוסיף על הראשונים" בהוספה למאורעות דיצחק (ולא בהוספה ל"בני ישמעאל"), כנ"ל.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

הכרחו של רש"י לפרש ש"תולדות יצחק" הם "יעקב ועשו האמורים בפרשה", היינו, ש"תולדות" פירושו בנים ולא מאורעות, הוא — מתיבת "ואלה"[14], כי, "ואלה מוסיף על הראשונים", הוספה לענין שלפניו, וכיון שלפניו ("הראשונים") מדובר אודות בנים ("תולדות ישמעאל גו' בני ישמעאל גו'"), צריך לומר שגם "תולדות יצחק" שבאים בהוספה לענין שלפניו ("ואלה מוסיף על הראשונים") הם בנים (ולא מאורעות), "יעקב ועשו האמורים בפרשה"[15].

והשייכות שביניהם ("ואלה מוסיף על הראשונים") היא (לא ש"תולדות יצחק" הם כמו "תולדות ישמעאל", אלא) — ביחס לאברהם, "ואלה תולדות יצחק בן אברהם"[16], כמו "אלה תולדות ישמעאל בן אברהם":

למדנו כבר שלאחרי לידת ישמעאל אמר הקב"ה לאברם "ולא יקרא עוד את שמך אברם והי' שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך והפריתי אותך במאד מאד ונתתיך לגוים גו'"[17], ובהמשך לזה נאמר לו אודות לידת יצחק, "שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק"[18], ו"ביצחק (דוקא, ולא בישמעאל) יקרא לך זרע"[19], היינו, שההבטחה ד"אב המון גוים נתתיך" (שנאמרה בקשר ובשייכות ללידת יצחק) תתקיים [לא ע"י ישמעאל, אף ש"הפריתי אותו גו' שנים עשר נשיאים יוליד גו'"[20], אלא] ע"י יצחק דוקא. וכפי שמפרש רש"י[21] "ונתתיך לגוים — ישראל ואדום (שיצאו מיצחק), שהרי ישמעאל כבר הי' לו, ולא הי' מבשרו עליו".

ולכן, לאחרי סיום דברי ימי חיי אברהם[22], ממשיך הכתוב בסיפור התולדות של בני אברהם (ישמעאל ויצחק) — "ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם גו' ואלה שמות בני ישמעאל גו' שנים עשר נשיאים לאומותם"[23], שבזה נתקיימה הבטחת הקב"ה לאברהם "ולישמעאל שמעתיך גו' שנים עשר נשיאים יוליד", ובהמשך לזה, "ואלה תולדות יצחק בן אברהם, יעקב ועשו האמורים בפרשה", שבזה נתקיימה הבטחת הקב"ה לאברהם "אב המון גוים נתתיך גו' ונתתיך לגוים" (לא מישמעאל אלא מיצחק) — "ישראל ואדום" (יעקב ועשו).

ועפ"ז יש לפרש "ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" — שב"תולדות יצחק", "יעקב ועשו", נשלם הענין ד"אברהם הוליד את יצחק", כיון שעי"ז נתקיימה ההבטחה ד"אב המון גוים נתתיך גו' ונתתיך לגוים", "ישראל ואדום".

ה. ויש להוסיף בביאור פירוש רש"י "ואלה תולדות יצחק, יעקב ועשו האמורים בפרשה" ע"פ יינה של תורה[24] — באופן המתאים גם עם פירוש המדרש[21] "ואלה מוסיף על הראשונים, על מה שכתוב למעלה הימנו בני ישמעאל":

באור התורה[25] מביא הצמח־צדק הפירוש[26]

---

14) ולכן מעתיק מהכתוב גם תיבת "ואלה", אף שמפרש רק התיבות "תולדות יצחק" — כיון שההכרח לפירושו ("יעקב ועשו") הוא מתיבת "ואלה".

15) ובפרט שהפסוקים שבינתיים הם בקשר ובשייכות לענין התולדות — החל מהנישואין, "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה", שתכליתם ועיקרם להעמיד תולדות*, וכן הפסוקים שלאח"ז — התפלה לה', ההריון כו', עד להלידה בפועל.

16) ומודגש יותר בכפל הענין בהמשך הכתוב — "אברהם הוליד את יצחק".

17) לך לך יז, ה־ו.

18) שם, יט.

19) וירא כא, יב.

20) לך לך שם, כ.

21) שם, ו.

22) כולל גם "ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה ותלד לו וגו'" (חיי שרה כה, א־ב).

23) חיי שרה כה, יב־טז.

24) ראה "היום יום" כ"ט שבט.

25) פרשתנו (כרך ד') תשצט, ב.

26) בשם "הרב החסיד ר' נחום ז"ל בס' מאור עינים".

*) ולהעיר גם מהא שאין מברכין אקב"ו לקדש את האשה – כיון שהקידושין אינם אלא הקדמה והכנה לקיום המצוה ע"י פרי' ורבי' (רא"ש כתובות פ"א סי"ב).

ד"ואלה", בוא"ו המוסיף – "שמוסיף ומרחיב גבול הקדושה ע"י הוצאות ובירור הניצוצות הקדושות מן הקליפה ומעלה אותן להכלל בקדושה", וממשיך, "וזהו מה שפירש"י ואלה תולדות כו' יעקב ועשו האמורים בפרשה, דהיינו ע"י יעקב הוא מברר גם את בחי' עשו ומעלה ממנו ניצוצי הקדושה".

ולכן מקדים רש"י יעקב לעשו ("יעקב ועשו האמורים בפרשה" – אף שבאמירתם בפרשה עשו קודם ליעקב[27]) – כי, ההוספה בגבול הקדושה ("ואלה") היא עי"ז ש"יעקב מברר גם את בחי' עשו", עד שמעלה אותו לשרשו ומקורו, כמרומז גם בדיוק הלשון "האמורים בפרשה" (ולא "האמורים למטה"[28]) – כפי שעשו הוא בתורה, היינו, בשרשו ומקורו בקדושה[29].

ומזה מובן גם הקשר והשייכות לפירוש המדרש, "ואלה מוסיף על הראשונים, על מה שכתוב למעלה הימנו בני ישמעאל" – שקשור גם עם הבירור דישמעאל, ע"ד ובדוגמת הבירור דעשו שב"תולדות יצחק"[30].

ו. עפ"ז יש לתווך ב' הפירושים ד"תולדות יצחק" – הפירוש ש"תולדות יצחק" הם "יעקב ועשו", והפירוש ש"תולדות יצחק" הם "ילדי ימיו וקורותיו", דברי ימי חייו של יצחק – שעיקר ושלימות עבודתו של יצחק (־ מאורעות וקורות דברי ימי חייו) מתחילה בפרשת תולדות[31], ב"תולדות יצחק", לידת בניו[32], "יעקב ועשו האמורים בפרשה".

ובהקדמה:

סיפור תולדותיו (מאורעות דברי ימי חייו) של יצחק בפרשת תולדות מתחיל מגיל ארבעים – "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה גו'"[33], ובא כהקדמה לעיקר הסיפור אודות לידת הבנים ("תולדות יצחק, יעקב ועשו") עשרים שנה לאח"ז – "ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם"[34].

ופשוט, שבמשך ארבעים שנות חייו לפני הנישואין (וכן במשך עשרים שנה שלאח"ז, לפני לידת יעקב ועשו), היו בחיי יצחק ריבוי עניני עבודה, מעשים טובים וכו', ריבוי בכמות וגם ריבוי באיכות, עניני עבודה נעלים ועיקריים, עד להענין הכי עיקרי – עקידת יצחק, ועד"ז ג' השנים שבין העקידה לנישואין (מל"ז עד מ' שנה) שאז הי' בגן עדן[35].

ואעפ"כ, עיקר ושלימות עבודתו של יצחק מתחילה בפ' תולדות – כי:

תכלית הכוונה בשלימותה אינה מסירת נפש (ענין העקידה), או העלי' לגן עדן, אלא העבודה דבירור העולם דוקא, ובלשון הידוע: לעשות לו ית' דירה בתחתונים[36].

וענין זה מתחיל (בעיקר) ב"תולדות יצחק"[37] – "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה"[38], ובפרטיות יותר – "יעקב ועשו", שמורה על ב' אופני העבודה ד"עשה טוב" (יעקב) ו"סור מרע" (עשו), כולל

---

27) נוסף לכך שגם בסיפור לידתם בהמשך הפרשה (פסוק כו) מפרש רש"י שיעקב הוא "ראשון ליצירה".

28) כלשון הרמב"ן כאן.

29) ראה לקו"ש ח"כ ע' 114. וש"נ.

30) להעיר גם מאוה"ת פרשתנו (כרך א' (קלו, ב)): "ברבות . . ר"פ משפטים . . ואלה תולדות יצחק מוסיף על הראשונים היינו עשו שדומה לישמעאל כו' ומזה יובן פרש"י על ואלה תולדות יעקב ועשו האמורים בפרשה".

ועד"ז באוה"ת כרך ד' (שם) – שלאחרי שמבאר פירש"י "ואלה תולדות כו' יעקב ועשו האמורים בפרשה דהיינו ע"י יעקב הוא מברר גם את בחי' עשו כו'", מוסיף: "שוב מצאתי ברבות ר"פ משפטים מפרש ואלה תולדות יצחק ואלה מוסיף כו'", היינו, שקשור עם פירוש המדרש ע"ד ההמשך לבני ישמעאל.

31) וכמו בפשטות הכתובים – שפרטי הענינים דיצחק שנזכרו בפרשיות שלפנ"ז הם פרטים בסיפור דברי ימי חייו וענינו של אברהם.

32) ולכן מדגיש הכתוב הלשון "תולדות" (ולא בנים) – לרמז שכולל גם "תולדות" במובן של מאורעות וקורות חיים (ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 360).

33) כה, כ

34) שם, כו.

35) מדרש – הובא בריב"א כאן. חזקוני חיי שרה כד, סג. עש"מ מאמר אכ"ח ח"ג סכ"ט־ל.

36) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

37) כולל גם המשך המאורעות שבפרשה – "וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה" (כו, א), ועד ש"הי' דעתו לירד למצרים" (פרש"י שם, ב); עבודתו בחפירת הבארות (שם, יח ואילך); הכריתת ברית עם אבימלך (שם, לא), וכיו"ב – שבהם מודגשת עבודתו ופעולתו של יצחק בעולם.

38) בראשית א, כח.

ובמיוחד – עבודתו של יעקב לברר את עשו[39], כמסופר בסיום הפרשה שיצחק שלח את יעקב לפדן ארם[40], ובפרשה שלאח"ז (שקורין במנחה) – "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"[41], שיצא מבית יצחק אביו, ד' אמות של קדושה, ל"חרן", "חרון אף של עולם"[42], כדי לעסוק בעבודת הבירורים בצאן לבן[43], וכשסיים עבודתו בבית לבן, אזי "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו"[44] – לפעול גם הבירור דעשו[45], גמר ושלימות כל העבודה, כמ"ש[46] "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה".

ויש להוסיף, שאע"פ שגם להפירוש ש"תולדות יצחק" הם יעקב ועשו נכללו ב"תולדות יצחק" גם המאורעות דיצחק, מ"מ, ההוספה ד"ואלה (תולדות יצחק) מוסיף על הראשונים" היא רק ביחס ל"תולדות ישמעאל" (בירור הלעו"ז), ולא ביחס למאורעות דיצחק בפרשיות שלפנ"ז – כי, המאורעות שבפ' תולדות שהם עיקר ושלימות עבודתו של יצחק, גדלה מעלתם על המאורעות בפרשיות שלפנ"ז, ואין לומר שהמאורעות שבפרשת תולדות הם בהוספה ("ואלה מוסיף על הראשונים") על המאורעות שלפנ"ז, אלא אדרבה, "פסל את הראשונים" – כיון שתכלית הכוונה היא העבודה בבירור העולם דוקא, לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

ז. עפ"ז יש לבאר גם שההתחלה ד"תולדות יצחק" היא ב"ויהי יצחק בן ארבעים שנה גו' ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם":

בפירוש הכתוב "ויהי יצחק בן ארבעים שנה" – כותב הצ"צ באוה"ת[47] "להעיר מבן ארבעים לבינה[48], ומענין לא קאים איניש אדעתי' דרבי' עד ארבעין שנין[49], וכדפרש"י ס"פ כי תבוא", ומוסיף, "בלידתו בן ששים – יש להעיר מענין מ"ם וסמ"ך ששניהם בבינה . . ולהיות ההולדה נמשך דוקא מכח היותר עליון . . ע"כ הוליד כשהי' בן סמ"ך".

וכיון שהעילוי דארבעים שנה הו"ע נעלה לגבי המעמד ומצב שלפנ"ז, ובלשון הכתוב[50] "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה" – מובן, שעיקר ושלימות עבודתו של יצחק התחילה בהיותו "בן ארבעים שנה"[51], "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה", הנישואין, אשר, הנישואין הם בשביל להעמיד תולדות[52], כפי שנעשה בפועל בהיותו בן ששים שנה, "ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם".

ויש להוסיף בהרמז דמ"ם וסמ"ך (בן ארבעים ובן ששים) – ע"פ מארז"ל[53] "מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין", וענינו בעבודה, שבזמן דארבעים שנה וכן בזמן דששים שנה ניתוסף עילוי בעבודה באופן של נס (הרמה, כמו נס על ההרים[54]), היינו, שמתחיל סדר חדש בעבודה נעלה ביותר לגבי העבודה שלפנ"ז, כמודגש ביצחק, "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה גו' ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם" – שאז התחיל עיקר עבודתו בבירור העולם[55], שזהו"ע "ואלה תולדות יצחק", "ואלה מוסיף על הראשונים",

39) וע"ד הפירוש ד"סור מרע ועשה טוב" – "שתעשה את הרע טוב", ש"גם הרשע יחזיר בתשובה שיכלול אותו עמו כו'" (כש"ט סי' פט).
40) כח, א ואילך.
41) ר"פ ויצא.
42) פרש"י ס"פ נח.
43) ראה תו"א ויצא כב, ד ואילך. ובארוכה – תו"ח שם כז, ג ואילך. ובכ"מ.
44) ר"פ וישלח.
45) ראה תו"א ותו"ח ר"פ וישלח. ועוד.
46) עובדי' בסופו – הפטרת פ' וישלח (הובא בפרש"י וישלח לג, יד).
47) פרשתנו (כרך א') קלז, א.
48) אבות ספ"ה.
49) ע"ז ה, רע"ב.
50) תבוא כט, ג.
51) ועד"ז מצינו באברהם ש"בן ארבעים שנה הכיר את בוראו" (רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג) – בהוספה על ההכרה שהיתה אצלו לפנ"ז ("בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו"), "השלים להכירו" (כס"מ שם. וראה בארוכה לקו"ש ח"כ ס"ע 14 ואילך).
52) ראה לעיל הערה 15.
53) שבת קד, רע"א. וש"נ.
54) סהמ"צ להצ"צ עג, א – ע"פ ל' הכתוב ישעי' ל, יז.
55) להעיר, שהעבודה דבירור העולם, לעשות מיש אין, הו"ע של נס – כמובן מפי' החסידות (ד"ה גדולים מעשה צדיקים תרפ"ה פ"ז) במארז"ל "גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ" (כתובות ה, א), ע"פ מארז"ל "גדול הי' נס אחרון מן הראשון" כי "מן שמיא מיהב יהבי מישקל לא שקלי" (תענית כה, א), מיהב יהבי הוא ההתהוות מאין ליש, ומישקל שקלי הוא ביטול היש לאין שנעשה ע"י העבודה דבירור העולם (וראה תו"א פרשתנו יז, ג).

ההוספה שע"י בירור הלעו"ז[56], שעי"ז נעשה שלימות הענין ד"תולדות יצחק" – הצחוק והתענוג שנעשה ע"י העבודה דאתהפכא חשוכא לנהורא[57], שיתגלה (באופן ד"ואלה" – מראה באצבעו ואומר אלה) לעתיד לבוא[58], כשיהי' הנס העיקרי דגאולה האמיתית והשלימה[59], בזכותו של יצחק, כדאיתא בגמרא[60] שלעתיד לבוא יאמרו ליצחק דוקא "כי[61] אתה אבינו"[62].

*

ח. האמור לעיל בפירוש "ואלה תולדות יצחק, יעקב ועשו האמורים בפרשה", שיעקב מברר את עשו, שבזה נכלל הבירור דכל העולם כולו, שבעים אומות העולם, שנכללים ב"עשו"[63] (שהרי החלוקה הכללית דישראל ואוה"ע נרמזת ב"יעקב ועשו") – שייך ביותר לדורנו זה:

כיון שדורנו זה הוא דור האחרון של הגלות ודור הראשון של הגאולה, יש בו הדגשה מיוחדת על עבודתם של ישראל להשפיע על אוה"ע בכל עניני טוב, צדק ויושר, ע"י קיום שבע מצוות בני נח[64], כהכנה קרובה לקיום היעוד[65] "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד", ועד ש"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד . . שנאמר[66] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[67] (כמ"ש הרמב"ם בסיום וחותם ספרו[68]).

וענין זה מודגש במיוחד בעבודתו של נשיא הדור ("הנשיא הוא הכל"[69]), יצחק שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, ששמו השני "יצחק"[70] – שהחידוש המיוחד שבעבודתו הוא בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה בכל העולם כולו, החל מהפעולה בחצי כדור התחתון, עד לפעולה בכל העולם ע"י תלמידיו ושלוחיו, כולל גם הפעולה על אוה"ע, כפי שמתבטאת במיוחד ע"י תרגום עניני התורה, עד לפנימיות התורה שנתגלתה בתורת החסידות[71], בשבעים לשון דאוה"ע, בשביל אלה מבנ"י שלעת־עתה אינם מבינים לשון הקודש, ואולי י"ל גם בשביל אוה"ע, שגם הם ילמדו עניני אמונה בה', השגחה פרטית, וכיו"ב.

ובכל זה ניתוסף עילוי מיוחד בשנה זו, שנת הארבעים (שמרומז בפסוק "ויהי יצחק בן ארבעים שנה"[72]) – שכיון שבשנת הארבעים "קאי איניש

56) להעיר שבאוה"ת (כרך ד' (תתא, סע"א ואילך)) מקשר הענין ד"ואלה תולדות יצחק, ואלה מוסיף ממש", עם הענין ד"יוסף ה' לי בן אחר" (לעשות מ"אחר" "בן"), וכן עם מ"ש (ביעודי הגאולה) "יוסיף אד' שנית ידו" (ישעי' יא, יא), שזהו"ע תוספת וריבוי האור כו', ומסיים, "ולכן משיח בא ג"כ ממה שמתברר מבחי' מואב ע"י רות המואבי".

57) ועד שמגלים בחי' החושך דקדושה – "ישת חושך סתרו" (ראה לקו"ת ר"פ ויקרא. ובכ"מ).

58) ועפ"ז מובן מ"ש במדרש (שמו"ר שם) בפירוש "ואלה תולדות יצחק, מוסיף על הראשונים, על מה שכתוב למעלה הימנו בני ישמעאל" – "אתה מוצא כל תולדות שבמקרא חסרים חוץ משנים, אלה תולדות השמים והארץ, ואלה תולדות פרץ . . כיון שעמד פרץ נעשה תולדות שלו מלא שהמשיח עומד הימנו . . ולכך תולדת יצחק חסר להוציא יעקב מכלל הרשעים" – שלולי הטעם "לכך תולדות יצחק חסר להוציא יעקב כו'", הי' צ"ל גם "תולדות יצחק מלא", כמו "תולדות פרץ" שהוא מיצחק (פי' מהרז"ו), כי, הגאולה ע"י משיח קשורה עם יצחק דוקא.

59) להעיר גם מהשייכות דגאולה למ"ם סתומה (ראה ספר הערכים חב"ד מע' אותיות התורה ע' רג ואילך. וש"נ) – מספר ארבעים.

60) שבת פט, ב.

61) ישעי' סג, טז.

62) ראה תו"א פרשתנו יז, ג ואילך. תו"ח שם ד, ד ואילך. אוה"ת שם (כרך ד') תתיז, א. ובכ"מ.

63) ובפרטיות יותר – ישמעאל ועשו, כאמור, ש"ואלה תולדות יצחק (יעקב ועשו) מוסיף על הראשונים, על מה שכתוב למעלה הימנו בני ישמעאל", שבהם נכללים כל אוה"ע (ראה ספר הערכים חב"ד מע' אוה"ע ע' שכז. וש"נ). ובלשון הכתוב (ברכה לג, ב) "הופיע מהר פארן וזרח משעיר למו", "שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רצו . . ופתח לבני ישמעאל שיקבלוה ולא רצו", עד ש"אתה לישראל" (פרש"י עה"פ. וראה אוה"ת פרשתנו (כרך ד') תת, ב ואילך).

64) כפס"ד הרמב"ם (הל' מלכים ספ"ח) "וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח" (וראה בארוכה לקו"ש חי"י שרה שנה זו. וש"נ).

65) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

66) ישעי' יא, ט.

67) ראה "הדרן על הרמב"ם" דשנה זו – משיחת ש"פ חיי שרה, כ"ז מרחשון.

68) והרי באים עתה מה"סיום" דלימוד הרמב"ם בכל תפוצות ישראל – סיום מחזור ששי דג' פרקים ליום, וסיום מחזור שני דפרק אחד ליום.

69) פרש"י חוקת כא, כא.

70) ושמו הראשון – "יוסף" – נרמז במ"ש "ואלה תולדות יצחק", "ואלה מוסיף כו'", כנ"ל הערה 56.

71) בחודש זה – חודש כסלו, חודש השלישי דחדשי החורף, המכוון לחודש השלישי דחדשי הקיץ – חודש סיון, "ירחא תליתאי", שבו ניתנה התורה, "אוריאן תליתאי" (שבת פח, א), ולכן, גם התגלות פנימיות התורה ע"י תורת החסידות היתה בחודש השלישי, חודש כסלו (ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רה. ע' ריז). ולהעיר גם מהפתגם הידוע שהענין דיפוצו מעינותיך חוצה התחיל לאחרי הגאולה די"ט כסלו (סה"ש תו"ש ס"ע 112 ואילך).

72) ויש לקשר גם עם העילוי דששים שנה ("ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם") – שהתחלת שנת הארבעים (יו"ד שבט תש"י

אדעתי' דרבי', צריכה להיות הוספה ביתר שאת וביתר עוז בכל עניני העבודה ד"תולדות יצחק", נעלה ביותר לגבי העבודה שלפנ"ז, עד שלא ייאמר שהעבודה שלאחרי ארבעים שנה היא הוספה על העבודה שלפנ"ז ("ואלה מוסיף על הראשונים"), להיותה באופן של "נס"[73] (כנ"ל ס"ו־ז).

ט. ויש לקשר זה עם כינוס השלוחים העולמי דשנת הארבעים שהתקיים בהשגחה פרטית בימים השייכים לסדר "ואלה תולדות יצחק[74] גו' ויהי יצחק בן ארבעים שנה"[75]:

השלוחים שמתכנסים מכל המדינות שברחבי העולם כולו (כינוס עולמי), איש איש מהמדינה שבה ממלא שליחותו, הם באי־כח שמייצגים את כל המדינות שבעולם, די"ל גם אוה"ע.

ובפרטיות יותר:

לאמיתו של דבר כולם שלוחים של הקב"ה, הן בנ"י, שכאו"א מהם הוא שלוחו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים ע"י קיום תרי"ג מצוות התורה, והן אוה"ע, שע"י שבע מצוות בני נח ממלאים שליחותו של הקב"ה בהענין ד"לשבת יצרה"[76] [ועד שגם לשאר הנבראים שבעולם, חי צומח ודומם, יש שליחות לעשות בכבודו של הקב"ה, כמארז"ל[77] "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו"];

אלא, ששליחות זו (אצל כל בני האדם וכל הנבראים שבעולם) יכולה להיות בהעלם קצת עכ"פ, ותפקידם של ה"שלוחים" – אלה שנתמנו להיות שלוחים בפועל – לגלות אצל כאו"א, הן בנ"י והן אוה"ע [ועד לכל הנבראים שבעולם], שהם שלוחים של הקב"ה, ולעוררם ולפעול עליהם למלא תפקידם ושליחותם בפועל ממש.

ותוכן "כינוס השלוחים העולמי" – שהשלוחים (לשון רבים) שבכל העולם כולו, באי־כח דכל העולם כולו, עם כל הריבוי ופרטי התחלקות ושינויי הנבראים שבעולם, מתאספים ומתכנסים יחדיו, כינוס לשון יחיד, לשם מטרה ותכלית אחת – שיתוסף עוד יותר (עד להוספה שבאין־ערוך) במילוי שליחותו של הקב"ה בכל העולם כולו להיות לו ית' דירה בתחתונים (כמשנת"ל בארוכה[78]).

וזהו הקשר והשייכות לפ' תולדות, "ואלה תולדות יצחק", "יעקב ועשו" – עבודתו של יעקב (בנ"י) בבירור העולם כולו (עשו), שזוהי תוכן ונקודת עבודתם של השלוחים המודגשת ב"כינוס השלוחים העולמי", אשר, עי"ז ממהרים ומזרזים עוד יותר הענין ד"ואלה תולדות יצחק" בתכלית השלימות, הצחוק והתענוג שיתגלה לעתיד לבוא (כנ"ל ס"ז).

ובודאי יוסיפו עוד יותר בעבודת השליחות, ובפרט מצד הנתינת־כח שבסיום פרשתנו[79]: "וישלח יצחק את יעקב" (והמשך הדברים בפ' ויצא שמתחילין לקרוא במנחה, כנ"ל ס"ו), כולל גם שיתוסף בעריכת כינוסים איזוריים, על מנת להמשיך את פעולת הכינוס העולמי בכל איזור ואיזור לפי ענינו, וגם מהכינוסים האיזוריים ידפיסו קובץ למזכרת־נצח (כמדובר לעיל[80] בנוגע לכינוס העולמי), "זה ספר תולדות הכינוס" של "תולדות יצחק".

*

י. ויש להוסיף, שההדגשה דבירור העולם בתקופתנו זה כהכנה לימות המשיח, היא (לא רק

– תשמ"ט) היא לאחרי סיום ששים שנה להנישואין ד"תולדות יצחק" ("ד כסלו תרפ"ט – תשמ"ט), שעל ידם נעשה ההמשך ד"תולדות יצחק", ובאופן דמוסיף והולך.

73) ולהעיר, שנוסף על הדגשת ענין ה"נס" בשנת הארבעים ושנת הששים, מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין, ה"ז מודגש גם בסימנה של השנה – תש"נ, ר"ת תהא שנת נסים.

74) להעיר, ש"תולדות יצחק" כולל גם ובמיוחד את השלוחים, שהרי "התלמידים קרויין בנים" (רמב"ם ריש הל' ת"ת – שיעור היומי דש"ק זה).

75) מתחיל מיום הש"ק פ' חיי שרה, שתוכן הפרשה ע"ד השליחות דאליעזר בקשר לנישואי יצחק ורבקה, שתכליתה ומטרתה "תולדות יצחק" (שמתחילין לקרוא בשבת פ' חיי שרה), והמשכו עד לסיומו וחותמו (כולל ובמיוחד קבלת החלטות טובות בנוגע לעבודה דכל השנה עד לכינוס הבא) – בימי השבוע דפ' תולדות יצחק.

וראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ חיי שרה בקשר לכינוס השלוחים העולמי.

76) ישעי' מה, יח.

77) אבות ספ"ו.

78) קונטרס משיחות ש"פ חיי שרה הנ"ל. שיחת יום א' כ"ח מר־חשון.

79) כח, ה.

80) קונטרס הנ"ל סי"ג.

באופן ד"אמורים בפרשה", בתורה, אלא גם) באופן הנראה בגלוי במצב העולם כולו[81] בימינו אלה.

ובהקדמה:

ישנם התמהים על המדובר בתקופה האחרונה שעומדים אנו בסוף זמן הגלות, עקבתא דמשיחא, ושואלים: היכן רואים זאת? הרי עולם כמנהגו מידי שנה בשנה כרגיל נוהג? – ולפלא הכי גדול שאינם מתבוננים בהמאורעות שמתרחשים בעולם, מאורעות הגלויים ומפורסמים!

בתקופה האחרונה (החל משנים הכי אחרונות, ומוסיף והולך מזמן לזמן) מתרחשים ברחבי העולם מהפיכות קיצוניות, מן הקצה אל הקצה, ובחסדי ה', מתרחשים מהפיכות אלה בשקט, כלומר, ללא מלחמות ושפיכות־דמים, רחמנא ליצלן, עד כדי כך, שחיי היום־יום (בעניני המסחר וכיו"ב) ממשיכים להתנהל ע"ד הרגיל, כאילו עולם כמנהגו נוהג, למרות שמתרחשת מהפיכה קיצונית בהנהגת המדינה כולה, אלא שהיא מהפיכה פנימית, בדרכי פוליטיקא מדינית:

לכל לראש ומתחיל ממדינת רוסיא (המדינה שממנה בא כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו יחד עם תלמידיו ושלוחיו), אשר, לאחרי תקופה של שבעים שנות משטר תקיף ואימתני שהפיל חיתתו על כל תושבי המדינה, עד שאפילו עבור התבטאות של ביקורת על המשטר היו עונשים להשלח לארץ גזירה (סיביר וכיו"ב) – נעשה לפתע, בפרק זמן קצר ביותר, שינוי קיצוני (ע"י העומדים בראש הנהגת המדינה) במשטר המדינה, ומתפשט גם בשאר מדינות דוגמתן.

ועד"ז במדינת סין – שבתקופה האחרונה מתרחשת מהפיכה בהנהגת המדינה בפנים וגם בנוגע לקשר ויחס עם שאר מדינות העולם, וכיו"ב, וכן במדינת הודו – שבפרק זמן קצר יחסית הוחלפו ראשי השלטון ששלט במשך תקופה ארוכה, ועד"ז מהפיכות קיצוניות בעוד כמה מדינות ברחבי העולם, ועד ל"איי הים", אשר, אין צורך לפרט ולהאריך, כיון שהדברים ידועים ומפורסמים.

והמדובר אודות מהפיכות במדינות כאלו שיש בהם ריבוי עצום של בני־אדם, כלומר, מהפיכות בממשלות ומשטרים שמנהיגים בליוני אנשים בכל רחבי העולם, ועד לרוב האנשים שבכל העולם!

וה"נס" שבדבר – ולפלא הכי גדול שלא שמים לב לכל זה, "אין בעל הנס מכיר בנסו"[82] – שמהפכות קיצוניות, שיש להם השפעה ישירה על רוב העולם, מתרחשות בשקט ובמנוחה, דבר שאין לו אח ורע בתולדות האנושיות כולה:

מהפיכות במשטר ושלטון של מדינות היו מלווים תמיד במלחמות עקובות דם שהתנהלו במשך תקופה ארוכה, שיבשו את מהלך החיים, הביאו הרס וחורבן ר"ל. ואין צורך להרחיק לכת ולחפש בדברי ימי העולם בדורות שלפנ"ז, כיון שראינו בדורנו זה את החורבן הנורא במלחמת העולם השני', לא תקום פעמיים צרה.

ואילו בימינו אלה, מתרחשים מהפכות קיצוניות גדולות יותר, ברוב העולם, ובחסדי ה', ה"ז ללא מלחמות, ללא שפיכות דמים, ח"ו, אלא מתוך שקט ומנוחה.

ויש להוסיף, שמהפכות בעולם בימינו אלה רואים (לא רק ביחס להנהגת בני־אדם, אלא) גם ביחס לשאר הנבראים שבעולם, חי צומח ודומם – רעידות אדמה שאירעו בתקופה האחרונה, בפרק זמן קצר, ונמשכות גם עתה במקומות שונים בעולם (גם במדינה זו), ובחסדי ה', הקרבנות היו במספר קטן, ובפרט ביחס למקרים דומים שאירעו בתקופות שלפנ"ז.

יא. וביאור השייכות דכהנ"ל לבנ"י – (דלכאורה, מאורעות שמתרחשים במהלכי הפוליטיקא ברחבי העולם (ללא קשר ישיר לבנ"י[83]) אינם מענינם של בנ"י, שתפקידם לעסוק בלימוד התורה וקיום המצוות) – בכמה פרטים:

א) הכרת גדלות הא־ל ונתינת שבח והודי' על גודל חסדיו – שכן, נוסף לגדלות הא־ל שנראית

81) עי"ז שנשתלשל מהתורה – "אסתכל באורייתא וברא עלמא" (זח"ב קסא, רע"ב). ולהעיר גם מהמשך המאמר – "בר נש אשתדל באורייתא ומקיים עלמא", שנעשה ע"י עבודתם של ישראל, כדלקמן בפנים.

82) נדה לא, א.

83) מלבד העובדה שבכמה מדינות נעשה קל יותר לקיים תומ"צ.

בהנהגת הטבע, כמ"ש "השמים מספרים כבוד א־ל גו'"[84], "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת"[85], מודגשת יותר גדלות הא־ל בהנהגה נסית, כבנדו"ד, שמהפיכות קיצוניות ברחבי העולם מתרחשות בשקט ומנוחה, נס גדול שאינו אלא בכחו של הקב"ה ה"כל יכול"! ועל כך יש להודות להקב"ה על גודל החסד שבדבר, במכ"ש וק"ו מנתינת שבח והודי' על הנהגת הטבע מידי יום ביומו[86].

ב) הוספה באמונה בביאת המשיח והצפי' לביאתו, "אחכה לו בכל יום שיבוא" – שכן, מהפכות בעולם הם מהסימנים שהובאו במדרשי חז"ל על התקופה דעקבתא דמשיחא[87], וכשרואים מהפכות גדולות בימינו אלה, ה"ז סימן נוסף שנמצאים אנו ברגעים האחרונים דעקבתא דמשיחא, ותיכף ומיד ממש בא משיח צדקנו.

יב. ועוד ענין עיקרי – הנוגע גם ובעיקר מכאן ולהבא:

כל המאורעות שבעולם משתלשלים מהנהגת בנ"י – שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב[88] "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל"[89], היינו, שכל המאורעות שב"גבולות עמים", שבעים אומות העולם, קשורים ביציבות ותוקף עם "בני ישראל". ולכן, כאשר בנ"י מוסיפים בעבודתם בלימוד התורה וקיום מצוותי' [הן העבודה דקיום התומ"צ, והן העבודה דבירור העולם, כולל ההשפעה על אוה"ע לקיים שבע מצוות בני נח], ה"ז פועל בדרך ממילא (ללא צורך בהתעסקות מיוחדה, אפילו לא במחשבה בלבד) קיום ועמידת העולם כולו, בכל שבעים אומות העולם, "יצב גבולות עמים".

ויש לומר, שהשינויים שנעשו בעולם בתקופה האחרונה, המדגישים שזוהי התקופה דעקבתא דמשיחא – הם כתוצאה מעבודתם של ישראל בתקופה האחרונה, ובלשון הכתוב בפרשת השבוע – "תולדות יצחק, יעקב ועשו האמורים בפרשה", ובפרט בקשר ובשייכות עם שנת הארבעים, "ויהי יצחק בן ארבעים שנה", כנ"ל בארוכה.

וענין זה מודגש בכינוס השלוחים העולמי דשנת הארבעים – כאמור לעיל שהשלוחים שהתכנסו מכל המדינות שברחבי העולם הם באי־כח דכל המדינות שבעולם, ולכן, ה"ז פועל בדרך ממילא על ההנהגה דכל המדינות שבעולם.

ויה"ר – והוא העיקר – שיתוסף עוד יותר בעבודתם של ישראל, ובמילא, יתוסף עוד יותר בהטבת מצב העולם כולו, בחסד וברחמים, בטוב הנראה והנגלה, ע"י חיזוק והתייצבות המשטר האמיתי של הקב"ה, בורא העולם ומנהיגו, ועד לקיום היעוד "והיתה לה' המלוכה", גילוי מלכותו של הקב"ה בכל העולם, ו"אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד", ועד שהארץ עצמה תהי' באופן ש"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

---

84) תהלים יט, ב.

85) שם ח, ד.

86) ופשוט, שההתעסקות בלימוד התורה וקיום המצוות אינה גורעת כלל בהתבוננות בגדלות הא־ל ונתינת שבח והודי' על גודל חסדיו.

87) ולדוגמא: "אם ראית מלכיות מתגרות אלו באלו צפה לרגלו של משיח" (ב"ר פמ"ב, ד). "שנה שמלך המשיח נגלה בו כל מלכי אומות העולם מתגרים זה בזה כו'" (פסיקתא רבתי פיסקא קומי אורי). והרי התוכן ד"מלכיות מתגרות" הוא מהפכות בעולם, אלא, שבחסדי ה' ה"התגרות" היא מתוך שקט ומנוחה.

88) האזינו לב, ח.

89) "למספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים הציב גבולות עמים שבעים לשון" (פרש"י עה"פ).

הברכה ויתן-לך האלוקים היא שתהיה ההמשכה למטה לברר הניצוצות שבעשו, והמשכה זו היא מעצמות אור אין-סוף

ממאמר פרשת תולדות ה'תשכ"ח

לקוטי שיחות

פרשת תולדות

כרך כה, ג

מתורגם ללשון הקודש

א.
יצחק – עולה תמימה

על הפסוק[1] "גור בארץ הזאת" אומרים חז"ל[2], שליצחק היה אסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, כי היה "עולה תמימה. מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת, אף את אם יצאת חוץ לארץ נפסלת".

וכפי שמסבירים המפרשים[3], שארץ ישראל כולה "חשובה אצלו כמו העזרה", וחוץ לארץ – "כחוץ מן העזרה". ולכן, בהיותו "עולה תמימה" – "שהיא קודש קדשים", אסור לו לצאת מארץ ישראל, כפי ש"אין קודש קדשים יוצא לחוץ מן העזרה".

יש להבין את ההסבר לכך שליצחק יש קדושה של עולה תמימה, באופן ש"אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת", שהרי, לכאורה, קדושה זו נוצרת דוקא לאחר שמקריבים את העולה על גבי המזבח, ואילו לגבי עולה תמימה חיה אין חל פסול אם מוציאים אותה מחוץ לעזרה[4],

וההסבר לכך מובן מדברי חז"ל[5] על הפסוק[6] "ויעלהו לעולה תחת בנו", שהקרבת האיל היתה במקום יצחק – "תחת בנו" – והרי זה כאילו יצחק היה הקרבן שהוקרב. כלשון רש"י* [6] "כאילו בני שחוט .. דמו זרוק .. בני מופשט כאילו הוא נקטר ונעשה דשן". וכיון שנחשב כאילו נעשו כל הפעולות הללו ביצחק, והקריבו אותו על גבי המזבח, לכן הוא התקדש בקדושת עולה תמימה שנפסלת ב"יוצא".

אך לפי זה, שיצחק נחשב כקרבן שכבר הוקרב על גבי המזבח, נדרש הסבר: לגבי זכות העקידה אומרים חז"ל במספר מקומות[7], ש"אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח". ומן הדיוק בלשון חז"ל "צבור על גבי המזבח" – ולא, כלשון רש"י במקום אחר[8], "צבור ועומד לכפרה" וכדומה – מוכח, שזכות העקידה כרוכה בכך ש"אפרו של יצחק" כביכול "נשאר" על גבי המזבח.

יותר מכך: במסכת זבחים אומרת הגמרא[9]: "מזבח מנא ידעי (=מנין ידעו בבנין המקדש השני את מקום המזבח)... אפרו של יצחק ראו שמונח באותו מקום" – ולפי זה קבעו את מקום המזבח.

ואין מובן: מקומו של ה"דשן" הנותר מן הקרבן, אשר אצל יצחק דומה לו "אפרו של יצחק", הזהה ל"דשן" של האיל[10] – איננו "על גבי המזבח", כי יש לבצע פעולות של תרומת הדשן והוצאת הדשן[11]. וכיצד אפוא אומרים, שאפרו של יצחק "צבור (ומונח[12]) על גבי המזבח"[13]?

---

1) פרשתנו כו, ג.

2) ב"ר פס"ד, ג. פרש"י פרשתנו שם, ב (וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 214 ואילך – ביאור החילוקים בין הב"ר ופרש"י).

3) רא"ם לפרש"י שם (הובא גם ביפ"ת לב"ר שם).

4) ראה לקו"ש שם (ע' 215 הערה 7) ש(גם) מטעם זה שינה רש"י מלשון הב"ר. ע"ש.

5) ב"ר פנ"ו, ט. פרש"י עה"פ (וירא כב, יג). תנחומא שלח יד. במדב"ר פי"ז, ב.

6) וירא שם.

*6) שם. נת' בלקו"ש ח"ל עמ' 76 ואילך.

7) ירושלמי תענית פ"ב ה"א. וכן בתו"כ (ופרש"י) בחוקותי כו, מב. תנחומא ס"פ וירא. ב"ר פצ"ד, ה. וראה הנסמן בהערה הבאה.

– לשון זה איתא גם בתנחומא ובמדב"ר שבהערה 5, אבל שם קאי על עבודת ההקטרה בהאיל (ע"ג המזבח), שיהי' כאלו הקטרה זו נעשית ביצחק, ומובן מדוע מדגיש "ע"ג המזבח". משא"כ במקומות הנ"ל שקאי בנוגע לזכות העקידה בכלל, הרי בזה נוגע (לכאורה) רק "אפרו של יצחק" (בכלל), ולא זה שנשאר "צבור ע"ג המזבח".

8) וירא כב, יד. וראה ברכות סב, ב. תענית טז, א. ועוד.

9) סב, רע"א.

10) כלשון רש"י (הנ"ל בפנים) "כאלו הוא נקטר ונעשה דשן".

ולהעיר מרד"ל לפדר"א פל"א (אות נט) דלפמ"ש בתניא רבתי סי' ד (ה) דיצחק "נעשה דשן והי' אפרו מושלך כו' והביא הקב"ה עליו טל וחי'" – "יתיישב לשון אפרו של יצחק .. וא"צ לדחוק שאפר האיל שהוא תמורתו נחשב כאילו יצחק עצמו קרב".

11) צו ו, ג־ד.

12) כ"ה בפרש"י בחוקותי שם (וליתא בשאר המקומות שנסמנו בהערה 7). וע"פ המבואר לקמן בפנים – שכאן לא היתה תרומת הדשן והוצאת הדשן – י"ל שלכן מוסיף רש"י "ומונח", המדגיש ענין של קביעות (משא"כ הלשון "צבור" רק שולל פזור). [ומה שרש"י בפ' וירא כתב רק "צבור (ועומד לכפרה)" – נת' בההתועדות].

13) וראה תניא רבתי שבהערה 10 "והי' אפרו מושלך על הר המוריה", ובס' שמן ששון (להמג"א. נדפס בריש ספרו זית רענן) פ' וירא, "שהרים

ב.
"אפרו .. צבור על גבי המזבח"

ההסבר לכך בפשטות, בדרך הנגלה, הוא, שבהקרבת האיל לא בוצעו תרומת הדשן והוצאת הדשן:

תרומת הדשן לא היתה אפשרית, כי העבודה של הרמת הדשן מסתיימת ב"ושמו אצל המזבח"[14], ובעקידה, שנחשבה כבמה קטנה[15], לא היתה קיימת מציאות של "אצל המזבח" – כל מה שאיננו על גבי המזבח ממש נחשב כ"חוץ"[16].

וכן, הטעם להוצאת הדשן הוא, כדברי רש"י[17], כי "אין מקום למערכה" – אם לא יסירו את הדשן מעל המזבח לא יהיה מקום למערכה הבאה[18]. וכמובן, במזבח שבנה אברהם לעקידת יצחק, אינו קיים, כמובן, טעם זה.

ויש לומר, שכיון שלא היתה חובה להסיר את הדשן מן המזבח, מסתבר שהדשן נותר על גבי המזבח,

שהרי ההלכה קובעת "כל הנוגע במזבח יקדש"[19], ו"אפילו קרבן פסול שעלה עליו .. לא ירד"[20], ולכן, כאשר אין חובה וסיבה מיוחדת להסיר את האפר, הרי אז "לא ירד". (וראה להלן סעיף ג').

ולפיכך גם "אפרו של יצחק", שהוא זהה ל"דשן" של האיל, "צבור על גבי המזבח".

אך נדרש הסבר נוסף: הסבר זה מבאר מדוע "אפרו של יצחק" יכול להשאר, ואכן נשאר, "צבור על גבי המזבח". אך מכך שחז"ל כורכים את זכותו של יצחק בכך ש"אפרו .. צבור על גבי המזבח" מובן, שהדבר קשור דוקא לזכות העקידה עצמה.

והכרחי לומר, שלמרות שבדרך כלל חובה להסיר את ה"דשן" של העולה מן המזבח, למרות שהיא עולה כליל לה' – בכל זאת, "קדושת העולה" של יצחק, על ידי העקידה, חלה באופן שבו ה"אפר" (הדשן) נותר "צבור (ומונח) על גבי המזבח".

ג.
עקידת יצחק – פעולה תמידית

כדי להסביר זאת, יש להקדים:

א) באופן כללי מוכח, גם מההלכה למעשה, שכאשר דבר כלשהו הופך לאפר, הוא איננו נשאר במציאותו הקודמת[21]. ודוגמא לכך, ביעור חמץ, לפי הדעה שאין ביעור חמץ אלא שריפה[22]. אמנם, לאחר השריפה נותר עדיין אפר, אך זוהי מציאות אחרת[23].

ב) ההשפעה, ה"נחת רוח", של קרבן עולה, שהקרבתו מסתיימת בשריפתו על גבי המזבח, היא על ידי ריח ניחוח, "וירח ה' את ריח..."[24], כלומר, רק בזמן שריפתה והפיכתה לאפר, אך לא לאחר מכן.

לפי זה קשה להבין את הנאמר שזכות העקידה עומדת לדורות בביטוי "אפרו של יצחק", שהרי המושג "אפר" מדגיש בדיוק את ההיפך, שהעקידה, ופעולת ההקרבה, כבר איננה מתקיימת!

כדי להבין זאת יש להקדים, שיש מספר אופנים שבהם משפיעה זכות המצוה לאחר זמן קיומה[25]:

א) זכות שכבר הושלמה והסתיימה בעבר. כלומר, המצוה יוצרת זכות שנשארת אצל האדם לנצח, אך הגורם לזכות כבר בוצע והושלם בעבר.

ב) המצוה נעשתה בעבר, אך פעולתה נמשכת, ולכן נמשכת גם זכותה, כולל לזמן שבו זקוקים לזכות זו.

אברהם הדשן והניחו על הר המוריה כדין תרומת הדשן". ע"ש.

ולהעיר ממאמר ר"י הגלילי במכילתא בשלח (יד, טו) "ומזבחו של יצחק כו' ויצחק כאלו עקוד עליו ונתון על המזבח כו'" – ולא אמר "אפרו של יצחק".

14) צו שם, ג. אבל להעיר מסהמ"צ להרמב"ם (מ"ע ל) "היא שנצטוו להסיר הדשן בכל יום מע"ג המזבח" ולא הזכיר הענין דושמו אצל המזבח. וראה חינוך (מצוה קלא) ב"שרשי המצוה". ואכ"מ.

15) כמ"ש ברד"ל לפדר"א שם (ס"ק מד). וראה צפע"נ עה"ת וירא כב, ו. אבל להעיר מפנים יפות וירא שם, ז.

16) אף שמקום העקידה הי' מקום המזבח שבמקדש (כנ"ל בפנים. וראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ב ה"א־ב) – הרי אז אין שייך קדושת עזרה כו'. אבל ראה פנים יפות שם.

17) צו שם, ד. וראה תמיד כח, ב במשנה. וראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית ערך דשון מזבח החיצון. וש"נ. וראה הערה הבאה.

18) וגם להדיעות (רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ב הי"ג. ועוד) שדשון המזבח נעשה בכל יום גם כשיש מקום למערכה (וראה אנציקלופדי' תלמודית שם ע' ד־ה, וש"נ) – הרי תוכנו של דשון המזבח הוא (ע"ד דישון (הטבת) המנורה – רש"י תצוה ל, ז) ניקוי המזבח (בשביל מערכה הבאה), כמובן. ומזה מובן בנדו"ד שלא הי' צורך עוד בהמזבח, עד הזמן ש"בהר הוי' יראה", שאין שייך חיוב דשון.

19) תצוה כט, לז.

20) פרש"י שם, מזבחים פג, ב.

21) ראה חידושי הרשב"א קידושין נו, ב. ועיין אגה"ק שהובא לקמן בפנים סעיף ד.

22) משנה פסחים רפ"ב.

23) ראה סוף תמורה ובמפרשים שם. טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח סתמ"ה. ועוד.

24) לשון הכתוב – נח ח, כא.

25) בהבא לקמן – ראה גם מפענח צפונות פרק ה. וש"נ.

ג) העשיה הקודמת ממשיכה ומתחדשת בכל עת, כך, שגם לאחר זמן הרי זה כאילו המצוה מתבצעת עתה[26].

בכך מובן הנאמר לגבי דוד המלך[27]: "בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ ראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו, נתיישבה דעתו..."

— והרי, לכאורה: בודאי היה ניכר במוחו ובלבו של דוד "שעבוד הלב והמוח"[28] של הנחת התפלין הקודמת וכדומה, ומדוע היה נראה לו כ"ערום בלא מצוה"?

ההסבר לכך הוא: שעבוד הלב והמוח היא השפעה מתמשכת של הנחת התפלין שבוצעה לפני כן, אך המצוה עצמה אינה נעשית עתה. ואילו מצות המילה*[28] מתחדשת בכל רגע[29], ונחשבת כאילו הוא נימול עתה.

וזהו החידוש של העקידה: זכות העקידה קיימת באופן שנחשב כאילו יצחק נשרף עתה (בכל רגע) מחדש[30] על גבי המזבח. ולכן "אפרו של יצחק .. צבור על גבי המזבח" — הוא נשרף עתה על גבי המזבח, ועכשיו נגרם "ריח ניחוח".

ד.
משמעות ה"דשן" בעבודה הרוחנית

ההסבר לכל האמור לעיל בעבודתו הרוחנית של האדם:

משמעות המושג "דשן" בעבודת האדם היא[31]:

האפר כשלעצמו, בלי קשר לגורם שהפכו לאפר, הוא גשמיות מוחלטת. כפי שמבאר אדמו"ר הזקן בתניא[32], שהאפר הנותר מן ה"עץ הנשרף" הוא יסוד "העפר שבו היורד למטה ואין האש שולטת בו... העפר הוא חומרי יותר מכולן (משאר היסודות)".

וזוהי המשמעות של דשן המזבח: חלק הקרבן הנשרף על המזבח, רומז לענינים ה"עדינים" יותר שבעולם, שיכולים להתעלות ולהיכלל לגמרי בקדושה. באופן כללי, אלה הם עניני העולם שבהם מקיימים מצוה[33], תשמישי מצוה, תשמישי קדושה[34] וכדומה.

ואילו האפר שנותר מן הקרבן רומז לחלק הנחות שבעולם, שאיננו יכול להיכלל באש המזבח, שהוא קדושה מוחלטת. באופן כללי, אלה הם דברי הרשות שהיהודי נזקק להם.

ולכן, אין הדשן יכול להשאר על גבי המזבח, שהוא שיא הקדושה.

בכך יש שתי דרגות[35]:

(א) ה"דשן" שבו מקיימים את תרומת הדשן, שנשאר לפחות "אצל המזבח". (ב) ה"דשן" שמוציאים אותו "מחוץ למחנה".

ויש לומר, שזהו ההבדל בין שני אופני העבודה הרוחנית[36] של "כל מעשיך יהיו לשם שמים"[37] ו"בכל דרכיך דעהו"[38]:

המשמעות של "כל מעשיך יהיו לשם שמים" היא, שכאשר הוא מבצע את המעשים הם לגביו כ"מעשיך", כדברי הרשות, אלא שהוא עושה אותם "לשם שמים", למען קדושה, מאוחר יותר תצמח לו מהם תועלת בעניני שמים.

אופן זה נרמז בדשן המוצא "מחוץ למחנה" — הוא איננו במחנה הקדושה[39]. אך הוא מוצא "אל מקום טהור", הוא מבצע את פעולות הרשות לשם שמים, למען קדושה.

---

26) וכן חלוק בקנינים עד"ז — ראה מפענח צפונות שם ס"ג, סכ"ח, סל"ג. וש"נ.

27) מנחות מג, ב. וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 13.

28) שו"ע (ודאדה"ז) או"ח סכ"ה ס"ה (יא).

*28) היינו המצוה להיות מהול (משא"כ המצוה למול — ראה מכתב הצפע"נ בשד"ח סוף קונט' המציצה ובהנסמן בהערה הבאה) — אלא מכיון שהמצוה להיות מהול (שע"י פעולת המילה) מתחדשת בכל רגע, ה"ז נחשב כאילו שיש לו (גם) פעולת המצוה בכל רגע.

29) מפענח צפונות שם סי"ח. וש"נ.

30) ראה מכילתא (שבהערה 13) "ויצחק כאלו עקוד עליו כו'".

31) בהבא לקמן — להעיר מסדור ד"ה להבין ענין תרומת הדשן (ל, ג ואילך). אוה"ת בשלח (ע' תלה־ו. ס"ע תנב ואילך. ע' תסג). אוה"ת צו (כרך ג) ע' תתא־ב. ד"ה ולבש תרס"ח (ע' קמו ואילך). ועוד.

32) אגה"ק סי' טו (קכא, ב).

33) ראה המשך תער"ב ח"ב (ע' תתפג. תתקסא). ולהעיר משערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ז ופע"ג ובקיצורים לשם. וראה לקו"ד ח"א קמט, ב ואילך.

34) ראה מגילה כו, ב.

35) ראה במקומות שבהערה 31 — ע"ד שני מיני בירורים (אבל שם הוא באו"א).

36) ראה בזה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 161, 187 ואילך. לקו"ש ח"י ע' 104. ועוד.

37) אבות פ"ב מי"ב.

38) משלי ג, ו.

39) חוץ לשלש מחנות (ראה תו"כ ויקרא ד, יב. יומא סח, א. זבחים קה, ב). וצע"ק בסדור שם (לא, רע"ג. וכ"ה בדרך חיים נד, ד) "חוץ למחנה שכינה".

אופן נעלה יותר של עיסוק בדברי הרשות הוא – "בכל דרכיך דעהו": לא זו בלבד שמאוחר יותר הוא יגיע באמצעותם ל"דעהו", אלא בהם עצמם – "בכל דרכיך" – "דעהו". אמנם אלה הם "דרכיך" – דברי רשות, אך דברי הרשות עצמם הופכים לקדושה.

בדומה לתרומת הדשן, אשר על המזבח עצמו אין הוא יכול להשאר, כי הוא "דרכיך", אך בכל זאת – "ושמו אצל המזבח", הוא נותר סמוך למזבח ונבלע במקומו[40].

ה.
עקידת יצחק – מסירות נפש בפועל

לפי זה יובן מדוע "אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח":

החידוש של עקידת יצחק הוא ענין מסירות נפש בפועל, מסירת הגוף כפשוטו. בכניסתו של אברהם לכבשן האש באור כשדים[41] לא היתה מסירות הגוף בפועל, כי האש כלל לא פגעה בו[42]. לעומת זאת, אצל יצחק, הרי בשעת העקידה "פרחה ויצאה נשמתו של יצחק"[43], ולאחר מכן היתה אצלו תחיית המתים[43].

דרגה זו[44] של מסירות נפש נובעת מעצם הנשמה ממש, הדביקה ומאוחדת באלקות באחדות מוחלטת, עד אשר היא חודרת לכל חלקי האדם בשווה, כולל לגוף החומרי[45]. ולכן מתבטא הדבר גם במסירות הגוף לקדוש־ברוך־הוא.

ולכן, על ידי העקידה התקדש יצחק באופן שגם גופו נעשה קדוש לגמרי, ולפיכך אף החלקים הגשמיים של יצחק התעלו לדרגת עולה, כליל לה': גם ענינו הגשמיים התבטלו כל כך כלפי הקדושה, עד אשר הוא כלל "לא חש" את "גשמיותו"[46], וכל מהותו היתה "עבודת ה'".

ו.
זריעת יצחק – צדקה

כפי שכבר הוסבר במקום אחר בהרחבה[47] על משמעות הנאמר בפרקי דרבי אליעזר[48] על הפסוק[49] "ויזרע יצחק": "וכי יצחק זרע דגן חו"ל, אלא לקח את כל מעשר ממונו וזרע צדקה לעניים, כמו דאיתא[50] זרעו לכם לצדקה".

אין מקרא יוצא מידי פשוטו[51], שיצחק זרע דגן כפשוטו, וזה היה הממון שממנו לקח מעשר וכדומה. אך חו"ל לומר שפעולתו "ויזרע" היתה במשמעות ובמהות של זריעת דגן. אלא משמעות הפעולה "זרע דגן" אצלו היתה "זרעו לכם לצדקה".

כן יש להעיר לפי מאמר חז"ל נוסף: יצחק תיקן את המעשרות[52], וכיון שמעשר יש לתת דוקא מתבואה השייכת לאדם עצמו[53], לפיכך, ורק משום כך, הוא זרע דגן, כדי להפריש מעשר.

ויש לומר, שהיינו הך: שורש מצות המעשרות וכדומה הוא ענין הצדקה[54].

ז.
על ידי העקידה התקדש "אפרו"

ומשום כך "אפרו של יצחק .. צבור על גבי המזבח", כי על ידי העקידה התקדש יצחק באופן שאינו מותיר אפשרות ל"חול", השייך לחוץ – גם "אפרו", כל ענינו הגשמיים, הוא "צבור על גבי המזבח", כולו – כליל לה'[54*].

---

40) רש"י ד"ה תרומת הדשן פסחים כו, א (וכן הובא בסדור שם. אוה"ת בשלח שם). וראה ב' הדיעות בתוד"ה נבלעין – יומא כא, א. תוד"ה דישון – זבחים סד, א.

41) ראה פסחים קיח, א. פדר"א פכ"ו, רפנ"ב. ב"ר פל"ח, יג. ובכ"מ.

42) ראה פסחים שם: ארד ואצנן כו'.

43) פדר"א פל"א קרוב לסופו. זח"א ס, א (תוספתא). וראה לעיל הערה 10.

וראה שעה"ת לאדהאמ"צ ח"א ד"ה אחרי ה"א תלכו פל"ח (מו, ד) "כעקידת יצחק .. שפרחה נשמתו ממש" (וראה שם כל הפרק). וראה המשך תער"ב פס"ב. אבל בשעה"ת שם לפנ"ז (פל"ז – מו, ב) דאף ש"עקידת יצחק זהו כמו מס"נ בפ"מ .. ופרחה נשמתו מאימת מות בפ"מ" מ"מ כש"חסר מעשה ההריגה בפ"מ זהו חסרון העיקר במס"נ שבגוף". ואכ"מ.

44) ראה מאמרי אדה"ז – תקס"ב (ח"א) ע' יג. ובארוכה שעה"ת שם פל"ז־ח. המשך תער"ב שם. ועוד.

45) ראה שעה"ת שם (ושם פל"ח (מז, א), שזה "למעלה מעליות הגופים דחנוך ואליהו שהם בבחי' מציאות בפ"ע רק שנזדכך", משא"כ במסנ"פ בגוף גם "חומר הגוף .. הוא בהתכללות זאת ממש". ע"ש ובפל"ז).

46) ראה לקו"ש ח"י שם (ע' 105) – ב' האופנים ב"ובכל דרכיך דעהו".

47) לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 75. וראה בהערות שם.

48) רפל"ג.

49) פרשתנו כו, יב.

50) הושע י, יב.

51) שבת סג, א. וש"נ.

52) רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"א. וראה בארוכה לקו"ש שם (ע' 69 ואילך).

53) רמב"ם הל' מעשר פ"ב ה"ב.

54) ראה בביאורי טעמי המצות: ס' החינוך מצות ראשית הגז (מצוה תקח). מו"נ ח"ג פל"ט.

*54) להעיר מ"יונתי־תר"ם" (ע' נא. נו ואילך) בביאור מחז"ל

וזהו גם ההסבר לכך שמבטאים את זכות העקידה דוקא במושג ובביטוי "אפר": זכות העקידה מבוססת על אופן מסירות הנפש של יצחק – המעלה המיוחדת של מסירות הנפש שלו היא בחידוש "אפרו .. צבור על גבי המזבח"**[54], כדלעיל.

ח.
עיסוק בגשמיות – רק "אצל המזבח"

ההוראה הנלמדת מכך בעבודתו של כל אחד ואחד, היא:

אחד הטעמים לאמירת פרשת העקידה בכל יום הוא "כדי להכניע יצרו לעבוד ה' יתברך כמו שמסר יצחק נפשו"[55]. יש לדעת, שההכנעה צריכה להביא לידי כך, שה"אפר" (הגשמיות) של היהודי יהיה "צבור על גבי המזבח".

משמעות הדברים היא:

תפלות כנגד תמידין תקנום[56], וקרבן תמיד הוא קרבן עולה, כליל לה'. כי שלמות התפלה היא, שהיהודי יתמסר כולו לקדוש־ברוך־הוא[57].

אך ההתבטלות ומסירות הנפש בתפלה "מאפשרת", שלאחר התפלה יצא היהודי "מחוץ למחנה" ויעסוק בעניניו הגשמיים. אמנם, עבודת התפלה מביאה לידי כך שעיסוקיו אלו יהיו רק "אל מקום טהור" – כל מעשיך לשם שמים – אך בכל זאת הם מחוץ למחנה.

על כך באה ההבהרה, שהטעם להוצאת הדשן הוא כי "אין מקום למערכה", אך אם יש "מקום למערכה" אין מסירים את הדשן: ה"היתר" לעסוק בדברים גשמיים, באופן של "מחוץ למחנה", הוא רק אם צומחת מכך תועלת למערכה הבאה – שעל ידי כך יוכלו למחרת להתפלל טוב יותר[58].

מקומו של היהודי צריך להיות בפנים. אמנם, הוא נשמה בגוף ויש לו צרכים גשמיים – הרי די בעיסוקו בגשמיות "אצל המזבח", אבל לצאת "מחוץ למחנה" – לא זהו מקומו של היהודי. אף כאשר הוא עוסק בדברי הרשות לשם שמים, זוהי עבודה נחותה יותר. אין הוא מוזג כוס לרבו, אלא מבשל קדרה לרבו, וצריך להחליף את "לבושיו"[59] (את התלהבותו ב"בישול" – במעשה דיבור ומחשבה[60]).

ולכן מקדימים את אמירת פרשת העקידה לכל עניני היום, כי כדי לחוש זאת דרושה מסירות נפש כיצחק. מסירות הנפש בשעת התפלה צריכה להיות באופן ה"סוחף" את גופו ואת כל עיסוקיו הגשמיים, עד אשר הוא חש שאין אצלו "מחוץ למחנה", וגשמיותו חדורה כולה בקדושה.

ואז, אף ביציאתו לאחר התפלה "מחוץ למחנה" כדי לעסוק בעניני העולם, הנהג בהם מנהג דרך ארץ[61] – הוא מרגיש שהימצאותו "מחוץ למחנה" היא בחיצוניות בלבד. פנימיותו, ובמיוחד מצד נפשו, דרגת יצחק שבו, היא בבחינת "אפרו .. צבור על גבי המזבח".

ועל ידי כך עיסוקו בגשמיות הוא באופן שכל כוונתו היא רק למען התועלת שתצמח מכך לעבודת ה', מקום המערכה.

(משיחת ש"פ בה"ב תשכ"ח)

(פדר"א ספל"א) דאפר אילו של יצחק הוא יסוד מזבח הפנימי – קטורת, בחי' התקשרות ועוצם הביטול שלמעלה מבירורים דקרבנות. וראה לקמן סעיף ח.

**54) להעיר גם ממגיד מישרים להב"י (ר"פ תצוה. ועוד) "ושם תשרף על קדושת שמי ויהי' אפרך מונח ע"ג מזבח".

55) שו"ע אדה"ז או"ח מהד"ק ס"א ס"י (מב"י לטאו"ח שם). ובמהד"ת שם (ס"ט) השמיטו. ואכ"מ.

56) ברכות כו, ב.

57) דק"ש ענינה – מסנ"פ, ושמו"ע – ביטול במציאות, כעבדא קמי מרי'.

58) שלכן גם לפי הביאור דלעיל (סעיף ד) בענינן של תרומת הדשן והוצאת הדשן בעבודת האדם – עבודת הבירורים – הרי זמנן (במקדש, ועד"ז עתה – באמירתן) הוא בתחילת היום,

לרמז, שגם עבודת הבירורים צ"ל (רק) הקדמה והכנה לעבודת הקרבנות שע"ג המזבח, כבפנים.

59) יומא כג, ב. פרש"י צו ו, ד. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ב ה"י.

60) לבושי האדם – תניא פ"ד.

61) ברכות לה, ב. וראה טושו"ע או"ח סקנ"ו.

לקוטי שיחות

פרשת תולדות

כרך ל, א

א. ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. וביארו חז"ל[1] שכפל לשון הכתוב בא ללמדנו, שנוסף על שהי' "יצחק בן אברהם", הי' מודגש אשר "אברהם הוליד את יצחק", כי הי' דומה לאברהם בקלסתר פניו – "לפי[2] שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה . . הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם".

וכבר הקשו במפרשים[3]: ענין זה, ביטול דברי ליצני הדור "מאבימלך נתעברה שרה", הי' מתאים להשמיענו בסמיכות לסיפור לידת יצחק[4] – ולמה חיכה הכתוב עד עתה – פרשת תולדות – לבטל אמירה זו?

ומשמע, דעם היות שסיבת יצירת "קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם" היתה כדי לבטל דברי ליצני הדור – זה נוגע (גם) לענין עקרי ולענין הקיים גם לאחרי ביטול דבריהם – נוגע לעצם ענינו ועבודתו של יצחק.

ולכן בא ענין זה דוקא ב(תחילת) פ' תולדות, לפי שעיקרה של פרשה זו – "אלה" – הוא סיפור "תולדות יצחק", קורותיו של יצחק[5]

(בפ' חיי שרה המדובר הוא בהמשך לענינו של אברהם; מפ' ויצא מתחיל הסיפור ע"ד יעקב; ובפרשת תולדות הוא סיפור קורותיו של יצחק, ועד שאחד מהפירושים ב"ואלה תולדות יצחק" הוא – "ילדי ימיו וקורותיו"[6])

וזוהי הדגשת הכתוב, שבסיפור ענינו של יצחק ("תולדות יצחק") נוגע לדעת ש"אברהם הוליד את יצחק", שיצחק "דומה" לאברהם.

ב. בנוגע לענינו ועבודתו של יצחק מצינו דבר והיפוכו:

ידוע שמדתו של יצחק היא מדת היראה, "ופחד יצחק"[7]. שזהו ההפרש בין עבודתו של אברהם לשל יצחק: עבודת אברהם היא במדת האהבה והחסד, "אברהם אוהבי"[8], ושל יצחק – במדת היראה והפחד.

אמנם לאידך – כמה ענינים ביצחק מורים על קשר ושייכות למדת האהבה והחסד:

א) תחלתו, (זמן) לידתו: אמרו חז"ל[9] "בפסח נולד יצחק", וידוע[10] אשר שלש הרגלים הם כנגד הג' אבות – פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק וסוכות כנגד יעקב. ונמצא, שלידת יצחק היתה ברגל שכנגד אברהם. ומובן בפשטות שאין זה במקרה, אלא מפני שכן הוא הדבר מצד תוכן ענינה של לידת יצחק, דמכיון שמציאותו של יצחק "דומה" לאברהם (אהבה וחסד), לכן גם לידתו (כפשוטה) היתה ב"רגל" דאברהם[11].

ב) שמו: "יצחק" הוא מלשון "צחוק"[12] – ע"ש

1) ב"מ פז, א. תנחומא פרשתנו א. פרש"י ריש פרשתנו.
2) לשון רש"י.
3) ראה מפרשי רש"י כאן. אלשיך ועוד כאן. וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 101 ואילך.
4) וכפשטות לשון רש"י שתחילת יצירתו של יצחק היתה דומה לאברהם, ודברי ליצני הדור היו רק בעת עיבורה של שרה ("מאבימלך נתעברה שרה"). וכן מפורש בתנחומא שם (הובא בראב"ם כאן).
ולפי דברי הגמ' (ב"מ שם) – הי' זה תיכף לאחרי עשיית המשתה גדול שאז "היניקה בנים שרה" (וירא כא, ז) – "ועדיין היו מרננים כו' מיד נהפך קלסתר פנים כו'". וראה חדא"ג מהרש"א שם.
5) להעיר מפרש"י ר"פ נח "ד"א ללמדך כו'".
6) ספורנו כאן.
7) ויצא לא, מב. וראה ת"א ותיב"ע שם. ועוד.
8) ישעי' מא, ח.
9) ר"ה יא, רע"א (וראה תוס' שם). רש"י וירא יח, י. ועוד.
10) טאו"ח סתי"ד. וכ"ה בזח"ג רנז, ריש ע"ב.
11) בחדא"ג מהרש"א ר"ה שם (י, ב) ש"יצחק שהוא מדת הדין נברא בפסח שבו הי' שולט מדת הדין על המצריים כו'". אבל בזהר שם (ועוד), שפסח כנגד אברהם והוא מסטרא דימין. וכן הוא לכאורה פשטות הענין, שעיקר ענינו של פסח הוא – גאולת ישראל (לא עונש המצרים), ענין של חסד.
12) רש"י לך יז, יט. – ולהעיר שנק' גם "ישחק" (תהלים קה, ט. ועוד). וראה תו"ח פרשתנו (ה, א. שם ד). ובכ"מ.

"צחוק עשה לי אלקים"[13], ענין של שמחה[14]. והרי שמחה היא תנועה הפכית ממדת היראה והפחד[15] — ואעפ"כ נקרא יצחק בשם המורה על שמחה.

ג) כללות ענינו — ויגדל האיש גו' עד כי גדל מאד[16] — תכלית החסד והגדלות.

ד) וארבה את זרעו (ע"י אשר) ואתן לו את יצחק[17].

ועוד.

ג. לכאורה הי' אפשר לבאר זה ע"פ הידוע[18], דזה שהעבודות של אברהם ויצחק היו בשני קוים שונים וגם הפכיים — הכוונה בזה שעיקר עבודתו של אברהם היתה במדת החסד, אבל לא שהיתה מוגבלת רק בה אלא היתה כלולה גם ממדת הגבורה והיראה, וכמפורש אצל אברהם[19] — "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה"; וכמו כן הוא ביצחק, שעבודתו היתה כלולה גם ממדת החסד, אלא שעבודתו העיקרית היתה במדת היראה.

ועפ"ז יש לפרש[20] דזה שאמר הכתוב "אברהם הוליד את יצחק", שהקב"ה "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם" — הכוונה בזה לא רק לתואר פניו הגשמי, כ"א גם ל"קלסתר פניו" הרוחני, כלומר — מדתו ועבודתו, ובא ללמדנו כי בעבודתו של יצחק ישנה עבודת האהבה (דאברהם).

אמנם, לכאורה אין זה ביאור מספיק, כי מאחר ששמו של יצחק בפי כל ותמיד הוא ע"ש השמחה דוקא, עכצ"ל שזהו עיקר ענינו של יצחק[21].

זאת ועוד: ידוע[22] החילוק בין גילה ושמחה — דגילה מורה על רגש של שמחה שאינו באופן גלוי כ"כ [שלכן יכולה להיות ה"גילה" ביחד עם היראה ורעדה, וכמו שנאמר[23] "עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה"], משא"כ שמחה היא — שמחה גלוי[24]. ולפ"ז מה שנקרא בשם יצחק ע"ש הרגש (הגלוי) של "צחוק", מורה (לא על הגילה הכלולה במדת היראה, "וגילו ברעדה", כ"א) על השמחה הגלוי' דוקא.

ומזה מובן, שזה שיצחק "דומה" לאברהם אינו רק מצד התכללות המדות זו בזו (שגם בעבודת יצחק כלולה מדת האהבה), אלא שהשמחה הוא ענין מיוחד ועיקרי ביצחק.

ד. וי"ל ביאור הענין:

מהחילוקים שבין אהבה (מדתו של אברהם) ליראה (מדתו של יצחק): ענינה של אהבה הוא קירוב האוהב אל הנאהב, שאין בזה תנועה של התבטלות האוהב כלפי הנאהב, אדרבה, באהבה מורגשת מציאות האוהב, שהוא נעשה קרוב[25]; משא"כ יראה ענינה — שהאדם מתבטל ומאבד תוקפו ומציאותו כלפי זה שירא ממנו.

דוגמא לדבר — החילוק בין בן ועבד:

היחס בין בן לאביו יסודו (בעיקר) ברגש האהבה שביניהם — והרי אהבת הבן אל אביו אינה מבטלת "מציאותו" של הבן, כ"א כפי שהוא במציאותו יש לו קירוב (ואהבה) אל אביו; משא"כ היחס של העבד לאדונו קשור (בעיקר) במדת היראה (יראת העבד מאדונו), שענינה ופעולתה הוא הביטול — שמקבל עליו את עול אדונו וכפוף ובטל אליו.

וכן הוא בעבודת השם:

ידוע שבנ"י הם "אם כבנים אם כעבדים"[26]:

13) וירא כא, ו. — ובתו"ח (פרשתנו שם, א; ויצא כה, א) ובכ"מ, שזהו טעם קריאת שם יצחק. וראה פי' הר"י בכור שור שם.

14) רש"י שם.

15) ראה גם זהר ר"פ אחרי: עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה וכתיב עבדו את ה' בשמחה . . הני קראי קשיין אהדדי. וראה בארוכה לקוטי לוי"צ שם (ושם גם בנוגע ליצחק). ולהעיר משל"ה פרשתנו (רפז, ב).

16) פרשתנו כו, יג. וראה לקמן הערה 42.

17) יהושע כד, ג. וארז"ל יצחק בגימ' ארבה (שעה"פ להאריז"ל ר"פ בא. מ"ח מס' סדר ליל פסח פ"י מ"א).

18) תניא אגה"ק סי"ג (קיט, ב). ובכ"מ.

19) וירא כב, יב.

20) ראה גם ס' הליקוטים דא"ח דהצ"צ ערך יצחק ס"ב. וש"נ.

21) ולהעיר ממחז"ל (ב"ר ריש פרשתנו — פס"ג, ג) יצחק נקרא אברהם דכתיב אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם.

22) לקו"ת נצבים מז, רע"א.

23) תהלים ב, יא. — וראה זהר שם: דאסיר לי' לב"נ כו'.

24) כמובן גם מזהר שם, ד"עבדו את ה' בשמחה" היא בסתירה ל"עבדו את ה' ביראה" (אף שאפ"ל "וגילו ברעדה").

25) ראה בארוכה בזה — ספר הערכים־חב"ד ח"א ערך אהבה סעיף ב־ג. וש"נ. שם ערך אהבת ה' סעיף ד. וש"נ.

26) פיוט "היום הרת עולם" בתפלת מוסף דר"ה. וראה הפטורת פרשתנו (מלאכי א, ו) בן גו' ועבד גו' אי' כבודי גו' אי' מוראי גו'.

"בנים אתם לה' אלקיכם"[27], "עבדי הם"[28]: ההתבוננות בקירובו של הקב"ה לישראל, "כי אתה אבינו"[29], מעוררת ומגלה האהבה לה'; וההתבוננות בזה שהקב"ה הוא "מלכנו" מעוררת ומגלה היראה והביטול.

והחילוק בין שתי המדות הללו (אהבת השם ויראתו) בפעולתן בנפש האדם הוא: האהבה מעוררת התקרבות האדם להקב"ה; היראה פועלת בהאדם הרגש הביטול והשפלות לפניו ית'.

ה. והנה במדת ה"ביטול" והשפלות מצינו, שלא זו בלבד שצ"ל הזהירות שהאדם לא ייעשה עי"ז כ"אסקופה הנדרסת"[30] ח"ו – אלא עוד זאת, שהביטול משמש ג"כ הכנה והכשרה להתקרבות להקב"ה. כלומר, אין מטרת היראה והביטול שהאדם יבוא לידי מסקנה שהוא אינו כלום ותו לא, אלא אדרבה, שמכיון שהוא בטל, ביכלתו להתקרב להקב"ה.

ואדרבה: מדת ההתקרבות להקב"ה ע"י הקדמת הביטול היא ביתר שאת מההתקרבות שמצד האהבה לבדה. כי מאחר שמדת האהבה קשורה עם הרגש מציאות עצמו (שהוא מתקרב להשם), והרי האדם הוא נברא בעל גבול, לכן, גם מדת התקרבותו להקב"ה היא בהגבלה; דוקא כשהאדם מבטל את עצמו (על ידי שמעורר בנפשו מדת היראה), הרי הוא מכשיר א"ע להיות כלי להת-גלות אלקות שלמעלה ממדידה והגבלה (בלשון הכתוב[31] "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", שרוממות השם וקדושתו שוכנת דוקא אצל "דכא ושפל רוח").

וכמו שמצינו גם בדוגמא הנ"ל (סעיף ד) דעבד ואדון, שאחז"ל[32] "עבד מלך – מלך", כלומר: דוקא משום שהוא עבד, ה"ה "כלי" שבו וע"י מתגלה תוקפו של המלך; היות שכל מציאותו הוא עבד המלך, שאין לו שום מציאות ותוקף לעצמו כלל, הרי שכל תוקפו אינו אלא תוקפו של המלך המתגלה על ידו.

ו. זהו גם אחד מהביאורים בהבקשה[33] "ונפשי כעפר לכל תהי' פתח לבי בתורתך" – דלכאורה, שני ענינים אלו הם הפכים זמ"ז: "ונפשי כעפר לכל תהי'" הוא ביטול גמור, כעפר "שהכל דשין בו"[34]; ו"פתח לבי בתורתך" הוא, אדרבה, ענין של "מציאות" (לב המרגיש ומבין), ועוד יותר – פתיחת הלב, שהיא תנועה של התפשטות והתרחבות (היפך הביטול) – ואיך יתכן לומר, שהדרך לפתוח לבו בתורת השם היא ע"י הקדמת "ונפשי כעפר לכל תהי'"?

אלא שהיא הנותנת[35]: בלי הקדמה זו של "ונפשי כעפר לכל תהי'", כשהכשרת האדם לקליטת דברי תורה היא רק ביגיעת מוחו ושכלו ותו לא – אי אפשר לו להגיע לפתיחת לב אמיתית "בתורתך". כי התורה היא חכמתו של הקב"ה, שלמעלה באין ערוך משכלו (המוגבל) של נברא – והאדם בכח עצמו יכול להשיג רק חלק הכי מצומצם ביותר ממנה[36].

אמנם כשהאדם מבטל את עצמו, ועד שהוא מרגיש את עצמו כמו עפר – "ונפשי כעפר לכל תהי'" – הרי דוקא ע"ז נעשה מוכשר לקבל תורתו של הקב"ה ועד – בהבנה והשגה, ויתרה מזה באופן ד"פתח לבי בתורתך" – להגיע להרחבה אמיתית דפתיחת הלב, ולקלוט "תורתך" (– של השם, כפי שהיא למעלה משכל הנברא). והיינו משום שאין בפתיחת הלב הלזו הרגש של מציאות עצמו (המונעת קליטת תורתו של הקב"ה שלמעלה לגמרי ממציאות הנבראים) – וכל ענינה היא פתיחת הלב של קדושה.

ז. ע"פ כל הנ"ל י"ל גם בנוגע ליצחק:

היראה אצל יצחק, היתה הכנה והכשרה להשמחה ופתיחת הלב בעבודת השם, הבאה ע"י הקדמת הביטול. ולכן נקרא בשם יצחק – מלשון

27) פ' ראה יד, א.
28) בהר כה, מב. שם, נה.
29) ישעי' סג, טז.
30) ל' הש"ס – עירובין צח, א.
31) ישעי' נז, טו.
32) רש"י בהעלותך יב, ח. ספרי (ורש"י) דברים א, ז. ועוד (ובשבועות מז, ב: כמלך).
33) תפלת אלקי נצור (ברכות יז, א).
34) עירובין נד, א.
35) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 326. חכ"ו ס"ע 250 ואילך.
36) בחלקה שיש להאדם שייכות אליו (משא"כ זה ששכל הנברא בו הוא כמו חוש המישוש בנוגע לשכל).

צחוק ושמחה, המורה על התרחבות והתפשטות (עד להתפשטות שאין בה הגבלה, כידוע[37] ששמחה פורצת כל הגדרים) – כי ביראה וביטול של יצחק מתגלה תגבורת החיות, הרחבות האמיתית דקדושה ("פתח לבי בתורתך").

וזהו מה שמלמדנו הפסוק – "ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק", שיצחק הי' דומה לאברהם (ועד שלידתו היתה בפסח דוקא, הרגל שכנגד אברהם) – מאחר שענינה של עבודת יצחק במדת היראה היא התקרבות להקב"ה; אלא שמכיון שהיא התקרבות בלתי מוגבלת (שלמעלה ממציאות הנבראים) הרי היא באה ע"י היראה והביטול דוקא[38].

וענין זה, שעבודתו הרוחנית של יצחק היא שמחה ופתיחת הלב, המורה על תנועה של הרחבה, בא לידי ביטוי גם בחייו דנשמה בגוף, ועד לגשמיות הגוף, שמצינו ביצחק במיוחד הרחבה (גם) בגשמיות כפשוטה – ובזה מדובר ברוב הסדרה:

תחילת הסיפור (אודות יצחק עצמו) היא ציווי השם אליו "אל תרד מצרימה גו' גור בארץ הזאת גו'"[39] שאינו אצל אברהם ויעקב, וטעם הדבר – מפני "שאתה (דוקא) עולה תמימה"[40], דוקא יצחק נתקדש בקדושה כזו שבגללה "אין חוצה לארץ כדאי לך"[41] (בהתאם להנת"ל שע"י היראה וביטול של יצחק נעשה כלי להקדושה שלמעלה מן העולם).

ועי"ז נמשך בו ריבוי ברכות השם, וכהמשך הסיפור ע"ד הברכות שזכה בהן יצחק בהיותו בגרר, עד שכנ"ל "ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד"[42], גדלות שלמעלה ממדידה והגבלה;

אח"כ בא הסיפור אודות הבארות שחפר יצחק, שסיומו וחותמו – "ויקרא שמה רחובות גו' כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ"[43], רחבות דקדושה;

ואח"כ[44] – אריכות הסיפור בנוגע לברכות יצחק, שהן ברכות נעלות ביותר ש"לא מצינו ענין ברכות כאלה לא באברהם ולא ביעקב"[45], עד שאפילו ברכות משה אינן כברכות יצחק[45] – כי דוקא על ידי מדת היראה והביטול דיצחק נמשכת הרחבה, תגבורת החיות (והשפע) שלמעלה ממדידה והגבלה.

ח. הסברת השייכות בין מדת היראה דיצחק לענין ה"הרחבה" בעומק יותר י"ל:

אמרו חז"ל[46] האבות הן הן המרכבה, כי כמו שהמרכבה בטלה לגבי הרוכב המנהיג את המרכבה כרצונו, כן הוא אצל האבות, שכל עניניהם ועשיותיהם היו "מונהגים" מרצון העליון.

וכן הוא בנוגע למדות האבות – זה בחסד וזה בגבורה כו' – שאין כוונת הדברים שסיבת ומקור מדתם זו מפני שכן הי' טבע נפשם, אלא מפני שהיו "מרכבה" למדה זו שלמעלה[47]: אברהם הי' מרכבה למדת החסד דלמעלה ובהתאם למדה זו היתה כל הנהגתו, ולכן היתה (עיקר) עבודתו במדת האהבה; ועד"ז ביצחק שהי' מרכבה למדת הגבורה דלמעלה, ולכן היתה (עיקר) עבודתו במדת היראה.

ט. והנה בנוגע למדת הגבורה שלמעלה מבואר[48], שבשרשה ומקורה אין ענינה – דין וצמצום (מניעת ההשפעה), אלא אדרבה, גבורה מלשון תגבורת, תגבורת החיות (ע"ד גבורות גשמים[49]).

37) ד"ה שמח תשמח תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' רכג ואילך).

38) ולהעיר שגם חסד דאברהם, מכיון שענינו הקירוב לה', יש בו ענין הביטול, "ואנכי עפר ואפר" (ראה תניא אגה"ק ס"ב. לקו"ת עקב יז, ג ואילך. ובכ"מ) – אלא שאינו כיצחק שעיקר ענינו יראה וביטול. ואכ"מ.

39) כו, ב־ג.

40) רש"י שם (מב"ר פס"ד, ג).

41) ל' רש"י.

42) כו, יג. וראה רש"י שם (מב"ר שם, ז): זבל פרדותיו כו'. וראה שם, יב ובפרש"י.

43) כו, כב. וראה רמב"ן (ועוד) שם דקאי על ביהמ"ק הג' (שאז ירחיב ה"א את גבולך גו'). ולהעיר, שלעתיד יאמרו ליצחק דוקא כי אתה אבינו (שבת פט, ב. נת' בתו"א פרשתנו בארוכה).

44) כז, א ואילך (והוא חלק גדול דהסדרה).

45) סדור עם דא"ח ש' התקיעות בסופו (רמז, ב).

46) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

47) ראה בפרטיות ספר הערכים־חב"ד ערך אבות בתחילתו וערך אברהם אבינו בתחילתו. וש"נ.

48) תו"א ט, ג*. וראה שם קיז, ב. ובכ"מ.

49) משנה ריש תענית.

*) ומשמע שם שהכוונה גם לגבורה דאצילות. וראה לקמן הערה 53. וצ"ע. ואכ"מ.

וההפרש בין מדת החסד למדת הגבורה הוא, שמדת החסד, מכיון שענינה השפעה אל הזולת, לכן על ידה באה ההשפעה באופן שיוכל המקבל לקבלה[50]; משא"כ מדת הגבורה היא השפעה בהתגברות רבה (השפעה שלפי ערך ה"משפיע") [אלא שמזה נמשך ונשתלשל אח"כ ענין הצמצום והגבורה (מניעת השפע) כפשוטה, בפרט כשהמקבל אין ביכלתו להכיל שפע רב כזה].

ונמצא, שלא זו בלבד שענין הגבורה והדין שלמעלה אינו בשביל הדין עצמו ח"ו, וכל מטרת הדין הוא רק חסד [כידוע[51] בענין עונשי התורה, שאין מטרתם העונש עצמו ח"ו, אלא כדי למרק ולזכך את האדם עד שיתכפר לו החטא, שלכן כל התורה – כולל עניני העונש שבה – נקראת "תורת חסד"[52]] – אלא עוד זאת, שעצם מדת הגבורה שלמעלה בשרשה ומקורה אינה ענין של דין ומניעת השפע, אלא אדרבה – תגבורת ההשפעה דוקא[53].

י. ומשתי מדותיו יתברך, חסד וגבורה, נשתלשלו ונמשכו בהאדם שתי המדות דאהבה ויראה בעבודתו יתברך:

ממדת החסד דלמעלה, שהיא השפעת חסדו ית' שלפי ערך הנבראים ואשר ביכלתם לקבל, נמשך באדם הרגש האהבה, כי כאשר מרגיש חסדו של הקב"ה, הנה כמים הפנים לפנים מתעורר האדם להתקרב אל השם;

ומדת הגבורה דלמעלה – תגבורת ההשפעה (שלמעלה ממדידה והגבלה של הנבראים) – מעוררת באדם את הרגש היראה והביטול, שעי"ז ביכלתו לקבל גם תגבורת השפע (ע"ד משנת"ל, שהביטול ד"ונפשי כעפר לכל תהי'" הוא כלי ל"פתח לבי בתורתך").

הרי מובן, שאין מדת היראה של יצחק ענין הפכי ממדת האהבה של אברהם – שהרי ענינה ותכליתה של היראה והביטול הוא כדי שתאיר אצלו תגבורת החסד שלמעלה[54], ויתקרב אל השם ביתר שאת ויתר עז[55].

וזהו הטעם שדוקא אצל יצחק מצינו ענין הברכה בריבוי ש"לא מצינו ענין ברכות כאלה לא באברהם ולא ביעקב" כנ"ל – כי דוקא על ידי מדת היראה דיצחק נמשכת תגבורת השפע שלמעלה ממדידה והגבלה[56] –

ברכת "רב טוב לבית ישראל . . כרוב חסדיו"[57], רב טוב גשמי ורב טוב רוחני, ובגשמיות וברוחניות גם יחד,

ובטוב הנראה והנגלה דוקא, למטה מעשרה טפחים, כפשוטו ממש.

(משיחת ש"פ אחרי תשמ"א)

---

50) להעיר מתענית כג, א: רוב טובה . . אינן יכולין לעמוד.

51) לקו"ת מטות פו, סע"ב. ובכ"מ. – וראה לקו"ש חכ"ג ע' 98 ואילך, שכ"ה גם ע"ד הפשט. ע"ש.

52) משלי לא, כו.

53) וראה זח"ג (קכט, א) דבעתיקא "כולא ימינא" (היינו שיש שתי "ידות" (והנהגות), אלא ששתיהן "ימינא" וחסד). – ובכ"מ מבואר שיצחק הוא גבורות דעתיק (תו"א לט, ב. ס' הליקוטים דא"ח דהצ"צ ערך יצחק סעיף ג (וש"נ). ועוד).

54) ולהעיר שדוקא זמן מנחה (דשבת) – שכנגד יצחק והוא תקנה והוא זמן גבורות (ראה זח"ב סג, א. ועוד. ד"ה ואני תפלתי, תרנ"ד. ועוד) – נק' "רעוא דרעוין" (זח"ג קכט, א), תכלית החסד, עוד יותר מחסד דאברהם (תפלת שחרית).

אבל להעיר משבת (קיח, סע"א) דאז נחלה בלי מצרים דיעקב.

55) ולהעיר מד"ה למען יחלצון תר"פ (סה"מ תר"פ ע' קיד ואילך) בטעם שיצחק נק' "ידיד" (לרש"י שבת קלז, ב. וכ"ה בזח"א צו, רע"א), המורה על תוקף האהבה ביותר – כי אהבה דיצחק היא אהבה כרשפי אש (שלמעלה ממדוה"ג), משא"כ אהבת אברהם שהיא אהבה כמים, אהבת עולם. ע"ש.

56) וע"פ הנ"ל בפנים בטעם לידת יצחק בפסח דוקא (רגל דאברהם) מובנת השייכות דברכות יצחק לפסח דוקא (רש"י פרשתנו כז, ט מפדר"א פל"ב).

ולהעיר מדעת הזהר אמור (רע"מ צט, ב) שהי' בר"ה. ומובן ע"פ המבואר בסדור שם (הערה 45) השייכות דתק"ש לתגבורת ההשפעה ע"י גבורות דיצחק דוקא. ע"ש.

57) ישעי' סג, ז.

שמות לג, כג - והסרתי את כפי וראית את אחרי ופני לא יראו

עא

ביאור הקשר, דמשה – דעל ידו ניתנה התורה – ראה האות "ד" דקשר דתפילין של ראש (מנחות לה, ב)

הנה תורה[1] היא מחכמה כמא'[2] אורייתא מחכמה נפקת, והיינו מיסוד[3] אבא, והיא בחי' מוחין, והוא הד' מוחין[4] חכמה ובינה חסד וגבורה דדעת[5] היוצאים מיסוד אבא . .

וכל מוח ומוח מהד' מוחין כלול מכל הד' מוחין,

והיינו מה שמשה שע"י ניתנה התורה כתיב בי' וראית[6] את אחורי שראה הד' דקשר[7] דתפילין של ראש. זהו הי"ו[8]

---

1) בסימן זה מבאר כמה ענינים, והם:
א) מהו ביאור מאחז"ל (מנחות לה, ב) "וראית את אחורי מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין"?
ב) בקשר דתפילין של ראש יש ציור של אות "ד" גדול, מהו הרמז בזה?
ג) מהו הקשר בין ה"ציור" של הקשר דתפילין של ראש, שהוא בצורת אות "ד" רבתי, עם ה"אות" "ד" רבתי של תיבת "אחד"?
ד) מהו הקשר ל"משה" שע"י ניתנה התורה עם האות "ד" רבתי?

2) זהר ח"ב דף קכא, א. ראה סה"מ ה'תשל"ח (מאמר ד"ה משה קיבל דמוצאי ש"פ נשא) עמוד ש, וז"ל: והענין הוא, כמבואר [בסה"מ ה'תער"ב] שם*, דמה שנמשך מתורה שבכתב (חכמה עילאה) לתורה שבע"פ (חכמה תתאה) הוא מבחי' המדות שבחכמה, וזהו שאמרו אורייתא מחכמה נפקת, דשרש התורה הוא בבחי' חכמה, אבל לשון נפקת הוא שיצאה בגילוי מהעלם דחכמה עילאה כו', והן בחי' מדות שבחכמה שהן בחי' הגילוי כו'. עיי"ש.
וראה תורה אור תולדות יט, ד.
*) ח"ג (הוצאת תשנ"ב) עמוד א'שפ. א'שפה.

3) מיסוד אבא: ראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תש"כ עמוד עד וז"ל: יסוד הו"ע ההשפעה וכו' ויש בזה ריבוי מדריגות, בחי' יסוד ז"א המשפיע במלכות, ולמעלה יותר בחי' יסוד אבא, שעל ידו היא ההשפעה מספירת החכמה שהיא ראשית האצילות. ולמעלה יותר בחי' יסוד אריך שהו"ע ההשפעה מבחי' הכתר שלמעלה מהשתלשלות. עיי"ש.
וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סי' פז.

4) "ולכן ניתנה התורה למ' יום לנגד הד' מוחין שכ"א כלול מי"" (תורת לוי יצחק כאן). ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סי' קיז.

5) חכמה ובינה חסד וגבורה דדעת: ראה תניא פרק מא (דף נו, ב) וז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלובש באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.
ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלובשות דרך פרט בפרשת קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל וליכלל בחי' הדעת שבנפשו הכולל חסד וגבורה שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חסד וגבורה המלובש בפרשת שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'. עיי"ש.
וראה הביאור בזה – סידור עם דא"ח ז, א [ובהוצאת תשע"ט – ט, סוף עמוד ד ואילך]. מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סימן מג הערה 17.

6) מנחות לה, ב. "והסרותי את כפי וראית את אחורי (כי תשא לג, כג). אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין." ראה לעיל סי' ע.

7) דקשר דתפילין של ראש: ראה אור התורה דרושים לשבועות (במדבר כרך א) ע' קיט וז"ל: מרע"ה דגם ששרשו הי' מח"ע כמ"ש מן המים משיתיהו עכ"ז לא נגלה לו בחי' פנימי' ח"ע כמו שהוא בבחי' גילוי עצמות אוא"ס ממש וכמ"ש וראית את אחורי ופני לא יראו בחי' אחוריים דח"ע שירדה בירידת המדריגה לברר בירורים דנוגה והוא המלובש בהלכות שבתורה כשר פסול טמא טהור כו' אבל פנימי' ח"ע שבתורה לא יראו זהו שארז"ל מלמד שהראה לו קשר של תפילין שמאחוריו, וזה פלא לכאורה למה קשר של תפילין ולא תפילין עצמם. אך הענין כידוע בשרש ענין התפילין שהן ד' מוחין דז"א שמתחלקים מצד הארת קוצא דשערי דאריך אנפין המכה באחורי הדעת כו' (וכמ"ש בזהר פ' ואתחנן ומבואר במ"א), ויש בזה ב' מדריגות, הא' בחי' פנימי' הארה המאיר בבחי' הפנימי' דמוחין חו"ב שבפנים לחלק לד' מוחין והן ענין ד' הפרשיות דתפילין כידוע דחו"ב הן פ' קדש והי' כי כו', ובפ' קדש יאיר מבחי' פנימי' ח"ע דמ"ס דא"א כו' ומלובש באותיות הללו הכתובי' בקלף זה בלא נגיעת אות בחברתה כו', וכן בפ' והי' כי יביאך כו' מבחי' פנימי' בינה עילאה דאריך אנפין ועתיק יומין כו'.
אבל ברצועות שנמשכי' מתפילין של ראש אחורי הראש עד קשר של תש"ר הוא רק בחי' חיצוניות ההארה מחיצוניות המוחין דז"א שהן ד' בתים דתפילין שנמשך ג"כ מבחי' אחוריים דדעת שנחלק מצד הארת קוצא דשערי הנ"ל. והוא מדריגה הב' שבחיצוני' . . וזהו שאמר וראית את אחורי דוקא שהוא רק קשר של תפילין שנמשך מחיצוניות ח"ע שבמוחין דתפילין אבל בחי' פנים שהוא בחי' פנימי' ח"ע שבפ' קדש כו' לא יראו לפי שפנימי' ח"ע שבתורה לא נגלה גם למשה עיי"ש.

8) פירוש: דהאות ד' רבתי, הוא שיעור אות ד' פעמים ד' (4 × 4 = 16) היינו י"ו. ראה פרי עץ חיים שער הק"ש פי"ג וז"ל: צריך לכתוב ד'

בריתות[9] שעל כל מצוה ומצוה שבתורה, הוא לנגד בחי' דתורה כמו שנמשכה ללאה[10] הד' רבתי דאחד[11].

והיינו מה שזכו ישראל לק"ש שהוא שמע כו' אחד ממתן תורה, כדאיתא במד"ר פ'[12] ואתחנן ע"ש.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד נא–נב

גדולה ועבה, ושיעור העובי כמו ד' דלתין מהקטנות וכו'. [ע"ש הביאור עפ"י קבלה].

9) סוטה לז, א: תנו רבנן ([שנו חכמים]: בברכות ובקללות של כי תבוא פרק כו, יש) "ברוך" בכלל (על המקיים את דברי התורה כולם), ו"ברוך" בפרט (על כל אחד מן הדברים המפורטים בפרשת הברכות והקללות. וכן) "ארור" בכלל (למי שלא יקיים את כל דברי התורה), ו"ארור" בפרט, (ובכל אחת מהברכות והקללות יש) ללמוד וללמד לשמור ולעשות, הרי ארבע (מצוות נפרדות לכל מצוה ומצוה), ארבע וארבע (שבכלל שבפרט) הרי שמונה, שמונה ושמונה (של "ברוך" ושל "ארור") הרי שש עשרה.

ובפרש"י: ברוך בכלל ברוך בפרט. כל הברכות והקללות נאמרו בהר גריזים ובהר עיבל בכלל ופרט, ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת ארור אשר לא יקים הרי בכלל, וכל אחת ואחת בפרט ברוך וארור, ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור אשר יעשה פסל ומסכה, וכן כולן: ללמוד וללמד לשמור ולעשות. כל המצות כולן טעונות ארבעה אלה ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם וכתיב ולמדתם אותם את בניכם וגו' הרי כאן ארבע מצות לכל מצוה, ועל ארבעתן נמסרו ארור וברוך בכלל ופרט, ברוך אשר ילמדו ארור אשר לא ילמדו, וכן ללמד וכן לשמור וכן לעשות בכל אחד ארבע בריתות, ברית לברוך בכלל ברית לברוך בפרט, ברית לארור בכלל ברית לארור בפרט: ארבע וארבע. ארבע בריתות ללמוד וארבע ללמד הרי שמנה: שמנה ושמנה. הא איכא עוד שמנה לשמור ולעשות:

10) ללאה: ראה הביאור לעיל סי' ע. לקמן סי' קטז הערה 4. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סי' קטז הערה 20. חלק ד סי' צו. צז. קטז. קכה. קלא. חלק ה סי' מו. פג. לקוטי שיחות חלק יד ע' 426.

11) הד' רבתי דאחד: ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סי' קטז הערה 22. ועיין גם שם חלק ב' סי' כ. צב. לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' רנו. רצד. ועוד.

וראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק חלק ה' [תנ"ך ומאחז"ל וכו'] סימן רסה.

12) דברים רבה פ"ב, כב. וז"ל: ומהיכן זכו ישראל לקרות שמע א"ר פנחס בר חמא ממתן תורה זכו ישראל לקרות שמע. כיצד את מוצא לא פתח הקב"ה בסיני תחלה אלא בדבר זה. אמר להן שמע ישראל אנכי ה' אלהיך. נענו כולן ואמרו ה' אלהינו ה' אחד. עיי"ש.

ובפי' עין יוסף לשם וז"ל: ומהיכן זכו ישראל לק"ש כו'. קשה, הא קריאת שמע היא ממצות עשה ומה זכות צריך לזה יותר מלשאר מ"ע. עיי"ש.

וי"ל דזהו כוונת התורת לוי יצחק לתרץ שאלה זו, דכוונת המדרש "ומהיכן זכו ישראל לקרות ק"ש", הוא להאות ד' רבתי דאחד דהוא שיעור י"ו, כנגד הכריתות ברית במ"ת מספר י"ו כנ"ל.

וזהו הקשר בין משה – שעל ידו ניתנה התורה – שראה הקשר של התפילין בצורת אות ד' רבתי וד"ל.

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' א

ריבה הכל', שהכל כשר לרציעה ואף שאינו של מתכת, ומיעט דבר אחד, רציעה בסם, שאינה דומה לרציעה בכלי. נמצא שרבי דורש את הפסוקים במדת 'כלל ופרט וכלל', ואי אפשר לפרש שהטעם שהוא סובר שפודים בעבדים וקרקעות משום שדרש את הכתוב ב'ריבוי מיעוט וריבוי'.

מתרצת הגמרא: **אֵין** – אמנם כן, **בְּעָלְמָא רַבִּי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי דָּרֵישׁ, וְהָכָא** בפדיון הבן גם הוא דורש במדת 'ריבוי מיעוט וריבוי', **כְּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** נאמר (**ויקרא יא טז**) 'אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ', ונאמר בפסוק זה **'בַּמַּיִם'** שהוא 'כלל' האומר שכל מיני הדגים הנמצאים בכל מים טעונים סימני טהרה, ועוד נאמר **'בַּמַּיִם',** **שְׁתֵּי פְּעָמִים** בזה אחר זה ואחריהם נאמר 'פרט' 'בימים ובנחלים' [שמשמעו שרק דגים הנמצאים במים נובעים טעונים סימני טהרה אך אלו שבמים מכונסים כגון אגמים אינם טעונים סימני טהרה], **אֵין** זֶה נידון במדת **כְּלָל וּפְרָט,** הואיל ושינה הכתוב לכתוב פרט אחר שני הכללים, בהכרח כוונתו לגלות שלא תדרשנו במדת 'כלל ופרט' ככל התורה, **אֶלָּא** במדת **רִיבָּה וּמִיעֵט,** ורואים כאילו לשון הפרט נאמרה בין הכללים, ודנים אותם כ'ריבוי מיעוט וריבוי', שריבה הכל ומיעט דבר אחד. ואף כאן בפדיון הבן דרש רבי את הפסוק 'ופדויו מבן חודש תפדה' כ'ריבוי מיעוט וריבוי', ומיעט רק זאת שאין פודים בשטרות, משום ששני הכללים סמוכים זה לזה, 'ופדויו' ו'תפדה', והפרט 'בסף' נאמר רק אחריהם.

ביאור דעת חכמים: **וְרַבָּנָן** שדרשו את הפסוק 'ופדויו מבן חודש תפדה' בכלל ופרט וכלל, ואמרו שגם בעבדים וקרקעות אין פודים את הבכור, **אָמְרִי** שלא כרבי ישמעאל, **כְּדְאָמְרִינַן בְּמַעֲרָבָא** – כפי שאומרים חכמי ארץ ישראל, **כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁתֵּי כְלָלוֹת הַמְּסוּמָכִים זֶה לָזֶה, הַמֵּשִׁיל** את **הַפָּרָט בֵּינֵיהֶם, וְדוּנָם בְּכָלָל וּפְרָט.**

שנינו במשנה: **וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁוֹת.** בפשטות כוונת המשנה לומר כי גם בהקדשות אין פודים. הגמרא תמהה על כך: **פְּשִׁיטָא, לָאו דִּידֵיהּ נָיְנָהוּ** – אינם של הפודה, ואיך יתן לכהן עבור פדיון הבן דבר שאינו שלו. מבארת הגמרא: **אִיצְטְרִיכָא** – יש לפרש את המשנה באופן זה,

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

לְמוּד הַתּוֹרָה כַּהֲכָנָה לַתּוֹרָה שֶׁבִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ

כַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "יִהְיוּ פְּנוּיִין בַּתּוֹרָה וְחָכְמָתָהּ" וְ"יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל חֲכָמִים גְּדוֹלִים", וּ"מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה" וְ"תִּרְבֶּה הַדַּעַת וְהַחָכְמָה וְהָאֱמֶת" (רַמְבַּ"ם סוֹף הִלְכוֹת מְלָכִים), יִהְיוּ לְמוּד הַתּוֹרָה וַהֲבָנָתָהּ בְּדַרְגָּה הַגְּבוֹהָה בְּאֵין עֶרְךְ מֵאֲשֶׁר עַתָּה. כִּדְבְרֵי חֲזַ"ל (קֹהֶלֶת רַבָּה רֵישׁ פָּרָשָׁה ב), שֶׁהַתּוֹרָה הַנִּלְמֶדֶת עַתָּה הִיא "הֶבֶל" לְעֲמַת הַתּוֹרָה שֶׁיִּלְמְדוּ לֶעָתִיד לָבוֹא עַל יְדֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. לְפִיכָךְ לְמוּד הַתּוֹרָה בַּזְּמַן הַזֶּה גַּם עַל יְדֵי גְּדוֹלִים, אֵינוֹ, בְּאֹפֶן כְּלָלִי, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לְמוּד שֶׁל "קָטָן".

וְעוֹד: כְּשֵׁם שֶׁלְּמוּד הַתּוֹרָה שֶׁל קָטָן הוּא עִנְיָן שֶׁל חִנּוּךְ, הֲכָנָה לַחִיּוּב הָעִקָּרִי כַּאֲשֶׁר יִגְדַּל, כָּךְ הוּא גַּם לְגַבֵּי לְמוּד הַתּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה בִּכְלָל, שֶׁהוּא חִנּוּךְ וַהֲכָנָה לְלִמּוּד הַתּוֹרָה לֶעָתִיד לָבוֹא, רַק לְאַחַר שֶׁ"תַּלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ" יוּכַל "לְקַלֵּט" אֶת לְמוּד הַתּוֹרָה בִּשְׁלֵמוּת עַל יְדֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ.

(לקוטי שיחות חכ"א עמ' 280. מתוך לקראת שבת)

הַשְּׁעָרִים שֶׁנִּטְבְּעוּ

עַל הַפָּסוּק "טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ" (אֵיכָה ב, ט) אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אֵיכָה רַבָּה עַל הַפָּסוּק) שֶׁשַּׁעֲרֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ טָבְעוּ וְנִגְנְזוּ בִּמְקוֹמָם. לְפִי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵרֵד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי מִן הַשָּׁמַיִם, יִתְגַּלּוּ שְׁעָרִים אֵלּוּ, . וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יַעֲמִידֵם בִּמְקוֹמָם. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, מַהוּ הַצֹּרֶךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׁעֲרֵי הַמִּקְדָּשׁ שֶׁ"טָבְעוּ בָאָרֶץ"? כְּשֵׁם שֶׁהַמִּקְדָּשׁ עַצְמוֹ יֵרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, כָּךְ יְכוֹלִים לֵרֵדת גַּם שְׁעָרָיו.

אֶלָּא, הַקָּבָ"ה הוּא תַּכְלִית הַטּוֹב, וְטֶבַע הַטּוֹב לְהֵיטִיב. וֶהֱיוֹת שֶׁ"רוֹצֶה אָדָם בְּקֶבֶ שֶׁלּוֹ מִתִּשְׁעָה קַבִּין שֶׁל חֲבֵרוֹ" (בָּבָא מְצִיעָא לח, א), לָכֵן גַּם בַּמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי (שֶׁיֵּרֵד מוּכָן מִן הַשָּׁמַיִם) יִהְיֶה הָעִלּוּי דְּפְעֻלַּת הָאָדָם ("קֶבֶ שֶׁלּוֹ"), עַל יְדֵי הַעֲמָדַת הַשְּׁעָרִים שֶׁטָּבְעוּ בָּאָרֶץ. וְעַל יְדֵי זֶה נִפְעָל בַּמִּקְדָּשׁ כֵּלּוֹ הָעִלּוּי דְּ"קֶבֶ שֶׁלּוֹ", שֶׁכֵּן הַמַּעֲמִיד אֶת הַדְּלָתוֹת נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ בְּנָאוֹ כֻּלּוֹ (רְאֵה בָּבָא בַּתְרָא נג, ב).

(שיחת ש"פ תרומה תשד"מ. מתוך לקראת שבת)

נִתְעַקֵּשׁ וְנִגָּאֵל

עַם יִשְׂרָאֵל נִמְצָא בְּעוֹלָמוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה בְּמַעֲמָד שֶׁל "אוֹרֵחַ"; כָּל יְהוּדִי הִנּוֹ אוֹרֵחַ בְּעוֹלָמוֹ שֶׁל "מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם"; כְּשֵׁם שֶׁהָאוֹרֵחַ מִשְׁתַּדֵּל לְכַבֵּד אֶת בַּעַל הַבַּיִת וּמְנַסֶּה שֶׁלֹּא לְהַכְבִּיד עָלָיו, כִּי אִם אַדְרַבָּה - מְבַקֵּשׁ לַעֲזֹר בַּמֶּה שֶׁאֶפְשָׁר, כָּךְ צָרִיךְ יְהוּדִי לְהִתְיַחֵס לַה': לְאָהֲבוֹ וּלְקַיֵּם אֶת כָּל מִצְוֹוֹתָיו.

אַךְ יֶשְׁנוֹ מְקוֹרֶה יוֹצֵא מִן הַכְּלָל: חֲכָמֵינוּ אָמְרוּ "כָּל מַה שֶּׁאוֹמֵר לְךָ בַּעַל הַבַּיִת עֲשֵׂה, חוּץ מִצֵּא".

וּבְיַחַס לְעַם יִשְׂרָאֵל הַכַּוָּנָה הִיא: כָּל מַה שֶּׁאָמַר לָנוּ ה' - נַעֲשֶׂה. אַךְ לְהִשָּׁאֵר בְּמַצָּב שֶׁל "צֵא"; לְהַמְשִׁיךְ לְחָיוֹת כָּךְ, בַּגָּלוּת, מְחוּץ לְבֵיתוֹ שֶׁל ה' - בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - לְכָךְ לֹא נוֹכַל לְהַסְכִּים לְעוֹלָם. עִם מַצָּב שֶׁל גָּלוּת אִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁלִים! עַל פִּי הוֹרָאַת הַקָּבָ"ה בְּעַצְמוֹ, בְּתוֹרָתוֹ - "כָּל מַה שֶּׁאוֹמֵר לְךָ בַּעַל הַבַּיִת עֲשֵׂה חוּץ מִצֵּא" - עָלֵינוּ לִדְרֹשׁ שׁוּב וְשׁוּב אֶת הַגְּאֻלָּה עַד כִּי יֵאוֹת "בַּעַל הַבַּיִת" וְיִשְׁיבֵנוּ אֶל בֵּית ה'.

(ש"פ חיי שרה תשנ"ב. מתוך לקראת שבת)

גּוֹלָה וּגְאוּלָה

יֵשׁ הַחוֹשְׁשִׁים מִכָּךְ שֶׁהַגְּאֻלָּה תָּבוֹא תֵּכֶף וּמִיָּד, בְּאֶמְרָם: כַּאֲשֶׁר מָשִׁיחַ יָבוֹא, מַה יִּהְיֶה עִם כָּל הָעֲסָקִים שֶׁהוּקְמוּ, הָרְכוּשׁ וְהַנְּכָסִים שֶׁנִּצְבְּרוּ, הַחֲבֵרִים וְהַקְּשָׁרִים שֶׁנִּרְקְמוּ, וְכוּ' וְכוּ'?

הַמַּעֲנֶה עַל כָּךְ הוּא: אֵין מַה לַּחְשֹׁשׁ. הַגְּאֻלָּה אֵין פֵּרוּשָׁהּ בְּטוּל מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאֲבוּד הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים שֶׁנּוֹצְרוּ (עַל־פִּי הַתּוֹרָה) בַּגָּלוּת. אַדְרַבָּה: גַּם דְּבָרִים אֵלֶּה עַצְמָם יִכָּלְלוּ בַּגְּאֻלָּה, הֵם יִתְעַלּוּ לְמַצָּב שֶׁל גְּאֻלָּה, לְמַעֲלָתָם וּשְׁלֵמוּתָם הָאֲמִתִּית.

דָּבָר זֶה נִרְמָז בְּכָךְ שֶׁ"גּוֹלָה" בְּתוֹסֶפֶת אָלֶ"ף הִיא "גְּאוּלָה". כְּלוֹמַר: ה"גּוֹלָה", הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים שֶׁבַּגָּלוּת, אֵינָם מִתְבַּטְּלִים אֶלָּא נִשְׁאָרִים בִּמְקוֹמָם; אֶלָּא שֶׁמְּגַלִּים בָּהֶם אֶת הָאָלֶ"ף, אֱלוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם, גִּלּוּי הָאֱמֶת וְהַפְּנִימִיּוּת שֶׁבְּתוֹכָם.

(שיחת ש"פ אחו"ק תנש"א. מתוך לקראת שבת)

דְּאָגָה לְכָל יְהוּדִי

מְסֻפָּר בַּמִּדְרָשׁ (שְׁמוֹת רַבָּה פָּרָשָׁה ב, ב), שֶׁכַּאֲשֶׁר רָאָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֵׁשָׁה אַחַת בָּרְחָה מִן הָעֵדֶר וְתָעֲתָה בַּמִּדְבָּר, הִנִּיחַ אֶת הָעֵדֶר כֻּלּוֹ וְרָץ אַחֲרֵי הַשָּׁה כְּדֵי לְהַחְזִירָהּ לָעֵדֶר.

וּמִזֶּה לְמֵדִים עַד כַּמָּה חֲשׁוּבָה מְצִיאוּתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֵצֶל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְזֹאת - אֲפִלּוּ כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת יְהוּדִי שֶׁ"בָּרַח מִן הָעֵדֶר".

וּמִכֵּיוָן שֶׁ"גּוֹאֵל רִאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן" (שְׁמוֹת רַבָּה פָּרָשָׁה ב, ד), מוּבָן שֶׁאַף לְגַבֵּי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ כֵּן: יָקָר וְחָשׁוּב לוֹ כָּל יְהוּדִי בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם.

וְהַדְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: אִם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הִתְנַהֵג כָּךְ לְפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיֵּשׁ לִנְהֹג כָּךְ לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁאָז נִפְעַל הָעִנְיָן דְּ"אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים".

(שיחת אחש"פ תשמ"ג. מתוך לקראת שבת)

הַשְׁפָּעָה עַל הָאֻמּוֹת

אֶחָד מִתַּפְקִידָיו שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל הוּא לְהַשְׁפִּיעַ עַל הַגּוֹיִים לְקַיֵּם "שֶׁבַע מִצְוֹות בְּנֵי נֹחַ", כְּדִבְרֵי הָרַמְבַּ"ם בְּהִלְכוֹת מְלָכִים (פֶּרֶק ח) "צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה לָכֹף אֶת כָּל בָּאֵי עוֹלָם" לְקַיֵּם אֶת שֶׁבַע מִצְוֹות בְּנֵי נֹחַ. וְלַעֲשׂוֹת זֹאת רַק מִשּׁוּם שֶׁכָּךְ צִוָּה הַשֵּׁם אֶת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּהַר סִינַי.

אֶלָּא שֶׁבְּמַהֲלַךְ הַדּוֹרוֹת לֹא הִתְאַפְשְׁרָה הַשְׁפָּעָה יְהוּדִית יְשִׁירָה כָּזוֹ, מִשּׁוּם שֶׁהִיא הָיְתָה כְּרוּכָה בְּפִקּוּחַ נֶפֶשׁ, כַּיָּדוּעַ כֵּיצַד הִתְיַחֲסוּ הַגּוֹיִים לַיְּהוּדִים שֶׁהָיָה לָהֶם חֶשְׁדָּ כָּלְשֶׁהוּ כִּי רְצוֹנָם לְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם.

אַךְ בְּדוֹרֵנוּ, בִּגְלַל הֱיוֹתֵנוּ רֶגַע לִפְנֵי הַגְּאֻלָּה, הַדָּבָר כְּבָר אֶפְשָׁרִי, וְלָכֵן יֵשׁ לַעֲסֹק גַּם בְּהַשְׁפָּעָה עַל הַגּוֹיִים לַעֲזֹב אֶת אֱמוּנוֹת הַהֶבֶל וְאֶת נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, וּלְקַיֵּם אֶת דַּת הָאֱמֶת.

(ע"פ שיחת ש"פ משפטים תשנ"ב. מתוך לקראת שבת)

יְהוּדִי מְבֻקָּשׁ "וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם!"

לִפְנֵי הִסְתַּלְקוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִן הָעוֹלָם בִּקֵּשׁ יַעֲקֹב מִבָּנוֹ יוֹסֵף "וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם" לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְיוֹסֵף אָכֵן נִשְׁבַּע לוֹ שֶׁיּוֹצִיא אֶת גּוּפוֹ מִמִּצְרַיִם וְיִשָּׂאֵהוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

עַל יְסוֹד דִּבְרֵי הָאֲרִיזַ"ל שֶׁ"יוֹסֵף" מְרַמֵּז עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נִתָּן לוֹמַר כִּי בִּשְׁבוּעָה זוֹ נִכְלֶלֶת גַּם שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעַם יִשְׂרָאֵל, בָּנָיו שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁיּוֹצִיא אוֹתָנוּ מֵהַגָּלוּת וְיָקֵם אוֹתָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

לְפִי זֶה, בַּמִּלִּים "וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם", מְדֻבָּשֶׁת זַעֲקָתוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִהְיוֹת בַּגָּלוּת אֲפִלּוּ רֶגַע אֶחָד נוֹסָף. רְצוֹנוֹ הַפְּנִימִי שֶׁל כָּל יְהוּדִי הוּא לִהְיוֹת עַכְשָׁו בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה. עָלֵינוּ לִהְיוֹת בְּמַצָּב תְּמִידִי שֶׁל זְעָקָה "וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם". וּזְעָקָה זוֹ עַצְמָהּ תָּבִיא מִיָּד אֶת הַגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה.

(ע"פ לקוטי שיחות כרך כה ע' 472 הערה 73. מתוך לקראת שבת)

אגרות קודש

ב"ה, ו' כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... לפלא שכנראה לימוד התניא מוזנח קצת עכ"פ הן בסדרי הישיבה והן בהלימוד בפ"ע. אף שאינני יודע ברור הסדרים שהיו באטוואצק ווארשא, אבל בודאי גם שם תפס לימוד זה מקומו המתאים. ובודאי ימלאו זה בקרוב...

חומש יומי

פרשת תולדות

~ יום ראשון כ"ח מרחשון ~

כה (יט) **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק:**

יט וְאֵלֶּיךָ תּוֹלְדַת יִצְחָק בַּר אַבְרָהָם אַבְרָהָם אוֹלִיד יָת יִצְחָק:

רש"י ◄ **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק • יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה. אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק •** (לְאַחַר שֶׁקָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ אַבְרָהָם, אַחַר־כָּךְ הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, דָּבָר אַחֵר:) עַל־יְדֵי שֶׁכָּתַב הַכָּתוּב: "יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם", הֶזְקֵק לוֹמַר: "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק", לְפִי שֶׁהָיוּ לֵצָנֵי הַדּוֹר אוֹמְרִים: 'מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים שָׁהֲתָה עִם אַבְרָהָם וְלֹא נִתְעַבְּרָה הֵימֶנּוּ', מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא? צָר קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם, וְהֵעִידוּ הַכֹּל: "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק", וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב כָּאן: "יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם" (הָיָה), שֶׁהֲרֵי עֵדוּת יֵשׁ שֶׁ"אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק".

~ נקודות משיחות קודש ~

לכבר את דרך ה"אהבה" על דרך ה"יראה"

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק (כה, יט)

לְפִי שֶׁהָיוּ לֵיצָנֵי הַדּוֹר אוֹמְרִים מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה וְכוּ' מֶה עָשָׂה הקב"ה, צַר קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם (רש"י)

מְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁאַבְרָהָם וְיִצְחָק מְסַמְּלִים שְׁתֵּי דְּרָכִים שׁוֹנוֹת בַּעֲבוֹדַת ה'. אַבְרָהָם מְיַצֵּג אֶת מִדַּת הָאַהֲבָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אַבְרָהָם אֹהֲבִי", וְאִלּוּ יִצְחָק מְיַצֵּג אֶת מִדַּת הַיִּרְאָה.

מִכָּךְ שֶׁלֹּא צַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל אַבְרָהָם בִּדְמוּת יִצְחָק, אֶלָּא אֶת קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק בִּדְמוּת אַבְרָהָם, יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי נִמְצָא בְּסֶפֶק כֵּיצַד עָלָיו לְהִתְנַהֵג בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא, הָאִם לִבְחֹר בְּדֶרֶךְ הָאַהֲבָה וְהַחֶסֶד, אוֹ בְּדֶרֶךְ הַיִּרְאָה וְהַגְּבוּרָה – עָלָיו לְכַבֵּד אֶת דַּרְכּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וְלַעֲבֹד בְּדֶרֶךְ הָאַהֲבָה, וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא לְגַבֵּי קֵרוֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַה', שֶׁאַף הָרְחוֹקִים מִתּוֹרַת ה' וַעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁלָּכֶךְ נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "בְּרִיּוֹת", צָרִיךְ לְמָשְׁכָם אוֹתָם בְּחַבְלֵי עֲבוֹתוֹת אַהֲבָה, וְעַל יְדֵי זֶה אוּלַי יוּכַל לְקָרְבָם לְתוֹרָה וְלַעֲבוֹדַת ה', וְגַם אִם לֹא הִצְלִיחַ בְּכָךְ – לֹא הִפְסִיד אֶת שְׂכַר מִצְוַת אַהֲבַת רֵעִים.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"כ ע' 105)

כו (כ) **וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה:**

כ וַהֲוָה יִצְחָק בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין כַּד נְסִיב יָת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה מִפַּדַּן אֲרָם אֲחָתֵהּ דְּלָבָן אֲרַמָּאָה לֵהּ לְאִנְתּוּ:

בעל הטורים

כה (יט) **הוֹלִיד.** בְּגִימַטְרִיָּא: **דּוֹמֶה.** שֶׁהָיוּ זִיו אִיקוֹנִין שֶׁל יִצְחָק דּוֹמִין לְאַבְרָהָם. תורה כ

הפניות לנקודות קודש

יעקב ועשיו האמורים בפרשה: מניין לרש"י ש"תולדות" הכוונה לבניו של יצחק, ולא להמשך מאורעות חייו? – לקו"ש ח"ה ע' 112. **היו ליצני הדור אומרים גו':** מה החידוש בעניין זה, הרי על פי טבע הבן דומה לאביו. ביאור בדברי רש"י, שאברהם מדת החסד ויצחק גבורה – לקו"ש ח"כ ע' 100.

ס"ו **בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה** • שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, נִתְבַּשֵּׂר שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה, וְיִצְחָק הָיָה בֶּן ל"ז שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵתָה שָׂרָה, וּמִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד הָעֲקֵדָה שִׁמְּתָה שָׂרָה, ל"ז שָׁנָה. וּבַת צ' הָיְתָה כְּשֶׁנּוֹלַד יִצְחָק וּבַת קכ"ז כְּשֶׁמֵּתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וְגוֹ'", הֲרֵי לְיִצְחָק ל"ז שָׁנִים, וּבוֹ בַּפֶּרֶק נוֹלְדָה רִבְקָה. הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתִּהֵא רְאוּיָה לְבִיאָה, ג' שָׁנִים, וּנְשָׂאָהּ. **בַּת־בְּתוּאֵל מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן** • וְכִי עַדַיִן לֹא נִכְתַּב שֶׁהִיא בַּת בְּתוּאֵל, וַאֲחוֹת לָבָן וּמִפַּדַּן אֲרָם? אֶלָּא לְהַגִּיד שִׁבְחָהּ, שֶׁהָיְתָה בַּת רָשָׁע וַאֲחוֹת רָשָׁע וּמְקוֹמָהּ אֲנָשֵׁי רֶשַׁע, וְלֹא לָמְדָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם. **מִפַּדַּן אֲרָם** • עַל שֵׁם שֶׁשְּׁנֵי אֲרָם הָיוּ: אֲרָם נַהֲרַיִם וַאֲרָם צוֹבָה, קוֹרֵא אוֹתוֹ 'פַּדָּן' לְשׁוֹן "צֶמֶד בָּקָר", וְתַרְגּוּם "פַּדָּן" — 'תּוֹרִין', וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: "פַּדַּן אֲרָם", כְּמוֹ: שְׂדֵה אֲרָם, שֶׁבִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קוֹרִין לְשָׂדֶה: "פַּדַּן".

(כא) **וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:**

כא **וַיֶּעְתַּר יִצְחָק** • הִרְבָּה וְהִפְצִיר בִּתְפִלָּה. **וַיֵּעָתֶר לוֹ** • נִתְפַּצֵּר וְנִתְפַּיֵּס וְנִתְפַּתָּה לוֹ. וְאוֹמֵר אֲנִי: כָּל לְשׁוֹן 'עָתַר', לְשׁוֹן הַפְצָרָה וְרִבּוּי הוּא, וְכֵן: "וַעֲתַר עָנָן הַקְטֹרֶת", מַרְבִּית עֲלֵית הֶעָשָׁן. וְכֵן: "וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם", וְכֵן: "וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא", דּוֹמוֹת לְמֻרְבּוֹת וְהִנֵּם לְמַשָּׂא, אנקרישר"א בְּלַעַ"ז. **לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ** • זֶה עוֹמֵד בְּזָוִית זוֹ וּמִתְפַּלֵּל, וְזוֹ עוֹמֶדֶת בְּזָוִית זוֹ וּמִתְפַּלֶּלֶת (יבמות סד). **וַיֵּעָתֶר לוֹ** • לוֹ, וְלֹא לָהּ, שֶׁאֵין דּוֹמָה תְּפִלַּת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק לִתְפִלַּת צַדִּיק בֶּן רָשָׁע. לְפִיכָךְ, 'לוֹ' וְלֹא לָהּ.

(כב) **וַיִּתְרֹצֲצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה:**

כב **וַיִּתְרֹצֲצוּ** • עַל כָּרְחָךְ הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר דְּרָשֵׁנִי, שֶׁסְּתָם מַה הִיא רְצִיצָה זוֹ, וְכָתַב: "אִם־כֵּן, לָמָּה זֶּה אָנֹכִי"?. רַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ לְשׁוֹן רִיצָה, כְּשֶׁהָיְתָה עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי תוֹרָה שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר, יַעֲקֹב רָץ וּמְפַרְכֵּס לָצֵאת. עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, עֵשָׂו מְפַרְכֵּס לָצֵאת. דָּבָר אַחֵר: מִתְרוֹצְצִים זֶה עִם זֶה, וּמְרִיבִים בְּנַחֲלַת שְׁנֵי עוֹלָמוֹת. **וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן** • גָּדוֹל צַעַר הָעִבּוּר. **לָמָּה זֶּה אָנֹכִי** • מִתְאַוָּה וּמִתְפַּלֶּלֶת עַל הָהֵרָיוֹן. **וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ** • לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם. **לִדְרֹשׁ אֶת־ה'** • שֶׁיַּגִּיד לָהּ מַה תִּהְיֶה בְּסוֹפָהּ.

(כג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֵאָמֵץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:**

כג **וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ** • תְּרֵין עַמְמִין בִּמְעַיְכִי וְתַרְתֵּין מַלְכְוָן מִמֵּעַיְכִי יִתְפְּרְשָׁן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ יִתְקַף וְרַבָּא יִשְׁתַּעְבִּיד לְזְעִירָא:

בעל הטורים

(כ) **בְּקַחְתּוֹ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "בְּקַחְתּוֹ אֶת רִבְקָה", וְאֵידְךְ גַּבֵּי יִרְמְיָה: "בְּקַחְתּוֹ אוֹתוֹ וְהוּא אָסוּר בָּאזִקִּים" (יִרְמְיָה מ, א). מַה "קַחְתּוֹ" דְּהָתָם אָסוּר, אַף הָכָא אָסוּר. לְלַמֵּד שֶׁאַף יִצְחָק עָקוּר הָיָה. וְיָלְפִינַן מִנּוֹחַ מִיִּצְחָק. כְּתִיב הָכָא (פסוק כא) "וַיֶּעְתַּר יִצְחָק", וּכְתִיב הָתָם (שופטים יג, ח) "וַיֶּעְתַּר מָנוֹחַ". **לָבָן הָאֲרַמִּי.** אוֹתִיּוֹת **הָרַמַּאי.** תורה כא

(כא) **כִּי עֲקָרָה הִוא.** "הוּא" כְּתִיב. לוֹמַר לְךָ שֶׁאַף הוּא הָיָה עָקוּר. וְאֵית דְּדָרֵישׁ הַמִּקְרָא לוֹמַר: הִיא וְלֹא הוּא, דְּהָא כְּתִיב (לעיל כא, יב) "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", אַלְמָא לַאו עָקוּר הֲוָה. **וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ.** "אִשְׁתּוֹ" בְּגִימַטְרִיָּא: קֹשׁ וְאֵשׁ. זֶהוּ דִּכְתִיב (עובדיה א, יח) "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וגו' וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ". תורה כב

(כב) **וַיִּתְרֹצֲצוּ.** זֶה הוֹלֵךְ אַחַר "צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְזֶה הוֹלֵךְ אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, דִּכְתִיב (הושע ה, יא) "הוֹאִיל הָלַךְ אַחֲרֵי צָו". זֶה מַתִּיר צִוּוּיוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה מַתִּיר צִוּוּיוֹ שֶׁל זֶה. **לִדְרוֹשׁ.** בְּגִימַטְרִיָּא: מִן שֵׁם בֶּן נֹחַ. תורה כג

(כג) **גּוֹיִם.** "גיים" כְּתִיב. רֶמֶז לַעֲשָׂרָה אוּמּוֹת שֶׁבָּאוּ לְהַחֲרִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב (תְּהִלִּים פג, ד-ט) "אָהֳלֵי אֱדוֹם וְיִשְׁמְעֵאלִים מוֹאָב" וכו', וְהֵם עֲשָׂרָה. **דָּבָר אַחֵר:** **"גיים"** עוֹלֶה ס"ג. זֶה נִתְבָּרֵךְ בֶּן ס"ג, וְזֶה בָּא בְּס"ג אוּמּוֹת בְּחֻרְבַּן בֵּית שֵׁנִי, כִּי ז' אוּמּוֹת נֶעֱקְרוּ. וְהֵיינוּ דִּכְתִיב (תְּהִלִּים נג, ד) "הַכֹּל סָג יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ". **שְׁנֵי גיים בְּבִטְנֵךְ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **רַבִּי יְהוּדָה וַאֲנָטוֹנִינוּס.** **וּלְאֹם מִלְאֹם יֵאָמֵץ.** יִתְגַּבֵּר עַל חֲבֵירוֹ וְיַחֲרִיבוּ זֶה אֶת זֶה. וְהֵיינוּ דִּכְתִיב (יְחֶזְקֵאל כו, ב) אִמְלְאָה הֶחֳרָבָה. תורה כד

רס"ו ◂ **וַיֹּאמֶר ה' לָהּ** • עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ, לְשֶׁם נֶאֱמַר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא אָמַר לָהּ. **שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ** • "גּוֹיִם" כְּתִיב, כְּמוֹ (הֶמוּ) גֵּאִים, אֵלּוּ אַנְטוֹנִינוּס וְרַבִּי, שֶׁלֹּא פָּסְקוּ מֵעַל שֻׁלְחָנָם לֹא צְנוֹן וְלֹא חַזֶּרֶת, לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים (ע"ז יא). **וּשְׁנֵי לְאֻמִּים** • אֵין 'לְאֹם' אֶלָּא 'מַלְכוּת'. **מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ** • מִן הַמֵּעַיִם הֵם נִפְרָדִים, זֶה לְרִשְׁעוֹ וְזֶה לְחֶמּוֹ. **מִלְאֹם יֵאָמָץ** • לֹא יִשְׁוּוּ בִּגְדֻלָּה, כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל כו) "אִמְּלְאָה הֶחֳרָבָה", לֹא נִתְמַלְּאָה צוֹר אֶלָּא מֵחֳרָבָנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם.

(כר) **וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ:**

כד **וּשְׁלִימוּ יוֹמָהָא לְמֵילַד וְהָא תְּיוֹמִין בִּמְעָהָא:**

רס"ז ◂ **וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ** • אֲבָל בְּתָמָר כְּתִיב: "וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ", שֶׁלֹּא מָלְאוּ יָמֶיהָ כִּי לִז' חֳדָשִׁים יְלָדָתַם. **וְהִנֵּה תוֹמִם** • חָסֵר, וּבְתָמָר "תְּאוֹמִים" מָלֵא, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם צַדִּיקִים, אֲבָל כָּאן אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע.

(כה) **וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו:**

כה **וּנְפַק קַדְמָאָה סְמוֹק כֻּלֵּהּ כִּגְלִים (נ"א כְּכֻלָּן) דְּשֵׂעָר וּקְרוֹ שְׁמֵהּ עֵשָׂו:**

רס"ח ◂ **אַדְמוֹנִי** • סִימָן הוּא שֶׁיִּהְא שׁוֹפֵךְ דָּמִים (בראשית רבה). **כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר** • מָלֵא שֵׂעָר, כְּטַלִּית שֶׁל צֶמֶר הַמְּלֵאָה שֵׂעָר, פלוקיר"א בְּלַעַ"ז. **וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו** • הַכֹּל קָרְאוּ לוֹ כֵּן, לְפִי שֶׁהָיָה נַעֲשֶׂה וְנִגְמָר בְּשֵׂעָרוֹ כְּבֶן שָׁנִים הַרְבֵּה.

(כו) **וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם:**

כו **וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי וִידֵהּ אָחִיזָא בְּעִקְבָּא דְּעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בַּר שִׁתִּין שְׁנִין כַּד יְלִידַת יָתְהוֹן:**

רס"ט ◂ **וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְגוֹ'** • שָׁמַעְתִּי מִדְרַשׁ אַגָּדָה, הַדּוֹרְשׁוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ: 'בְּדִין הָיָה אוֹחֵז בּוֹ לְעַכְּבוֹ, יַעֲקֹב נוֹצַר מִטִּפָּה רִאשׁוֹנָה וְעֵשָׂו מִן הַשְּׁנִיָּה, צֵא וּלְמַד מִשְׁפּוֹפֶרֶת שֶׁפִּיהָ קָצָרָה, תֵּן בָּהּ שְׁתֵּי אֲבָנִים, זוֹ תַּחַת זוֹ. הַנִּכְנֶסֶת רִאשׁוֹנָה, תֵּצֵא אַחֲרוֹנָה, וְהַנִּכְנֶסֶת אַחֲרוֹנָה, תֵּצֵא רִאשׁוֹנָה. נִמְצָא, עֵשָׂו הַנּוֹצָר בָּאַחֲרוֹנָה, יָצָא רִאשׁוֹן, וְיַעֲקֹב שֶׁנּוֹצַר רִאשׁוֹנָה, יָצָא אַחֲרוֹן, וְיַעֲקֹב בָּא לְעַכְּבוֹ שֶׁיִּהְיֶה רִאשׁוֹן לְלֶדֶת כְּרִאשׁוֹן

בעל הטורים

(כד) **וְהִנֵּה תוֹמִם.** "תוֹמִם" חָסֵר יו"ד וְאָלֶ"ף, שֶׁחָסְרָה י"א שְׁבָטִים שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לְהוֹלִיד, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ. תורה כה

(כה) **אַדְמוֹנִי.** ב' בְּמָסוֹרָה. "וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי", "וְהוּא אַדְמוֹנִי עִם יְפֵה עֵינַיִם" (שמואל א' טז, יב) גַּבֵּי דָּוִד. כְּשֶׁרָאָה שְׁמוּאֵל אֶת דָּוִד אַדְמוֹנִי, אָמַר: 'זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים כְּעֵשָׂו'. וְעַל כֵּן נֶאֱמַר "עִם יְפֵה עֵינַיִם", כְּלוֹמַר: עִם דַּעַת סַנְהֶדְרִין הוּא עוֹשֶׂה, שֶׁנִּקְרְאוּ 'עֵינַיִם', שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, כד) "אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה". **אַדְמוֹנִי.** מְלַמֵּד שֶׁהִשְׁחִית רֶחֶם אִמּוֹ וְנִתְגּוֹלֵל בַּדָּם. **כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר.** מְלֵא שֵׂעָר, כְּטַלִּית שֶׁל צֶמֶר הַמְּלֵאָה שֵׂעָר, פלוקיר"א בְּלַעַ"ז. **וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו.** הַכֹּל קָרְאוּ לוֹ כֵּן, לְפִי שֶׁהָיָה נַעֲשֶׂה וְנִגְמָר בְּשֵׂעָרוֹ כְּבֶן שָׁנִים הַרְבֵּה.

(כו) **וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו.** "תוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק", "וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שֵׁם בְּנוֹ הַנִּוָּלַד לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה יִצְחָק", "וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶת שֵׁם בְּנוֹ הַנִּוָּלַד לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה עֵשָׂו", "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם". **וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו.** סִימָן לְדָבָר אַחֵר: אַדְמוֹנִי מִלְּשׁוֹן 'אָדֹם', שֶׁיָּצָא בַּעַל שֵׂעָר כְּאָדָם גָּדוֹל. וְזֶהוּ "כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר", שֶׁהָיָה מָלֵא שְׂעָרוֹת כְּאַדֶּרֶת, שֶׁאִם הוּא מִלְּשׁוֹן אֹדֶם, אַדֶּרֶת שֵׂעָר אֵינָהּ אֲדוּמָּה. **שְׁמוֹ עֵשָׂו.** שֶׁהָיָה עָשׂוּי וְנִגְמָר. **עֵשָׂו.** בְּגִימַטְרִיָּא: שָׁלוֹם. שֶׁאִלְמָלֵא שְׁמוֹ שֶׁהוּא שָׁלוֹם, הָיָה מַחֲרִיב הָעוֹלָם. **דָּבָר אַחֵר: עֵשָׂו** — ע' שָׂו. כְּלוֹמַר, שָׂוּא זֶה הִשְׁלִים לְע' אוּמּוֹת שֶׁבָּרְאתִי בָּעוֹלָם. תורה כו

(כו) **וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו.** כ"ן עוֹלֶה שִׁבְעִים, שֶׁשִּׁבְעִים אוּמּוֹת הֵן חוּץ מִיַּעֲקֹב. **דָּבָר אַחֵר: אַדְמוֹנִי** מִלְּשׁוֹן 'אָדָם', שֶׁיָּצָא בַּעַל שֵׂעָר כְּאָדָם גָּדוֹל. וְזֶהוּ "כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר", שֶׁהָיָה מָלֵא שְׂעָרוֹת כְּאַדֶּרֶת, שֶׁאִם הוּא מִלְּשׁוֹן אֹדֶם, אַדֶּרֶת שֵׂעָר אֵינָהּ אֲדוּמָּה. **שְׁמוֹ עֵשָׂו.** שֶׁהָיָה עָשׂוּי וְנִגְמָר. **עֵשָׂו.** בְּגִימַטְרִיָּא: שָׁלוֹם. שֶׁאִלְמָלֵא שְׁמוֹ שֶׁהוּא שָׁלוֹם, הָיָה מַחֲרִיב הָעוֹלָם. **דָּבָר אַחֵר: עֵשָׂו** — ע' שָׂו. כְּלוֹמַר, שָׂוּא זֶה הִשְׁלִים לְע' אוּמּוֹת שֶׁבָּרְאתִי בָּעוֹלָם. תורה כו **וְיָדוֹ.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "וְיָדוֹ אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו", וְאִידָךְ: "וְיָדוֹ הַנְּטוּיָה וּמִי יְשִׁיבֶנָּה" (ישעיה יד, כז) בְּמַכָּפֶלֶת הָאוּמּוֹת, וְאִידָךְ: "וְיָדוֹ חִלְּקָתָה לָהֶם" בִּישַׁעְיָה (לד, יז) בְּמַכָּפֶלֶת אֱדוֹם. שֶׁבִּשְׁעַת לֵידָתָן רָמַז לוֹ שֶׁיִּכָּפְלוּ בְּיָדוֹ הָאוּמּוֹת. **וְיָדוֹ.** בְּגִימַטְרִיָּא: יהו"ה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (יְשַׁעְיָה יא, יא) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף ה' שֵׁנִית יָדוֹ", וּכְתִיב (עובדיה א, כא) "וְעָלוּ מוֹשִׁעִים". **וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב.** "וַיִּקְרָא" בְּגִימַטְרִיָּא: אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁאַבְרָהָם קָרָאוֹ יַעֲקֹב. **יַעֲקֹב.** בְּגִימַטְרִיָּא: מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים, וּבְגִימַטְרִיָּא: הַגָּן עֵדֶן, וּבְגִימַטְרִיָּא

הפניות לנקודות קודש

אבל בתמר כתיב: מדוע רש"י מפרש את טעם השינוי כאן, ולא אצל תמר, הרי הקושי מתעורר שם — לקו"ש ח"ל ע' 110.

לִיצִירָה, וְיִפְטֹר אֶת רַחְמָהּ וְיִטֹּל אֶת הַבְּכוֹרָה מִן הַדִּין. **בַּעֲקֵב עָשָׂו** • סִימָן שֶׁאֵין זֶה מַסְפִּיק לִגְמֹר מַלְכוּתוֹ, עַד שֶׁזֶּה עוֹמֵד וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ. **וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (ס"א אָמַר: 'אַתֶּם קְרֵיתוּן לְבְכוֹרְכֶם שֵׁם, אַף אֲנִי אֶקְרָא לִבְנֵי בְּכוֹרִי שֵׁם. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב".)

דָּבָר אַחֵר: אָבִיו קָרָא לוֹ יַעֲקֹב, עַל שֵׁם אֲחִיזַת הָעֲקֵב.

בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה • עֶשֶׂר שָׁנִים מִשְּׁנִשְּׂאָה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּת י"ג שָׁנָה וּרְאוּיָה לְהֵרָיוֹן, וְעֶשֶׂר שָׁנִים הַלָּלוּ, צָפָה וְהִמְתִּין לָהּ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אָבִיו לְשָׂרָה. כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה, יָדַע שֶׁהִיא עֲקָרָה וְהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ. וְשִׁפְחָה לֹא רָצָה לִישָּׂא לְפִי שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה לִהְיוֹת עוֹלָה תְּמִימָה (יבמות סד).

כח וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב:

כח **וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו** • כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים, לֹא הָיוּ נִכָּרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְאֵין אָדָם מְדַקְדֵּק בָּהֶם מַה טִּיבָם, כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי י"ג שָׁנָה, זֶה פָּרַשׁ לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְזֶה פָּרַשׁ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. **יֹדֵעַ צַיִד** • לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו וְשׁוֹאֲלוֹ: 'אַבָּא, הֵיאָךְ מְעַשְּׂרִין אֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַתֶּבֶן'? כְּסָבוּר אָבִיו שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת (תנחומא). **אִישׁ שָׂדֶה** • כְּמַשְׁמָעוֹ, אָדָם בָּטֵל וְצוֹדֶה בְּקַשְׁתּוֹ חַיּוֹת וְעוֹפוֹת. **תָּם** • אֵינוֹ בָּקִי בְּכָל אֵלֶּה, כְּלִבּוֹ בֶּן פִּיו. מִי שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְרַמּוֹת, קָרוּי 'תָּם'. **יֹשֵׁב אֹהָלִים** • אָהֳלוֹ שֶׁל שֵׁם וְאָהֳלוֹ שֶׁל עֵבֶר.

כז (כו) **וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים:**

כז **וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו** • כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים, לֹא הָיוּ נִכָּרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְאֵין אָדָם מְדַקְדֵּק בָּהֶם מַה טִּיבָם, כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי י"ג שָׁנָה, זֶה פָּרַשׁ לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְזֶה פָּרַשׁ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. **יֹדֵעַ צַיִד** • לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו וְשׁוֹאֲלוֹ: 'אַבָּא, הֵיאָךְ

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע נולד עשו עם משיכה לרע?

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים (כה, כז)

וְעֵשָׂו הָיָה בִּכְלָל, אֶלָּא שֶׁקִּלְקֵל בְּמַעֲשָׂיו (ילקוט שמעוני יהושע רמז כג)

מִדִּבְרֵי ה'יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי' מִשְׁתַּמֵּעַ שֶׁ"וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים" אֵין פֵּרוּשׁוֹ רַק שֶׁגָּדְלוּ בְּשָׁנִים, אֶלָּא גַּם שֶׁגָּדְלוּ בְּרוּחָנִיּוּת, וְרַק אַחַר כָּךְ קִלְקֵל עֵשָׂו בְּמַעֲשָׂיו. וְכָךְ מְפֹרָשׁ גַּם הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, שֶׁגִּדַּלְתָּם הָיְתָה בְּרוּחָנִיּוּת.

וְלִכְאוֹרָה לֹא מוּבָן: חֲרֵי עַל הַפָּסוּק "וַיִּתְרוֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ" אָמְרוּ חֲזַ"ל, שֶׁכְּבָר בְּמֵעֵי אִמּוֹ פָּנָה עֵשָׂו לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. אִם כֵּן, כֵּיצַד אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבַּתְּחִלָּה גָּדַל עֵשָׂו וְהִתְעַלָּה בְּרוּחָנִיּוּת, וְרַק אַחַר כָּךְ קִלְקֵל בְּמַעֲשָׂיו?

וְיֵשׁ לוֹמַר:

מְבֹאָר בַּאֲרִיכוּת בְּ"שְׁמוֹנָה פְּרָקִים" לָרַמְבַּ"ם, שֶׁבַּעֲבוֹדַת ה' יֶשְׁנָם שְׁנֵי אֲפָנִים: "הֶחְסֵיד הַמַּעֲלֶה" וְ"הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ". "הֶחְסֵיד הַמַּעֲלָה מִתְאַוֶּה רַק לִדְבָרִים טוֹבִים, וְכָל עֲבוֹדָתוֹ הִיא לְהִתְעַלּוֹת בְּקְדֻשָּׁה מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה. לְעֻמָּתוֹ, הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ הוּא מִי שֶׁ"מִתְאַוֶּה אֶל הַפְּעֻלּוֹת הָרָעוֹת", וּבְכָל זֹאת "יִכְבֹּשׁ אֶת יִצְרוֹ" וְ"יַעֲשֶׂה (רַק) הַטּוֹבוֹת".

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּזֶה נִבְדְּלוּ יַעֲקֹב וְעֵשָׂו: יַעֲקֹב הָיָה "אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים" – "הֶחְסֵיד הַמַּעֲלֶה". לְעֻמָּתוֹ, עֵשָׂו הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת בְּמַדְרֵגַת "הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ", וְלָכֵן הָיְתָה לוֹ בְּטִבְעוֹ מְשִׁיכָה לַעֲבוֹדָה זָרָה, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ.

וְאָכֵן, בְּקַטְנוּתוֹ חִנֵּךְ אַבְרָהָם אֶת עֵשָׂו לִשְׁמֹר אֶת רְצוֹן ה' וּלְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וְהוּא אָכֵן עָשָׂה כֵּן בְּפֹעַל. וְרַק כְּשֶׁגָּדַל, לִהְיוֹתוֹ בַּעַל בְּחִירָה, קִלְקֵל בְּמַעֲשָׂיו. וּבִמְקוֹם לְנַצֵּל אֶת טִבְעוֹ לְהִתְגַּבְּרוּת עַל הָרַע, נִצֵּל אוֹתוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת רַע בְּפֹעַל, וְיָצָא לְתַרְבּוּת רָעָה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"כ ע' 108 ואילך)

בעל הטורים

לֹא יֶאְסַף, זֶהוּ דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָה ס, כ) "וְיֵרֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף". תורה כז

(כז) **וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם**. סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **שָׁם**. שֶׁיָּשַׁב בְּאָהֳלֵי שֵׁם לִלְמוֹד. **תָּם יֹשֵׁב**. ת"ם שָׁנִים "יוֹשֵׁב" מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ עַד שֶׁנִּבְנָה הַבַּיִת. רֶמֶז: לְאַחַר ת"ם שָׁנִים – "יֹשֵׁב אֹהָלִים" שֶׁל שְׁכִינָה. **יוֹשֵׁב אוֹהָלִים**. עוֹלֶה ת"י, שֶׁכָּךְ שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּאֹהֶל. תורה כח

הפניות לנקודות קודש

ויגדלו הנערים: ביאור בדברי הזוהר ש"ויגדלו" מדבר על גדלות רוחנית, הרי עשיו כבר ממעי אמו היה רוצה לצאת לעבוד עבודה זרה – לקו"ש ח"כ ע' 108. איך מעשרין את המלח ואת התבן: הרי מלח ותבן פטורין מן המעשר, וא"כ מהו הדקדוק במצוות? הביאור ע"פ הנהגתו של אברהם אבינו. השייכות של מלח ותבן לעבודתו של עשיו בעולם הזה – לקו"ש חכ"ה ע' 116.

(כח) וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב:

כח וְרִחֵם יִצְחָק יָת עֵשָׂו אֲרֵי מְצֵידֵהּ הֲוָה אָכִיל וְרִבְקָה רְחִימַת יָת יַעֲקֹב:

רש"י ◂ **בְּפִיו** • כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּפִיו שֶׁל יִצְחָק. וּמִדְרָשׁוֹ: בְּפִיו שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁהָיָה צָד אוֹתוֹ וּמְרַמֵּהוּ בִּדְבָרָיו.

(כט) וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף:

כט וּבַשִּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וַאֲתָא (נ"א וְעַל) עֵשָׂו מִן חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְהֵי:

רש"י ◂ **וַיָּזֶד** • לְשׁוֹן בִּשּׁוּל, כְּתַרְגּוּמוֹ. **וְהוּא עָיֵף** • (ב"ר) בְּרִצְיָחָה, כְּמָה דְתֵימָא: (ירמיה ד) "כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהוֹרְגִים".

(ל) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם:

ל וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַטְעִמְנִי כְעַן מִן סְמוֹקָא סְמוֹקָא הָדֵין אֲרֵי מְשַׁלְהֵי אָנָא עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ אֱדוֹם:

רש"י ◂ **הַלְעִיטֵנִי** • אֶפְתַּח פִּי וּשְׁפֹךְ הַרְבֵּה לְתוֹכוֹ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ: 'אֵין אוֹבְסִין אֶת הַגָּמָל, אֲבָל מַלְעִיטִין אוֹתוֹ'. **מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם** • עֲדָשִׁים אֲדֻמּוֹת, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵת אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא יִרְאֶה אֶת עֵשָׂו בֶּן בְּנוֹ, יוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְאֵין זוֹ שִׂבָּה טוֹבָה שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. לְפִיכָךְ קִצֵּר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חֲמֵשׁ שָׁנִים מִשְּׁנוֹתָיו, שֶׁיִּצְחָק חַי ק"פ שָׁנָה, וְזֶה קע"ה שָׁנָה, וּבִשֵּׁל יַעֲקֹב עֲדָשִׁים לְהַבְרוֹת אֶת הָאָבֵל. וְלָמָּה עֲדָשִׁים? שֶׁדּוֹמוֹת לְגַלְגַּל, שֶׁהָאֲבֵלוּת גַּלְגַּל הַחוֹזֵר בָּעוֹלָם. (וְעוֹד, מָה עֲדָשִׁים אֵין לָהֶם פֶּה, כָּךְ הָאָבֵל אֵין לוֹ פֶּה, שֶׁאָסוּר לְדַבֵּר, וּלְפִיכָךְ הַמְּנָהֵג לְהַבְרוֹת אֶת הָאָבֵל בִּתְחִלַּת מַאֲכָלוֹ בֵּיצִים, שֶׁהֵם עֲגֻלִּים וְאֵין לָהֶם פֶּה, כָּךְ אָבֵל אֵין לוֹ פֶּה, כִּדְאָמְרִינַן בְּמוֹעֵד קָטָן: אֵבֶל, כָּל ג' יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ מֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹאֵל בַּתְּחִלָּה. מִג' וְעַד ז', מֵשִׁיב וְאֵינוֹ שׁוֹאֵל וְכוּ', בְּרֵ"שׁ י"ן שָׁן).

(לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי:

לא וַאֲמַר יַעֲקֹב זַבִּין כְּיוֹם דִּלְהֵין יָת בְּכִירוּתָךְ לִי:

רש"י ◂ **מִכְרָה כַיּוֹם** • כְּתַרְגּוּמוֹ "כְּיוֹם דִּלְהֵין", כַּיּוֹם, שֶׁהוּא בָּרוּר, כָּךְ מְכֹר לִי מְכִירָה בְּרוּרָה. **בְּכֹרָתְךָ** • לְפִי שֶׁהָעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת, אָמַר יַעֲקֹב: 'אֵין רָשָׁע זֶה כְּדַאי שֶׁיַּקְרִיב לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא'.

(לב) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה:

לב וַאֲמַר עֵשָׂו הָא אֲנָא אָזֵל לְמָמֵת וּלְמָה דְּנָן לִי בְּכִירוּתָא:

רש"י ◂ **הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת** • (מְתֻגּוֹדֶדֶת וְהוֹלֶכֶת הִיא הַבְּכוֹרָה, שֶׁלֹּא תְּהֵא כָּל עֵת הָעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת כִּי שֵׁבֶט לֵוִי יֵשׁל אוֹתָהּ, וְעוֹד) אָמַר עֵשָׂו: 'מַה טִּיבָהּ שֶׁל עֲבוֹדָה זוֹ? אָמַר לוֹ: 'כַּמָּה אַזְהָרוֹת וַעֲנָשִׁין וּמִיתוֹת תְּלוּיִין בָּהּ', כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ:

(סנהדרין סג) 'אֵלּוּ הֵן שֶׁבְּמִיתָה: שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ', אָמַר: 'אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוּת עַל־יָדָהּ, אִם־כֵּן מַה חֵפֶץ לִי בָּהּ?'.

(לג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב:

לג וַאֲמַר יַעֲקֹב קַיֵּם לִי כְּיוֹם דִּלְהֵין וְקַיֵּים לֵהּ וְזַבִּין יָת בְּכִירוּתֵהּ לְיַעֲקֹב:

בעל הטורים

(כט) **נָזִיד.** בְּגִימַטְרִיָּא: **אֶל אֶבְלוֹ.** תורה ל

(ל) **הַלְעִיטֵנִי נָא מִן.** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: **הָמָן.** לוֹמַר, כְּשֵׁם שֶׁיַּעֲקֹב קָנָה מֵעֵשָׂו בְּכוֹרָתוֹ בְּלֶחֶם וַעֲדָשִׁים, כָּךְ קָנָה מָרְדְּכַי אֶת הָמָן לְעֶבֶד בְּפַת לֶחֶם. תורה לא

(לב) **וְלָמָּה זֶּה.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וְלָמָּה זֶּה לִי בְּכֹרָה", "וְלָמָּה זֶּה הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ" (איוב כז, יב). **מְלַמֵּד** שֶׁכָּפַר בָּעִיקָּר וְהָלַךְ אַחֲרֵי הַהֶבֶל. תורה לג

(לד) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים:

לד וַיִּרְבּוּ הַטְּלָאִים וַיִּגְדְּלוּ הַתִּינוֹקוֹת וַהֲוָה עֵשָׂו גְּבַר מְהַלֵּךְ בְּאָרְחָן דְּמִישְׁרֵי וְגָבַר בְּצַיְדָנוּתֵיהּ וַהֲוָה גְּבַר מְסַכְּנָא בְּקִרְבָּא וְיַעֲקֹב גְּבַר שְׁלִים בְּאוּלְפָנָא דְּאוֹרַיְתָא וְיָתִיב בְּבָתֵּי מִדְרָשָׁא:

רס"י ◂ **וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים** • הֵעִיד הַכָּתוּב עַל רִשְׁעוֹ, שִׁבְּזָה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מָקוֹם.

(א) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה:

א וַהֲוָה כַפְנָא בְּאַרְעָא בַּר מִכַּפְנָא קַדְמָאָה דִּי הֲוָה בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וַאֲזַל יִצְחָק לְוָת אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי לִגְרָר:

(ב) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:

ב וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ וַאֲמַר לָא תֵחוֹת לְמִצְרָיִם שְׁרֵי בְּאַרְעָא דִּי אֵימַר לָךְ:

רס"י ◂ **אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה** • שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ לָרֶדֶת לְמִצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁיָּרַד אָבִיו בִּימֵי הָרָעָב, אָמַר לוֹ: "אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה", שֶׁאַתָּה 'עוֹלָה תְּמִימָה' וְאֵין חוּצָה־לָאָרֶץ כְּדַאי לְךָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

לצאת או להישאר?

אַל תֵּרֵד מִצְרַיְמָה, שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ (כו, ב) שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ לָרֶדֶת לְמִצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁיָּרַד אָבִיו בִּימֵי הָרָעָב, אָמַר לוֹ אַל תֵּרֵד מִצְרַיְמָה, שֶׁאַתָּה עוֹלָה תְּמִימָה וְאֵין חוּצָה לָאָרֶץ כְּדַאי לְךָ (רש"י)

יֶשְׁנָן שְׁתֵּי דְּרָכִים בְּפִרְסוּם שְׁמוֹ שֶׁל ה' בָּעוֹלָם. דֶּרֶךְ אַחַת הִיא לָצֵאת מִן הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצָאִים, לְהַגִּיעַ אֶל אֲנָשִׁים אֲחֵרִים וּלְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם. דֶּרֶךְ נוֹסֶפֶת הִיא לִפְעֹל בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁהָאוֹר וְהַקְּדֻשָּׁה שֶׁבַּמָּקוֹם עַצְמוֹ יִהְיוּ חֲזָקִים כָּל כָּךְ, עַד שֶׁהֵם יִמְשְׁכוּ אֲלֵיהֶם אֶת הָאֲנָשִׁים מִבַּחוּץ.

זֶה הָיָה הַהֶבְדֵּל בֵּין אַבְרָהָם לְיִצְחָק. שְׁנֵיהֶם עָסְקוּ בְּפִרְסוּם שְׁמוֹ שֶׁל ה', אַךְ בְּכָל אֶחָד בְּדֶרֶךְ אַחֶרֶת. אַבְרָהָם נָדַד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, הִגִּיעַ לַאֲנָשִׁים וְהִשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם לְהַכִּיר בַּה'. יִצְחָק, לְעֻמָּתוֹ, נִשְׁאַר בִּמְקוֹמוֹ, וּמִשָּׁם הִתְפָּרְסַם שְׁמוֹ בְּכָל הָאָרֶץ, עַד שֶׁאֲבִימֶלֶךְ הִגִּיעַ אֵלָיו מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: "רָאוֹ רָאִינוּ כִּי הָיָה ה' עִמָּךְ".

לָכֵן, כַּאֲשֶׁר יִצְחָק בִּקֵּשׁ לָרֶדֶת לְמִצְרַיִם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ". חָז"ל מְפָרְשִׁים זֹאת: "שְׁכֹן אֶת הַשְּׁכִינָה בָּאָרֶץ". כְּלוֹמַר, שְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל יִצְחָק הָיְתָה לִפְעֹל עַל בְּנֵי דּוֹרוֹ מִתּוֹךְ מְקוֹמוֹ, וּלְהָבִיא אוֹתָם לְהִתְקָרֵב אֶל הַשְּׁכִינָה, מִבְּלִי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לָצֵאת וְלִנְדֹּד לִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים.

עַל־פִּי־זֶה מוּבָנִים גַּם דִּבְרֵי חָז"ל, שֶׁלְּעָתִיד לָבוֹא יֹאמְרוּ דָּוְקָא לְיִצְחָק: "כִּי אַתָּה אָבִינוּ". לֶעָתִיד לָבוֹא תִּתְגַּלֶּה בָּעוֹלָם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק: עַם יִשְׂרָאֵל לֹא יִצְטָרֵךְ לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְהַשְׁפִּיעַ עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֶלָּא יִשָּׁאֵר בִּמְקוֹמוֹ, וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם יָבוֹאוּ מֵעַצְמָן אֶל הָאוֹר שֶׁיָּאִיר מִמֶּנּוּ, כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה'... וְיוֹרֵנוּ מִדְּרָכָיו וְנֵלְכָה בְּאֹרְחוֹתָיו".

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ה ע' 123 ואילך)

בעל הטורים

(לד) **וַיִּגְדְּלוּ**. ב' בְּמְסוֹרָה. "וַיִּרְבּוּ עֵשָׂו", מֵעֵשָׂו. שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יח, ג) "בְּבוֹא רָשָׁע בָּא גַּם "וַיִּרְבּוּ בְּעֵינָיו" (אסתר ג, ו) גַּבֵּי הָמָן. וַיְהִי רָעָב. סָמְךְ לְ"וַיִּרְבּוּ עֵשָׂו". וְזֶהוּ בּוּז". תורה א
דְּהַיְינוּ בּוֹזֶה בֶּן בּוֹזֶה, זֶה הָמָן שֶׁיָּצָא

(ג) גּ֣וּר בָּאָ֣רֶץ הַזֹּ֔את וְאֶֽהְיֶ֥ה עִמְּךָ֖ וַאֲבָרְכֶ֑ךָּ כִּֽי־לְךָ֣ וּלְזַרְעֲךָ֗ אֶתֵּ֞ן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹ֤ת הָאֵל֙ וַהֲקִמֹתִ֣י אֶת־הַשְּׁבֻעָ֔ה אֲשֶׁ֥ר נִשְׁבַּ֖עְתִּי לְאַבְרָהָ֥ם אָבִֽיךָ׃

ג דּוּר בְּאַרְעָא הָדָא וְיֵהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְאֵבָרְכִנָּךְ אֲרֵי לָךְ וְלִבְנָךְ אֶתֵּן יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְאָקִם יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּמִית לְאַבְרָהָם אֲבוּךְ׃

רש"י ◂ **הָאֵל** • כְּמוֹ "הָאֱלֹה".

(ד) וְהִרְבֵּיתִ֞י אֶת־זַרְעֲךָ֣ כְּכוֹכְבֵ֣י הַשָּׁמַ֗יִם וְנָתַתִּ֤י לְזַרְעֲךָ֙ אֵ֚ת כָּל־הָאֲרָצֹ֣ת הָאֵ֔ל וְהִתְבָּרֲכ֥וּ בְזַרְעֲךָ֖ כֹּ֣ל גּוֹיֵ֥י הָאָֽרֶץ׃

ד וַאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְאֶתֵּן לִבְנָךְ יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא׃

רש"י ◂ **וְהִתְבָּרֲכוּ בְזַרְעֲךָ** • אָדָם אוֹמֵר לִבְנוֹ: יִהְיֶה זַרְעֲךָ כְּזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק, וְכֵן בְּכָל הַמִּקְרָא, וְזֶה אָב לְכֻלָּן: "בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂימְךָ וְגוֹ'", וְאַף לְעִנְיַן הַקְּלָלָה מָצִינוּ כֵּן: (במדבר ה) "וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה", שֶׁהַמְקַלֵּל שׁוֹנְאוֹ, אוֹמֵר: 'תְּהֵא כְּפְלוֹנִית', וְכֵן: (ישעיה סה) "וְהִנִּיחַתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי", שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹמֵר: 'אֶהֵא כְּפְלוֹנִי, אִם עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ'!.

(ה) עֵ֗קֶב אֲשֶׁ֤ר שָׁמַע֙ אַבְרָהָ֣ם בְּקֹלִ֔י וַיִּשְׁמֹ֥ר מִשְׁמַרְתִּ֖י מִצְוֹתַ֑י חֻקּוֹתַ֖י וְתוֹרֹתָֽי׃

ה חֲלַף דִּי קַבִּיל אַבְרָהָם בְּמֵימְרִי וּנְטַר מַטְרַת מֵימְרִי פִּקּוּדַי קְיָמַי וְאוֹרָיָתִי׃

רש"י ◂ **שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי** • כְּשֶׁנִּסִּיתִיו אוֹתוֹ. **וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי** • גְּזֵרוֹת לְהַרְחָקָה עַל אַזְהָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, כְּגוֹן: שְׁנִיּוֹת לַעֲרָיוֹת וּשְׁבוּת לְשַׁבָּת (יבמות כא). **מִצְוֹתַי** • דְּבָרִים שֶׁאִלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ, רְאוּיִין הֵן לְהִצְטַוּוֹת, כְּגוֹן: גָּזֵל וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. **חֻקּוֹתַי** • דְּבָרִים שֶׁיֵּצֶר הָרַע וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם, כְּגוֹן: אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, שֶׁאֵין טַעַם בַּדָּבָר אֶלָּא גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ וְחֻקּוֹתָיו עַל עֲבָדָיו. **וְתוֹרֹתָי** • לְהָבִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי (ב"ר).

~ יום שני כ"ט מרחשון ~

(ו) וַיֵּ֥שֶׁב יִצְחָ֖ק בִּגְרָֽר׃

ו וְיָתֵב יִצְחָק בִּגְרָר׃

(ז) וַיִּשְׁאֲל֤וּ אַנְשֵׁי֙ הַמָּקוֹם֙ לְאִשְׁתּ֔וֹ וַיֹּ֖אמֶר אֲחֹתִ֣י הִ֑וא כִּ֣י יָרֵ֗א לֵאמֹר֙ אִשְׁתִּ֔י פֶּן־יַהַרְגֻ֥נִי אַנְשֵׁ֖י הַמָּקוֹם֙ עַל־רִבְקָ֔ה כִּי־טוֹבַ֥ת מַרְאֶ֖ה הִֽוא׃

ז וּשְׁאִילוּ אֲנָשֵׁי אַתְרָא (עַל עֵיסַק) לְאִתְּתֵהּ וַאֲמַר אֲחָתִי הִיא אֲרֵי דְּחִיל לְמֵימַר אִתְּתִי דִּלְמָא יְקַטְלֻנַּנִי אֲנָשֵׁי אַתְרָא עַל רִבְקָה אֲרֵי שַׁפִּירַת חֵיזוּ הִיא׃

רש"י ◂ **לְאִשְׁתּוֹ** • עַל אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ: (לעיל כ) "אִמְרִי־לִי אָחְתִּי הוּא".

בעל הטורים

כו (ג) **הָאֲרָצֹת הָאֵל.** רֶמֶז ל"א מְלָכִים.
הָאֲרָצֹת. חָסֵר וָי"ו, שֶׁיִּתְנַנָּה לוֹ לְאַחַר ו' דּוֹרוֹת. **וְהֵם** יִצְחָק, יַעֲקֹב, לֵוִי, קְהָת, עַמְרָם, מֹשֶׁה. תורה ד
(ה) **עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע וכו'.** יֵשׁ בַּפָּסוּק י' תֵּיבוֹת כְּנֶגֶד י' הַדִּבְּרוֹת שֶׁבָּהֶם עק"ב תֵּיבוֹת, וּכְנֶגְדָּם נִתְנְסָה י' נִסְיוֹנוֹת וְקַיֵּים עוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּי' מַאֲמָרוֹת.
עֵקֶב שָׁנִים שָׁמַע בְּקוֹלִי; דְּבָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים הִכִּיר בּוֹרְאוֹ, וּשְׁנוֹתָיו קע"ה. **עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם.** בְּגִימַטְרִיָּא: **קַיִּים** אַף עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין. וְנִתּוֹסֵף לוֹ ה"א יְתֵירָה עַל שְׁמוֹ, כְּנֶגֶד: 'בְּקֹלִי', 'מִשְׁמַרְתִּי', 'מִצְוֹתַי', 'חֻקּוֹתַי', 'וְתוֹרֹתָי'. תורה ו

(ח) וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:

ח וַהֲוָה כַּד סְגִיאוּ לֵהּ תַּמָּן יוֹמַיָּא וְאִסְתְּכִי אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי מִן חֲרַכָּא וַחֲזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֵּךְ עִם רִבְקָה אִתְּתֵהּ:

רש"י ◂ כִּי־אָרְכוּ • אָמַר: 'מֵעַתָּה אֵין לִי לְדְאוֹג, מֵאַחַר שֶׁלֹּא אֲנָסוּהָ עַד עַכְשָׁו', וְלֹא נִזְהַר לִהְיוֹת נִשְׁמָר. וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ וְגוֹ' • שֶׁרָאָהוּ מְשַׂמֵּשׂ מִטָּתוֹ.

(ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ:

ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אִתְּתָךְ הִיא וְאֵכְדֵּין אֲמַרְתָּ אֲחָתִי הִיא וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲרֵי אֲמָרִית דִּלְמָא אֵימוּת עֲלַהּ:

רש"י ◂ אֲחֹתִי הִוא • הַמְיֻחָד בָּעָם, זֶה הַמֶּלֶךְ. וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם • אִם שָׁכַב, כְּבָר הֵבֵאתָ אָשָׁם עָלֵינוּ.

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם:

י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ מָה דָּא עֲבַדְתָּ לָנָא כִּזְעֵר פּוֹן שָׁכִיב דְּמְיַחֵד בְּעַמָּא עִם אִתְּתָךְ וְאַיְתֵיתָא עֲלָנָא חוֹבָא:

רש"י ◂ אַחַד הָעָם • הַמְיֻחָד בָּעָם, זֶה הַמֶּלֶךְ. וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם • אִם שָׁכַב, כְּבָר הֵבֵאתָ אָשָׁם עָלֵינוּ.

(יא) וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת:

יא וּפַקִּיד אֲבִימֶלֶךְ יָת כָּל עַמָּא לְמֵימַר דְּיַנְזִק בְּגַבְרָא הָדֵין וּבְאִתְּתֵהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

(יב) וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

יב וּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְעָא הַהִיא וְאַשְׁכַּח בְּשַׁתָּא הַהִיא עַל חַד מְאָה בִּדְשַׁעֲרוֹהִי וּבָרְכֵהּ יְיָ:

רש"י ◂ בָּאָרֶץ הַהִוא • אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַצְמָהּ, כְּאֶרֶץ שִׁבְעַת הַגּוֹיִם (ב"ר). בַּשָּׁנָה הַהִוא • אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּתִקְנָהּ, שֶׁהָיְתָה שְׁנַת רָעָבוֹן (ב"ר). בָּאָרֶץ הַהִוא בַּשָּׁנָה הַהִוא • שְׁנֵיהֶם לָמָּה? לוֹמַר שֶׁהָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׁנָה קָשָׁה. מֵאָה שְׁעָרִים • שֶׁאָמְדוּהָ כַּמָּה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְעָשְׂתָה עַל אַחַת שֶׁאָמְדוּהָ - מֵאָה. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: 'אֹמֶד זֶה, לְמַעֲשְׂרוֹת הָיָה'.

נקודות משיחות קודש

למה דווקא יצחק הפריש מעשר?

וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים. רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ אֹמֶד זֶה לְמַעֲשְׂרוֹת הָיָה (כו, יב. רש"י).

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם: "עַל שִׁשָּׁה דְּבָרִים נִצְטַוָּה אָדָם הָרִאשׁוֹן כו', וְיִצְחָק הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר". כְּלוֹמַר, מִצְוַת מַעֲשֵׂר בָּאָה

בעל הטורים

(ח) מְצַחֵק. ב' בְּמִסוֹרָה. "וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק", "אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק" (לעיל כא, ט). מְלַמֵּד שֶׁהָיָה יִשְׁמָעֵאל צָד נָשִׁים תַּחַת בַּעְלֵיהֶן וּמְנַוָּה עִמָּהֶן. מַה 'מְצַחֵק' דְּהָכָא אֵשֶׁת אִישׁ, אַף הָתָם אֵשֶׁת אִישׁ. תורה ט

(י) אַחַד הָעָם. ב' בְּמִסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "כִּי בָא אַחַד הָעָם" (שמואל א' כו, טו). וְהָתָם אַיְירִי בְּדָוִד הַמֶּלֶךְ

הפניות לנקודות קודש

מאה שערים: מה היה הנס לפי כל פירוש ברש"י – לקו"ש ח"ה ע' 121.

דַּוְקָא עַל יְדֵי יִצְחָק.

וְיֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין עֲבוֹדַת יִצְחָק לְמִצְוַת מַעֲשֵׂר: מְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הַמְיֻחֶדֶת שֶׁל יִצְחָק נִרְמֶזֶת בְּכָךְ שֶׁהָיָה חוֹפֵר בְּאֵרוֹת. דֶּרֶךְ חֲפִירַת בְּאֵר אֵינָהּ לַחְפֹּר בּוֹר וּלְמַלְּאוֹ אוֹתוֹ מַיִם מִבַּחוּץ, אֶלָּא הַחוֹפֵר יוֹדֵעַ שֶׁבְּעֹמֶק הָאֲדָמָה יֶשְׁנָם מַיִם חַיִּים, אֶלָּא שֶׁהֵם מְכֻסִּים בַּאֲבָנִים וּבְעָפָר. עֲבוֹדָתוֹ הִיא לְהָסִיר אֶת הַכִּסּוּי, וְאָז הַמַּיִם פּוֹרְצִים הַחוּצָה וּמְחַיִּים אֶת הָאָרֶץ. כָּךְ גַּם הָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק: הוּא לֹא הִשְׁפִּיעַ קְדֻשָּׁה בָּעוֹלָם עַל יְדֵי גִּלּוּי קְדֻשָּׁה נַעֲלֵית מִבַּחוּץ, אֶלָּא עָמַל לְהָסִיר אֶת הַדְּבָרִים הַמַּסְתִּירִים עַל הַקְּדֻשָּׁה, וְאָז הִתְעַלּוּ עִנְיְנֵי הָעוֹלָם וְנִתְגַּלְּתָה הַקְּדֻשָּׁה הַקַּיֶּמֶת בָּהֶם בִּפְנִימִיּוּתָם.

וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנָהּ שֶׁל מִצְוַת מַעֲשֵׂר. מִכְיָן שֶׁ"לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", וְכָל נְכָסָיו שֶׁל הָאָדָם שַׁיָּכִים לַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עָלָיו לְהַפְרִישׁ תְּחִלָּה מַעֲשֵׂר לַלֵּוִי, שֶׁ"ה' הוּא נַחֲלָתוֹ". בְּכָךְ הוּא מַרְאֶה שֶׁנְּכָסָיו הֵם בְּבַעֲלוּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְרַק אַחַר כָּךְ הוּא יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁאָר הַנְּכָסִים.

עִנְיָן זֶה מְיֻחָד דַּוְקָא בְּמִצְוַת מַעֲשֵׂר, כִּי רֹב מַתְּנוֹת הַכְּהֻנָּה חָלוֹת עַל חֵלֶק אוֹ פְּרָט מְסֻיָּם, וְנִמְצָא שֶׁחֵלֶק זֶה הוּא מִלְכַתְּחִלָּה בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לְעֻמַּת זֹאת, בְּמִצְוַת מַעֲשֵׂר לֹא נִקְבַּע מֵרֹאשׁ אֵיזֶה חֵלֶק מִן הַתְּבוּאָה יִנָּתֵן לַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְאִם כֵּן, לְפָנֵי הַהַפְרָשָׁה שַׁיֶּכֶת כָּל הַתְּבוּאָה לְגַמְרֵי לָאָדָם. אַךְ כְּשֶׁהוּא מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה מַעֲשֵׂר, הוּא מְגַלֶּה שֶׁגַּם נְכָסִים הַנִּרְאִים כְּשַׁיָּכִים לְגַמְרֵי לָאָדָם, גַּם הֵם בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

וְנִמְצָא, שֶׁהַתְּכֵן שֶׁל מִצְוַת מַעֲשֵׂר הוּא עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק – לְגַלּוֹת שֶׁגַּם בְּדְבָרִים שֶׁהַקְּדֻשָּׁה אֵינָהּ נִכֶּרֶת בָּהֶם כְּלָל, קַיָּם בִּפְנִימִיּוּתָם אוֹר הַקְּדֻשָּׁה, וְגַם הֵם בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה ע' 68 ואילך)

~ יום שלישי ל' מרחשון ~

(יג) **וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד:**

יג **וַיִּרְבָּא גַּבְרָא וַאֲזַל אֲזִיל (נ"י סָגֵי) וְרָבֵי עַד דִּי רְבָא לַחֲדָא:**

רס"י ◄ **כִּי־גָדַל מְאֹד** • שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: זֶבֶל פִּרְדוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק, וְלֹא כַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ (ב"ר).

(יד) **וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:**

יד **וַהֲוָה לֵהּ גֵּיתֵי עָנָא וְגֵיתֵי תּוֹרִין וּפָלְחָנָא (נ"י וַעֲבוּדָה) סַגְיָא וְקַנִּיאוּ בֵּהּ פְּלִשְׁתָּאֵי:**

רס"י ◄ **וַעֲבֻדָּה רַבָּה** • פְּעֻלָּה רַבָּה, בִּלְשׁוֹן לַעַ"ז אוברוי"א, "עֲבוֹדָה" מַשְׁמַע עֲבוֹדָה אַחַת, "עֲבֻדָּה" מַשְׁמַע פְּעֻלָּה רַבָּה.

(טו) **וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר:**

טו **וְכָל בֵּירִין דִּי חַפְרוּ עַבְדֵי אֲבוּהִי בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי טַמּוֹנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי וּמְלַאנוּן עַפְרָא:**

בעל הטורים

כְּשֶׁלָּקַח הַחֲנִית מֵרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל שָׁאוּל. מַה הָתָם אַיְירִי בְּמֶלֶךְ, אַף הָכָא נַמִּי אַיְירִי בְּמֶלֶךְ, שֶׁעַל עַצְמוֹ אָמַר שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ. תורה יא

(יג) **וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי גָדָל.** שָׁלֹשׁ גְּדוּלוֹת כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ גְּדוּלוֹת מִכָּלָם, אַף מֵאֲבִימֶלֶךְ שֶׁהָיָה מֶלֶךְ. תורה טו

(טו) **וַיְמַלְאוּם.** ב' בַּמְּסוֹרָה. "וַיְמַלְאוּם עָפָר", "וַיְמַלְאוּם לַמֶּלֶךְ" (שמואל א' יח, כז), גִּבֵּי מֵאָה עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים. רָמֵז לְמַה שֶׁנּוֹתְנִין הָעָרְלָה בֶּעָפָר.

בְּרָכוֹת שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בָּעֲקֵידָה: "כִּי בָרֵךְ", "אֲבָרֶכְךָ", "וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֶךָ" (לעיל כב, יז-יח). תורה יד

(יד) **וַעֲבֻדָּה רַבָּה.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: בְּאִיּוֹב (א, ג). מַה הָתָם גָּדוֹל מִכָּל בְּנֵי קֶדֶם (שם, שם) אַף הָכָא הָיָה

רש"י ◂ **סְתוּמוֹם פְּלִשְׁתִּים** • מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: ׳תַּקָּלָה הֵם לָנוּ, מִפְּנֵי הַגְּיָסוֹת הַבָּאוֹת עָלֵינוּ׳. ׳טַמּוֹנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי׳ לְשׁוֹן סְתִימָה, וּבִלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: מְטַמְטֵם אֶת הַלֵּב.

(טו) וַיְאַמֵּר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד:

טו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אֲזֵל מֵעִמָּנָא אֲרֵי תְקֵפְתָּא מִנָּנָא לַחֲדָא:

(יז) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:

יז וַאֲזַל מִתַּמָּן יִצְחָק וּשְׁרָא בְּנַחֲלָא דִּגְרָר וִיתֵב תַּמָּן:

רש"י ◂ **בְּנַחַל־גְּרָר** • רָחוֹק מִן הָעִיר.

(יח) וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר ׀ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו:

יח וְתָב יִצְחָק וְחָפַר יָת בֵּירֵי דְמַיָּא דִּי חָפָרוּ בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי וְטַמּוֹנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּקְרָא לְהֶן שְׁמָהָן כִּשְׁמָהָן דִּי הֲוָה קָרֵי לְהֶן אֲבוּהִי:

רש"י ◂ **וַיָּשָׁב וַיַּחְפֹּר** • אֶת הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וּפְלִשְׁתִּים סְתָמוּם, וְקִדֵּם שֶׁנִּסַּע יִצְחָק מִגְּרָר חָזַר וְחָפָרָן.

(יט) וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:

יט וַחָפָרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחֲלָא וְאַשְׁכָּחוּ תַמָּן בֵּירָא דְמַיִין נָבְעִין:

(כ) וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ:

כ וּנְצוֹ רַעֲוָתָא דִּגְרָר עִם רַעֲוָתָא דְיִצְחָק לְמֵימַר דִּי לָנָא מַיָּא וּקְרָא שְׁמָא דְבֵירָא עֵסְקָא אֲרֵי אִתְעַסִּיקוּ עִמֵּהּ:

רש"י ◂ **עֵשֶׂק** • עֲרָעוּר. **כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ** • נִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ עָלֶיהָ בִּמְרִיבָה וְעַרְעוּר.

(כא) וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה:

כא וַחָפָרוּ בֵּירָא אָחֳרִי וּנְצוֹ אַף עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ שִׂטְנָה:

רש"י ◂ **שִׂטְנָה** • נושמנ"ט בְּלַע"ז.

בעל הטורים

דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁעָבַר אֲבִימֶלֶךְ עַל שְׁבוּעָתוֹ וּמִלֵּא הַבְּאֵרוֹת עָפָר, מִלֵּא דָּוִד לְשָׁאוּל ק' עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים בְּכִכְּרַיִם וְנָתַן לוֹ ר' בְּמָקוֹם ק'. תורה טז

(כ) **עֵשֶׂק**. כְּנֶגֶד בָּבֶל שֶׁעָשְׂקוּ אֶת בֵּית יְהוּדָה. "וּמִיַּד עִשְׁקֵיהֶם כִּלַּח" (קֹהֶלֶת ד, א). תורה כא

(כא) **שִׂטְנָה**. כְּנֶגֶד הָמָן שֶׁכָּתַב שִׂטְנָה עַל יְרוּשָׁלַם, וְלָכֵן שִׂטְנָה ב', דְּהָכָא וַהֲהִיא דְּהָתָם (עזרא ד, ו) "וּבְמַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּתְחִלַּת מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שִׂטְנָה עַל יֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם". תורה כב

(כב) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ:

כב וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן וַחֲפַר בִּירָא אָחֳרִי וְלָא נְצוֹ עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ רְחֹבוֹת וַאֲמַר אֲרֵי כְעַן אַפְתֵּי יְיָ לָנָא וְנֵיפּוּשׁ (נ״א וְיַפְשַׁנָּא) בְּאַרְעָא:

רש״י ◂ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ • כְּתַרְגּוּמוֹ: וְנֵיפּוּשׁ בְּאַרְעָא.

~ יום רביעי א' כסלו ~

(כג) וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע:

כג וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן בְּאֵר שָׁבַע:

(כד) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי:

כד וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּלֵילְיָא הַהוּא וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֲבוּךְ לָא תִדְחַל אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ מֵימְרִי וֶאֱבָרְכִנָּךְ וַאֲסַגֵּי יָת בְּנָךְ בְּדִיל אַבְרָהָם עַבְדִּי:

(כה) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט־שָׁם אָהֳלֶךָ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר:

כה וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַיְיָ וּפְרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ וּכְרוֹ תַמָּן עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא:

(כו) וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ:

כו וַאֲבִימֶלֶךְ אֲזַל לְוָתֵהּ מִגְּרָר וְסִיעַת מְרַחֲמוֹהִי וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ:

רש״י ◂ וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ: וְסִיעַת מְרַחֲמוֹהִי, סִיעַת מְאוֹהֲבָיו. וְיֵשׁ פּוֹתְרִין מֵרֵעֵהוּ מִ׳ מִיסוֹד הַחִבָּה, כְּמוֹ: (שופטים יד) ״שְׁלֹשִׁים מֵרֵעִים״ דְּשִׁמְשׁוֹן, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תֵּבַת ׳וַאֲחֻזַּת׳ דְּבוּקָה, אֲבָל אֵין ׳דֶּרֶךְ אֶרֶץ׳ לְדַבֵּר עַל הַמַּלְכוּת כֵּן, סִיעַת אוֹהֲבָיו. שֶׁאִם כֵּן, כָּל סִיעַת אוֹהֲבָיו הוֹלִיךְ עִמּוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא סִיעָה אַחַת שֶׁל אוֹהֲבִים. לָכֵן יֵשׁ לְפָתְרוֹ כַּלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן, וְאַל תִּתְמַהּ עַל תֵּי״ו שֶׁל ׳אֲחֻזַּת׳, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ תֵּבָה סְמוּכָה, יֵשׁ דָּגְמָתָהּ בַּמִּקְרָא: (תהלים ס) ״עֶזְרַת מִצָּר״. (ישעיה נא) ״וּשְׂכֶרֶת וְלֹא מְיָן״. **אֲחֻזַּת** • לְשׁוֹן קְבֻצָּה וַאֲגֻדָּה, שֶׁנֶּאֱחָזִין יַחַד.

(כז) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם:

כז וַאֲמַר לְהוֹן יִצְחָק מָה דֵּין אֲתֵיתוּן לְוָתִי וְאַתּוּן סְנֵיתוּן יָתִי וְשַׁלַּחְתּוּנִי מִלְוָתְכוֹן:

בעל הטורים

(כב) **רְחֹבוֹת.** כְּנֶגֶד יָרֵן, שֶׁגָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִטְבְּלוּ, לָמָּנְעָם מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְנַעֲשָׂה לָהֶם נֵס וְנִזְדַּמֵּן לָהֶם מְקֹוֶה בַּבַּיִת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. וְזֶהוּ ״וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ״. תורה כג

(כד) **אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ.** וְלֹא כָּתוּב ״ה׳ אֱלֹהִים״ כְּמוֹ בְּאַבְרָהָם (לעיל טו, ז) וְיַעֲקֹב (להלן כח, יג), לְפִי שֶׁנִּתְיַיסֵּר בְּיִסּוּרִין בְּלִי מִדַּת רַחֲמִים. תורה כה

הפניות לנקודות קודש

כתרגומו וניפוש בארעא: ביאור בפירוש רש״י מה המשמעות ״פרינו״ – לקו״ש ח״י ע׳ 72.

(כח) וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה ׀ עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ׃

כח וַאֲמָרוּ מְחֵזָא חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעֲדָךְ וַאֲמַרְנָא תִּתְקַיַּם כְּעַן מוֹמָתָא דִּהֲוָה בֵּין אֲבָהָתָנָא בֵּינָנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר קְיָם עִמָּךְ׃

רש"י◂ **רָאוֹ רָאִינוּ** • "רָאוֹ" בְּאָבִיךָ, "רָאִינוּ" בְּךָ. **תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ וְגוֹ'** • הָאָלָה אֲשֶׁר בֵּינוֹתֵינוּ מִימֵי אָבִיךָ, תְּהִי גַּם עַתָּה "בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ".

(כט) אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה׃

כט אִם תַּעְבֵּד עִמָּנָא בִּישָׁא כְּמָא דִּי לָא אַנְזִיקְנָךְ וּכְמָא דִּי עֲבַדְנָא עִמָּךְ לְחוֹד טַב וַנְשַׁלְחִנָּךְ בִּשְׁלָם אַתְּ כְּעַן בְּרִיכָא דַּיְיָ׃

רש"י◂ **לֹא נְגַעֲנוּךָ** • כְּשֶׁאָמַרְנוּ לְךָ: "לֵךְ מֵעִמָּנוּ". **אַתָּה** • גַּם אַתָּה (סְפָרִים אֲחֵרִים: עַתָּה) עֲשֵׂה לָנוּ כְּמוֹ כֵן.

~ יום חמישי ב' כסלו ~

(ל) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃

ל וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ׃

(לא) וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם׃

לא וְאַקְדִּימוּ בְצַפְרָא וְקַיֵּימוּ גְּבַר לְאָחוּהִי וְשַׁלְחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ מִלְוָתֵהּ בִּשְׁלָם׃

(לב) וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם׃

לב וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲתוֹ עַבְדֵי יִצְחָק וְחַוְיאוּ לֵהּ עַל עִיסַק בֵּירָא דִּי חָפָרוּ וַאֲמָרוּ לֵהּ אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא׃

(לג) וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שָׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

לג וּקְרָא יָתַהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָא דְּקַרְתָּא בְּאֵרָא דְּשָׁבַע (נ"א בְּאֵר שָׁבַע) עַד יוֹמָא הָדֵין׃

רש"י◂ **שִׁבְעָה** • עַל שֵׁם הַבְּרִית.

בעל הטורים

(כח) **רָאוֹ.** ד' בַּמְּסוֹרָה. וב' כְּתִיבֵי בְּוָי"ו, וּב' בְּהֵ"א. "רָאוֹ רָאִינוּ", "וּרְאוּ רָאוֹ" (יְשַׁעְיָה ו, ט), "רָאֹה רָאִיתִי" (שְׁמוֹת ג, ז), "אִם רָאֹה תִּרְאֶה בָּעֳנִי אַמָּתִי" (שְׁמוּאֵל א' א, יא). וְחַד "שָׁבְתִּי וְרָאֹה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ" (קֹהֶלֶת ט, יא). הָנָךְ דְּאַיְירִי בְּרַבִּים כְּמוֹ "רָאוֹ רָאִינוּ" "וּרְאוּ רָאוֹ" כְּתִיבֵי בְּוָי"ו, וְהָנָךְ דְּאַיְירִי בְּיָחִיד כְּתִיבֵי בְּהֵ"א, דְּיֵשׁ אִם לַמִּקְרָא, קְרֵי בֵּיהּ "רְאֹה", שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד. תורה כט

(כט) **אַתָּה עַתָּה.** ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ ה'", וְאִידָךְ: "אַתָּה עַתָּה תַּעֲשֶׂה מְלוּכָה" (מְלָכִים א' בא, ז), "וְאַתָּה עַתָּה הָקֵל מֵעֲבֹדַת אָבִיךָ" (שָׁם יב, ד). מְלַמֵּד שֶׁהִמְלִיכוּ לְיִצְחָק עֲלֵיהֶם. וְזֶהוּ "אַתָּה עַתָּה תַּעֲשֶׂה מְלוּכָה", וְהַקְלִילוּ עֲלֵיהֶם.

בְּרוּךְ ה'. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ ה'", "בּוֹא בְּרוּךְ ה'" (לְעֵיל כד, לא). לוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁכַּוָּונָתָם שֶׁל לָבָן וּבְתוּאֵל לַהֲרוֹג לְאֱלִיעֶזֶר, כְּדִפְרִישִׁית מִ"וַיּוֹשֶׁם לִפָּנָיו לֶאֱכֹל" (לְעֵיל כד, לג), כָּךְ הָיָה כַּוָּונַת אֲבִימֶלֶךְ לַהֲרוֹג אֶת יִצְחָק. וְהָכִי מוּכָח קְרָא, דִּכְתִיב "כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ", כְּלוֹמַר: לֹא עָשִׂינוּ עִמְּךָ רָעָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּדַעְתֵּנוּ, וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק **טוֹב.** תורה ל

(לג) **שִׁבְעָה.** כְּנֶגֶד אֱדוֹם. עַל כֵּן בְּכָלָם כְּתִיב 'שְׁמָהּ' (פְּסוּק כא וּפְסוּק כב), אוֹ 'שֵׁם'

(לד) וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי:

לד וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא יָת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה:

רש"י◄ **בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה** • עֵשָׂו הָיָה נִמְשָׁל לַחֲזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר", הַחֲזִיר הַזֶּה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב פּוֹשֵׁט טְלָפָיו, לוֹמַר: רְאוּ שֶׁאֲנִי טָהוֹר, כָּךְ אֵלּוּ גּוֹזְלִים וְחוֹמְסִים וּמַרְאִים עַצְמָם כְּשֵׁרִים. כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה, הָיָה עֵשָׂו צָד נָשִׁים מִתַּחַת יַד בַּעֲלֵיהֶן וּמְעַנֶּה אוֹתָן. כְּשֶׁהָיָה בֶּן אַרְבָּעִים, אָמַר: 'אֵבָא בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה נָשָׂא אִשָּׁה, אַף אֲנִי בֵּן'.

(לה) וַתְּהִיֶין מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה:

לה וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמְרַגְּזָן עַל מֵימַר יְצְחָק וְרִבְקָה:

רש"י◄ **מֹרַת רוּחַ** • לְשׁוֹן הַמְרָאַת רוּחַ, כְּמוֹ: "מַמְרִים הֱיִיתֶם", כָּל מַעֲשֵׂיהֶן הָיוּ לְהַכְעִיס וּלְעַצְבוֹן. **לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה** • שֶׁהָיוּ עוֹבְדוֹת עֲבוֹדַת אֱלִילִים (ב"ר).

כז (א) וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיֶן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי:

א וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכָהֲיָא עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי וּקְרָא יָת עֵשָׂו בְּרֵהּ רַבָּא וַאֲמַר לֵהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵהּ הָא אָנָא:

רש"י◄ **וַתִּכְהֶיֶן** • בַּעֲשָׁנָן שֶׁל אֵלּוּ (שֶׁהָיוּ מְעַשְּׁנוֹת וּמַקְטִירוֹת לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים). דָּבָר אַחֵר: כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה אָבִיו רוֹצֶה לְשָׁחֲטוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וְרָאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְהָיוּ בוֹכִים, וְיָרְדוּ דִּמְעוֹתֵיהֶם וְנָפְלוּ עַל עֵינָיו. לְפִיכָךְ, כָּהוּ עֵינָיו. דָּבָר אַחֵר: כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת.

(ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי:

ב וַאֲמַר הָא כְעַן סִיבִית לֵית אֲנָא יָדַע יוֹמָא דְּאֵימוּת:

רש"י◄ **לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי** • אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: 'אִם מַגִּיעַ אָדָם לְפֶרֶק אֲבוֹתָיו, יִדְאַג חָמֵשׁ שָׁנִים לִפְנֵיהֶם וְחָמֵשׁ שָׁנִים לְאַחַר כֵּן', וְיִצְחָק הָיָה בֶּן קכ"ג (כִּי יַעֲקֹב בֶּן ס"ג כְּשֶׁנִּתְבָּרֵךְ, דּוֹק בְּרֵ"ש סוֹף הַפָּרָה), אָמַר: 'שֶׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי אֲנִי מַגִּיעַ וְהִיא בַּת קכ"ז מֵתָה, וַהֲרֵינִי בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים סָמוּךְ לְפִרְקָהּ'. לְפִיכָךְ: "לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי", שֶׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי, שֶׁמָּא לְפֶרֶק אַבָּא.

(ג) וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי צֵיד:

ג וּכְעַן סַב כְּעַן זֵינָךְ סַיְפָךְ וְקַשְׁתָּךְ וּפוֹק לְחַקְלָא וְצוּד לִי צֵידָא:

בעל הטורים

(פסוק כ), וְכָאן כְּתִיב "וַיִּקְרְאוּ אוֹתָהּ שִׁבְעָה" וְלֹא כְּתִיב 'שֵׁם', מְשׁוּם "קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם" (עובדיה א, ב), "וְלֹא שֵׁם לוֹ עַל פְּנֵי חוּץ" (איוב יח, יז). תורה לד (לד) **בְּאֵרִי**. ב' בְּמָסוֹרָה. הָכָא "בַּת בְּאֵרִי הַחִתִּי", וְאִידָךְ: "הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֵרִי" (הושע א, א). אָמַר הוֹשֵׁעַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַחֲלִיפֵם בְּאוּמָּה אַחֶרֶת, בְּזַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו. תורה לה **כז** (א) **וַתִּכְהֶיֶן עֵינָיו מֵרְאֹת**. מְשׁוּם דִּכְתִיב: "כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר" (דברים טז, יט), וְהוּא לָקַח שֹׁחַד מֵעֵשָׂו. **וַתִּכְהֶיֶן עֵינָיו**. בְּגִימַטְרִיָא: **בַּעֲשַׁן הַצַּלְמִים**. תורה ב (ג) **שָׂא נָא כֵלֶיךָ**. כְּלוֹמַר: חַדֵּד סַכִּינְךָ, כְּמוֹ "מַשִּׁיאָהּ עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ". **וְצֵא**. ב' בְּמָסוֹרָה. "וְצֵא הַשָּׂדֶה", "וְצֵא הַלֶּחֶם בַּעֲמָלֵק" (שמות יז, ט). כִּדְאִיתָא בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (סה, ח): **כֵּלֶיךָ** זֶה **כֶּבֶל**, שֶׁבָּאוּ שָׁם כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

הפניות לנקודות קודש

בעשנן של אלו. ד"א כשנעקד . . ד"א כדי שיטול: מדוע רש"י צריך להביא טעמים מדוע כהו עיניו של יצחק, הרי מפורש בפסוק "ויהי כי זקן יצחק", ומדוע צריך להביא ג' פירושים – לקו"ש חט"ו ע' 211. **לא ידעתי יום מותי:** הכתוב עצמו מפרש שהטעם שדאג מפני ש"הנה נא זקנתי", א"כ מדוע רש"י צריך לפרש פירוש אחר – לקו"ש חט"ו ע' 217.

רש״י **תֶּלְיְךָ** • חַרְבְּךָ, שֶׁדֶּרֶךְ לְתְלוֹתָהּ. **שָׂא־נָא** • לְשׁוֹן הַשְׁחָזָה, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: (ביצה כח) ״אֵין מַשְׁחִיזִין אֶת הַסַּכִּין, אֲבָל מַשִּׂיאָהּ עַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ״. חַדֵּד סַכִּינְךָ וּשְׁחֹט יָפֶה, שֶׁלֹּא תַּאֲכִילֵנִי נְבֵלָה (ב״ר). **וְצוּדָה לִּי** • מִן הַהֶפְקֵר וְלֹא מִן הַגָּזֵל.

(ד) וַעֲשֵׂה־לִ֨י מַטְעַמִּ֜ים כַּאֲשֶׁ֥ר אָהַ֛בְתִּי וְהָבִ֥יאָה לִּ֖י וְאֹכֵ֑לָה בַּעֲב֛וּר תְּבָרֶכְךָ֥ נַפְשִׁ֖י בְּטֶ֥רֶם אָמֽוּת׃

ד וְעִבֵיד לִי תַּבְשִׁילִין כְּמָא דִרְחֵימִית וְאָעֵל לִי וְאֵיכוּל בְּדִיל דִּי תְבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי עַד לָא אֵימוּת:

(ה) וְרִבְקָ֣ה שֹׁמַ֔עַת בְּדַבֵּ֣ר יִצְחָ֔ק אֶל־עֵשָׂ֖ו בְּנ֑וֹ וַיֵּ֤לֶךְ עֵשָׂו֙ הַשָּׂדֶ֔ה לָצ֥וּד צַ֖יִד לְהָבִֽיא׃

ה וְרִבְקָה שְׁמַעַת כַּד מַלֵּיל יִצְחָק לְוָת עֵשָׂו בְּרַהּ וַאֲזַל עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמֵיצַד צֵידָא לְאַיְתָאָה:

רש״י **לָצוּד צַיִד לְהָבִיא** • מַהוּ ״לְהָבִיא״, אִם לֹא יִמְצָא צַיִד, יָבִיא מִן הַגָּזֵל.

(ו) וְרִבְקָה֙ אָֽמְרָ֔ה אֶל־יַעֲקֹ֥ב בְּנָ֖הּ לֵאמֹ֑ר הִנֵּ֤ה שָׁמַ֙עְתִּי֙ אֶת־אָבִ֔יךָ מְדַבֵּ֛ר אֶל־עֵשָׂ֥ו אָחִ֖יךָ לֵאמֹֽר׃

ו וְרִבְקָה אֲמָרַת לְוָת יַעֲקֹב בְּרַהּ לְמֵימַר הָא שְׁמָעִית מִן אֲבוּךְ מְמַלֵּל עִם עֵשָׂו אֲחוּךְ לְמֵימָר:

(ז) הָבִ֨יאָה לִּ֥י צַ֛יִד וַעֲשֵׂה־לִ֥י מַטְעַמִּ֖ים וְאֹכֵ֑לָה וַאֲבָרֶכְכָ֛ה לִפְנֵ֥י יְהוָ֖ה לִפְנֵ֥י מוֹתִֽי׃

ז אֱתִי לִי צֵידָא וְעִבֵיד לִי תַבְשִׁילִין וְאֵיכוּל וַאֲבָרְכִנָּךְ קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי:

רש״י **לִפְנֵי ה׳** • בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁיַּסְכִּים עַל־יָדִי.

(ח) וְעַתָּ֥ה בְנִ֖י שְׁמַ֣ע בְּקֹלִ֑י לַאֲשֶׁ֖ר אֲנִ֥י מְצַוָּ֥ה אֹתָֽךְ׃

ח וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי לְמָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתָךְ:

(ט) לֶךְ־נָא֙ אֶל־הַצֹּ֔אן וְקַח־לִ֣י מִשָּׁ֗ם שְׁנֵ֛י גְּדָיֵ֥י עִזִּ֖ים טֹבִ֑ים וְאֶעֱשֶׂ֨ה אֹתָ֧ם מַטְעַמִּ֛ים לְאָבִ֖יךָ כַּאֲשֶׁ֥ר אָהֵֽב׃

ט אִזֵיל כְּעַן לְוָת עָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן תְּרֵין גַּדְיֵי (בַר) עִזִּין טָבִין וְאֶעְבֵּד יָתְהוֹן תַּבְשִׁילִין לַאֲבוּךְ כְּמָא דִי רְחֵם:

בעל הטורים

תֶּלְיְךָ זֶה מָדַי, עַל שֵׁם הָמָן שֶׁהָיָה מִמָּדַי.

קַשְׁתֶּךָ זֶה יָוָן.

הַשָּׂדֶה זֶה אֱדוֹם.

וְרָמַז לוֹ כָּל ד׳ גָּלֻיּוֹת, וְשֶׁעֲתִידִין לִיפּוֹל בְּיַד יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִלָּחֵם בָּהֶם. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב ״וְיָצָא הַלָּחֵם בַּעֲמָלֵק״.

צַיִד. ׳צידה׳ כְּתִיב, הֵ״א יְתֵירָה, שֶׁלִּמְּדוֹ חֲמִשָּׁה הִלְכוֹת שְׁחִיטָה. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלֹא קוֹדֶם לָכֵן שָׁחַט לוֹ, וְלָמָּה רְמָזוֹ. אֶלָּא לְפִי שֶׁרָצָה לְבָרְכוֹ, וּכְבָר לִמֵּד לוֹ הֲלָכוֹת, לְכָךְ אָמַר לוֹ: ״וְצוּדָה לִּי צַיִד״, וְהִזָּהֵר בַּחֲמִשָּׁה סִימָנִים הִלְכוֹת שְׁחִיטָה שֶׁלִּמַּדְתִּי, וַחֲמִשָּׁה סִימָנֵי טָהֳרָה בְּעוֹף: אֵינוֹ דּוֹרֵס, אֶצְבַּע יְתֵרָה, זֶפֶק, קֻרְקְבָנוֹ נִקְלָף, אֵינוֹ חוֹלֵק אֶת אֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו. וּבְחַיָּה: מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, מַעֲלַת גֵּרָה, וְאֵין לָהּ שִׁינַּיִם לְמַעְלָה, וְקַרְנַיִם, וּבְשָׂרָהּ הוֹלֵךְ שְׁתִי וָעֵרֶב תַּחַת הֶעָקֵץ. תורה ד

(ה) **בְּדַבֵּר.** ב׳. ״וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ״, וְאִידָךְ: ״וְתַעֲלֹזְנָה כִלְיוֹתָי בְּדַבֵּר שְׂפָתֶיךָ מֵישָׁרִים״ (משלי כג, טז). שֶׁאָמְרָה לְיַעֲקֹב: תַּעֲלֹזְנָה כִּלְיוֹתַי אִם תְּדַבֵּר מֵישָׁרִים לְיִצְחָק, כְּדֵי שֶׁיְּבָרֶכְךָ.

לָצוּד. בְּגִימַטְרִיָּא: מִן גָּזֵל.

לְהָבִיא. בְּגִימַטְרִיָּא: **בְּגָזְלוֹ.** תורה ו

(ז) **הָבִיאָה.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: ״הָבִיאָה לִּי צַיִד״, ״הָבִיאָה לַמּוּסָר לִבֶּךָ״ (משלי כג, יב), ״הָאֹמְרֹת לַאֲדֹנֵיהֶם הָבִיאָה וְנִשְׁתֶּה״ (עמוס ד, א). שֶׁאָמְרָה לוֹ רִבְקָה: הָבִיאָה לַמּוּסָר לִבֶּךָ, וְקַח מוּסָרִי וּשְׁמַע בְּקוֹלִי, וְהָבִיאָה לְאָבִיךָ שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה. תורה ח

(ט) **לֵךְ נָא אֶל הַצֹּאן.** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: **נָאָה,** פֵּירוּשׁ: נָאֶה לְךָ וְנָאֶה לְבָנֶיךָ, כִּי פֶּסַח הָיָה. וְלָקַח שְׁנַיִם, אֶחָד לְפֶסַח וְאֶחָד לַחֲגִיגָה.

וְקַח לִי מִשָּׁם שְׁנֵי. רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: **מִשְּׁלוֹ.**

מִשָּׁם בְּגִימַטְרִיָּא: **מִשֶּׁלִּי,** שֶׁכָּךְ כָּתַב לָהּ בִּכְתוּבָּתָהּ. תורה י

רמ"י◄ **וְקַח־לִי • מִשְּׁלִי הֵם וְאֵינָם גָּזֵל, שֶׁכָּךְ כָּתַב לָהּ יִצְחָק בִּכְתֻבָּתָהּ: 'לִטֹּל שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים בְּכָל יוֹם' (כ"ו). שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים • וְכִי שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים הָיָה מַאֲכָלוֹ שֶׁל יִצְחָק? אֶלָּא פֶּסַח הָיָה, הָאֶחָד הִקְרִיב לְפִסְחוֹ, וְהָאֶחָד עָשָׂה מַטְעַמִּים, בְּ'פִרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר'. כַּאֲשֶׁר אָהַב • כִּי טַעַם הַגְּדִי כְּטַעַם הַצְּבִי.**

(י) וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבוּר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ:

י וְתַיְתִי (נ"א וְתָעֵל) לְאָבוּךְ וְיֵיכוֹל בְּדִיל דִּיְבָרְכִנָּךְ קֳדָם מוֹתֵהּ:

(יא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק:

יא וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמֵּהּ הָא עֵשָׂו אָחִי גְּבַר שַׂעֲרָן וַאֲנָא גְּבַר שְׁעִיעַ:

רמ"י◄ **אִישׁ שָׂעִר • בַּעַל שֵׂעָר.**

(יב) אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה:

יב מָאִים יְמַשֶּׁשְׁנַנִי אַבָּא וְאֶהֱוֵי בְּעֵינוֹהִי כְּמִתְלָעֵב וְאֵהֵי מַיְתֵי (נ"א וָאֵהֵי מַיְתֵי) עֲלַי לְוָטִין וְלָא בִרְכָן:

רמ"י◄ **יְמֻשֵּׁנִי • כְּמוֹ: (דברים כח) "מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם".**

(יג) וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי:

יג וַאֲמַרַת לֵהּ אִמֵּהּ עֲלַי אִתְאֲמַר בִּנְבוּאָה דְּלָא ייתוּן לְוָטָיָא עֲלָךְ בְּרִי בְּרֵם קַבֵּל מִנִּי וְאֵזֵיל סַב לִי:

(יד) וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו:

יד וַאֲזַל וּנְסִיב וְאַיְתִי לְאִמֵּהּ וַעֲבָדַת אִמֵּהּ תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְּרְחֵם אֲבוּהִי:

(טו) וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן:

טו וּנְסִיבַת רִבְקָה יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא דַּכְיָתָא דִּי עִמַּהּ בְּבֵיתָא וְאַלְבִּישַׁת יָת יַעֲקֹב בְּרַהּ זְעִירָא:

רמ"י◄ **הַחֲמֻדֹת • הַנְּקִיּוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ: 'דַּכְיָתָא'. דָּבָר אַחֵר: שֶׁחָמַד אוֹתָן מִן נִמְרֹד. אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת • וַהֲלֹא כַּמָּה נָשִׁים הָיוּ לוֹ, וְהוּא מַפְקִיד אֵצֶל אִמּוֹ? אֶלָּא שֶׁהָיָה בָּקִי בְּמַעֲשֵׂיהֶן וְחוֹשְׁדָן.**

(טז) וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו:

טז וְיָת מַשְׁכֵי גַּדְיֵי בַּר עִזֵּי אַלְבִּישַׁת עַל יְדוֹהִי וְעַל שְׁעִיעוּת צַוָּרֵהּ:

(יז) וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ:

יז וִיהָבַת יָת תַּבְשִׁילַיָּא וְיָת לַחְמָא דִּי עֲבָדַת בִּידָא דְיַעֲקֹב בְּרַהּ:

(יח) וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֻּנִי מִי אַתָּה בְּנִי:

יח וְעַל לְוָת אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא מָן אַתְּ בְּרִי:

(יט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ:

יט וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲבוּהִי אֲנָא עֵשָׂו בּוּכְרָךְ עֲבַדִית כְּמָא דִי מַלֵּילְתָּא עִמִּי (נ״א לִי) קוּם כְּעַן אִסְתַּחַר וֶאֱכוֹל מִצֵּידִי בְּדִיל דִּי תְּבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ:

רמ״ו◄ אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ • אָנֹכִי, הוּא הַמֵּבִיא לְךָ, וְעֵשָׂו הוּא בְּכוֹרֶךָ. עָשִׂיתִי • כַּמָּה דְּבָרִים כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי. שְׁבָה • לְשׁוֹן מֵיסֵב עַל הַשֻּׁלְחָן, לְכָךְ מְתַרְגֵּם ׳אִסְתַּחַר׳.

(כ) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי:

כ וַאֲמַר יִצְחָק לִבְרֵהּ מָה דֵּין אוֹחֵיתָא לְאַשְׁכָּחָא בְּרִי וַאֲמַר אֲרֵי זַמִּין יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָי:

(כא) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא:

כא וַאֲמַר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרֵיב כְּעַן וֶאֱמַשֻּׁשְׁנָּךְ בְּרִי הַאַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו אִם לָא:

רמ״ז◄ גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ • אָמַר יִצְחָק בְּלִבּוֹ: ׳אֵין דֶּרֶךְ עֵשָׂו לִהְיוֹת שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִיו, וְזֶה אָמַר: ״כִּי הִקְרָה ה׳ אֱלֹהֶיךָ״׳.

(כב) וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו:

כב וּקְרֵיב יַעֲקֹב לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי וּמְשָׁשֵׁיהּ וַאֲמַר קָלָא קָלָא דְיַעֲקֹב וִידָיָא יְדוֹהִי דְעֵשָׂו:

רמ״ח◄ קוֹל יַעֲקֹב • שֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים: ״קוּם־נָא״, אֲבָל עֵשָׂו בִּלְשׁוֹן קַנְטוּרְיָא דִּבֵּר: ״קוּם אָבִי״.

(כג) וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעָרֹת וַיְבָרְכֵהוּ:

כג וְלָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵהּ אֲרֵי הֲוָאָה יְדוֹהִי כִּידֵי עֵשָׂו אֲחוֹהִי שְׂעִירָן (נ״א שַׁעֲרָנָן) וּבָרְכֵהּ:

(כד) וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי:

כד וַאֲמַר אַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו וַאֲמַר אֲנָא:

רמ״ט◄ וַיֹּאמֶר אָנִי • לֹא אָמַר: ׳אֲנִי עֵשָׂו׳, אֶלָּא ״אָנִי״.

(כה) וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ:

כה וַאֲמַר קָרֵיב קֳדָמַי וְאֵיכוֹל מִצֵּידָא דִבְרִי בְּדִיל דִּי תְּבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי וְקָרֵיב לֵהּ וַאֲכַל וְאַיְתִי (נ״א וְאָעֵיל) לֵהּ חַמְרָא וּשְׁתִי:

(כו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וְשָׁקָה־לִּי בְנִי:

כו וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי קָרֵיב כְּעַן וּנְשַׁק לִי (נ״א וְשַׁק לִי) בְּרִי:

(כז) וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרֲכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרַכוֹ יְהוָה:

כז וּקְרֵב וּנְשַׁק לֵהּ וַאֲרַח יָת רֵיחָא דִלְבוּשׁוֹהִי וּבָרְכֵהּ וַאֲמַר הָוֹ (נ״א חֲזֵי) רֵיחָא דִבְרִי כְּרֵיחָא דְחַקְלָא דִי בָרְכֵהּ יְיָ:

בעל הטורים

(יט) **בְּכֹרֶךָ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״עֵשָׂו שֶׁנֶּאֱמַר עָלַי ״בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל״ (שם שם כב), אֲבָל עֵשָׂו בִּנְךָ בְּכוֹרְךָ נֶאֱמַר עָלָיו: בְּכֹרֶךָ״, ״אָנֹכִי הֹרֵג אֶת בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ״ (שמות ד, כג). שֶׁאָמַר יַעֲקֹב: אֲנִי הוּא ״הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ״, ״וַיָּרַח ה׳ אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו״, ״וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּכוֹרְךָ״. תורה כ (כז) **וַיָּרַח.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו״.

הפניות לנקודות קודש

ראה ריח בני: ביאור בדברי הספרי שכהקדמה לברכה ראה יצחק את בית המקדש בנוי, חרב ובנוי ומשוכלל לעתיד לבא – מה השייכות בין זה לברכה – לקו״ש ח״י ע׳ 80.

רמ"ו◄ **וַיָּרַח וְגוֹ'** • וַהֲלֹא אֵין רֵיחַ רַע יוֹתֵר מִשֶּׁטֶף הָעִזִּים, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּפְנְסָה עִמּוֹ רֵיחַ גַּן־עֵדֶן. **כְּרֵיחַ** תַּפּוּחִים, כֵּן דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה (תענית כט:)◆

~ יום שישי ג' כסלו ~

(כח) **וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ:**

כח **וְיִתֶּן לָךְ יְיָ מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא וּמִטּוּבָא דְאַרְעָא וּסְגִיאוּת (נ"א וְסַגְיוּת) עִיבּוּר וַחֲמָר:**

רמ"ו◄ **וְיִתֶּן־לְךָ** • יִתֵּן וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן (ב"ר). **וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, מוּסָב לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן:** "רְאֵה רֵיחַ בְּנִי", **שֶׁנָּתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** "כְּרֵיחַ שָׂדֶה וְגוֹ'", **וְעוֹד יִתֵּן לְךָ:** "מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'". **מִטַּל הַשָּׁמַיִם • כְּמַשְׁמָעוֹ, וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה יֵשׁ לְהַרְבֵּה פָּנִים.** (דָּבָר אַחֵר, מַהוּ "הָאֱלֹהִים"? בְּדִין, אִם רָאוּי לְךָ, יִתֵּן לְךָ. וְאִם לָאו, לֹא יִתֵּן לְךָ, אֲבָל לְעֲשָׂו אָמַר "מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ", בֵּין צַדִּיק בֵּין רָשָׁע, יִתֵּן לְךָ. וּמִפְּנֵי לָמֶד שְׁלֹמֹה, כְּשֶׁעָשָׂה הַבַּיִת סִדֵּר תְּפִלָּתוֹ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בַּעַל אֱמוּנָה וּמַצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין לֹא יִקְרָא עָלֶיךָ תִּגָּר. לְפִיכָךְ: (מלכים א ח) "וְנָתַתָּה לָאִישׁ כְּכָל דְּרָכָיו אֲשֶׁר תֵּדַע אֶת לְבָבוֹ", אֲבָל נָבִיא, מְחֻסָּר אֱמוּנָה, לְפִיכָךְ אָמַר: "אַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' וְעָשִׂיתָ כְּכָל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּבִיא", בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, תֵּן לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרָא עָלֶיךָ תִּגָּר, בְּרֵשִׁ"י נָשָׂן מְדַיֵּק)◆

~ נקודות משיחות קודש ~

היחס לזולת – רק במידת החסד

וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ (כז, כח)

בְּהַנְהָגָתוֹ שֶׁל יִצְחָק אָבִינוּ מוֹצְאִים דָּבָר וְהִפּוּכוֹ: מִצַּד אֶחָד, מִדָּתוֹ הָיְתָה מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַיִּרְאָה, כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר "פַּחַד יִצְחָק". אַךְ מִצַּד שִׁנּוּי, כְּשֶׁבֵּרַךְ אֶת יַעֲקֹב אָבִינוּ, בֵּרַךְ אוֹתוֹ בִּבְרָכוֹת נַעֲלוֹת מְאוֹד וּבְהַרְחָבָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר – "וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ", כְּלוֹמַר, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כָּל טוּב הֵן בְּרוּחָנִיּוּת ("שָׁמַיִם") וְהֵן בַּגַּשְׁמִיּוּת ("אֶרֶץ").

מִכָּאן לְמִדִּים הוֹרָאָה נִפְלָאָה לְכָל אֶחָד:

גַּם מִי שֶׁמַּחְמִיר עַל עַצְמוֹ בְּכָל דָּבָר, וְהַנְהָגָתוֹ הִיא בְּקַו הַגְּבוּרָה וְהַיִּרְאָה, הֲרֵי זֶה שַׁיָּךְ רַק כַּאֲשֶׁר מְדַבֵּר בְּעַצְמוֹ. אַךְ בְּכָל הַנּוֹגֵעַ לַזּוּלַת, אָסוּר לוֹ לְהִתְנַהֵג בְּקַו הַגְּבוּרָה, אֶלָּא עָלָיו לְהִתְנַהֵג בְּקַו הַחֶסֶד, וְלָתֵת בְּהַרְחָבָה גְּדוֹלָה וּבְלִי הַגְבָּלוֹת.

(ע"פ לקוטי שיחות חט"ו ע' 220)

(כט) **יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ:**

כט **יִפְלְחֻנָּךְ עַמְמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן לָךְ מַלְכָוָן הֱוֵי רַב לְאַחָיךְ וְיִסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ מְלַטְּטָיךְ יְהוֹן לִיטִין וּמְבָרְכָיךְ יְהוֹן בְּרִיכִין:**

בעל הטורים

הַנִּיחֹחַ" (לעיל ח, כא). מְלַמֵּד שֶׁנִּפְנְסָה עִמּוֹ גַּן עֵדֶן.

וַיָּרַח. בְּגִימַטְרִיָּא: **יוֹם פֶּסַח הָיָה.**

רֵיחַ. בְּגִימַטְרִיָּא: **לֵיל פֶּסַח.**

כְּרֵיחַ. בְּמִסּוֹרָה. "כְּרֵיחַ שָׂדֶה", "כְּרֵיחַ לְבָנוֹן" (שיר השירים ד, יא). שֶׁזְּכוּת רֵיחַ נִיחוֹחַ הָעוֹלֶה מִן הַלְּבָנוֹן – פֵּירוּשׁ: בֵּית הַמִּקְדָּשׁ – עָמַד לוֹ. תורה כח

(כח) **וְיִתֶּן לְךָ.** עֲשֶׂר תֵּיבוֹת בַּפָּסוּק, וּבְעֶשֶׂר בְּרָכוֹת נִתְבָּרַךְ, כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁעֲתִידִין בָּנָיו לְקַבֵּל. תורה כט

(כט) **וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים.** חָסֵר וָי"ו, כְּנֶגֶד ו' דּוֹרוֹת שֶׁמִּדָּוִד עַד יוֹרָם שֶׁעָבְדוּ אֱדוֹם אֶת יִשְׂרָאֵל, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ פָּשְׁעוּ בּוֹ. וְיֵשׁ בְּזוֹ הַבְּרָכָה כ"ו תֵּיבוֹת, לוֹמַר לְךָ שֶׁבִּרְכוֹ בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד שֶׁעוֹלֶה כ"ו.

רס"י◄ **בְּנִי אִמֶּךָ•** וְיַעֲקֹב אָמַר לִיהוּדָה: "בְּנֵי אָבִיךָ", לְפִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים מִבַּמָּה אִמָּהוֹת, וְכָאן שֶׁלֹּא נָשָׂא אֶלָּא אִשָּׁה אַחַת, אָמַר: "בְּנֵי אִמֶּךָ". אֲרֻרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ• וּבִבְלָעָם הוּא אוֹמֵר: "מְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ וְאוֹרְרֶיךָ אָרוּר" (במדבר כד ט).

הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּתָם יִסּוּרִים וְסוֹפָן שַׁלְוָה, וְאוֹרְרֵיהֶם וּמְצַעֲרֵיהֶם קוֹדְמִים לְמְבָרְכֵיהֶם, לְפִיכָךְ יִצְחָק הִקְדִּים קִלָּלַת אוֹרְרִים לְבִרְכַּת מְבָרְכִים. וְהָרְשָׁעִים תְּחִלָּתָן שַׁלְוָה וְסוֹפָן יִסּוּרִין, לְפִיכָךְ בִּלְעָם הִקְדִּים בְּרָכָה לְקִלָּלָה.

(ל) **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ:**

ל וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי יִצְחָק לְבָרָכָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה כְּרַם מִפַּק נְפַק יַעֲקֹב מִלְוַת אַפֵּי יִצְחָק אֲבוּהִי וְעֵשָׂו אָחוּהִי אֲתָא (נ״ עַל) מְצֵידֵהּ:

רס"י◄ **יָצֹא יָצָא•** זֶה יוֹצֵא וְזֶה בָּא.

(לא) **וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבֻר תְּבָרֲכַנִי נַפְשֶׁךָ:**

לא וַעֲבַד אַף הוּא תַּבְשִׁילִין וְאָעִיל לְוָת אֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּהִי יְקוּם אַבָּא וְייכוֹל מִצֵּידָא דִבְרֵהּ בְּדִיל דִּי תְּבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ:

(לב) **וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו:**

לב וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי מָן אָתְּ וַאֲמַר אֲנָא בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו:

(לג) **וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וַאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה:**

לג וּתְוָה יִצְחָק תְּוָהָא רַבָּא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר מָן הוּא דִּיכִי דְּצַד צַיְדָא וְאָעִיל לִי וַאֲכָלִית מִכֹּלָּא עַד לָא תֵּיעוֹל וּבָרֵכְתֵּהּ אַף בְּרִיךְ יְהֵי:

רס"י◄ **וַיֶּחֱרַד•** כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וּתְוָה', לְשׁוֹן תְּמִיהָה. וּמִדָּרְשׁוֹ: רָאָה גֵּיהִנֹּם פְּתוּחָה מִתַּחְתָּיו. **מִי־אֵפוֹא•** לָשׁוֹן לְעַצְמוֹ, מְשַׁמֵּשׁ עִם כַּמָּה דְּבָרִים. דָּבָר אַחֵר: אֵיפוֹא, אַיֵּה פֹּה, מִי הוּא וְאֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד?.

וָאֹכַל מִכֹּל• מִכָּל מַטְעַמִּים שֶׁבִּקַּשְׁתִּי לְטָעֹם, טָעַמְתִּי בּוֹ (ב״ר). **גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה•** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'אִלּוּלֵא שֶׁרְמָה יַעֲקֹב לְאָבִיו, לֹא נָטַל אֶת הַבְּרָכוֹת', לְכָךְ הִסְכִּים וּבֵרְכוֹ מִדַּעְתּוֹ (ב״ר).

(לד) **כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי:**

לד כַּד שְׁמַע עֵשָׂו יָת פִּתְגָמֵי אֲבוּהִי וּצְוַח צְוָחָא רַבָּא וּמְרִירָא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר לַאֲבוּהִי בָּרְכְנִי אַף אֲנָא (נ״ לִי) אַבָּא:

(לה) **וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ:**

לה וַאֲמַר עַל אָחוּךְ בְּחָכְמְתָא וְקַבִּיל בִּרְכָתָךְ:

רס"י◄ **בְּמִרְמָה•** בְּחָכְמָה.

בעל הטורים

חֻוֶּה. ב׳ בַּמָּסוֹרָה. "חֻוֶּה גְּבִיר לְאַחֶיךָ", "כִּי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר חֻוֵּא אָרֶץ" (איוב לז, ו). **בִּזְכוּת יַעֲקֹב יוֹרֵד גֶּשֶׁם וְשֶׁלֶג.** תורה ל

(לג) **וַיֹּאמֶר מִי אֵפוֹא.** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: אִמּוֹ. מִי נַעֲשָׂה סַרְסוּר בַּדָּבָר, רִבְקָה. **אֵיפוֹא.** בְּגִימַטְרִיָּא: גֵּיהִנֹּם. שֶׁנִּכְנַס גֵּיהִנֹּם עִמּוֹ.

וַאֲבָרְכֵהוּ. ב׳ בַּמָּסוֹרָה. "בְּטֶרֶם תָּבוֹא וַאֲבָרְכֵהוּ", "כִּי אֶחָד קָרָאתִיו וַאֲבָרֲכֵהוּ" (ישעיה נא, ב) **גַּבֵּי אַבְרָהָם.** רֶמֶז, בִּרְכַּת אַבְרָהָם בֵּרַךְ אֶת יַעֲקֹב. **וּכְתִיב נַמֵּי** (להלן כח, ד) "וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם". תורה לד

(לה) **בְּמִרְמָה.** ב׳ בַּמָּסוֹרָה. "בָּא אָחִיךָ

(לו) וַיֹּ֣אמֶר הֲכִי֮ קָרָ֣א שְׁמ֣וֹ יַעֲקֹב֒ וַיַּעְקְבֵ֙נִי֙ זֶ֣ה פַּעֲמַ֔יִם אֶת־בְּכֹרָתִ֖י לָקָ֑ח וְהִנֵּ֥ה עַתָּ֛ה לָקַ֥ח בִּרְכָתִ֖י וַיֹּ֣אמֶר הֲלֹא־אָצַ֥לְתָּ לִּ֖י בְּרָכָֽה׃

לו וַאֲמַר יָאוּת קְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב וְחַכְּמַנִי דְּנָן תַּרְתֵּין זִמְנִין יָת בְּכִירוּתִי נְסִיב וְהָא כְּעַן קַבֵּיל בִּרְכָתִי וַאֲמַר הֲלָא שְׁבַקְתָּ לִי בִּרְכְתָא׃

רש"י ◂ הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ • לְשׁוֹן תֵּימַהּ הוּא, כְּמוֹ: (לקמן כט) "הֲכִי אָחִי אַתָּה"? שֶׁמָּא לְכָךְ נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, עַל שֵׁם סוֹפוֹ, שֶׁהוּא עָתִיד לְעָקְבֵנִי. 'תַּנְחוּמָא': לָמָּה חָרַד יִצְחָק? אָמַר: שֶׁמָּא עָוֹן יֵשׁ בִּי שֶׁבֵּרַכְתִּי קָטָן לִפְנֵי גָּדוֹל וְשִׁנִּיתִי סֵדֶר הַיַּחַס? הִתְחִיל עֵשָׂו מְצַעֵר: "וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם", אָמַר לוֹ אָבִיו: 'מֶה עָשָׂה לְךָ'? אָמַר לוֹ: "אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח", אָמַר: 'בְּכָךְ הָיִיתִי מֵצֵר וְחָרַד, שֶׁמָּא עָבַרְתִּי עַל שׁוּרַת הַדִּין. עַכְשָׁו, לַבָּכוֹר בֵּרַכְתִּי: "גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה"'. וַיַּעְקְבֵנִי • כְּתַרְגּוּמוֹ 'וּכְמַנִי', אֲרָבַנִי. "וְאָרַב", 'וּכְמַן'. וְיֵשׁ מְתַרְגְּמִין: 'וְחַכְּמַנִי', נִתְחַכֵּם לִי. אָצַלְתָּ • לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה, כְּמוֹ "וַיָּאצֶל" (סִפְרֵי אֲחֵרִים: 'וַיַּצֵּל').

(לז) וַיַּ֣עַן יִצְחָק֮ וַיֹּ֣אמֶר לְעֵשָׂו֒ הֵ֣ן גְּבִ֤יר שַׂמְתִּיו֙ לָ֔ךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָ֖יו נָתַ֣תִּי ל֑וֹ לַעֲבָדִ֣ים וְדָגָ֣ן וְתִירֹ֔שׁ סְמַכְתִּ֖יו וּלְכָ֥ה אֵפ֛וֹא מָ֥ה אֶֽעֱשֶׂ֖ה בְּנִֽי׃

לז וַאֲתִיב יִצְחָק וַאֲמַר לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּיתֵהּ לָךְ (נ"א עִלָּוָךְ) וְיָת כָּל אַחוֹהִי יְהָבִית לֵהּ לְעַבְדִין וְעִיבּוּר וַחֲמַר סְעַדְתֵּהּ וְלָךְ הָכָא מָה אֶעְבֵּיד בְּרִי׃

רש"י ◂ הֵן גְּבִיר • בְּרָכָה זוֹ שְׁבִיעִית הִיא, וְהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ רִאשׁוֹנָה? אֶלָּא אָמַר לוֹ: מַה תּוֹעֶלֶת לְךָ בִּבְרָכָה? אִם תִּקְנֶה נְכָסִים, שֶׁלּוֹ הֵם, שֶׁהֲרֵי גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ, וּמַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד, קָנָה רַבּוֹ. וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה • אַיֵּה, אֵפוֹא, אֲבַקֵּשׁ מַה לַּעֲשׂוֹת לְךָ?.

(לח) וַיֹּ֣אמֶר עֵשָׂו֮ אֶל־אָבִיו֒ הַבְרָכָ֤ה אַחַת֙ הִוא־לְךָ֣ אָבִ֔י בָּרְכֵ֥נִי גַם־אָנִ֖י אָבִ֑י וַיִּשָּׂ֥א עֵשָׂ֛ו קֹל֖וֹ וַיֵּֽבְךְּ׃

לח וַאֲמַר עֵשָׂו לַאֲבוּהִי הַבִרְכְתָא חֲדָא הִיא לָךְ אַבָּא בָּרֵךְ לִי אַף אֲנָא אַבָּא וַאֲרִים עֵשָׂו קָלֵהּ וּבְכָא׃

רש"י ◂ הַבְרָכָה אַחַת • ה"א זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן תֵּימַהּ, כְּמוֹ: (במדבר יג) "הַבְּמִחֲנִים"? "הַשְּׁמֵנָה הִיא"? (שמואל ב ג) "הַכְּמוֹת נָבָל"?.

(לט) וַיַּ֣עַן יִצְחָק֮ אָבִיו֒ וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֔יו הִנֵּ֥ה מִשְׁמַנֵּ֖י הָאָ֑רֶץ יִֽהְיֶ֥ה מוֹשָׁבֶ֛ךָ וּמִטַּ֥ל הַשָּׁמַ֖יִם מֵעָֽל׃

לט וַאֲתִיב יִצְחָק אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵהּ הָא מִטוּבָא דְאַרְעָא יְהֵא מוֹתָבָךְ וּמִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא מִלְעֵלָּא׃

רש"י ◂ מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְגוֹ' • זוֹ אִיטַלְיָ"א שֶׁל יָוָן (ב"ר).

(מ) וְעַל־חַרְבְּךָ֥ תִחְיֶ֖ה וְאֶת־אָחִ֣יךָ תַּעֲבֹ֑ד וְהָיָה֙ כַּאֲשֶׁ֣ר תָּרִ֔יד וּפָרַקְתָּ֥ עֻלּ֖וֹ מֵעַ֥ל צַוָּארֶֽךָ׃

מ וְעַל חַרְבָּךְ תֵּיחֵי וְיָת אָחוּךְ תִּפְלָח וִיהֵי כַּד יַעְבְּרוּן בְּנוֹהִי עַל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא וְתַעְדֵּי נִירָה מֵעַל צַוָּרָךְ׃

בעל הטורים

בְּמִרְמָה", "וַיַּעֲנוּ בְנֵי יַעֲקֹב וגו' בְּמִרְמָה" (לְהַלָּן לד, יג). מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, בִּשְׁבִיל שֶׁהוּא בָּא לְאָבִיו בְּמִרְמָה, עָנוּ בָּנָיו בְּמִרְמָה לְבָנָיו.

בִּרְכָתֶךָ. ב' בַּמָּסוֹרָה. "וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ", "עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶלָה" (תְּהִלִּים ג, ט). שְׁמוּאֵת הַבְּרָכָה הָיָה לְבָנָיו בְּרָכָה סֶלָה. תורה לו

(לו) **בִּרְכָתִי.** ג' בַּמָּסוֹרָה. "לָקַח בִּרְכָתִי", "קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי" (לְהַלָּן לג, יא), "וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי" (וַיִּקְרָא כה, כא). בִּשְׁבִיל שֶׁלָּקַח הַבְּרָכָה, הוּצְרַךְ לְפַיְּסוֹ "קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה אֶת בִּרְכָתוֹ וְלֹא חָסַר כְּלוּם מִכָּל הַדּוּרוֹן, כְּדִכְתִיב (לְהַלָּן לג, יח) "וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם". תורה לז

רש"י ◂ **וְעַל־חַרְבְּךָ** • כְּמוֹ ׳בְּחַרְבְּךָ׳. יֵשׁ ׳עַל׳ שֶׁהוּא בִּמְקוֹם אוֹת ב׳, כְּמוֹ: "עַמַּדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם", (יחזקאל לג) בְּחַרְבְּכֶם. (שמות ו) "עַל צִבְאֹתָם", בְּצִבְאוֹתָם. **וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד** • לְשׁוֹן צַעַר, כְּמוֹ: (תהלים נה) "אָרִיד בְּשִׂיחִי", כְּלוֹמַר, כְּשֶׁיַּעַבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַתּוֹרָה וְיִהְיֶה לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִצְטַעֵר עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁנָּטַל, "וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ וְגוֹ'".

(א) **וַיִּשְׁטֵם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי:**

א וַיִּשְׂטַם עֵשָׂו דְּבָבוּ לְיַעֲקֹב עַל בִּרְכְתָא דִּי בָרְכֵהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר עֵשָׂו בְּלִבֵּהּ יִקְרְבוּן יוֹמֵי אֲבֵלֵי דַּאֲבָא וְאֶקְטוֹל יָת יַעֲקֹב אָחִי:

רש"י ◂ **יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי** • כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁלֹּא אֲצַעֵר אֶת אַבָּא. וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה, לְכַמָּה פָּנִים יֵשׁ.

(מב) **וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ:**

מב וְאִתְחַוִּיָה לְרִבְקָה יָת פִּתְגָמֵי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא וּשְׁלָחַת וּקְרַת לְיַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא וַאֲמֶרֶת לֵהּ הָא עֵשָׂו אָחוּךְ כְּמִן לָךְ לְמִקְטְלָךְ:

רש"י ◂ **וַיֻּגַּד לְרִבְקָה** • בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הֻגַּד לָהּ מַה שֶּׁעָשָׂו מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ. **מִתְנַחֵם לְךָ** • נִחַם עַל הָאֲחָוָה לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת, לְהִתְנַכֵּר לְךָ וּלְהָרְגֶךָ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: כְּבָר אַתָּה מֵת בְּעֵינָיו וְשָׂתָה עָלֶיךָ כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִים. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: לְשׁוֹן תַּנְחוּמִים, מִתְנַחֵם הוּא עַל הַבְּרָכוֹת בַּהֲרִיגָתְךָ.

(מג) **וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה:**

מג וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי וְקוּם אְזֵיל לָךְ לְוָת לָבָן אָחִי לְחָרָן:

(מד) **וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ:**

מד וְתֵתֵיב עִמֵּהּ יוֹמִין זְעִירִין עַד דִּיתוּב רוּגְזָא דְּאָחוּךְ:

רש"י ◂ **אֲחָדִים** • מוּעָטִים.

(מה) **עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:**

מה עַד דִּיתוּב רוּגְזָא דְּאָחוּךְ מִנָּךְ וְיִתְנְשֵׁי יָת דִּי עֲבַדְתָּ לֵהּ וְאֶשְׁלַח וְאֶדְבְּרִנָּךְ מִתַּמָּן לְמָה אֶתְכַּל אַף תַּרְוֵיכוֹן יוֹמָא חָד:

רש"י ◂ **לָמָּה אֶשְׁכַּל** • אֶהְיֶה שַׁכּוּלָה מִשְּׁנֵיכֶם. לְמֵד עַל הַקּוֹבֵר אֶת בָּנָיו שֶׁקָּרוּי שַׁכּוּל, וְכֵן בְּיַעֲקֹב אָמַר: "כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי, שָׁכָלְתִּי". **גַּם־שְׁנֵיכֶם** • וְאִם יָקוּם עָלֶיךָ וְאַתָּה תַּהַרְגֶנּוּ, יַעַמְדוּ בָּנָיו וְיַהַרְגוּךָ. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִזְרָקָה בָּהּ וְנִתְנַבְּאָה שֶׁבְּיוֹם אֶחָד יָמוּתוּ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפֶרֶק ׳הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ׳ (סוטה יב).

(מו) **וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים:**

מו וַאֲמֶרֶת רִבְקָה לְיִצְחָק עֲקִית בְּחַיַּי מִן קֳדָם בְּנַת חִתָּאָה אִם נָסִיב יַעֲקֹב אִתְּתָא מִבְּנַת חִתָּאָה כְּאִלֵּין מִבְּנַת אַרְעָא לְמָה לִי חַיִּים:

רש"י ◂ **קַצְתִּי בְחַיַּי** • מָאַסְתִּי בְּחַיַּי.

בעל הטורים

(מו) **קַצְתִּי בְחַיַּי.** קו"ף קְטַנָּה, ק' אַמָּה. וְקו"ף שֶׁל "וּדְרוֹר קֹן לָהּ" הַהֵיכָל שֶׁגָּבְהוֹ ק' אַמָּה שֶׁלֹּא שָׁרָאתָה שָׁעָתִיד לֵיחָרֵב הַבַּיִת שֶׁגָּבְהוֹ (תהלים פח, ד) גְּדוֹלָה, שֶׁבִּקֵּשׁ דָּוִד עַל יֵחָרֵב. תורה א

כח (א) וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:

א וּקְרָא יִצְחָק לְיַעֲקֹב וּבָרִיךְ יָתֵהּ וּפַקֵּדֵהּ וַאֲמַר לֵהּ לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנָת כְּנָעַן:

(ב) קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ:

ב קוּם אֲזֵיל לְפַדַּן אֲרָם לְבֵית בְּתוּאֵל אֲבוּהָא דְאִמָּךְ וְסַב לָךְ מִתַּמָּן אִתְּתָא מִבְּנָת לָבָן אֲחוּהָא דְאִמָּךְ:

רש"י◂ **פַּדֶּנָה** • כְּמוֹ לְפַדָּן. **בֵּיתָה בְתוּאֵל** • לְבֵית בְּתוּאֵל, כָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ"ד בְּתְחִלָּתָהּ, הֵטִיל לָהּ ה"א בְּסוֹפָהּ (יבמות יג).

(ג) וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים:

ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ יָתָךְ וְיַפְּשָׁךְ וְיַסְגְּנָךְ וִיהֵי לִכְנִשַׁת שִׁבְטִין:

רש"י◂ **וְאֵל שַׁדַּי** • מִי שֶׁדַּי בְּבִרְכוֹתָיו לַמְּתֻבָּרְכִין מִפִּיו, יְבָרֵךְ אוֹתְךָ.

(ד) וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:

ד וְיִתֶּן לָךְ יָת בִּרְכָתָא דְאַבְרָהָם לָךְ וְלִבְנָיךְ עִמָּךְ לְמֵירְתָךְ יָת אַרַע תּוֹתָבוּתָךְ דִּי יְהַב יְיָ לְאַבְרָהָם:

רש"י◂ **אֶת־בִּרְכַת אַבְרָהָם** • שֶׁאָמַר לוֹ: "וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל", "וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ", יִהְיוּ אוֹתָן בְּרָכוֹת הָאֲמוּרוֹת לְךָ, בִּשְׁבִילְךָ, (מִפִּי) יֵצֵא אוֹתוֹ הַגּוֹי וְאוֹתוֹ הַזֶּרַע הַמְבֹרָךְ.

~ שבת קודש ד' כסלו ~

(ה) וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו:

ה וּשְׁלַח יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם לְוָת לָבָן בַּר בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה אֲחוּהָא דְרִבְקָה אִמֵּהּ דְיַעֲקֹב וְעֵשָׂו:

רש"י◂ **אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו** • אֵינִי יוֹדֵעַ מַה מְּלַמְּדֵנוּ.

(ו) וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:

ו וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בָּרִיךְ יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וְשַׁלַּח יָתֵהּ לְפַדַּן אֲרָם לְמִסַּב לֵהּ מִתַּמָּן אִתְּתָא כַּד בָּרִיךְ יָתֵהּ וּפַקִּיד עֲלוֹהִי לְמֵימַר לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנָת כְּנָעַן:

(ז) וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם:

ז וְקַבֵּיל יַעֲקֹב מִן אֲבוּהִי וּמִן אִמֵּהּ וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם:

רש"י◂ **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב** • מְחֻבָּר לָעִנְיָן שֶׁל מַעְלָה: "וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ יִצְחָק וְגוֹ' וְכִי שִׁלַּח אוֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם", וְכִי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן, וְהָלַךְ גַּם הוּא אֶל יִשְׁמָעֵאל.

הפניות לנקודות קודש

את ברכת אברהם: מדוע רש"י לא מסביר כהמשך דברי הפסוק שהברכה היא "לרשת את ארץ מגורך" – לקו"ש ח"כ ע' 116. **מחובר לעניין של מעלה**

(ח) וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו:

ח וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בִישָׁא בְּנַת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּהִי:

(ט) וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:

ט וַאֲזַל עֵשָׂו לְוַת יִשְׁמָעֵאל וּנְסִיב יָת מַחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם אֲחָתֵהּ דִּנְבָיוֹת עַל נְשׁוֹהִי לֵהּ לְאִנְתּוּ:

ס ס ס

רס"י ◂ **אֲחוֹת נְבָיוֹת** • מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בַּת יִשְׁמָעֵאל", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא "אֲחוֹת נְבָיוֹת"? אֶלָּא לִמְּדָנוּ שֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל מִשֶּׁיִּעֲדָה לְעֵשָׂו, קֹדֶם נִשּׂוּאִין, וְהִשִּׂיאָהּ נְבָיוֹת אָחִיהָ. וְלָמַדְנוּ שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק בֶּן ס"ג שָׁנִים, שֶׁהֲרֵי יִשְׁמָעֵאל בֶּן ע"ד שָׁנִים הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב, שֶׁי"ד שָׁנָה הָיָה גָּדוֹל יִשְׁמָעֵאל מִיִּצְחָק, "וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם", הֲרֵי ע"ד, וּשְׁנוֹתָיו הָיוּ קל"ז, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ'". נִמְצָא, יַעֲקֹב כְּשֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן ס"ג שָׁנִים הָיָה, וְלָמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁנִּטְמַן בְּבֵית עֵבֶר י"ד שָׁנָה, וְאַחַר־כָּךְ הָלַךְ לְחָרָן, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁהָה בְּבֵית לָבָן לִפְנֵי לִדְתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֶלָּא י"ד שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ", וּשְׁכַר הַצֹּאן מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וְגוֹ'", וְיוֹסֵף בֶּן ל' שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁמָּלַךְ, וּמִשָּׁם עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם ט' שָׁנִים, ז' שֶׁל שִׂבְעַ וּב' שֶׁל רָעָב, וְיַעֲקֹב אָמַר לְפַרְעֹה: "יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", צֵא וַחֲשֹׁב: י"ד שָׁנָה שֶׁלִּפְנֵי לֶדֶת יוֹסֵף וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל יוֹסֵף, וְתַשַׁע מִשֶּׁמָּלַךְ עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב, הֲרֵי נ"ג, וּכְשֶׁפָּרַשׁ מֵאָבִיו הָיָה בֶּן ס"ג, הֲרֵי קי"ו וְהוּא אוֹמֵר "שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", הֲרֵי חֲסֵרִים י"ד שָׁנִים, הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאַחַר שֶׁקִּבֵּל הַבְּרָכוֹת נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר י"ד שָׁנִים (אֲבָל לֹא נֶעֱנַשׁ עֲלֵיהֶם, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה. שֶׁהֲרֵי לֹא פָּרַשׁ יוֹסֵף מֵאָבִיו אֶלָּא כ"ב שָׁנָה, דְּהַיְנוּ מִי"ז עַד ל"ט, כְּנֶגֶד כ"ב שֶׁפָּרַשׁ יַעֲקֹב מֵאָבִיו וְלֹא כִּבְּדוֹ, וְהֵם כ' שָׁנִים בְּבֵית לָבָן וּשְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁשָּׁהָה בַּדֶּרֶךְ, כִּדְכְתִיב: "וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכּוֹת", וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה מִזֶּה הַפָּסוּק, שֶׁשָּׁהָה י"ח חֲדָשִׁים בַּדֶּרֶךְ, דְּ'בַיִת' הָוֶה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְ'סֻכּוֹת' הָוֶה בִּימוֹת הַחַמָּה. וּלְחֶשְׁבּוֹן הַפְּסוּקִים שֶׁחִשַּׁבְנוּ לְעֵיל, מִשֶּׁפָּרַשׁ מֵאָבִיו עַד שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם שָׁהָיָה בֶּן ק"ל שָׁנָה, שֶׁשָּׁם אָנוּ מוֹצְאִים עוֹד י"ד שָׁנִים, אֶלָּא וַדַּאי נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר בַּהֲלִיכָתוֹ לְבֵית לָבָן לִלְמֹד תּוֹרָה מִמֶּנּוּ, וּבִשְׁכִיל זְכוּת הַתּוֹרָה לֹא נֶעֱנַשׁ עֲלֵיהֶם, וְלֹא פָּרַשׁ יוֹסֵף מִמֶּנּוּ אֶלָּא כ"ב שָׁנָה, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. עַד כָּאן מָצָאתִי בְּרַשִׁ"י יָשָׁן). **עַל־נָשָׁיו** • הוֹסִיף רִשְׁעָה עַל רִשְׁעָתוֹ (רָצָה לוֹמַר: מֵרִשְׁעַת עַל מֵרִשָּׁעִיּוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ כְּבָר, וְקַל לְהָבִין), שֶׁלֹּא גֵּרַשׁ אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת:

~ נקודות משיחות קודש ~

המניע לנישואי עשו

וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן **אַבְרָהָם** (כח, ט)

מַדּוּעַ מַדְגִּישׁ הַפָּסוּק שֶׁיִּשְׁמָעֵאל הוּא "בֶּן אַבְרָהָם", וַהֲרֵי יָדוּעַ לַכֹּל שֶׁיִּשְׁמָעֵאל הוּא בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ?

וְיֵשׁ לְבָאֵר:

כָּל מַטָּרָתוֹ שֶׁל עֵשָׂו בְּנִשּׂוּאִין אֵלֶּה הָיְתָה לְהַטְעוֹת אֶת אָבִיו וּלְהַרְאוֹת שֶׁהוּא צַדִּיק. וְכֵיוָן שֶׁנִּשּׂוּאִין אֵלּוּ הָיוּ לְאַחַר שֶׁיַּעֲקֹב נִצְטַוָּה שֶׁלֹּא לָקַחַת אִשָּׁה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ אֶלָּא מִמִּשְׁפַּחַת יִצְחָק, הָלַךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל כְּדֵי לָקַחַת אֶת בִּתּוֹ לְאִשָּׁה, כְּדֵי לְהַרְאוֹת בָּכָךְ שֶׁהוּא צַדִּיק עוֹד יוֹתֵר מִיַּעֲקֹב, וְזֹאת בִּשְׁנֵי דְּבָרִים: א. עֵשָׂו הָלַךְ אֶל יִשְׁמָעֵאל מַעֲצָמוֹ, לְלֹא צִוּוּי. ב. עֵשָׂו לֹא נָשָׂא סְתָם אִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת יִצְחָק, אֶלָּא אֶת נְכָדְתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ בְּעַצְמוֹ.

לָכֵן מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב: "וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת

הפניות לנקודות קודש

וירא עשו גו': הסבר בדברי רש"י, שעשיו הבין שההליכה לארם שייכת רק ליעקב ולברכותיו, ואילו האיסור לשאת מבנות כנען שייך גם אליו – לקו"ש חט"ו ע' 221. **הוסיף רשעה על רשעתו שלא גרש את הראשונות**: ביאור בדברי רש"י ש"מחלת" היתה דווקא צדקת. מלחמת עשיו בפנימיות הענינים: מלחמה גלויה (עם יעקב), וברמאות (עם יצחק) – לקו"ש חל"ה ע' 113.

מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם״ – שֶׁעָשָׂו הָלַךְ מֵעָצְמוֹ, בְּלִי שֶׁנִּצְטַוָּה, וְלָקַח לְאִשָּׁה אֶת ״מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם״ - נֶכְדָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ.

(ע"פ לקוטי שיחות חט"ו ע' 225; ח"ה ע' 165; חל"ה ע' 115)

חסלת פרשת תולדות ססס ק״ו פסוקים, על״ו סימן

ההפטרה לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רלד – רלו

המשך מעמוד 3

ועל דרך זה יש לומר בנוגע לחומת ירושלים, שאף שהיא רק מסביב ומחוץ לירושלים, בכל זאת כיון שהיא באופן של ״הר״ שניכרת מציאותו בגלוי וברוממות כנ״ל, יש בכוחה להגן על ירושלים[5].

5) ראה אוה״ת יתרו ע׳ תתקסה. המשך מים רבים תרל״ו בסופו (ר״ע רלו). סה״מ תרע״ח ע׳ מט ואילך. סה״מ תרצ״ט ר״ע 77.

אגרות קודש

ב״ה, ז׳ מ״ח, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו ע״י הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ איש רב פעלים הרב מוה״ר ניסן שי׳ נעמאנאוו, ומה שכותב אודות המחשבות הזרות, הרי העצה לה להזהר מדברים בטלים וללמוד ולהתפלל מתוך הספר ומובן שצריך להזהר בטבילת עזרא, ומהנכון הי׳ שנוסף על הנ״ל שיתבונן בהענינים דאהבת ישראל שעי״ז הי׳ סרה ממנו העצבות, ובודאי למד בעיון בתניא קדישא פרק ל״ב ומצות אהבת ישראל בספר המצות להצמח צדק...

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ח מרחשון > מפרק קלה עד פרק קלט

יום שני, כ"ט מרחשון > מפרק קמ עד פרק קמד

יום שלישי, ל' מרחשון > פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ

יום רביעי, א' כסלו > פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט

יום חמישי, ב' כסלו > מפרק י עד סוף פרק יז

יום שישי, ג' כסלו > מפרק יח עד סוף פרק כב

שבת קודש, ד' כסלו > פרק כ. מפרק כג עד סוף פרק כח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

לימוד תניא בכל יום

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא מסוגל לכמה ענינים, מהנכון שנוסף על לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי שנחלק התניא לימות השנה".

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

"המנהג הטוב שנהגו חסידים (בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) - ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ט - התוועדויות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ח מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' **306**, **עין ע"ח שער**... עד עמ' קנד, **כנודע**.

עַיִן 'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר הַנְּקֻדּוֹת, שַׁעַר ח פֶּרֶק ו, שֶׁאֵין הַחֲזָרַת 'פָּנִים בְּפָנִים' כִּי־אִם עַל־יְדֵי מְצוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא. – שם ב"עץ חיים", הוא אומר לפני זה, שהספירות "ז"א" ו"מלכות" שב"אצילות" ("ז"א" נקרא "דכר", זכר ומשפיע, ו"מלכות" נקראת "נוקבא", נקבה ומקבל, וכשנעשה היחוד בין שניהם – זה נקרא "יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתי"[1], שכן "ז"א" הוא "קדוש" ו"מובדל", למעלה מהעולם (הקדוש־ברוך־הוא), ו"מלכות" נקראת "שכינה" ששוכנת בעולם – הרי היחוד של ז"א ומלכות פועל שתומשך התגלות אלקות בעולם), הרי בשעה שהם נאצלו ונתגלו ממקורם (ספירות חכמה ובינה), הנה כיוון שאדם הראשון עדיין לא נברא ולא היה עדיין ענין קיום המצוות, הרי אם זעיר־אנפין ומלכות היו ביחוד של פנים בפנים, שהיתה נמשכת המשכה **פנימית** מזעיר־אנפין במלכות – היו הקליפות יכולות לקבל אז יניקה יותר מאשר נקבע להן (לינוק מקדושה), לכן הם היו אז ביחוד של "אחור באחור" בלבד, כלומר, שנמשכה רק החיצוניות של זעיר־אנפין ומלכות, כדי שלא תהיה יניקה לקליפות. אלא, אחרי שנברא אדם הראשון והוא קיים מצוות – דבר הפועל "כיסוח וקיצוץ הקוצים" (מפסיק את יניקת החיצונים), היה יכול להיות אז שזעיר־אנפין ומלכות יהיו שוב ביחוד של "פנים בפנים". בלשון אחרת, היינו, שכדי שתהיה התגלות אלקות בעולם (ושהקליפות לא תוכלנה לקבל יניקה ממנה) הרי זה דוקא כשמקיימים מצוות מעשיות. **וְטַעַם הַדָּבָר,** – אומר ב"עץ חיים", שם, **כִּי עַל־יְדֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים גּוֹרֵם** – האדם, **זִוּוּג הָעֶלְיוֹן וְכוּ'.** – ונעשה ההחזרה של "פנים בפנים" בזעיר־אנפין ומלכות. **וּלְהָבִין, אַמַּאי "מַעֲשִׂיּוֹת" דַּוְקָא?** – מדוע על־ידי מצוות מעשיות דוקא גורמים את הזיווג העליון והחזרה של "פנים בפנים", ולא על־ידי מצוות אחרות? **יוּבָן מַמַּה שֶּׁכָּתוּב בְּ**– "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן וּמ"ד, כִּי צָרִיךְ תְּחִלָּה לְהַעֲלוֹת "מַיִן נוּקְבִין דְּנוּקְבָא דְּזְעֵיר־אַנְפִּין",** – לפני הזיווג העליון – מן ההכרח שתהיה לפני זה העלאת מ"ן מנוקבא דז"א, **ו"מַיִן נוּקְבִין דְּנוּקְבָא" הֵן בְּחִינַת עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם פֶּרֶק א.** – כלומר, שמן ההכרח שתהיה לפני זה "העלאת מ"ן" מעניני **העולם**, שהענינים של "העולם" (ששרשם מ"מלכות" (נוקבא דז"א)) יתעלו למעלה בקדושה – שזאת, על־ידי מצוות מעשיות הנעשות בדברים גשמיים של העולם, ורק אז יכול

קונטרס אחרון

עיין ע"ח שער הנקודות ש"ח פ"ו שאין החזרת פב"פ כ"א ע"י מצות מעשיות דוקא. וטעם הדבר כי ע"י מע"ט גורם זיווג העליון וכו'. ולהבין אמאי מעשיות דוקא יובן ממ"ש בשער מ"ן ומ"ד כי צריך תחלה להעלות מ"ן דנוק' דז"א ומ"ן דנוק' הן בחי' עשיה כמש"ש פ"א. והנה המע"ט נק' כסוח וקיצוץ

---

1. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה ח"א פמ"א".

להיות הזיווג העליון ושתימשך התגלות אלקות בעולם. להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד מבטיחים, שבשעה שישנה התגלות אלקות בעולם, לא תוכלנה הקליפות לינוק תוספת יניקה מהקדושה: **וְהִנֵּה, הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים** – של המצוות המעשיות, **נִקְרָאִים** – ב"עץ חיים", **"כְּפוּחַ וְקִצּוּץ הַקּוֹצִים"**, – שבכרם, **הַנֶּאֱחָזִים בְּ** – בבחינת **אֲחוֹרַיִם, שֶׁהֵן בְּחִינַת עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ** – "עץ חיים" **שַׁעַר מִז פֶּרֶק ה,** – הרי שעל־ידי המעשים הטובים, נעשה "כיסוח וקיצוץ" של ענינים אלה שיש בכוחם לתת יניקה לחיצונים – על־דרך־משל מזמירת הקוצים שבכרם שלא יפריעו לצמחים שבכרם, **וְהֵינוּ עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת הַטּוֹב הַנָּגְנָז בָּהֶם** – בענינים של עשיה, **הַמְלֻבָּשׁ בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת – לְמָקוֹרוֹ,** – של הטוב, שהוא **לְקֶדֶשַׁת הָאֲצִילוּת שֶׁבְּבַר הֶבְרֵרָה.** – יכול דבר זה להביא לבירור הדברים הגשמיים הדורשים בירור ותיקון, להוציא את הטוב ולהעלותו לקדושה. **וּמַה שֶּׁכָּתוּב שָׁם** – ב"עץ חיים", **שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן תִּקֵּן גַּם־כֵּן עַל־יְדֵי תְּפִלָּה,** – הרי, שלא רק על־ידי מצוות מעשיות יכולים לפעול זאת, אלא גם על־ידי תפלה? – **הֵינוּ עַל־יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר,** – לא על־ידי הכוונה הרוחנית שבתפלה, כי־אם על־ידי אותיות הדיבור, **דַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו הֲוֵי** – היא, **מַעֲשֶׂה**[2], – הרי שגם בזה ישנו ענין של עשיה, **כִּי הֵן** – אותיות הדיבור הן **מְנַפֵּשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבַּנּוּפָ וְדָמוֹ, אֲשֶׁר שָׁרְשָׁן** – וחיותן, **מִנַּפְשָׁה.** – כפי שמוסבר בחלק ראשון של ספר ה"תניא", בפרק ל"ז, שאין בכוח הנפש האלקית לבטא מילות התורה או התפילה (שיש לבטא בשפתיים, פה, לשון ושיניים גשמיות) – רק על־ידי הנפש החיונית המלובשת באברי הגוף ממש. על־כל־פנים, יש כאן הרי גם "העלאת מ"ן" של "נוקבא דעשיה", כפי שהדבר במצוות מעשיות. **וְהַנָּה, הַבֵּרוּרִים דַּעֲשָׂיָה** – שמבררים על ידי מצוות מעשיות, **עוֹלִין לְיִצִירָה עַל־יְדֵי שֵׁם בַּ"ן, וּמִיצִירָה לִבְרִיאָה וְלַאֲצִילוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ** – "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן דְּרוּשׁ יא סִימָן ז. וּבָזֶה יוּבַן** – הנאמר בזוהר (חלק ג' קה, א), כנזכר בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", **דְּהַרְהוּר** – מחשבה בלבד, מבלי לבטא בדיבור, **לָא עָבִיד מִידֵי,** – אינו פועל שום דבר, **כִּי בְּלִי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" מֵהַ"מְלָכִים"**[3] **שֶׁבְּ"נֹגַהּ",** – "העלאת מ"ן" זו היא דוקא מענינים של עשיה, כנזכר לעיל, **אִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ טִפִּין מִלְמַעְלָה לְזִוּוּג זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא,** – כדי שיהיה יחוד וזיווג זו"נ, "ז"א ו"מלכות", הוא על־ידי ההמשכה שנמשך אור עליון שלמעלה משניהם, על־דרך כמו שהוא ביחוד "דכר" (זכר) ו"נוקבא" (נקבה) למטה, הרי כתוב: "זכר ונקבה ברא אותם ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו", שצריכה להיות ברכה והמשכה מכוח עליון בשביל היחוד והתולדות הבאים מהיחוד – ואי אפשר להמשיך את ה"טיפין" – ההמשכה מלמעלה – אם אין "העלאת מ"ן" של הבירורים מ"נוגה", **כִּי** – "ז"א", **רוֹצֶה לִינַק מֵאִמּוֹ** – מ"בינה", **וְלֹא לְהַשְׁפִּיעַ לְמַטָּה,** – "ז"א" רוצה לקבל מ"בינה", – שממנה היא באה – ולא להשפיע ב"מלכות". רק על־ידי "העלאת מ"ן" מ"נוגה" דוקא, ממשיכים מלמעלה אור עליון, דבר שפועל ש"ז"א" יהיה במצב של המשכה וירידה כדי להתייחד ולהזדווג עם "מלכות", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ**– "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן דְּרוּשׁ ב. וְעַיֵּן זֹהַר פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי, דַּף רמד עַמּוּד ב: דְּאִית סְדוּרָא כוּ' לְאַסְתַּכְלָא כוּ',** – שקיים סדר (של תפלה ודיבור, וקיים גם סדר של תפלה על־ידי כוונה ו)הסתכלות, עד למעלה מעלה ב"אין סוף", **וְהֵן** – מפרש רבנו הזקן, **כַּוָּנוֹת הַתְּפִלָּה וְיִחוּדִים עֶלְיוֹנִים לַיּוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים לְאַסְתַּכְלָא כוּ',** – למסתכלים, עד "אין סוף", בהם יכול להיות הענין של לפעול בעולם על ידי כוונות בלבד – בלי דיבור, **כִּי נַפְשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלָּהֶם עֶצְמָן הֵן** – העלאת **"מַיִן נוּקְבִין", בְּמִסְירַת נַפְשָׁם עַל הַתּוֹרָה, וּבְנִפְילַת אַפַּיִם,** – של תחנון, בו אומרים "אליך ה' נפשי אשא", שהוא ענין של מסירות נפש, **כַּנּוֹדָע:** – הרי כיוון שהנפש, רוח ונשמה שלהם, הן כשלעצמן, על־ידי מסירות נפשם, "העלאת מ"ן" – יש בכוחם "לפעול" גם כשחסר ענין הדיבור (והעלאת המ"ן

קונטרס אחרון

הקוצים הנאחזים באחוריים שהן בחי' עשיה כמ"ש בשער מ"ז פ"ה והיינו ע"י העלאת הטוב הגנוז בהם המלובש במצות מעשיות למקורו לקדושת האצי' שכבר הוברר. ומ"ש שם שאדה"ר תיקן ג"כ ע"י תפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקימת שפתיו הוי מעשה כי הן מנפש החיונית שבגוף ודמו אשר שרשן מנוגה. והנה הבירורים דעשי' עולין ליצי' ע"י שם ב"ן ומיצי' לבריאה ולאצי' כמ"ש בשער מ"ן דרוש י"א סי' ז'. ובזה יובן דהרהור לא עביד מידי כי בלי העלאת מ"ן מהמלכים שבנוגה א"א להמשיך טיפי' מלמעלה לזווג זו"נ כי רוצה לינק מאמו ולא להשפיע למטה כמ"ש בשער מ"ן דרוש ב' ועיין זהר פ' פקודי דרמ"ד ע"ב דאית סדורא כו' לאסתכלא כו' והן כוונות התפלה ויחודים עליונים ליודעים ומשיגים לאסתכלא כו' כי נר"ן שלהם עצמן הן מ"ן במס"נ על התורה ובנפילת אפים כנודע:

---

2. סנהדרין סה, א. **3.** התואר "מלכים" מוסבר באריכות בחסידות ובקבלה. ההסברה בקיצור היא, שכל הדברים שהם בקליפות נפלו לשם משבעת ה"מלכים" של "עולם התוהו", ו"מלכים" אלה שנפלו ב"קליפת נוגה" מתבררים ומתעלים על ידי עבודת האדם.

הנעשה על־ידי דיבור), אך, דבר זה אמור ביחידי סגולה, ואילו הסדר בכל בני ישראל הוא – שעל־ידי "העלאת מ"ן" של עשיה הנעשה על ידי מצוות מעשיות או על־ידי דיבור – דוקא על־ידי־זה ממשיכים היחוד "פנים בפנים" של ז"א ומלכות, היחוד של קודשא־בריך־הוא ושכינתי', וזה ממשיך התגלות אלקות בעולם.

~ יום שני כ"ט מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנד, להבין מ"ש בשער... עד עמ' 308, יאות כו'.

קונטרס אחרון

להבין מ"ש בשער היחודים פ"ב דע"י תורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם היצירה ושם הביא מהזהר פ' שלח דלית קלא דאתאביד כו' בר

בפרקים ל"ט ומ' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", הסביר רבנו הזקן, מקום ומדריגת העולם שבו עולות הנשמות על־ידי תורתן ועבודתן, והסביר, שזה תלוי באיזו כוונה (של אהבת ה' ויראת ה') נעשו תורתן ועבודתן: אם הן היו באהבה ויראה (שכליות) שנוצרו משכל והתבוננות בגדלות ה' – הן עולות בעולם ה"בריאה" שהוא עולם ההשגה; ואם האהבה והיראה הן טבעיות (שהן בטבע בבני ישראל) – הן עולות בעולם ה"יצירה" שהוא עולם המדות.

כן אמר רבנו הזקן, שהתורה והעבודה עצמן עולות בספירות, שהן בחינת האלקות של העולמות. אך, כל זה הוא כשהתורה והעבודה באות מתוך כוונה לשמה – מצד אהבה ויראה – הרי בהתאם לכוונה כך היא העליה – בעולם ה"בריאה" או בעולם ה"יצירה" וכו'; אך, כשהתורה איננה לשמה, כשחסרה הכוונה לשמה (למרות שאין זה "שלא לשמה", לשם פניה (שהפניה מתלבשת בתורה ואינה מאפשרת לה לעלות), אלא שחסר ה"לשמה" של אהבת ה' ויראת ה' (שהוא לומד סתם, כי כך הרגילו אותו)), אין הלימוד שלו עולה בספירות של העולמות, שהספירות הן אלקות ו"בלא דחילו ורחימו לא יכלא למיקם קדם הוי'" (בלי אהבה ויראה אין זה יכול לעמוד לפני ה', שיעלה לאלקות), אלא הוא עולה בחיצוניות העולמות, מקומם של המלאכים. על כך הביא רבנו הזקן מרבי חיים ויטאל, שאומר (ב"שער הנבואה" פרק ב'), שעל־ידי תורה שלא בכוונה, נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ועל־ידי מצוות שלא בכוונה, נבראים מלאכים בעולם ה"עשיה". "בלי כוונה" היינו בלי כוונה לשמה הבאה מצד אהבה ויראה, אך אין זה שזה בלי מחשבה וכוונה כלל, כפי שרבנו הזקן מציין זאת שם במלים "וכל המלאכים הם בעלי חומר וצורה", שבהתאם לביאורו של אבי הרבי, הגאון הצדיק המקובל הרב ר' לוי יצחק נשמתו־עדן הכוונה היא, שכיוון שהמלאכים הם בעלי חומר וצורה, הרי זה מורה, שהתורה שממנה נבראו המלאכים, יש בה גם "חומר" וגם "צורה", כלומר, הלימוד בדיבור יש בו גם מחשבה וכוונה (שהן ה"צורה"); אלא "בלי כוונה" היינו, בלי כוונה "לשמה" הבאה מאהבה ויראה.

על־כל־פנים, הרי מתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה". היינו, שהתורה "עולה" בעולם ה"יצירה", ומעליה זו של התורה נבראים שם מלאכים. על כך נשאלת השאלה: בתפלה אין אנו מוצאים כך: כשהתפלה היא בלי כוונה – היא נדחית למטה. כיצד, איפוא, בשעה שהתורה והתפלה הן בכוונה – משתוות תורה ותפלה במדריגה בה הן עולות (שאם הכוונה היא כזו שיש לה שייכות לעולם ה"בריאה" – העליה גם של תורה וגם של תפלה היא בעולם ה"בריאה"; ואם הכוונה היא כזו שיש לה שייכות ל"יצירה" – העליה היא ב"יצירה"), ואילו כשהן שלא בכוונה, קיים הבדל בין תורה לתפלה, שבתורה היא עולה בעולם ה"יצירה" ונבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ובתפלה שלא בכוונה היא נדחית למטה?

בנושא זה דן רבנו הזקן ב"קונטרס אחרון" שנלמד להלן:

לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'שַׁעַר הַיִּחוּדִים' פֶּרֶק ב, – "שער היחודים" של רבי חיים ויטאל (כפי שנדפס ב"שמונה שערים" המצויים בידינו) הוא חלק מ"שער רוח הקודש". וכפי שהעיר הרבי (באחת משיחותיו הקדושות), כתוב בהקדמת "שער היחודים" שהוא מתחלק לכמה "שערים" ("שער הנבואה", "שער רוח הקודש" ו"שער תיקון עוונות"). והרבי העיר על דיוקו של רבנו הזקן, שבפרק מ' ב"תניא" הוא מציין על ענין אחד (שהוא מביא מ"שער היחודים") שזה ב"שער הנבואה", ועל ענין שני – שהוא ב"שער היחודים". בהתאם לכך, נדרשת הסברה, מדוע בפרק מ' וכשהוא מדבר על הענין שמ"תורה שלא לשמה" נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה" – הוא מביא זאת מ"שער הנבואה" פרק ב'. **דְּ'עַל־יְדֵי תּוֹרָה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נִבְרָאִים מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְשָׁם הֵבִיא מֵהַזֹּהַר פָּרָשַׁת שְׁלַח**[1]**:** – שמשם מסתבר, **"דְּלֵית קָלָא דְּאִתְאֲבִיד כוּ'** – אין קול הנאבד מהעולם, אלא באיזה מקום שהוא נשאר הקול, וכפי שהוא מביא שם מהזוהר, שאפילו הקול של הכאה במקל יש לו השפעה, עד להשפעה על קול אחר שנשאר באיזה שהוא מקום בעולם, **בַּר קָלָא דְּאוֹרַיְתָא וְצִלְוֹתָא דְּמָלִיךְ וּבָקֵעַ כוּ'".** – חוץ מקול התורה והתפלה שעולה ובוקע את הרקיע, הרי שאין קול התורה

1. קסח, ב. קסט, א.

והתפלה נשאר למטה – אלא הוא עולה למעלה. **וְהִנֵּה, מִכְּוָנַת הַתְּפִלָּה נִבְרְאוּ מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה כְּמוֹ מִכְּוָנַת הַתּוֹרָה,** – משתוות הרי תורה ותפלה בענין העבודה והכוונה, ששתיהן עולות באותה מדריגה – בעולם ה"בריאה", **וּבְלֹא כַּוָּנָה נִדְחֵית** – התפלה, **לְמַטָּה לְנַמְרֵי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי דַּף רמה עַמּוּד ב: "גּוֹ רָקִיעַ תַּתְאָה כו'** – כשהתפלה אינה "יאה" (בלשון הזוהר), כלומר, שהיא בלא כוונה, היא נדחית ב"רקיע תתאה" (תחתון) מהרקיעין תתאין ש"מדברין גו עלמא". וכפי שאומר שם להלן בזוהר: **דְּאִקְּרִין צְלוֹתִין פְּסִילָאן כו'",** – הנקראות תפלות פסולות, **וְעַיִן שָׁם פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל דַּף רא עַמּוּד ב:** – שם אומר הזוהר, **"אִי הִיא מְלָה כְּדְקָא יָאוּת כו'".** – אם המלה (של תפלה) היא כדבעי (כלומר, התפלה היא בכוונה – הממונה "נשיק לה" (מנשק אותה) ומעלה אותה למעלה). מכך מובן, שרק כשהיא "כדקא יאות" (כדבעי – בכוונה) היא עולה למעלה, אך כשהתפלה היא שלא בכוונה – אין היא עולה למעלה. נשאלת הרי השאלה, כיוון שעם כוונה משתוות התורה והתפלה, מדוע, איפוא, כשחסרה הכוונה, נבראים מהתורה מלאכים בעולם ה"יצירה" (שכן באותו עולם עולה התורה), ואילו התפלה נדחית למטה, ב'רקיע תתאה'?

קונטרס אחרון

קלא דאורייתא וצלותא דסליק ובקע כו' והנה מכוונת התפלה נבראו מלאכים בעולם הבריאה כמו מכוונת התורה ובלא כוונה נדחית למטה לגמרי כמ"ש בזהר פ' פקודי דרמ"ה ע"ב גו רקיע תתאה כו' דאקרין צלותין פסילאן כו' וע"ש פ' ויקהל דר"א ע"ב אי היא מלה כדקא יאות כו'.

~ יום שלישי ל' מרחשון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 308, אך ההפרש... עד עמ' 308, פקודי.

אַךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תּוֹרָה – שלא בכוונה, **לִתְפִלָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה – מוּבָן מֵאֵלָיו, כִּי לִמּוּד הַתּוֹרָה** – כשאומרים שהוא שלא בכוונה, היינו ש־**הוּא מֵבִין וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁלּוֹמֵד, דִּבְלָאו־הָכֵי לָא מִיקְרֵי לִמּוּד כְּלָל,** – בלי זה אין זה נקרא לימוד כלל, **רַק** – לימוד שלא בכוונה הוא, **שֶׁלּוֹמֵד סְתָם, בְּלֹא כַּוָּנָה לְשֵׁמָהּ** – הבא **מֵאַהֲבַת ה' שֶׁבְּלִבּוֹ בְּבְחִינַת גִּלּוּי,** – שכך צריך להיות לימוד התורה לשמה – שמצד האהבה הגלויה שבלבו להקדוש־ברוך־הוא – הוא לומד תורה, אך אצלו אין הדבר כן, **רַק מֵאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת הַטִּבְעִית,** – אהבה זו בלבד שוררת אצלו בשעה שהוא לומד תורה, אך חסרה בו אהבה שתהיה גלויה בלבו, שאהבה זו **תביא** אותו ללמוד את התורה שהוא לומד, **אַךְ אֵינוֹ לוֹמֵד "שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ" מַמָּשׁ** – שהלימוד יהיה מצד פניה **לְהִתְגַּדֵּל** – שיקראו לו "רב" וכדומה, **כו', דְּהָא לָא סָלִיק לְעֵילָּא מִן שְׁמָשָׁא,** – סוג לימוד כזה אינו עולה למעלה מהשמש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ** – זוהר **פָּרָשַׁת וַיְחִי דַּף רכג עַמּוּד ב,** – שמה שהפסוק אומר[2]: "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש", אין הכוונה לעמל התורה ש"לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש. לאחר מכן הוא אומר שם, שאפילו "עמלא דאורייתא" (עמל תורה), אם זה "בגין יקרא דילי" (בשביל יוקרו וכבודו העצמי), הוא גם כן "תחת השמש", שכן, אין זה עולה למעלה, **וְהַיְינוּ מְשׁוּם שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ וְכַוָּנָתוֹ** – שהוא עושה זאת לשם פניה של כבוד וכדומה, **הֵן מִתְלַבְּשׁוֹת בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר** – בדברי התורה שביטא בדיבורו, **וְאֵינָן מַנִּיחוֹת אוֹתָן לְסָלְקָא לְעֵילָּא.** – לעלות למעלה – הפניה שבאה מצד ה'קליפה' עוצרת את אותיות הדיבור של תורה מלעלות למעלה, **וְהָכֵי נָמֵי** – וכן גם כאן **בִּתְפִלָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה,** – דפיה"מ - אבל זה לא משווה אותה צלותא פסילאה - כיון דיש אצלו כוונתו הכללית - לשמים. וזהו דממשיך ומבאר[3] – **שֶׁמְּמַחֲשֵׁב מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת** – שלא מפיה"מ - דמ"ז זו

קונטרס אחרון

אך ההפרש בין תורה לתפלה שלא בכוונה מובן מאליו כי לימוד התורה הוא מבין ויודע מה שלומד דבלא"ה לא מיקרי לימוד כלל רק שלומד סתם בלא כוונה לשמה מאהבת ה' שבלבו בבחי' גילוי רק מאהבה המסותרת הטבעית אך אינו לומד שלא לשמה ממש להתגדל כו' דהא לא סליק לעילא מן שמשא כמ"ש בפ' ויחי דרכ"ג ע"ב והיינו משום שמחשבתו וכוונתו הן מתלבשות באותיות הדבור ואינן מניחות אותן לסלקא לעילא וה"נ בתפלה שלא בכוונה שמחשב מ"ז (אלא מפני שכוונתו לשמים

2. קהלת א, ג. **3.** הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

מתלבשת בהדבור וממשיכו למקומה כו' למטה כו'[3] – כלומר, בלי הכוונה של פירוש המילות, שאינה עושה את התפלה – **פסולה**, כיוון שיש לו את הכוונה הכללית, שהוא מתפלל "לשם שמים", אלא שמחשב מחשבות זרות, כלומר, מחשבות שלא מפירוש המילות – הרי מחשבה זרה זו מתלבשת בדיבור ומורידה אותו למטה – מחשבות זרות אלו אינן מאפשרות לאותיות התפלה לעלות למעלה, **(אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבְּנָתָן לַשָּׁמַיִם,** – הוא הרי מתפלל להקדוש־ברוך־הוא, אלא שמתערבבות מחשבות זרות בתפלתו, **לָכֵן** – לכן, **יֵשׁ לָהּ תִּקּוּן בְּקַל לַחֲזֹר וְלַעֲלוֹת,** – מהמקום שאליו נדחתה, **כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה אֲפִלּוּ תְּפִלָּה אַחַת מְלֻקֶּטֶת מִתְּפִלּוֹת כָּל הַשָּׁנָה,** – ביום אחד התפלל חלק אחד מהתפלה בכוונה, וביום שני – חלק שני, וכו', הרי כשמתאספות יחד, מכל התפילות שבמשך שנה שלימה, תפלה אחת בכוונה – עולות אז[4] כל התפילות של כל השנה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמִקְדַּשׁ מֶלֶךְ' פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי).** – על כל פנים, הרי, שתורה שלא בכוונה, היא למעלה בפרט אחד, מאשר תפלה שלא בכוונה, שמתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ואילו תפלה שלא בכוונה נדחית למטה. מצד שני, כאשר ה"שלא בכוונה" של תורה מבוסס על ענין שאינו מאפשר לה לעלות למעלה (שזוהי פניה) – היא אז למטה מתפלה שלא בכוונה. שכן, בתפלה – כשהוא מתפלל, לאחר מכן, תפלה בכוונה, כולל גם תפלה אחת מלוקטת מתפילות שנה שלימה – עולה שוב התפלה למעלה; ואילו בתורה הרי גם כשהוא חוזר עליה בכוונה לשמה, אין זה מועיל לתורה שלמד מתוך פניה – אלא עליו לעשות תשובה, ועד שהוא עושה תשובה – התורה היא בגלות ב'קליפה' שממנה באה הפניה. אלא, כיוון שכל יהודי הרי סוף־כל־סוף יעשה תשובה, שהרי "לא ידח ממנו נדח" – לכן, "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות שלא לשמה" (כולל "שלא לשמה" של פניה), כי הרי סוף־כל־סוף יהיה "בא לשמה", כשיעשה תשובה, כפי שמסביר רבנו הזקן בסוף פרק ל"ט ב"תניא".

קונטרס אחרון

לכך יש לה תיקון בקל לחזור ולעלות כשמתפלל בכוונה אפי' תפלה אחת מלוקטת מתפלות כל השנה כמ"ש במק"מ פ' פקודי)

~ יום רביעי א' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 308, ומ"ש בפ' פקודי... עד עמ' קנה, האצי'.

וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּ – זוהר **פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי:** – דף רמ"ה עמוד ב', הנזכר לעיל, שתפלה שלא בכוונה נדחית **"גּוֹ רָקִיעַ תַּתָּאָה",** – לרקיע התחתון, הרי על־כל־פנים התפלה עולה ב"רקיע תתאה", **וּבְ** – זוהר **פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל** – דף ר"א עמוד ב' הנזכר לעיל, **מַשְׁמַע דְּדוּקָא אִי אִיהִי מְלָא כְּדְקָא יָאוּת, סָלְקִין עַמָּה עַד אֲוִירָא דִּרְקִיעַ דִּלְעֵילָא כו'** – שדוקא אם זו מלה כדבעי (אם התפלה היא בכוונה), היא עולה איתה עד לאויר הרקיע העליון, הרי, מתי היא עולה לרקיע? – דוקא כשזה "מלה כדקא יאות", כשהיא בכוונה, כיצד זה תואם, איפוא, למה שאומר בפרשת פקודי, שגם כשהתפלה היא שלא בכוונה היא עולה על־כל־פנים ברקיע תתאה (התחתון)? **לֹא קַשְׁיָא מִידֵי;** – לא קשה כלל, **דְּרָקִיעַ תַּתָּאָה** – התחתון, **מְאִינּוּן רְקִיעִין דְּמַדְבְּרֵי גּוֹ עָלְמָא שְׁבְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי** – מאותם רקיעים המנהיגים בעולם, **הֵן דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, וּדְפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל** – הרקיע אודותו מדובר בפרשת ויקהל שבזוהר, **הֵן דְּ"וְעִיר אַנְפִּין" דַּעֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר הַשֵּׁמוֹת פֶּרֶק ג נַּבֵּי "וְעִיר אַנְפִּין" דַּעֲשִׂיָּה, עַיֵּן שָׁם.** – אפשר ללמוד, שבשאלה היתה הסברא, שה"רקיע תתאה" שבזוהר פרשת פקודי, הוא גם המקום והמדריגה של "רקיע דלעילא" אשר בזוהר פרשת ויקהל, שהרי גם "רקיע תתאה" הוא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש, ואילו בתירוץ הן שתי מדריגות נפרדות, בזוהר פרשת פקודי הוא "מלכות דעשיה" ובפרשת ויקהל הוא "ז"א דעשיה", שם

קונטרס אחרון

ומ"ש בפ' פקודי גו רקיע תתאה ובפ' ויקהל משמע דדוקא אי איהי מלה כדקא יאות סלקין עמה עד אוירא דרקיע דלעילא כו'. לק"מ דרקיע תתאה מאינון רקיעי' דמדברי גו עלמא שבפ' פקודי הן דמלכות דעשי' ודפ' ויקהל הן דז"א דעשי' כמ"ש בע"ח שער השמות פ"ג גבי ז"א דעשיה ע"ש.

---

4. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה מל' הזוהר שם משמע שצריך להתפלל "צלותא אחרא זכאה" ו"כד סלקא" מעלין עמה (כיון שיש תפלה נלקטת כו') התפלות שנדחו. ופי' המק"מ דכתב "הרב" שא"צ בתפלה זו כל הי"ח ברכות בכוונה. וצע"ק (בכל אופן) הל' במק"מ. וכדאי לברר להשוות הדפוסים דלכאורה יש טה"ד".

עולה התפלה כשהיא "כדקא יאות", כדבעי, ומשם – למעלה יותר באלקות של עשר הספירות של "יצירה" ו"בריאה" – כנזכר לעיל, אלא בעיקר הוא רוצה "להודיע" את הדיוק, שבאם אין זה "כדקא יאות", כדבעי, אין היא עולה אף לא "בז"א דעשיה" – כי־אם ב"מלכות דעשיה".

יכולים להסביר בזה, שבתפלה שלא בכוונה, כשהתפלה נדחית ל"רקיע תתאה", אין זה ענין של עליה של תפלה לפעול הפעולה שעל התפלה לפעול, כי כדי לפעול מילוי הבקשות שבתפלה – צריך הרי להימשך מלמעלה מהעולם – בעולם, לפעול רפואתו של חולה או ברכת השנה וכדומה, הרי בשעה שהתפלה נדחית עד "מלכות דעשיה" – הרי זה המקום והמדריגה שמהם מקבלים כל עניני העולם חיות, אי אפשר הרי שתהיה משם המשכה למלא ענין החסר בעולם, ואילו בשעה שהעליה היא ב"ד"א דעשיה" (וזאת על־ידי תפלה בכוונה) שמשם יכולה להימשך המשכה בעולם למלא את הבקשה בענינים החסרים בעולם. **וְהָא דְּמַשְׁמַע** – ומה שנראה **לְכְאוֹרָה בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי** – בזוהר, **דְּגַם תְּפִלָּה פְּסוּלָה** – תפלה שלא בכוונה, שמחשבות זרות מתערבבות בה, **עוֹלָה עַד הֵיכָל הָרִאשׁוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ נִדְחֵית לְמַטָּה, וְהוּא בְּ"זְעִיר אַנְפִּין" דְּבְרִיאָה** – ה"היכל הראשון" הוא בזעיר־אנפין דבריאה. הרי, שאפילו תפלה פסולה עולה לכתחילה עד זעיר־אנפין דבריאה? – **לֹא קָשְׁיָא מִידֵי;** – לא קשה כלל, **שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ כָּל הָעֲוֹנוֹת כַּמָּשׁ קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת עוֹלוֹת לְשָׁם אֲפִלּוּ עַד הֵיכָל הַר', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב** – בזוהר שם, **דַּף רנב עמוד א, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאֵין מָהוּת הָעֲלִיּוֹת שָׁוֹת, וְאֵין עֲרוֹךְ וְדִמְיוֹן בֵּינֵיהֶם** – בין ה"עליות", **אֶלָּא בְּשִׁתּוּף הַשֵּׁם בִּלְבָד,** – שכולן נקראות בשם "עליה", **וְדַי לַמֵּבִין.** – כלומר, העליה של הענינים הטובים, היא עליה שהדבר מתעלה שם במדריגה עליונה יותר בקדושה, ופועל מה שהוא צריך לפעול; ואילו בעליה של עוונות – הדבר הפוך, היא פועלת שם – במדריגה העליונה יותר שבקדושה – **פגם**. על־דרך־זה מה שאומרים שתפלה פסולה עולה עד "היכל הראשון", אין זה ענין העליה שבתפלה בכוונה. **וּבָזֶה יוּבַן גַּם־כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב שָׁם** – בזוהר **דַּף רמז, שֶׁבְּהֵיכָל הַב'** [אולי צ"ל **אזדמן הממונה**. ואולי צ"ל **קיימין הלבושים**] **ממונה על הלבושים שמלבישים הנשמה ממעשה המצות אף שהן בג"ע התחתון דעשי' כמש"ש דר"י. והנה תפלה פסולה עדיפא מתורה שלא לשמה ממש שהיא תחת השמש והתפלה היא גו רקיע כו'. אבל תורה סתם אִזְדַּמַּן הַמְמֻנֶּה**[5]**. וְאוּלַי צָרִיךְ לִהְיוֹת: קַיְמִין הַלְּבוּשִׁים**[6]**] מְמֻנֶּה עַל הַלְּבוּשִׁים שֶׁמַּלְבִּישִׁים הַנְּשָׁמָה מִמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת,** – מובאות כאן גירסאות שונות שרבנו הזקן מעתיק כאן מהזוהר: או "אזדמן הממונה", הממונה נמצא במזומן, או "קיימין הלבושין", עומדים שם הלבושים, הוספת כ"ק רבינו: וואס אזדמן או קיימין איז בהיכל הב' - מדגיש זייער שייכות צו היכל הב'[7] – [אזדמן וקיימין הוא בהיכל הב' – מדגיש שייכותם להיכל הב'], **אַף שֶׁהֵן** – מעשה המצוות ובמילא הלבושים לנשמה הנעשים ממעשה המצוות, **הֵן בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן דַּעֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם** – בזוהר, **דַּף רי.** – כיצד, איפוא, אומרים שבהיכל הב' שבעולם ה"בריאה" ישנו הממונה או הלבושים שממעשה המצוות? אלא, כאמור לעיל, מהות העליה אינה דומה, ובמילא מובן, שמבלי הבט על כך שהמקום והמדריגה למצוות המעשיות הוא בגן־עדן התחתון של עולם ה"עשיה" – אין בכך סתירה למה שאומרים שהנשמה עולה בהיכל הב' של עולם ה"בריאה" ואשר משם באים הלבושים לנשמות ממעשה המצוות – שכן, "מהות" העליה אינה דומה, מה שאומרים שהעליה היא עד עולם ה"בריאה" על ענין שיש לו שייכות למעשה המצוות – אין זו העליה הנעשית ממעשה המצוות עצמן בגן־עדן התחתון של עולם ה"עשיה", ולכן, למרות שהמדריגה ממעשה המצוות עצמן היא בגן־עדן התחתון של עולם ה"עשיה", אין זה סותר למה שהנשמות יכולות לעלות בעולם ה"בריאה" ואשר משם באים הלבושים ממעשה המצוות, שכן עליה זו איננה עליה ממש כפי העליה שממעשה המצוות עצמן.

וְהִנֵּה, תְּפִלָּה פְּסוּלָה – תפלה עם מחשבות זרות, **עֲדִיפָא** – עדיפה, **מִתּוֹרָה "שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ" מַמָּשׁ,** – מאשר תורה מתוך פניה של כבוד וכדומה, **שֶׁהִיא** – תורה שלא לשמה ממש, היא **תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ** – כלומר, שאין היא עולה כלל למעלה, כנזכר לעיל מהזוהר שתורה היא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש, אך כשהוא "עביד בגין יקרי", כשהוא לומד מתוך פניה של כבוד וכדומה, היא "תחת השמש", **וְהַתְּפִלָּה** – גם תפלה פסולה, **הִיא גּוֹ רָקִיעַ כו'.** – היא ברקיע תחתון, כנזכר לעיל, הרי שבפרט זה תפלה פסולה היא למעלה מתורה שלא

קונטרס אחרון

והא דמשמע לכאורה בפ' פקודי דגם תפלה פסולה עולה עד היכל הראשון שממנו נדחית למטה והוא בז"א דבריאה. לק"מ שהרי אפי' כל העוונות ממש קלות וחמורות עולות לשם אפי' עד היכל הד' כמ"ש דרנ"ב ע"א אלא ודאי שאין מהות העליות שוות ואין ערוך ודמיון ביניהם אלא בשיתוף השם בלבד וד"ל. ובזה יובן ג"כ מש"ש דרמ"ז שבהיכל הב' [אולי צ"ל אזדמן הממונה. ואולי צ"ל קיימין הלבושים] ממונה על הלבושים שמלבישים הנשמה ממעשה המצות אף שהן בג"ע התחתון דעשי' כמש"ש דר"י. והנה תפלה פסולה עדיפא מתורה שלא לשמה ממש שהיא תחת השמש והתפלה היא גו רקיע כו'. אבל תורה סתם

---

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה'". **6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אנשטאט [במקום] 'ממונה על הלבושין'". **7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וצע"ק דלכאורה יותר מזה איתא שם – דהלבוש **איתעביד** בהאי היכלא ע"י מעשה המצוה".

לשמה ממש, **אֲבָל תּוֹרָה סְתָם שֶׁאֵינָהּ "שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ" רַק מֵאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת טִבְעִית** – להקדוש־ברוך־הוא, שיש בכל יהודי בטבע, כי גם כשהוא לומד תורה **סתם**, מפני שכך הרגילו אותו ללמוד תורה – אבל הרי בפנימיות יש בזה האהבה המסותרת שבטבע כל אחד מישראל להקדוש־ברוך־הוא, **לָא גָּרְעָא** – אינה גרועה, **מֵהֶבֶל פִּיהֶן שֶׁל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן**, – ילדי ה"חדר" שלומדים תורה, **דְּסָלִיק לְעֵילָא**, – שעולה למעלה, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא הֶבֶל שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא**[8], **וְסָלִיק לְעֵילָא** – הבל הפה של תינוקות של בית רבן עולה למעלה, **אַף אִם הוּא שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ**, – כי אם, **מְיִרְאַת הָרְצוֹעָה שֶׁבְּיַד הַסּוֹפֵר**, – ה"מלמד", הרי, שלימודם, במקרה זה, הוא רק מפני פחד הרצועה – ואף־על־פי־כן זה עולה למעלה, כיוון שאין בזה שום חטא, כך גם כשלימוד התורה הוא **סתם** – לא שלא בכוונה, הרי שאין בלימוד זה שום חטא (שלא כפי שהדבר בלימוד תורה שלא לשמה, לשם פניה), ולכן זה עולה למעלה, **וְעַיֵּן שָׁם** – בזוהר, **דַּף רנה עַמּוּד ב, שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵם מַעֲלִים הַהֶבֶל שֶׁל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן עַד הָאֲצִילוּת:**

קונטרס אחרון

שאינה שלא לשמה רק מאהבה מסותרת טבעי' לא גרעא מהבל פיהן של תינוקת של בית רבן דסליק לעילא מפני שהוא הבל שאין בו חטא וסליק לעילא אף אם הוא שלא לשמה ממש מירא הרצועה שביד הסופר וע"ש דרנ"ה ע"ב שהמלאכים הם מעלים ההבל של תינוקת שב"ר עד האצי':

~ יום חמישי ב' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנה, להבין מ"ש בפע"ח... עד עמ' 310, דז"א כו'.

לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'פְרִי עֵץ חַיִּים'[1], **דְּכַזְמַן הַזֶּה**[2] – בדורות האחרונים, **עִקַּר הַבֵּרוּר** – הוא, **עַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה דַּוְקָא**[3], – בירור הניצוצות דתהו שנפלו בקליפת "נוגה" מצד "שבירת הכלים" שהיתה בתהו, שבני ישראל (נשמות בגופים) מבררים אותם מה'קליפה' ומעלים אותם לשורשם הנעלה שבתהו, דבר הנעשה גם על ידי קיום מצוות מעשיות שעושים בדברים גשמיים שחיותם היא מקליפת "נוגה", וגם על ידי לימוד התורה שנתלבשה בדברים גשמיים, ויהודי לומד אותה בפיו ובשפתיו הגשמיים, וגם על ידי תפלה שהיא עבודה רוחנית שהנפש האלקית "פועלת" על הנפש הבהמית (שחיותה היא מקליפת "נוגה"), שתתברר ותגיע לאהבת השם יתברך – אומר ב"פרי עץ חיים", שבזמן הזה, עיקר בירור ניצוצות התהו, הוא על ידי ענין התפלה דוקא, **אַף שֶׁהַלִּמּוּד תּוֹרָה לְמַעְלָה מֵהַתְּפִלָּה.** – שהרי "ותלמוד תורה כנגד כולן"[4], למעלה גם מ"עיון תפלה", מדוע, איפוא, עיקר הבירור הוא על ידי תפלה דוקא? – **הָעֲנָיַן הוּא, שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת מוֹסִיפִין אוֹר בַּאֲצִילוּת כוּ'**, – הרי ישנה ההמשכה שב"סוד שורש", כמה שקבע הקדוש ברוך הוא שיומשך גילוי "אור אין סוף" ואלקות בעולמות, וישנה ההמשכה ש"בסוד תוספת", מה שעל ידי עבודה ממשיכים הוספה בזה, וה"תוספת" – "מרובה על העיקר", למעלה מעלה מכפי שזה נמשך "בסוד שורש". הרי שעל ידי תורה ומצוות ממשיכים "בסוד תוספות", הוספה באור של עולם

קונטרס אחרון

להבין מ"ש בפע"ח דבזמן הזה עיקר הבירור ע"י התפלה דוקא אף שתלמוד תורה למעלה מהתפלה. הענין הוא שע"י תו"מ מוסיפין אור באצי'

---

8. שבת קיט, סע"ב. וראה להלן בהוספה. **1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עיי"ש ש"א פ"ז". **2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה משנ"ת לקמן הטעם הוא לאו דוקא בזמה"ז. ומש"כ (קסב, ב) "משא"כ בדורות הראשונים" – היינו שאז נתברר כרגע, אבל ג"כ ע"י ק"ש כו' ופסד"ז – (אבל לא מזכיר תפלה – שרק היא משנה ומרפא החולה וכו') ולא תומ"צ. ואולי גם כאן הפי' כן (דלא כרגע) ובפע"ח שם שקודם חורבן ביהמ"ק "היו זו"ן פב"פ כו' ולא היו צריכין אל תפלתנו כו' כי מעולם לא היו מסתלקין המוחין מהם" – שעפ"ז מובן שכשההסתלקות גדלה יותר (– בזמה"ז) מוכרחת התפלה יותר. ועייג"כ אגה"ק ספ"ה וסס"ט בנוגע לצדקה לגבי תורה – ומהאי טעמא מובן ג"כ בתפלה לגבי תורה. וא"ת הרי תפלה (בקשת ריפוי החולה כו') היא מ"ע מה"ת גם בדורות הראשונים – ול"ק כי זהו ענין בפ"ע, ואינו שייך לנדו"ד: איך הוא בירור הניצוצות שהיא תכלית ירידת הנשמה כו'". **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בתחלת קו"א (ד"ה הא והב') – דמ"ן דנוקבא ה"ז מצוות מעשיות דוקא (ותפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקימת שפתיו הוי מעשה) – ואולי הבי' דשם – כשצ"ל החזרת פב"פ כו' משא"כ כאן (בזמה"ז) כשצריך להמשיך למטה מטה כו' שהעיקר ההמשכה מלמע' מעלה ומאד העליון – העיקר בכל מאדך, כוונת התפלה (ביחד עם הניצוצות דעשי' – כדלקמן קסב, בהנ"ל). ועיין מאמר הצ"צ שבסו"ס תו"א (קה"ת) ספ"ב". **4.** פאה פרק א' מ"א.

קונטרס אחרון

כו'. פי' אור א"ס ב"ה בכלים דאצי' ע"י ת"ת בפנימית דהיינו המשכות המוחין ובקיום המצות בחיצונית הכלים שהם בחי' נה"י שבי"ס ז"א שבאצי' רק שמתלבשים בבי"ע בתורה ומצות הנשמיים שבעוה"ז. אבל התפלה היא המשכת אור א"ס ב"ה לבי"ע דוקא לא בדרך התלבשות בלבד רק האור ממש לשנות הנבראים מכמות שהם שיתרפא החולה וירד הגשם משמים לארץ ויולידה ויצמיחה. משא"כ בתו"מ שאין שינוי בקלף התפילין ע"י הנחתן בראש ובזרוע וגם במצות שעשייתן הוא גמר מצותן השינוי הוא ע"י אדם ולא בידי שמים כבתפלה שהיא המשכת החיות מא"ס ב"ה שהוא לבדו כל יכול והלכך כדי להמשיך אור א"ס ב"ה למטה א"א בלי העלאת מ"ן מלמטה דוקא. משא"כ לת"ת שבאצי' המיוחדת בלא"ה במאציל ב"ה והעלאת מ"ן במוחו ולבו של אדם היא בחי' רשפי

ה"אצילות". **פְּרוּשׁ** – ממשיכים **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּכֵלִים** – וספירות **דַּאֲצִילוּת; עַל־יְדֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה** – ממשיכים "אור אין סוף" **בְּפְנִימִית, דְּהַיְנוּ הַמְשָׁכוֹת הַמּוֹחִין;** – שכשם שלימוד התורה הוא הרי במוחין והשגה (של האדם הלומד), כך הוא פועל למעלה המשכת מוחין בספירות (ומוחין הם הרי פנימיות הספירות), **וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת** – ממשיכים "אור אין סוף" **בְּחִיצוֹנִית הַכֵּלִים, שֶׁהֵם בְּחִינוֹת: נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד, שֶׁבַּעֲשֶׂר סְפִירוֹת "זְעֵיר אַנְפִּין" שֶׁבַּאֲצִילוּת;** – "זעיר אנפין", ששת המדות, הן הרי "פרצוף" שלם שיש בו עשר ספירות, הרי שב"נצח־הוד־יסוד" (חיצוניות ה"ז"א") שהן "לבר מגופא"[5] (מחוץ לגוף "פרצוף" ז"א) – נמשך בהן "אור אין סוף" על ידי שמקיימים מצוות במעשה בכוח העשיה של האדם, שהוא הרי החיצוניות שבאדם (הרי עיקר ההמשכה שממשיכים "אור אין סוף" – על ידי תורה ומצוות – הוא ב"אצילות"), **רַק שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת הַנַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה.** – מהמשכת המוחין הנמשך ב"אצילות" – נעשה התלבשות בתורה שבעולם הזה, ומההמשכה שבחיצוניות הכלים של "ז"א דאצילות" – נעשה התלבשות במצוות שבעולם הזה – הרי זה פועל רק בגשמיות של התורה והמצוות – אך לא בגשמיות העולם. **אֲבָל הַתְּפִלָּה הִיא הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה דַּוְקָא, לֹא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת בִּלְבַד,** – שהאור מתלבש בדבר אחר ואותו דבר נמשך בעולם הזה, כפי שהדבר בתורה, **רַק הָאוֹר** – של "אין סוף" **מַמָּשׁ,** – פועל בעולם הזה, **לְשַׁנּוֹת הַנִּבְרָאִים מִכְּמוֹת שֶׁהֵם, שֶׁיִּתְרַפֵּא הַחוֹלֶה,** – על ידי בקשת "רפאינו" שבתפלה, **וְיֵרֵד הַגֶּשֶׁם מְשָׁמַיִם לָאָרֶץ וְיוֹלִידָהּ וְיַצְמִיחָהּ**[6]. – על ידי ההמשכה של "ברכת השנים", הרי שהאור פועל שינוי בנבראים הגשמיים. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁאֵין שִׁנּוּי בְּקֶלַף הַתְּפִלִּין** – שעליהם נכתבו פרשיות התפילין, **עַל־יְדֵי הֲנָחָתָן** – של התפילין, **בָּרֹאשׁ וּבַזְּרוֹעַ**[7]. – על ידי הנחת התפילין על הראש, לא מתהווה שינוי בקלף התפילין מצד המשכת המוחין ושיעבוד המוח הנמשך על ידי התפילין שבראש, ועל ידי הנחת התפילין על היד לא מתהווה שינוי בקלף התפילין על ידי ההמשכה של תפילין של יד והשפעתה לשעבד הלב. **וְגַם בְּמִצְוֹת שֶׁעֲשִׂיָּתָן הוּא גְּמַר מִצְוָתָן** – שלא כפי שהדבר בתפילין, שבתחילה ישנן התפילין ולאחר מכן מניחין אותן על הראש ועל הזרוע, אלא אפילו המצוות שעשייתן היא השלמתה של המצוה (כמו למשל כתיבת ספר תורה, או הקמת סוכה (בהתאם לדיעות שעשיית הסוכה עצמה יש בה משום מצוה[8]) – כאן יש כבר שינוי בדבר עצמו כשהמצוה נעשית – אך, הרי **הַשְּׁנוּי** – שמתהווה בדבר, **הוּא עַל־יְדֵי אָדָם, וְלֹא בִּידֵי שָׁמַיִם בְּכִתְפָּלָה,** – שהתפלה פועלת שינוי בעולם, בחולה שיתרפא וכו', **שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ "כֹּל יָכוֹל";** – ובכוחו לשנות ממצב אחד בעולם הזה למצב אחר, ממצב של חולה למצב של ריפוי החולה, ושירד גשם כדי שהארץ תצמיח, **וְהִלְכָּךְ,** – ולכן, **כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה,** – בעולם הזה **אִי־אֶפְשָׁר בְּלִי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" מִלְּמַטָּה דַּוְקָא.** – שהאדם שלמטה מעלה "מ"ן" ועושה "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה) בעבודתו בתפלה להמשיך "אור אין סוף" למטה, וכפי שיסביר רבנו הזקן מיד להלן, שזו עבודה בבחינת בלי־גבול של האדם, שהיא כלי להמשיך הבלי־גבול שלמעלה ובזה מתבטא ה"העלאת מ"ן". **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבַּאֲצִילוּת,** – לפני שההמשכה נמשכת על ידי לימוד התורה, שהמשכה זו היא, כאמור לעיל, בעיקר ב"אצילות", **הַמְיֻחֶדֶת** – התורה מיוחדת **בְּלָאוֹ־הָכֵי** – בין כך, **בַּמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא.** – ב"אור אין סוף" שהאציל עולם ה"אצילות". וכיוון שאין על המשכה זו להיות המשכת "אור אין סוף" למטה – לא נדרשת "העלאת מ"ן" מלמטה. **הוספת כ"ק רבינו:** "ואיך זה מ"ן (ושייכות) לאא"ס – ע"ז מבאר" – וכיצד זה יכול להיות "מיין נוקבין" (ושיהיה לה שייכות) ל"אור אין סוף" – על כך מסביר רבנו הזקן להלן: **וְהַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" בְּמֹחוֹ וְלִבּוֹ**

---

5. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **6.** ע"פ לשון הכתוב – ישעי' נה, י. **7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מקדים ראש לזרוע – בתש"י רק ביד (מדות) ולא בראש (מוחין), ואולי י"ל הטעם, כי הנחת תש"י **בעניננו** – היא ממוצע בין הנחתן "בראש" (שאין בה עשי' **כלל** בעת ההנחה) ל"מצות שעשייתן הוא גמר מצותן", כי בהנחת תש"י צ"ל **וקשרתם**". **8.** שו"ע אדה"ז ר"ס תרמא. וש"נ.

שֶׁל אָדָם, הֵיא בְּחִינַת **"רִשְׁפֵּי אֵשׁ" בְּלִי גְּבוּל**, – כמו "אין סוף", וְ– אהבה בלי גבול זו **נִקְרֵאת "מְאֹדֶךָ"**, – האהבה שהיא "בכל מאדך", בלי גבול של האדם. למרות שזה "מאדך", "מאד" שלך, שבאדם אחד זה בלי גבול ובאדם שני זה בבחינת גבול, ובנוסף על כך שהאדם כולו הוא הרי מוגבל, ואפילו הבלי־גבול שלו הוא גם כן גבול, בכל זאת מספיק הדבר – **כְּדֵי לְעוֹרֵר בְּחִינַת אֵין־סוֹף**, – ובלי גבול, בלי גבול שלמעלה – בלי גבול אמיתי, שהרי ה"העלאת מ"ן" צריכה להיות מעין בחינת ואופן האור שעליה להמשיך, ובשעה שזה בבחינה של בלי־גבול באדם – הרי זו "העלאת מ"ן" להמשיך ה"בלי גבול שלמעלה" – אין סוף, **וְהֵינוּ עַל־יְדֵי גְּבוּרוֹת דְּ־שם ס"ג, שֶׁהֵן הֵן הָרפ"ח** – 288 **נִיצוֹצִין כו'**. – האהבה וה"רצוא" של "בכל מאדך" בעבודת התפלה שלו, נעשות באדם על ידי ההמשכה מגבורות של שם "ס"ג", השם שהוא מקור לרפ"ח ניצוצות התהו, הבאים מכלים דתהו, שספירות דתהו היו ב"רצוא" בלי הגבלה, כך גם ה"רצוא" והאהבה של הנשמה הוא בבחינת "בכל מאדך", בלי הגבלה. **וְלָכֵן נִקְרֵאת הַתְּפִלָּה "חַיֵּי שָׁעָה"[9], הֵיא** – "שעה" היא **מַלְכוּת הַיּוֹרֶדֶת בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**, – הפירוש הפשוט של "חיי שעה" הוא, שתפלה היא בקשה על עניני העולם הנתונים תחת גדר הזמן: בקשה לרפואה, שלום ומזונות, כפי שרש"י מפרש. כאן מפרש רבנו הזקן כפי שהדבר הוא בשורש, בספירות העליונות, שספירת ה"מלכות" היא הרי מקור הזמן, שכן, ב"מלכות" ישנו הענין של "מלך מלך ימלוך", "מֶלֶךְ" בהוה, "מָלַךְ" בעבר ו"ימלוך" בעתיד, ובמיוחד כפי ש"מלכות" יורדת להחיות עולמות בריאה־יצירה־עשיה, הרי זו חיות העולמות שיש בהם ענין הזמן. הרי כיוון שעל ידי תפלה ממשיכים המשכה בבריאה־יצירה־עשיה, וזאת על ידי ספירת ה"מלכות", מקור בריאה־יצירה־עשיה – לכן נקראת תפלה "חיי שעה", **וְתוֹרָה** – נקראת **"חַיֵּי עוֹלָם"[20]**, – שבספירות, "עולם" **הוא "זְעֵיר אַנְפִּין"[10], כִּי רמ"ח פִּקּוּדִין** – 248 מצוות־העשה של תורה, **הֵן מִתְחַלְּקִין בְּעֶשֶׂר כֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין" כו'**. – ו"זעיר־אנפין" היא הרי ספירות שב"אצילות", וב"תורה אור" סוף פרשת תרומה, כתוב שז"א היא סוף עולמות האין־סוף, למעלה לגמרי מבריאה־יצירה־עשיה.

אש בלי גבול ונק' מאדך כדי לעורר בחי' א"ס והיינו ע"י גבורות דס"ג שהן הן הרפ"ח ניצוצין כו' ולכן נק' התפלה חיי שעה היא מלכות היורדת בבי"ע ותורה חיי עולם הוא ז"א כי רמ"ח פקודין הן מתחלקין בי' כלים דע"ס דז"א כו'.

קונטרס אחרון

~ יום שישי ג' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 310, והנה במ"א כתב... עד עמ' 310, דוקא.

וְהִנֵּה, **בְּמָקוֹם אַחֵר**[11] **כָּתַב**[12] **שֶׁרמ"ח** – 248 **מִצְוֹת־עֲשֵׂה הֵן בְּהִ' חֲסָדִים** – של ז"א דאצילות, שכל מצות־עשה, היא הרי כלי לחסד ולהמשכת אלקות, **וּשְׁסָ"ה** – 365 מצוות **לֹא־תַעֲשֶׂה בְּהִ' גְּבוּרוֹת וְכו'**, – של ז"א דאצילות, שגבורות הן הרי ענין של צמצום והגבלה – באות מהן מצוות הלא־תעשה שהן הגבלה לעצירת השפעת הקדושה שלא תגיע ל"חיצונים", **וּבְמָקוֹם אַחֵר כָּתַב**[13] **שֶׁהֵן** – תרי"ג (613) המצות, הן **תַּרֵי"ג אֲרָחִין נְמְשָׁכִין מֵחַד אָרְחָא כו'**, – 613 דרכים (המשכות), הנמשכות מ"דרך" אחת (מקור והמשכה), **שֶׁהוּא לַבְּנוּנִית וְכו'**. – לובן וחסד של "כתר עליון", שם אין גבורה כלל, כפי הלשון בזוהר (שם): "לית שמאלא בהאי עתיקא" – אין שמאל וגבורה ב"עתיק" (בפנימיות ה"כתר"), כי־אם חסדים בלבד. הרי לכאורה יש בכך משום סתירה: כאן הוא אומר שרמ"ח המצוות הן בכלים של עשר ספירות דז"א, ובזוהר אומר שרמ"ח מצוות־עשה הן בה' חסדים, ושס"ה לא־תעשה בה' גבורות של ז"א, ובמקום אחר בזוהר הוא אומר, שהמצוות הן במדריגה שהיא "לבנונית" (הלובן של "כתר עליון") שאין בה גבורות כלל? **אַךְ הָעִנְיָן, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת לְתַקֵּן רְמ"ח** – 248 **אִבְרֵי "זְעֵיר אַנְפִּין", עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף**

ע"י גבורות דס"ג שהן הן הרפ"ח ניצוצין כו' ולכן נק' התפלה חיי שעה היא מלכות היורדת בבי"ע ותורה חיי עולם הוא ז"א כי רמ"ח פקודין הן מתחלקין בי' כלים דע"ס דז"א כו'.

קונטרס אחרון

והנה במ"א כתב שרמ"ח מ"ע הן בה' חסדים ושס"ה ל"ת בה"ג וכו' ובמ"א כתב שהן תרי"ג ארחין נמשכין מחד ארחא כו' שהוא לבנונית וכו'. אך הענין שכל המצות לתקן רמ"ח אברי ז"א

---

9. שבת י, א. **10.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כנ"ל שע"י תומ"צ ממשיכין מוחין וכו' בי"ס דז"א". **11.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה אוה"ת להצ"צ בראשית כרך ג' ע' תעא ובכ"מ". **12.** ראה ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ד. **13.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "זח"ג קכט, א".

בָּרוּךְ־הוּא בַּמֹּחִין, הַכְלוּלִין בְּהּ' חֲסָדִים וְהּ' גְּבוּרוֹת, – על דרך־משל באדם, הנטיה במוח לחסד ולגבורה; הרי, כיוון שענין המצוות הוא לתקן רמ"ח האברים של "ז"א" – לכן אומרים, שמצוות הן בכלים של הספירות דז"א. וכיוון שמתקנים רמ"ח האברים דז"א על ידי המשכת "אור אין סוף" במוחין, שהם בה' חסדים והּ' גבורות – לכן הוא אומר לפעמים שהמצוות הן בה' חסדים והּ' גבורות. **וּמְקוֹר הַמֹּחִין הוּא לַבְּנוּנִית כּוּ'**, – של "כתר", **הוּא הָעֹנֶג וְחֵפֶץ הָעֶלְיוֹן לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר לְמַטָּה לְרַמ"ח אֵבָרִין דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין"**, – "ז"א" לגבי "כתר" נקראת "מטה" לגבי "מעלה", **וּמִתְחַלֶּקֶת הַהַמְשָׁכָה לְתַרי"ג** – 613 **הַמְשָׁכוֹת פְּרָטִיוֹת, לְפִי בְּחִינַת עֶרֶךְ הַמִּצְוֹת, כְּגוֹן בְּצְדָקָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים נִמְשָׁךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְחִיצוֹנִיוּת הַכְּלִי דְּחֶסֶד דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין"**, – "חסד דרועא ימינא", על ידי חסד למטה נמשך ב"דרועא ימינא" מחסד ד"אצילות", כלומר, כשם שה"אתערותא דלתתא" (ההתעוררות מלמטה) של האדם היא בפעולה של חסד, כך היא ה"אתערותא דלעילא" (ההתעוררות מלמעלה) הפועלת למעלה המשכה של חסד (חסד דז"א), **וּבְקִיּוּם הַדִּינִין** – על ידי קיום המצוות בענינים של דינים, נמשך "אור אין סוף" **בְּחִיצוֹנִית גְּבוּרָה**, – של ז"א, **וּבְרַחֲמִים כּוּ'**. – כשהאדם מרחם או מעורר רחמים על נפשו – נמשך על־ידי־זה "אור אין סוף" במדת הרחמים (תפארת) של ז"א. **וְדֶרֶךְ וּמַעֲבַר הַהַמְשָׁכָה** – הנמשכת מ"אור אין סוף" בחיצוניות הכלים דז"א, **הוּא עַל־יְדֵי פְּנִימִיוּת הַכֵּלִים וּמוֹחוֹתֵיהֶן, שֶׁהֵן** – בעבודתו של בן ישראל, **דְּחִילוּ וְרַחֲמוּ** – יראה ואהבה, **שִׁבְלִיִּים** – הנוצרות על ידי שכל והתבוננות, **אוֹ טִבְעִיִּים**, – אהבה ויראה שבטבע כל אחד מישראל – הראשונות הן מוחין, והשניות הן מדות, **שֶׁ** – בספירות שלמעלה **הֵן בְּחִינוֹת מוֹחִין דְּקַטְנוּת וְגַדְלוּת.** – "מוחין דקטנות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה טבעיים, ו"מוחין דגדלות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה הנוצרות על ידי השכל (שכליים). על כל פנים, אין גם סתירה ממה שהוא אומר שכל תרי"ג המצוות נמשכות מאור (והמשכה) אחד, מה"לבנונית" וכו', שכן זה כפי ששורש ההמשכה הוא בעונג וחפץ העליון של "כתר". **וְלָזֶה** – ולכן, **בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם מְאֹד לְקַיֵּם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ,** – כפי שהגמרא[14] אומרת, שמה שמשה רבנו רצה כל־כך להיכנס לארץ ישראל, היה כדי לקיים המצוות התלויות בארץ, **שֶׁ** – המצוות המעשיות **הֵן תַּכְלִית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְבָרֵר הַכֵּלִים דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין" דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁבָּהֶן הֵן הָרַפ"ח** – 288, **נִיצוֹצִין,** – משבירת הכלים דתהו – לברר אותם **עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה דַּוְקָא.** הרי, כיוון שזה תכלית כל ההשתלשלות, ושלימות קיום המצוות היא הרי בארץ ישראל, לכן רצה כל־כך משה רבינו להיכנס לארץ ישראל ולקיים המצוות התלויות בארץ. על־כל־פנים, הוסבר כאן, מדוע עיקר הבירור הוא על ידי תפלה, למרות שתורה היא למעלה מתפלה; שכן הבירור של תפלה הוא **העלאת** ניצוצי התהו לשורשם הגבוה ביותר בתהו, ועל־ידי־זה – למעלה יותר, עד ב"אין סוף". ומה **שבזמן הזה** עיקר הבירור הוא על ידי תפלה, אומר רבנו הזקן להלן (קסב, ב) שבדורות הראשונים, שהיו אז "נשמות האלקית גדולי הערך", נעשה הבירור באופן מהיר, בקריאת שמע והברכות שלפני קריאת שמע, ופסוקי דזמרה בקיצור בלבד – אך בזמן הזה, כשאין נשמות גבוהות כאלו, נדרש הבירור על ידי תפלה.

קונטרס אחרון

ע"י המשכת אור א"ס ב"ה במוחין הכלולין בה"ח וה"ג ומקור המוחין הוא לבנונית כו' הוא הענג וחפץ העליון להמשיך האור למטה לרמ"ח אברין דז"א ומתחלקת ההמשכה לתרי"ג המשכות פרטיות לפי בחי' ערך המצות כגון בצדקה וגמ"ח נמשך אור א"ס ב"ה לחיצוני' הכלי דחסד דז"א ובקיום הדינין בחיצונית גבורה וברחמים כו'. ודרך ומעבר ההמשכה הוא ע"י פנימי' הכלים ומוחותיהן שהן דו"ר שכליים או טבעיים שהן בחי' מוחין דקטנות וגדלות ולזה ביקש משה רבינו ע"ה מאד לקיים המצות מעשיות התלויות בארץ שהן תכלית ההשתלשלות להמשיך אור א"ס ב"ה לברר הכלים דז"א דבי"ע שבהן הן הרפ"ח ניצוצין ע"י תו"מ מעשיות שבבי"ע דוקא.

14. סוטה יד, א.

~ שבת קודש ד' כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 310, והנה לקיום מצוה... עד עמ' קנו, אחורי כו'.

קונטרס אחרון

והנה לקיום מצוה שא"א לעשות ע"י אחרים מבטלין ת"ת ואפי' מעשה מרכבה וכש"כ תפלה שהיא בחי' מוחין ודו"ר שכליים והטעם כנ"ל. ועוד זאת שבאמת מאד גדלה וגבהה מעלת המצות מעשיות וכן לימודם על מעלת המוחין שהן דו"ר שכליים כי הגם דכתיב ולדבקה בו ע"י מדותיו מ"מ איננו דבק אפי' במדות העליונות אלא במציאותן ולא במהותן וכמ"ש ואנכי עפר ואפר וכש"כ באור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא בי' באורו והתפשטות החיות ממנו ית' כ"א במציאותו שהוא שמחיה את כולם ולא במהותו אפי' לעליונים כמ"ש קדוש ק' ק' ה' צבאות כו' לבד עלולים הנאצלים משיגים כ"א בעילתו כפי הסדר שבע"ח בהתלבשות הפרצופים אבל לא בנבראים אפי' בנשמות דאצי' כמ"ש במשה רבינו ע"ה וראית את אחורי כו'.

וְהִנֵּה, לְקִיּוּם מִצְוָה שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל־יְדֵי אֲחֵרִים, מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה[15]**, וַאֲפִלּוּ** – הענינים הנעלים ביותר בתורה, **מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, וְכָל־שֶׁכֵּן** – שמבטלים **תְּפִלָּה שֶׁהִיא בְּחִינַת מוֹחִין וּדְחִילוּ וְרַחִימוּ** – יראה ואהבה **שִׂכְלִיִּים, וְהַטַּעַם כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בגלל ענין בירור הניצוצות הנעשה על־ידי מצוות מעשיות, שזה דוקא הוא תכלית ההשתלשלות. **וְעוֹד זֹאת, שֶׁבֶּאֱמֶת מְאֹד גְּדֻלָּה וְגָבְהָה מַעֲלַת הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְכֵן לִמּוּדָם,** – של ההלכות, **עַל מַעֲלַת** – וגדלות, **הַמּוֹחִין שֶׁהֵן דְּחִילוּ וְרַחִימוּ** – יראה ואהבה **שִׂכְלִיִּים.** – העליונות מתבטאת (נוסף על ביצוע הכוונה העליונה בענין ה"בירורים") גם בהתאחדות הנפש עם אלקות, דבר הנעשה על ידי מצוות מעשיות או על־ידי לימוד ההלכות של המצוות המעשיות – גם בכך ישנן עליונות וגדלות לגבי המוחין והאהבה ויראה שכליים, **כִּי הֲגַם דִּכְתִיב**[16]**: "וּלְדָבְקָה בּוֹ"** – בהקדוש ברוך הוא, וזאת **עַל־יְדֵי מְדוֹתָיו,** – שעל־ידי מדת החסד והאהבה של האדם הוא נדבק במדת החסד של הספירות העליונות שהן דבר אחד עם הקדוש־ברוך־הוא, **מִכָּל־מָקוֹם אֵינֶנּוּ דָּבֵק אֲפִלּוּ בַּמְּדוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת אֶלָּא בְּמְצִיאוּתָן,** – ב"מציאות" המדות, **וְלֹא בְּמָהוּתָן,** – הוא נדבק במציאות ובחיצוניות המדות בלבד, אך לא במהות ובפנימיות המדות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[17]**: "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר".** – שלפי המוסבר ב"אגרת הקודש" סימן ט"ו בשם המגיד ממזריטש, שזאת אמר אברהם אבינו על הארת נשמתו שהאירה בגופו מהאור של חסד עליון, שמבלי הבט על האהבה הגדולה (שהיא מדת החסד) שהיתה לאברהם אבינו להקדוש־ברוך־הוא, עד שהיה "מרכבה" לו, אמר על מדת החסד שבנשמתו, שהיא "עפר ואפר" בלבד בהשוואה למדת החסד של הספירות העליונות, ולמשל אפר הוא הרי המהות והעצם של העץ שנשרף והפך לאפר. העץ היה מורכב מארבעת היסודות אש, רוח, מים, עפר. ועל־ידי שריפתו, נתנדפו שלושת היסודות אש, רוח, מים – בעשן, ונשאר יסוד העפר בלבד, שהוא האפר, הרי למרות שהוא אותו מהות ועצם של העץ, אבל אין לאפר שום ערך לגבי העץ שהיה "עץ נחמד למראה וטוב למאכל", וכעת הוא אפר בלבד. כך, למשל, אין שום ערך למדת החסד והאהבה של אברהם אבינו כפי שנשמתו היא בגוף, לגבי מדת וספירת החסד שבספירות העליונות. על־כל־פנים, הרי שאינו דבק אפילו לא במדות העליונות – רק במציאותן בלבד ולא במהותן. **וְכָל־שֶׁכֵּן** – שאינו דבק **בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, דְּלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ** – שאין מחשבה ה"תופסת" בו, **בְּאוֹרוֹ וְהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ,** – אי אפשר להיות "תפיסא" באור זה, **כִּי־אִם בְּמְצִיאוּתוֹ, שֶׁהוּא** – אורו יתברך, **שֶׁ"מַּחֲיֶה אֶת כֻּלָּם", וְלֹא בְּמָהוּתוֹ,** – במהותו אי אפשר להיות "תפיסא", **אֲפִלּוּ** – לא ל– נבראים ולמלאכים של העולמות **עֶלְיוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18]**: "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת כּוֹ"**, – ש"ה' צבאות" קדוש ומובדל מהם, כך אומרים הרי השרפים, שהם מלאכים עליונים של עולם ה"בריאה", והם אומרים זאת על "ה' צבאות", שאפילו מהות האור קדוש ומובדל מהם, **לְבַד "עֲלוּלִים הַנֶּאֱצָלִים"** – המדריגות של עולם ה"אצילות" שהן "עלולים" מהמדריגות הנעלות יותר הנקראות "עילות" לגבי ה"עלולים", וה"עלול" הרי משיג את ה"עילה" שלו, הם **מַשִּׂיגִים כָּל אֶחָד בְּ"עִלָּתוֹ"** – **כְּפִי הַסֵּדֶר שֶׁ** – נמנה **בְּ"עֵץ חַיִּים"** – **בְּהִתְלַבְּשׁוּת ה"פַּרְצוּפִים",** – כפי שמסביר ב"עץ חיים" איך ה"פרצופים" של הספירות העליונות של "אצילות" מתלבשים זה בזה, שהמלובש הוא "עלול" של המתלבש – מבין ומשיג ה"עלול" ב"עילה" ו"פרצוף" שלו המתלבש בו, **אֲבָל לֹא בִּנְבָרְאִים, אֲפִלּוּ** – לא, **בִּנְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת,** – שלמרות שהן הרי אלקות, בכל זאת, כיוון שהן כבר נפרדו מהכלים של עשר ספירות, כפי שאומר ב"אגרת הקודש" סימן כ'[19] – הן כבר נקראות "נבראים" ואי אפשר שתהיה להן "תפיסא" והשגה במהות האלקות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[20] **בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם:**

---

15. מועד קטן ט, א. **16.** ראה סוטה יד, א. ובכ"מ. **17.** וירא יח, כז. **18.** ישעי' ו, ג. **19.** קל, סע"א. **20.** תשא לג, כב.

"וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי כו'"[21]. – את החיצוניות והמציאות של אלקות ולא את המהות; הרי, שאפילו במשה רבנו, מצד הראיה של הנשמה (לא כפי שזה מצד מצוה – אלא מצד הנשמה) יכול הוא לראות רק את ה"אחוריים" והחיצוניות, שהם המציאות של אלקות, לא את המהות. אך, מעשה המצוות – יסביר רבנו הזקן להלן – הוא ענין של מהות אלקות, ובשעה שיהודי אוחז אתרוג בידו יחד עם שאר המינים ומקיים את המצוה – הרי הוא תופס במהות האלקות. וכך הדבר בכל המצוות המעשיות.

21. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ועיין אגה"ק סי"ט".

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' ב

שולטת עין הרועה, ולכן כל הבהמות הנמצאות בשטח זה מצטרפות.

שנינו במשנה: הָיוּ בֵּין אֵלּוּ לְאֵלּוּ שִׁלְּשִׁים וּשְׁנַיִם מִיל אֵין מְצַטָּרְפִין וכו'. מקשה הגמרא: מהסיפא של המשנה משמע שדווקא אם יש ביניהם מרחק של שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם מיל הוּא דְּאֵין מְצַטָּרְפִין, הָא בְּצִיר מֻהְכִי – אבל פחות מכך, מְצַטָּרְפִין, ולקשה, וְהָא קָתָנֵי "שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל", וּטְפֵי לֹא – ויותר מזה לא. מתרצת הגמרא: התנא נקט שיעור זה מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא – משום הקדמה למה שכתב בסיפא, ומשמע שמעשר מאלו על אלו. שאם מקצתן במקום אחד ומקצתן במקום אחר, ורחוקים אלו מאלו שלושים ושנים מיל, וביניהן הָיוּ לוֹ בְּאֶמְצַע בהמות נוספות, מֵבִיא וּמְעַשֵּׂר בְּאֶמְצַע, כעדר אחד שנמצא באמצע השטח, כי מצטרפות לעדר אחד מחמת הבהמות שבאמצע.

מבררת הגמרא: וְכַמָּה בהמות צריך שיהא לו בצדדים ובאמצע כדי שיצטרפו. אָמַר רַב, חֲמֵשׁ מִכָּאן וַחֲמֵשׁ מִכָּאן וַחֲמֵשׁ מֵאֶמְצַע, משום דְּתָנֵי חֲמֵשׁ שבאמצע, חֲזֵי לְהָכָא וַחֲזֵי לְהָכָא – ראויות להצטרף עם הבהמות שבכל צד, אבל אם אין די בהמות באמצע להשלים את הבהמות שבצד אחד לעשר, אין הבהמות שבאותו צד מצטרפות. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ אם יש רק חֲמֵשׁ מִכָּאן וַחֲמֵשׁ מִכָּאן וְאֶחָד בָּאֶמְצַע, האמצעית מצרפת את שני הצדדים לחייבם במעשר, שכיון שדרך הרועה ללכת למקום הבהמות כדי להביאן, לפיכך חָזְיָן לָרוֹעֶה כְּמַאן דְּקָאֵי הָכָא וְקָרְיָן בֵּיהּ מוֹנֶה – אנו רואים כאילו הרועה נמצא במקום הבהמה שבאמצע, והוא רואה לכל צד עד ששה עשר מיל, ונחשב שכל הבהמות נמנות על ידו כעדר אחד.

המשך מעמוד 211

כלב אִיתְּמַר – הוקש לְאֶתְנָן, וכמו שבעל מום חייב במעשר בהמה, אף כל אלו חייבים במעשר.

מוסיפה הגמרא ומבארת: ואף טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס ריבה התנא של משנתינו לחייב במעשר, כדעת תנא קמא שבברייתא, כיון דְּקָסָבַר, שאינם נחשבים כבריה בפני עצמה, אלא סְפֵיקָא הוּא – ספק הוא בכל אחד מהם אם דינו כזכר או כנקבה, ובין כך ובין כך הוא מין בהמה החייב במעשר.

לאחר שביארה הגמרא את דעת התנא של משנתינו ותנא קמא שבברייתא המחייבים טומטום ואנדרוגינוס במעשר, מבארת עתה הגמרא את דעת החולק: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר [כו'] משום רבי שמעון, טומטום ואנדרוגינוס אין נכנסין לדיר להתעשר. מבארת הגמרא את טעמו: קָסָבַר רבי שמעון, שטומטום ואנדרוגינוס [לַאו] סְפֵיקָא הוּא – אינם נחשבים כספק זכר ספק נקבה, אלא כבריה בפני עצמה, ולכן אינם חייבים במעשר בהמה, שהרי מִיעֵט רַחֲמָנָא – מיעטה זאת התורה לִגַּבֵּי קָדָשִׁים, וכתבה (ויקרא ג א) 'אִם זָכָר אִם נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ', לומר שרק זָכָר וַדַּאי וּנְקֵבָה וַדָּאִית כשרים להקרבה, וְלֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס שהם מין בפני עצמו, וסבר שלגבי מַעֲשֵׂר נַמִּי יש למעטם, כמו שהם פסולים לקרבן, כיון דִּנְפַשׁ – למד בגזירה שוה 'תַּחַת תַּחַת' מִקְדָּשִׁים.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בדינים האמורים במשנתינו, מי הן הבהמות שפטורות ממעשר: תָּנוּ רַבָּנָן, הַכֹּל נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, חוּץ מִן הַכִּלְאַיִם וְהַטְּרֵפָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר בָּרְתּוֹתָא, שֶׁאָמַר דבר זה מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֲנִי שָׁמַעְתִּי הֵיכָנוּ – מרבי יהושע, שאַף יוֹצֵא דּוֹפֶן וּמְחוּסַּר זְמַן וְיָתוֹם פטורים ממעשר, כדעת התנא במשנתינו.

מקשה הגמרא: וְתַנָּא קַמָּא שבברייתא, והיינו רבי אלעזר ברבי יהודה, מה סברתו, והרי ממה נפשך, אִי נָמַר – אם הוא לומד גזירה שוה 'תַּחַת תַּחַת' מִקְדָּשִׁים, ולכן הוא פוטר כלאים וטריפה ממעשר, כשם שהם פסולים להקרבה, אם כן הֲנֵי נַמִּי לֹא – גם יוצא דופן ומחוסר זמן ויתום לא יתחייבו במעשר, שהרי גם הם פסולים לקרבן ויש ללומדם בגזירה שוה זו. וְאִי לֹא נָמַר דינים אלו בגזירה שוה, ולכן הוא מחייב במעשר את היוצא דופן ומחוסר זמן ויתום, אף שהם פסולים לקרבן, אם כן קשה, בִּשְׁלָמָא טְרֵפָה – דבריו מובנים רק לגבי הפטור של טריפה ממעשר, שכן לגבי מעשר בהמה 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט' כְּתִיב [–נאמר] (ויקרא כז לב), ויש למעט מכך פָּרָט לִטְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת – חוץ מן הטריפה שאינה יכולה לעבור ברגליה, אֶלָּא כִּלְאַיִם מָנָא לֵיהּ – מנין לתנא קמא לפוטרם ממעשר, והרי אינו לומד גזירה שוה מאותם שפסולים לקרבן.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם נָמַר – באמת תנא קמא לומד גזירה שוה זו, ולכן הוא פוטר את הכלאים ממעשר, ואם יקשה לך, אם כן מדוע הוא מחייב במעשר יוצא דופן ומחוסר זמן ויתום, יש לומר, שבכל אחד מהם יש סיבה לכך שאינו מתמעט מהגזירה שוה, וכדלהלן, וּבְיוֹצֵא דּוֹפֶן

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי — כח חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: להבין מ"ש . . . 308 פקודי.

עִנְיַן הַהַשְׂגָחָה פְּרָטִית הוּא, דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד דְּכָל פְּרָטֵי תְּנוּעוֹת הַנִּבְרָאִים לְמִינֵיהֶם הֵם בְּהַשְׂגָחָה פְּרָטִית, וְהֵיא הִיא חִיּוּת הַנִּבְרָא וְקִיּוּמוֹ, אֶלָּא עוֹד זֹאת דְּתְּנוּעָה פְּרָטִית שֶׁל נִבְרָא יֵשׁ לָהּ יַחַס כְּלָלִי לְכָלְלוּת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה... דִּבְצֵרוּף וְאִחוּד כָּל הַפְּעֻלּוֹת הַפְּרָטִיּוֹת... נִשְׁלְמָה כַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה בְּסוֹד הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ.

וְיִתְבּוֹנֵן הָאָדָם: וּמַה אִם תְּנוּעַת עֵשֶׂב בָּאָה בְּהַשְׂגָחָה פְּרָטִית וְנוֹגַעַת לְהַשְׁלָמַת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, מִין הַמְדַבֵּר בִּכְלָל וְיִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ בִּפְרָט עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה.

יום שני

שבת — כט חשון — ה'תש"ד

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: תולדות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: ומ"ש בפ' פקודי . . . האצי'.

יום שלישי

עֲבוֹדָה הַקְּדוֹשָׁה בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים בְּצִבּוּר, אֵין דֵּי בָּאֵר גֹּדֶל הַזְּכוּת שֶׁל הַמִּשְׁתַּתְּפִים בָּזֶה, וְגֹדֶל הַנַּחַת רוּחַ שֶׁל מַעְלָה כַּמְבֹאָר בְּסִפְרֵי קֹדֶשׁ, וְאֶפֶס קָצֵהוּ בְּקֻנְטְרֵס "תַּקָּנַת אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּרַבִּים" (קֻבָּץ מִכְתָּבִים, א), וַאֲשֶׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, וּבְגִלַּל זֹאת תִּתְבָּרְכוּ אַתֶּם נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם, ה' עֲלֵיהֶם יְחִיו, בִּבְרִיאוּת נְכוֹנָה וּבְפַרְנָסָה בְּהַרְחָבָה גְּדוֹלָה, וּלְרַגְלֵיכֶם יִוָּשְׁעוּ כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּחְיוּ בְּמַחֲנֵכֶם הַטָּהוֹר בְּתוֹךְ כְּלָל אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּהַדְרוּשׁ לָהֶם בְּגֶשֶׁם וּבְרוּחַ.

יום רביעי

יום ראשון — א כסלו, ראש חדש — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: להבין מ"ש בפע"ח . . . 310 דז"א כו'.

בא ר' יקותיאל ליעפלער (דעם אלטען רבי'ס א חסיד) איז געווען צייטען, וואָס ער האָט געדאוועט שחרית מנחה און מעריב איינע נאָך די אנדערע, עס איז ניט געווען קיין זמן מפסיק זיין.

תרגום

אֲצָל ר' יְקוּתִיאֵל לִיפֶּלְעֶר (חֲסִידוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן), הָיוּ זְמַנִּים שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית מִנְחָה וְעַרְבִית בָּזֶה אַחַר זֶה, לֹא הָיָה זְמַן לְהַפְסִיק.

יום חמישי

יום שני — ב כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ויצא, שני עם פירש״י.
תהלים: י״ין.
תניא: והנה במ״א . . . 310 שבבי״ע דוקא.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] בֵּאֵר פַּעַם בְּמַאֲמָר, הָא דְּ״ר׳ אֶלְעָזָר יָהִיב פְּרוּטָה לְעָנִי וַהֲדַר מַצְלֵי״ [=נָתַן פְּרוּטָה לְעָנִי וְאַחַר כָּךְ הִתְפַּלֵּל], כִּי הֲרֵי הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּחַיּוּת, וְעַל יְדֵי שֶׁנּוֹתְנִים צְדָקָה לְעָנִי קֹדֶם הַתְּפִלָּה וּמְחַיִּים אוֹתוֹ, נִתּוֹסֵף חַיּוּת הַרְבֵּה בַּתְּפִלָּה. וְנִעֲנָע בְּיָדוֹ מִמַּטָּה לְמַעְלָה לְרַמֵּז שֶׁהָרִבּוּי בְּהַפְּלָאָה. – וְכַמָּה פְּעָמִים קֹדֶם הַתְּפִלָּה הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ״בּ] מְחַזֵּר אַחֲרֵי עָנִי לִתֵּן לוֹ לֶאֱכֹל.

יום ששי

יום שלישי — ג כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ויצא, שלישי עם פירש״י.
תהלים: יח־כב.
תניא: והנה לקיום . . . קנו אחורי כו׳.

מֵהֶהֶפְרֵשׁ בֵּין הַנְהָגַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לְהַנְהָגַת הַמַּגִּיד, כִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה עָסוּק בְּנִסְיעוֹת שׁוֹנוֹת, וְהַמַּגִּיד יָשַׁב בְּבֵיתוֹ. עוֹד זֹאת: בִּימֵי נְשִׂיאוּת הַמַּגִּיד, כְּבָר הָיָה מְפֻרְסָם עִנְיַן הַחֲסִידוּת גַּם בַּמֶּרְחַקִּים, עַל יְדֵי נְסִיעוֹת הַחֶבְרַיָּא קַדִּישָׁא, וְרַבִּים מִבַּעֲלֵי בָּתִּים בֵּינוֹנִים נִתְקַשְּׁרוּ לְתוֹרַת הַחֲסִידוּת וְהָיוּ נוֹסְעִים לְמֶעֶזְרִיטְשׁ.

שבת קודש

יום רביעי — ד כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ויצא, רביעי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: משא״כ . . . 312 הלומד הסוד.

לְמַיִם אַחֲרוֹנִים נוֹטְלִים קֵצֵה הָאֶצְבָּעוֹת, וְאַחַר־כָּךְ מַעֲבִירִים אוֹתָם, כְּשֶׁהֵם לַחִים עֲדַיִן, עַל הַשְּׂפָתַיִם.

המשך ביאור למס׳ בכורות ליום שישי עמ׳ א

בהמה **אַף מְחוּפַּר זְמַן** שיצא עשירי מהדיר, נעשה **קָדוֹשׁ לְפָנֵי זְמַנּוֹ,** כשאינו ראוי עדיין להקרבה, **וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ** – והקרבתו בפועל היא רק כשימלאו לו שבעה ימים ויהיה ראוי להקרבה. ולדעת רבי שמעון בן יהודה, כיון ש׳מחוסר זמן׳ נכנס לדיר להתעשר, הרי שנחשב בימים אלו שעת עשייה, ולפיכך הקונה בהמה קודם שמלאו לה שבעה ימים ללידתה, חל עליה פטור ׳לקוח׳.

על פי מה שהתבאר שבעובר אין דין ׳לקוח׳ להיפטר ממעשר בהמה, מביאה הגמרא דין נוסף בענין זה: ׳אתנן׳ הוא דבר שניתן לזונה בשכר ביאה, ופסלתו התורה לקרבן, וממילא אינו חייב במעשר בהמה. **תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב** – שנה אחד החכמים [שהיה רגיל לשנות ברייתות] לפני רב ברייתא זו, **אֵיזֶהוּ אֲתָנָן שֶׁנִּכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׁר** – באיזה אופן בהמה שניתנה כאתנן חייבת במעשר, **כֹּל שֶׁנְּתָנוֹ לָהּ** – באופן שנתן בהמה לזונה בשכר ביאתו, **וְחָזַר וּלְקָחוֹ** [–וקנאו] **הֵימֶנָּה,** חייבת במעשר בהמה. והקשה אותו חכם ששנה ברייתא זו: איך אתנן זה חייב במעשר, הרי אף שאינו נפסל משום ׳אתנן׳, **וְהָא אִיפְּסֵיל לֵיהּ בְּ׳לוֹקֵחַ׳** – והרי הוא פטול למעשר משום שהוא ׳לקוח׳, שהרי חזר וקנאו מהזונה. מתרצת הגמרא: **אִישְׁתְּמִיטַּתֵּיהּ** – נשכח מאותו חכם בעת שהקשה קושיא זו, **הָא דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** אדם שלָקַח **עֲשָׂרָה עוּבָּרִין** של בהמות **בְּמֵעֵי אִמָּן, כּוּלָּם נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׁר,** וממילא יש לומר שהברייתא עוסקת באופן שנתן לזונה באתננה עובר של בהמה מעוברת, וחזר וקנה את העובר בעודו במעי אמו, שבאופן זה אינו נחשב ׳לקוח׳ לפוטרו ממעשר בהמה, וחידשה הברייתא שאף מדין ׳אתנן׳ אינו נפסל, כיון שחזר וקנאו ממנה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ח מרחשון ~

הסכמה שבשתיקה

הלכות שכנים פרק ח הלכה א: הוֹצִיא אֶת חֲזִיז, וְלֹא מְחָה בּוֹ לְאַלְתַּר בַּעַל חֶחָצֵר – חֲרֵי הֶחָזִיק בַּעַל חֲזִיז.

המניח גחלת על בגדו של חברו בפניו והוא שותק, המזיק חייב לשלם ואין אומרים ששתיקת הניזק מהווה הסכמה, אלא שאינו רואה צורך למחות כי אחר כך יתבענו בדין (ב"ק כז, א). ואם כן, מדוע כאן בהוצאת הזיז אי המחאה מתפרשת כהסכמה?

ויש לומר:

כאן לא נעשה נזק מבורר ומוגדר, אלא נזק מועט בכל יום ויום ומאחר שקשה לאמוד נזק כזה, לא מסתבר ששתק וסמך על כך שיתבענו בדין, אך בגחלת הנזק מבורר בשעת המעשה ויכול לתובעו מתי שירצה.

ועדיין יש להקשות: אפילו אם השתיקה מתפרשת כהסכמה להוצאת הזיז, מניין לומר שההסכמה היא בחינם, והרי האומר לחברו 'אכול עמי' יכול לתבוע את דמי האוכל ואין אמירתו מתפרשת כהזמנה לאכול בחינם (רמ"א חו"מ רמו סי"ז) למרות שהאכילו בידיו, ומדוע אי המחאה למעשי השכן מתפרשת כויתור בחינם?

ויש לחלק: כאשר ההזמנה נעשית מצידו, שאמר 'אכול עמי', מסתבר שדעתו לסעודה בתשלום, אך כשהלה התחיל להשתמש בחצר חברו וממעשיו נראה שאין בכוונתו לשלם, שתיקת הבעלים מתפרשת כהסכמה לשימוש בחינם.

והאוכל פירות משדה חברו בפניו והלה שותק צריך לשלם משום ששם יש לפרש את דעת הנוטל שבכוונתו לאכול על מנת לשלם, שהרי הפירות עומדים למכירה ואין אדם נחשד במעשה גזילה, ולכן כנראה גם הסכמת השותק היא רק תמורת תשלום. אך כאשר אין הדבר עומד למכירה מסתבר שאין דעת הנוטל לשלם וגם ההסכמה שבשתיקה מתפרשת כויתור בחינם.

(נתיבות המשפט סי' קנג סק"ג)

~ יום שני כ"ט מרחשון ~

מתי אין חיוב להרחיק את הנזק?

הלכות שכנים פרק יא, הלכה ד: כָּל הַהַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּפֶרְקִים שֶׁל מַעֲלָה – אִם לֹא הִרְחִיק, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׁתַק – חֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהַצְרִיכוֹ לְהַרְחִיק... שֶׁכָּל הַמַּחְזִיק בְּנֶזֶק, זָכָה בּוֹ.

אדם שיש ברשותו דברים הגורמים נזק לחברו וחייב להרחיקם מחברו – אם לא הרחיק וראה חברו ושתק ולא הקפיד על זה, הרי חברו מחל על זכותו למנוע ולהרחיק את הנזק ואינו יכול לחזור בו ולהצריכו להרחיק, כי הבעלים של אותם דברים נעשה מוחזק להזיק ולענין זה אינו צריך חזקת שלוש שנים (מגיד משנה).

והקשה ה'קצות החושן' (סי' קנה סקט"ז):

מדוע הניזק שראה שחברו אינו מרחיק את הנזק ושתק אינו יכול לחזור בו ולחייבו להרחיק את הנזק, והרי זה דומה לאומר לחברו 'קרע את כסותי והיפטר', שאם קרע את כסותו פטור כיון שעשה זאת ברשות, אבל אם עוד לא קרע "יכול לחזור בו ויתחייב חברו בהיזקו אחר שחזר בו" (רא"ש ב"ב פ"א ס"ב)?

וביאר:

'חזקת נזיקין' אינה תוצאה ממחילת הניזק (כי במחילה אכן יכול לחזור בו) אלא כך הוא הדין בנזקי שכנים כאשר המזיק פועל בתוך רשותו ואינו מזיק לחברו בידיים, שאם הוא עושה זאת בהיתר על דעת הניזק, שוב אינו חייב להרחיק את הנזק, ואם הניזק ישנה את דעתו ואינו רוצה להינזק, עליו להרחיק את עצמו מן הנזק.

~ יום שלישי ל' מרחשון ~

'ועשית הישר והטוב'

הלכות שכנים פרק יד, הלכה ה: קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְקָנָה, זָכָה; וְאֵין חֲבֵרוֹ שֶׁרָאוּי לִקְדֹּם לוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ, הוֹאִיל וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמָּצֵר; שֶׁלֹּא צִוּוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה דֶּרֶךְ דִּין, אֶלָּא דֶּרֶךְ חֲסִידוּת וְנֶפֶשׁ טוֹבָה הִיא שֶׁעוֹשֶׂה כָּךְ.

על הפסוק "כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלוקיך" (דברים יב, כח), מפרש רש"י: "הטוב בעיני השמים והישר בעיני אדם". וכן פירש את הפסוק "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (שם ו, יח): "זו פשרה ולפנים משורת הדין".

וכך כתב הנצי"ב מוולוז'ין (העמק דבר, בהקדמה לספר בראשית): על דברי הגמרא "זה [ספר בראשית] ספר אברהם יצחק ויעקב, שנקראו ישרים" (עבודה זרה כה, א): "השבח ישר הוא נאמר להצדיק דין הקב"ה בחורבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתול... שהיו צדיקים וחסידים ובעלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמים... שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו, אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אף על גב שהוא לשם שמים... וזה היה שבח האבות, שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה'... עוד היו ישרים".

וזה גם יסוד ההלכה ש"שומא הדרא לעולם" (בבא מציעא לה, א). כלומר, ניתן לבטל שעבוד שבגינו עברה קרקע לידי המלווה על ידי החזרת כסף החוב, ועל המלווה להקנות את הקרקע בחזרה לבעליה. והוא הדין לבר־מצרא, שהקרקע שלו גובלת בקרקע המוכר, שיש לו זכות קדימה לקניית הקרקע (בבא מציעא קח, א) כדברי רש"י: "ועשית הישר והטוב – דבר שאי אתה נחסר כל כך, שתמצא קרקעות במקום אחר, ולא תטריח על בן המצר להיות נכסיו חלוקין".

אך לעיתים כלל זה הוא דרך חסידות ולא מעיקר הדין. וזהו שכתב כאן הרמב"ם "קדם אחד וקנה, זכה ואין חברו שראוי לקדום לו יכול לסלקו הואיל ואין אחד מהן בעל המצר: שלא ציוו חכמים בדבר זה דרך דין, אלא דרך חסידות ונפש טובה היא שעושה כך".

ועם זאת, גם במקרים בהם אין חיוב בדבר משתדלים להתחשב ב"ועשית הישר והטוב" כמו שכתב החת"ם סופר (חו"מ סי' קב) לגבי מקרה מסוים שהתביעה לא היתה מוצדקת "ומכל מקום דיברנו על לב (הנתבע), משום 'ועשית הישר והטוב'".

וכן יש מקרים שבהם 'ועשית הישר והטוב' מחייב שלא לקיים דין בעל מצר וכך כתב רבי אברהם בן הרמב"ם (שו"ת סי' צז): "הואיל ועיקר הדין משום 'ועשית הישר', והמצאת קנין ליתומים קטנים למען יהיה ממונם בטוח, וימצא להם דבר שיתפרנסו מתבואתו, ישר יותר גדול מן הישר אשר יעשה עם בעל המצר".

~ יום רביעי א' כסלו ~

כיצד יוצרים שותפות?

הלכות שלוחין ושותפין פרק ד, הלכה א: כְּשֶׁיִּרְצוּ הַשֻּׁתָּפִין לְהִשְׁתַּתֵּף, כְּמַה יִקְנֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן מָמוֹן חֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ? אִם בְּמָעוֹת נִשְׁתַּתְּפוּ – יָבִיא זֶה מְעוֹתָיו, וְיָבִיא זֶה מְעוֹתָיו, וְיַטִּילוּ אוֹתָן לְכִיס אֶחָד, וְיִגְבְּיוּ אֶת הַכִּיס שְׁנֵיהֶם... וְכֵן אִם עֵרְבוּ פֵּרוֹתֵיהֶן... הֲרֵי אֵלּוּ שֻׁתָּפִין.

לגבי מעות כתב הרמב"ם שהשותפות חלה על ידי שכל אחד מהשותפים יטיל את מעותיו לכיס "ויגביהו את הכיס שניהם", אבל לגבי פירות כתב, "וכן אם עירבו פירותיהן... הרי אלו שותפין" ולא כתב שהגביהו אותם.

ויש להבין:

מהו טעם החילוק, ומה משמעות הקנין בכך שכל אחד מניח את פירותיו ואינו עושה כל מעשה בפירות חברו?

וה'כסף משנה' כתב כי אמנם הרמב"ם קיצר בלשונו וגם לגבי פירות כוונתו שלאחר שהניחום ביחד הגביהו את הסל שבו הם מונחים וכמו במעות.

אך ה'פרישה' (חו"מ סי' קעו ס"ג) נקט כפשטות לשון הרמב"ם שרק במעות נדרשת הגבהה ואילו בפירות עצם העירוב יוצר את השותפות. וטעם הדבר, כי העירוב מבטא את הסכמתם הגמורה של שני הצדדים להיות שותפים בדבר, כי מאחר ובדרך כלל אדם מקפיד שלא יתחלפו פירותיו באחרים, הנכונות לערבם באופן שלא יהא ניכר אילו הפירות שלו ואילו של חברו, מוכיחה כי גמר בדעתו להשתתף, אבל על מעות אין אדם מקפיד שלא יתחלפו באחרים שהרי העיקר הוא כוח הקנייה שבהם ואין הבדל בין מטבע זו לאחרת. ולכן עצם העירוב אינו הוכחה להסכמה להיות שותפים וצריך מעשה קנין של הגבהה.

והב"ח (חו"מ שם) מבאר, כי ההבדל בין מעות לפירות באופן יצירת השותפות נובע מההבדל ביניהם באופי

השותפות: בפירות מטרת השותפות היא בהם עצמם, ואילו במעות מטרת השותפות היא לצורך עסק שיביא רווחים. ולכן בפירות די בעצם העירוב כדי לבטא את הרצון בשותפות ואילו במעות נדרשת פעולה נוספת של הגבהה.

ומכאן שאם יערבו מוצר שאין אדם מקפיד על החלפתו באחר (כגון שקי מלט מאותו ייצור) – לדעת הפרישה אין העירוב נחשב קנין, ולדעת הב"ח הרי זה מועיל לקנין כי מטרת השותפות היא בדברים עצמם (ראה 'שנים יחדיו' עמ' עה).

~ יום חמישי ב' כסלו ~

מתנה שניתנה שלא כדין

הלכות שלוחין ושותפין פרק ז, הלכה ה: הַמִּתְעַסֵּק שֶׁנָּתַן מַתָּנָה לַאֲחֵר מִן הַמְּטַלְטְלִין שֶׁל עֶסֶק, אוֹ מִמְּעוֹת הָעֶסֶק... מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדָן; וְאֲפִלּוּ שָׁנָה אוֹתָן הַמְקַבֵּל מַתָּנָה וּמְכָרָן, אוֹ נָתָנָן לַאֲחֵר... חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ה'מתעסק' שקיבל כסף כדי לסחור ולהרוויח (ודינו מבואר לעיל פ"ו ה"ב) ונתן מכספי העסק או ממטלטליו במתנה לאדם אחר – על מקבל המתנה להחזיר את הכסף לבעלים והיה עליו לסרב לקבל מלכתחילה, כיון שהכסף אינו של הנותן. אך אם ה'מתעסק' מכר מהמטלטלים – אין מוציאים אותם מיד הקונה שהרי המכירה היא ממטלטלי ה'עיסקא' והקונה קנה כדין (פרישה יור"ד סי' קעז, מא).

ומה שכתב הרמב"ם כאן שאם "שינה אותן המקבל מתנה ומכרם או נתנן לאחרים... חייב לשלם", היינו שה'מתעסק' חייב לשלם כיון שנתן במתנה במקום ל'התעסק', ואם אין ל'מתעסק', מקבל המתנה חייב לשלם, אך הקונה שקנה ממקבל המתנה או מקבל המתנה השני, אינם צריכים לשלם שהרי פעלו כדין ולא היו צריכים לדעת שהחפץ היה מיועד לעיסקה (שם).

והוסיף ה'נקודות הכסף' (ש"ך שם ס"ק ס): מקבל המתנה השני אינו צריך להחזיר (אלא המקבל הראשון) רק כאשר המתנה אינה בידו, אבל אם היא נמצאת בידו, עליו להחזירה לבעלים, כמו שמצינו לגבי הפורע חוב בחפץ שגנב ש"הבעלים נוטלים הגניבה בלא דמים" והחוב נשאר כפי שהיה (הל' גניבה פ"ה ה"ו).

אך ה'פלתי' (המדע סי' קעז ס"ק לב) סובר שגם אם המתנה נמצאת ביד המקבל השני, אין מוציאים אותה מידו כיון שהגיעה לידו כדין, והבעלים יתבעו אותה מיד הנותן הראשון (כאשר גם ל'מתעסק' אין). ואין זה דומה לפורע חוב בחפץ שגנב שהבעלים נוטלים את החפץ, כי החפץ הגיע ללווה באיסור והמלווה היה צריך לסרב לקבלו. אמנם, אם אין לנותן הראשון לשלם, הרי כדי שהבעלים לא יפסידו – מוציאים את המתנה מיד המקבל השני, כמו פורע חובו בחפץ שגנב שמחזירים את החפץ לבעליו.

~ יום שישי ג' כסלו ~

האם אדם יכול להזיק לעצמו?

הלכות שלוחין ושותפין פרק ח, הלכה ז: חָלָה אֶחָד מֵהֶן וְנִתְרַפֵּא – נִתְרַפֵּא מִן הָאֶמְצַע; וְאִם חָלָה בְּפִשְׁיָעָה, כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ בַּשֶּׁלֶג, אוֹ בַּחַמָּה בִּימֵי הַחֹם, עַד שֶׁחָלָה, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה – הֲרֵי זֶה מִתְרַפֵּא מְשֶׁל עַצְמוֹ.

בגמרא הובאו על כך דברי רבי חנינא "הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים (קור וחום)". ומשמע שדברים אלו נתונים לבחירת האדם והוא יכול להזיק לעצמו אף אם לא נגזר עליו משמים.

וכן נראה מדברי התוספות (ב"ב קמד, ב ד"ה הכל) "אבל ודאי אם רוצה לאבד עצמו יכול לאבד עצמו אע"פ שלא נגזר עליו כלום".

ובזה מבואר מה שאמרו חז"ל (שבת לב, א) "לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה". ולכאורה, אם נגזר עליו משמים שינזק הדבר יארע בלאו הכי, אף אם לא יעמוד במקום הסכנה אלא שאם יעמוד במקום סכנה הוא עלול להינזק אף אם לא נגזר עליו (ראה תוס' כתובות ל, א ד"ה הכל בידי שמים).

אך יש שיטה אחרת בעניין, לפיה אין לאדם אפשרות כלל להזיק לעצמו אם הדבר לא נגזר עליו משמים. ומכל מקום אסור לסכן את עצמו משום שאולי אכן נגזרה עליו מיתה, ואף שבלאו הכי הגזירה היתה מתקיימת, אסור לו לבצע אותה בעצמו. וכשם שההורג את חברו נהרג למרות שלא היה מצליח לבצע את זממו אם לא נגזר על כך משמים, נענש על מעשהו הרע מכל מקום (ראה קובץ הערות ביאורי אגדות ז, ד).

כלומר: לשיטה זו, ביחס לתוצאה אכן אין משמעות

לעמידת האדם במקום סכנה, כי בלאו הכי לא יארע דבר אם לא נגזר על כך מראש, ומכל מקום אסור לעמוד שם כדי שלא תתייחס המיתה אליו וייענש על כך.

ואילו הרבי נוקט כך: הכל נגזר משמים, אך כדי להינצל ממצב של סכנה נדרשות זכויות גדולות יותר ולכן אסור לאדם לעמוד במקום סכנה, כי יתכן ואין בידו די זכויות כדי להינצל מהסכנה וינזק, אע"פ שאם לא היה מסתכן, לא היה ניזוק, כי אמנם כל נזק הוא רק מחמת גזירת שמים, מכל מקום האדם יכול לגרום לנזק על ידי מעשיו, כי זו עצמה גזירת שמים שאם ישהה במקום סכנה יינזק (לקו"ש ל, עמ' 297).

~ שבת קודש ד' כסלו ~

מהו 'לאו שאין בו מעשה'?

הלכות עבדים פרק א, הלכה ז: כָּל עֶבֶד עִבְרִי – אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָהוּ לְהַעֲבִידוֹ בְּדָרָכִים בְּזוּיִים... שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד". אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֶלָּא כְּשָׂכִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ".

לדעת ספר החינוך (מצוה שדמ) העובד בעבד עברי עבודה שיש בה בזיון, אף שעובר על 'לא תעבוד בו בעבודת עבד', אינו לוקה כי הוא 'לאו שאין בו מעשה'. וגם אם עשה מעשה, כיון שאפשר לעבור עליו ללא מעשה, הרי הוא נחשב 'לאו שאין בו מעשה'.

וכתב ה'יבין שמועה' (כלל קפד):

גם לדעת הרמב"ם אין לוקים על הלאו 'לא תעבוד בו עבודת עבד' משום שנחשב כ'לאו שאין בו מעשה', שהרי במנין המצוות שלוקים עליהם שמנה הרמב"ם (בהל' סנהדרין פי"ט ה"ד) לא הזכיר לאו זה.

והקשה על זה ה'חזון נחום' (תמורה פ"א):

איך אפשר לומר שגם לדעת הרמב"ם לאו שאפשר לעבור עליו שלא במעשה נחשב 'לאו שאין בו מעשה' גם כשעוברים עליו במעשה ואין לוקים עליו, הרי בהלכות חמץ ומצה (פ"א ה"ג) כתב "אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא אם כן קנה חמץ בפסח או חימצו כדי שיעשה בו מעשה, אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו אף על פי שעבר על שני לאוין אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה בו מעשה". ואם כן, מפורש שלדעת הרמב"ם העובר על לאו במעשה, לוקה אף אם אפשר לעבור עליו בלי מעשה?

וביאר את דעת הרמב"ם באופן אחר:

המעביד עבד עברי בעבודות בזויות, אף שעובר על 'לא תעבוד בו...' אינו לוקה, כי כיון שאינו רשאי להשתמש בו לעבודות אלו הרי זה גזל ואין לוקים על גזל, כי "הכתוב נתקו לעשה, שאם גזל חייב להחזיר שנאמר והשיב את הגזלה אשר גזל" (הל' גזלה ואבדה פ"א ה"א).

וה'שער המלך' (הל' חו"מ פ"א ה"ג) ביאר:

אכן, לדעת הרמב"ם לאו שאפשר לעבור עליו בלא מעשה אין לוקים עליו אפילו כשעוברים עליו במעשה (כדברי ה'יבין שמועה'). אלא שלאו זה נחשב 'לאו שאין בו מעשה' רק כאשר באותו זמן שעובר על הלאו במעשה אפשר לעבור עליו בלא מעשה, אבל ב'בל יראה' – אף על פי שכשיש לו חמץ בערב פסח בביתו ולא ביערו עובר עליו בלא מעשה, הרי כאשר לא נשאר חמץ בבית מערב פסח אי אפשר לעבור עליו בתוך הפסח אלא אם עשה מעשה (שקנה חמץ או חימצו בידים) ולכן הוא 'לאו שיש בו מעשה'. וזהו שכתב הרמב"ם (בהל' חו"מ) שאם קנה חמץ בפסח או חימצו, שעבר במעשה, לוקה כיון שכעת אי אפשר לעבור עליו אלא במעשה.

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' ב

כבר חל החיוב על האב, ואף אם מתו האב והבן, הי"וֹרְשִׁין חַיָּבִין לשלם את דמי הפדיון.

משנה

המשנה עוסקת בדיני ירושת בכור ובעניינים אחרים המשתנים לה בדיניהם. נאמר בתורה (**דברים כא יז**) 'כִּי אֶת הַבְּכֹר וגו' יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם', ויש ללמוד מהכתוב שבכור נוטל פי שנים בנכסי אביו. המשנה מבארת מאלו נכסים נוטל הבכור את החלק הנוסף, ומאלו נכסים אינו נוטל אותו: **הַבְּכוֹר** הנולד ראשון לאביו, **נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכְסֵי הָאָב, וְאֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכְסֵי הָאֵם,** כלומר, שאין לו חלק נוסף אלא בנכסים שהותיר האב אחריו, ולא בנכסים שהותירה האם שבהם הרי הוא ככל האחים ונוטל חלק אחד בלבד.

וְאֵינוֹ נוֹטֵל הבכור חלק נוסף **בַּשָּׂבָח** שהשביחו הנכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו את הירושה, אלא עושים שומא כמה היו שוים הנכסים בעת מיתת האב, והבכור נוטל מהשבח רק חלק אחד, כבן פשוט, ומשלם על השבח שהשביח חלקו השני שנטל מדין בכור, ותשלום זה מתחלק בין כל האחים. **וְלֹא** נוטל הבכור חלק נוסף **בָּרָאוּי** – בנכסים שלא היו שייכים לאב בעת מיתתו אלא רק היו ראויים ליפול לרשותו לאחר זמן, **כַּאֲשֶׁר** הוא נוטל חלק נוסף **בַּמּוּחָזָק** – בנכסים שהיה האב מוחזק בהם בעת מיתתו.

~ יום ראשון כ"ח מרחשון ~

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

פֶּרֶק ז

דיני חלונות הסמוכים לרשות חברו.

א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ חַלּוֹן בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה חָצֵר בְּצִדּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַלּוֹן: ׳סְתֹם חַלּוֹן זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּבִּיט בִּי׳; שֶׁהֲרֵי הֶחְזִיק בְּהֶזֵּק זֶה[א]. וְאִם בָּא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כֹּתֶל כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן כְּדֵי שֶׁיְּסִיר הֶזֵּק רְאִיָּתוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק אֶת הַכֹּתֶל מִכְּנֶגֶד הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו[ב].

א) בעל החצר לא מחה בבעל החלון לאחר שבנה את החצר, ולכן בעל החלון החזיק בו ולא ניתן לכפות עליו לסותמו. בכך שונה דין זה מהיזק ראייה בחצר השותפין בו לא ניתן להחזיק לעולם כמבואר בפרק ב הלכה יד, והטעם לכך: בחצר כל אחד מהשותפים יכול לטעון שהוא לא מחה בחברו מכיוון ששניהם מזיקים זה את זה, אך בחלון הסמוך לחצר בעל החלון אינו ניזוק כלל מבעל החצר, ולכן, כאשר בעל החצר אינו מוחה בבעל החלון בעל החלון מחזיק בנזק. ב) יותר מידי.

ב. הָיְתָה הַחַלּוֹן לְמַטָּה בַּכֹּתֶל - כּוֹפֶה אֶת חֲבֵרוֹ [בעל החצר] לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת[ג], וּלְהַגְבִּיהַּ הַבִּנְיָן אַרְבַּע אַמּוֹת[ד], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיט בּוֹ מִן הַחַלּוֹן[ה].

ג) כדי שלא יאפיל עליו. ד) מעל החלון. ה) שלא יוכל בעל החצר להביט דרך החלון בביתו של חברו.

ג. הָיְתָה הַחַלּוֹן לְמַעְלָה בַּכֹּתֶל, וּבָנָה חֲבֵרוֹ כֹּתֶל כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן מִלְּמַטָּה - אִם הָיָה מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל שֶׁבָּנָה עַד הַחַלּוֹן גֹּבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְחִיק מִכֹּתֶל הַחַלּוֹן כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱפִיל עָלָיו וְאֵינוֹ מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה.

אֲבָל אִם נִשְׁאַר מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל שֶׁבָּנָה עַד הַחַלּוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - כּוֹפֵהוּ לְמַעֵט [בגובה] הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲמֹד עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וְיַשְׁקִיף מִן הַחַלּוֹן, אוֹ יַגְבִּיהַּ [–כופהו להגביה] הַכֹּתֶל עַל הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת וְיִהְיֶה הַכֹּתֶל רָחוֹק מִן הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל וְלֹא יָצִיץ וְיִרְאֶה.

ד. בָּנָה כֹּתֶל אֶחָד בְּצַד הַחַלּוֹן[ו] - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן הַחַלּוֹן טֶפַח, וּמַגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת [מ]עַל [גובה] הַחַלּוֹן, אוֹ כּוֹנֵס רֹאשׁ הַכֹּתֶל[ז], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עָלָיו וְיָצִיץ.

ו) מימינו או משמאלו, ולא כנגדו. ז) עושה את ראש הכותל צר באופן שלא ניתן לשבת עליו.

ה. בָּנָה שְׁנֵי כְתָלִין מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַחַלּוֹן - צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּינֵיהֶן רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת[ח], וְהַחַלּוֹן בְּאֶמְצַע הָאַרְבַּע[ט]; וְלֹא יְסַכֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק הַסְּפוּךְ מִן הַכֹּתֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו.

ח) כדי שלא יאפיל על החלון. ט) אין צורך להרחיק את הכתלים ארבע אמות זה מזה מלבד רוחב החלון עצמו.

לְפִיכָךְ, מִי שֶׁבָּא לִפְתֹּחַ חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ - בֵּין חַלּוֹן גְּדוֹלָה בֵּין חַלּוֹן קְטַנָּה, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: ׳תַּזִּיק לִי בִּרְאִיָּה; וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא [–החלון] גְּבוֹהָה, תַּעֲלֶה בְּסֻלָּם וְתִרְאֶה׳.

ו. הֲרֵי שֶׁפָּתַח חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וּמָחַל לוֹ בַּעַל הֶחָצֵר, אוֹ שֶׁגָּלָה דַּעְתּוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ, כְּגוֹן שֶׁבָּא וְסִיַּע עִמּוֹ[י], אוֹ שֶׁיָּדַע הַנֶּזֶק וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה [–בעל החלון] הֶחְזִיק בַּחַלּוֹן, וְאֵינוֹ יָכוֹל אַחַר כָּךְ[יא] לַחֲזֹר וּלְעַרְעֵר עָלָיו לְסָתְמוֹ.

וְכֵיצַד • דִּינָהּ שֶׁל חַלּוֹן זֶה שֶׁהִנִּיחוֹ לְפָתְחָהּ[יב]? אִם חַלּוֹן שֶׁרֹּאשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִכְנָס מִמֶּנָּה הִיא, אוֹ שֶׁהָיְתָה לְמַטָּה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת [בגובהה] **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רֹאשׁוֹ נִכְנָס מִמֶּנָּה - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדָּדֶיהָ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת[יג] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[יד].**

השגת הראב"ד

וכיצד . . שבארנו א"א אין אנו משוים לא עמו ולא עם רבו בדרך זה שלא חילקו בגמ' בארבע אמות ולמטה מד' אמות שיהא חזקה אלא בחלון הצורי אבל בחלון המצרי לעולם אין לו חזקה וכן הסכימו כל רבותי.

י) בבניית החלון. יא) אף מייד לאחר שמחל לו על כך. יב) מהם הדברים אשר לגביהם נאמר שבעל החלון החזיק בו. יג) ברוחב ובגובה. יד) בהלכות א–ה.

ז. הָיְתָה חַלּוֹן קְטַנָּה שֶׁאֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִכְנָס

מִמֶּנּוּ, וְהָיְתָה לְמַעְלָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - בַּעַל חָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ וּבְצִדָּדֶיהָ[טו]; שֶׁהֲרֵי טוֹעֵן וְאוֹמֵר: 'לֹא הִנַּחְתִּיךְ לִפְתֹּחַ [את החלון] אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְטַנָּה וּגְבוֹהָה[טז]; אֲבָל שֶׁתַּחְזִיק עָלַי עַד שֶׁאַרְחִיק הַבִּנְיָן, לֹא הִנַּחְתִּי'.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁפָּתְחָה לְתַשְׁמִישׁ, אוֹ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס בָּהּ הָרוּחַ. אֲבָל אִם פָּתְחָה לְאוֹרָה[יז] - אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה בְּיוֹתֵר, וּגְבוֹהָה בְּיוֹתֵר - הוֹאִיל וְלֹא עֲרָעֵר, הֶחְזִיק, וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדָּדֶיהָ עַד שֶׁיַּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו; שֶׁהֲרֵי מָחַל לוֹ עַל הָאוֹרָה.

טו) אך אינו יכול לכפותו לסתום את החלון, כמבואר בהלכה הקודמת. טז) וממילא, היזק הראיה אינו גדול כל כך. יז) אמר בפירוש שהוא פתח את החלון לאורה, או שהדבר ניכר מצורת החלון.

וְכֵן • מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ חַלּוֹן מֻחְזֶקֶת, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָנָה כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדֶּיהָ בְּלֹא הַרְחָקָה, אוֹ סְתָמָהּ, וְשָׁתַק בַּעַל הַחַלּוֹן - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְעָרְעֵר לִפְתֹּחַ הַחַלּוֹן אוֹ לְהַרְחִיק הַבִּנְיָן; שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק, מָחַל - שֶׁאֵין אָדָם עָשׂוּי שֶׁסּוֹתְמִין אוֹרוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק, אֶלָּא אִם כֵּן מָחַל[יח].

השגת הראב"ד
וכן . . מחל א"א לפי דעתי יש הפרש בין סותם למאפיל שהסותם לאלתר והמאפיל ל' יום.

יח) כשם שיש חזקה בפתיחת חלון, כך יש חזקה בהאפלה ובסתימת החלון.

ח. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ חַלּוֹנוֹת לְמַטָּה בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת בִּפְנֵיהֶן, וְאָמַר לוֹ: 'אֲנִי אֶפְתַּח לְךָ חַלּוֹנוֹת אֲחֵרוֹת בְּכֹתֶל זֶה עַצְמוֹ לְמַעְלָה מֵאֵלּוּ' - הֲרֵי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו וְאוֹמֵר לוֹ: 'בְּעֵת שֶׁתִּפְתַּח הַחַלּוֹנוֹת תְּרַעִיד אֶת הַכֹּתֶל וּתְקַלְקֵל אוֹתוֹ'. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: 'אֲנִי אֶסְתֹּר כָּל הַכֹּתֶל, וְאֶבְנֶה לְךָ אוֹתוֹ בִּנְיָן חָדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה בּוֹ חַלּוֹנוֹת [למעלה], וְאֶשְׂכֹּר לְךָ בַּיִת שֶׁתָּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאֶבְנֶה' - יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶטָּרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם'.

לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה שָׁם טִרַח כְּלָל, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָנוֹת [למקום אחר] - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; וְכוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה חֲבֵרוֹ סוֹתֵם חַלּוֹן זֶה שֶׁלְּמַטָּה, וְעוֹשֶׂה לוֹ חַלּוֹן לְמַעְלָה; שֶׁזּוֹ מִדַּת סְדוֹם[יט]. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁזֶּה [=אדם אחד] נֶהֱנֶה בּוֹ, וְאֵין חֲבֵרוֹ מַפְסִיד וְלֹא חָסֵר כְּלוּם - כּוֹפִין עָלָיו.

יט) אדם שלא מוכן לגרום הנאה לחברו במקרה כזה נחשב כאנשי סדום אשר לא היו מאפשרים לאדם אחר ליהנות מדבר מסוים למרות שהדבר לא הזיק לאחרים כלל, וההלכה היא אשר כופים אדם ומונעים ממנו לנהוג במידת סדום.

ט. אֲבָל בַּעַל הַחַלּוֹן שֶׁרָצָה לְשַׁנּוֹת מְקוֹם חַלּוֹנוֹ, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה - אֲפִלּוּ הָיְתָה גְּדוֹלָה, וְאָמַר: 'אֶפְתַּח חַלּוֹן אַחֶרֶת קְטַנָּה וְאֶסְתֹּם זוֹ' - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו[כ]. וְכֵן אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְחִיב בַּחַלּוֹן כָּל שֶׁהוּא.

כ) בעל החצר יכול למנוע ממנו להנמיך את החלון כי חלון נמוך גורם להיזק ראייה גדול יותר, ואף יכול למנוע ממנו להגביה את החלון כי כאשר החלון גבוה הוא אינו יכול להבחין מתי בעל החלון עומד בסמיכות לחלון וממילא אינו יכול להיזהר כל כך שבעל החלון לא יביט עליו כאשר הוא נמצא בחצר.

י. שְׁנֵי אַחִין שֶׁחָלְקוּ חָצֵר מְדַעְתָּן, וְשָׁמוּ [=הערכו שווי] הַבִּנְיָן וְהָעֲצִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה[כא], וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׁוּמַת הָאָוִיר[כב], וְהִגִּיעַ לְאֶחָד מֵהֶן בְּחֶלְקוֹ תַּרְבִּיץ הֶחָצֵר [=גינה], וְלַשֵּׁנִי הָאַכְסַדְרָה [=מרפסת] - אִם רָצָה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת כֻּתֶל בְּסוֹף חֶלְקוֹ[כג], בּוֹנֶה בְּפְנֵי הָאַכְסַדְרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּאֲפִיל עָלָיו[כד], שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁמוּ הָאָוִיר.

כא) וחילקו אותם ביניהם בשווה. כב) לא חילקו ביניהם את האוויר שבחצר. מכיוון שהחלוקה הייתה מדעתם הם לא עשו אותה כראוי ושכחו לחלק אף את האוויר, אך אם החלוקה הייתה נעשית בבית דין היא הייתה נעשית כראוי בכל פרטיה. כג) לפני שבעל האכסדרה יחזיק באוויר זה. כד) על בעל האכסדרה.

פֶּרֶק ח

דיני חזקה בזיז, סולם וצינור; שימוש בכותל חברו.

א. הַמְבַקֵּשׁ לְהוֹצִיא זִיז [=בליטה] מִכָּתְלוֹ עַל אֲוִיר חָצֵר חֲבֵרוֹ כָּל שֶׁהוּא[א] - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו, שֶׁהֲרֵי מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה בְּעֵת שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ וּמְשַׁתֵּמֵשׁ בּוֹ[ב]. הוֹצִיא אֶת הַזִּיז, וְלֹא מִחָה בּוֹ לְאַלְתַּר בַּעַל הֶחָצֵר - הֲרֵי הֶחְזִיק בַּעַל הַזִּיז[ג].

וכן . . עליו: חקירה בדין זה – יין מלכות סקס"ד.

א) אף אם הזיז פחות מטפח. ב) אף אם אינו נכנס לחצר חברו בשעת התלייה. ג) ולא ניתן לכפות עליו להסיר אותו.

ב. הָיָה בַּזִּיז טֶפַח[א], הֶחְזִיק [בעל הזיז] **בָּאֲוִיר הֶחָצֵר כְּנֶגְדּוֹ[ב]; וְאִם רָצָה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַזִּיז וּלְבַטֵּל מַשְׁמִישׁוֹ - בַּעַל הַזִּיז מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין בַּזִּיז טֶפַח, לֹא הֶחְזִיק בָּאֲוִיר הֶחָצֵר; וּבְכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחְתָּיו וּלְבַטֵּל מַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל זִיז - אֵין בַּעַל הַזִּיז יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו[ג].**

ד) וממילא, מקומו נחשב כמקום חשוב יותר. ה) אם בעל החצר לא מחה בו. ו) אך לא ניתן לכפות על בעל הזיז להסיר אותו, כמבואר בהלכה הקודמת.

ג. הָיָה • הַזִּיז שֶׁהוֹצִיא רָחְבּוֹ טֶפַח, וּמָשׁוּךְ [=אורכו] **בָּאֲוִיר חֲצֵרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחְזִיק בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים[ז]. וְאִם רָצָה לְהַרְחִיב אֶת הַזִּיז עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה מַרְחִיב; וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת בָּאֲוִיר חֲצֵרוֹ תַּחַת הַזִּיז כְּלוּם, אֶלָּא אִם כֵּן הִנִּיחַ לוֹ תַּחְתָּיו גֹּבַהּ אֲוִיר עֲשָׂרָה טְפָחִים כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּזִּיז.**

השגת הראב"ד
חית . . חזיז א"א אינו מודה לו בזה אלא א"כ בא מחמת טענה.

ז) מכיוון שבעל החצר מחל לו על ארבעה טפחים לאורך החצר שהם מקום חשוב יותר, הוא מחל לו אף על ארבעה טפחים לרוחב כי המקום החשוב המינימלי הוא מקום בגודל ארבעה טפחים על ארבעה טפחים.

ד. הַמַּעֲמִיד סֻלָּם קָטָן שֶׁאֵין לוֹ אַרְבָּעָה חֻזְקִין [=שלבים] **בְּצַד כָּתְלוֹ** [החיצוני הנמצא] **בְּתוֹךְ חֲצַר חֲבֵרוֹ אוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[ח] - לֹא הֶחְזִיק בְּנֶזֶק זֶהּ[ט]; וְכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר - בּוֹנֶה בְּצַד הַסֻּלָּם, וּמְבַטֵּל מַשְׁמִישׁוֹ. וְאִם הָיָה סֻלָּם גָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבָּעָה חֻזְקִין אוֹ יָתֵר, הֶחְזִיק[י]; וְאִם בָּא לִבְנוֹת וּלְבַטְּלוֹ - בַּעַל הַסֻּלָּם מְעַכֵּב עָלָיו עַד שֶׁיַּרְחִיק כַּשָּׁעוּר[יא], שֶׁהֲרֵי מָחַל לוֹ לְהַעֲמִיד סֻלָּם גָּדוֹל.**

ח) ובעל החצר או השדה לא משתמש בהם לצרכיו האישיים, וממילא לא קיים בהן היזק ראיה. ט) כי בעל החצר או השדה אינו רואה צורך למחות בו על כך מכיוון שהסולם הוא סולם קטן. י) אם חברו לא מחה בו. יא) שאינו מונע ממנו להשתמש בסולם.

לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיָּבוֹא בַּעַל הַגֹּג לְהַעֲמִיד סֻלָּם גָּדוֹל[יב] - בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לְמְחוֹת בּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזִיק עָלָיו; אֲבָל אִם הֶעֱמִיד סֻלָּם קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ[יג], שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ: 'אֵין עָלֶיךָ הֶפְסֵד; כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה, אַתָּה מְבַטְּלוֹ'[יד].

יב) בחצר חברו. יג) ולהסיר את הסולם, אם הוא לא בונה במקום זה. יד) על ידי הבנייה, וממילא, מניעת הדבר נחשבת כמידת סדום. אמנם, כאשר השימוש בסולם גורם היזק ראייה לבעל החצר או השדה, הוא יכול למנוע ממנו לבנות אף סולם קטן כמו שאדם יכול למנוע מחברו לבנות זיז על חצרו כמבואר בתחילת הפרק.

ה. הָרוֹצֶה לְהוֹצִיא צִנּוֹר עַל חֲצַר חֲבֵרוֹ כְּדֵי שֶׁיְּקַלַּח שָׁם הַמַּיִם[טו], אוֹ שֶׁעָשָׂה שָׁם מִזְחֵלָה [=מרזב] **עַל כָּתְלוֹ שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין לַחֲצַר חֲבֵרוֹ[טז] - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; וְאִם לֹא מִחָה בּוֹ, הֶחְזִיק זֶה בַּצִּנּוֹר אוֹ בַּמִּזְחֵלָה.**

טו) בזרם חזק. טז) בזרם חלש.

רָצָה אַחַר כָּךְ בַּעַל הַגֹּג לִסְתֹּם הַצִּנּוֹר, בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁכְּשֶׁם שֶׁהֶחְזִיק בַּעַל הַגֹּג לִשְׁפֹּךְ מֵימָיו לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, כָּךְ הֶחְזִיק בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁיִּהְיוּ מֵימֵי גַּגּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאֵין אֶצְלוֹ לִרְשׁוּתוֹ.

השגת הראב"ד
רצה . . מקום א"א זה הדרך אינו מחוור ואיך יבא על זו המזחילה יש לו חזקה ובעל החצר למה יעכב על בעל המזחילה מלקצר ואם הוא רוצה להתריע כתלו מה לו לבעל החצר ועוד כי המשנה מעולם לא הזכירה קניית הגג לבעל החצר ודברי אמורא הם.

רָצָה • בַּעַל הַגֹּג לַעֲקֹר הַצִּנּוֹר מִצַּד זֶה וּלְהַחְזִירוֹ לְצַד אַחֵר [באותה חצר], **אוֹ שֶׁהָיָה אָרֹךְ וְרָצָה לְקַצְּרוֹ - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁלֹּא הֶחְזִיק אֶלָּא בְּמֵימֵי הַגֹּג, וַהֲרֵי הֵן בָּאִין לוֹ מִכָּל מָקוֹם[יז].**

יז) אך אם בעל הגג רוצה להזיז את המזחילה לצד אחר או לקצרה, בעל החצר יכול למנוע ממנו לעשות זאת כי דבר זה יגרום לירידה בכמות המים שתרד לחצרו.

וְכֵן אִם רָצָה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַצִּנּוֹר, אֵין בַּעַל הַגֹּג יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁאֵין הַצִּנּוֹר עָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ כְּזִיז, כְּדֵי שֶׁיַּחְזִיק בָּאֲוִיר חָצֵר[יח]; וְאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְקִלּוּחַ הַמַּיִם[יט].

יח) כמבואר בתחילת הפרק. יט) ובניית בעל החצר אינה מפריעה לכך.

ו. מִי שֶׁהוֹרִיד מֵי גַּגּוֹ עַל חֲצַר חֲבֵרוֹ, וְלֹא מִחָה בּוֹ, וְהֶחְזִיק בְּדָבָר זֶה - אִם הָיוּ הַמַּיִם מְנַטְּפִין[כ],

וְרָצָה [בעל הגג] **לְקַבְּעָן לְמָקוֹם אֶחָד וְלַעֲשׂוֹתָן צְנוֹר - עוֹשֶׂה; וְכֵן אִם הָיוּ בָּאִין מִמָּקוֹם אֶחָד, וְחִלְּקָן עַל רֹחַב הַכֹּתֶל, וְהֶחְזִירָן נוֹטְפִין[כא] - עוֹשֶׂה; וַאֲפִלּוּ לִבְנוֹת עַל גַּבּוֹ כְּמִין צְרִיף[כב], עַד שֶׁיֵּרְדוּ הַמַּיִם בְּמְהֵרָה לַחָצֵר חֲבֵרוֹ[כג] - בּוֹנֶה; שֶׁהֲרֵי הֶחְזִקוּ מֵימָיו שֶׁל זֶה לֵירֵד לְחָצֵר זוֹ.**

כ) מטפטפים ממקומות רבים. כא) הסיר את הצינור, וממילא המים מתפשטים ומטפטפים ממקומות רבים. כב) בנין קטן אשר דפנותיו דבוקות בראשן זו בזו ואין לו גג. כג) כתוצאה מכך אשר הגג משופע.

ז. כֹּתֶל שֶׁבֵּין רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן - אִם הָיוּ שֶׁתָּפִין בּוֹ, שְׁנֵיהֶן מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ: זֶה [–אחד] **חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו כָּל שֶׁהֵן[כד], וְזֶה** [–השני] **חוֹפֵר מִצַּד הָאַחֵר וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו כָּל שֶׁהֵן. הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ, אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. חָפַר שִׁמְעוֹן בְּכֹתֶל זֶה וְהִכְנִיס בּוֹ קוֹרָה אַחַת, וְשָׁתַק רְאוּבֵן וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחְזִיק בִּמְקוֹם הַקּוֹרָה; אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה, וְרָצָה שִׁמְעוֹן לְהַחְלִיפָהּ בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה אוֹ עָבָה - מַחְלִיף.**

כד) אף אם הן כבדות.

הָיְתָה הַקּוֹרָה קוֹרַת סֻכַּת עֲרָאי[כה] - כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, לֹא הֶחְזִיק בָּהּ, שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: 'לֹא מָחַלְתִּי וְהִנַּחְתִּיךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲרָאִי'. לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֶחְזִיק, שֶׁאֵין זֶה עֲרָאִי. וְאִם סֻכַּת הַחַג [סוכות] **הִיא - כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָגִ[כו], לֹא הֶחְזִיק; לְאַחַר שִׁבְעָה, הֶחְזִיק[כז]. וְאִם חִבֵּר רֹאשׁ הַקּוֹרָה בַּכֹּתֶל בְּטִיט, מִיָּד הֶחְזִיק[כח]; וְהוּא** [–ובלבד], **שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן סִיֵּעַ עִמּוֹ אוֹ רָאָה וְלֹא מִחָה.**

כה) סוכה המיועדת לצל. כו) ואף בשמיני עצרת שלא ניתן לפרק בו את הסוכה. כז) כי אין בה צורך לאחר ימי החג, וממילא היא נחשבת כסוכה קבועה. כח) כי הטיט מוכיח שהוא מתכוון לבנות סוכה קבועה.

ח. מִי שֶׁהֶחְזִיק בְּכֹתֶל זֶה בְּקוֹרָה אַחַת - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַכְנִיס בּוֹ קוֹרָה שְׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי לֹא מָחַל לוֹ אֶלָּא עַל אַחַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוֹדָה שֶׁאֵין הַכֹּתֶל הַזֶּה שֶׁלּוֹ, אֶלָּא חֲבֵרוֹ מָחַל לוֹ עַל הַכְנָסַת קוֹרָה זוֹ. אֲבָל אִם טָעַן 'שְׁכֹתֶל זֶה, שֶׁתָּף אֲנִי בּוֹ'[כט] - הוֹאִיל וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּקוֹרָה אַחַת, נֶאֱמָן[ל]; וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֻלָּן[לא], אַחַר שֶׁשִּׁשְׁבַּע הֶסֵּת[לב] שֶׁהוּא שֻׁתָּף בְּכָל הַכֹּתֶל[לג].

כט) מתחילת בנייתו, והוא אינו שייך רק לחברו. ל) מיד, ואינו צריך להחזיק בכך שלוש שנים. לא) בכל הקורות שירצה להכניס בכותל. לב) שבועה מדרבנן. לג) כמו אדם הטוען שיש לו חזקה בקרקע חברו, כמבואר בהלכות טוען ונטען בתחילת פרק יא.

ט. הָיוּ קוֹרוֹתָיו שֶׁל רְאוּבֵן בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל[לד], וּמִצַּד שִׁמְעוֹן מְקוֹמוֹת חֲפוּרִין לְהַכְנִיס בָּהֶן רָאשֵׁי הַקּוֹרוֹת[לה] - לֹא הֶחְזִיק שִׁמְעוֹן לְהַכְנִיס בָּהֶן קוֹרוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְטָעֹן שֶׁהוּא שֻׁתָּף בּוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בּוֹ תַּשְׁמִישׁ. וְיָכוֹל רְאוּבֵן לְטָעֹן: 'שֶׁאֲנִי חָפַרְתִּי מְקוֹמוֹת אֵלּוּ מִצִּדִּי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים עַד שֶׁתִּקְנֶה מִמֶּנִּי[לו] אוֹ שֶׁתְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי וְאֶמְחַל לְךָ - תַּכְנִיס הַקּוֹרוֹת בְּלֹא חֲפִירָה בַּכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְמַטְמֵט כָּתְלִי בְּעֵת חֲפִירָה'.

לד) וממילא, הכותל בוודאי שלו. לה) אך לא הכניס קורות בפועל. לו) חלק מהכותל.

פֶּרֶק ט

דברים שאסור לעשותם בסמיכות לרשות חברו.

א. לֹא יַחְפֹּר אָדָם בּוֹר וְלֹא שִׂיחַ [–שוחה] **וְלֹא מְעָרָה[א], וְלֹא יָבִיא אַמַּת הַמַּיִם[ב], וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּרֵכַת מַיִם[ג] לִשְׁרוֹת בָּהּ הַבְּגָדִים לְכִבּוּס, בְּצַד כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִכֹּתֶל חֲבֵרוֹ שִׁלְשָׁה טְפָחִים, וְיָסוּד בְּסִיד לְכֹתֶל בּוֹר זֶה, אוֹ מְקֻוֶּה מַיִם זֶה, אוֹ כֹּתֶל הָאַמָּה מִצַּד חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּלְעוּ הַמַּיִם[ד] וְיַזִּיקוּ כֹּתֶל חֲבֵרוֹ.**

א) שיש בהם מים. שיח ומערה הם סוגים שונים של בורות. ב) תעלה שהמים זורמים בה. ג) אשר המים נמצאים בתוכה ללא זרימה. ד) הנמצאים במקומות אלו, באדמה שתחתיהם.

ב. מַרְחִיקִין אֶת הַגֶּפֶת [=פסולת זיתים] **וְאֶת הַזֶּבֶל[ה] וְאֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַסִּיד[ו] וְאֶת הַסָּלָעִים מִכָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[ז], אוֹ סָד בְּסִיד[ח]. מַרְחִיקִין אֶת הַזְּרָעִים וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה וְאֶת הַגֶּמָּה שֶׁמִּתְקַבְּצִין בָּהּ מֵי רַגְלַיִם[ט] מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[י].**

ה) שהם דברים המערערים את חוזק הכתלים הסמוכים כתוצאה מהחום שלהם. ו) המרככים את האדמה

שתחתיהם, וכתוצאה מכך הם יכולים לגרום לערעור יסודות הכתלים הסמוכים. ז) על מנת לא לערער את כותל חברו. ח) בדברים אלו ניתן להרחיק מכותל חברו שלושה טפחים או לסוד סיד ביניהם, בשונה מההלכה הקודמת בה מדובר על דברים שיש בהם מים העלולים להזיק לכותל ולכן האדם צריך לעשות את שני הדברים יחד – להרחיק שלושה טפחים ולסוד את הכותל בסיד. ט) אך לא גומה שיש בה מים רגילים. י) כי דברים אלו מרככים את האדמה שתחתיהם, וכתוצאה מכך הם יכולים לגרום לערעור יסודות הכתלים הסמוכים.

ג. מַרְחִיקִין אֶת הָרֵחַיִם [מן הכותל] **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִן הָרֵחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁהֵן אַרְבָּעָה** [טפחים] **מִן הָעֶלְיוֹנָה**יא**, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָנִיד אוֹתוֹ**יב**, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַהֲלֵנוּ בְּקוֹל הָרֵחַיִם**יג.

יא) הרחיים מורכבות משתי אבנים המונחות זו על זו. האבן התחתונה היא אבן רחבה, והאבן העליונה צרה ממנה בטפח. יב) כובד הרחיים עלול לגרום לתנודת הכותל. יג) ולכן, אף אם הרחיים אינן כבדות כל כך ואינן גורמות תנודות רבות, צריך להרחיק מהכותל שלושה טפחים.

ד. וּמַרְחִיקִין אֶת הַתַּנּוּר מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִקַּרְקָעִיתוֹ, שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִשְׁפָּתוֹיד**, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחֵם הַכֹּתֶל.**

יד) בעבר, התנור היה בנוי לגובה. החלק התחתון של התנור היה רחב ושפתו העליונה הייתה צרה, וההפרש ביניהם היה רוחב טפח.

ה. אֶבֶן שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה הַבְּגָדִים עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּתְלַבְּנוּ, צָרִיךְ לְהַרְחִיק אוֹתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת מִכָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ; שֶׁבְּעֵת שֶׁכּוֹבֵס עָלֶיהָ - הַמַּיִם נוֹתְזִיןטו**, וּמַזִּיקִין אֶת הַכֹּתֶל.**

טו) עד מרחק של ארבע אמות.

ו. לֹא יַשְׁתִּין אָדָם מַיִם בְּצַד כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹתֶל לְבֵנִיםטז**. אֲבָל בְּכֹתֶל אֲבָנִים**יז**, יַרְחִיק טֶפַח**יח**; וְאִם הָיוּ הָאֲבָנִים צְחִיחַ סֶלַע**יט**, מַשְׁתִּין בְּצִדּוֹ בְּלֹא הִרְחָקָה.**

טז) שהן אבנים שאינן חזקות כל כך, ולכן הן עלולות להתערער בקלות יותר. יז) שהן אבנים חזקות יותר. יח) אולם, כאשר יש גומה של מי רגלים צריך להרחיקה אף מכותל אבנים שלושה טפחים כמבואר בסוף הלכה ב. יט) הכותל בנוי מסלעים יבשים, שהם חזקים יותר.

ז. מַרְחִיקִין אֶת הַסֹּלֶת מִן הַשּׁוֹבָךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנְּמִיָּהכ **בְּעֵת שֶׁמַּנִּיחַ הַסֹּלֶת, וְתַעֲלֶה לַשּׁוֹבָךְ וְתֹאכַל הַגּוּזָלוֹת.**

כ) חיה קטנה הטורפת עופות.

ח. וּמַרְחִיקִין אֶת הַכֹּתֶל מִן הַמְּזוּחָלָה [–מרזב] **שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם לְבַעַל הַמְּזוּחָלָה לְזִקּוֹף סֻלָּם וּלְתַקֵּן מְזוּחָלָה שֶׁלּוֹ**כא**, הוֹאִיל וְהֶחְזִיק בָּהּ**כב**.**

כא) לנקות את הלכלוך המצטבר בה. כב) מכיוון שבעל המזחילה החזיק בה אסור לחברו למנוע ממנו להשתמש בה, ולכן עליו להרחיק ממנה את הכותל למרות שבעל המזחילה לא החזיק בשטח שסביב המזחילה. אמנם אם הבנייה היא תחת המזחילה והיא לא מונעת את השימוש בה, מותר לחברו לעשות זאת כמבואר בפרק הקודם בהלכה ה.

ט. רְאוּבֵן • שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ לְכֹתֶל שִׁמְעוֹן כְּמִין גַּמּכג**, וּבָא רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת כֹּתֶל שֵׁנִי כְּנֶגֶד כֹּתֶל שִׁמְעוֹן עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ הַשְּׁלֹשָׁה כְּתָלִין כְּמִין** [האות] **בֵּי"ת - חֲרֵי שִׁמְעוֹן מְעַכֵּב עָלָיו, עַד שֶׁיַּרְחִיק מִכְּנֶגְדּוֹ**כד **אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמָּקוֹם בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים רָחָב, כְּדֵי שֶׁיְּדוּשׁוּ** [–ילכן] **בּוֹ רַבִּים וְתִתְחַזֵּק הָאָרֶץ.**

השגת הראב"ד
ראובן . . גם א"א לא מחוור לענין הגמרא שאם ראובן סמך לשמעון כמין גם דהיינו מן הצד אמאי אקשי בגמרא וקמא היכי סמך והלא מן הצד ליכא משום דוושא כדאיתא בשמעתא.

כג) אות יוונית הדומה לאות ך'. כד) מהכותל של שמעון.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹתֶל גִּנָּהכה **אוֹ בְּכֹתֶל חָצֵר בְּעִיר חֲדָשָׁה**כו**; אֲבָל בְּעִיר יְשָׁנָה - כְּבָר נִתְחַזְּקָה, וּבוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ בְּלֹא הִרְחָקָה. וְכֵן • אִם לֹא הָיָה בְּאֹרֶךְ כֹּתֶל שִׁמְעוֹן שָׁבוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ אֶלָּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, בּוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ וְאֵינוֹ מַרְחִיק, וְאַף עַל פִּי שֶׁמּוֹנֵעַ הָרֶגֶל מִלְּהַלֵּךְ שָׁם; שֶׁהַכֹּתֶל שֶׁהוּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ חִזּוּק הָאָרֶץ.**

השגת הראב"ד
וכן . . שמעון א"א סברא יפה היא.

כה) שלא הולכים בתוכה אנשים רבים, ולכן הכותל צריך חיזוק יותר. כו) אשר עדיין לא הלכו בחצר אנשים רבים, ולכן הכותל עדיין צריך חיזוק.

י. מִי שֶׁבָּא לַחְפֹּר בּוֹרכז **בְּסוֹף שָׂדֵהוּ סָמוּךְ לְמֻצָּר** [–גבול השדה של] **חֲבֵרוֹ - אִם שָׂדֵה חֲבֵרוֹ אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְבוֹרוֹת**כח**, סוֹמֵךְ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְמָחוֹת בְּיָדוֹ**כט**. וְאִם**

יְמָלֵךְ [=יחליט] **חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר בּוֹר בְּצִדּוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִכֹּתֶל הַבּוֹר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין חֲלַל שְׁנֵי הַבּוֹרוֹת עֶבְיִ שִׁשָּׁה טְפָחִים**[ל].

כז) שאין בו מים. כח) השקאת השדה נעשית רק באמצעות הגשמים, ואין צורך לחפור בה בורות על מנת להשקותה במימיהם. כט) כי חפירת הבור לא מזיקה לו כלל. ל) על מנת לא לערער את חוזק הקרקע.

הָיְתָה שָׂדֶה חֲבֵרוֹ עֲשׂוּיָה לְבוֹרוֹת[לא] **- אֵינוֹ סוֹמֵךְ, עַד שֶׁיַּרְחִיק מִן הַמֶּצַע שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְיַחְפֹּר; וּכְשֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר - יַרְחִיק גַּם הוּא שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְיַחְפֹּר**[לב].

לא) על מנת להשקות את השדה כראוי, יש צורך לחפור בה בורות ולהשקות אותה במימיהם. לב) ואין צורך לסוד בסיד בין הכתלים כי מדובר בבור שאין בו מים, אך כאשר יש בבור מים צריך אף לסוד בסיד את כותל הבור כמבואר בתחילת הפרק.

יא. הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם - לֹא יַעֲשֶׂה בַּעַל הַבַּיִת תַּנּוּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ עַל גַּבָּיו[לג] **גֹּבַהּ** [–חלל] **אַרְבַּע אַמּוֹת**[לד]**; וְכֵן לֹא יַעֲמִיד בַּעַל הָעֲלִיָּה תַּנּוּר, עַד שֶׁיִּהְיֶה תַּחְתָּיו מַעֲזִיבָה**[לה] **שִׁלְשָׁה טְפָחִים, וּבְכִירָה**[לו] **טֶפַח**[לז]**. וְאִם תַּנּוּר שֶׁל נְחֹתוֹמִין הוּא**[לח]**, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה תַּחְתָּיו אַרְבָּעָה טְפָחִים; וְכִירָה שֶׁל נְחֹתוֹמִין, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק כַּשִּׁעוּר, אִם יָצָאת הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק**[לט]**, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ**[מ].

לג) בין התנור לתקרה. לד) על מנת שהתנור לא ישרוף את התקרה ויגרום נזק לבעל העלייה. לה) טיח הנמצא על רצפת העלייה שהיא תקרת הבית. לו) אשר החום שלה פחות מחום התנור. לז) צריך שתהיה מעזיבה תחתיה בגובה טפח. לח) אשר משתמשים בו בתדירות גבוהה, וכתוצאה מכך החום שלו חזק יותר. לט) כי שיעור זה גורם שהאדם לא ייחשב כאדם המזיק לחברו, אך הוא לא נחשב שיעור המרחיק את הסכנה לחלוטין. מ) בהלכות נזקי ממון פרק יד הלכה ב, אשר אדם שלא הרחיק את האש משדה חברו כראוי והיא התפשטה והזיקה חייב לשלם.

יב. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ חֲנוּת תַּחַת אוֹצָר [–מחסן פירות] **חֲבֵרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה בָּהּ לֹא נַחְתּוֹם** [=אופה]**, וְלֹא צַבָּע**[מא]**, וְלֹא רֶפֶת בָּקָר, וְלֹא יַכְנִיס לָהּ אַסְפַּסְתָּא**[מב] **וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִדְּבָרִים שֶׁעוֹלֶה מֵהֶן הֶבֶל חַם הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחַם מַפְסִיד פֵּרוֹת שֶׁבָּאוֹצָר.**

מא) מעבדה ליצירת צבעים. הן נחתום והן צבע מסיקים תנורים בחום גבוה לצורך עבודתם. מב) תבואה שאינה בשלה ומשמשת למאכל בהמות.

לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אוֹצַר יַיִן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין הַחֹם מַפְסִידוֹ[מג] **- הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בַּחֲנוּתוֹ כָּל מְלֶאכֶת אֵשׁ; אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה רֶפֶת בָּקָר, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד רֵיחַ הַיַּיִן**[מד]**. וְאִם הֶחְזִקָה הַחֲנוּת בְּתַחְלָה לְרֶפֶת אוֹ לְנַחְתּוֹם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ רָצָה בַּעַל הָעֲלִיָּה לַעֲשׂוֹת עֲלִיָּתוֹ אוֹצָר - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ.**

מג) כי היין בארץ ישראל הוא חזק. מד) מלבד החום שעולה מהרפת, עולה ממנה ריח רע המקלקל את היין.

יג. כִּבֵּד [–טאטא] **בַּעַל הָעֲלִיָּה וְרִבֵּץ** [=שטף] **עֲלִיָּתוֹ, אוֹ שֶׁרָבָה בַּחֲלוֹנוֹת**[מה]**, כְּדֵי לַעֲשׂוֹתָהּ אוֹצָר**[מו]**, וְקָדַם זֶה** [–התחתון] **וְעָשָׂה** [למטה] **נַחְתּוֹם קֹדֶם שֶׁיַּכְנִיס פֵּרוֹת לָאוֹצָר, אוֹ שֶׁהִתְחִיל** [בעל העליה] **לֶאֱצֹר שׁוּמְשְׁמִין אוֹ רִמּוֹנִים אוֹ תְּמָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**[מז]**, וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה הַתַּנּוּר קֹדֶם שֶׁיֵּאָצֵר הַחִטִּין**[מח]**, אוֹ** [קודם] **שֶׁעָשָׂה בַּעַל הַחֲנוּת מְחִלָּה עַל גַּבָּהּ לְהַבְדִּיל בֵּין הַחֲנוּת וּבֵין הָאוֹצָר - בְּכָל אֵלּוּ בַּעַל הָאוֹצָר מְעַכֵּב עָלָיו**[מט]**; וְאִם עָבַר וְעָשָׂה תַּנּוּר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵין בַּעַל הָאוֹצָר יָכוֹל לְהָסִיר הַתַּנּוּר בְּכָל אֵלּוּ**[נ].

מה) על מנת להרבות את האור בעלייה. מו) כי האוצר צריך להיות נקי ומואר. מז) שהם פירות שהחום לא מזיק להם. מח) אשר החום מזיק להם. מט) מלכתחילה בעל האוצר יכול למנוע מבעל החנות לעשות בה תנור למאפייה וכדומה. נ) כי יש ספק האם במקרים אלו זכותו של בעל האוצר גוברת או זכותו של בעל החנות גוברת.

~ יום שני כ"ט מרחשון ~

פֶּרֶק י

דברים שאסור לעשותם בסמיכות לעיר; דיני נזק הנגרם מאליו.

א. מַרְחִיקִין אֶת הָאִילָן מִן הָעִיר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמָּה, וּבֶחָרוּב וּבַשִּׁקְמָה[א] **חֲמִשִּׁים אַמָּה, מִפְּנֵי נוֹאֲי** [=יופי] **הָעִיר. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא קָרוֹב לָעִיר בְּפָחוֹת מִזֶּה, קוֹצְצִין אוֹתוֹ**[ב]**. וְאִם הָאִילָן קָדַם** [לבניית העיר]**, נוֹתְנִין לוֹ בְּנֵי הָעִיר אֶת דָּמָיו**[ג]**; וְאִם הָיָה הַדָּבָר סָפֵק**

וְלֹא נוֹדַע אֵיזֶה מֵהֶן קָדַם, אֵין לוֹ לְבַעַל הָאִילָן דָּמִים[ד], אֶלָּא נוֹטֵל עֵצָיו, וְהוֹלֵךְ.

א) עץ תאנים. החרוב והשקמה הם עצים עם ענפים רבים המתפשטים למרחק רב יותר מעצים אחרים. ב) ואין צריך לשלם ממון לבעל האילן. ג) אך הוא חייב לקצוץ את האילן לפני קבלת הממון, על מנת לא לעכב את הדבר. ד) כי לא משלמים ממון כאשר יש ספק בדבר.

ב. מַרְחִיקִין גֹּרֶן קְבוּעָה[ה] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הָרוּחַ הַתֶּבֶן בְּעֵת שֶׁזּוֹרֶה [אותן], וַיַּזִּיק לִבְנֵי הָעִיר. וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֹּרֶן קְבוּעָה בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק הַתֶּבֶן לִנְטִיעַת חֲבֵרוֹ אוֹ לְנִירוֹ[ו].

ה) מקום קבוע המיועד לדישת וזריית התבואה. ו) שדה חרושה של חברו. התבן והמוץ המצטברים במקום הגורן גורמים להשחתת הנטיעות והזרעים הנמצאים בקרקע, ולכן יש להרחיק את מקום הגורן מהם.

ג. מַרְחִיקִין אֶת הַגְּבָלוֹת וְאֶת הַקְּבָרוֹת וְאֶת הַבְּרֵכוֹת[ז] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה[ח].

ז) מפעל לעיבוד עורות. ח) על מנת שהריח הרע הנודף ממקומות אלו לא יורגש כל כך בעיר.

ד. וְאֵין עוֹשִׂין בְּרֵכוֹת[ט] אֶלָּא לְמִזְרַח הָעִיר, מִפְּנֵי שֶׁרוּחַ מִזְרָחִית חַמָּה וּמְמַעֶטֶת הֶזֵּק רֵיחַ עִבּוּד הָעוֹרוֹת[י].

ט) אף אם מרחיקים אותו חמישים אמה. י) אולם מקום נבילות וקברות ניתן לעשות מכל צדדי העיר, כי הריח הנודף מהם אינו תוצאה ממעשה ממשי אלא מהתכלות הבשר.

ה. מִי שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׂרָה שֶׁל פִּשְׁתָּן[יא] בְּצַד יָרָק שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי מֵי הַמִּשְׂרָה נִבְלָעִין בָּאָרֶץ וְהוֹלְכִין וּמַפְסִידִין הַיָּרָק, אוֹ שֶׁנָּטַע כְּרִשִּׁין [–מין ירק] קָרוֹב מִן הַבְּצָלִים שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֵן מְפִיגִין טַעֲמָן [של הבצלים], אוֹ שֶׁנָּטַע חַרְדָּל בְּצַד כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים, שֶׁהֲרֵי הַדְּבוֹרִים אוֹכְלִין הֶעָלִין [של החרדל] וּמַפְסִידִין הַדְּבַשׁ[יב] - בְּכָל אֵלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַרְחִיק[יג] בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק[יד]; וְעַל הַנִּזָּק לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ[טו], אִם יִרְצֶה, עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לוֹ הַנֶּזֶק; שֶׁזֶּה בְּתוֹךְ [חצרו] שֶׁלּוֹ הוּא עוֹשֶׂה, וְהַנֶּזֶק בָּא לַחֲבֵרוֹ מֵאֵלָיו[טז].

יא) מקום בו שורים את הפשתן במים. יב) כאשר הדבורים אוכלים חרדל חריף, טעם הדבש היוצא מהם נהיה חריף כמו חרדל. יג) את גידוליו מנכסי חברו. יד) מרחק המונע לגמרי את הנזק מחברו, אך צריך להרחיק מרחק קטן יותר כמבואר בסוף ההלכה. טו) בעל המשרה, הכרשין או החרדל. טז) ואינו מזיק אותו בידיו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵינוֹ מַרְחִיק? בְּשֶׁהָיָה הַנֶּזֶק בָּא מֵאֵלָיו אַחַר שֶׁיִּפְסְקוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל מַזִּיק. אֲבָל אִם הָיוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה שֶׁעוֹשֶׂה בִּרְשׁוּתוֹ מַזִּיקִין אֶת חֲבֵרוֹ בְּשָׁעַת עֲשָׂיָתוֹ, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁמַּזִּיק בְּיָדוֹ; הָא לָמָּה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁעָמַד בִּרְשׁוּתוֹ, וְיוֹרֶה חִצִּים לַחֲצַר חֲבֵרוֹ וְאָמַר: 'בִּרְשׁוּתִי אֲנִי עוֹשֶׂה', שֶׁמּוֹנְעִין אוֹתוֹ[יז].

יז) כי ברור שהוא מזיק לחברו ואסור לו לעשות זאת.

וְכֵן כָּל הַמַּרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה[יח] בְּעִנְיָן זֶה[יט] - אִם לֹא הִרְחִיקָן, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחָצָיו. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִשָּׂרָה מִן הַיָּרָק, וּכְרִשִּׁין מִן הַבְּצָלִים, וְחַרְדָּל מִן הַדְּבוֹרִים, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר מְעַט[כ] - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֶזֵּק בְּיָדַיִם; אֲבָל לְהַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא הַנֶּזֶק מֵאֵלָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ.

יח) בפרק הקודם ובפרק זה. יט) לגבי הרחקת דברים מרשות חברו. כ) כמו שמרחיקים את הבור מהכותל שלושה טפחים, כמבואר בתחילת הפרק הקודם.

ו. בַּעַל עֲלִיָּה שֶׁהָיָה שׁוֹפֵךְ מַיִם, וְהֵן יוֹרְדִין עַל הַדֶּדֶר בַּבַּיִת לְמַטָּה - אִם הָיְתָה שָׁם מַעֲזֵיבָה[כא] שֶׁמַּיִם עֲלִין [–נספגים] בָּהּ בְּעֵת שְׁפִיכָה, וְאַחַר שֶׁיִּפְסֹק עִלָּיון מִלִּשְׁפֹּךְ יִבָּלְעוּ הַמַּיִם וְיֵרְדוּ וְינַטְּפוּ עַל הַתַּחְתּוֹן[כב] - צָרִיךְ הַתַּחְתּוֹן לְתַקֵּן וּלְהַרְחִיק עַצְמוֹ מִן הַנֶּזֶק; וְאִם אֵין שָׁם מַעֲזֵיבָה, אֶלָּא כְּשִׁשְׁפַּךְ [העליון] יֵרְדוּ הַמַּיִם מִיָּד - הֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּחָצָיו, וְהָעֶלְיוֹן מְתַקֵּן[כג], אוֹ יִמָּנַע מִלִּשְׁפֹּךְ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כא) אם היה טיח על רצפת העלייה המשמשת כתקרת הבית. כב) וממילא, הנזק נגרם לאחר שהמזיק סיים את מעשיו. כג) בונה מעזיבה.

ז. מִי שֶׁהָיָה לוֹ בּוֹר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְנָטַע אִילָן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ קָרוֹב לְבוֹר חֲבֵרוֹ [–שלו] - אֵין בַּעַל הַבּוֹר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו וְלוֹמַר לוֹ: 'הֲרֵי שָׁרְשֵׁי הָאִילָן נִכְנָסִין לַבּוֹר שֶׁלִּי וּמַפְסִידִין אוֹתוֹ'; שֶׁזֶּה נֶזֶק הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבְעֵת שֶׁנָּטַע אֵינוֹ מַזִּיקוֹ; וּכְשֶׁם שֶׁזֶּה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, כָּךְ זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ[כד].

כד) כשם שמותר לאדם הראשון לחפור בור ברשותו כי הוא

אינו מזיק לאחרים, כך מותר לאדם השני לנטוע אילן ברשותו כי אף הוא אינו נחשב מזיק לאחרים.

וְכֵן רְאוּבֵן שֶׁחָפַר בּוֹר, וְיָרַד וּמָצָא שָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - קוֹצֵץ וְחוֹפֵרכה, וְהָעֵצִים שֶׁלּוֹ [–של ראובן]**. וְאִם הָיָה קָרוֹב לְאִילָן שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן[כו], קוֹצְצָן וְנוֹתְנָן לוֹ. וְאִם** [ראובן] **אֵינוֹ צָרִיךְ לַחְפֹּר** [בור]**, וְיָצְאוּ הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ - הֲרֵי זֶה מַעֲמִיק שִׁלְשָׁה טְפָחִים[כז] כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲכֹּב הַמַּחֲרֵשָׁה[כח], וְכָל שֹׁרֶשׁ שֶׁמְּצָא בְּתוֹךְ שִׁלְשָׁה טְפָחִים - קוֹצְצוֹ; וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[כט] שֶׁמָּא יִיבַשׁ הָאִילָן שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁזֶּה בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הוּא חוֹפֵרל.**

כה) קוצץ את השורשים וממשיך לחפור את בורו, כי הוא יכול לעשות בשדהו כרצונו. כו) כי השורשים יונקים מהעץ עד מרחק של שש עשרה אמה, ולכן עד מרחק זה הם נחשבים כחלק מהאילן עצמו. כז) מותר לראובן לחפור בקרקעו בעומק שלושה טפחים. כח) על מנת שהוא יוכל לחרוש את שדהו ללא עיכובים והפרעות. כט) בכל מקרה בו מותר לו לקצוץ את השורשים. ל) מותר לראובן לחפור בשדהו כרצונו, אם הוא לא מזיק בפועל לאחרים.

ח. מִי שֶׁהָיְתָה שָׂדֵה חֲבֵרוֹ נְטוּעָה גְּפָנִים אוֹ שֶׁאָר אִילָנוֹת, וּבָא הוּא לִנְטֹעַ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּלא גְּפָנִים בְּצַד גְּפָנִים אוֹ אִילָנוֹת בְּצַד אִילָנוֹת - צָרִיךְ לְהַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹתלב. בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵללג. אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץלד, יַרְחִיק בֵּין גְּפָנִים לְגֶפָנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת; וּבֵין גְּפָנִים לְשֶׁאָר אִילָנוֹתלה, אוֹ בֵּין אִילָנוֹת לְאִילָנוֹתלו, אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מָקוֹם. הָיָה גָּדֵר בֵּינְתַיִם[לז], זֶה סוֹמֵךְ לַגָּדֵר וְזֶה סוֹמֵךְ לַגָּדֵר בְּכָל מָקוֹם.

השגת הראב"ד

במה . . אמות א"א בגמרא אינו כן ואמרו בין גפנים לאילנות בעי טפי ועוד מנין לו שאף בבבל לא יספיק בשתי אמות שמחרשות וכלי הבקר שלהם קצרים.

לא) הסמוכה לשדה חברו. לב) על מנת שיוכל לחרוש את שדהו עם מחרישה מבלי להיכנס לשדה חברו. לג) אשר המחרישות בה רחבות. לד) אשר המחרישות שלהם צרות יותר. לה) שהם שני מינים שונים. לו) אשר אף בהם יש מינים שונים. אמנם, יש מפרשים אשר לא גורסים את המילים 'או בין אילנות לאילנות' בהלכה זו כי בחוץ לארץ צריך להרחיק ביניהם שתי אמות בלבד. לז) וממילא, אין חשש שאחד מהם ייכנס עם המחרישה לשדהו של השני.

מִי שֶׁהָיָה אִילַן חֲבֵרוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, קוֹצֵץ מִלְּא מַרְדֵּעַלח עַל גַּבֵּי הַמַּחֲרֵשָׁהלט; וּבְחָרוּב וּבַשְּׁקָמָהמ - קוֹצֵץ כָּל הַנּוֹטֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל [–קצוץ בדיוק] **כְּנֶגֶד הַמְּצָרמא. וְכֵן אִם הָיָה נוֹטֶה עַל בֵּית הַשַּׁלְהִיןמב שֶׁל חֲבֵרוֹ, אוֹ עַל בֵּית הָאִילָן** [–מטע] **- קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנּוֹטֶהמג, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַמְּצָרמד.**

לח) את כל הענפים הנמצאים בגובה מרדע. מרדע הוא מוט המונח על הבהמה בעת החרישה. לט) על מנת שהוא יוכל לחרוש ללא עיכובים והפרעות. מ) אשר ענפיהם רבים ומתפשטים למרחק רב, והצל שלהם מזיק את שדה חברו. מא) גבול השדה. מב) שדה שהאדם צריך להשקותה בעצמו. משמעות המילה שלהין בארמית היא עייפות, ומכיוון ששדה זו אינה יכולה להניב יבול ללא השקיית האדם היא נקראת בשם זה. מג) אף בשאר אילנות. מד) כי הצל של האילנות מזיק לשדות אלו יותר משדות אחרות.

פֶּרֶק יא

נזק הנגרם על ידי רוח או נדנוד; אדם המחזיק בנזק.

א. מִי שֶׁעָשָׂה גֹּרֶן בְּתוֹךְ [שטח] **שֶׁלּוֹא, אוֹ קָבַע בֵּית הַכִּסֵּא, אוֹ כָּל מְלָאכָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אָבָק וְעָפָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק** [אותם] **כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ הֶעָשָׁן[ב] אוֹ רֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא אוֹ הָאָבָק וְהֶעָפָר לַחֲבֵרוֹ, עַד שֶׁלֹּא יַזִּיקוֹ.**

א) והגורן אינו קבוע, ולכן אינו צריך להרחיק אותו חמישים אמה משדה חברו (כמבואר בפרק הקודם בהלכה ב). ב) היוצא מתנורו. לכאורה מילה זו אינה מובנת מכיוון שלא נזכר תנור בהלכה זו, ויש לעיין בכך.

אֲפִלּוּ הָיְתָה הָרוּחַ הִיא שֶׁמְּסַיַּעַת אוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ, וּמוֹלֶכֶת הֶעָפָר אוֹ נְעֹרֶת הַפִּשְׁתָּן וְהַמֹּץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּמַגִּיעָתָן לַחֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ וְלֹא יַזִּיקוּ, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הָרוּחַ הַמְצוּיָהג; שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחִצָּיו הֵן.

ג) אך אינו צריך לחשוש שמא תוליך אותם רוח חזקה שאינה מצויה.

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְהַרְחִיק כָּל כָּךְ - אִם הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְצוּיָה אֶת הַמֹּץ וְאֶת הֶעָפָר וְהִזִּיקָה בָּהֶן, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁהָרוּחַ הִיא שֶׁסִּיְּעָה אוֹתוֹ, וְאֵין נֶזֶק זֶה בָּא מִכֹּחַ הַמַּזִּיק עַצְמוֹד.

ד) ומכיוון שהוא לא התכוון להזיק לחברו, אינו חייב לשלם לו על נזק שלא בא מכוחו. אמנם אם הוא התכוון להזיק

לחברו הוא חייב לשלם לו אף בנזק שלא בא מכוחו, כמבואר בהלכות נזקי ממון פרק יד הלכה ז.

ג. הַכּוֹתֵשׁ אֶת הָרִיפוֹת [=חיטים] **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וּבְעֵת שֶׁמַּכָּה מְנַדֶּנֶד חָצֵר חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיִּתְנַדֶּנֶד כְּסוּי הֶחָבִית עַל פִּי הֶחָבִית[ה] - הֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּחָצָיו, וְחַיָּב לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַדֶּנֶד, אוֹ יְבַטֵּל מִמְּלַאכְתּוֹ שֶׁמַּזֶּקֶת. וְאִם הִזִּיק בְּעֵת הַנִּדְנוּד[ו] - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחוֹ בָּא הַנֶּזֶק.**

ה) אם תהיה חבית בחצר, הכיסוי שלה יתנדנד כתוצאה מההכאה. ו) ולא הרחיק את מלאכתו כפי הנדרש.

ד. כָּל• הַהַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת בִּפְרָקִים שֶׁל מַעֲלָה[ז] - אִם לֹא הִרְחִיק, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׁתַק - הֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהַצְרִיכוֹ לְהַרְחִיק[ח]. וְהוּא [–ובלבד], **שֶׁיִּרְאֶה מִמֶּנּוּ שֶׁמָּחַל - כְּגוֹן שֶׁסִּיֵּעַ עִמּוֹ בַּיָּד, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת, אוֹ שֶׁרָאָהוּ שֶׁעָשָׂה בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה וְשָׁתַק וְלֹא הִקְפִּיד עַל זֶה; שֶׁכָּל הַמַּחֲזִיק בְּנֶזֶק, זָכָה בּוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[ט].**

השגת הראב"ד
כל . . לחזור א"א תמה אני ראה ושתק למה מיד הלא אף מושיט לו צרורות אומרים לו לך יגע וסתום.

ז) בפרקים ט–י. ח) אף מייד לאחר המחילה. כלומר, המזיק אינו צריך להחזיק בנזק במשך שלוש שנים ואינו צריך לטעון אשר חברו מכר לו או נתן לו במתנה דבר זה, בשונה מחזקת קרקעות בה קיימים תנאים אלו כמבואר בפרק ה הלכה ה. ט) בפרק ז הלכה ו.

בַּמֶּה• דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר נְזָקִין, חוּץ מֵאַרְבַּעַת מִינֵי נְזָקִין אֵלּוּ הָאֲמוּרוֹת בְּפֶרֶק זֶה - שֶׁהֵן: הָעָשָׁן, וְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא, וְהָאָבָק וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנִדְנוּד הַקַּרְקַע; שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ, אֵין לוֹ חֲזָקָה. וַאֲפִלּוּ שָׁתַק הַנִּזָּק כַּמָּה שָׁנִים, הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְכוֹפֵהוּ לְהַרְחִיק. וְכֵן הַזִּק רְאָיָה בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ מְחִיצָה, כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[י].

השגת הראב"ד
במה . . שבארנו א"א צריך להביא ראיה לכל אלו מחיצת החצר שאין חזקה מבטלה מפני שזה מזיק לזה וזה מזיק לזה יכול כל אחד לומר מפני כך לא מחיתי ועוד מפני ההוצאה שמגעת לחלקי ויתרתי הקרקע.

י) בפרק ב הלכה יד.

וְלָמָּה שָׁנוּ [–שונים] **נְזָקִים אֵלּוּ מִשְּׁאָר נְזָקִין? לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם סוֹבֶלֶת נֶזֶק מֵאֵלּוּ; וְחִזְּקָתוֹ• שֶׁאֵינוֹ מוֹחֵל, שֶׁהֲחֶזְקָן הֶזֵּק קָבוּעַ. וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ[יא] שֶׁמָּחַל בְּנִזְקִין אֵלּוּ, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.**

השגת הראב"ד
וחזקתו . . קבוע א"א והלא החופר בורות בנכסי אשתו שהם היזק קבוע ויש להם חזקה.

יא) התחייב בקנין סודר.

ה. מִי שֶׁהֶחְזִיק לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶת דָּם אוֹ נְבֵלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּמְקוֹמוֹ, וְעָבְרוּ הָעוֹרְבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּגְלַל הַדָּם וְיֹאכְלוּ, וַהֲרֵי הֵן מְצֵרִין לַחֲבֵרוֹ בְּקוֹלָן וְצִפְצוּפָן, אוֹ בַּדָּם שֶׁבְּרַגְלֵיהֶן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין עַל הָאִילָנוֹת וּמְלַכְלְכִין פֵּרוֹתֵיהֶן - אִם הָיָה חֲבֵרוֹ קַפְדָּן אוֹ חוֹלֶה שֶׁצִּפְצוּף זֶה מַזִּיקוֹ, אוֹ שֶׁהַפֵּרוֹת שֶׁלּוֹ נִפְסָדִין בַּדָּם - חַיָּב לְבַטֵּל אוֹתָהּ הַמְּלָאכָה, אוֹ יַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא הֶזֵּק מֻחְלָט; שֶׁנֶּזֶק זֶה דּוֹמֶה לְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה[יב].

יב) אך אם האדם אינו קפדן או חולה, הנזק לא נחשב כנזק בית הכסא ויש בו חזקה.

וְכֵן בְּנֵי מָבוֹי אוֹ בְּנֵי חָצֵר שֶׁנַּעֲשָׂה אֶחָד מֵהֶן אֻמָּן [–בעל מלאכה] **וְלֹא מִחוּ בּוֹ, שֶׁהֲרֵי הֶחְזִיק[יג], וְהָיוּ הָעָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ, וְשָׁתְקוּ - לֹא הֶחְזִיק בְּדָבָר זֶה, וְיֵשׁ לָהֶן בְּכָל עֵת לְעַכֵּב וְלוֹמַר: 'אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין'[יד]; שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ הוּא, כְּמוֹ הֶעָשָׁן וְהָאָבָק. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.**

יג) בעשיית המלאכה, ואינם יכולים לכפות עליו לא לעשותה. יד) כמבואר בפרק ו הלכה יב.

ו. מִי שֶׁהֶחְזִיק בְּנֶזֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח חַלּוֹן[טו], אוֹ הֶעֱבִיר אַמַּת הַמַּיִם[טז], אוֹ לֹא הִרְחִיק מַה שֶּׁרָאוּי לְהַרְחִיק[יז], וַהֲרֵי הַמַּחֲזִיק טוֹעֵן: 'אַתָּה אָמַרְתָּ לִי לַעֲשׂוֹת', אוֹ 'מָחַלְתָּ לִי אַחַר שֶׁרָאִיתָ', אוֹ 'שֶׁהַכַּר הַנֶּזֶק וְשָׁתַקְתָּ וְלֹא מִחִיתָ בִּי', וְהַנִּזָּק אוֹמֵר: 'עַכְשָׁו הוּא שֶׁרָאִיתִי, וְלֹא יָדַעְתִּי מִקֹּדֶם', אוֹ שֶׁאָמַר: 'כְּשֶׁרָאִיתִי מִחִיתִי בְּךָ, וְאַתָּה אוֹמֵר עַתָּה אַרְחִיק אוֹ אֶסְתֹּם, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם לְיוֹם כְּדֵי שֶׁתְּקַבֵּע הֶזֵּקְךָ' - בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, עַל הַנִּזָּק לְהָבִיא רְאָיָה[יח]; וְאִם לֹא הֵבִיא, יִשְׁבַּע הַמַּזִּיק הֶסֵּת [–שבועה דרבנן] **וְיִפָּטֵר[יט].**

טו) אשר בהיזק הראיה שלו יש חזקה, כמבואר בתחילת פרק ז. טז) בתוך שלושה טפחים משדה חברו. שיעור זה הוא פחות מהשיעור הנדרש, כמבואר בתחילת פרק ט. יז) בכל הדברים המבוארים בפרקים ט–י. יח) שהוא לא מחל לו. יט) כמו אדם הטוען שיש לו חזקה בקרקע חברו, כמבואר בהלכות טוען ונטען בתחילת פרק יא.

ז. הֶחְזִיק בְּנֶגֶד שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן עָשָׂן וּבֵית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְטָעַן הַמַּזִּיק שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל נִזָּק[כ] - עַל הַמַּזִּיק לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[כא]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה, יִשְׁבַּע הַנִּזָּק הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ, וִיסַלֵּק זֶה הֶזֵּקוֹ.

כ) וממילא, אין הניזק יכול לחזור בו כמבואר בהלכה ד. כא) כמו כל אדם שאינו מוחזק בדבר מסוים ורוצה להוציא אותו מחזקת חברו, אשר עליו להביא ראיה לטענתו.

פֶּרֶק יב

חלוקת נכסים שווים בין שותפים; דיני בעל המצר.

א. הָאַחִין אוֹ הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּאוּ לַחְלֹק אֶת הַשָּׂדֶה, וְלִטֵּל כָּל אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ - אִם הָיְתָה כֻּלָּהּ שָׁוָה וְאֵין שָׁם מָקוֹם טוֹב וּמָקוֹם רַע, אֶלָּא הַכֹּל אֶחָד [–ללא הבדל] - חוֹלְקִין לְפִי הַמִּדָּה בִּלְבַד[א]. וְאִם אָמַר אֶחָד מֵהֶן: 'תְּנוּ לִי חֶלְקִי מִצַּד זֶה' [–מסוים], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ לְשָׂדֶה הָאַחֶרֶת שֶׁלִּי וְיִהְיֶה הַכֹּל שָׂדֶה אַחַת' - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְכוֹפֶה אוֹתָן עַל זֶה; שֶׁעִפּוּבָן בְּדָבָר זֶה, מִדַּת סְדוֹם הִיא[ב].

א) בהתאם לגודל השדה. ב) כי הם אינם מפסידים מכך כלל, וההלכה היא שכופים אדם הטוען טענה שהיא מידת סדום כמבואר בפרק ז הלכה ח.

אֲבָל אִם הָיָה חֵלֶק אֶחָד מִמֶּנָּה טוֹב, אוֹ קָרוֹב לַנָּהָר יוֹתֵר, אוֹ קָרוֹב לַדֶּרֶךְ, וְשָׁמוּ [=העריכו] אוֹתָהּ הַיְפֵה כְּנֶגֶד הָרַע[ג], וְאָמַר: 'תְּנוּ לִי בַּשּׁוּמָא שֶׁלִּי מִצַּד זֶה'[ד] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[ה], אֶלָּא נוֹטֵל בְּגוֹרָל.

ג) שטח קטן מהחלק היפה שווה כשטח גדול מהחלק הרע. ד) את השטח הקטן של החלק היפה. ה) מכיוון ששני החלקים אינם שווים, הוא אינו יכול לכפות עליהם שיתנו לו את החלק היפה.

אָמַר: 'תְּנוּ לִי חֲצִי מִדָּתָהּ מִן הַצַּד הָרַע בִּלְא שׁוּמָא'[ו], וּטְלוּ אַתֶּם אֶת הַחֲצִי הַטּוֹב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חֶלְקִי סָמוּךְ לְשָׂדֶה שֶׁלִּי' - הוֹרוּ מְקֻצָּת הַגְּאוֹנִים שֶׁשּׁוֹמְעִין לוֹ[ז]; וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה, וּבוֹ רָאוּי לָדוּן.

ו) למרות שהוא שווה פחות מהחצי הטוב. ז) כי הוא מוכן להפסיד על מנת לקבל את החלק הסמוך לשדהו.

ב. הַבְּכוֹר שֶׁחָלַק, נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁלּוֹ[ח] כְּאֶחָד[ט]. אֲבָל הַיָּבָם[י] שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בִּנְכְסֵי הָאָב[יא], נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אָחִיו בְּגוֹרָל; וְאִם עָלוּ בְּמָקוֹם אֶחָד, עָלוּ; וְאִם עָלוּ לוֹ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, עָלוּ[יב].

ח) החלק שהוא מקבל בירושה כמו כל האחים, וחלק הבכורה שהוא מקבל. ט) מקבל שני חלקים סמוכים זה לזה, אף אם הם אינם שווים לשאר החלקים. י) אדם שייבם את אשת אחיו לאחר מיתתו. יא) והוא מקבל בירושה שני חלקים, את החלק שלו ואת החלק של אחיו המת. יב) אך אם החלקים שווים, הוא מקבל שני חלקים סמוכים זה לזה כמבואר בהלכה הקודמת לגבי כל אדם.

ג. אֶרֶץ מְרֻבַּעַת שֶׁהָיָה הַנָּהָר מַקִּיף לָהּ מִזְרָח וְצָפוֹן, וְהַדֶּרֶךְ דָּרוֹם וּמַעֲרָב - חוֹלְקִין אוֹתָהּ בַּאֲלַכְסוֹן, כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לָזֶה נָהָר וְדֶרֶךְ, וְלָזֶה נָהָר וְדֶרֶךְ. וְאִם אָמַר: 'תְּנוּ לִי הַחֲצִי שֶׁמִּצַּד זֶה שֶׁהוּא בְּצַד שָׂדִי', שׁוֹמְעִין לוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא טוֹב לָזֶה, וְאֵין עַל חֲבֵרוֹ הֶפְסֵד כְּלָל - כּוֹפִין אֶת חֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ.

ד. אֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁמָּכַר חֶלְקוֹ לְאַחֵר - מְסַלְּקִין אֶת הַלּוֹקֵחַ[יג], וְנוֹתְנִין לוֹ שְׂאָר הָאַחִין אוֹ הַשֻּׁתָּפִין דָּמִים שֶׁנָּתַן, וְהוֹלֵךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס זָר בֵּינֵיהֶם[יד].

יג) כל אחד מהאחים או השותפים יכול לסלק את הלוקח. יד) החידוש בכך הוא אשר אף כאשר מדובר בשותפים רבים הלוקח אינו יכול לטעון אשר במידה והם יחלקו את הנכס ביניהם ייתכן שהשותף המסלק אותו לא יהיה בעל המצר שלו וממילא אינו יכול לסלקו, אלא כולם נחשבים כבעלי המצר ויכולים לסלקו.

השגת הראב"ד
ולא . . המצר א"א חוץ ממה שמכרו בית דין למזונות.

ה. וְלֹא • עוֹד, אֶלָּא כָּל הַמּוֹכֵר קַרְקַע שֶׁלּוֹ לְאַחֵר - יֵשׁ לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּצַד הַמֻּצָּר שֶׁלּוֹ לִתֵּן הַדָּמִים לַלּוֹקֵחַ, וּלְסַלֵּק אוֹתוֹ, וְזֶה הַלּוֹקֵחַ הָרָחוֹק, כְּאִלּוּ הוּא שָׁלִיחַ שֶׁל בֶּן הַמֻּצָּר[טו]; בֵּין שֶׁמָּכַר הוּא [–המוכר עצמו], בֵּין שֶׁמָּכַר שְׁלוּחוֹ, בֵּין שֶׁמָּכְרוּ בֵּית דִּין, בֵּין שֶׁמָּכַר שְׁלוּחָן - יֵשׁ בּוֹ דִּין בֶּן הַמֻּצָּר.

טו) ולכן, אם בעל המצר לא מעוניין במכירה הוא יכול לסלק את הלוקח.

אֲפִלּוּ הָיָה הַלּוֹקֵחַ תַּלְמִיד חֲכָמִים וְשָׁכֵן[טז] וְקָרוֹב [משפחה] לַמּוֹכֵר, וּבֶן הַמֻּצָּר עַם הָאָרֶץ רָחוֹק[יז] - בֶּן ש הַמֻּצָּר קוֹדֵם, וּמְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ. וְדָבָר זֶה[יח], מְשׁוּם

ש הפניות לשיחות קודש

בן המצר קודם: מדוע? – יין מלכות סקס"ה.

שֶׁנֶּאֱמַר[1]: "וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב"; אָמְרוּ חֲכָמִים[יט]: הוֹאִיל וְהַמֹּכֵר אֶחָד הוּא[כ] - טוֹב וְיָשָׁר הוּא שֶׁיִּקָּנֶה מָקוֹם זֶה בֶּן הַמָּצָר, יָתֵר מִן הָרָחוֹק[כא].

טז) גר בקרבת מקום למוכר, אך אינו בעל המצר. **יז)** אינו קרוב משפחתו של המוכר. **יח)** אשר בעל המצר יכול לסלק את הלוקח. **יט)** ופירשו את כוונת הפסוק. **כ)** מכיוון שעבור המוכר אין הבדל מי יקנה ממנו את הקרקע. **כא)** כי בעל המצר מרוויח מכך שיש לו שתי קרקעות סמוכות, והמוכר לא מפסיד מכך כלל.

הָיוּ בְּנֵי הַמָּצָר רַבִּים - כֻּלָּם זוֹכִים בְּזוֹ הַשָּׂדֶה הַנִּמְכֶּרֶת, וְהִיא בֵּינֵיהֶן לְפִי מִנְיָנָן[כב], וְנוֹתְנִין כֻּלָּן הַדָּמִים לַלּוֹקֵחַ; וְהוּא [=ובלבד], שֶׁבָּאוּ כֻּלָּן פַּעַם אַחַת. אֲבָל אִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְסִלֵּק הַלּוֹקֵחַ - זָכָה בָּהּ לְבַדּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא בֶּן הַמָּצָר.

כב) מחלקים את השדה בהתאם למספר בעלי המצר.

וְכֵן אִם בָּאוּ מְקָצָתָן, וּמְקָצָתָן בִּמְדִינָה אַחֶרֶת[כג] - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ אֵלּוּ הָעוֹמְדִין כָּאן בִּלְבַד, וְהִיא לָהֶן. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאֶחָד מִבְּנֵי הַמָּצָר, אוֹ לְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלּוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שֻׁתָּפוֹ בַּקַּרְקַע, זָכָה בָּהּ; וְאֵין שְׁאָר שֻׁתָּפִין אוֹ שְׁאָר בְּנֵי הַמָּצָר נוֹטְלִין עִמּוֹ.

כג) וממילא הם אינם יכולים לסלק את הלוקח, כמבואר בפרק יד הלכה ג.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אֵפִלּוּ הָיָה הַלּוֹקֵחַ תַּלְמִיד חֲכָמִים וְשָׂכִיר וְקָרוֹב לַמּוֹכֵר, וּבֶן הַמָּצָר עִם הָאָרֶץ . . . בֶּן הַמָּצָר קוֹדֵם".

ובהלכה ז' כתב "המוכר לעכו"ם משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבוא מן העכו"ם עד שינהוג העכו"ם עם בן המצר שלו בדיני ישראל בכל".

וצריך להבין, הרי מעין אותו הטעם שייך גם בעם הארץ שהנהגתו אינה כשל תלמיד חכם שאינו משנה בדיבורו והדעת נותנת שעדיף למכור לת"ח מלמכור לע"ה שישנה בדיבורו ובנוסף, הרי כתוצאה מהמכירה יסבלו השכנים מהנהגתו של ע"ה, ובפרט אם הוא בדרגא שלמטה מע"ה, וא"כ מדוע קודם בן המצר ע"ה לת"ח עד שמסלק לוקח ת"ח.

ואין לתרץ שדין זה הוא חיוב על הלוקח (הת"ח) שמצד "ועשית הישר והטוב" אין לו לקנות השדה הסמוכה לשדהו של בן המיצר, כיון שכל הטעם בדינא דבר מצרא הוא (כמ"ש הרמב"ם כאן) "הואיל והמכר אחד הוא" וכיון שכאן אין המכר אחד כיון שיש הבדל בין ת"ח לעם הארץ הואיל והמכר לת"ח נח לו יותר (כנ"ל) מלכתחילה אין שייך בזה כל הדין דבר – מצרא. ויש לעיין בזה ו"תן לחכם ויחכם עוד".

יין מלכות ספר קנין סימן יח
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

וְ. הַמּוֹכֵר כָּל נְכָסָיו[כד] לְאֶחָד - אֵין בַּעַל הַמָּצָר שֶׁל שָׂדֶה אַחַת מֵהֶן מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה, שֶׁחֲרֵי הִיא וַאֲחֶרֶת קָנָה כְּאֶחָד[כה]. וְכֵן הַמּוֹכֵר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים[כו], אוֹ הַלּוֹקֵחַ מִן הַגּוֹי - אֵין בּוֹ דִּין בֶּן הַמָּצָר[כז].

כד) הנמצאים במקומות שונים. **כה)** מכיוון שבעל המצר מעוניין לסלק את הלוקח רק משדה אחת, המוכר יפסיד מכך כי הוא רוצה למכור את כל נכסיו, ולכן בעל המצר לא יכול לסלקו. **כו)** הבעלים הקודמים של אותה שדה. **כז)** הבעלים הראשונים יכולים לטעון אשר זכות בעל המצר בקרקע אינה עדיפה על זכותם, והלוקח מהגוי יכול לטעון אשר הוא הצליח לשכנע את הגוי למכור את הקרקע ובעל המצר לא היה מצליח לעשות זאת ולכן בעל המצר חייב להכיר לו טובה על כך ואינו יכול לסלקו.

ז. הַמּוֹכֵר לְגוֹי - מְשַׁמְּתִין [=מנדים] אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּקַבֵּל כָּל אֹנֶס שֶׁיָּבוֹא מִן הַגּוֹי[כח], עַד שֶׁיְּנַהֵג הַגּוֹי עִם בֶּן הַמָּצָר הַדָּה שֶׁלּוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל בַּכֹּל. וְאִם אָנְסוֹ [הגוי] בְּדָבָר שֶׁלֹּא כְּדִין יִשְׂרָאֵל, מְשַׁלֵּם הַמּוֹכֵר[כט].

כח) אחריות ממונית על כל אונס שייגרם מהגוי. **כט)** כי הוא קיבל אחריות על כך.

ח. הַשְׁכִּירוּת, אֵין בָּהּ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמָּצָר[ל].

ל) שלושה פירושים נאמרו בהלכה זו: א. בעל המצר אינו יכול לסלק אדם השוכר קרקע מחברו, כי המשכיר יכול לטעון אשר הוא סומך על השוכר שישלם לו את דמי השכירות ואינו סומך על בן המצר. ב. בעל המצר הגר במקומו בשכירות אינו יכול לסלק אדם שקנה קרקע סמוכה אליו, כי גוף הקרקע בה גר בעל המצר אינה שייכת אליו. ג. כאשר אדם מוכר קרקע לאדם שהיה גר בשכירות בקרקע

---

1. דברים-ראה, יב, כח.

הפניות לשיחות קודש

"ועשית הישר והטוב": בגדר "ועשית הישר והטוב" ודיוקים בהלכות אלו – לקו"ש חי"ט ע' 56.

זו, בעל המצר אינו יכול לסלקו כמו שאינו יכול לסלק את הבעלים הראשונים של אותה קרקע.

ט. הַמְמַשְׁכֵּן מָקוֹם[לא], וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ לָזֶה שֶׁהוּא מְמַשְׁכֵּן בְּיָדוֹ - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר[לב].

לא) אדם הלווה כסף לחברו, והלווה נתן למלווה מקום המשמש כמשכון על ההלוואה. לב) בעל המצר אינו יכול לסלקו.

וְכֵן הַמּוֹכֵר מָקוֹם רָחוֹק כְּדֵי לִגְאֹל מָקוֹם קָרוֹב, אוֹ שֶׁמָּכַר רַע כְּדֵי לִגְאֹל מָקוֹם יָפֶה כְּדָמָיו, אוֹ שֶׁמָּכַר כְּדֵי לִתֵּן מְנַת [–מס] הַמֶּלֶךְ, אוֹ שֶׁמָּכַר לִקְבוּרָה[לג], אוֹ שֶׁמְּכָרוֹ לְמְזוֹן הָאִשָּׁה [האלמנה] אוֹ הַבָּנוֹת[לד] - אֵין בְּאֶחָד מֵאֵלּוּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר, אֶלָּא זָכָה הַלּוֹקֵחַ.

לג) על מנת לקבור את אשתו. לד) והוא חייב בדברים אלו מתקנת חכמים, כמבואר בהלכות אישות פרק יב הלכה ב.

י. וְלָמָּה אֵין בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר? שֶׁכָּל אֵלּוּ טְרוּדִין לִמְכֹּר, וּמִפְּנֵי צֹרֶךְ גָּדוֹל מוֹכְרִין[לה], וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר, לֹא יִמְצְאוּ לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי הוּא [–הלוקח] אוֹמֵר: לָמָּה אֶטְרַח וְאֶקַּח, וְיָבוֹא זֶה וִיסַלֵּק אוֹתִי? וְאֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר מָעוֹת וְיִקְנֶה.

לה) כי הם זקוקים בדחיפות לקנות שדה קרובה ויפה לפני שיקדימם אדם אחר, והם צריכים לשלם בזריזות את המס על מנת לא להכעיס את גובי המס, והם חייבים לדאוג בזריזות לקבורת ומזון האשה והבנות על מנת לא לבזות את המת ולהרעיב את האשה והבנות.

יא. הֵרִי שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: 'מִפְּנֵי הַמַּס וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מָכַר לִי הַמּוֹכֵר'[לו], וּבַעַל הַמֶּצֶר אוֹמֵר: 'שֶׁקֶר אַתָּה טוֹעֵן לְבַטֵּל זְכוּתִי' - עַל בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה, וְאַחַר כָּךְ יוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ[לז]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה, יִשְׁבַּע הַלּוֹקֵחַ הֶסֵּת[לח].

לו) וממילא אין דין בעל המצר בקרקע זו. לז) כי בעל המצר אינו מוחזק בקרקע הנמכרת, וכל אדם המעוניין להוציא מחברו דבר מסוים צריך להביא ראיה על טענתו. לח) כמו כל אדם הכופר ומכחיש את טענות חברו המעוניין להוציא אותו מקרקע בה הוא מוחזק.

יב. אֲפִלּוּ הָיָה שָׁם בַּדָּבָר סָפֵק[לט], אֵין הַלּוֹקֵחַ מְסַתֵּלֵק אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁמְּבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר[מ]. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר לוֹ [–לבן המצר]: 'גַּזְלָן אַתָּה לְשָׂדֶה זוֹ', 'אָרִיס אַתָּה', אוֹ 'שׁוֹכֵר אַתָּה' אוֹ 'מְמַשְׁכֵּן'[מא] - צָרִיךְ בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא בַּעַל הַמֶּצֶר, וְשֶׁקַּרְקַע זוֹ בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לט) והלוקח אינו טוען בוודאות אשר המוכר מכר לו את זה על מנת לשלם את המס וכדומה. מ) כי לא מוציאים קרקע מהאדם המוחזק בה כאשר יש בדבר ספק. מא) וממילא, אין לו את זכויות בעל המצר.

יג. הַמּוֹכֵר לִיתוֹמִים קְטַנִּים, אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר; [כי] הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר שֶׁעוֹשִׂין חֶסֶד עִם אֵלּוּ, יָתֵר מִבַּעַל הַמֶּצֶר[מב].

מב) ומכיוון שדין בעל המצר הוא מפני עשיית הטוב והישר כמבואר בהלכה ה, עדיף לעשות איתם חסד מאשר עם בעל המצר.

יד. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאִשָּׁה[מג] - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לִטְרֹחַ תָּמִיד וְלִקְנוֹת, וְהוֹאִיל וְלָקְחָה, חֶסֶד הוּא שֶׁתַּעֲמֹד [–תישאר] הַקַּרְקַע בְּיָדָהּ.

מג) שאינה שליחה של בעלה.

טו. מָכַר לְטַמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[מד], אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה[מה].

מד) שהם ספק אשה. מה) ובעל המצר אינו יכול לסלק את הלוקח מספק, כמבואר בהלכה יב.

טז. הָיְתָה הַקַּרְקַע שֶׁל אֶחָד, וְהַבִּנְיָן אוֹ הָאִילָנוֹת שֶׁל אֶחָד [–אדם אחר] - אִם יֵשׁ לְבַעַל הַבִּנְיָן אוֹ לְבַעַל הָאִילָנוֹת זְכוּת [כלשהי] בַּקַּרְקַע[מו], כָּל אֶחָד מֵהֶן בֶּן מֶצֶר שֶׁל חֲבֵרוֹ; לְפִיכָךְ, אִם מָכַר אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ, חֲבֵרוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ.

אֲבָל אִם אֵין לְבַעַל הָאִילָנוֹת אוֹ לְבַעַל הַבִּנְיָן כְּלוּם בַּקַּרְקַע, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה יֹאמַר לוֹ [בעל הקרקע]: 'עֲקֹר אִילָנְךָ אוֹ הָרֹס בִּנְיָנְךָ', וּמָכַר בַּעַל הַשָּׂדֶה - זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בַּעַל הָאִילָנוֹת אוֹ בַּעַל הַבִּנְיָן מְסַלֵּק אוֹתוֹ. וְאִם מָכַר בַּעַל הָאִילָנוֹת אוֹ בַּעַל הַבִּנְיָן, הֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע מְסַלֵּק אוֹתוֹ.

מו) ובעל הקרקע אינו יכול לסלק אותו מהבנין או מהאילנות.

יז. הָיָה מַפְסִיק בֵּינוֹ וּבֵין מֶצֶר חֲבֵרוֹ רֶכֶב [–שורה] שֶׁל דְּקָלִים, אוֹ בִּנְיָן גָּבוֹהַּ וְחָזָק, אוֹ גֶּמָא[מז] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - רוֹאִין: אִם יָכוֹל לְהַכְנִיס אֲפִלּוּ תֵּלֶם אֶחָד[מח] בְּתוֹךְ הַדָּבָר הַמַּפְסִיק, עַד שֶׁיִּתְעָרְבוּ שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת

- הֲרֵי זֶה בֶּן מֶצֶר שֶׁלּוֹ, וּמְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לָאו, אֵינוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ[מט].

מז) שלא ניתן לזרוע בה זרעים. מח) ערוגה בגודל שורה אחת של חרישה. מט) אולם בבתים הסמוכים זה לזה יש דין בן המצר למרות שהכתלים מפרידים ביניהם, כי רגילים לחבר אותם זה לזה בפתחים.

~ יום שלישי ל' מרחשון ~

פֶּרֶק יג

דינים נוספים של בעל המצר במתנה, חליפין ומכירה.

א. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה, אֵין בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר[א]**. הָיָה כָּתוּב בִּשְׁטָר מַתָּנָה שֶׁאַחֲרָיוּת מַתָּנָה זוֹ עַל הַנּוֹתֵן, יֵשׁ בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר; הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהּ אַחֲרָיוּת - מְכִירָה הִיא**[ב]**, וְלֹא כָּתַב מַתָּנָה**[ג]**, אֶלָּא לְבַטֵּל זְכוּת בֶּן הַמֶּצֶר**[ד]**. וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ**[ה]**? מַה שֶּׁהִיא שָׁוָה.**

א) כי מקבל המתנה אינו יכול לקבל מתנה במקום אחר, ואף הנותן יכול לטעון אשר ברצונו לתת את המתנה לאדם זה דווקא ולא לבעל המצר. ב) ואם בעלי חוב או גזלנים יקחו ממנו את השדה, הנותן ישלם לו על כך. ג) כי מתנה ניתנת בדרך כלל לא אחריות. ד) וממילא, הדבר נחשב כהערמה ולא כמתנה אמיתית ולכן יש בה דין המצר. ה) כמה משלם בן המצר למקבל המתנה.

ב. אָמַר הַלּוֹקֵחַ: 'כֵּן הוּא, וְהַעֲרָמָה עָשִׂינוּ וּמְכִירָה הִיא, וּבְכָךְ וְכָךְ קְנִיתִיהָ'[ו] **- נִשְׁבָּע בְּנִקְיטַת חֵפֶץ**[ז]**, וְנוֹטֵל כְּדִין כָּל הַשְּׁלוּחִין**[ח]**. וְיֵרָאֶה לִי**[ט] **שֶׁצָּרִיךְ לִטְעֹן דָּמִים שֶׁהֵן רְאוּיִין', אוֹ יָתֵר מְעַט; אֲבָל אִם אָמַר עַל שָׁוֶה מֵאָה: 'בְּמָאתַיִם קָנִיתִי', אֵינוֹ נֶאֱמָן**[י]**.**

ו) ומעוניין לקבל מבעל המצר את כל סכום זה. ז) צריך להחזיק ספר תורה או תפילין בשעת השבועה. ח) הנשבעים שלא גזלו את המשלח (כמבואר בהלכות שלוחין ושותפין פרק ט הלכה ה), כי הלוקח נחשב כשליח בעל המצר כמבואר בפרק הקודם בהלכה ה. ט) במילים אלו משתמש הרמב"ם כאשר הוא כותב דבר מסברתו, ואין לכך מקור מפורש. י) הם שווים למחיר המשוער של הקרקע. יא) כי לא ייתכן שהוא שילם על השדה מחיר כזה.

ג. הָיָה כָּתוּב בִּשְׁטָר מַתָּנָה[יב]**: 'וְקִבַּלְתִּי עָלַי אַחֲרָיוּת מַתָּנָה זוֹ, שֶׁאִם תֵּצֵא מִיָּדוֹ אֶתֵּן לוֹ מָאתַיִם' - נוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֶר מָאתַיִם, וַאֲחַר כָּךְ מְסַלְּקוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה אֶלָּא מָנֶה**[יג]**.**

יב) בשם הנותן. יג) כי כאשר הלוקח אינו מערים על בעל המצר, הוא נאמן לקבל תשלום יקר על השדה.

ד. הֶחְלִיף חָצֵר בְּחָצֵר, אֵין בָּהּ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר[יד]**. הֶחְלִיף חָצֵר בִּבְהֵמָה אוֹ בִּשְׂאָר מִטַּלְטְלִין - רוֹאִין דְּמֵי אוֹתָהּ הַבְּהֵמָה אוֹ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין, וְנוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֶר** [כסף] **וּמְסַלְּקוֹ; וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: 'תֵּן לִי כְּמִין שֶׁלָּקַחְתִּי בּוֹ'**[טו]**, שֶׁזּוֹ הַעֲרָמָה הִיא**[טז]**, וְאֵינָהּ מוֹעֶלֶת כְּלוּם.**

יד) כי המוכר יכול לטעון שהוא מעוניין בחצרו של הלוקח ואינו מעוניין בחצרו של בעל המצר. טו) בהמה או מטלטלין כמו שקיבל מהמוכר. טז) בין המוכר ללוקח, כי הלוקח יוכל לקנות בקלות בהמה או מטלטלין אחרים בשונה מקרקע אשר יש הבדלים רבים בין הקרקעות ולעיתים רבות אדם מעוניין דווקא בקרקע מסוימת.

ה. מָכַר לוֹ קַרְקַע מְעַט בְּאֶמְצַע שָׂדֵהוּ[יז]**, וְאַחַר כָּךְ מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּצַד אוֹתָהּ שֶׁבָּאֶמְצַע**[יח]** - רוֹאִין: אִם אוֹתוֹ הַמְּעַט שֶׁמָּכַר לוֹ תְּחִלָּה הוּא עִדִּית** [–משובחת יותר] **אוֹ זִבּוּרִית** [–גרועה] **לְגַבֵּי זֹאת הַקַּרְקַע שֶׁמָּכַר לוֹ בָּאַחֲרוֹנָה - זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בֶּן הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא עַצְמוֹ בֶּן מֶצֶר הוּא, מִפְּנֵי אוֹתוֹ הַמְּעַט שֶׁקָּנָה בָּאֶמְצַע**[יט]**. וְאִם אוֹתוֹ הַמְּעַט כְּמוֹ זֹאת שֶׁמָּכַר לוֹ בַּסּוֹף בְּצִדּוֹ**[כ] **- הֲרֵי זֶה מַעֲרִים, וּבֶן הַמֶּצֶר מְסַלֵּק אוֹתוֹ מִן הַשָּׂדֶה שֶׁקָּנָה בַּסּוֹף**[כא]**.**

יז) ושדהו של המוכר מקיפה את הקרקע מכל צדדיה, וממילא אף אדם אינו נחשב בן המצר במכירה זו. יח) וקרקע זו סמוכה לשדות אחרות, ובעליהן טוענים שהם בעלי המצר ומעוניינים לסלק את הלוקח מהקרקע. יט) והוא לא נחשב כמערים על בן המצר, כי ייתכן שבתחילה היה לו צורך לקנות דווקא קרקע משובחת או גרועה. כ) וממילא, לא היה צריך לקנות בתחילה דווקא את הקרקע הזו. כא) אך אינו יכול לסלקו מהשדה שקנה בתחילה הנמצאת באמצע קרקע המוכר.

ו. הַמּוֹכֵר עַל תְּנַאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה מוֹכֵר בֵּין שֶׁהִתְנָה לוֹקֵחַ - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שֶׁיִּתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִין[כב]**, וְיִזְכֶּה הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע וְלֹא תִּשָּׁאֵר בָּהּ עִלָּה כְּלָל**[כג]**; וְאַחַר כָּךְ יְסַלֵּק אוֹתוֹ.**

כב) ותסתיים המכירה. כג) הקרקע לא תהיה קשורה למוכר כלל.

ז. הַלּוֹקֵחַ שָׂבָנָה וְהִשְׁבִּיחַ[כג], אוֹ סָתַר וְהִפְסִיד[כד] - בֶּן הַמֶּצֶר מְסַלְּקוֹ וְנוֹתֵן לוֹ דָּמִים הָרְאוּיִין לוֹ[כה], וַהֲרֵי הוּא [–הלוקח] בְּכָל מַעֲשָׂיו כְּמוֹ הַשָּׁלִיחַ[כו]. וְכֵן אִם לָוָה הַלּוֹקֵחַ[כז] קֹדֶם שֶׁיְּסַלֵּק אוֹתוֹ בֶּן הַמֶּצֶר, וְסִלְּקוֹ בֶּן הַמֶּצֶר - אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ טוֹרֵף מִיַּד בֶּן הַמֶּצֶר[כח].

כג) את הקרקע. כה) ובן המצר מחה בו מיד ורוצה לסלקו מהקרקע. כו) כמבואר בהמשך ההלכה. כז) של בן המצר. כח) כסף מאדם אחר. כט) בשונה מכל בעל חוב אחר היכול לטרוף קרקע מאדם שקנה אותה מהלווה לאחר ההלוואה. הטעם לכך: הלוקח הוא שליח בעל המצר, וממילא הקרקע לא הייתה שייכת כלל אליו אלא לבעל המצר ולכן בעל חובו אינו יכול לגבותה מבעל המצר.

זֶה הוּא הָעִקָּר בְּכָל אֵלּוּ הַדִּינִין: שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ בְּצַד מֶצֶר חֲבֵרוֹ, הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שָׁלִיחַ לַחֲבֵרוֹ, וּלְתַקֵּן שְׁלָחוֹ, וְלֹא לְעַוֵּת. לְפִיכָךְ, אִם הִשְׁבִּיחַ - נוֹטֵל הוֹצָאָה[ל]; וְאִם הִפְסִיד וְחָפַר וְהָרַס [את הקרקע] אוֹ אָכַל פֵּרוֹת - מְנַכִּין אוֹתוֹ מִן הַדָּמִים[לא].

ל) בעל המצר משלם לו רק את דמי ההוצאות שהוציא, כמו אדם הנוטע שדה של חברו שאינה מיועדת לנטיעה ללא רשותו כמבואר בהלכות גזלה ואבדה פרק י הלכה ד. לא) שמקבל מבעל המצר עבור הקרקע, כי אין לו רשות להזיק לקרקע זו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמְּחַשְּׁבִין לוֹ הַפֵּרוֹת? בְּשֶׁאָכְלָן אַחַר שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצֶר וְהֵבִיא מָעוֹת לְסַלְּקוֹ. אֲבָל כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל מִקֹּדֶם[לב] - שֶׁלּוֹ הוּא אוֹכֵל[לג], וְאֵין מְחַשְּׁבִין אוֹתָן[לד].

לב) לפני שהגיע בעל המצר לסלקו. לג) כי לפני תביעת בעל המצר לסלקו, הוא לא נחשב כשליח בעל המצר. לד) אולם, אף קודם תביעת בעל המצר אין לו רשות להרוס את הקרקע. ולכן, במידה והוא הרס את הקרקע ולאחר מכן בא בעל המצר לסלקו, מנכה לו בעל המצר את דמי ההריסה משווי הקרקע.

ח. אֶחָד שֶׁלָּקַח מִשְּׁנַיִם שָׂדֶה אַחַת, וּבָא בַּעַל הַמֶּצֶר לְסַלְּקוֹ מֵחֶצְיָהּ בִּלְבַד שֶׁלָּקַח מִן הָאֶחָד - אֵינוֹ יָכוֹל[לה], אֶלָּא מְסַלְּקוֹ מִכֻּלָּהּ אוֹ מַנִּיחַ כֻּלָּהּ. אֲבָל הַמּוֹכֵר קַרְקַע לִשְׁנַיִם - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר לְסַלֵּק שְׁנֵיהֶם, אוֹ לְסַלֵּק הָאֶחָד וּלְהַנִּיחַ אֶחָד[לו].

לה) כי אף הלוקח עצמו נחשב בעל המצר מכיוון שיש לו חצי שדה. לו) כי האחד שמסתלק אינו בעל המצר כלל.

ט. בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁבָּא לְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְקֹדֶם שֶׁסִּלְּקוֹ מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַמֶּצֶר - אֹבֵד אֶת זְכוּתוֹ[לז].

לז) ואף האדם שקנה את השדה מבעל המצר אינו יכול לסלקו.

י. שָׁלִיחַ שֶׁמָּכַר, וַהֲרֵי הוּא בַּעַל הַמֶּצֶר[לח] - אֵינוֹ מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי הוּא [בעצמו] מָכַר לוֹ, וְאֵין לְךָ מְחִילָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ[לט].

לח) בעל המצר היה השליח של המוכר למכור את השדה. לט) ואינו יכול לחזור בו ממחילתו.

יא. בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר שֶׁטָּרַף הַשָּׂדֶה מִיַּד בַּעַל הַמֶּצֶר[מ] - הֲרֵי בַּעַל הַמֶּצֶר חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַלּוֹקֵחַ שֶׁסִּלְּקוֹ[מא], וְהַלּוֹקֵחַ חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַמּוֹכֵר[מב].

מ) כמו כל בעל חוב הטורף את נכסי הלווה מהלקוחות שקנו ממנו נכסים לאחר ההלוואה. מא) בעל המצר אינו יכול לקחת את הכסף מהמוכר כי שדה זו הגיעה אליו מהלוקח ולא מהמוכר, ומכיוון אשר הלוקח אינו שליח של בעל המצר ממש אלא כאילו הוא שלוחו (כלשון הרמב"ם בפרק הקודם בהלכה ה) בעל המצר נחשב כלוקח מהלוקח, ובמקרה כזה הלוקח השני שנטרף על ידי בעל החוב נוטל את הכסף מהלוקח הראשון, ולכן בעל המצר נוטל את הכסף מהלוקח. מב) כמו לוקח ראשון הנוטל את הכסף מבעל החוב. אמנם, כאשר המוכר אינו יכול לשלם ללוקח, הלוקח אינו צריך לשלם לבעל המצר כלל כי אין טעם לגרום ללוקח הפסד רק בגלל שהוא קנה את הקרקע ונתנה לבעל המצר.

יב. כָּל בַּעַל חוֹב שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ[מג], יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר לְסַלְּקוֹ; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הַטּוֹרֵף גָּדוֹל מִכֹּחַ הַלּוֹקֵחַ[מד]. וְאִם יִרְצֶה הַנִּטְרָף[מה] לִתֵּן [לבעל המצר] הַדָּמִים שֶׁהָיוּ חוֹב עָלָיו - תַּחְזֹר לוֹ שָׂדֵהוּ לְעוֹלָם[מו], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[מז].

מג) את השדה מבעליה. מד) כשם שבעל המצר יכול לסלק את הלוקח, כך הוא יכול לסלק את בעל החוב הטורף. מה) הבעלים הראשונים של השדה. מו) כמו שהוא היה יכול להחזיר את הדמים לבעל החוב ולקבל בחזרה את שדהו. מז) בהלכות מלווה ולווה פרק כב הלכה טז.

יג. קָטָן שֶׁהָיָה בֶּן הַמֶּצֶר, וְרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁזְּכוּת הִיא לוֹ[מח] - מְסַלְּקִין לוֹ אֶת הַלּוֹקֵחַ, אוֹ יִטְּלוּ לוֹ חֵלֶק עִם שְׁאָר בַּעֲלֵי הַמֶּצֶר[מט] כְּמוֹ שֶׁיֵּרָאוּ[נ].

מח) לסלק את הלוקח מהקרקע. מט) כמבואר בפרק הקודם בהלכה ה. נ) בהתאם להחלטת הדיינים.

יד. בַּעַל שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ בֶּן הַמֶּצֶר, הֲרֵי זֶה מְסַלֵּק

אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁכָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[נא] בִּרְשׁוּתוֹ, וְכָל זְכוּת שֶׁתָּבוֹא לָהּ - זְכוּת הִיא לוֹ[נב]. אֲפִלּוּ קָנוּ מִיַּד אִשְׁתּוֹ שֶׁמְּחֲלָה בִּזְכוּת זוֹ לַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ מוֹעִיל[נג], אֶלָּא הַבַּעַל מְסַלְקוֹ.

נא) אף נכסים הנקראים נכסי מלוג, אשר רק פירותיהם שייכים לבעל. נב) כי הבעל נחשב כקונה את נכסי אשתו, וממילא הוא קנה את כל זכויותיה בנכסים. נג) כי היא אינה יכולה לוותר על זכות הבעל.

עָמְדָה הָאִשָּׁה מִדַּעְתָּהּ, וְסִלְּקָה אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בִּנְכָסֵי אֲדוֹנָיו, שִׁסְּלֵק אֶת הַלּוֹקֵחַ - אִם רָצָה הַבַּעַל אוֹ הָאָדוֹן, מְקַיֵּם עַל יְדֵיהֶן [–את מעשיהם]**; וְאִם רָצָה, לֹא יְקַיֵּם, וְתַחְזֹר** [הקרקע] **לַלּוֹקֵחַ, וְיַחְזִיר הַדָּמִים[נד].**

נד) כמו שהוא יכול לבטל את קניותיהם, כמבואר בהלכות מכירה בתחילת פרק ל.

פֶּרֶק יד

סיום דיני בעל המצר; סדר הקדימה במכירת קרקע.

א. הָרוֹצֶה לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ, וְהֵבִיא בֶּן הַמֶּצַר שֶׁלּוֹ וְזֶה שֶׁהוּא רוֹצֶה לִקַּח מִמֶּנּוּ לְבֵית דִּין, וְאָמַר לְבֶן הַמֶּצַר: 'אִם תִּרְצֶה לִקְנוֹת בְּכָךְ וְכָךְ קְנֵה, וְאִם לָאו - סַלֵּק עַצְמְךָ, וַהֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ' - הֲרֵי זֶה [–בעל המצר] **לֹא נִשְׁאֲרָה לוֹ טַעֲנָה; אֶלָּא אוֹ מֵבִיא מָעוֹת מִיָּד וְקוֹנֶה, אוֹ בָּטְלָה זְכוּתוֹ.**

אָמַר: 'אֶטְרַח וְאָבִיא'[א], אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[ב]. 'אֵלֵךְ וְאָבִיא'[ג] - אִם הוּא אָמוּד [=מוערך] **שֶׁיֵּשׁ לוֹ[ד], מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיֵּלֵךְ וְיָבִיא; וְאִם אֵינוֹ אָמוּד, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה אֶלָּא לְהַשְׁמֵט[ה]. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: 'אוֹ הוֹצִיא עַתָּה זוּזִים, אוֹ בָּטְלָה זְכוּתְךָ'; שֶׁאֵין קוֹבְעִין זְמַן לְבַעַל הַמֶּצַר.**

א) אין לו את הכסף ברשותו, ועליו לעשות מאמצים להשיג את הכסף. ב) כי הדבר גורם עיכוב והפסד למוכר. ג) הכסף מוכן בביתו, והוא צריך ללכת להביא אותו. ד) כסף בביתו. ה) להתחמק מטענת המוכר.

הוֹצִיא בֶּן הַמֶּצַר הַמָּעוֹת, וְהוֹצִיא הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת - אִם הָיוּ שֶׁל לוֹקֵחַ טוֹבִים מִזּוּזָיו[ו], אוֹ מְמַהֲרִין לָצֵאת יָתֵר מִזּוּזָיו[ז] - בָּטְלָה זְכוּתוֹ, וְאֵין לוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצַר[ח].

ו) המעות של הלוקח היו בעלי משקל יותר ממעות בעל המצר, אף אם מעות בעל המצר היו נסחרות יותר בשוק. ז) המעות של הלוקח היו נסחרות יותר בשוק ממעות בעל המצר, אף אם המעות של הבעל המצר היו בעלי משקל גדול יותר. ח) כי המוכר מעדיף למכור את הקרקע ללוקח.

הָיָה רוֹצֶה הַלּוֹקֵחַ לְקַנּוֹתָהּ [כדי] **לִבְנוֹת בָּהּ בָּתִּים, וּבֶן הַמֶּצַר רוֹצֶה לְזָרְעָהּ - הַלּוֹקֵחַ זוֹכֶה, מִשּׁוּם יִשּׁוּב הָאָרֶץ[ט], וְאֵין בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצַר'.**

ט) כי בתים הם קבועים ויציבים יותר מזרעים. י) ואף בחוץ לארץ, הלוקח זוכה במקרה כזה ולא בעל המצר.

ב. בָּא הַלּוֹקֵחַ וְנִמְלַךְ [=התייעץ] **בְּבֶן הַמֶּצַר, וְאָמַר לוֹ: 'הֲרֵי פְּלוֹנִי בֶּן הַמֶּצַר שֶׁלְּךָ רוֹצֶה לִמְכֹּר לִי שָׂדֶה זוֹ, אֵלֵךְ וְאֶקַּח מִמֶּנּוּ?' וְאָמַר לוֹ: 'לֵךְ וְקַח' - לֹא בִּטֵּל זְכוּתוֹ[יא]; וְיֵשׁ לוֹ** [רשות] **לְסַלֵּק אוֹתוֹ אַחַר שֶׁקָּנָה, אֶלָּא אִם כֵּן קָנוּ מִיָּדוֹ[יב].**

יא) כי הוא יכול לטעון שלא התכוון ברצינות לדבריו. יב) התחייב בקנין סודר שלא יוכל לסלק אותו. ההלכה היא שקנין דברים אינו מועיל כמבואר בפרק ב הלכה י, אך בהלכה זו הקנין מועיל משום שיש לבן המצר זכות מסוימת בשדה של חברו והקנין חל על זכות זו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ קִנְיָן? בְּשֶׁמָּחַל לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּקְנֶה. אֲבָל אִם מָחַל לוֹ זְכוּתוֹ אַחַר שֶׁלָּקַח, כְּגוֹן שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצַר וְסִיַּע עִמּוֹ, אוֹ שָׂכַר מִמֶּנּוּ[יג], אוֹ שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בּוֹנֶה וְסוֹתֵר כָּל שֶׁהוּא וּמִשְׁתַּמֵּשׁ וְלֹא מִחָה בּוֹ וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה מָחַל[יד], וְשׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[טו].

יג) את הקרקע. יד) כי אדם אינו שותק כאשר אנשים אחרים משתמשים במקום שיש לו זכות בו אלא אם כן הוא ויתר על כך. טו) כי אין צורך לעשות קנין על מחילה, וממילא הוא אינו יכול לחזור בו.

ג. הָיָה בֶּן הַמֶּצַר בְּמְדִינָה אַחֶרֶת, אוֹ חוֹלֶה, אוֹ קָטָן[טז], וְאַחַר זְמַן הִבְרִיא הַחוֹלֶה, אוֹ הִגְדִּיל הַקָּטָן, וּבָא הַלּוֹלֵךְ - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ; [מכיוון] **שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - אֵין** [אף] **אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר קַרְקָעוֹת, שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: 'לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים תֵּצֵא מִיָּדִי'[יז]. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.**

טז) ובית דין לא ראו עבורו זכות לסלק את הלוקח (כמבואר בפרק הקודם בהלכה יג). יז) כאשר יבוא אדם זה ויטען שהוא בעל המצר.

ד. הַמּוֹכֵר [קרקע] **שָׂוֶה מָאתַיִם בְּמָנֶה - אִם לְכָל הָעָם מוֹזִיל וּמוֹכֵר, נוֹתֵן לוֹ** [–ללוקח] **בֶּן הַמֶּצַר מֵאָה וּמְסַלְּקוֹ; וְאִם אֵינוֹ מוֹזִיל לְכָל הָעָם - נוֹתֵן לוֹ**

מָאתַיִם שֶׁהִיא שָׁוָה, [משום] שֶׁהַמּוֹכֵר נָתַן לָזֶה מַתָּנָה[יח].

יח) המכירה עצמה היא מכירה רגילה ולא מתנה (ולכן קיים בה דין בעל המצר) אך הוזלת המחיר ללוקח נחשבת כמתנה אישית עבורו, ולכן בעל המצר צריך לשלם ללוקח את המחיר המלא.

לָקַח שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם[יט] **- אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ, עַד שֶׁיִּתֵּן הַמָּאתַיִם**[כ]**. טָעַן בֶּן הַמֹּצֵר שֶׁזּוֹ קִנּוּנְיָא בֵּינֵיהֶן**[כא] **- נִשְׁבָּע הַלּוֹקֵחַ בְּנִקְיטַת חֵפֶץ**[כב]**, וְנוֹטֵל מָאתַיִם**[כג]**. וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁנָּתַן מָאתַיִם**[כד]**, וּבֶן הַמֹּצֵר טוֹעֵן שֶׁאֲמָנָה** [–הסכם] **הָיְתָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמּוֹכֵר, וַאֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא לָקַח מִמֶּנּוּ אֶלָּא מֵאָה**[כה] **- חֲרֵי זֶה נוֹתֵן הַמָּאתַיִם כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים**[כו]**, וְאַחַר כָּךְ מְסַלְּקוֹ, וּמַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת שֶׁלָּקַח בְּמָאתַיִם**[כז]**, וְנִפְטָר**[כח].

יט) וידוע בוודאות שהוא שילם מאתים למוכר. כ) כי אין אונאה בקרקעות אלא אם כן מדובר בשליח שמוכר את הקרקע כמבואר בהלכות מכירה פרק יג הלכות ח–ט, ומכיוון שהלוקח אינו נחשב כשליח של בעל המצר ממש אלא כאילו הוא שלוחו (כמבואר בפרק הקודם בהלכה יא), המכירה קיימת ובעל המצר צריך לשלם לו את הסכום המלא. כא) בין המוכר ללוקח, והלוקח שילם מאה בלבד. כב) מחזיק ספר תורה או תפילין בעת השבועה כמו כל אדם הנשבע ונוטל, כמבואר בהלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב. כג) הלוקח נחשב אדם הנשבע ונוטל למרות שהקרקע נמצאת ברשותו, כי השבועה היא על הכסף הנמצא ברשות בעל המצר. אמנם, אם הלוקח טוען מעצמו שהם עשו קנוניה והוא שילם מאתים על שדה השווה מנה לא מאמינים לו, כמבואר בפרק הקודם בהלכה ב. כד) וממילא, הלוקח אינו צריך להישבע על מנת ליטול את התשלום. כה) והמוכר החזיר לו מאה לאחר מכן. כו) לפני שהלוקח נשבע. כז) כמו כל אדם הנשבע מדרבנן ונפטר, כמבואר בהלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג. כח) אולם אם בעל המצר אינו טוען בוודאי שהלוקח שילם מאה, הלוקח אינו צריך להישבע שבועת היסת כי משביעים שבועה זו רק על טענה ודאית כמבואר בהלכות טוען ונטען פרק א הלכה ז.

ה. **כָּל הָרוֹצֶה לִמְכֹּר קַרְקַע, וּבָאוּ שְׁנַיִם, כָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר: 'אֲנִי אֶקַּח בְּדָמִים אֵלּוּ', וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמָּצָר - אִם הָיָה הָאֶחָד מְיוּשְׁבֵי הָעִיר וְאֶחָד מִשְּׁכֵנֵי הַשָּׂדֶה**[כט]**, בֶּן הָעִיר קוֹדֵם; שָׁכֵן וְתַלְמִיד חֲכָמִים, תַּלְמִיד חֲכָמִים קוֹדֵם; קָרוֹב** [משפחה] **וְתַלְמִיד חֲכָמִים, תַּלְמִיד חֲכָמִים קוֹדֵם; שָׁכֵן וְקָרוֹב, הַשָּׁכֵן קוֹדֵם; שֶׁגַּם זֶה בִּכְלַל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא**[ל].

כט) הוא גר בעיר אחרת, ויש לו שדה סמוכה לשדה המוכר (אך היא אינה סמוכה למצר שלה). ל) כשם שדין בן המצר הוא מטעם עשיית הישר והטוב, כמבואר בפרק יב הלכה ה.

קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְקָנָה, זָכָה; וְאֵין חֲבֵרוֹ שֶׁרָאוּי לְקַדֵּם לוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ, הוֹאִיל וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמָּצָר; [מכיוון] שֶׁלֹּא צִוּוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה[לא] **דֶּרֶךְ דִּין**[לב]**, אֶלָּא דֶּרֶךְ חֲסִידוּת וְנֶפֶשׁ טוֹבָה**[לג] **הִיא שֶׁעוֹשֶׂה כָּךְ.**

לא) בדין הקדימה המבואר בהלכה זו. לב) אשר חייבים לעשותו. לג) אדם בעל מידות טובות.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לֵידַע דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם וְשֻׁתָּפוֹ, וּמִשְׁפָּטֵיהֶן בְּמִקָּחָן וּמִמְכָּרָן וּבְהֶפְסֵדָן וּשְׂכָרָן. וּבֵאוּר כָּל הַדִּינִים הָאֵלּוּ - בְּפִרְקִים אֵלּוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

ענינם של "שלוחין ושותפין".

'שלוחין ושותפין' בפנימיות הענינים מלמד על כל יהודי שהוא שלוחו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, ועל ידי שממלא שליחותו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית.

ומכיון ש"שלוחו של אדם כמותו", צריך שיהי' השליח דומה למשלח – "מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית" ולכן, יכולה שליחות זו להעשות רק על ידי יהודי שנשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש", כי ענין השליחות הוא מצד עצם מציאותו של יהודי ועל ידי עבודתו נעשה גם שותף לקב"ה.

יתרה מכך, ע"י קיומם, פועלים ישראל עילוי במצוות שגם בהן יש ענין השליחות כמאמר חז"ל "היו מכבדין את המצוות שהן שלוחי" – כתורת המגיד עה"פ "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם", שהאדם הוא העושה אותם להיות מצוות על ידי פעולת המצוות ולדוגמא: מצות תפילין שכיון ש"הזמנה לאו מילתא היא" גם לאחר עשייתן בתכלית הכשרות והידור אין בהן שלימות קדושת תפילין עד שיניחם (בפעם הראשונה).

ענין השליחות מצד עצם מציאותו של יהודי הוא עוד לפני עבודתו, וע"י העבודה נפעל בו גם ענין השותפות – "נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית", שזו כל תכלית ירידת הנשמה בעולם "מאיגרא רמה לבירא

עמיקתא" וירידה זו לצורך עלי' גם ביחס למעלת הנשמה קודם ירידתה לעולם כי נעשה שותף לקב"ה כו'.

והנה, ידוע מדרש חז"ל על הפסוק "ארץ יראה ושקטה . . בתחילה יראה ואח"כ שקטה . . מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם: אם ישראל מקבלין התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר את העולם לתוהו ובוהו" וא"כ, מובן בפשטות שבעבודתו של יהודי נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית, כיון שבזכות עבודתו אין הקב"ה מחזיר את העולם לתוהו ובוהו וזהו שע"י עבודתם נעשים ישראל שותפים שווים לקב"ה בשותפות גמורה בכל נקודה ונקודה בעולם שכן בריאת העולם היא על ידי הקב"ה וקיומו הוא ע"י עבודת בנ"י.

ולא עוד אלא שפועלים עילוי גדול יותר בעולם, כי מצב העולם – "שקטה" יש בו עילוי לגבי מצבו הקודם – "יראה" והוא על דרך שטר שיצא עליו ערעור ונתקיים בבית דין שיש לו תוקף גדול יותר משטר שלא יצא עליו ערעור מעולם.

כך הוא גם בעבודתו הפרטית של כל יהודי שנעשה שותף בכללות הבריאה היינו לא רק בנוגע לביתו הפרטי שבו עובד עבודתו "נר דלוק שולחן ערוך ומטה מוצעת" אלא גם בכללות הבריאה שהרי "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם".

יין מלכות ספר קנין סימן יט
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

פֶּרֶק א

דיני שליחות

א. ׀ **הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: "צֵא וּמְכֹר לִי קַרְקַע אוֹ מַטַּלְטְלִין", אוֹ "קְנֵה לִי - הֲרֵי זֶה מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ לוֹ וְעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו קַיָּמִין. וְאֵין הָעוֹשֶׂה** [=ממנה] **שְׁלִיחַ צָרִיךְ קִנְיָן וְלֹא עֵדִים, אֶלָּא בַּאֲמִירָה בִּלְבַד בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ; וְאֵין צְרִיכִין עֵדִים אֶלָּא לְגַלּוֹת הַדָּבָר, אִם בָּפַר אֶחָד מֵהֶם, כְּשֶׁאָר כָּל הַטְּעָנוֹת.**

ב. **שְׁלִיחַ שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי מְשַׁלְּחוֹ[א], לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְכֵן אִם טָעָה בְּכָל שֶׁהוּא, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמַטַּלְטְלִין - חוֹזֵר[ב], שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: "לְתַקֵּן שִׁלַּחְתִּיךָ, וְלֹא לְעַוֵּת". וְלֹא אָמְרוּ שֶׁהַהוֹנָיָה בְּמַטַּלְטְלִין שְׁתוּת[ג], וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת אֵין בָּהֶן הוֹנָיָה[ד], אֶלָּא בְּמוֹכֵר שֶׁלּוֹ, אוֹ קוֹנֶה לְעַצְמוֹ; אֲבָל הַשָּׁלִיחַ שֶׁטָּעָה בְּכֻלָּן בְּכָל שֶׁהוּא, חוֹזֵר.**

א) וקנה או מכר בשביל המשלח, לא כפי שהוא הורה לו. ב) כלומר, הקניה מתבטלת. ג) בכל מכירה רגילה, אם יש טעות של יותר משישית הקניה מתבטלת. ד) בקניה רגילה של עבדים ושטרות, גם אם הייתה טעות של יותר משישית אין הקניה מתבטלת.

ג. **נָתַן • מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע, וְקָנָה לוֹ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת** [–שאין המוכר חייב לשלם במקרה וגבה בע"ח את הקרקע] **- הֲרֵי זֶה עִוָּוּת[ה]; וְהַשָּׁלִיחַ לוֹקֵחַ אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה, וְחוֹזֵר וּמוֹכֵר אוֹתָהּ לַמְשַׁלֵּחַ בְּאַחֲרָיוּת; הוֹאִיל וְקָנָה אוֹתָהּ בְּמָעוֹתָיו[ו], הָאַחֲרָיוּת עַל הַשָּׁלִיחַ[ז]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִיכָךְ, אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁעָשָׂהוּ שָׁלִיחַ בֵּין לְתַקֵּן בֵּין לְעַוֵּת - אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ שָׁוֶה מֵאָה בְּדִינָר, אוֹ לָקַח שָׁוֶה דִּינָר בְּמֵאָה - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְחַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ לִתֵּן לוֹ כְּפִי הַתְּנַאי.**

השגת הראב"ד
נתן . . בזה א"א באמת כך הוא דרך הגמרא אלא שקשה לי כיון שאנו אומרים כל שינוי שהשליח משנה לעיוות מקחו וממכרו בטל בכל שהוא למה חייבו ר"נ לאותו שליח לקנותו לעצמו שלא באחריות ולחזור הוא למכרו למשלח באחריות יהיה מקחו בטל הואיל וטעה בשליחותו ונ"ל כל מה דאמרינן דעיות משהו בשליח מבטל המעשה ה"מ בזמן שהמשלח רוצה לבטל המעשה אבל המשלח ההוא רוצה היה המקח ורוצה שיתקן לו השליח את העוות וחייבו ר"נ וכן הדין לכל שליחות ובעל החיבור הזה חילק בין שליח שהודיע שהוא שליח לשליח שעושה סתם ולדבריו מעשה דר"נ אפשר סתם היה.

ה) כי בוודאי, המשלח לא מעוניין לקנות קרקע בלי אחריות. ו) של המשלח. ז) וזה שהאחריות על השליח, מספיקה בכדי לתקן את העיוות שעשה השליח, והמכירה לא מתבטלת.

ד. **הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: "מְכֹר לִי מִשָּׂדֶה שֶׁלִּי בֵּית סְאָה[ח]", וּמָכַר לוֹ בֵּית סָאתַיִם - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עַל דְּבָרָיו[ט], וְקָנָה הַלּוֹקֵחַ בֵּית סְאָה בִּלְבַד[י]. אָמַר לוֹ: "מְכֹר לִי בֵּית סָאתַיִם", וּמָכַר לוֹ בֵּית סְאָה - הֲרֵי זֶה מַעֲבִיר עַל דְּבָרָיו, וְלֹא קָנָה לוֹקֵחַ[יא].**

ח) שטח של חמישים על חמישים אמה, שאפשר לזרוע בו סאה. ט) אבל זה לא נחשב, שהשליח עבר על דבריו. י) כמו שאמר המשלח. יא) ולמרות שהוא יכול למכור עכשיו גם את השטח הנוסף, בכל זאת בעל הקרקע אינו מעוניין להרבות במכירות, מכיוון שאז יחשבו שהוא עני ולכן הוא מוכר את כל נכסיו.

אָמַר לוֹ: "מְכֹר לִי שָׂדִי לְאָדָם אֶחָד", וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וּמְכָרָהּ לִשְׁנַיִם - מִמְכָּרוֹ בָּטֵל, שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל דְּבָרָיו.

♕ הפניות לשיחות קודש ♕

האומר לשלוחו: הוראה בעבודת ה' – לקו"ש חכ"ו ע' 314.

אָמַר לוֹ: 'מְכֹר לִי שָׂדִי', וְלֹא פֵּרַשׁ[יב] - אֲפִלּוּ מְכָרָהּ לְמֵאָה, מִמְכָּרוֹ קַיָּם[יג].

יב) אם ימכור אותה, לאדם אחד או לשניים. יג) מכיוון שהוא לא עבר על דברי המשלח, כי המשלח לא אמר לו לכמה אנשים למכור את השדה.

ה. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ לִקַּח לוֹ בָּהֶן חִטִּים, אוֹ מִן מִמֵּינֵי סְחוֹרָה, וְלֹא לָקַח - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[יד]. נָתַן לוֹ מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן חִטִּים בֵּין לַאֲכִילָה בֵּין לִסְחוֹרָה, וְהָלַךְ וְלָקַח לוֹ בָּהֶן שְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ לִקְנוֹת שְׂעוֹרִים וְהָלַךְ וְלָקַח לוֹ חִטִּים - אִם פָּחֲתוּ דְּמֵי זֶה שֶׁלָּקַח [–הוזל המחיר], **פָּחֲתוּ לַשָּׁלִיחַ[טו], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשֻׁנֶּה; וְאִם הוֹסִיפוּ דְּמֵיהֶן, הוֹסִיפוּ לְבַעַל הַמָּעוֹת[טז].**

יד) אבל הוא לא יכול לתבוע אותו על מניעת הרווח שהוא היה יכול להרוויח בעקבות קניית הסחורה הזו. טו) ועליו לשלם למשלח את הסכום שהוא קיבל ממנו. טז) מכיוון שבפועל הסחורה נקנתה במעותיו של המשלח, הוא קנה אותה.

הָיָה הַשַּׁעַר [–המחיר] **קָצוּב וְיָדוּעַ, וְהוֹסִיפוּ לַשָּׁלִיחַ** [במתנה] **בַּמִּנְיָן אוֹ בַּמִּשְׁקָל אוֹ בַּמִּדָּה** [=נפח] **- כָּל שֶׁהוֹסִיפוּ לוֹ הַמּוֹכְרִים, הֲרֵי הֵן שֶׁל שְׁנֵיהֶם[יז]; וְחוֹלֵק הַתּוֹסֶפֶת, הַשָּׁלִיחַ עִם בַּעַל הַמָּעוֹת. וְאִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁאֵין לוֹ קְצָבָה** [–מחיר קבוע], **הַכֹּל לְבַעַל הַמָּעוֹת[יח].**

יז) ולמרות שהמתנה ניתנה בגלל השליח, מכיוון שהקניה היא מכספו של המשלח המתנה שייכת גם לו. יח) כי בסחורה שמחירה אינו קבוע, כוונת המוכר הייתה להוזיל את המחיר ולכן הוא הוסיף בכמות, וזה חלק מהמכירה עצמה ולא מתנה.

ו. מִי שֶׁהָיָה חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָמוֹן, בֵּין מִשּׁוּם מִלְוָה בֵּין מִשּׁוּם פִּקָּדוֹן אוֹ שְׂכִירוּת, וְנָתַן הַמָּמוֹן בְּיַד הַשָּׁלִיחַ, וְאָמַר לוֹ: 'הוֹלֵךְ מָמוֹן זֶה לְבַעַל חוֹבִי' - אֵין הַשָּׁלִיחַ צָרִיךְ לְהִטַּפֵּל וְלִתֵּן לוֹ בִּכְנֵי עֵדִים; וְאִם אָמַר לַשָּׁלִיחַ: 'אַל תִּפְרַע חוֹב זֶה אֶלָּא בְּעֵדִים', וּפָרְעוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם[יט].

יט) אם המקבל טוען שלא קיבל.

וְכֵן אִם הָיָה הַחוֹב בִּשְׂטָר, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ: 'קַח לִי הַשְּׂטָר [מהמלווה] **וְתֵן לוֹ הַמָּעוֹת', בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ: 'תֵּן לוֹ הַמָּעוֹת וְקַח הַשְּׂטָר', וְנָתַן בְּלֹא עֵדִים וְלֹא לָקַח הַשְּׂטָר - חַיָּב לְשַׁלֵּם[כ], שֶׁהֲרֵי לְתַקֵּן שְׁלָחוֹ, וְלֹא לְעַוֵּת.**

כ) מכיוון שהמשלח ציווה עליו להביא את השטר, גילה דעתו שהוא חושש מלשלם לבעל חוב בלי לקחת את השטר, ולכן השליח היה צריך לדאוג לכך שהבעל חוב לא יוכל לתבוע את המשלח על ידי השטר, והוא היה צריך לקחת את השטר או להחזיר את החוב בפני עדים.

ז. הַשּׁוֹלֵחַ מָמוֹן שֶׁבְּיָדוֹ בְּיַד שָׁלִיחַ, וְאָמַר לוֹ: 'הוֹלֵךְ מָמוֹן זֶה לִפְלוֹנִי שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ', וְהָלַךְ וְנָתַן לוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - הַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר: 'נָתַתִּי', וּבַעַל חוֹב אוֹ הַפּוֹעֵל אוֹמֵר: 'לֹא לָקַחְתִּי', וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין - הַשָּׁלִיחַ נִשְׁבָּע הֶסֵּת [–שבועה דרבנן] **שֶׁנָּתַן, וּבַעַל חוֹב אוֹ הַפּוֹעֵל נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁלֹּא לָקַח, וְיִשַּׁלֵּם הַלָּה לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לַפּוֹעֵל אוֹ לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁלוּחִין שְׁנַיִם - אֵין עֵדוּתָן מוֹעֶלֶת[כא], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּנוֹגְעִים בְּעֵדוּתָן, שֶׁהֲרֵי חַיָּבִין לְהִשָּׁבַע הֶסֵּת[כב].**

כא) לפטרם משבועת היסת. כב) כלומר, אם הם לא היו טוענים שהחזירו את הכסף ללוה הם היו חייבים שבועת היסת, ולכן הם מעדיפים לומר שהם כן החזירו למלוה בכדי להפטר מהשבועה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַשָּׁלִיחַ מַכְחִישׁ אֶת בַּעַל חוֹב, וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין. אֲבָל אִם בָּא שָׁלִיחַ וְאָמַר: 'נָתַתִּי כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ לִי' [ואין בעל החוב מכחישו] **- אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם טוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת וַדַּאי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ.**

וְכֵן אִם מֵתוּ הַשְּׁלוּחִין, אוֹ הָלְכוּ לָהֶן לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָא בַּעַל חוֹב לִתְבֹּעַ חוֹבוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת שֶׁלֹּא פָּרַע הַשָּׁלִיחַ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת וַדַּאי הַשָּׁלִיחַ; אֶלָּא מַחֲרִים הַלְוֶה סְתָם, וּמְשַׁלֵּם הַחוֹב שֶׁעָלָיו. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. רְאוּבֵן שֶׁשָּׁלַח כְּתָב לְשִׁמְעוֹן, וְאָמַר לוֹ[כג]: 'מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, שַׁלְּחֵהוּ לִי בְּיַד לֵוִי' - אִם רָצָה לְשַׁלְּחוֹ, אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִלְוָה בֵּין שֶׁהָיָה פִּקָּדוֹן; וְהוּא, שֶׁיַּכִּיר[כד] שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ. וְאִם טָעַן הַמִּלְוֶה וְאָמַר: 'לֹא כָּתַבְתִּי וְלֹא שָׁלַחְתִּי לְךָ' - יִשָּׁבַע הַלְוֶה הֶסֵּת שֶׁכְּתַב יָדוֹ בָּא אֵלָיו וּלְפִיכָךְ שָׁלַח, וְיִפָּטֵר[כה]; וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

כג) כלומר: כך כתוב באותו כתב: "מנה שיש לי בידך וכו'". כד) הלוה, או הנפקד. כה) שהרי הוא טוען טענת 'בריא', כי הוא אומר שהוא וודאי שילם.

אֲבָל אִם לֹא הָיָה הַכְּתָב בְּכִתַּב יָדוֹ, אוֹ שֶׁאֵין הַלְוֶה יוֹדֵעַ אִם הוּא כְּתַב יָדוֹ אוֹ אֵינוֹ - אֲפִלּוּ הָיוּ כְּתוּבִין בּוֹ סִימָנִים וְאוֹתוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶן בִּיחוּדכו - אִם טָעַן רְאוּבֵן וְאָמַר: 'לֹא שָׁלַחְתִּי כְּתָב וַאֲחֵרִים רְמוּ בְּךָ', שְׁמְעוֹן חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, וְיִשָּׁלֵם לִרְאוּבֵן אַחַר שֶׁיִּחָרִיםכז עַל מִי שֶׁשָּׁלַח כְּתָב זֶה מִדַּעְתּוֹ וְלֹא יוֹדֶהכח. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁיִּשָּׁבַע רְאוּבֵן וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.

כו) שהמלוה והלוה עשו להם סימני היכר מיוחדים. כז) יטיל חרם, תחליף לשבועת היסת. כח) כדי שראובן יתאמץ לזכור, שאולי הוא באמת שלח, ושכח מזה.

ט. לְוִי שֶׁבָּא בִּשְׁלִיחוּת רְאוּבֵן כט, וְלָקַח חֲמִשִּׁים מִשְׁמְעוֹן, וּבָא רְאוּבֵן וְאָמַר: 'לֹא שְׁלַחְתִּיו לְקַח אֶלָּא עֶשְׂרִים, וְעֶשְׂרִים בִּלְבַד הֵבִיא לִי' - חֲרֵי רְאוּבֵן נִשְׁבָּע שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ לִקַּח אֶלָּא עֶשְׂרִים וְעֶשְׂרִים בִּלְבַד הֵבִיא לוֹ, כְּדִין כָּל מוֹדֶה בְּמִקְצָת ל; וְלִוִי נִשְׁבָּע הֶסֵּת לא שֶׁהֲחֲמִשִּׁים שְׁנָתַתָּ לִי נָתַתִּי לִרְאוּבֵן. וְיִשָּׁלֵם שִׁמְעוֹן מִבֵּיתוֹ, אִם הָיָה חַיָּב לִרְאוּבֵן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כט) ללוות כסף, משמעון. ל) ומשלם לשמעון, את העשרים שהודה לו. לא) שהרי שמעון הנתבע, טוען שנתן בוודאות.

~ יום רביעי א' כסלו ~

פֶּרֶק ב

מי אינו יכול להיות שליח, ודיני מתווך.

א. אֵין הַגּוֹי נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם, וְכֵן אֵין יִשְׂרְאֵלִי נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְגוֹי לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים א, שֶׁנֶּאֱמַר[1]: "כִּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם" - מַה "אַתֶּם" ב בְּנֵי בְרִית, אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְרִית; וְהוּא הַדִּין לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וּמַה מְּשַׁלַּחְכֶם בֶּן בְּרִית, אַף בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ הַמְשַׁלֵּחַ בֶּן בְּרִית.

א) כי הגוי לא יכול למנותו כשליח. ב) והמילה 'גם' לכאורה מיותרת, והיא באה ללמד שאפשר למנות שליח שיפריש את התרומות ומעשרות, ומכיוון שאת הדין הכללי של שליחות לומדים מפסוק אחר, מוכרחים לומר שיש כאן דין חדש בשליחות, והוא שהשליח והמשלח צריכים להיות יהודים.

ב. עוֹשֶׂה אָדָם שָׁלִיחַ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, וַאֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ ג; וַאֲפִלּוּ עֶבֶד וְשִׁפְחָה - הוֹאִיל וְהֵן בְּנֵי דַּעַת וְיֶשְׁנָן בִּמְקֻצָּת מִצְוֹות ד, נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין לְמַשָּׂא וּמַתָּן ה. אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת, וְהוּא חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אֵינָן נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין; וְלֹא עוֹשִׂין שָׁלִיחַ, אֶחָד הַקָּטָן וְאֶחָד הַקְּטַנָּה.

ג) ולמרות שהיא לא ברשות עצמה לגמרי שהרי רשות בעליה עליה, בכל זאת היא יכולה להיות שליחה של אדם אחר. ד) שחייבים במצוות לא תעשה, ובמצוות עשה שאינם תלויים בזמן מסויים. ה) אבל לגבי גיטין וקידושין, העבדים לא יכולים להיות שלוחים מכיוון שהם אינם מחוייבים בדינים אלו.

לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹלֵחַ בְּנוֹ קָטָן אֵצֶל הַחֲנָוָנִי [ובידו מטבע 'פונדיון' השווה שני איסרים], **וּמָדַד לוֹ בְּאִסָּר שֶׁמֶן, וְנָתַן לוֹ אֶת הָאִסָּר** [הנותר], **וְאִבֵּד אֶת הַשֶּׁמֶן וְאֶת הָאִסָּר - הַחֲנָוָנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם ו; שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ אֶלָּא לְהוֹדִיעוֹ ז, וְלֹא הָיָה לוֹ לִשְׁלֹחַ אֶלָּא בֶּן דַּעַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: 'שְׁלַח לִי עִם הַקָּטָן', חֲרֵי זֶה פָּטוּר.**

ו) על השמן והאיסר, שנאבדו. ז) שהוא זקוק לשמן, אבל לא התכוון לעשות את הקטן שליח.

ג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין פִּקָּדוֹן בֵּין מִלְוָה, שָׁלְחֵהוּ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי' - אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן - אִם רָצָה לְשָׁלְחוֹ בְּיָדוֹ, נִפְטָר; וְאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

וְכֵן • שְׁנַיִם שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶן שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לִשְׁלֹחַ לַחֲבֵרוֹ, יִשְׁלַח בְּיַד מִי שֶׁיִּרְצֶה הַמְשַׁלֵּחַ - חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּחַ בְּיַד מִי שֶׁיִּרְצֶה לוֹ שֶׁהוּא רָאוּי לְהוֹלִיךְ דָּבָר זֶה; וְאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב בַּדֶּרֶךְ, אוֹ שֶׁכָּפַר בּוֹ הַשָּׁלִיחַ ח - חֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ פָּטוּר, שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם ט.

השגת הראב"ד

וכן . . **פטור** א"א ובשבועת היסת.

ח) וטען, שהוא לא היה שליח שלו להעביר את הכסף. ט) ומכיוון שהתנו שהמשלח יכול לשלוח את הכסף ביד מי שהוא יראה לנכון, הוא פטור.

1. במדבר-קרח, יח, כח.

ד. הַשָּׁלִיחַ שֶׁקָּנָה אוֹ שָׁמַכַר, וְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ בְּדָבָר זֶה לִפְלוֹנִי - אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ [את החפץ הנקנה] **אוֹ שֶׁהִמְשִׁיךְ'י, וְנִמְצָא שֶׁעָבַר עַל דַּעַת מְשַׁלְּחוֹ - בָּטֵל הַמֶּקַח, וּמַחְזִיר. וְאִם לֹא הוֹדִיעַ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ - נִקְנָה הַמֶּקַחיא, וְיִהְיֶה הַדִּין בֵּינוֹ וּבֵין זֶה שֶׁשְּׁלָחוֹ.**

י) שמכר, ונתן לקונה לעשות משיכה. יא) כי הקונה או המוכר יכולים לטעון, שאין להם דין ודברים אם המשלח, והעסקה נעשתה רק מול השליח.

ה. רְאוּבֵן שֶׁקָּנָה שָׂדֶה מִשִּׁמְעוֹן, וְאָמַר לוֹ: 'לְלֵוִי קָנִיתִי אוֹתָהיב, וְכָתַב שְׁטַר מֶכֶר בְּשֵׁם לֵוִי, וְחָזַר רְאוּבֵן וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: 'לְעַצְמִי קָנִיתִיהָ, חֲזֹר וּכְתֹב שְׁטַר מֶכֶר בִּשְׁמִי' - אֵין כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִכְתֹּב לוֹ שְׁטָר אַחֵר בְּשֵׁם רְאוּבֵן'יג. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ בַּתְּחִלָּה וְאָמַר לוֹ: 'לְעַצְמִי אֶקְנֶה, וְזֶה שֶׁאֶכְתֹּב שְׁטָר בְּשֵׁם לֵוִי כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵדְעוּ בִּי שֶׁאֲנִי הוּא הַקּוֹנֶה' - הֲרֵי זֶה כּוֹפֶהוּ לַחֲזֹר וְלִכְתֹּב לוֹ שְׁטָר אַחֵר בְּשִׁמּוֹ.

יב) וכוונתו הייתה, שלא ידעו שהוא הקונה. יג) אלא צריך לבקש מלוי, שעל שמו נכתב השטר, שיכתוב שטר לראובן.

ו. הַסַּרְסוּר [מתווך] **- שָׁלִיחַ הוּא, אֶלָּא שֶׁהוּא נוֹטֵל שָׂכָר עַל שְׁלִיחוּתוֹ; לְפִיכָךְיד, אִם שִׁנָּה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִפְסִיד. כֵּיצַד? הֲרֵי שָׁנַתַן רְאוּבֵן חֵפֶץ לְשִׁמְעוֹן הַסַּרְסוּר, וְאָמַר לוֹ: 'מְכֹר לִי זֶה, וְאַל תִּמְכֹּר בְּפָחוֹת מִמֵּאָה', וְהָלַךְ וּמְכָרוֹ בַּחֲמִשִּׁים - מְשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ; מְכָרוֹ בְּמֵאתַיִם - הַכֹּל לִרְאוּבֵן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

יד) כלומר, מכיוון שהוא שליח, חלים עליו כל דיני השליחות, ואילו היה דינו כשותף היה יכול לומר לו: לטובת העניין כיוונתי ומכרתי בזול ולא היה צריך לשלם לו ההפסד.

רְאוּבֵן • אוֹמֵר: 'בְּמֵאָה אָמַרְתִּי לְךָ לִמְכֹּר', וְהַסַּרְסוּר אוֹמֵר: 'בַּחֲמִשִּׁים אָמַרְתָּ לִי, וְכֵן מָכַרְתִּי בַּחֲמִשִּׁים' - נִשְׁבָּע הַסַּרְסוּר שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָתטו. וְאִם כְּבָר נָתַן לוֹ הַחֲמִשִּׁיטז - נִשְׁבָּע הֵסֵת [–שבועה דרבנן] **שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְזוֹכֶה הַלּוֹקֵחַ.**

השגת הראב"ד
ראובן . . בסקצת א"א אין כאן שבועת התורה לפי שראובן אינו תובע אלא בגדו ואינו יודע שנמכר אלא מפי שמעון ואינו טוען לא במנה ולא בשום דבר מסויים אלא בגדו ומאן דלא סבר כן לא סבר כלום הילכך ישבע הסרסור שבועת היסת ויפטר.

טו) כי המשלח טוען שהוא חייב מאה, והוא טוען שהוא חייב רק חמישים, והמודה במקצת הטענה חייב שבועה. טז) שאז הוא נחשב, כופר בכל התביעה של החמישים הנוספים.

השגת הראב"ד
ואם . . לבעליו א"א וגם זה אינו כלום שלא יחזור ולא עוד אלא שאפילו הסרסור מודה יאמר הלוקח קנוניא אתם עושים עלי.

וְאִם • יָדַע הַלּוֹקֵחַ שֶׁחֵפֶץ זֶה שֶׁל רְאוּבֵן הוּא, וְשֶׁזֶּה הַמּוֹכֵר לוֹ סַרְסוּר הוּא - יַחֲזִיר הַחֵפֶץ לִבְעָלָיו; וְיַחְרִים עַל מִי שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לִמְכֹּר בַּחֲמִשִּׁים, אוֹ שֶׁרָצָה בַּחֲמִשִּׁיז, וְחָזַר בּוֹ אַחַר שֶׁקָּנִיתִי.

יז) כלומר: לא אמר לשליח למכור בחמישים, אבל כשהוא מכר בחמישים ומסר את התמורה למשלח – נתרצה.

השגת הראב"ד
כל . . דמים א"א כשהפקידו לו לא אמר לו כלום ואם אמר לו מכור לי חפץ זה בכמה שתמצא והרי מצא אין יחזור ויאמר איני רוצה דמים הללו.

ז. כָּל • סַרְסוּר שֶׁהוֹדִיעַ לַלּוֹקֵחַ שֶׁחֵפֶץ זֶה אוֹ קַרְקַע זֶה שֶׁל רְאוּבֵן, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ אָמַר רְאוּבֵן: 'אֵינִי רוֹצֶה לִמְכֹּר בְּדָמִים אֵלּוּ' - מַחְזִיר הַלּוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּסַק [=נקב בסכום של] **דָּמִים וְאָמַר לוֹ 'מְכֹר בְּכָךְ וְכָךְ'יח. וְכָל סַרְסוּר שֶׁאָבַד הַחֵפֶץ מִיָּדוֹ, אוֹ נִגְנַב, אוֹ נִשְׁבַּריט - חַיָּב לְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שָׂכָרכ.**

יח) ולכן הוא יכול לומר עכשיו, שהמכירה במחיר של הסרסור אינה מקובלת עליו. יט) לפני שמכר. כ) כי הוא מקבל שכר על שליחותו.

ח. הַלּוֹקֵחַ בֵּלִים מִבֵּית הָאֻמָּן לְשַׁגְּרָן לְבֵית חָמִיוכא, וְאָמַר לוֹ: 'אִם מְקַבְּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי, אֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶת דְּמֵיהֶן; וְאִם לָאו, אֶתֵּן לְךָ שָׂכָר מְעַט'כב, וְנֶאֱנְסוּ [–נשברו באונס] **בַּהֲלִיכָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם**כג**; וְאִם נֶאֱנְסוּ בַּחֲזָרָה, פָּטוּרכד.**

כא) כמתנה לארוסתו. כב) עבור ההנאה שהייתה לי, מעצם זה שראו ששלחתי מתנה. כג) כי קנה אותם על מנת שיהיו שלו מיד, אם הם יקבלו אותם, ואם כן הכלים שלו הם שנאנסו. כד) מכיוון שהם לא קיבלו את המתנה, הכלים כבר שייכים בחזרה למוכר.

נְטָלָן עַל מְנָת לְמָכְרָן לַאֲחֵרִים, וְאָמַר לוֹ: 'אִם יִמְכְּרוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי, אֶתֵּן לְךָ דָּמִים כָּךְ וְכָךְ, וְאִם לֹא יִמְכְּרוּ, אַחְזִירֵם לְךָ', וְנֶאֱנְסוּ, בֵּין בַּהֲלִיכָה בֵּין בַּחֲזָרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּםכה.

כה) מכיוון שגם בשעת החזרה, אם הוא ימצא קונים הוא ימכור להם.

ט. כָּל שְׁלִיחַ שֶׁטָּעַן שֶׁאִרְעוּ אֹנֶס פְּלוֹנִי, וְהִפְסִיד כָּךְ וְכָךְ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין עַל טַעֲנָתוֹ, וְיִפָּטֵר. וְאִם הָיָה הָאֹנֶס בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לְהָבִיא עָלָיו עֵדִים[כו], אוֹ דָּבָר שֶׁהוּא גָּלוּי וְיָדוּעַ לַכֹּל, שֶׁהֲרֵי יִמְצָא עֵדִים[כז] - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ; וְאִם לֹא הֵבִיא עֵדִים - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וּמְשַׁלֵּם.

כו) שמצויים שם, עוברים ושבים. כז) אם באמת אירע, כפי טענתו.

מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ: 'קְנֵה לִי אַרְבַּע מֵאוֹת גַּרְבֵּי [=כדי] יַיִן', מְמֻעוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ [למשלח] בְּיָדוֹ [של השליח], וְקָנָה לוֹ, וְנִמְצְאוּ חֹמֶץ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: מִנְיָן גָּדוֹל כָּזֶה שֶׁהֶחְמִיץ, קוֹל יֵשׁ לוֹ[כח]; וְהוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְהָבִיא רְאָיָה - יָבִיא רְאָיָה שֶׁהָיָה יַיִן בְּעֵת שֶׁלָּקָחוֹ וְיִפָּטֵר; וְאִם לֹא יָבִיא רְאָיָה, יְשַׁלֵּם[כט]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדְּבָרִים שֶׁהָרְאָיָה מְצוּיָה בָּהֶן.

כח) כלומר, שהדברים מקבלים פרסום, וידוע הדבר ברבים מתי ואיך ואצל מי קרה מאורע זה, של חימוץ יין בכמות גדולה כזאת. כט) שמא הוא פשע, וקנה חומץ במקום יין.

אֲבָל דָּבָר הַנָּעֲלָם שֶׁאֵין רְאָיָתוֹ מְצוּיָה, יִשָּׁבַע עָלָיו הַשָּׁלִיחַ. וְכֵן הַדִּין בְּכָל טַעֲנָה שֶׁיִּטְעַן הַשָּׁתָף[ל] כַּיּוֹצֵא בָּזוֹ, וְכֵן הַדִּין בְּטַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין[לא] - אִם הָרְאָיָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת[לב] - אוֹ יָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ, אוֹ יְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ל) שאצלו נמצא ממון השותפות וטוען שאירע לו אונס, ואפשר להוכיח את טענתו על פי עדים עליו להביא עדים, והוא לא נפטר בשבועה. לא) שהשומר טוען שאירע לו אונס, ואפשר להוכיח את טענתו על פי עדים, עליו להביא עדים, והוא לא נפטר בשבועה. לב) אם לפי טענתו, אפשר להוכיח על פי עדים כדבריו.

פֶּרֶק ג

דיני 'הרשאה'.

א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ קַרְקַע תַּחַת יַד אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין פִּקָּדוֹן, וְרָצָה לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ לָדוּן עִם זֶה, וּלְהוֹצִיא הַקַּרְקַע אוֹ הַפִּקָּדוֹן מִתַּחַת יָדוֹ - הֲרֵי זֶה כּוֹתֵב לוֹ הַרְשָׁאָה [שהקנה לו הזכויות]. וְצָרִיךְ לְקָנוֹת מִיָּדוֹ [–להתחייב בעדים] שֶׁהִרְשָׁהוּ, וְאָמַר לוֹ: 'לֵךְ דּוֹן וּזְכֵה וְהוֹצֵא לְעַצְמְךָ', וְכַיּוֹצֵא בְּעִנְיָנִים הַלָּלוּ; וְאִם לֹא כָּתַב לוֹ כֵּן, אֵינוֹ יָכוֹל לָדוּן עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין אַתָּה בַּעַל דִּינִי'.

א) "דון וזכה והוצא לעצמך" ויש אפשרות להבין את משמעות הדברים, שבעל הקרקע מקנה לו את השדה והוא נחשב בה כשותף.

אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ כֵּן[א], אֵינוֹ אֶלָּא שָׁלִיחַ, וְכָל מַה שֶּׁיִּזְכֶּה בּוֹ, הֲרֵי הוּא שֶׁל מְשַׁלְּחוֹ. וְכָל הַהוֹצָאוֹת שֶׁיּוֹצִיא הַשָּׁלִיחַ עַל דִּין זֶה שֶׁהֻרְשָׁה בּוֹ, הֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ חַיָּב בְּהֶן; שֶׁכָּךְ כּוֹתְבִין בַּהַרְשָׁאָה: 'כֹּל שֶׁתּוֹצִיא בְּדִין זֶה, עָלַי לְשַׁלְּמוֹ'.

ב. הִקְנָה [המרשה] • לָזֶה הַמֻּרְשֶׁה שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה דָּן עַל הַכֹּל[ב]; הוֹאִיל וְדָן עַל חֶלְקוֹ, וַהֲרֵי הוּא בַּעַל דִּינוֹ בְּחֶלְקוֹ - דָּן עַל הַכֹּל.

השגת הראב"ד
הקנה . . רביע א"א דוקא שליש או רביע אבל אם אמר לו מאה דינרי ממה שיש לי ביד פלוני יהיו שלך לא ידון אלא על המאה.

ב) בהסכמת המרשה, למרות שלא כתב לו הראשה על החלקים האחרים.

ג. אֶחָד מִן הָאַחִים שֶׁלֹּא חָלְקוּ[ג], אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין, שֶׁבָּא לִתְבֹּעַ - תּוֹבֵעַ עַל הַכֹּל; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק בְּזֶה הַמָּמוֹן, אֵין צָרִיךְ הַרְשָׁאָה מִשְּׁאָר שֻׁתָּפִין. וְאֵין הַשֻּׁתָּף הָאַחֵר יָכוֹל לוֹמַר לְשֻׁתָּפוֹ: 'אִלּוּ אֲנִי הָיִיתִי הַתּוֹבֵעַ, הָיִיתִי טוֹעֵן טַעֲנָה אַחֶרֶת וּמְחַיֵּב בַּעַל דִּינִי', שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ: 'לָמָּה לֹא בָאתָ לִתְבֹּעַ גַּם אַתָּה?'

ג) שמת אביהן, והם עדיין לא חילקו ביניהם את הירושה.

לְפִיכָךְ, אִם בָּא[ד] מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר עַל בַּעַל הַדִּין, וְלָדוּן עִמּוֹ, וְלוֹמַר לוֹ: 'אֲנִי אֵינִי מוֹדֶה בְּכָל מַה שֶּׁטָּעַן שֻׁתָּף שֶׁלִּי'; לְפִיכָךְ יֵשׁ לַנִּתְבָּע לְעַכֵּב וְלוֹמַר לָזֶה: 'אוֹ דוֹן עִמִּי בְּחֶלְקִךְ [בלבד], אוֹ הָבֵא הַרְשָׁאָה, שֶׁהֲרֵי מָמוֹן שְׁנֵיכֶם בְּיָדִי וּשְׁנֵיכֶם בַּעֲלֵי דִינִי, וּלְמָחָר יָבוֹא אָחִיךָ אוֹ שֻׁתָּפְךָ וְיִתְבַּע גַּם הוּא'.

ד) האח, או השותף הנוסף.

ד. הַבַּעַל בִּנְכָסֵי אִשְׁתּוֹ, צָרִיךְ הַרְשָׁאָה[ה]; וְאִם יֵשׁ שָׁם פֵּרוֹת בַּקַּרְקַע - מִתּוֹךְ שֶׁיֵּשׁ לָדוּן עַל הַפֵּרוֹת שֶׁהֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ, דָּן עַל הַקַּרְקַע, וְאֵין צָרִיךְ הַרְשָׁאָה מֵאִשְׁתּוֹ, שֶׁאִם אֵין קַרְקַע אֵין פֵּרוֹת[ו].

ה) כי יש לבעל קנין רק 'בפירות', ולא בגוף הדבר. ו) ובשביל להוכיח את זכותו בפירות, הוא חייב להוכיח את זכות אשתו בקרקע.

ה. מִי שֶׁהָיָה לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ פִּקָּדוֹן אוֹ מִלְוָה, בֵּין מִטַּלְטְלִין בֵּין מְעוֹת, וְעָשָׂה שָׁלִיחַ בְּעֵדִים לַחֲבֵיאָן לוֹ - הָרְשׁוּת בְּיַד זֶה שֶׁהֵן אֶצְלוֹ: אִם רָצָה לִתֵּן - נִפְטָר וְאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, שֶׁהֲרֵי נָתַן לִשְׁלוּחוֹ; וְאִם לֹא רָצָה לִתֵּן - אֵינוֹ נוֹתֵן, שֶׁאֵין זֶה בַּעַל דִּינוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא בְּהַרְשָׁאָה עַל הַפִּקָּדוֹן. וְכָל • הַבָּא בְּהַרְשָׁאָה, הֲרֵי הוּא בְּכְלַל הַנֶּאֱמָר בָּהֶן[2]: "וַאֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמִּיו"[ז].

השגת הראב"ד
וכל . . עמיו א"א דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת ומרשה לאחר לתבוע את חובו אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת מציל ממון חבירו הוי.

ז) מכיוון שהוא מתערב במריבה שאינה שייכת אליו, ועוד שעם בעל הממון אפשר להסכים על פשרה, ואילו למורשה אסור לעשות פשרה.

ו. הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בַּדִּין בְּמַטַּלְטְלִין אוֹ בְּמָעוֹת שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וְכָפַר בּוֹ[ח] - אֵינוֹ יָכוֹל לְכָתֹּב הַרְשָׁאָה עָלָיו; שֶׁנִּמְצָא זֶה[ט] כְּמִשְׁקֵר - שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'הִרְשֵׁיתִיךָ לְטֹל מַה שֶּׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי', וְכִבָר אָמַר פְּלוֹנִי שֶׁאֵין לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם.

ח) הנתבע כפר בתביעה זו בפני בית דין. ט) התובע.

וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְשׁוֹת עָלָיו אַחֵר לְהַשְׁבִּיעוֹ; שֶׁאֵין שָׁם דָּבָר שֶׁיְּקַנֶּה לוֹ, וְאֵין אָדָם מַרְשֶׁה עַל תְּבִיעַת דְּבָרִים, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים נִקְנִין[י] אֶלָּא עִם תְּבִיעַת הַמָּמוֹן.

י) אין אפשרות להקנות חיוב שבועה.

ז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מְעוֹת פִּקָּדוֹן בְּיַד אַחֵר, וְרָצָה לְהַרְשׁוֹת שָׁלִיחַ לַחֲבִיאָן - אֵין הַקִּנְיָן [סודר] מֵיָּדוֹ מוֹעִיל בָּהּ, שֶׁאֵין הַמַּטְבֵּעַ נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? נוֹתֵן לוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, וּמַקְנֶה לוֹ הַמָּעוֹת עַל גַּבָּהּ כְּדֵי לְהוֹצִיאָן בְּהַרְשָׁאָה זוֹ, וְהוֹלֵךְ וְדָן עִמּוֹ, וּמוֹצִיאָן.

הַיְתָה • לוֹ מִלְוָה בְּיַד אַחֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לְכָתֹּב

השגת הראב"ד
היתה . . כשטר א"א אם לא מסר לו שט"ח.

הַרְשָׁאָה עָלֶיהָ, וַאֲפִלּוּ הָיָה חוֹב בִּשְׁטָר, מִפְּנֵי שֶׁמִּלְוָה לְהוֹצָאָה נִתְּנָה, וְאֵין אָדָם מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם. וְאֵין לְךָ דֶּרֶךְ שֶׁיַּקְנֶה אָדָם בָּהּ חוֹב, אֶלָּא אוֹ בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן[יא], וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ טַעַם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אוֹ בְּהַקְנָיַת שְׁטַר הַחוֹב עַצְמוֹ בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה[יב], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקְנֶה הַשִּׁעְבּוּד שֶׁבּוֹ. זֶה הוּא הַדִּין שֶׁיֵּרָאֶה לִי מִן הַתַּלְמוּד.

יא) המלוה שהוא המקנה, הקונה, ומי שהמעות אצלו. יב) שכותב לו שטר מכירה על החוב, ומוסר לו גם את שטר המכירה וגם את שטר החוב.

אֲבָל הַגְּאוֹנִים תִּקְּנוּ שֶׁפּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה אַף עַל הַמִּלְוָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטֹּל כָּל אֶחָד מָמוֹן חֲבֵרוֹ, וְיֵלֵךְ לוֹ לִמְדִינָה אַחֶרֶת; וְעוֹד תִּקְּנוּ, שֶׁאִם הִרְשָׁהוּ לִטֹּל מָעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ אוֹ לְתָבְעָם מִמְּנוּ הַלְוָאָה, וְלֹא הָיְתָה קַרְקַע לַמַּקְנֶה - מַקְנֶהוּ אַרְבַּע אַמּוֹת ש **מֵחֶלְקוֹ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמַקְנֶה לוֹ הַמָּעוֹת עַל גַּבָּן. וּדְבָרִים אֵלּוּ[יג] דְּבָרִים קַלִּים הֵם עַד מְאֹד, וּרְעוּעִים: שֶׁזֶּה מִי יֹאמַר** [–מנין לנו] **שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[יד]? וַאֲפִלּוּ הוּא רָאוּי, אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[טו]. וְהַגְּאוֹנִים עַצְמָם שֶׁתִּקְּנוּ תַּקָּנָה זוֹ אָמְרוּ, שֶׁאֵין אוֹמְרִין בָּהּ 'יִקַּב הַדִּין אֶת הָהָר'** [–שהיא פסק מוחלט], **וְאֵינָהּ אֶלָּא כְּדֵי לְאַיֵּם עַל הַנִּתְבָּע: אִם רָצָה** [הנתבע] **לָדוּן בְּהַרְשָׁאָה זוֹ וְלִתֵּן, נִפְטָר.**

יג) תקנת הגאונים, שאפשר להקנות אגב הקרקע שיש לכל אחד בארץ ישראל. יד) שמא הוא מזרע גרים, שאין להם חלק בארץ. טו) ואין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו.

וְלָמָּה יִפְטֹר? שֶׁאֵין זֶה הַבָּא בְּהַרְשָׁאָה זוֹ הָרְעוּעָה פָּחוּת מִשָּׁלִיחַ שֶׁעָשָׂהוּ בְּעֵדִים[טז]. אֲבָל אִם לֹא יִרְצֶה הַנִּתְבָּע לָדוּן עִמּוֹ - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לֹא לִתֵּן לוֹ וְלֹא לְהִשָּׁבַע, עַד שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּינוֹ.

טז) שמכיוון שעשה כפי שאמר התובע, נפטר בכך.

---

2. יחזקאל, יח, יח.

ש הפניות לשיחות קודש ש

ארבע . . ישראל: שקו"ט והדעות אם לכל יהודי יש חלק בארץ ישראל – לקו"ש ח"כ ע' 309 הע' 69 ושוה"ג.

~ נקודות משיחות קודש ~

" . . שֶׁזֹּה מִי יֹאמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כו'".

הבטחת הקב"ה לאברהם "לזרעך נתתי את הארץ הזאת" היתה באופן של כריתת ברית שאין בה שינויים, כמובן גם מהלשון "מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו" שגם אחרי ש"גלינו" ו"נתרחקנו" הרי היא "אדמתנו". עד כדי כך שלפי כמה דעות יש לכל יהודי (גם זה שבחוץ לארץ) חלק (ד' אמות) בארץ ישראל.

ואף שהרמב"ם כאן חולק על הדעות הנ"ל וכותב: "מי יאמר שיש לו חלק בארץ ישראל" הרי בנדו"ד עוד ענין עיקרי בזה: בנוגע לפרוזבול והרשאה – כיון שלא הוברר חלקו אא"פ לגבות מהקרקע אבל בנוגע לחלקו של כל יהודי בארץ ישראל נוגע רק שיש לו בעלות בה.

לקוטי שיחות חלק כ' עמוד 309 הע' 69 ושוה"ג מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

וְכֵן הוֹרוּ, שֶׁאִם הָיְתָה לוֹ מִלְוָה אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין בִּשְׁטָר בֵּין בְּעֵדֵי קִנְיָן - אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בָּהּ בְּבֵית דִּין - כּוֹתְבִין עָלָיו הַרְשָׁאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת[יז]; אֲבָל מִלְוָה עַל פֶּה שֶׁכָּפַר בָּהּ, לֹא תִּקְּנוּ שֶׁיִּכְתְּבוּ עָלֶיהָ הַרְשָׁאָה[יח].

יז) מכיוון שהוא כופר בעיקר החוב, נמצא שהוא כופר גם בשעבוד הקרקע הבא מחמת החוב, ומכיוון שקרקע אינה נגזלת אלא תמיד נשארת בחזקת בעליה נמצא שכפירתו אינה מועילה כלום. יח) מפני שאז הוא נראה כמשקר, כנ"ל

ח. מִי שֶׁהִרְשָׁה לְאֶחָד, וְרָצָה לְבַטֵּל הַשְּׁלִיחוּת וּלְהַרְשׁוֹת לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה מְבַטֵּל. וְאֵין לַמֻּרְשֶׁה רְשׁוּת לִכְתֹּב הַרְשָׁאָה לְאַחֵר, שֶׁזֶּה [המרשה] **אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פִּקָּדוֹנִי בְּיַד אַחֵר'[יט]. לְפִיכָךְ, אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּרְשֶׁה הוּא לְאַחֵר, וְאַחֵר לְאַחֵר - הֲרֵי הַשָּׁלִיחַ כּוֹתֵב הַרְשָׁאָה לַשֵּׁנִי, וְשֵׁנִי לִשְׁלִישִׁי; הַכֹּל לְפִי תְּנָאוֹ.**

יט) כי איני סומך עליו.

ט. הַבָּא בְּהַרְשָׁאָה שֶׁמָּחַל לָזֶה הַנִּתְבָּע[כ], אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ[כא], אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה, אוֹ שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ פְּשָׁרָה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר: 'לְתַקֵּן שִׁלַּחְתִּיךָ, וְלֹא לְעַוֵּת'. לְפִיכָךְ אִם [המרשה] **הִתְנָה** [עם המורשה], **בֵּין לְתַקֵּן בֵּין לְעַוֵּת - אֲפִלּוּ מָחַל לוֹ עַל הַכֹּל, הֲרֵי זֶה מָחוּל.**

כ) על התביעה. כא) את הנכסים.

י. רְאוּבֵן שֶׁבָּא בְּהַרְשָׁאָה, וְתָבַע [את] **שִׁמְעוֹן - אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לְדָחוֹתוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'שֶׁמָּא הַמְשַׁלֵּחַ אוֹתְךָ הִרְשָׁה אַחֵר וּבִטֵּל שְׁלִיחוּתְךָ'; שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: 'תֵּן לִי הַפִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ, וְזוֹ הַרְשָׁאָתִי תְּהִי אֶצְלְךָ'; אִם הַמַּפְקִיד הִרְשָׁה אַחֵר, הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ** [אין המורשה השני יכול לתבוע], **וְשִׁמְעוֹן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי בְּהַרְשָׁאָתוֹ נָתַן.**

השגת הראב"ד

ראובן . . ויטול א"א דומה שסותרין דבריו זה את זה שהרי אמר למעלה דהיכא דכפריה לא כתבינן הרשאה ואפשר שהוא מחלק בין שכפר קודם הרשאה לכופר אחר הרשאה וצריך עיון בזה.

יא. רְאוּבֵן • שֶׁבָּא בְּהַרְשָׁאַת שִׁמְעוֹן, וְתָבַע [את] **לֵוִי, וְאָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, אֲבָל יִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן וְיִטֹּל' - מוֹצִיאִין הַמָּמוֹן מִיַּד לֵוִי, וְיִהְיֶה מֻנָּח בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיָּבוֹא שִׁמְעוֹן וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל.**

וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים שֶׁתּוֹלֶה לֵוִי בִּשְׁמְעוֹן - יָדוּן עִם רְאוּבֵן, וְיִהְיֶה הַמָּמוֹן מֻנָּח עַד שֶׁיָּבוֹא שִׁמְעוֹן וְיִשָּׁאֵל; וְיֵשׁ לְרְאוּבֵן לְהַחֲרִים עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת שֶׁקֶר כְּדֵי לְעַכֵּב הַמָּמוֹן וּלְאַחֲרוֹ[כב].

כב) תקנו הגאונים, שכל מי שמטילים עליו שבועה, יש לו זכות להטיל חרם על המשביע.

נִתְחַיֵּב לֵוִי שְׁבוּעָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכֵּב וְלוֹמַר: 'אֵינִי נִשְׁבָּע, עַד שֶׁאַחֲרִים בִּפְנֵי שִׁמְעוֹן עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי טַעֲנוֹת שֶׁקֶר'; שֶׁאֵין זֶה הַחֵרֶם אֶלָּא תַּקָּנָה קַלָּה שֶׁתִּקְּנוּהָ הַגְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים כְּדֵי שֶׁיְּכוּנוּ בַּעֲלֵי דִינִין טַעֲנוֹתֵיהֶן, וְאֵין מְעַכְּבִין שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל זֶה מִפְּנֵי תַּקָּנָה זוֹ הַקַּלָּה.

פֶּרֶק ד

כיצד נעשים שותפים.

א. כְּשֶׁיִּרְצוּ הַשֻּׁתָּפִין לְהִשְׁתַּתֵּף[א], בְּמַה יִקָּנֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן מָמוֹן חֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ? אִם בְּמָעוֹת נִשְׁתַּתְּפוּ - יָבִיא זֶה מְעוֹתָיו, וְיָבִיא זֶה מְעוֹתָיו, וְיַטִּילוּ אוֹתָן לְכִיס אֶחָד, וְיַגְבִּיהוּ אֶת הַכִּיס שְׁנֵיהֶם[ב].

א) שכל אחד יביא ממון משלו, והממון יהיה שייך להם בשותפות, ויעשו בזה מסחר ויתחלקו בריווחים. ב) ובכך כל אחד יזכה ויהיה שותף, בחלק חברו.

אֲבָל אִם כָּתְבוּ שְׁטָר וְהֵעִידוּ עֵדִים - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיַּד שְׁנֵיהֶם שֶׁיָּבִיא זֶה מֵאָה וְזֶה מֵאָה

וְיִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - לֹא קָנוּ, וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ שֻׁתָּפִין; שֶׁאֵין הַמַּטְבֵּעַ נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין.

לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בִּשְׂאָר מַטַּלְטְלִין, כֵּיוָן שֶׁקָּנוּ מִיָּדָם שָׁיְּבִיא זֶה חֲבִיתּוֹ שֶׁל יַיִן וְזֶה כַּדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ, וַהֲרֵי נִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - נַעֲשׂוּ שֻׁתָּפִין בָּהֶן[ג]. וְכֵן אִם עֵרְבוּ פֵּרוֹתֵיהֶן, אוֹ שֶׁשָּׁכְרוּ מָקוֹם בְּשֻׁתָּפוּת, וְהִנִּיחַ זֶה חֲבִיתּוֹ וְזֶה כַּדּוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ שֻׁתָּפִין[ד].

ג) למרות שעדיין לא הביאו, כי קנין חליפין קונה במיטלטלין. ד) כי כל אח דוכה והשתתף בחלקו של השני, מדין 'קנין חצר'.

כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: בְּכָל הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנֶה הַלּוֹקֵחַ, בְּאוֹתָן הַדְּרָכִים עַצְמָן קוֹנִין הַשֻּׁתָּפִין זֶה מִזֶּה הַמָּמוֹן הַמֻּטָּל בֵּינֵיהֶן לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ.

ב. הָאֻמָּנִין • שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּאֻמָּנוּת[ה] - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדָם, אֵינָם שֻׁתָּפִין. כֵּיצַד? שְׁנֵי חַיָּטִים אוֹ שְׁנֵי אוֹרְגִים שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶן שֶׁכָּל שֶׁיִּקַּח זֶה וְזֶה בִּמְלַאכְתּוֹ, יִהְיֶה בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה - אֵין כָּאן שֻׁתָּפוּת כְּלָל, שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם.

השגת הראב"ד
האומנין . . לעולם א"א ורבותי הורו שאדם יכול להקנות את עצמו לחבירו בקניין כדין עבדים וכשם שמצינו באומרת יקדשו ידי לעושיהן.

ה) שכל מה שירוויח אחד מהם במלאכתו, יתחלק ביניהם בשווה.

אֲבָל אִם הָיוּ לוֹקְחִין הַבְּגָדִים מִמָּמוֹן עַצְמָן[ו] וְתוֹפְרִין אוֹתָן וּמוֹכְרִין, וְלוֹקְחִין [חוטין] הַשְּׁתִּי וְהָעֵרֶב מִמְּעוֹתֵיהֶן[ז] וְאוֹרְגִין וּמוֹכְרִין, וְנִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּמוֹן שֶׁלּוֹקְחִין בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ שֻׁתָּפִין; וְכָל שֶׁיְּרוִיחוּ בִּשְׂכַר מְלַאכְתָּן וּבְמַשָּׂאָן וּמַתָּנָן, הֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע [-לשניהם בשוה].

ו) אם החייטים קונים את הבגדים מכספם. ז) וכן אם האורגים, קונים את כלי האריגה מכספם.

השגת הראב"ד
השותפין . . לאמצע א"א לא נתחוורו דברים הללו כשמכרוהו חי אלא בריוח שהרויחו בו כשהוא חי במלאכתו מפני שהחלק הקטן צריך לגדול.

ג. הַשֻּׁתָּפִין • שֶׁהִטִּילוּ לְכִיס, זֶה מָנֶה וְזֶה מָאתַיִם וְזֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְנִתְעַסְּקוּ בַּמָּמוֹן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ [=הפסידו או הרויחו] - הַשָּׂכָר אוֹ הַפְּחָת בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה לְפִי מְנָיָנָם [-שליש לכל אחד], לֹא לְפִי הַמָּעוֹת. וַאֲפִלּוּ לָקְחוּ שׁוֹר לִטְבִיחָה, שֶׁאִלּוּ טָבְחוּהוּ הָיָה כָּל אֶחָד נוֹטֵל מִבְּשָׂרוֹ כְּפִי מְעוֹתָיו - אִם מְכָרוּהוּ חַי וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ, הַשָּׂכָר אוֹ הַפְּחָת לָאֶמְצַע.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנָּשְׂאוּ וְנָתְנוּ בַּמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן. אֲבָל אִם הַמָּעוֹת קַיָּמִין, וַעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאוּ אוֹתָן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ מֵחֲמַת הַמַּטְבֵּעַ, שֶׁשִּׁנָּהוּ הַמֶּלֶךְ אוֹ אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה[ח] - חוֹלְקִין הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד לְפִי הַמָּעוֹת.

ח) שהוסיפו את ערך המטבע, או החסירו אותו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסְתָם. אֲבָל אִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל בַּעַל הַמֵּאָה שִׁלְשָׁה רְבָעִים מִן הַשָּׂכָר [-הריוח], וְיִטֹּל בַּעַל הַמָּאתַיִם רְבִיעַ, וְאִם יִפְחֲתוּ לֹא יִפְחֹתוּ זֶה שֶׁיִּטֹּל שִׁלְשֶׁת רִבְעֵי הַשָּׂכָר [-בעל המאה] אֶלָּא רְבִיעַ [-בעל המאתים] הַהֶפְסֵד, וְיִפְסֵד זֶה שְׁנוֹטֵל רְבִיעַ הַשָּׂכָר שְׁלֹשָׁה רְבָעִים מִן הַפְּחָת - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין לְפִי מַה שֶּׁהִתְנוּ; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם.

ד. שֻׁתָּפִין שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶן שֶׁיַּעַמְדוּ בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ עַד זְמַן קָצוּב - כָּל אֶחָד מֵהֶן מְעַכֵּב עַל חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחְלֹק עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן, אוֹ עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל מָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת. וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִטֹּל חֶלְקוֹ בַּקֶּרֶן וְלֹא בַּשָּׂכָר, עַד סוֹף הַזְּמַן הַקָּצוּב[ט].

ט) כי גם ממון הרווח משועבד לקרן השותפות, כדי שאם בעתיד יפסידו במסחרם יהיה להם עוד סכום כסף, שיוכלו להמשיך לסחור בו כדי למלא את הקרן.

נִשְׁתַּתְּפוּ סְתָם וְלֹא קָבְעוּ לָהֶם זְמַן - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה אֶחָד מֵהֶם, וְזֶה נוֹטֵל חֶלְקוֹ מִן הַסְּחוֹרָה וְזֶה נוֹטֵל חֶלְקוֹ. וְאִם לֹא הָיָה בְּאוֹתָהּ הַסְּחוֹרָה דֵּי חֲלָקָהּ[י], אוֹ הָיָה בַּחֲלָקָתָהּ הֶפְסֵד[יא] - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹכְרִין אוֹתָהּ, וְחוֹלְקִין אֶת הַדָּמִים.

י) אם כמות הסחורה לא מספיקה כדי לחלק אותה, ואם יחלקו אות הלא יהי הלכל אחד חלק הראוי לו. יא) כגון שהיו שותפים בבגד, ואם יחלקו את הבגד הוא יפסיד.

הָיָה זְמַן יָדוּעַ לִמְכִירַת אוֹתָהּ הַסְּחוֹרָה [-עונת מכירות] - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְעַכֵּב שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ עַד שֶׁתִּמָּכֵר הַסְּחוֹרָה בַּזְּמַן הַיָּדוּעַ לִמְכִירָתָהּ. וְאֵין אֶחָד מֵהֶן נוֹטֵל לֹא מִן הַקֶּרֶן וְלֹא מִן הָרֶוַח, עַד זְמַן הַחֲלָקָה, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן.

הָיָה לָהֶם חוֹב אֵצֶל אַחֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ:

'לֹא נַחְלֹק עַד שֶׁנִּגְבֶּה כָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לָנוּ', אֶלָּא חוֹלְקִין; וּכְשֶׁיִּפְרְעוּ הַחוֹבוֹת, יִטֹּל כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ. הָיָה עֲלֵיהֶם חוֹב לְאֶחָד - אִם אֵינָן אַחֲרָאִין זֶה עַל [חובו של] זֶה, חוֹלְקִין[יב]; וּלְכְשֶׁיִּגְבּוּ זְמַן הַחוֹב לְפָרְעוֹ, יִתֵּן כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ. וְאִם הֵן אַחֲרָאִין[יג] - כָּל אֶחָד מְעַכֵּב לַחְלֹק, עַד שֶׁיִּגִּיעַ זְמַן הַשָּׁטָר לְפָרְעוֹ וְיִפְרְעוּ הַחוֹב.

יב) יכול אחד להכריח את השני לפרק את השותפות, והוא ישלם את חלק החיוב שהוא חייב בו. יג) שאפשר לתבוע מכל אחד מהם, את תשלום כל החוב.

וְלָמָּה מְעַכֵּב [מלבטל השותפות]? שֶׁהֲרֵי חֲבֵרוֹ אוֹמֵר לוֹ: 'הוֹאִיל וְכָל אֶחָד מִמֶּנּוּ חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּל הַשָּׁטָר, נִשָּׂא וְנִתֵּן בְּדָמִים אֵלּוּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן'. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: 'נַחְלֹק, וְטֹל אֶת הַדָּמִים כְּנֶגֶד כָּל הַשָּׁטָר [גם כנגד חובך], וַעֲשֵׂה בָּהֶן סְחוֹרָה לְעַצְמְךָ, וּתְשַׁלֵּם כָּל הַשָּׁטָר בִּזְמַנּוֹ - יֵשׁ לוֹ לְעַכֵּב עַדַיִן וְלוֹמַר לוֹ: 'שֻׁמָּא נַפְסִיד, וְהַשְּׁנַיִם יָתֵר מַרְוִיחִין מִן הָאֶחָד'.

ה. הַנּוֹתֵן לַחֲבֵרוֹ מָמוֹן לֵילֵךְ בּוֹ לִמְדִינָה פְּלוֹנִית לִסְחוֹרָה[יד], אוֹ לִקְנוֹת פֵּרוֹת לִסְחוֹרָה[טו], אוֹ לֵישֵׁב בּוֹ בַּחֲנוּת[טז] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וּלְהַחְזִיר הַמָּמוֹן מִיַּד הַשֻּׁתָּף, עַד שֶׁיֵּלֵךְ לַמָּקוֹם שֶׁהִתְנוּ[יז] וְיַחֲזֹר, אוֹ שֶׁיִּקְנֶה אוֹתָן הַפֵּרוֹת וְיִמְכֹּר, אוֹ עַד שֶׁיֵּשֵׁב בַּחֲנוּת; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁקָּבַע זְמַן הוּא.

יד) כלומר, לקנות ולמכור שם סחורה. טו) לקנות פירות, ולהביאם ולמכרם כאן. טז) לקנות בו סחורה ולמכורה בחנות, והרווחים יתחלקו ביניהם. יז) ויסחור בממון.

~ יום חמישי ב' כסלו ~

פֶּרֶק ה

הנהגת השותפים בסחורה.

א. הַמִּשְׁתַּתֵּף עִם חֲבֵרוֹ בִּסְתָם, לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה בְּאוֹתָהּ הַסְּחוֹרָה. וְלֹא יֵלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר[א], וְלֹא יִשְׁתַּתֵּף בָּהּ עִם אַחֵר, וְלֹא יַפְקִיד בְּיַד אַחֵר, וְלֹא יִתְעַסֵּק בְּסְחוֹרָה אַחֶרֶת, וְלֹא יִמְכֹּר בְּהַקָּפָה - אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה, אוֹ שֶׁעָשָׂה מִדַּעַת חֲבֵרוֹ.

א) לסחור שם, שמא יארע אונס בדרך.

עָבַר וְעָשָׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְאַחַר כָּךְ הוֹדִיעוֹ וְאָמַר לוֹ: 'עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ', וְהִסְכִּים לְמַעֲשָׂיו - הֲרֵי פָּטוּר[ב]. וְאֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים צְרִיכִין קִנְיָן, אֶלָּא בְּדִבְרִים בִּלְבַד.

ב) כי הסכמת חברו, נחשבת מחילה.

ב. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁעָבַר וּמָכַר בְּהַקָּפָה, אוֹ פֵּרֵשׁ בַּיָּם, אוֹ הָלַךְ לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן בִּסְחוֹרָה אַחֶרֶת, וְכָל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים - כָּל פְּחָת [הפסד] שֶׁיָּבוֹא מֵחֲמַת שֶׁעָבַר, חַיָּב לְשַׁלֵּם לְבַדּוֹ; וְאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר [רווח], הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע כְּמוֹ מַה שֶּׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם בַּשָּׂכָר.

לְפִיכָךְ, הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹרַת שֻׁתָּפוּת לִקְנוֹת בָּהֶן חִטִּים לִסְחוֹרָה, וְהָלַךְ וְקָנָה שְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ לִקְנוֹת שְׂעוֹרִים וְקָנָה חִטִּים - אִם פָּחֲתוּ, פָּחֲתוּ לְזֶה שֶׁעָבַר[ג]; וְאִם הוֹתִירוּ, הוֹתִירוּ לָאֶמְצַע[ד].

ג) ועליו לשאת גם בנזק שנגרם לחלקו של שותפו. ד) והריווח מתחלק בין שניהם.

וְכֵן אִם הָלַךְ וְנִשְׁתַּתֵּף עִם אַחֵר בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת - אִם הִפְסִיד, הִפְסִיד לְעַצְמוֹ; וְאִם נִשְׁתַּכֵּר, הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע. אֲבָל אִם נִשְׁתַּתֵּף עִם אַחֵר בְּמָמוֹן עַצְמוֹ - אִם פָּחַת, פָּחַת לְעַצְמוֹ; וְאִם הִרְוִיחַ, הִרְוִיחַ לְעַצְמוֹ. וְאִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן, הַכֹּל לְפִי הַתְּנָאי[ה].

ה) ואין לשותף הראשון חלק לא בהפסד ולא בשכר, אלא אם כן התנו כן ביניהם.

השגת הראב"ד

ג. הַנּוֹתֵן • מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר [–שימכור וירוויח 50%], רַשַּׁאי לִקַּח לְעַצְמוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין[ו]; וּכְשֶׁהוּא מוֹכֵר, לֹא יִמְכֹּר שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[ז], אֶלָּא מוֹכֵר אֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן, וְאֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן. וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ חִטִּים וְלַחֲבֵרוֹ שְׂעוֹרִים, אֶלָּא אוֹ בְּכֻלָּן חִטִּים אוֹ בְּכֻלָּן שְׂעוֹרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מָעוֹת שְׁנֵיהֶן שָׁוִין בַּחֲבִילָה[ח].

הנותן . . כאחד א"א זו התוספתא אינה מחוורת ואין למדין ממנה.

ו) מותר לו לקנות מכספו ולסחור בפירות האלו באופן עצמאי, ואין חוששים שהוא ישקיע יותר במכירת הפירות שלו, ולא ישקיע כראוי במכירת פירות השותפות. ז) שמא הפירות שלו פחות משובחים, וכשימכרם עם פירות השותפות, הוא יקבל עבור הכל מחיר נמוך יותר. ח) שאם יהיה הפסד בעסקה, ההפסד יהיה לשניהם בשווה.

ד. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁאָמַר: 'נוֹלִיךְ הַפְּחוֹרָה לְמָקוֹם פְּלוֹנִי שֶׁהִיא בִּיקָרט וְנִמְכֹּר שָׁם' - אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל אֹנֶס אוֹ כָּל פְּחָת שֶׁיָּבוֹא לָהֶם, הֲרֵי חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶתֵּן מָעוֹת שֶׁבְּיָדִי', וְאֶהְיֶה רוֹדֵף אַחֲרֶיךָ לְדִין לְהוֹצִיא מִיָּדְךָ'. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶהיא.

ט) שהסחורה נמכרת שם ביוקר. י) אינני רוצה להכניס את כספי לסיכון. יא) בכל שינוי מתנאי השותפות המקובלים, שותף אחד יכול למנוע מחברו לעשות דבר שעלול לסכן את הכסף, אפילו אם השותף השני מתחייב לשאת בנזק.

ה. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לְיַשֵּׁן [–לאגור] אֶת הַפֵּרוֹת עַד זְמַן הַיָּדוּעַ [למכירתם], אֵין חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו; וְאִם אֵין זְמַן לְאוֹתָן הַפֵּרוֹת, הֲרֵי חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו.

ו. שֻׁתָּפִין שֶׁשָּׁמוּ [=העריכו] פֵּרוֹתֵיהֶן וְנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן, יֵשׁ לָהֶן אוֹנָיָה זֶה עַל זֶהיב. עֵרְבוּ פֵּרוֹת בְּלֹא שׁוּמָא, וּמְכָרוּם וְנָשְׁאוּ וְנָתְנוּ בִּדְמֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מְחַשְּׁבִין אֶת הַפֵּרוֹת כַּמָּה הָיוּ שָׁוִין בְּעֵת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ, וּמְחַשְּׁבִין אֶת הַשָּׁכָר אוֹ אֶת הַהֶפְסֵדיג.

יב) ואם התברר שלא העריכו נכון את שווי פירותיו של אחד מהם, יש להם דיני הונאה כמו במכירה. יג) ואין אומרים, שמכיוון שהם לא העריכו את שווי הפירות לפני השותפות, הרי הם מוחלים זה לזה ויחלקו ביניהם בשווה.

ז. שֻׁתָּפִין שֶׁמָּחֲלוּ לָהֶן מוֹכְסִיןיד, מָחֲלוּ לָאֶמְצָעִיטו. וְאִם אָמְרוּיז: 'מְשׁוּם פְּלוֹנִי מָחַלְנוּ' - מַה שֶּׁמָּחֲלוּ, מָחֲלוּ לוֹיח. הָיוּ בָּאִין בַּדֶּרֶךְ, וְעָמְדוּ עֲלֵיהֶן לִסְטִים וְגָזְלוּ אֶת הַשַּׁיָּרָה, וְהִצִּיל אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין - הִצִּיל לָאֶמְצָעִיט; וְאִם אָמַר: 'לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל', הִצִּיל לְעַצְמוֹ.

יד) גובי המכס. טו) סכום המחילה מתחלק ביניהם בשווה, כי המוכסים מחלו על חוב השותפות הכללי המוטל על השותפים, ואפילו אם המחילה נעשתה לבקשת רק אחד מהשותפים. טז) גובי המכס. יז) ואין לכולם חלק בזה. יח) שכל זמן שלא גילה את דעתו, מן הסתם הוא מתכוון להציל בשביל כל השותפים, כדרכו של שותף.

ח. דָּבָר הַיָּדוּעַ לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִיןיט - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן, אֵינוֹ יוֹצֵא מֵחֶזְקָתוֹ שֶׁל שְׁנֵי כָּל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת; וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁנָּתַנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָהכ, וְנֹאמַר לָאַחֵר 'הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה', אֶלָּא הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם, עַד שֶׁיָּבִיא הָאֶחָד רְאָיָה [שיצא השני מן השותפות].

יט) שמפורסם ברבים, שהוא שייך לשותפים. כ) כי שותפים אינם מקפידים אחד על השני, ומזה שהחפץ ברשותו, אין הוכחה שחברו מכרו לו או נתנו לו במתנה

ט. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לַחְלֹקכא שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, חוֹלֵק בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה אֲפִלּוּ הֵן הֶדְיוֹטוֹת, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱמָנִין, וְיוֹדְעִין בְּשׁוּמָה; וְאִם חָלַק בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה, לֹא עָשָׂה כְּלוּם.

כא) אחרי תום זמן השותפות, או שלא קבעו זמן לשותפות.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחָלַק פֵּרוֹתכב; אֲבָל אִם הָיוּ מָעוֹת, הַמָּעוֹת בַּחֲלוּקִין הֵן, וְיֵשׁ לוֹ לְחַלֵּק שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וּמַנִּיחַ חֵלֶק חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין.

כב) וכן שאר מיטלטלין, שצריכים שומא.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הַמָּעוֹת כֻּלָּן מַטְבֵּעַ אֶחָד וְשָׁוִין. אֲבָל אִם הָיוּ מִקְצָתָן חֲדָשִׁים וּמִקְצָתָן יְשָׁנִים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיוּ מִקְצָתָן יָפוֹת וּמִקְצָתָן רָעוֹת - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת, וְאֵין חוֹלְקִין אוֹתָן אֶלָּא בְּבֵית דִּין.

י. אָסוּר לְהִשְׁתַּתֵּף עִם עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה, וְיִשָּׁבְיעוּ בְּיִרְאָתוֹ [–בעבודה זרה]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּמִקּוֹמוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, וְלֹא בִּבְכוֹרוֹת, וְלֹא בִּנְבֵלוֹת, וְלֹא בִּטְרֵפוֹת, וְלֹא בִּתְרוּמוֹת, וְלֹא בְּשִׁקָּצִים, וְלֹא בִּרְמָשִׂים. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה, הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע; וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם הִפְסִיד - הַפְסֵד לְעַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעָבַרכג.

כג) על הדין, ודינו כשותף שהתעסק בסחורה שלא בדרך המקובלת בין שותפים, שאם הרוויח הריווח מתחלק בין השותפים בשווה, ואם הפסיד עליו לשאת בנזק בעצמו.

יא. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין אוֹ מִן הַמִּתְעַסְּקִיןכד שֶׁמֵּת - בָּטְלָה הַשֻּׁתָּפוּת אוֹ הָעֵסֶק, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנוּ לִזְמַן קָבוּעַ; שֶׁכְּבָר יָצָא הַמָּמוֹן לִרְשׁוּת הַיּוֹרְשִׁיןכה. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

כד) ב'עסקה' שמחציתה הלוואה ומחצית הפיקדון, כפי שיבואר להלן. כה) של השותף או המתעסק שמת, והם אינם מחויבים להסכם השותפות או העסקה, וכשם שיורשי המת פטורים מהמשך השותפות כך גם השותף החי פטור מהמשך השותפות עם היורשים.

פֶּרֶק ו

דיני 'עסקה'

א. שְׁנַיִם שֶׁהֵן נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת[א] - אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת 'שֻׁתָּפוּת'; וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ, הֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע[ב]. וְיֵשׁ לָהֶן לְהִתְנוֹת בַּשָּׂכָר וּבַהֶפְסֵד כָּל מַה שֶּׁיִּרְצוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

א) ששניהם מתעסקים, במכירה וקניה בממון השותפות.
ב) למרות שהממון הוא רק של אחד מהם, בכל זאת הם נחשבים שותפים ומתחלקים ברווחים בשווה.

אֲבָל אִם הָיָה הָאֶחָד בְּלִבַּד הוּא שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת - אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁל שְׁנֵיהֶם, הֲרֵי זֹאת הַשֻּׁתָּפוּת נִקְרֵאת 'עֵסֶק'; וְזֶה הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא 'מִתְעַסֵּק', שֶׁהֲרֵי הוּא לְבַדּוֹ מִתְעַסֵּק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וְשֻׁתָּפוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, נִקְרָא 'בַּעַל הַמָּעוֹת'[ג].

ג) ודיניהם מתבארים, בהלכה הבאה.

ב. תִּקְּנוּ • חֲכָמִים, שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן - יִהְיֶה חֲצִי הַמָּעוֹת בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וַהֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאָבַד בְּאֹנֶס, וְהַחֲצִי הָאַחֵר בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּת בַּעַל הַמָּעוֹת, וְאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן, אֵין הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב לְשַׁלֵּם[ד]; וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה שָׂכַר זֶה הַחֲצִי אִם הִרְוִיחוּ, לְבַעַל הַמָּעוֹת.

השגת הראב"ד
תקנו . . לשלם א"א ולמה לא יהיה כשומר שכר על הפקדון והלא נוטל עליו שכר כפועל בטל.

ד) כדין שומר חינם.

וּלְפִי תַּקָּנָה זוֹ[ה], אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד שֶׁל כָּל הַמָּמוֹן לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - נִמְצָא בַּעַל הַמָּעוֹת נוֹטֵל שְׂכַר חֲצִי מְעוֹתָיו שֶׁהֵן פִּקָּדוֹן, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, אֶלָּא זֶה הַמִּתְעַסֵּק טוֹרֵחַ לוֹ בַּחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן מִפְּנֵי מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ, וְנִמְצְאוּ בָּאִין לִידֵי אֲבַק רִבִּית [מדרבנן].

ה) שחצי מכסף העיסקא, נמצאים בידי המתעסק בתורת הלוואה וחצי בתורת פיקדון.

וְהֵיאַךְ יַעֲשׂוּ אִם רָצָה לִהְיוֹת הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה? יִתֵּן לַמִּתְעַסֵּק שְׂכָרוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִימֵי הַשֻּׁתָּפוּת, כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁבָּטֵל מִמְּנָהוּ[ו]. וְאִם הָיָה לוֹ [למתעסק] עֵסֶק אַחֵר כָּל שֶׁהוּא לְהִתְעַסֵּק בּוֹ עִם מְעוֹתָיו שֶׁל זֶה[ז], אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר כָּל יוֹם וְיוֹם, אֶלָּא אַפִלּוּ הֶעֱלָה לוֹ דִּינָר אֶחָד בְּכָל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת, דַּיּוֹ[ח]; וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ, יִהְיֶה לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה.

ו) כגון שלפני זה הוא עבד בנפחות והרוויח מאה פרוטות ביום, וסתם נפח שיציעו לשלם לו עשר פרוטות ולהתבטל ממלאכתו הוא יסכים, על בעל המעות לתת לו עשר פרוטות בעבור כל יום.. ז) כלומר, שהמתעסק מתעסק גם במעות של עצמו, יחד עם מעותיו של 'בעל המעות'. ח) מכיוון שבכל אופן המתעסק טורח עבור העסק האחר שלו ואין כאן טרחה מיוחדת עבור מעות העסק ולכן מספיק שבעל המעות יתן לו שכר מועט בשביל שלא יהי הבזה אבק ריבית.

וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'כָּל הָרֶוַח שֶׁתַּרְוִיחַ יְהִי לְךָ, שְׁלִישׁוֹ[ט] אוֹ עֲשִׂירִיתוֹ בִּשְׂכָרְךָ' - הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ עֵסֶק אַחֵר, הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְאִם הִפְסִידוּ, יַפְסִיד מֻחֲצָה. וְאִם הָיָה זֶה הַמִּתְעַסֵּק אֲרִיסוֹ [-עובד על בסיס אחוזים], וְהָיָה לוֹ עֵסֶק אַחֵר - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר כְּלָל, שֶׁהָאֲרִיס מְשֻׁעְבָּד הוּא לְבַעַל הַשָּׂדֶה.

ט) כלומר, חוץ ממה שהמתעסק מתחלק בשווה עם בעל הממון.

ג. וְעוֹד תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ, וְלֹא רָצָה לִתֵּן לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ בְּכָל יוֹם, וְלֹא הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן שׁוּם תְּנַאי - שֶׁיִּהְיֶה שְׂכַר הַמִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן שְׁלִישׁ רֶוַח הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהוּא שְׁתוּת רֶוַח כָּל הַמָּמוֹן. לְפִיכָךְ, אִם הִרְוִיחוּ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח: חֲצִי הָרֶוַח שֶׁל חֲצִי הַמָּעוֹת שֶׁהֵן מִלְוָה, וּשְׁתוּת הָרֶוַח בְּשָׂכָר שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן; נִמְצָא הַכֹּל שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח. וְיִטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת שְׁלִישׁ הָרֶוַח[יא]. וְאִם • פָּחֲתוּ - יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ הַפְּחָת; שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב בַּחֲצִי הַפְּחָת מִפְּנֵי שֶׁחֲצִי הַמָּעוֹת מִלְוָה, וְיֵשׁ לוֹ שְׁתוּת בְּשָׂכָרוֹ בְּאוֹתוֹ הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן[י]; נִמְצָא שֶׁנִּשְׁאַר עָלָיו מִן הַפְּחָת שְׁלִישׁוֹ. וּבַעַל הַמָּעוֹת יַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַפְּחָת[יג].

השגת הראב"ד
ואם . . הפחת א"א נראה לי שהוא שיבוש שכך אמרו חכמים תרי תלתי באגר פלגא בהפסד.

י) כל הרווחים השייכים למתעסק- חצי הרווח של מעות ההלוואה, ועוד שישית מהרווח. יא) כגון, שהרוויחו

שישים דינרים ומעיקר הדין שלושים דינרים הם של חלק המלווה ושייכים למתעסק, ושלושים דינרים הם של חלק הפקדון ושייכים לבעל המעות ותיקנו חכמים שהמתעסק יטול עשרה דינרים נוספים לשכרו, שהם שליש מהרווח השייך לפיקדון ושישית מכלל הרווחים, ונמצא שהמתעסק נוטל ארבעים דינרים שהם שני שליש מהרווח, ובעל הממון נוטל עשרים דינרים שהם שליש מהרווח. יב) כדי שלא יהיה אבק ריבית. יג) כגון, שהפסידו שישים דינרים ומתוכם שלושים דינרים הם של חלק המלוה והמתעסק חייב באחריותם וצריך לשלם אותם לבעל המעות, ושלושים דינרים הם של חלק הפקדון והמתעסק אינו חייב באחריותם, ותיקנו חכמים שבשכר ההתעסקות בחצי הפקדון יש לנכות למתעסק מחובו עשרה דינרים שהם שישית מכלל ההפסדים ושליש מחלקו בהפסד, נמצא שהמתעסק משלם לבעל הממון עשרים דינרים שהם שליש מההפסד, ובעל הממון מפסיד ארבעים דינרים שהם שני שליש מההפסד.

ד. יֵשׁ מִי שֶׁטּוֹעֶה וְאוֹמֵר, שֶׁהַנּוֹתֵן עֵסֶק סְתָם, אִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר, יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק חֶצְיוֹ[יד], וְאִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד, יַפְסִיד שְׁלִישׁ[טו]; וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אִם הִתְנוּ עַל דָּבָר זֶה בְּפֵרוּשׁ. וְכֵן אִם הִתְנוּ שֶׁיַּפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק מֶחֱצָה, וְאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר יִטֹּל שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח[טז] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[יז].

יד) שהוא הרווח של חלק ההלוואה ששייך לו מעיקר הדין, ולא יטול חלק נוסף ברווח בשכר טרחתו. טו) שהוא פחות מחלקו בהפסד, שמעיקר הדין היה עליו להפסיד חצי אבל מנכים לו מחלקו בהפסד בשכר זה שמתעסק בחלק הפקדון, ולמרות שאם היה רווח המתעסק נוטל רק מה שמגיע לו ואינו מרוויח כלום, אין איסור ריבית בזה שהמתעסק טרח בחלק הפקדון, כי הוא טרח בגלל האפשרות שיהי ההפסד וינכו לו מחלקו בהפסד ולא בגלל ההלוואה. טז) שהם יותר מהרווח שמגיע לו מעיקר הדין. יז) ואין בזה אבק ריבית, ולמרות שאם הי ההפסד המתעסק מפסיד רק כפי מה שמגיע לו ואינו מרוויח כלום, אין איסור ריבית במה שטרח בחלק הפקדון כי הוא טרח בגלל האפשרות שיהיה רווח ואז הוא יטול ברווח ממה שמגיע לו.

וְכֵן • אִם הִתְנוּ שֶׁאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר, יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק תְּשִׁעִיתוֹ, וְאִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד, יַפְסִיד עֲשִׁירִיתוֹ - הוֹאִיל וְהִתְנוּ שֶׁיִּהְיֶה רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יָתֵר עַל הֶפְסְדּוֹ, תְּנָאוֹ קַיָּם; וְתוֹסֶפֶת זוֹ, הִיא כְּנֶגֶד עֲמָלוֹ.

השגת הראב"ד
וכן . . זה א"א ולי נראה שהוא מותר עם התנאי.

וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ, שֶׁאֵין תְּנַאי זֶה מוֹעִיל אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לַמִּתְעַסֵּק עֵסֶק אַחֵר; אֲבָל אִם אֵין לוֹ עֵסֶק אַחֵר, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׂכַר הַמִּתְעַסֵּק יָתֵר עַל הֶפְסְדּוֹ בְּשִׁתּוּת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, שֶׁדָּבָר זֶה אָסוּר הוּא[יח], וְאֵין הַתְּנַאי מוֹעִיל בּוֹ[יט]. וְלֹא יֵרָאֶה לִי זֶה[כ].

השגת הראב"ד
נמצאת . . זו א"א שיבוש סופר יש כאן ולא הבנתי אותו ונראה לי שכך הוא הדרך שלו נמצאת למד לפי מדה זו שאם התנו שיטול המתעסק רביע השכר אם פחתו לא יפחות למתעסק כלום שרביע ההפסד שהוא חייב לשלם מפני המלוה יש לו כנגדו שליש מה שיטול בעל המעות שהוא רביע הכל ונמצא זה כנגד זה.

יח) מדין ריבית. יט) כי תנאי מועיל בממון בלבד, אבל לא במקום שיש גם איסור. כ) אלא אפילו אם אין למתעסק עסק אחר עם מעותיו, אין צורך שחלקו ברווח יהיה גדול מחלקו בהפסד בשישית דווקא, אלא די אפילו בפחות מכך, ממילא אם התנו על כך התנאי קיים.

ה. הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִשָּׁה חֲלָקִים מִן הַשָּׂכָר, וּבַעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ הַשָּׂכָר, נִמְצָא רְבִיעַ הַמָּעוֹת בִּלְבַד בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וּשְׁלִשָּׁה רְבָעִים בְּתוֹרַת מִלְוָה; לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד, יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִשָּׁה רְבִיעֵי הַהֶפְסֵד[כא] פָּחוֹת שְׁלִישׁ הָרְבִיעַ[כב], וְיַפְסִיד בַּעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ[כג] וּשְׁלִישׁ רְבִיעַ[כד], שֶׁהוּא שְׁלִישׁ כָּל הַהֶפְסֵד.

כא) שזהו השיעור שהוא צריך להפסיד מעיקר הדין, שהרי שלושה רבעים מהממון הם אצלו בתורת הלוואה, והוא חייב באחריותם. כב) שהחלק הזה – שליש מחלק הפקדון, הוא שכר על טרחתו כדי שלא יהיה בזה ריבית. כג) שהוא שיעור ההפסד של חלק הפקדון שעליו להפסיד מעיקר הדין. כד) ובנוסף עליו להפסיד עוד שליש מהרבע, שעליו לנכות למתעסק בשכר טרחתו.

כֵּיצַד? נָתַן לוֹ מֵאָה דִּינָרִים עַל תְּנַאי זֶה, וְחָסְרוּ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים - בַּעַל הַמָּעוֹת יַפְסִיד רְבִיעַ וּשְׁלִישׁ רְבִיעַ, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ כָּל הַהֶפְסֵד, נִמְצָא מַפְסִיד שְׁמוֹנָה, וְהַמִּתְעַסֵּק מְשַׁלֵּם שִׁשָּׁה עָשָׂר[כה]; וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם. כָּל חֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לְבַעַל הַמָּעוֹת בַּשָּׂכָר - אִם יֵשׁ שָׁם רֶוַח, נוֹטֵל כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ; וְאִם יֵשׁ שָׁם הֶפְסֵד, יַפְסִיד אוֹתוֹ הַחֵלֶק וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁוֹ.

כה) שהמתעסק מקבל שליש מהחלק שהיה ראוי לבעל הממון, כלומר שתי דינרים משש, ונמצא שהוא מפסיד רק ששה עשר דינרים, ובעל הממון מפסיד שמונה דינרים.

נִמְצֵאתָ • לָמֵד לְפִי מִדָּה זוֹ, שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר[כו] - אִם פָּחֲתוּ, לֹא יְשַׁלֵּם הַמִּתְעַסֵּק כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי רְבִיעַ הַהֶפְסֵד שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי הַמִּלְוָה, יֵשׁ לוֹ כְּנֶגְדּוֹ שְׁלִישׁ מַה שֶּׁיִּטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת שֶׁהוּא רְבִיעַ

[שהרי בעל המעות מפסיד את חלקו בתוספת שליש]; **וְנִמְצָא זֶה כְּנֶגֶד זֶה.**

כו) ובעל המעות יטול שלושה רבעים מהרווח, ונמצא שחלק המלוה הוא רבע מהעסקה וחלק הפקדון הוא שלושה רבעים.

וְכֵן אִם הִתְנוּ עַל הַפְּחָת, וְלֹא הִזְכִּירוּ הָרֶוַח[כז] **- אִם פָּחֲתוּ, פּוֹחֶת הַמִּתְעַסֵּק כְּפִי מַה שֶּׁהִתְנוּ; וְאִם הוֹסִיפוּ - נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ מַה שֶּׁנָּטַל בַּעַל הַמָּעוֹת.**

כז) ומכיוון שסיכמו כמה יהיה חלקו של כל אחד בהפסד הרי החלק שהמתעסק מפסיד הוא חלק המלוה שבעסקה והחלק שבעל המעות מפסיד הוא חלק הפקדון שבעסקה.

כֵּיצַד? הִתְנוּ שֶׁאִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד, יִפְחוֹת הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ, וְהִפְחִיתוּ - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ הַפְּחָת; וְאִם הוֹתִירוּ, נוֹטֵל מֶחֱצָה[כח]**.**

כח) רבע שמגיע לו מחלקו, ועוד שליש מחלק בעל המעות.

וְאַף • עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ דִּבְרֵי טַעַם הֵן, אִם תֵּלֵךְ עַל דֶּרֶךְ זוֹ, נִמְצָא הַמִּתְעַסֵּק אֶפְשָׁר שֶׁיִּפְחוֹת, וְיִטֹּל שָׂכָר. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִּׁבְעָה בַּשָּׂכָר, וּפָחֲתוּ[כט] **- נוֹטֵל** [–מרויח] **הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִּׁבְעָה יָתֵר עַל זֶה הַהֶפְסֵד.**

השגת הראב"ד

ואף . . שכר א"א הוסיף עתה תימה ואמר לא די על דרך זה שכל ההפסד יהיה על בעל המעות אלא פעמים שנמצא משלם למתעסק יותר על כל ההפסד.

כט) בשיעור זה של אחד משבעה.

כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁפָּחֲתוּ שִׁבְעָה דִּינָרִים - חֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק אוֹמֵר לוֹ: 'אֲנִי חַיָּב לְךָ דִּינָר אֶחָד כְּפִי הַתְּנַאי [ששביעית השכר למתעסק, ודינו בהם כלווה], **וְאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם לִי שְׁנַיִם שֶׁהֵן שְׁלִישׁ חֵלֶק הַפִּקָּדוֹן'; נִמְצָא בַּעַל הַמָּעוֹת חַיָּב לִתֵּן לוֹ דִּינָר בְּשָׂכָר שֶׁהִפְסִיד שִׁבְעָה. וְאִלּוּ הִפְסִיד אַרְבָּעָה עָשָׂר, הָיָה חַיָּב בַּעַל הַמָּעוֹת לִתֵּן לוֹ שְׁנֵי דִינָרִין. וְזֶה תְּמַהּ גָּדוֹל, וְדָבָר שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבַלְתּוֹ; וְאֵין זֶה אֶצְלִי אֶלָּא כְּמוֹ דִּבְרֵי הַחֲלוֹם.**

אֲבָל הַדֶּרֶךְ וְהַדִּין הָאֱמֶת שֶׁיֵּרָאֶה לִי, שֶׁכֹּל שֶׁיַּרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק - אִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד, יַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַרְוִיחַ. וְכֵן אִם הִתְנוּ עַל הַהֶפְסֵד, וְהִרְוִיחוּ - יִטֹּל כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ חֵלֶק חֲבֵרוֹ.

נִמְצֵאתָ אוֹמֵר לְפִי מִדָּה זוֹ, שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְהִפְסִיד - חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוּת[ל]**. וְאִם הִתְנוּ שֶׁיַּפְסִיד רְבִיעַ, וְהִרְוִיחַ - יִטּוֹל מֶחֱצָה**[לא]**. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לֹא תִּמְצָא תְּמַהּ, וְיֵצֵא הַדִּין בְּקַו הַצֶּדֶק.**

ל) מכיוון שהתנו שהוא יקבל רבע מהרווחים הרי רבע ממון העסקה הם בתורת הלואה אצלו, ולכן אם הוא הפסיד מעיקר הדין עליו לשלם רבע מההפסד שהוא חלק ההלוואה שחייב באחריותו, אבל מנכים לו שליש מחלק בהפסד בשכר טרחתו ונמצא שעליו לשלם רק שישית מההפסד.

לא) שמוספים לרבע מהרווחים שלו, עוד שליש בעבור טרחתו.

פֶּרֶק ז

המשך דיני 'עסקה'.

א. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ סְתָם[א] **לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, אוֹ שֶׁהִתְנוּ בְּפֵרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר וְהַהֶפְסֵד בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה, וְאָבַד כָּל הַמָּמוֹן - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁיְּשַׁלֵּם הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אִם אָבַד מִקְצָת הַמָּמוֹן. וְיֵרָאֶה לִי שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם** [את כל ה]**מֶּחֱצָה, שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה; וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ בַּהֶפְסֵד, בְּשֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַהֶפְסֵד לִטֹּל** [–רק כאשר] **בַּעַל הַמָּעוֹת** [מפסיד] **פְּחוֹת מֵחֲצִי מָמוֹנוֹ** [שהשקיע].

א) ודינם, ששני שליש מהרווח שייכים למתעסק, ושליש לבעל הממון, ושליש מההפסד למתעסק, ושני שליש לבעל הממון.

כֵּיצַד? רָאוּבֵן שָׁנָתַן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה וְעֶשְׂרִים, וְנָשָׂא וְנָתַן וּפָחַת תִּשְׁעִים - חֲרֵי שִׁמְעוֹן מְשַׁלֵּם שְׁלֹשִׁים, וְנִמְצָא רָאוּבֵן נוֹטֵל שִׁשִּׁים. אֲבָל אִם פָּחַת שִׁמְעוֹן מֵאָה וַחֲמִשָּׁה, אֵין אוֹמְרִים: 'יַפְסִיד שִׁמְעוֹן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים'; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - נִמְצָא רָאוּבֵן נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, וּלְעוֹלָם לֹא יִטֹּל רָאוּבֵן פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים.

לְפִיכָךְ, שְׁטַר עֵסֶק הַיּוֹצֵא עַל הַיְתוֹמִים[ב] **שֶׁהָיָה אֲבִיהֶם מִתְעַסֵּק בּוֹ - נִשְׁבָּע בַּעַל הַשְּׁטָר** [שלא החזיר אביהם מעותיו]**, וְגוֹבֶה מֶחֱצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה, אַף עַל פִּי שֶׁלְּעוֹלָם טוֹעֲנִין לְיוֹרְשׁ**[ג]**. הִגִּיעַ לָמַדְתָּ, שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל לְעוֹלָם** [–המתעסק] **פְּחוֹת מִמֶּחֱצָה.**

וְלָמָּה אֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵין פּוֹחֲתִין לוֹ כָּאן, כְּנֶגֶד שְׂכָרוֹ שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן [שצריך לקבל שכר על ההתעסקות]**? שֶׁהֲרֵי אָבַד כָּל הַחֵצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן, וְלֹא נִשְׁאַר כָּאן פִּקָּדוֹן כְּלָל, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: 'אִם לֹא יִטֹּל שְׂכָרוֹ יֵרָאֶה כִּרְבִית'**

[–תקנת חז"ל שהמתעסק מקבל שכר על עסקו באה למנוע חשש ריבית, וכאן אין חשש זה],

שֶׁהֲרֵי חֲצִי הַמִּלְוָה בִּלְבַד נוֹטֵל.

וְכֵן • אִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְאָבַד הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ - מְשַׁלֵּם הָרְבִיעַ כֻּלּוֹ, שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה. אֲבָל אִם נִשְׁאַר מִן הַמָּמוֹן מְעַט, כְּדֵי שֶׁאִם תּוֹסִיף עַל אוֹתוֹ הַמְּעַט שְׁתּוּת הַהֶפְסֵד שֶׁפָּחַת יָבוֹא הַכֹּל רְבִיעַ הַמָּמוֹן אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתּוּת בִּלְבַד, מִן הַטַּעַם שֶׁפֵּרַט בְּאַרְנוּ.

השגת הראב"ד

וכן . . **באר"נו** א"א בזה לא כיון שמועותיו שהרי פירש טעמו למה נשבע וגובה מחצה ואין פוחתין לו כנגד שכרו שנתעסק בפקדון שהרי אבד כל החצי של פקדון וכו' מעתה כל מה שישאר וזה מתעסק בו והעסק לשניהם ראוי הוא שיטול בו שכר עמלו לחשבון שהיה נוטל בתחלה ולא כמו שהיה נוטל ממש שאינו דומה עמל חמשה דינרין לעמל מאה דינרין.

ב. **הַמִּתְעַסֵּק שֶׁהִפְסִיד, וְחָזַר וְטָרַח עַד שֶׁהֵרְוִיחַ - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַמָּעוֹת: 'בּוֹא וְנַחֲשֹׁב הַהֶפְסֵד שֶׁהִפְסַדְנוּ תְּחִלָּה וְתַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישָׁיו[ד], וְנַחֲשֹׁב הָרֶוַח שֶׁהִרְוַחְנוּ בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִטֹּל שְׁלִישׁוֹ[ה]; אֶלָּא מְחַשֵּׁב בָּאַחֲרוֹנָה בִּלְבַד עַל הָרֶוַח אוֹ עַל הַהֶפְסֵד, וְאֵין לוֹ אֶלָּא בְּרֶוַח שֶׁהוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן[ו].**

ד) ואני אפסיד רק שליש. ה) ואני ארוויח שני שליש.

ו) כלומר, מחשבים את הכל כעסקה אחת, ומודדים את הרווחים וההפסדים מול סכום הכסף שהיה בתחילה.

ג. **נָתַן לוֹ מָאתַיִם יְרִיעוֹת בְּמָאתַיִם דִּינָר בְּעֵסֶק, וּכְתָבָן בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת, מֵאָה בְּכָל שְׁטָר** [והפסיד בעסקה אחת והרויח בחברתה] **- מְחַשֵּׁב הוּא עַל שְׁטָר שְׁטָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּבַעַל הַמָּעוֹת הוּא שֶׁהִפְסִיד עַל עַצְמוֹ.**

נָתַן לוֹ מֵאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה דִּינָר, וְחָזַר וְנָתַן לוֹ בְּעֵסֶק אַחֵר מֵאָה חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן בְּמֵאָה דִּינָר, וְכָתַב לוֹ שְׁטַר עֵסֶק אֶחָד בְּמָאתַיִם דִּינָר - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב לוֹ אֶלָּא עַל אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵסֶקִים, וְהַמִּתְעַסֵּק הוּא שֶׁהִפְסִיד עַל עַצְמוֹ.

כֵּיצַד? שֶׁאִם מָכַר הַמֵּאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, וְהַמֵּאָה הַחֲבִיּוֹת בְּשִׁבְעִים - בַּעַל הַמָּעוֹת נוֹטֵל הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה שְׁטָר אֶחָד, הֲרֵי הַכֹּל מָאתַיִם וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם.

אֲבָל אִלּוּ הִנִּיחַ שְׁנֵי עֲסָקִים כְּשֶׁהָיוּ - הָיָה מַרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק בְּחֶלְקוֹ בַּבְּגָדִים עֶשְׂרִים[ז], וּמַפְסִיד בְּחֶלְקוֹ בַּחֲבִיּוֹת עֲשָׂרָה[ח], וְהָיָה נוֹטֵל עֲשָׂרָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז) שהם שני שליש מהרווח שהיה בהם. ח) שהם שליש מההפסד שהיה בהם.

ד. **אֵין הַמִּתְעַסֵּק יָכוֹל לַחְלֹק הַמָּעוֹת שֶׁל עֵסֶק אוֹ הַסְּחוֹרָה, וְלוֹמַר: 'אֲטֹל אֲנִי הַחֵצִי שֶׁבְּתוֹרַת מִלְוָה לְעַצְמִי וְאֶשָּׂא וְאֶתֵּן בּוֹ, וְאַנִּיחַ הַחֵצִי שֶׁבְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן בְּבֵית דִּין'; שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ מָמוֹן זֶה, אֶלָּא לְהִתְעַסֵּק בְּכֻלּוֹ.**

וְאִם חָלַק וְעָשָׂה זֶה, אֲפִלּוּ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; אֶלָּא הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד בֵּינֵיהֶם, עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. **הַמִּתְעַסֵּק שֶׁנָּתַן מַתָּנָה לַאֲחֵר מִן הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁל עֵסֶק, אוֹ מִמְּעוֹת הָעֵסֶק, וְהֵבִיא בַּעַל הַמָּמוֹן רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁאֵלּוּ הַמַּטַּלְטְלִין אוֹ הַמָּעוֹת מִשֶּׁל עֵסֶק הֵן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדָן; וַאֲפִלּוּ שִׁנָּה אוֹתָן הַמְקַבֵּל מַתָּנָה וּמְכָרָן, אוֹ נָתַן לַאֲחֵר, אוֹ שֶׁהִפְסִיד - חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְהַכֹּל בִּרְאָיָה בְּרוּרָה.**

כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַמִּתְעַסֵּק שֶׁמֵּת, נִשְׁבָּע בַּעַל הַמָּעוֹת וְגוֹבֶה מֵחֶצָה; וְאִם יֵשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁמַּטַּלְטְלִין אֵלּוּ מִן הַמָּעוֹת שֶׁל עֵסֶק הֵן, נוֹטֵל אוֹתָן בַּעַל הַמָּעוֹת בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאֵין בַּעַל חוֹב וְלֹא הָאִשָּׁה נוֹטְלִים מֵהֶן כְּלוּם[ט], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בָּהֶן רֶוַח; הֲרֵי חֵלֶק הָרֶוַח שֶׁל מֵת, שֶׁל יוֹרְשִׁים; וְיִטֹּל מֵאוֹתוֹ חֵלֶק, בַּעַל חוֹב אוֹ הָאִשָּׁה.

ט) ואפילו לא מחלק ההלוואה, כי בעל המעות נתן לו את ההלוואה רק לצורך העסקה, ולא בשביל לפרוע את חובותיו.

ו. **הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לְקַח בָּהֶם פֵּרוֹת** [בזול ולמכור ביוקר, וירוויח השליח] **לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא לָקַח - אֵין לוֹ**

עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[י]; וְאִם נוֹדַע בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁלָּקַח וּמָכַר, הֲרֵי זֶה מוֹצִיא מִמְּנוּ הַשָּׂכָר בְּעַל כָּרְחוֹ.

י) מכיוון שהוא לא הזיק לו בידיים, אלא רק מנע ממנו רווח.

עגלא דהיינו דבר מועט ואי לא לא סגי ליה לא במותר שליש ולא בריש עגלא אלא שיש לפרש הא דאמרינן אי אית ליה בהמה לדידיה אמותר שליש קאי אבל ריש עגלא הוא ליל וראוי הוא לכל אדם סגי ליה בהכי ודבר מועט דקאמר היינו מותר שליש אע"פ שהוא ספק.

ז. נָתַן לוֹ מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר, לוֹקֵחַ בָּהֶן מִכָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה; וְלֹא יִקַּח לֹא כְּסוּת וְלֹא עֵצִים. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

הַמּוֹשִׁיב אֶת חֲבֵרוֹ בַּחֲנוּת [כמוכר, וירוויח] לְמַחֲצִית שָׂכָר - אִם הָיָה אָמָן, לֹא יַעֲסֹק בְּאֻמָּנוּתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין עֵינָיו עַל הַחֲנוּת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּאֻמָּנוּתוֹ; וְאִם הָיָה [המתעסק] שֻׁתָּף עִמּוֹ בֶּחָצֵר, מֻתָּר[יא]. וְלֹא יִהְיֶה לוֹקֵחַ וּמוֹכֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים[יב]; וְאִם לָקַח וּמָכַר, הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[יג].

יא) כי הוא יכול לראות תוך כדי עבדותו אם באם אנשים לחנות, ובשעת הצורך הוא יפסיק מעבודתו וילך לחנות.
יב) כי הוא צריך להתעסק, רק בחנות המשותפת.
יג) כאילו נשא ונתן בכסף השותפות.

~ יום שישי ג' כסלו ~

פֶּרֶק ח

המשך דיני 'עסקה'.

א. הַנּוֹתֵן בֵּיצִים לְבַעַל תַּרְנְגוֹלִין לְהוֹשִׁיב הַתַּרְנְגוֹלִין עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ הָאֲפְרוֹחִים, וְיגַדֵּל אוֹתָן בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין, וְיִהְיֶה הָרֶוַח בֵּינֵיהֶן - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל.

שש וְכֵן הַשָּׁם [=מערך שווי] עֲגָלִים וּסְיָחִים עַל הָרוֹעֶה לִהְיוֹת מִתְעַסֵּק בָּהֶן עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ, וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע - חַיָּב לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל בְּכָל יוֹם; וּמְגַדְּלִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ הָעֲגָלִים בְּנֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְהַחֲמוֹר עַד שֶׁתִּהְיֶה טוֹעֶנֶת [משאות]. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְמָכֹר שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה.

וְכֵן • הַשָּׁם בְּהֵמָה עַל הַמַּפְטֵם לְהִיוֹת מְפַטֵּם אוֹתָהּ, וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[א]

השגת הראב"ד

וכן . . מותר א"א דבר זה אינו מחוור שהרי אמרו דהיכא דאית ליה בהמה לדידיה סגי ליה בריש עגלא - צָרִיךְ לִתֵּן לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל; וְאִם אָמַר לוֹ: 'הֲרֵי הָרֹאשׁ אוֹ הָאַלְיָה שֶׁלְּךָ בַּעֲמָלְךָ יָתֵר עַל מַחֲצִית הַשָּׂכָר', מֻתָּר[ב].

א) הרווח שעלה שווי הבהמה משעה שבעל הבהמה נתן למפטם את הבהמה, ועד אחרי שהתפטמה יתחלק בשווה בין בעל הבהמה למפטם. ב) מכיוון שהוא מקבל שכר טרחתו מחלקו של חבירו – אין כאן משום אבק ריבית.

הָיוּ לַפָּטָם בְּהֵמוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁמְּפַטֵּם אוֹתָן עִם זוֹ הַשּׁוּמָה [=המוערכת] אֻצְלוֹ, וְכֵן אִם הָיוּ לוֹ עֲגָלִים וּסְיָחִין אֲחֵרִים אוֹ בֵּיצִים אֲחֵרוֹת שֶׁלּוֹ - הוֹאִיל וְהוּא מִתְעַסֵּק בְּשֶׁלּוֹ וּבְשֶׁל חֲבֵרוֹ - אֲפִלּוּ לֹא הֶעֱלָה לוֹ אֶלָּא דָּבָר מוּעָט בְּכָל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת הַזֹּאת, דַּיּוֹ; וְחוֹלֵק בַּשָּׂכָר בְּשָׁוֶה. וְאִם הָיָה [המתעסק] אֲרִיסוֹ - הוֹאִיל וְהוּא מְטַפֵּל בְּשֶׁלּוֹג וּבְשֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶהד, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ כְּלוּם[ה].

ג) בחלק שיש לו, כשותף בבהמה. ד) והוא לא טורח בבהמות של בעל השדה באופן מיוחד. ה) מכיוון שדרך האריס לשעבד את עצמו לבעל השדה גם במלאכות אחרות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הַנּוֹתֵן בֵּיצִים לְבַעַל תַּרְנְגוֹלִין . . כו' וְכֵן הַשָּׁם עֲגָלִים . . צָרִיךְ לִתֵּן לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל כו'".

בפנימיות הענינים, החידוש בהלכה זו שלא רק שיהודי נעשה שותף לקב"ה ובסיום וגמר העבודה – לעתיד לבוא מתחלק הרווח והשכר בין הקב"ה ובני ישראל, אלא שכבר בתחילת העבודה נותן הקב"ה "שכר עמלו ומזונו" לכל אחד ואחד מישראל כדי שיוכל למלא השליחות, ולא רק "שכר מזונו" שבזה יש תועלת גם לבעל הבית כי בלי זה לא יוכל להמשיך ולעבוד, אלא גם נותן לו תיכף ומיד "שכר עמלו" מלבד השכר שיקבל כשותף מיד בסיום וגמר העבודה.

ובמכל שכן וקל וחומר אם מזונו צריך ליתן לו יותר מסעודת שלמה המלך בשעתו (משנה בבא מציעא ריש פרק ז.) הרי ששכר עמלו על אחת כמה וכמה, ומזה יכולים רק לשער מהו השכר והרווח שלעתיד לבוא יקבל כל יהודי תמורת עבודתו.

ויש להוסיף על פי המבואר ב'עץ חיים' (בתחילתו)

שש הפניות לשיחות קודש שש

וכן השם עגלים: ביאור ההלכה ע"פ פנימיות – יין מלכות סקס"ו.

שסיבת בריאת העולמות הוא בכדי שיתגלו שלימות כוחותיו ופעולותיו כו' והגם שגם קודם בריאת העולם והבאתם לידי פועל היו כוחותיו בשלימות, שהרי למעלה אין כח חסר פועל, בכל זאת רצונו של הקב"ה שיבואו כוחותיו גם לידי פועל בעולם הזה. ענין זה משתקף בהלכה הנ"ל כי תפקיד התרנגולים להוציא לידי פועל את האפרוחים שבביצים, ועל דרך זה גם עגלים וסייחים וכן חמור המובא בהמשך ההלכה שהם העבודה עם נפש הבהמית – "חמור שונאך".

ובאופן אחר קצת:

עבודתם של ישראל היא לגלות את האור האלוקי שנמצא בהעלם, ועבודה זו ניתנה לבעל התרנגולים שפעולתם היא לחמם את הביצים עד שיתבקעו ויצאו מהם אפרוחים, וענינו בעבודה שעל ידי החום והקדושה מגלים את הניצוץ האלוקי שבהעלם בעניני העולם, עד שמגדלין את האפרוחים ונעשים בעצמם תרנגולים, היינו שהוא עצמו מפיץ חום של קדושה. ומרומז בזה שתפקידו של התרנגול לעורר יהודי לקום משנתו לשרת את קונו.

ההוראה הנלמדת מהלכה זו שיהודי יכול להיות סמוך ובטוח שלא זו בלבד שלעתיד לבוא יהיה "הריוח ביניהם" בסיום העבודה, אלא שכבר בתחילת העבודה "צריך (הקב"ה) להעלות שכר מזונו ועמלו" כדי שיוכל לעבוד את ה' במנוחה מתוך שמחה וטוב לבב, ובפרט שמדובר בכל יהודי אפילו בפשוט שבפשוטים כבעל תרנגולים או רועה שמגדל עגלים וסייחים שגם להם מספק הקב"ה שכר מזונו ועמלו כדי שיוכלו לעבוד את ה' כדבעי.

יין מלכות ספר קנין סימן כ
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. **הַשָּׁם עֲגָלִים וּסְיָחִין, אוֹ הוֹשִׁיב תַּרְנְגוֹלִין, אוֹ שָׂם בְּהֵמָה עַל הַפֶּתַח לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא הֶעֱלָה לוֹ שָׂכָר - הֲרֵי דִּינוֹ כְּדִין הָעֵסֶק שֶׁל מָעוֹת: רוֹאִין בְּכַמָּה שָׁמוּ הַבְּהֵמוֹת אוֹ הַבֵּיצִים, וְכַמָּה הִרְוִיחוּ, וְנוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַשָּׂכָר. וְאִם הִפְסִידוּ, מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ הַהֶפְסֵד.**

ג. **שָׁמִין פָּרָה וַחֲמוֹר וְכָל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת** [–להביא תועלת] **וְלֶאֱכֹל, וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה**[ו]**; אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מִתְעַסֵּק**[ז]**, הֲרֵי יֵשׁ לוֹ רֶוַח אַחֵר לְעַצְמוֹ בַּעֲבוֹדַת הַבְּהֵמָה, שֶׁהֲרֵי שׂוֹכֵר אוֹתָהּ**[ח] **אוֹ עוֹבֵד בָּהּ, וְנֶהֱנֶה בִּשְׂכָרָהּ וּבַעֲבוֹדָתָהּ. וְאֵין שָׁמִין**[ט] **עֵגֶל עִם אִמּוֹ, וְלֹא סִיחַ עִם אִמּוֹ - שֶׁהָעֵגֶל וְהַסִּיחַ אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, וְיֵשׁ בּוֹ עֵסֶק.**

ו) ללא שכר כפועל בטל. ז) וטורח גם בחלקו של בעל הבהמות. ח) משכיר לאחרים. ט) ללא תוספת שכר. י) שיעסוק בשניהם יחד.

ד. **הַשָּׁם בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ, עַד מָתַי חַיָּב לְהִשְׁתַּכֵּל בָּהּ? בְּאָתוֹנוֹת, שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ; וּבַגּוֹדְרוֹת, וְהֵן הַצֹּאן וְהַבָּקָר - עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ. וְאִם בָּא לַחְלֹק**[י] **בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - חֲבֵרוֹ**[יא] **מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ סְתָם.**

יא) בעל הבהמה. יב) המטפל.

לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה טִפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא מְרֻבֶּה וְהָרֶוַח מוּעָט, שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּנֶת בַּתְּחִלָּה אֶלָּא בְּקֹשִׁי, לְטִפּוּלָהּ שֶׁל שָׁנָה הָאַחֶרֶת, שֶׁהוּא מוּעָט וְהָרֶוַח מְרֻבֶּה, שֶׁהֲרֵי הִיא מִשְׁתַּמֶּנֶת הַרְבֵּה וּמוֹסֶפֶת בְּכָל יוֹם; לְפִיכָךְ מְעַכֵּב עָלָיו עַד סוֹף שָׁנָה שְׁנִיָּה. יָלְדָה הַבְּהֵמָה הַשּׁוּמָה[יג] **אֶצְלוֹ, הֲרֵי הַוָּלָד מִכְלַל הָרֶוַח לָאֶמְצַע. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל הַוְּלָדוֹת, יְגַדְּלוּ**[יד] **וְאַחַר כָּךְ יִמְכְּרוּ. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְגַדֵּל, חַיָּב הַמִּתְעַסֵּק לְהִשְׁתַּכֵּל בַּוְּלָדוֹת, בְּדַקָּה** [–צאן] **שְׁלֹשִׁים יוֹם וּבְגַסָּה** [–בקר] **חֲמִשִּׁים יוֹם, וְחוֹלְקִין.**

יג) הבהמה ששמו אותה. יד) וחייב המתעסק לטפל בהם עד שיהיו גדולים.

רָצָה לְהִשְׁתַּכֵּל בָּהֶן יָתֵר מִזְּמַן זֶה, שָׁם אוֹתָם בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וּבְיוֹם חֲמִשִּׁים, וְכָל שֶׁיַּרְוִיחוּ אַחַר כָּךְ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וַחֲבֵרוֹ רְבִיעַ הָרֶוַח; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַוָּלָד, וּמִפְּנֵי שֶׁמִּתְעַסֵּק בַּחֲצִי שֶׁל חֲבֵרוֹ נוֹטֵל חֲצִי אוֹתוֹ הַחֲצִי; הֲרֵי שְׁלֹשָׁה רְבָעִים. וְאִם לֹא הִתְנָה כֵּן בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי מָחַל, וְהַוְּלָדוֹת בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה כְּמוֹת שֶׁהֵם[טו].

טו) כי זה נחשב שלא חילקו כלל, והם שותפים עדיין בכל הוולדות, שהריווח מתחלק ביניהם בשווה.

מָקוֹם • שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת [–להוסיף] **שָׂכָר בַּתֶּבֶן** [=סבל] **לְמִעוֹת הָעֵסֶק - מַעֲלִין, וְיִהְיֶה כָּל הַשָּׂכָר שָׁנוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק בְּשָׂכָר שֶׁנּוֹשֵׂא עַל גְּבֵי כְּלַל שָׂכָר הַמָּעוֹת**[טז]**; וְכֵן אִם דַּרְכָּן לְהַעֲלוֹת שָׂכָר** [נוסף על טרחת] **הַבְּהֵמָה, מַעֲלִין. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת וְלָדוֹת**

השגת הראב"ד

מקום . . מעלין א"א האי פירושא לא נהיר אלא לבהמה כמו למעות כלומר שכר כתף לבהמה כגון עגלים שצריכים לפעמים להוליכן על כתף והוא דבר מועט שאינו מצוי אם נהגו שיטול אותו המתעסק חוץ משכר עמלו שטורח בגידול הבהמות מעלין.

בְּשִׂכַר עַמָּלָן[טז], מַעֲלִין. וְכָל הַמִּתְעַסֵּק אוֹ הַמִּשְׁתַּתֵּף סְתָם, לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה.

טז) באם המתעסק בעצמו סוחב את הסחורה, אזי בשעת חלוקת השכר הוא נוטל לעצמו את השכר שהיה מיועד לסבלים, ומתחלק איתו בשאר הרווח בשווה. יז) שהמתעסק לוקח יותר מחצי מהוולדות שנולדו בעסק, בשכר טרחתו.

ה. רְאוּבֵן שֶׁהָיְתָה לוֹ שָׂדֶה, וְהוֹרִיד [את] **שִׁמְעוֹן לְתוֹכָהּ לְזָרְעָהּ אוֹ לְנָטְעָהּ וּלְהוֹצִיא עָלֶיהָ הוֹצָאוֹת וְלִמְכֹּר הַפֵּרוֹת, וְכָל** [השבח] **הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה יִהְיֶה בֵּינֵיהֶם - בֵּין שֶׁהִתְנוּ שֶׁיְּחַלְקוּ בְּשָׁוֶה, בֵּין שֶׁהִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל רְאוּבֵן יָתֵר, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַהוֹצָאָה כֻּלָּהּ מִשֶּׁל רְאוּבֵן, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַהוֹצָאָה מִשֶּׁל שִׁמְעוֹן - כָּל זֶה מֻתָּר, וְאֵין כָּאן אֲבַק רִבִּית[יח]. וְשִׁמְעוֹן הַמְטַפֵּל בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וּבַהוֹצָאָה וּבִמְכִירַת הַפֵּרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא 'אָרִיס'.**

יח) כי בקרקע אין דין ריבית, שהרי היא תמיד נשארת ברשותו של בעל הקרקע, והיא לא כמו הלוואת כסף.

אָרִיס אוֹמֵר: 'לְמֶחֱצָה יָרַדְתִּי', וּבַעַל הַשָּׂדֶה אוֹמֵר: 'לִשְׁלִישׁ הוֹרַדְתִּיו' - הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה; וְזֶה שֶׁטַּעַן שֶׁלֹּא כַּמִּנְהָג, עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה.

ו. בַּעַל שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[יט], וְגֵרְשָׁהּ[כ] - אִם הָיָה הַבַּעַל אָרִיס[כא] [בנכסי אשתו] - הוֹאִיל וְנִסְתַּלֵּק בַּעַל, נִסְתַּלְּקוּ הֵם[כב], וְאֵין לָהֶם מִן הַהוֹצָאָה, אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח וּבִשְׁבוּעָה[כג]. וְאִם אֵין הַבַּעַל אָרִיס - עַל דַּעַת הָאָרֶץ יָרְדוּ[כד], וְשָׁמִין לָהֶם כְּאָרִיס.

יט) שהבעל אוכל פירות נכסיה, והוריד אריסים שיעבדו בשדות ויטלו פירות בשכרם. כ) לפני שהאריסים קיבלו את הפירות, ועכשיו הם לא יכולים לקחת את הפירות מכח הבעל. כא) כלומר, שהוא יודע לעבוד בשדות, ואם הוא לא הי המביא אריסים אחרים אזי הוא בעצמו היה עובד בשדות. כב) והם אינם יכולים לקחת את הפירות, מכיוון שבאופן כזה האריסים הם רק לטובת הבעל, כי מבחינת האשה גם אם הם לא היו עובדים בשדות, הבעל היה עובד בהם. כג) ודינם מול האשה כדין מי שעבד בשדה חבירו שאינה מיועדת לעבודה, שידו על התחתונה ואם ההוצאת פחותות מהרווח הוא נוטל את ההוצאות, ואם הרווח פחות מההוצאות הוא נוטל את הרווח, וצריך להשבע כמה הוא הוציא. כד) ודינם ככל העובד בשדה חברו שלא מדעתו בשדה שעומדת להיעבד.

ז. הָאַחִין• אוֹ שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁלֹּא חָלְקוּ יְרֻשַּׁת מוֹרִישָׁן, אֶלָּא כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהּ בְּיַחַד - הֲרֵי הֵן כְּשֻׁתָּפִין לְכָל דָּבָר וְדָבָר. אֶחָד• מִן הָאַחִין אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁנָּפַל לְאֻמָּנוּת [–לעבוד אצל] **הַמֶּלֶךְ** [ונגרם ריוח לנכסים כתוצאה מכך], **הֲרֵוַח לָאֶמְצַע. חָלָה אֶחָד מֵהֶן וְנִתְרַפֵּא - נִתְרַפֵּא מִן הָאֶמְצַע** [–הוצאות הריפוי משל כולם]**; וְאִם חָלָה בִּפְשִׁיעָה, כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ בַּשֶּׁלֶג, אוֹ בַּחַמָּה בִּימֵי הַחֹם, עַד שֶׁחָלָה, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה מִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ.**

השגת הראב"ד
האחין . . דבר א"א לא האירו דבריו שאם יש להם ממון מבית אמותם אינן שותפין בו וכן בכל ריוח שהרויחו שלא מכח ירושת אביהן.

השגת הראב"ד
אחד . . המלך א"א גם בזה קיצר מאד.

פֶּרֶק ט

דיני שבועת השותפים, האריסים והאפטרופוסים

א. הַשֻּׁתָּפִין כֻּלָּן, וְהָאֲרִיסִין, וְהָאַפּוֹטְרוֹפִין שֶׁמִּנּוּ אוֹתָן בֵּית דִּין עַל הַיְתוֹמִים, וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אוֹ שֶׁהוֹשִׁיבָהּ בַּעֲלָהּ חֲנָוָנִית, וּבֶן הַבַּיִת - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע מִדִּבְרֵיהֶן [של חכמים] **בְּטַעֲנַת סָפֵק[א]; שֶׁמָּא גָּזַל חֲבֵרוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, אוֹ שֶׁמָּא לֹא דִּקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶם.**

א) אפילו שבעל הבית או השותף לא טוען בוודאות שהוא חייב לו כסף, אלא הוא מסופק בכך.

וְלָמָּה תִּקְּנוּ חֲכָמִים שְׁבוּעָה זוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאִלּוּ מוֹרִין לְעַצְמָן, שֶׁכָּל מַה שֶּׁיִּקְחוּ מִנִּכְסֵי בַּעַל הַמָּעוֹת רָאוּי הוּא לָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁטּוֹרְחִין וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין; לְפִיכָךְ תִּקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים שֶׁחַיָּבִין שְׁבוּעָה בְּטַעֲנַת סָפֵק, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל מַעֲשֵׂיהֶם בְּצֶדֶק וֶאֱמוּנָה.

ב. וְאֵין אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ נִשְׁבָּע בְּטַעֲנַת סָפֵק, עַד שֶׁיִּחְשֹׁד הַמַּשְׁבִּיעַ אוֹתָן בְּשָׁתֵּי כֶּסֶף, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין שֶׁל כֶּסֶף, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; אֲבָל אִם חָשַׁדְתָּן בְּפָחוֹת מִזֶּה, אֵין נִשְׁבָּעִין[ב].

ב) כי חכמים תקנו שבועה זו כעין שבועת התורה ב'מודה במקצת', ומודה במקצת נשבע רק אם הוא כופר בממון בשיעור שתי כסף.

ג. מִכָּאן[ג] הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם מֵת הַשֻּׁתָּף הָאֶחָד,

אֵין הַיּוֹרֵשׁ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ שְׁתָּפוֹ שֶׁל אָבִיו בְּטַעֲנַת 'שָׁמָּא', שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁחָשְׁדוֹ בּוֹ אָבִיו בְּוַדַּאי, כְּדֵי שֶׁיִּחְשֹׁד אוֹתוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ בִּשְׁתֵּי כְּסָף. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁמַּשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹרֵשׁ בְּטַעֲנַת 'שָׁמָּא'; וְלֹא רָאִינוּ מִי שֶׁדָּן כָּךְ.

ג) מהדין המואר בהלכה הקודמת, שנשבעים בטענת ספק רק אם התובע חושד בו בשתי כסף.

ד. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה שְׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הוּא מוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ וְאָמַר: 'שְׁתָּפוֹ' אוֹ 'אֲרִיסוֹ' אוֹ 'בֶּן בֵּיתוֹ אֲנִי, אֲבָל לֹא גָּזַלְתִּי כְּלוּם' - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ; שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'מִגּוֹ' [–מתוך שיכול לטעון שאינו שותף – נאמין לדבריו] לְפָטְרוֹ מִשְׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ מִמָּמוֹן.

אֵיזֶה הוּא בֶּן הַבַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק? זֶה שֶׁמּוֹצִיא פּוֹעֲלִים וּמַכְנִיס פּוֹעֲלִים, מַכְנִיס לוֹ פֵּרוֹת וּמוֹצִיא לוֹ פֵּרוֹת[ד]. אֲבָל בֶּן הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, אֶלָּא נִכְנָס בְּרַגְלָיו וְיוֹצֵא בִּלְבַד - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ מִסָּפֵק.

ד) שאז הוא מורה היתר לעצמו.

וְכֵן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים, אֵין הַיְתוֹמִים מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[ה]. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ, וְלֹא נָשְׂאָה וְנָתְנָה אַחַר קְבִירַת בַּעֲלָהּ - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק. וְכֵן אִם נָשְׂאָה וְנָתְנָה בֵּין מִיתָה לִקְבוּרָה, אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ עַל זֶה שֶׁנִּשְׁתַּמְּשָׁה בּוֹ בֵּין מִיתָה לִקְבוּרָה; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר תִּשְׁבַּע עַל זֶה, לֹא תִּמְכֹּר לִקְבוּרָה; וְנִמְצָא הַמֵּת מִתְנַוֵּל.

ה) כי אם הוא יתחייב שבועה, אנשים ימנעו מלהיות אפטרופוסים על היתומים ולא יהיה מי שידאג לצרכיהם, אבל מי שבית דין ממנים אותו מסכים להיות אפוטרופוס גם אם הוא יתחייב שבועה, כי יש לו הנאה מזה שיוצא עליו שם של אדם נאמן שבית דין סומכים עליו וממנים אותו לאפוטרופוס.

ה. הַמְשַׁלֵּחַ בְּיַד חֲבֵרוֹ חֵפֶץ לְמָכְרוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח בְּיָדוֹ מָעוֹת לִקְנוֹת לוֹ סְחוֹרָה אוֹ פֵּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ שָׂכָר עַל זֶה, וְאֵין לוֹ חֵלֶק וְלֹא הֲנָיָה בִּשְׁלִיחוּת זוֹ, הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה כְּבֶן בַּיִת; וְיֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ מִסָּפֵק, שֶׁלֹּא גְּזָלוֹ כְּלוּם בְּעֵת שֶׁהֵבִיא לוֹ הַסְּחוֹרָה שֶׁקָּנָה, אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ בָּהֶן.

ו) והיה אפשר לחשוב שהוא פטור משבועה, כי אחרת אנשים לא היו מסכמים להיות שלוחים למסחר.

ו. הַשֻּׁתָּפִין שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּיַחַד, אוֹ שֶׁהָיָה הָאֶחָד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַפְקִיד הַסְּחוֹרָה אוֹ מְקַצָּתָהּ אוֹ הַמָּעוֹת עִם הַשֵּׁנִי בְּלֹא מִשְׁקָל וְלֹא מְנָיָן וְלֹא מִדָּה - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם נִכְנָסוּ לְסָפֵק, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְהַשְׁבִּיעַ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. אֲבָל אִם הָיָה הָאֶחָד הוּא שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, וְהַשֵּׁנִי לֹא נִתְעַסֵּק עִמּוֹ כְּלָל - אֵין נִשְׁבָּע אֶלָּא זֶה שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן.

ז) מכיוון שלא תבע אותם בשעת החלוקה, מוכח שהוא לא חושד בהם.

ז. חָלְקוּ הַשֻּׁתָּפִין וְהָאֲרִיסִין, וְנִתְגָּרְשָׁה הָאִשָּׁה, וְנִפְרַד מֵעָלָיו בֶּן הַבַּיִת, וְהֵבִיא לוֹ הַשָּׁלִיחַ סְחוֹרָה שֶׁקָּנָה לוֹ אוֹ מָעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ בָּהֶן, וְשָׁתַק, וְהָלְכוּ לָהֶן וְלֹא תְּבָעוֹ מִיָּד - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[ז].

ח) גם אחרי החלוקה. ט) גם טענות ספק, של השותפות.

אֲבָל אִם הָיְתָה לוֹ טַעֲנַת וַדַּאי - מַשְׁבִּיעוֹ עָלֶיהָ, וּמְגַלְגֵּל בָּהּ [–מצרף לשבועה][ח] כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[ט]. וְכֵן אִם נִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה אַחַר זְמַן, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ שֹׁתֵף אוֹ בֶּן בַּיִת פַּעַם אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא גְּזָלַתְנִי בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ שֶׁבֵּינֵינוּ, וְלֹא כְּשֶׁהָיִיתָ שֹׁתֵף אוֹ אֲרִיסִי אוֹ בֶּן בֵּיתִי אוֹ אַפּוֹטְרוֹפִּי בָּרִאשׁוֹנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח) גם אחרי החלוקה. ט) גם טענות ספק, של השותפות.

ח. הַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ, וְנִשְׁאַר לָהֶן חוֹבוֹת אֵצֶל אֲחֵרִים [החייבים להם] - אֵינָן יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעַ זֶה אֶת זֶה מִסָּפֵק; שֶׁהֲרֵי חָלְקוּ, וְהַחוֹב שֶׁנִּשְׁאַר דָּבָר יָדוּעַ הוּא; כָּל מַה שֶּׁיִּפָּרְעוּ, יִקַּח זֶה חֶלְקוֹ וְזֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב.

וְכֵן אִם נִשְׁאַר לָהֶן מָעוֹת בַּכִּיס [–ארנק], וּכְבָר יָדְעוּ אוֹתָן וַעֲדַיִן לֹא נָטַל כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ - אֵין מַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁהַמָּעוֹת בַּחֲלוּקִין הֵן[יא]. וְכֵן אִם עָשׂוּ חֶשְׁבּוֹן עַל כָּל הַשֻּׁתָּפוּת, וְנִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן אֵצֶל חֲבֵרוֹ דָּבָר קָצוּב וְיָדוּעַ - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נָטְלוּ, הֲרֵי חָלְקוּ.

י) ידעו שיש כסף בארנק, אבל עדיין לא התחלקו בו. יא) מכיוון שלא צריך לשום את המעות קודם החלוקה, זה נחשב כאילו הן חלוקות וכל אחד מהשותפים כבר נטל את חלקו.

אֲבָל אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶן כָּל שֶׁהוּא מִן הַפֵּרוֹת, וַעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ אוֹתָן וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁקָלָם, אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר בֵּינֵיהֶם עַד מִן הַשְּׁתָפוּת שֶׁלֹּא עָשׂוּ בּוֹ חֶשְׁבּוֹן, וְלֹא יָדַע כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּמָּה חָלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ - הֲרֵי הַשֻּׁתָּפוּת קַיֶּמֶת עֲדַיִן, וּמַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה.

ט. מִי שֶׁתָּבַע חֲבֵרוֹ אַחַר חֲלֻקָּה, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי גִּלְגּוּל [שבועה], כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ; אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְהַחְרִים סְתָם עַל מִי שֶׁגָּזָלוֹ כְּלוּם כְּשֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ, וְלֹא יוֹדֶה בְּמַה שֶׁגָּזַל.

פֶּרֶק י

המשך דיני שבועת השותפים.

א. שֻׁתָּף שֶׁטָּעַן עַל חֲבֵרוֹ שֶׁכָּךְ הָיָה תְּנַאי בֵּינֵינוּ, וְהַלָּה אוֹמֵר: 'לֹא הָיָה תְּנַאי זֶה מֵעוֹלָם', אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהַקֶּרֶן שֶׁלִּי הָיָה כָּךְ וְכָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: 'אֵינוֹ אֶלָּא פָּחוֹת מִזֶּה', אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁכְּבָר נָתַתִּי לְךָ מִן הַשֻּׁתָּפוּת, וְהַלָּה אוֹמֵר: 'לֹא לָקַחְתִּי', אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁפָּחוֹרָה זוֹ מִשֶּׁלִּי, וְהַלָּה אוֹמֵר מִשֶּׁל אֶמְצַע, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּטְעָנוֹת אֵלּוּ[א] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַתּוֹבֵעַ בִּשְׁבוּעָה.

א) שהן טענות ודאיות, וחייבים עליהן שבועה מדרבנן.

כֵּיצַד? אִם רָצָה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא יַשְׁבִּיעַ הַשֻּׁתָּף שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, וַיַּשְׁבִּיעוֹ הֶשֵּׁת עַל הַטַּעֲנָה שֶׁכּוֹפֵר בָּהּ וְאוֹמֵר 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם' - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעוֹ. וְאִם רָצָה - מְגַלְגֵּל עָלָיו כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּשְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, וּמַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק שֶׁלֹּא גָּזַלְתָּנִי כְּלוּם כָּל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵינוּ תְּנַאי כָּךְ וְכָךְ, וְשֶׁזּוֹ הַפָּחוֹרָה שֶׁלְּךָ, וְשֶׁנָּתַתָּ לִי כָּךְ וְכָךְ; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. הַתּוֹבֵעַ שֶׁתָּפוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, הַנִּתְבָּע אוֹמֵר: 'כְּבָר חָלַקְנוּ, וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי כְּלוּם'[ב], וְהַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר: 'עֲדַיִן לֹא חָלַקְנוּ, וְלֹא עָשִׂינוּ חֶשְׁבּוֹן', אוֹ שֶׁאָמַר הַתּוֹבֵעַ: 'חָלַקְנוּ עַל מְנָת שֶׁנַּשְׁבִּיעַ אוֹתְךָ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין בְּכָל עֵת שֶׁנִּרְצֶה וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁבַּעְתָּ, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם לְיוֹם' - **אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[ג].**

ב) ואחרי שחלקו, לא נשבעים שבועת השותפים. ג) כי אין לתובע ראיה, שהנתבע חייב עדיין בשבועת השותפים.

אֲפִלּוּ אָמַר הַנִּתְבָּע: 'כֵּן חָלַקְנוּ, וְנִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי, וְזֶה הַנִּשְׁאָר אֵינוֹ אֶלָּא חוֹב שֶׁזִּקַּפְתּוֹ עָלַי' [שאני חייב לך], **אוֹ 'פִּקָּדוֹן הִנַּחְתּוֹ אֶצְלִי'[ד] - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת** [שבועה דרבנן] **שֶׁכְּבָר חָלְקוּ אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ מֵעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל;**

ד) והשותפות איננה קיימת עוד.

לְפִי שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין הֶסֵּת וְאֵין מְגַלְגְּלִין, אֶלָּא עַל טַעֲנָה שֶׁאִם יוֹדֶה בָּהּ יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה בּוֹ, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע עָלָיו, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. וְכָזֶה הוֹרוּ כָּל הַגְּאוֹנִים בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

ג. טָעַן 'שֶׁעֲדַיִן שֻׁתָּפִי אַתָּה וְנִשְׁאַר לִי אֶצְלְךָ כָּךְ וְכָךְ'[ה], וְזֶה אוֹמֵר: 'כְּבָר חָלַקְנוּ, וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי כְּלוּם', אוֹ: 'לֹא הָיִיתָ שֻׁתָּפִי מֵעוֹלָם' - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדוֹ כְּלוּם[ו], וּמְגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא גָּזַלְתַּנִי כְּלוּם מֵעוֹלָם; וְאֵינוֹ מְגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא הָיִיתָ שֻׁתָּפִי מֵעוֹלָם אוֹ שֶׁכְּבָר חָלַקְנוּ בּוֹ, מִן הַטַּעַם שֶׁאֲבָאַרְנוּ[ז].

ה) והיא טענה ודאית. ו) כדין הכופר בכל התביעה, על טענה ודאית. ז) שגם אם יודה על הטענות האלו, הוא לא יתחייב ממון, אלא רק שבועה.

ד. טָעַן שֶׁעֲדַיִן שֻׁתָּפִין אֲנַחְנוּ וְיֵשׁ לִי לְהַשְׁבִּיעֲךָ בְּטַעֲנַת סָפֵק, וְהַלָּה אוֹמֵר: 'לֹא נִשְׁתַּתַּפְנוּ מֵעוֹלָם'[ח], וְהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ, וְחָזַר הַנִּתְבָּע אַחַר כָּךְ וְאָמַר: 'חָלַקְנוּ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי הֶחֱזַק בַּפָּרָן לִשְׁבוּעָה זוֹ, וְיִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[ט].

וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח) שאם היה טוען, השתתפנו וחלקנו, היה פטור משבועה. ט) ולמרות שהוא חשוד לשקר ביחס לשותפות – אין הוא חשוד על גזלת ממון, ויתכן שהוא היה שותף ולא נשאר בידו כלום.

ה. רְאוּבֵן • שֶׁהִטִּיל לַכִּיס אַרְבַּע מֵאוֹת דִּינָרִים, וְהִטִּיל שִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְנִשְׁתַּתְּפוּ וְנָשְׂאוּ

השגת הראב"ד

ראובן . . כלום א"א מי שאמר שישלם שמעון חמשים הולך על דרך שאמר הוא למעלה הטיל לכיס זה מנה וזה מאתים השכר או הפחת לאמצע ונמצא ראובן

וְנָתְנוּ בְּיַחַד, וַהֲרֵי הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ בְּיַד רְאוּבֵן, וְטָעַן רְאוּבֵן שֶׁפָּחַת מִן הַקֶּרֶן חָמֵשׁ מֵאוֹת - אֵין אוֹמְרִין: 'יִשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפָּחַתּוּ כָּךְ, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן חֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ' [וכל אחד יפסיד 250], אֶלָּא יִשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, וְיֵלֵךְ בַּמֶּנֶה שֶׁבְּיָדוֹ בְּלַבַּד, וְלֹא יְשַׁלֵּם שִׁמְעוֹן כְּלוּם.

מפסיד מאתים וחמשים ושמעון כמו כן מאתים וחמשים אלא שאיני מודה שישלם שמעון כלום בכל גרעון שיהיה שם שלא קיבל זה אחריות לזה אלא זה מפסיד ממה שהיה לו וזה מפסיד ממה שהיה לו לפי מעותיהן והשכר לעולם לאמצע והטעם מפורש בירושלמי עד דאת אזיל מזבן חדא זימנא אנא אזיל ומזבין ר' זימני ולזה הטעם אין דין הפחת כדין השכר ומ"ש בסוף שאם היה המנה הנשאר ביד שמעון שיטול ממנה ראובן החמשים אינו דין אמת שההפסד לפי מעות שני חלקים לראובן והשליש של שמעון נמצא לראובן בהפסד חמש מאות שלש מאות ול"ג דינר בקירוב ולשמעון מאה וששים ושבעה נשארו לשמעון באותו המנה ל"ג והשאר לראובן וזה דין אמת.

י) וכל אחד מהם צריך להפסיד, מאתיים וחמשים דינרים.

טָעַן רְאוּבֵן שֶׁשִּׁמְעוֹן יָדַע בְּרַבַּאי בְּפָחַת זֶה שֶׁפָּחַתּוּ[א], יְגַלְגֵּל עַל שִׁמְעוֹן[ב] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּרַבַּאי סְכוּם הַפָּחַת הַזֶּה; וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק שִׁמְעוֹן בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ כְּלָל[ג] - יִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּרַבַּאי בְּזֶה הַהֶפְסֵד[ד], וְיִפָּטֵר.

יא) ותובע את החמישים הנותרים. יב) בשבועת השותפים. יג) שאז אינו נשבע שבועת השותפים. יד) כדין כל התובע חבירו טענת 'ברי', והנתבע אומר: איני יודע אם אני חייב לך.

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם הָיָה זֶה הַמָּנֶה הַנִּשְׁאָר בְּיַד שִׁמְעוֹן, חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[ט]; שֶׁאֵין הַשֻּׁתָּף מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁבַע וְיִטֹּל מַה שֶּׁבְּיַד חֲבֵרוֹ, אֶלָּא נִשְׁבָּע וְנִפְטָר, אוֹ נוֹטֵל מִדָּבָר שֶׁהוּא תַּחַת יָדוֹ. וְהִזָּהֵר בְּדִין זֶה, שֶׁכְּבָר טָעוּ בּוֹ בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

טו) ומה שנשאר, למרות שהוא ביד אחד מהם, הוא חלק מהשותפות, וכאילו מונח ברשות שניהם, ויש לשניהם חלק שווה בו.

ו. טָעַן שִׁמְעוֹן שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עָלַי חוֹב [–חייבים ללוי] בְּזוֹ הַשֻּׁתָּפוּת מָנֶה - אִם הָיָה בְּיָדוֹ כְּדֵי הַחוֹב, וְהָיָה יָכוֹל לִתְּנוֹ לְלֵוִי - נֶאֱמָן[ט]; וְנוֹתְנִין הַחוֹב, וְאַחַר כָּךְ מְחַשְּׁבִין. וְאִם אֵין בְּיָדוֹ לִתֵּן, אֵינוֹ נֶאֱמָן לְהוֹצִיא מִיַּד רְאוּבֵן הַמָּמוֹן אוֹ הַסְּחוֹרָה הַיְדוּעָה לַשֻּׁתָּפוּת - שְׁמָא קְנוּנְיָא הֵן עוֹשִׂין שִׁמְעוֹן וְלֵוִי עַל נִכְסֵי רְאוּבֵן[י]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר[יא], אֵין רְאוּבֵן חַיָּב לְשַׁלֵּם מִמֶּנָּה כְּלוּם.

טז) מכיוון שיש ברשותו את סכום ההלוואה, אם הוא היה רוצה, היה מחזיר ללוי את החוב. יז) ששמעון ישקר שלווה מלוי לצורך השותפות, ואחרי שייתן ללוי ממון השותפות הוא ולוי יחלקו ביניהם את הכסף, וראובן יפסיד מחלקו בשותפות. יח) והיא כתובה על שמו של שמעון, ולא על השותפות.

אֲבָל אִם טָעַן שִׁמְעוֹן שֶׁרְאוּבֵן יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה הַחוֹב שֶׁעָלַי מֻחְמֶּצֶת הַשֻּׁתָּפוּת הוּא, וְהַחוֹב אֲצָלוֹ הוּא - יִשְׁבַּע רְאוּבֵן הֶסֵּת אוֹ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחוֹב זֶה אֲצָלוֹ; וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן הַחוֹב מִשֶּׁלּוֹ.

וְכֵן • אִם יָצָא שְׁטַר חוֹב עַל לֵוִי בְּשֵׁם שִׁמְעוֹן בְּמֵאָה דִינָרִין מִמָּמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת[יט], וְאָמַר שִׁמְעוֹן: 'נִפְרַעְתִּי וְהֶחְזַרְתִּיו לַכִּיס', אוֹ שֶׁאָמַר שִׁמְעוֹן: 'קִבַּעְתִּי לוֹ זְמַן לְשָׁנָה אוֹ לִשְׁתַּיִם' - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שְׁמָא קְנוּנְיָא הוּא עוֹשֶׂה עַל נִכְסֵי רְאוּבֵן[כ].

השגת הראב"ד

וכן . . בוה א"א ואחר שהשטר שעל לוי במאה דינר מפורש שהוא מן השותפות של ראובן אם השטר ביד ראובן לא יפטר לוי מן הכל בהודאת שמעון כי אם המחצה שלו אלא אם יכול להוציא משמעון יוציא ואם לאו יתבע מן לוי אבל אם השטר ביד שמעון נאמן הוא לומר נפרעתי.

יט) למרות שהשטר על שמו של שמעון, כתוב בו במפורש שההלוואה ניתנה מממון השותפים. כ) ובאמת החוב עדיין לא נפרע, או שלא איחר לו את החוב לשנה או לשנתיים.

וְכֵיצַד דָּנִין בְּדִין זֶה? לֵוִי כְּבָר נִפְטַר בְּהוֹדָאַת שִׁמְעוֹן; וְאִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן רְאָיָה - יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ, וְיִתְבַּע לֵוִי בְּסוֹף זְמַן שֶׁאָמַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

~ שבת קודש ד' כסלו ~

הִלְכוֹת עֲבָדִים

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - חָמֵשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנָה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין קִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי; (ב) שֶׁלֹּא יִמְכֹּר מִמְכֶּרֶת

עָבָד; (ג) שֶׁלֹּא יַעֲבִידֶנּוּ בְּפֶרֶךְ; (ד) שֶׁלֹּא נַנִּיחַ גֵּר תּוֹשָׁב לְרְדּוֹת בּוֹ בְּפֶרֶךְ; (ה) שֶׁלֹּא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עָבָד; (ו) לְהַעֲנִיק לוֹ בְּצֵאתוֹ חָפְשִׁי; (ז) שֶׁלֹּא יֵצֵא רֵיקָם; (ח) לְפִדּוֹת אָמָה עִבְרִיָּה; (ט) לְיַעֲדָהּ; (י) שֶׁלֹּא תִמָּכֵר; (יא) לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם כֵּן הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרָיו; (יב) שֶׁלֹּא לְהַסְגִּיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; (יג) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנִּצּוֹל אֵלֵינוּ. וּבְאוּר כָּל הַמִּצְווֹת הָאֵלּוּ - בְּפִרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

מכירת עבד עברי ואמה עברייה, איסור שעבודם בפרך וחיוב נתינת צרכיהם.

א. "עֶבֶד עִבְרִי" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[1] - זֶה הַיִּשְׂרְאֵלִי [–יהודי] **שֶׁמָּכְרוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַל כָּרְחוֹ, אוֹ הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ לִרְצוֹנוֹ. כֵּיצַד? גָּנַב, וְאֵין לוֹ** [ממון] **לְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן - בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה**א.

א) בפרק ג הלכה יא.

וְאֵין לְךָ אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכְרִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין אֶלָּא הַגַּנָּב בִּלְבַד, וְעַל זֶה שֶׁמָּכְרוּהוּ בֵּית דִּין הוּא [–הפסוק] **אוֹמֵר[2]: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי"; וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה[3]: "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי".**

מוֹכֵר עַצְמוֹ כֵּיצַד? יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶעֱנִי בְּיוֹתֵר - נָתְנָה לוֹ תּוֹרָה רְשׁוּת לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ[ב], שֶׁנֶּאֱמַר[4]: "וְכִי יָמוּךְ [–הענין] **אָחִיךָ עִמָּךְ, וְנִמְכַּר לָךְ". אֵינוֹ רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ וּלְהַצְנִיעַ אֶת דָּמָיו, אוֹ לִקְנוֹת בָּהֶן סְחוֹרָה אוֹ כֵּלִים, אוֹ לִתֵּן** [–לשלם חוב] **לְבַעַל חוֹבוֹ[ג], אֶלָּא** [מותר למכור עצמו רק] **אִם צָרִיךְ לְאָכְלָן בִּלְבַד[ד]. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ כְּסוּת לֹא תִּשָּׁאֵר לוֹ; וְאַחַר כָּךְ יִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ.**

ב) אך ללא רשות התורה היה אסור לו למכור את עצמו, כי בני ישראל נקראים עבדי ה' והם אינם עבדים של עבדיו. **ג)** כי אין בדברים אלו צורך הכרחי, והוא יכול לעשותם לאחר זמן. **ד)** מותר לאדם למכור את עצמו רק כאשר אין לו מה לאכול מרוב עניותו.

נקודות משיחות קודש

סדר ההלכות: עבד עברי, אמה עברי', עבד כנעני.

דיני עבדים נכתבו בתחילת פרשת משפטים "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כי תקנה עבד עברי . .". והעיר על כך האדמו"ר הזקן ב"תורה אור" שתחילת הפסוק מדבר בלשון רבים (לפניהם) ובהמשכו בלשון יחיד (כי תקנה) כיון ש"כי תקנה" מוסב על משה רבינו שהוא הממשיך בחינת הדעת בנשמות בי"ע היותר נמוכות שהן בבחינת עבד (ונשמות דאצילות נקראו "בנים").

המשכה זו נקראת קנין, כי כמו שבדבר הנקנה אין התהוות דבר חדש אלא שיוצא מרשות המוכר לרשות הקונה, כך גם בעבד עברי שהוא על שם "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" שנהר הוא בחינת בינה דאצילות, ועבר הנהר הוא מה שלמעלה מבחינת הבינה והשכל המושג. זהו שאומר "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" ששורש כל אחד ואחד מישראל הוא בדרגה זו, ולכן גם אחר שהושפלו הבנים וירדו לעולמות בי"ע להיותם במצב של גלות, הרי שורשם הוא ב"עבר הנהר" ומה שממשיך להם בחינת הדעת רק מגלה את שורשם האמיתי ואינו מהווה דבר וענין חדש.

והנה, בעבודת עבד ישנן שלוש דרגות: עבד כנעני, עבד עברי, ואמה עברי', שהם כנגד שלושת עולמות בי"ע, וכנגד צדיק בינוני ורשע. אמה עבריה כנגד צדיק בדוגמת עולם הבריאה שרובו טוב, עבד עברי בדוגמת עולם היצירה ובינוני – מחצה על מחצה, ועבד כנעני כנגד דרגת רשע וכנגד עולם העשיה שרובו רע.

ולפי זה צריך להבין, מדוע הקדים הרמב"ם גם במנין המצוות שלפני ההלכות וגם בהלכות שב"יד החזקה' דיני עבד עברי לאמה עברי' ורק אחר כך דיני עבד כנעני, והרי לפי המבואר לעיל צריך הסדר להיות או מלמעלה למטה אמה עבריה עבד עברי ועבד כנעני, או מלמטה למעלה עבד כנעני, עבד עברי ואמה עבריה, ומדוע מתחיל בעבד עברי דווקא.

אלא, שמבואר בתניא שמידת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך, ואח"כ ממשיך בזכותן של ישראל שביכולתו ובכחו של כל יהודי להגיע לדרגה נעלית יותר ולמעלת הצדיק. ואח"כ מסיים שיתכן גם מצב לא רצוי – בחינת עבד כנעני.

---

1. שמות-משפטים, כא, ב. 2. שם. 3. דברים-ראה, טו, יב. 4. ויקרא-בהר, כה, לט.

הלכה א: טעם סדר הזכרת סוגי העבדים – יין מלכות סקס"ז.

בנוגע לעבד עברי ואמה עבריה, פסק הרמב"ם ש"חייב האדון להשוותן לו במאכל ובמשתה בכסות ובמדור כו'" וכתיב "מגיד דבריו ליעקב ומשפטיו לישראל" ועל זה אמרו חז"ל "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" וממילא, גם הקב"ה נותן לעבדיו – עם ישראל את כל המצטרך להם לא רק בחיטין ושעורין אלא גם ענייני תענוג להחיות בהם נפש כל חי.

ועל דרך זה בלימוד התורה משפיע הקב"ה גם בחינת יין ושמן שבתורה, היינו בחינת רזין, ורזין דרזין דאורייתא.

יין מלכות ספר קנין סימן כא

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[ה], שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בְּגֻנְבָתָהּ, וְכֵן אֵינָהּ מוֹכֶרֶת אֶת עַצְמָהּ; וְאֵינָהּ קוֹנָה עֶבֶד לֹא עִבְרִי וְלֹא כְּנַעֲנִי, מִפְּנֵי הַחֶשְׁדִּי. וְאֵין הַגֵּר נִקְנֶה בְּעֶבֶד עִבְרִי - שֶׁנֶּאֱמַר[5]: "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ", מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִשְׁפָּחָה[ח].

ה) בהלכות גנבה פרק ג הלכה יב. ו) שלא יחשדו בה בזנות. ז) לגבי שחרור עבד עברי. ח) אך גר שנתגייר נחשב כקטן שנולד וממילא אין לו משפחה, ולכן הוא אינו יכול להיות עבד.

ג. עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְיִשְׂרְאֵל, אוֹ לְגֵר צֶדֶק[ט]. וְכֵן הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ - אֵינוֹ רַשַּׁאי לִמְכֹּר עַצְמוֹ, וַאֲפִלּוּ לְגֵר תּוֹשָׁב[י]; וְאִם עָבַר וּמָכַר עַצְמוֹ אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וַאֲפִלּוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ[יא] - הֲרֵי זֶה מָכוּר, שֶׁנֶּאֱמַר[6]: "אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר", זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ[יב].

ט) כי גוי או גר שאינו גר צדק עלולים לגרום לו לעבור עבירות. י) אלא ליהודי או לגר צדק. גר תושב הוא גוי שקיבל על עצמו לקיים את שבע מצוות בני נח, ומותר לו לגור ולהתיישב בארץ ישראל. יא) לעבוד בבית עבודה זרה. יב) המשמעות של המילה 'לעקר' היא עבודה זרה. אמנם פסוק זה נאמר רק לגבי אדם המוכר את עצמו, ולכן עבד שמכרוהו בית דין לגוי או לגר תושב אינו מכור.

ד. בָּא[יג] וְאָמַר לְךָ: 'הֲרֵינִי מוֹכֵר עַצְמִי לְגוֹיִים' - אֵין אַתָּה זָקוּק לוֹ[יד], עַד שֶׁיִּמְכֹּר. אֲבָל אַחַר שֶׁנִּמְכַּר לְגוֹי - אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, מִצְוָה לְפַדּוֹתוֹ, [כדי] שֶׁלֹּא יִטְמַע בָּהֶם [–יתבולל]; שֶׁנֶּאֱמַר[7]: "אַחֲרֵי נִמְכַּר, גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ".

יג) אין צורך לסייע לו ולתת לו ממון על מנת למנוע ממנו למכור את עצמו לגוי. יד) לגבי המוכר עצמו לגוי.

ה. אֶחָד [–הן] הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ, אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר בְּפַרְהֶסְיָה [=בפומבי] עַל אֶבֶן הַמִּקָּח[טו], וְלֹא בְּסִמְטָא כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים [הכנענים] נִמְכָּרִין; שֶׁנֶּאֱמַר[8]: "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד" - אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא בְּצִנְעָה וְדֶרֶךְ כָּבוֹד.

טו) אבן גבוהה אשר מעמידים עליה את העבדים המיועדים למכירה.

ו. כָּל עֶבֶד עִבְרִי, אָסוּר לַעֲבֹד בּוֹ בְּפֶרֶךְ. וְאֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ? זוֹ עֲבוֹדָה שֶׁאֵין לָהּ קְצָבָה[טז], אוֹ עֲבוֹדָה שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ, אֶלָּא תִּהְיֶה מַחְשַׁבְתּוֹ לְהַעֲבִידוֹ בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יִבָּטֵל.

טז) זמן ברור ומוגדר.

השגת הראב"ד

מכאן . . פלוני א"א הסברא שלו היא זו אבל חכמים לא פירשו בו טעם קצבה ולא אמרו אלא שלא יאמר לו עד שאבוא והוא מתעכב לבא עד שיצטער והוא הדבר המסור לשם שיכול לומר לא היה לי פנאי לבא והשם יודע בו וע"ז נאמר ויראת מאלהיך אבל בין קצבה ללא קצבה מאי ויראת איכא ועוד העבד לא יהיה אלא כפועל שיצא לעבודת השדה בשעת יציאת הפועלים ויכנס בשעת כניסתם ויאכל בשעת אכילתם ויעבוד בשדה כעין עבודתם ומה קצב יתן אדם לפועליו אבל המחבר הזה מופלג הוא ומפליג הדברים למה שירצה.

מִכָּאן • אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ[יז]: 'עֲדֹר [=חפור] תַּחַת הַגְּפָנִים עַד שֶׁאָבוֹא', שֶׁהֲרֵי לֹא נָתַן קְצָבָה[יח]; אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: 'עֲדֹר עַד שָׁעָה פְּלוֹנִית', אוֹ 'עַד מָקוֹם פְּלוֹנִי'.

יז) האדון לעבד. יח) כי העבד אינו יודע מתי האדון יגיע.

וְכֵן לֹא יֹאמַר לוֹ: 'חֲפֹר מָקוֹם זֶה', וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וַאֲפִלּוּ לְהָחֵם לוֹ כּוֹס שֶׁל חַמִּין, אוֹ לְהָצֵן [–לקרר] לוֹ, וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ - אָסוּר, וְעוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[9]: "לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ", הָא [–ולכן] אֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ [העבד] אֶלָּא דָּבָר קָצוּב שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן הַגּוֹי שֶׁנִּמְכַּר לוֹ [עבד עברי] - אִם רָדָה בּוֹ בְּפֶרֶךְ, הֲרֵי יִשְׂרָאֵל מְצַוִּין לְמָנְעוֹ. וְאִם הִנִּיחוּהוּ - עוֹבְרִין

5. ויקרא-בהר, כה, מא. 6. ויקרא-בהר, כה, מז. 7. ויקרא-בהר, כה, מז. 8. ויקרא-בהר, כה, מח. 9. ויקרא-בהר, כה, מג.

בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[10]: "לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ"יט. וְאֵין אָנוּ נִזְקָקִין לְהַכָּנַס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל גּוֹי וְלִבְדֹּק אַחֲרָיו [–לוודא] **שֶׁלֹּא יַעֲבִידֶנּוּ בְּפֶרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעֵינֶיךָ", בִּזְמַן שֶׁאַתָּה רוֹאֶה.**

יט) איסור זה קיים אף אם האדון הגוי הוא גר תושב כמבואר במצוה ד במנין המצוות אשר בתחילת הלכות אלו, והטעם לכך אשר בהלכה זו נאמר שמדובר בגוי מכיוון שהמקרה היחיד בו מותר לגור בארץ ישראל הוא כאשר הגוי הוא גר תושב.

ז. כָּל עֶבֶד עִבְרִי - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָהוּ לְהַעֲבִידוֹ בְּדָבָרִים בְּזוּיִים שֶׁהֵם מְיֻחָדִין לַעֲשַׂת הָעֲבָדִים [הכנענים], **כְּגוֹן שֶׁיּוֹלִיךְ אַחֲרָיו כֵּלָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ יַחְלֹץ לוֹ מִנְעָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר[11]: "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד". אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֶלָּא כְּשָׂכִיר, שֶׁנֶּאֱמַר[12]: "כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ".**

וּמֻתָּר [לעבד] **לְסַפֵּר שְׂעָרוֹ** [של אדונו], **וּלְכַבֵּס לוֹ כְּסוּתוֹ, וְלֶאֱפוֹת לוֹ עֻסָּתוֹכ. אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ בַּלָּן לָרַבִּים, אוֹ סַפָּר לָרַבִּים, אוֹ נַחְתּוֹם** [=אופה] **לָרַבִּיםכא; וְאִם הָיְתָה אֻמָּנוּתוֹ זֹאתכב קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר, הֲרֵי זֶה יַעֲשֶׂהָ. אֲבָל רַבּוֹ** [–האדון] **לֹא יְלַמְּדֶנּוּ כַּתְּחִלָּה מְלָאכָהכג כְּלָל; אֶלָּא אֻמָּנוּת שֶׁהָיָה בָּהּ** [לפני שנמכר], **הוּא שֶׁעוֹשֶׂה כְּשֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מִקֹּדֶם.**

כ) כי מלאכות אלו אינן מלאכות המיוחדות לעבדים. כא) כי האדון יכול להעביד אותו רק לצרכיו האישיים ולא לצרכי רבים. כב) העבד עבד באומנות זו. כג) המיועדת לצרכי רבים.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֶבֶד עִבְרִי, מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשׁוֹ שְׁפָלָה בַּמִּכִירָהכד. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִמְכַּר - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה זוֹ אֶלָּא בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעַת עַצְמוֹ.

כד) ולכן אסור להשפיל אותו יותר מידי.

ח. אֲנָשִׁים שֶׁאֵין נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה, מֻתָּר לְרַדּוֹתָן בְּחָזְקָה וּלְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהֶן. מֻלָּךְ • שֶׁגָּזַר שֶׁכָּל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן

השגת הראב"ד
מלך . . מדי א"א בחיי ראשי לא נאמרו דברים הללו בגמרא לענין זה אלא שהיו אנשים פורעים מס המלך בשביל חבריהם והיו המס עשרה דינר והיו עושים להם מלאכה שזה חמשה עשר דינר

ושאל אם היא הלואה ויש בה משום רבית או לא ופשט ליה דלאו הלואה היא אלא זביני דמלכא הוא דאית ליה רשות לזבוני להו כעבדי עד דפרעי.

הַמַּס הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ, יִשְׁתַּעְבֵּד לְזֶה שֶׁנָּתַן הַמַּס עַל יָדוֹ [–עבורו] **- הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יוֹתֵר מִדַּיכה, אֲבָל לֹא כְּעֶבֶדכו; וְאִם אֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד** [כנענים].

כה) והדבר לא נחשב גזל, כי דין המלך נחשב דין. כו) כנעני אשר מותר להעבידו בעבודות בזויות, כי אדם זה לא משתעבד לנותן המס מרצונו וממילא אסור להשפיל אותו יותר מידי.

ט. כָּל עֶבֶד עִבְרִיכז אוֹ אָמָה עִבְרִיָּה - חַיָּב הָאָדוֹן לְהַשְׁווֹתָן אֵלָיו בְּמַאֲכָל וּבְמַשְׁקֶה בִּכְסוּת וּבְמָדוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר[13]: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ" - שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אַתָּה [–האדון] **אוֹכֵל פַּת נְקִיָּה וְהוּא** [–העבד] **אוֹכֵל פַּת קִבָּר** [–מעורבת בסובין], **אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁנכח וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ, אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוּכִין** [–כריות צמר] **וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַתֶּבֶן, אַתָּה דָר בִּכְרָךְ וְהוּא בִּכְפָרכט, אוֹ אַתָּה בִּכְפָר וְהוּא בִּכְרָךְל - שֶׁנֶּאֱמַר[14]: "וְיָצָא מֵעִמָּךְ"לא. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: 'כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי, כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ'לב.**

כז) אף אם מכרוהו בית דין. כח) שהוא יין משובח יותר. כט) האדון גר בעיר בה ניתן להשיג את כל הדברים הנצרכים, והעבד גר בכפר בו לא ניתן להשיג כל דבר. ל) האדון גר בכפר בו חיים התושבים במנוחה ובנחת, והעבד גר בעיר בה יש רעש והמולה רבה. לא) העבד צריך להיות עם האדון, ולכן תנאי העבד צריכים להיות שווים לתנאי האדון בכל הדברים. לב) כי כאשר יש לאדון כרית אחת בלבד, למשל, עליו להביא את הכרית לעבד על מנת שתנאי העבד לא יהיו פחותים מתנאיו.

וְחַיָּב לִנְהֹג בּוֹ מִנְהַג אַחֲוָה [–כאחין], **שֶׁנֶּאֱמַר[15]לג: "וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו". וְאַף עַל פִּי כֵן, צָרִיךְ הָעֶבֶד לִנְהֹג בְּעַצְמוֹ מִנְהַג עַבְדוּתלד, בְּאוֹתָן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לוֹ.**

לג) לגבי עבד עברי. לד) לנהוג בקבלת עול כלפי האדון.

י. אֵין אָמָה עִבְרִיָּה נוֹהֶגֶת וְלֹא עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, בֵּין עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמָּכַר

10. ויקרא-בהר, כה, נג. 11. ויקרא-בהר, כה, לט. 12. שם, פסוק מ. 13. דברים-ראה, טו, טז. 14. ויקרא-בהר, כה, מא. 15. שם,

הפניות לשיחות קודש

הלכה ט: גדר החיוב – לקו"ש חי"ז ע' 394 הע' 53.

עַצְמוֹ, בֵּין זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[לה] מָתַי בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת.

לה) בהלכות שמיטה ויובל פרק י הלכה ח.

פֶּרֶק ב

דיני קניית עבד עברי ויציאתו לחירות.

א. עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין, נִקְנֶה בְּכֶסֶף[א]; וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ, נִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבְשָׁוֶה כֶּסֶף[ב] וּבְשְׁטָר. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב לוֹ[ג] עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶשׁ[ד]: 'הֲרֵינִי מָכוּר לְךָ', 'הֲרֵינִי קָנוּי לְךָ', וְנוֹתֵן לוֹ הַשְׁטָר.

א) במטבעות או שטרות, אשר ערכם אינו פחות מפרוטה. ב) חפץ אשר ערכו אינו פחות מפרוטה. ג) העבד כותב לאדון הקונה אותו. ד) אף אם ערכם הוא פחות מפרוטה.

ב. מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - עוֹבֵד שֵׁשׁ שָׁנִים מִיּוֹם מְכִירָתוֹ, וּבִתְחִלַּת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שָׁלוֹ יֵצֵא בֶּן חוֹרִין[ה]. וְאִם פָּגְעָה בּוֹ [–הגיעה] שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה בְּכְלַל הַשֵּׁשׁ, הֲרֵי זֶה עוֹבֵד בָּהּ; אֲבָל אִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת יוֹבֵל, אֲפִלּוּ נִמְכַּר שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל - הֲרֵי זֶה יֵצֵא לְחֵרוּת, שֶׁנֶּאֱמַר[16]: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת" וְגוֹ'.

ה) אף אם הוא נמכר לעבדות בערב ראש השנה, יום זה אינו נחשב עבורו כשנה שלימה אלא עליו לעבוד את אדונו שש שנים שלימות מיום המכירה. ו) לכאורה, פסוק זה עוסק בשדות החוזרות לבעליהן בשנת היובל ולא עוסק בעבדים. ויש לעיין בכך.

ג. הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ, יֵשׁ [–מותר] לוֹ לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְיָתֵר עַל שֵׁשׁ [שנים]; הֲרֵי שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים, אוֹ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל, אֲפִלּוּ אַחַר שָׁנָה - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בַּיּוֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר[17]: "עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ".

ז) לגבי עבד המוכר עצמו.

ד. אֶחָד [–הן] הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין, וּבָרַח[ח] - חַיָּב לְהַשְׁלִים שָׁנָיו[ט]; וְאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל, יָצָא לְחֵרוּת.

ח) מהאדון ולא עבד אותו. ט) את כל התקופה בה ברח מהאדון.

ה. חָלָה, בֵּין שֶׁחָלָה [ברציפות] שָׁנָה אַחַר שָׁנָה אוֹ שֶׁחָלָה חֳלָאִים מְקֻטָּעִים - אִם הִכֹּל פָּחוֹת מֵאַרְבַּע שָׁנִים', עוֹלִין לוֹ לְמִנְיַן שֵׁשׁ[י]; אֲבָל אִם חָלָה אַרְבַּע[יא] - חַיָּב לְהַשְׁלִים כָּל יְמֵי הַחוֹלִי, שֶׁנֶּאֱמַר[18]: "כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב"[יב]. וְאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל, יֵצֵא.

י) אם כל תקופת החולי לא הייתה יותר משלוש שנים, וממילא לא התחילה שנה רביעית לחוליו. יא) והוא לא צריך להשלים אותן. יב) אם חלה יותר משלוש שנים, והתחילה שנה רביעית לחוליו. יג) העבד נחשב כשכיר, ותקופת העבודה של שכיר היא שלוש שנים כלשון הפסוק בישעיה (טז, יד) 'בשלוש שנים כשני שכיר'.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמְּחַשְּׁבִין יְמֵי הַחוֹלִי? בְּשֶׁהָיָה חָלְיוֹ כָּבֵד, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה. אֲבָל אִם לֹא הָיָה חָלְיוֹ כָּבֵד, אֶלָּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה מַחַט[יד] - אֲפִלּוּ חָלָה כָּל שֵׁשׁ, עוֹלִין לוֹ.

יד) תפירה, שהיא עבודה קלה ביותר.

ו. הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ לְגוֹי - אִם לֹא נִפְדָּה[טו], אֵינוֹ יוֹצֵא[טז] אֶלָּא בַּיּוֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר[19]: "וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה[יז] - וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל, הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ".

טו) בממון, כמבואר בהלכה ח. טז) לאחר שש שנים. יז) בפדייה.

ז. הַנִּמְכָּר לְגוֹי - אִם לֹא הִשִּׂיגָה יָדוֹ לִגְאֹל עַצְמוֹ[יח], קְרוֹבָיו פּוֹדִין אוֹתוֹ; וְהַקָּרוֹב הַקָּרוֹב קוֹדֵם[יט], שֶׁנֶּאֱמַר[20]: "אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ[כ], אוֹ הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל"[כא]. וּבֵית דִּין כּוֹפִין אֶת קְרוֹבָיו לִפְדּוֹתוֹ, [כדי] שֶׁלֹּא יִטָּמַע בַּגּוֹיִם.

יח) אם לא הצליח להשיג ממון על מנת לפדות את עצמו מהאדון. יט) סדר הקדימה בפדיית עבד זה על ידי קרוביו הוא בהתאם למידת הקרבה ביניהם. כ) ומכך לומדים אשר הדוד מצווה לפדותו לפני בן הדוד כי הדוד קרוב יותר מבן הדוד, וכמו כן הוא בשאר הקרובים. כא) ומכך לומדים אשר אם השיגה ידו, קרוביו אינם מצווים לפדותו.

לֹא פָּדוּהוּ קְרוֹבָיו, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ דָּם מַשֶּׁגֶת - מִצְוָה עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לִפְדּוֹתוֹ[כב]; וּבֵין שֶׁפָּדָהוּ שְׁאָר אָדָם - יָצָא לְחֵרוּת[כג].

כב) אך במקרה זה לא ניתן לכפות על אחרים לפדותו כי דבר זה הוא מצוה ואינו חובה, בשונה מהפדייה על ידי הקרובים הנחשבת חובה גמורה. כג) ואינו צריך לעבוד את האדם שפדה אותו.

וְיֵשׁ לוֹ לִלְוּוֹת[כד] וְלִגְאֹל עַצְמוֹ מִן הַגּוֹי[כה], וְגוֹאֵל

פסוק מו. 16. ויקרא-בהר, כה, יג. 17. ויקרא-בהר, כה, מ. 18. ויקרא-בהר, כה, מ. 19. ויקרא-בהר, כה, נד. 20. ויקרא-בהר,

לְחֲצִיוֹ[כו]. אֲבָל הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל - אֵין הַקְּרוֹבִים פּוֹדִין אוֹתוֹ[כז], וְאֵינוֹ לוֹ וְגוֹאֵל, וְאֵינוֹ גּוֹאֵל לְחֲצִיוֹ. אֶלָּא כֵּיצַד דִּינוֹ? אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ לִתֵּן כְּפִי [כל] הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת, נוֹתֵן וְיוֹצֵא; וְאִם לָאו, לֹא יֵצֵא.

כד) ממון מאחרים. כה) בכסף ההלוואה. כו) יכול לפדות את עצמו אף עבור חלק מתקופת העבדות. כז) אינם חייבים לפדותו, אך יכולים לפדותו מרצונם.

ח. אֶחָד [–הן] הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְגוֹי, וְאֶחָד [–והן] שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[כח] - הֲרֵי זֶה מְגֹרָע פְּדְיוֹנוֹ[כט], וְיוֹצֵא. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמְּכָרוּהוּ[ל] בְּשִׁשִּׁים דִּינָר[לא], וְעָבַד אַרְבַּע שָׁנִים, וּמָצְאָה יָדוֹ[לב] - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן עֶשְׂרִים דִּינָר לַאֲדוֹנָיו, וְיֵצֵא לְחֵרוּת.

כח) אשר אינם יכולים למכרו לגוי, כמבואר בפרק הקודם בהלכה ג. כט) מנכה מהפדיון את השנים הקודמות. ל) לשש שנים, כמבואר בהלכה ב. לא) וממילא, השווי של כל שנה היא עשרה דינרים. לב) הצליח להשיג עשרים דינרים, שהם השווי של השנתיים הנותרות.

וְכֵן אִם מָכַר עַצְמוֹ בְּאַרְבָּעִים דִּינָר לְעֶשֶׂר שָׁנִים[לג] - הֲרֵי זֶה מְגֹרָע [–מנכה] אַרְבָּעָה דִּינָרִין לְכָל שָׁנָה שֶׁעָבַד, וְנוֹתֵן [לאדון את] הַנִּשְׁאָר כֶּסֶף אוֹ שְׁוֵה כֶּסֶף, וְיוֹצֵא.

לג) וממילא, השווי של כל שנה הוא ארבעה דינרים. עבד זה יכול למכור את עצמו ליותר משש שנים, כמבואר בהלכה ג.

וְכֵן הַנִּמְכָּר לְגוֹי[לד] - מְחַשֵּׁב הַדָּמִים לְפִי הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר[21]: "וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ, מִשְׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ, עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל". כֵּיצַד? מָכַר עַצְמוֹ בְּמֵאָה [דינרים] וְנִשְׁאַר לַיּוֹבֵל בְּשָׁעַת מְכִירָה עֶשֶׂר שָׁנִים - מְחַשֵּׁב עֲשָׂרָה [דינרים] לְכָל שָׁנָה, וְגוֹרֵעַ מִן הַדָּמִים; וּמֵשִׁיב הַשְּׁאָר כֶּסֶף, לֹא תְּבוּאָה וְלֹא כֵּלִים - שֶׁנֶּאֱמַר[22לה]: "כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ" - בְּכֶסֶף הוּא נִגְאָל מִיַּד הַגּוֹי, וְאֵינוֹ נִגְאָל בְּשָׁוֶה כֶּסֶף[לו].

לד) אשר יוצא לחירות רק ביובל, כמבואר בהלכה ו. לה) בהמשך הפסוק 'וחשב עם קנהו', העוסק בעבד הנמכר לגוי. לו) בשונה מעבד הנמכר ליהודי אשר יכול לפדות את עצמו אף בשווה כסף.

ט. כָּל עֶבֶד עִבְרִי[לז] אוֹ עִבְרִיָּה שֶׁיָּצָא בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף[לח], וְהִבְרִיא וְהוֹסִיפוּ דָּמָיו[לט], אוֹ נִשְׁתַּהֶּה [=חלה] וּפָחֲתוּ דָּמָיו - מְחַשְּׁבִין לוֹ לְהָקֵל עָלָיו[מ]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּמְכַּר בִּמְאָה, וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מָאתַיִם - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב עִם אֲדוֹנָיו אֶלָּא לְפִי מֵאָה[מא]. נִמְכַּר בְּמָאתַיִם, וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה מֵאָה - מְחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת לְפִי מֵאָה[מב].

לז) הן עבד הנמכר ליהודי והן עבד הנמכר לגוי. לח) מביא כעת ממון לאדון על מנת לצאת לחירות. לט) מעת המכירה. מ) ומשלם לאדון בהתאם לשווי הנמוך יותר. מא) שהוא השווי שלו בעת המכירה. מב) שהוא השווי שלו בעת הפדייה, כי ניתן לחשב את שווי העבד בהתאם לעת המכירה או לעת הפדייה.

י. הַנִּמְכָּר לְגוֹי - הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ לְגֹאֵל עַצְמוֹ לְחֲצִיוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[מג], פְּעָמִים יִהְיֶה לְהָקֵל וּפְעָמִים לְהַחְמִיר. כֵּיצַד לְהָקֵל? קָנָה אוֹתוֹ הַגּוֹי בְּמָאתַיִם, וְנִשְׁתַּהֶּה וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה, וְנָתַן לוֹ חֲמִשִּׁים חֲצִי דָּמָיו[מד], וְהִבְרִיא וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה מָאתַיִם - נוֹתֵן לוֹ מֵאָה שֶׁהֵן חֲצִי דָּמָיו הַנִּשְׁאָר, וְיוֹצֵא[מה].

מג) בהלכה ז. מד) ופדה את חציו. מה) וממילא, הוא פדה את כולו במאה וחמישים דינרים למרות שהשווי שלו עתה הוא מאתים. במקרה זה העבד אינו יכול לשלם חמישים דינרים נוספים בלבד בהתאם לשווי שלו בשעה שהוא נשחף, כי בעת הקנייה ובעת הפדייה הוא היה שווה מאתים דינרים וסכום הפדייה נקבע בהתאם לזמנים אלו בלבד כמבואר בהלכה הקודמת.

כֵּיצַד לְהַחְמִיר? קָנָה אוֹתוֹ בְּמָאתַיִם, וְנָתַן לוֹ חֲצִי דָּמָיו מֵאָה, וְנִשְׁתַּהֶּה וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה - נוֹתֵן לוֹ חֲמִשִּׁים שֶׁהֵן דְּמֵי חֲצִיוֹ הַנִּשְׁאָר[מו], וְנִמְצָא שֶׁנָּתַן מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה[מז].

מו) ואינו יכול לטעון שהוא שילם את השווי של כולו כאשר הוא שילם מאה דינרים, כי בעת התשלום הוא היה שווה מאתים דינרים. מז) אמנם אם הגוי קנה אותו במאה דינרים והוא פדה את חציו בחמישים דינרים ולאחר מכן הוא הבריא ונהיה שווה מאתים דינרים, הוא יכול לפדות את כולו בחמישים דינרים נוספים בלבד כי ניתן לחשב את השווי שלו בהתאם לעת המכירה כמבואר בהלכה הקודמת.

יא. הָרַב [–אדון] שֶׁמָּחַל לָעֶבֶד עַל הַכֶּסֶף שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ לַעֲבֹד כְּנֶגְדּוֹ - אֵינוֹ מָחוּל לוֹ, עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטַר שִׁחְרוּר[מח]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁקָּנָהוּ בְּשִׁשִּׁים, וְעָבַד שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם, וְאָמַר לוֹ: 'שְׁאָר הַדָּמִים מְחוּלִין לָךְ, לֵךְ לְדַרְכְּךָ' - לֹא נִפְטַר מִשִּׁעְבּוּדוֹ, עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטָר.

כה, מט. 21. ויקרא-בהר, כה, נ. 22. שם.

מח) כי המחילה אינה יכולה לבטל את שעבוד גוף העבד לאדונו.

יב. אָדוֹן שֶׁמֵּת - אִם הִנִּיחַ בֵּן זָכָר - הֲרֵי הָעֶבֶד עוֹבֵד אֶת הַבֵּן עַד סוֹף הַשִּׁשׁ[מט], אוֹ עַד סוֹף הַשָּׁנִים שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לָהֶן[נ], אוֹ עַד שֶׁיִּפָּגַע בּוֹ יוֹבֵל, אוֹ עַד שֶׁיִּגְרַע פְּדְיוֹנוֹ וְיִתֵּן הַשְּׁאָר.

מט) שש שנים מיום המכירה כאשר הוא נמכר על ידי בית דין, כמבואר בהלכה ב. נ) כי עבד זה יכול למכור את עצמו ליותר משש שנים, כמבואר בהלכה ג.

אֲבָל אִם לֹא הִנִּיחַ בֵּן זָכָר - הֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת, וְאֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבַּת וְלֹא אֶת הָאָח[נא]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין. וְהַנִּמְכָּר לְגֵר צֶדֶק, אוֹ לְגוֹי - אֲפִלּוּ [את] הַבֵּן אֵינוֹ עוֹבֵד[נב]; אֶלָּא בֵּיְנָן שֶׁמֵּת הָאָדוֹן, יָצָא לְחֵרוּת.

נא) אף אם הם ירשו את נכסי האדון. נב) או גר תושב.

נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֶׁעֶבֶד עִבְרִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר[נג], וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים: בְּשָׁנִים[נד], אוֹ בְּיוֹבֵל, אוֹ בְּגֵרָעוֹן כֶּסֶף, אוֹ בִּשְׁטַר שִׁחְרוּר[נה], אוֹ בְּמִיתַת הָאָדוֹן בְּלֹא בֵּן; וּבְגוֹי וּבְגֵר, אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בֵּן.

נג) אף אם בנו של הגר נולד לאחר הגירות והוא יורש את כל נכסיו. נד) כאשר הוא מוכר את עצמו, כמבואר בתחילת הפרק. נה) בסיום שש שנים כאשר מכרוהו בית דין, או בסיום השנים שנקבעו בעת המכירה כאשר העבד מוכר את עצמו.

מִצְוָה לוֹמַר לוֹ 'צֵא' בְּשָׁעַת יְצִיאָתוֹ[נו], וְאַף עַל פִּי שֶׁאִם לֹא יֹאמַר לוֹ, הֲרֵי הוּא יוֹצֵא בְּחִנָּם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁטָר. אֲפִלּוּ חָלָה[נז] וְהוֹצִיא עָלָיו רַבּוּ הוֹצָאוֹת - [העבד][נח] אֵינוֹ חַיָּב לוֹ כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר[23]: "יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם".

נו) כמבואר בהלכה הקודמת. נז) אף אם הוא יוצא לחירות באחד מארבעת האופנים שאינם שטר שחרור. נח) העבד בתקופת העבדות.

פֶּרֶק ג

חיוב האדון במזונות העבד ונתינת שפחה כנענית; דיני רציעה והענקה.

א. כָּל עֶבֶד עִבְרִי[א] - הֲרֵי הָאָדוֹן חַיָּב בְּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה, לֹא אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם[ב]; וְהוּא [ובלבד], שֶׁתִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ. אֲבָל אִם הָיְתָה מֵאִסּוּרֵי לָאוִין[ג], אֲפִלּוּ שִׁנָּיָה[ד] - אֵינוֹ חַיָּב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר[24]: "אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ" - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לַעֲמֹד [להתחתן] עִמּוֹ[ה]. וְכֵן חַיָּב בְּמְזוֹן בָּנָיו וּבְנוֹתָיו[ו].

א) הן הנמכר על ידי בית דין והן המוכר את עצמו, אף אם מכר את עצמו לגוי. ב) אשת אחיו שמת, הממתינה שהוא או אחד האחים האחרים ייבם אותה. ג) אשה האסורה עליו מדאורייתא. ד) אשה האסורה עליו מדרבנן. ה) והתחתנה איתו. מטעם זה, האדון אינו חייב לתת מזונות לארוסה, שומרת יבם ואשה האסורה על העבד למרות שהעבד היה נותן להן מזונות. ו) בכל עת שהם זקוקים למזונות ואינם יכולים לפרנס את עצמם, אף אם הם גדולים. הטעם לכך הוא משום שהאדון חייב לתת מזונות לכל מי שהעבד נוהג לתת לו מזונות (מלבד הנשים שאינן נכללות בפסוק כמבואר בהערה הקודמת), והעבד נוהג לתת מזונות לבניו אף כאשר הם גדולים למרות שאינו חייב בכך מהתורה (כמבואר בהלכות אישות פרק יב הלכה יד).

בְּמָכְרוּהוּ בֵּית דִּין נֶאֱמַר[25]: "אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא, וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ". וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁבֵּיְנָן שֶׁנִּנְקָבָה זֶה, נִשְׁתַּעְבְּדָה אִשְׁתּוֹ[ז]? ! אֶלָּא לֹא בָּא [הפסוק] לְלַמֵּד, אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ. וּבְמוֹכֵר עַצְמוֹ נֶאֱמַר[26]: "וְיָצָא מֵעִמָּךְ - הוּא, וּבָנָיו עִמּוֹ"; וּבִנְמְכָּר לְגוֹי נֶאֱמַר[27]: "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל, הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ"[ט].

ז) לגבי שחרורו. ח) ומדוע היא צריכה לצאת לחירות יחד עם העבד. ט) מכך שנאמר חיוב מזונות לאשתו ולבניו בסוגים שונים של עבדים, לומדים אשר האדון חייב במזונות אשתו ובניו של כל עבד עברי כמבואר בתחילת ההלכה.

אֶחָד [הן] אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה, אוֹ אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ אַחַר מְכִירָתוֹ. וְהוּא [ובלבד], שֶׁיִּקָּחֲנָה מִדַּעַת הָאָדוֹן; אֲבָל אִם לְקָחָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ, אֵינוֹ חַיָּב [האדון] בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ.

י) אם התחתן עימה אחר המכירה.

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בְּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, אֵין לוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם[א] כְּלוּם[יב], אֶלָּא הֲרֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאִשָּׁה וּמְצִיאָתָהּ, לְבַעְלָהּ. וְכָל [דבר] שֶׁזּוֹכֶה הַבַּעַל בְּאִשְׁתּוֹ[יג] - זוֹכֶה בָּהּ [העבד] (האות ה' צריכה להיות מפיק), אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֶבֶד עִבְרִי.

23. שמות-משפטים, כא, ב. 24. שמות-משפטים, כא, ג. 25. שם. 26. ויקרא-בהר, כה, מא. 27. שם, פסוק נד.

ג. מִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין, יֵשׁ [–מותר] **לָרַבּוֹ לִתֵּן לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית; בֵּין הָאָדוֹן, בֵּין בְּנוֹ שֶׁל אָדוֹן אִם מֵת אֲבִיו[יד] - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית; וְכוֹפֵהוּ עַל זֶה, כְּדֵי שֶׁיּוֹלִיד לוֹ מִמֶּנָּה עֲבָדִים[טו]. וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לוֹ כָּל יְמֵי עַבְדוּתוֹ[טז], שֶׁנֶּאֱמַר[28]: "אִם אָדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה" וְגוֹ'. וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ, אָסוּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית[יז] כְּשְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל[יח].**

יד) והעבד ממשיך לעבוד את הבן, כמבואר בסוף הפרק הקודם. טו) כי כל הילדים הנולדים משפחה כנענית נחשבים עבדים כנענים. טז) אלא אם כן נותר מדמי מכירתו פחות משווה פרוטה, כמבואר בהלכה י. יז) מדרבנן, כי לא נאמר בתורה במפורש אשר האדון יכול לתת לו שפחה כנענית. יח) האסורים בשפחה כנענית מדרבנן, כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק יב הלכה יא.

ד. אֵין עֶבֶד עִבְרִי מֻתָּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, עַד שֶׁתִּהְיֶה לוֹ אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וּבָנִים[יט], אֲבָל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים[כ], אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית[כא]; וְדָבָר זֶה, קַבָּלָה הוּא[כב]. אֲפִלּוּ הָיָה הַנִּמְכָּר כֹּהֵן[כג] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כָּל יְמֵי עַבְדוּתוֹ.

יט) בעת נתינת השפחה הכנענית. כ) אף אם היו לו אשה ובנים בעבר אך הם מתו לפני נתינת השפחה הכנענית. כא) בעל כורחו של העבד (וחכמים תיקנו אשר אסור לתת לו שפחה כנענית אף מרצונו, כמבואר בהלכה הקודמת). כב) מסורת ממשה רבינו. (לכאורה, דין נאמר במפורש בפסוק 'אם בגפו יבוא בגפו יצא' ואין צורך כלל במסורת ממשה רבינו. ויש לעיין בכך). כג) וממילא, הוא חייב במצוות מיוחדות כמו איסור טומאת מת ואיסור נישואין עם שבויה.

ה. אִם הָיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים. אַף עַל פִּי שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁוֹ מֵאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו - שֶׁנֶּאֱמַר[29]: "אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ". וְאֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן לוֹ שִׁתֵּי שְׁפָחוֹת, וְלֹא לִתֵּן שִׁפְחָה אַחַת לִשְׁנֵי עֲבָדָיו הָעִבְרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתֵן לַכְּנַעֲנִיִּים[כד], שֶׁנֶּאֱמַר[30]: "יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה"[כה].

כד) כמבואר בהלכות איסורי ביאה בסוף פרק יד. כה) מכך שהפסוק נאמר בלשון יחיד לומדים אשר ניתן לתת שפחה אחת לעבד אחד.

נִרְצָע[כו] שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְהִגִּיעַ יוֹבֵל, וְהָיָה רַבּוֹ מְסָרֵב [–מפציר] **בּוֹ לָצֵאת וְאֵינוֹ רוֹצֶה לָצֵאת, וְחָבַל בּוֹ - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר בִּשְׁפָחָה[כז].**

כו) עבד הנרצע באוזנו כאשר הוא אינו רוצה לצאת לחירות, כמבואר בהלכות הבאות. כז) האדון אינו צריך לשלם על החבלה (בשונה מכל אדם החובל בחברו), כי בשנת היובל העבד נאסר בשפחה כנענית מכיוון שהוא חייב לצאת לחירות, ומותר לחבול באדם על מנת למנוע ממנו לעבור על איסור.

ו. הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ, אֵינוֹ נִרְצָע. אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, וְעָבַר שֵׁשׁ [שנים], **וְלֹא רָצָה לָצֵאת - הֲרֵי זֶה נִרְצָע; וְעוֹבֵד עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת הָאָדוֹן.**

ז. אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן, אֵין הַנִּרְצָע עוֹבֵד אֶת הַבֵּן; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[כח] לָמְדוּ[כט]: "וַעֲבָדוֹ"[31], לֹא לִבְנוֹ; "לְעֹלָם"[32], לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל[ל]. וְנִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁהַנִּרְצָע אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא בַּיּוֹבֵל אוֹ בְּמִיתַת הָאָדוֹן[לא].

כח) מסורת ממשה רבינו. כט) לגבי הפסוק המדבר על עבד שנרצע. ל) אינו עובד את האדון לנצח אלא עד היובל. לא) אך לא בשטר ולא בגרעון כסף.

ח. עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן - אֵינוֹ נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּעַל מוּם[לב], וַהֲרֵי הוּא [–הפסוק] **אוֹמֵר[33]: "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ" - לַחֲזָקָה שֶׁהָיָה בָּהּ[לג]; וְאֵינוֹ שָׁב לַשְּׁרָרָה שֶׁהָיָה בָּהּ[לד].**

לב) כתוצאה מהרציעה. ההלכה היא שנקב הפחות מגודל כרשינה אינו מחשיב את האדם כבעל מום כמבואר בהלכות ביאת המקדש פרק ז הלכה ג, אולם במקרה זה אף אם הנקב יהיה קטן יותר מכרשינה העבד ייחשב בעל מום, כי מכיוון שנקב זה נחשב נקב לגבי מצוות הרציעה הוא נחשב 'נקב חשוב' המחשיב את האדם כבעל מום. לג) לאחר השחרור העבד צריך לחזור לחזקה בה היה לפני המכירה, ואם הוא ייעשה בעל מום הוא יירד מחזקתו. לד) אם הייתה לעבד שררה מסוימת לפני המכירה, הוא אינו חוזר לאותה שררה לאחר השחרור.

ט. כֵּיצַד רוֹצְעִין? מְבִיאוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה, וְאוֹמֵר דְּבָרָיו בִּפְנֵיהֶם[לה]; וּמַגִּישׁוֹ בְּסוֹף שֵׁשׁ[לו] אֶל

---

28. שמות-משפטים, כא, ד. 29. שמות-משפטים, כא, ג. 30. שם, פסוק ד. 31. שמות-משפטים, כא, ו. 32. שם. 33. ויקרא-בהר, כה, מא.

הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה[לו], **כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין**[לח], **בֵּין דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁל אָדוֹן, בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם; וְנוֹקֵב אֶת אָזְנוֹ הַיְמָנִית בְּגֹבַהּ שֶׁל אֹזֶן**[לט] **בְּמַרְצֵעַ שֶׁל מַתֶּכֶת, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַדֶּלֶת - שֶׁנֶּאֱמַר**[34]**: "וְנָתַתָּ בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת". וְלֹא נֶאֱמַר "מְזוּזָה"**[35]מ **אֶלָּא**[מא] [העבד] **שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד, בֵּין אֶצֶל דֶּלֶת בֵּין אֶצֶל מְזוּזָה. וּמַה מְּזוּזָה כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת, אַף דֶּלֶת כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת**[מב]**; אֲבָל הָרְצִיעָה** [–ניתן לרצוע] **בַּדֶּלֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם מְזוּזָה**[מג].

לה) העבד אומר בפני בית דין אשר הוא אינו רוצה לצאת לחירות. לו) שנים, כמבואר בהלכה הבאה. לז) אחד משני העמודים שעליהם נתמך המשקוף. לח) כאשר הם נמצאים במקומם ומחוברים לבית או לבנין. לט) בתנוך האוזן ולא בעור הרך. מ) המילה מזוזה שנאמרה בפסוק אינה מלמדת אשר חייבים לרצוע את העבד ליד המזוזה. מא) לומדים ממנה שני דינים אחרים. מב) כשם שמזוזה היא אחד העמודים שעליהם נתמך המשקוף ואם העמוד אינו מחובר למשקוף הוא אינו נקרא מזוזה כלל, כך הדלת צריכה להיות דלת המחוברת לבית או לבנין ולא ניתן לרצוע ליד דלת המונחת בקרקע. מג) למרות שלא קבעו מזוזה של מצוה במזוזה הסמוכה לדלת, כי כוונת הפסוק במילה מזוזה היא לשני הדינים האחרים.

הָאָדוֹן הוּא שֶׁרוֹצֵעַ בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[36]**: "וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ" - לֹא בְּנוֹ, וְלֹא שְׁלוּחוֹ, וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאֵין רוֹצְעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאֶחָד** [–בו זמנית]**, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְווֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת**[מד].

מד) אסור לעשות שתי מצוות ביחד, כי הדבר נראה כאדם הנושא חבילות כבדות ומשליך את כולן ביחד על הקרקע על מנת להיפטר מהן במהירות האפשרית.

י. "וְאִם אָמֹר יֹאמַר"[37] **- עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה**[מה]**. "הָעֶבֶד"**[38] **- עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד**[מו]**; אֲבָל אִם אָמַר אַחַר שֵׁשׁ, אֵינוֹ נִרְצָע; עַד שֶׁיֹּאמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ, בְּתְחִלַּת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה**[מז].

מה) העבד צריך לומר פעמיים שהוא אינו רוצה לצאת לחירות. מו) עליו לומר את האמירה הראשונה כאשר הוא עדיין עבד. מז) כל יום משש השנים של העבדות שווה מספר פרוטות (בהתאם לסכום הכללי בו נמכר העבד), ומכיוון שהאמירה הראשונה צריכה להיות כאשר הוא עבד עליו לומר אותה כאשר נותר ביום האחרון זמן השווה פרוטה לכל הפחות. החידוש בכך הוא אשר האמירה השנייה נחשבת אמירה של עבד למרות שהיא נאמרה כאשר לא נותר מהיום האחרון זמן השווה פרוטה, מכיוון שהיא מצטרפת לאמירה הראשונה אם העבד אמר אותן ברצף זו אחר זו.

כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר מִן הַיּוֹם כְּדֵי שָׁוֶה פְּרוּטָה מִדְּמֵי מְכִירָתוֹ, אוֹ יָתֵר; אֲבָל אִם נִשְׁאַר פָּחוֹת מִפְּרוּטָה[מח]**, הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר אַחַר שֵׁשׁ**[מט].

מח) כאשר העבד אמר את האמירה הראשונה. מט) ולכן, הוא יוצא לחירות ואינו נרצע.

יא. הָיְתָה לָעֶבֶד אִשָּׁה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְלוֹ מִמֶּנָּה בָּנִים, וּלְרַבּוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים - אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר[39]נ**: "כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ"**[נא]**. לְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, וְלוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים - אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר**[40]**: "אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי, אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי". הוּא אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ, וְרַבּוֹ אֵינוֹ אוֹהֲבוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר**[41]**: "כִּי טוֹב לוֹ** [–לעבד] **עִמָּךְ"**[נב]**. רַבּוֹ אוֹהֲבוֹ, וְהוּא אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר**[42]**: "כִּי אֲהֵבְךָ"**[נג]**. הוּא חוֹלֶה וְרַבּוֹ אֵינוֹ חוֹלֶה, רַבּוֹ חוֹלֶה וְהוּא אֵינוֹ חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם חוֹלִים - אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר**[43]**: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ", עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם בְּטוֹבָה.**

נ) לגבי עבד נרצע. נא) המשמעות של המילה ביתך בפסוק זה היא אשה ובנים. נב) אולם העבד אינו צריך לאהוב אף את אשתו ובניו למרות שנאמר בפסוק 'אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני', כי בפסוק זה נאמרו דברי העבד עצמו וייתכן שהעבד אומר אשר הוא אוהב את אשתו ובניו אף אם בפועל הוא אינו אוהב אותם. נג) בפסוק זה מתואר המצב האמיתי של העבד, ולכן ניתן ללמוד מהפסוק אשר העבד צריך לאהוב את האדון. אולם, העבד אינו צריך לאהוב אף את אשתו ובניו של האדון למרות שנאמר בפסוק 'כי אהבך ואת ביתך', כי בפסוק בו נאמרו דברי העבד עצמו (אהבתי את אדוני אשת ואת בני) לא מוזכרים כלל אשתו ובניו של האדון, ואם כן, המילים 'ואת ביתך' מלמדות אשר הרציעה לא נעשית כאשר אין לרבו אשה ובנים כמבואר בתחילת ההלכה.

יב. מַה בֵּין מוֹכֵר עַצְמוֹ לִמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין? מוֹכֵר עַצְמוֹ, אֵינוֹ נִרְצָע; וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, נִרְצָע[נד]**. מוֹכֵר עַצְמוֹ, אָסוּר בִּשְׁפִחָה כְּנַעֲנִית; וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, רַבּוֹ מוּתָּר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית**[נה]**. מוֹכֵר עַצְמוֹ, נִמְכָּר**

34. דברים-ראה, טו, יז. 35. שם. 36. שמות-משפטים, כא, ו. 37. שמות-משפטים, כא, ה. 38. שם. 39. דברים-ראה, טו, טז. 40. שמות-משפטים, כא, ה. 41. דברים-ראה, טו, טז. 42. שם. 43. שם.

לְגוֹי; וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל - שֶׁנֶּאֱמַר[44]: "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ", אֵין בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְפִיּ. מוֹכֵר עַצְמוֹ, נִמְכָּר לְשֵׁשׁ וְיָתֵר עַל שֵׁשׁ; מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְשֵׁשׁ[יא]. מוֹכֵר עַצְמוֹ, אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ[יב]; מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין[יג], מַעֲנִיקִין לוֹ[יד].

נד) כמבואר בהלכה ו. נה) כמבואר בהלכה ג. נו) כמבואר בפרק א הלכה ג, ללא הפסוק המובא בהלכה זו. ויש לעיין מדוע לא הובא שם הפסוק כראיה. נז) כמבואר בפרק ב הלכות ב–ג. נח) האדון אינו נותן לו מענק בעת יציאתו לחירות (כמבואר בהלכה יד), כי הוא יכול למכור את עצמו לשנים רבות ולהשיג ממון רב וממילא הוא אינו זקוק למענק האדון. נט) כאשר אין לו יכולת לשלם את הגניבה שגנב, כמבואר בתחילת פרק א. ס) כי כל הכסף שקיבל ממכירתו מיועד לתשלום הגניבה, וממילא אין לו יכולת להשיג ממון בעצמו והוא זקוק למענק האדון.

יג. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] **לָמְדוּ, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִרְצַעַתסא; וְכֵן יֵרָאֶה מֵעִנְיַן הַכָּתוּב, שֶׁהֲרֵי הוּא** [–הפסוק] **אוֹמֵר בְּנִרְצָע[45]: "אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי, אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי"סב. וּמַה הוּא זֶה שֶׁנֶּאֱמַר[46]סג: "וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן"? לְהַעֲנִיק; [ולכן] כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוֹת עֲשֵׂה לְהַעֲנִיק עֶבֶד עִבְרִי, כָּךְ מַעֲנִיק אָמָה עִבְרִיָּה.**

סא) וממילא, מדובר באיש ולא באשה. סב) בסיום הפסוק המדבר על רציעה. סג) מילים אלו נאמרו בהמשך למצות הענקה שנאמרה בפסוקים הקודמים.

יד. כָּל הַמְשַׁלֵּחַ עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ רֵיקָם [–בלא מענק] **- עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[47]: "לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם"; וַהֲרֵי הַכָּתוּב נִתְּקוֹ לַעֲשֵׂהסד, שֶׁנֶּאֱמַר[48]: "הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ".**

סד) כאשר האדון לא נותק מענק לעבד או לאמה בעת השחרור, הוא יכול לתקן את הדבר ולתת להם מענק לאחר מכן.

אֶחָד [–הן] **הַיּוֹצֵא בְּסוֹף שֵׁשׁ** [שנים], **אוֹ שֶׁיָּצָא בַּיּוֹבֵל, אוֹ בְּמִיתַת אָדוֹן, וְכֵן אָמָה עִבְרִיָּה שֶׁיָּצְאַת בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אוֹ בְּסִימָנִיםסה - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲנִיקִין לָהֶן.**

סה) סימני נערות, כמבואר בפרק הבא בהלכה ה. סו) לגבי מצוות הענקה.

"הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ, מִצֹּאנְךָ, מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ"[50] - כְּעִנְיָן [–כמו] **צֹאן גֹּרֶן וָיֶקֶב** [שהם], **דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בְּרָכָה מֵחֲמַת עַצְמָן**סז**, הוּא שֶׁחַיָּב לְהַעֲנִיק לוֹ מֵהֶן; אֲבָל הַכְּסָפִים וְהַבְּגָדִים**סח**, אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ מֵהֶן**סט.

סז) דברים ההולכים ומתרבים בעצמם במשך הזמן, כמו בעלי חיים הפרים ורבים וכן תבואה ופירות הגדלים וצומחים תמיד. סח) שאינם הולכים ומתרבים בעצמם במשך הזמן. סט) ולכן, כאשר יש לאדון כספים ובגדים בלבד הוא אינו חייב לתת מענק לעבד.

וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ? אֵין פָּחוֹת מִשָּׁוֶה שִׁלְשִׁים סֶלַע, בֵּין מִמִּין אֶחָד בֵּין מִמִּינִין הַרְבֵּה, כִּשְׁלֹשִׁים שֶׁל קִנְסָּ הָעֶבֶדע, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[51]: "יִתֵּן לַאֲדֹנָיו"עא; בֵּין שֶׁנִּתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בְּגָלָלוֹעב, בֵּין שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵךְעג **- שֶׁנֶּאֱמַר[52]: "הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ", מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר**עד **"אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה'"? הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה תֵּן לוֹ**עה**.**

ע) המקור לגובה הסכום המינימלי של המענק נלמד מסכום הקנס המוטל על בעלים של שור שנגח עבד, בו נאמר בפירוש בפרשת משפטים אשר הקנס הוא שלושים סלע. עא) בקנס העבד נאמר 'יתן לאדוניו' ובמצוות הענקה נאמר 'תתן לו', וחכמים למדו גזרה שווה 'נתינה נתינה' אשר הסכום של הקנס הוא הסכום המינימלי של המענק. עב) כתוצאה מעבודת העבד. עג) האדון חייב לתת לו מענק השווה שלושים סלע לכל הפחות. עד) בהמשך הפסוק. עה) כאשר הבית התברך והאדון הרוויח כתוצאה מעבודת העבד, האדון צריך להעניק לו מענק גדול יותר בהתאם לגודל הרווחים.

טו. בָּרַח וּפָגַע בּוֹ הַיּוֹבֵל פְּשָׁהוּא בּוֹרֵחַ, וְיָצָא לְחֵרוּתעו - אֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲנִיקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[54]עז: "וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ"עח.

44. דברים-ראה, טו, יב. 45. שמות-משפטים, כא, ה. 46. דברים-ראה, טו, יז. 47. דברים-ראה, טו, יג. 48. שם, פסוק יד. 49. שם, פסוק יג. 50. שם, פסוק יד. 51. שמות-משפטים, כא, לב. 52. דברים-ראה, טו, יד. 53. שם. 54. דברים-ראה, טו, יג.

אין מעניקין לו: גדר הענקה – לקו"ש חי"ט ע' 153.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

עֶנֶק עֶבֶד עִבְרִי - לְעַצְמוֹ, וְאֵין בַּעַל חוֹבוֹ גּוֹבֶה מִמֶּנּוּעט. **וְעֶנֶק אָמָה עִבְרִיָּה**פ, **וְכֵן מְצִיאָתָהּ - שֶׁל אֲבִיהָ**פא; **וְאִם מֵת אֲבִיהָ קֹדֶם שֶׁיִּבְעֲלוּ לְיָדוֹ** [–לרשותו] **- הֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ**פב, **וְאֵין לְאַחֶיהָ בָּהֶן כְּלוּם; [משום] שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּבִתּוֹ לִבְנוֹ**פג.

עט) אף לאחר שהעבד קיבל את המענק מהאדון.

פ) שהיא קטנה, כמבואר בתחילת הפרק הבא. פא) כי המענק נחשב כמציאה, וחכמים תיקנו אשר מציאת הקטנה שייכת לאביה על מנת שהוא ייתן לה מזונות כמבואר בהלכות גזלה ואבדה בסוף פרק יז. פב) מכיוון שדברים אלו אינם שייכים לאביה מהתורה אלא מפני תקנת חכמים, הוא אינו זוכה בהם לפני שהם מגיעים לרשותו. אמנם כאשר המענק והמציאה נמצאים בידי האמה, הם נחשבים כבר ברשותו של אביה. פג) הבנים אינם יורשים מאביהם את הזכויות והדברים שהוא יכול לקבל מבנותיו.

עו) כמבואר בפרק הקודם בהלכה ד. עז) לגבי מצוות הענקה. עח) ומכיוון שעבד זה יצא לחירות כאשר הוא ברח מהאדון, הוא נחשב כעבד היוצא לחירות מעצמו מבלי שהאדון ישחררו.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שלישי עמ' ב

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בדין חדש וישן. שנינו בברייתא: **וְיִהְיוּ חָדָשׁ וְיָשָׁן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, מִכֹּל וָחוֹמֶר, וּמַה כְּבָשִׁים וְעִזִּים שֶׁהֵם מינים שונים, והם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה, מכל מקום מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, חָדָשׁ וְיָשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה, וכי אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר** (דברים יד כב) **'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר', כְּשֶׁהֵי מַעֲשְׂרוֹת הַבָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעֲשֵׂר דָּגָן,** ובהזכיר הכתוב את שתי המעשרות יחד, ומַקִּישׁ **מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן,** מה – כשם **שמַּעֲשַׂר דָּגָן מֻחְדָּשׁ עַל הַיָּשָׁן לֹא** מתעשר, אלא צריך לעשר מפירות כל שנה על פירותיה, שהרי נאמר בו (שם) 'עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא השדה שנה שנה', **אַף מַעֲשַׂר בְּהֵמָה** שהוקש **למעשר דגן, מֻחְדָּשׁ עַל הַיָּשָׁן לֹא** מתעשר, אלא צריך לעשר מבהמות שנולדו באותה שנה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שחדש וישן אין מתעשרים מזה על זה מפני ההיקש למעשר דגן, **כְּבָשִׁים וְעִזִּים נַמִּי לֵימָא** – גם בכבשים ועזים נאמר שאינם מתעשרים מזה על זה, כיון שמַּקִּישׁ הכתוב **מַעֲשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן, ומה מַּעֲשַׂר דָּגָן מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא** מתעשר, **אַף מַעֲשַׂר בְּהֵמָה מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא** מתעשר. מתרצת הגמרא: **רַבִּי רְחַמָנָא** – ריבתה התורה ואמרה (ויקרא כז לב) 'וְכֹל מַעֲשַׂר בָּקָר **וָצֹאן**', ומשמע שכל מיני הצאן נחשבים כמין אחד לענין מעשר בהמה, ולכן כבשים ועזים מתעשרים מזה על זה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** כל הנקרא 'צאן' מצטרף למעשר, **חָדָשׁ וְיָשָׁן נַמִּי** נעשר מזה על זה, כיון ששניהם כלולים בשם 'צאן'. מתרצת הגמרא: **הָא כְּתִיב 'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר',** והוקש מעשר דגן למעשר בהמה, שכשם שאין מפרישים מעשר דגן משנה אחת על חברתה, כך גם במעשר בהמה.

תמהה הגמרא: **וּמָה רְאִיתָ** למעט חדש וישן ולרבות עזים וכבשים, ולא למעט עזים וכבשים ולרבות חדש וישן. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא** בהמשך הפסוק **'שָׁנָה שָׁנָה',** ולומדים מכך שרק **לְשָׁנָה הַקִּשְׁתִּיו** – מעשר בהמה הוקש למעשר דגן רק לגבי דין התלוי בשנה, דהיינו שלא יתרום מן החדש על הישן, **וְלֹא לְדָבָר אַחֵר** – ולא לגבי חובת הפרשה ממין על מינו, ולכך אפשר לעשר ממין אחד על מין אחר, כגון מכבשים על עזים.

הגמרא מבארת דין תרומת דגן ממין על שאינו מינו: **תָּנָן הָתָם** (תרומות פ"ב מ"ד), **אֵין תּוֹרְמִין מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְאִם תָּרַם אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.** מבררת הגמרא, **מַנָּא הָנֵי מִילֵּי, אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ,** כתוב (במדבר יח יב) **'כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן',** וכיון שנאמר 'חלב' בתירוש ו'חלב' ביצהר, דרשו שביתור זה **אָמְרָה תּוֹרָה תֵּן חֶלְבְּךָ לָזֶה וְחֶלְבְּךָ לָזֶה** – הפרש מכל מין בפני עצמו חלק טוב למעשר, ולא ממין על שאינו מינו.

~ יום ראשון כ"ח מרחשון ~

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה

פֶּרֶק כ

מיהו כהן מיוחס וכהן בחזקה

א. כָּל הַכֹּהֲנִים שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה - בַּחֲזָקָה הֵם כֹּהֲנִים[א], וְאֵינָן אוֹכְלִין אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל[ב]; וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה תְּרוּמָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[ג]; אֲבָל תְּרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה, וְחַלָּה שֶׁל תּוֹרָה[ד] - אֵין אוֹכֵל אוֹתָהּ אֶלָּא כֹּהֵן מְיֻחָס.

א) הם רק מוחזקים ככוהנים, אבל לא מיוחסים בוודאות כי אין להם עדים. ב) הם אוכלים רק תרומה שנאכלת בכל גבול ישראל (מחוץ למקדש ולירושלים). ג) שחיובה אינה אלא מדרבנן. ד) מצות־עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן.

ב. אֵיזֶה הוּא כֹּהֵן מְיֻחָס? כָּל שֶׁהֵעִידוּ לוֹ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהוּא כֹּהֵן בֶּן פְּלוֹנִי הַכֹּהֵן, וּפְלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי עַד אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, וְהוּא הַכֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁאִלּוּ לֹא בָּדְקוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אַחֲרָיו, לֹא הָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לַעֲבֹד.

לְפִיכָךְ אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה, וְלֹא מִן הַסַּנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה - שֶׁאֵין מְמַנִּין בַּסַּנְהֶדְרִין אֶלָּא כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים מְיֻחָסִין.

ג. חַלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה, וַאֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[93]: "בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ" - בִּיאַת כֻּלְּכֶם, וְלֹא בִּיאַת מִקְצָתְכֶם; וּכְשֶׁעָלוּ בִימֵי עֶזְרָא, לֹא עָלוּ כֻּלָּם[ה]. וְכֵן • תְּרוּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים; וּלְפִיכָךְ אוֹכְלִין אוֹתָהּ הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּזְּמַנֵּנוּ, שֶׁהֵן בַּחֲזָקָה.

השגת הראב"ד

וכן . . הכהנים א"א אף בזמנינו אין כהן אוכל תרומה אלא תרומת ח"ל וכהן קטן אבל תרומת הארץ לא דסבירא לן כרבי יוחנן אליבא דרבי יוסי דאמר ירושה שלישית אין להם.

ה) כשעלו לארץ אחרי גלות בבל, חלק מהעם נשאר בבל.

ד. מִי שֶׁהֵעִידוּ לוֹ עֵדִים, שֶׁרָאוּהוּ שֶׁהָיָה אוֹכֵל תְּרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה מְיֻחָס; וְאֵין מַעֲלִין לְיִחוּסִין לֹא מִנְּשִׁיאוּת כַּפַּיִם[ו], וְלֹא מִקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן[ז], וְלֹא מֵחֲלוּק תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת[ח], וְלֹא עַל פִּי עֵד אֶחָד.

ו) הכוהנים שמברכים את הציבור על הדוכן בבית הכנסת. אם העידו עדים שראוהו עולה לדוכן ומברך את העם, אין מחזיקים אותו משום כך למיוחס. ז) בכל קריאה בתורה הכהן עולה ראשון, אחריו לוי ואחריו ישראל. ח) מקום ששם אוספים את התבואה ומחלקים שם את התרומה.

ה. כֹּהֵן מְיֻחָס שֶׁאָמַר: 'בְּנִי הוּא זֶה, וְכֹהֵן הוּא' - אֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לְיִחוּסִין עַל פִּיו, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים שֶׁהוּא בְּנוֹ.

ו. כֹּהֵן מְיֻחָס שֶׁיָּצָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ שֶׁיְּדַעְנוּ שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה, לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וּבָא הוּא וְהִיא, וּבָנִים כְּרוּכִין אַחֲרֶיהָ, וְאָמַר: 'אִשָּׁה שֶׁיָּצָאת עִמִּי הִיא זוֹ, וְאִלּוּ בָּנֶיהָ' - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים לֹא עַל הָאִשָּׁה, וְלֹא עַל הַבָּנִים. 'מֵתָה, וְאִלּוּ בָּנֶיהָ' - צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים שֶׁאִלּוּ בָּנֶיהָ; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים עַל אִמָּן שֶׁהָיְתָה כְּשֵׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הֶחְזַק הֶחְזֵק שֶׁיָּצָא מֵעִמָּנוּ בְּאִשָּׁה כְּשֵׁרָה.

ז. יָצָא כֹּהֵן מְיֻחָס לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וּבָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְאָמַר: 'אִשָּׁה זוֹ נָשָׂאתִי, וְאִלּוּ בָּנֶיהָ' - צָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים שֶׁאִשָּׁה זוֹ כְּשֵׁרָה, וְאֵינוֹ מֵבִיא עֵדִים שֶׁאִלּוּ בָּנֶיהָ; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ כְּרוּכִין אַחֲרֶיהָ. וְאִם בָּא בִּשְׁתֵּי נָשִׁים, וְהֵבִיא רְאָיָה עַל הָאַחַת - אַף עַל פִּי שֶׁהַבָּנִים קְטַנִּים וּכְרוּכִין אַחֲרֶיהָ, צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עֲלֵיהֶן; שֶׁמָּא בָּנָיו מִן הָאַחֶרֶת הֵם, וְנִכְרְכוּ אַחַר זוֹ הַמְיֻחֶסֶת.

ח. בָּא הוּא וּבָנָיו, וְאָמַר: 'אִשָּׁה נָשָׂאתִי[ט] וּמֵתָה, וְאִלּוּ בָּנֶיהָ' - מֵבִיא עֵדִים שֶׁאוֹתָהּ הָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה הָיְתָה, וְאִלּוּ בָּנֶיהָ.

ט) במדינה האחרת.

---

93. במדבר-שלח, טו, יח.

אין . . ולמעלה: מעין עבודת הכהונה שייכת בזמננו לכל יהודי על ידי עבודת התפילה – יין מלכות סס"ח.

וְכַדִּין הַזֶּה דָּנִין בְּיִשְׂרָאֵל מְיֻחָס וּבְלוֹי מְיֻחָס; וַאֲחַר כָּךְ נָעִיד עַל בְּנוֹ זֶה שֶׁהוּא מְיֻחָס, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְסַנְהֶדְרִין[יא].

י) כשם שבודקים את היחוס בכהן, כך אם לוי או ישראל יצאו למדינת הים וחזרו עם ילדים, הם צריכים להביא עדים ליחוס בניהם. יא) הסיבה שצריך לבדוק בישראל ולוי שהם מיוחסים, כדי שיוכלו להתמנות לסנהדרין, ששם היו ממנים רק אנשים מיוחסים.

ט. אֵין מַעֲלִין מִשְׁטָרוֹת לְכְהֻנָּה[יב]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה כָּתוּב בִּשְׁטָר: 'פְּלוֹנִי כֹּהֵן לָוֶה מִפְּלוֹנִי אוֹ הִלְוָהוּ כָּךְ וְכָךְ', וְהָעֵדִים מִלְמַטָּה - אֵין מַחְזִיקִין כֹּהֵן זֶה שֶׁהוּא מְיֻחָס, שֶׁמָּא לֹא הֵעִידוּ אֶלָּא עַל הַמִּלְוָה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְעִנְיַן יִחוּס. אֲבָל לַחֲזָקָה שֶׁיִּהְיֶה כֹּהֵן כְּכֹהֲנֵי זְמַן זֶה, וְיֹאכַל בִּתְרוּמָה וְחַלָּה שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים וּבִשְׂאָר קָדְשֵׁי הַגְּבוֹל[יג] - מַעֲלִין מִן הַשְּׁטָרוֹת, וְעַל פִּי עֵד אֶחָד, וּמִנְּשִׁיאוּת כַּפַּיִם, וּמִקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן.

יב) להחשיב אדם לכהן על פי מה שכתוב בשטרות. יג) לתת לו מתנות כהונה, כמו: פדיון הבן, פדיון פטר חמור וראשית הגז.

י. וְכֵן כֹּהֵן שֶׁאָמַר: 'בְּנִי זֶה כֹּהֵן' - נֶאֱמָן לְהַאֲכִילוֹ בִּתְרוּמָה וְלִהְיוֹתוֹ בְּחֶזְקַת כֹּהֵן; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה, לֹא עַל הַבָּנִים וְלֹא עַל הָאִשָּׁה.

יא. שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לִמְדִינָה, זֶה אוֹמֵר: 'אֲנִי וַחֲבֵרִי כֹּהֲנִים', וְזֶה הַשֵּׁנִי אוֹמֵר: 'אֲנִי וַחֲבֵרִי כֹּהֵן' - אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאִין כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין; וּשְׁנֵיהֶן בְּחֶזְקַת כֹּהֲנִים[יד]. וְכֵן עֵד אֶחָד שֶׁאָמַר: 'רָאִיתִי זֶה שֶׁנָּשָׂא כַּפָּיו', אוֹ 'שֶׁאָכַל בִּתְרוּמָה', אוֹ 'שֶׁחָלַק עַל הַגֹּרֶן', אוֹ 'שֶׁקָּרָא בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן וְקָרָא אַחֲרָיו לֵוִי' - מַחְזִיקִין אוֹתוֹ לְכְהֻנָּה עַל פִּיו. וְכֵן אִם הֵעִיד שֶׁזֶּה קָרָא שֵׁנִי בַּתּוֹרָה אַחַר כֹּהֵן, מַחְזִיקִין אוֹתוֹ בְּלֵוִיָּה.

יד) כמבואר לעיל שמחזיקים בכהונה על פי עד אחד.

יב. הֵעִיד שְׁרָאָה זֶה שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בְּבֵית דִּין, תְּרוּמָה שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן הַכֹּהֵן - אֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לְכְהֻנָּה בְּעֵדוּת זוֹ; שֶׁמָּא חָלַל הוּא, וְלָקַח חֵלֶק יֶרֶשְׁתּוֹ מִתְּרוּמָה לְמָכְרוֹ.

יג. מִי שֶׁבָּא בַּזְּמַן הַזֶּה, וְאָמַר: 'כֹּהֵן אֲנִי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְאֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה עַל פִּי עַצְמוֹ; וְלֹא יִקְרָא בַּתּוֹרָה רִאשׁוֹן, וְלֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, וְלֹא יֹאכַל בִּקָּדְשֵׁי הַגְּבוּל - עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עֵד אֶחָד. אֲבָל אוֹסֵר עַצְמוֹ בִּגְרוּשָׁה וְזוֹנָה וַחֲלָלָה[טו], וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לְמֵתִים. וְאִם נָשָׂא, אוֹ נִטְמָא - לוֹקֶה; וְהַנִּבְעֶלֶת[טז] לוֹ סְפֵק חֲלָלָה.

טו) שהרי אומר שכהן הוא, ונעשו פסולי הכהונה עליו כאיסור. טז) מפסולי כהונה, כגון גרושה וזונה.

יד. וְאִם הָיָה מֻסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ, נֶאֱמָן[יז]. כֵּיצַד? מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מֻסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ, וְאָמַר: 'זָכוּר אֲנִי כְּשֶׁאֲנִי תִּינוֹק, וְהָיִיתִי מֻרְכָּב עַל כְּתֵפוֹ שֶׁל אָבִי שֶׁהוֹצִיאַנִי מִבֵּית הַסֵּפֶר, וְהִפְשִׁיטַנִי כֻּתָּנְתִּי וְהִטְבִּילוּנִי לֶאֱכֹל תְּרוּמָה לָעֶרֶב, וַחֲבֵרַי בּוֹדְלִין מִמֶּנִּי[יח], וְהָיוּ קוֹרְאִין אוֹתִי יוֹחָנָן אוֹכֵל חַלּוֹת'; וְהֶעֱלָהוּ רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ לַכְּהֻנָּה עַל פִּי עַצְמוֹ.

יז) להיות בחזקת כהן ולאכול קדשי הגבול, שדינו כעד אחד כפי שהוסבר לעיל בהלכה ט'. יח) כדי שלא יטמאו את התרומה.

טו. נֶאֱמָן גָּדוֹל לוֹמַר: 'זָכוּר אֲנִי כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן, וְרָאִיתִי פְּלוֹנִי טוֹבֵל וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָה לָעֶרֶב'; וּמַחְזִיקִין אוֹתוֹ בִּכְהֻנָּה, בְּעֵדוּתוֹ.

מִי שֶׁבָּא בַּזְּמַן הַזֶּה, וְאָמַר: 'כֹּהֵן אֲנִי', וְעֵד אֶחָד מֵעִיד לוֹ: 'שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ בְּאָבִיו שֶׁל זֶה שֶׁהוּא כֹּהֵן' - אֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה בְּעֵדוּת זוֹ, שֶׁמָּא חָלָל הוּא; עַד שֶׁיָּעִיד שֶׁזֶּה כֹּהֵן הוּא. אֲבָל אִם הֶחְזִיק אָבִיו כֹּהֵן, אוֹ שֶׁבָּאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁאָבִיו שֶׁל זֶה כֹּהֵן - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת אָבִיו.

טז. מִי שֶׁהֶחְזִיק אָבִיו כֹּהֵן, וְיָצָא עָלָיו קוֹל [=שמועה] שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה - חוֹשְׁשִׁין לוֹ, וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ; בָּא עֵד אֶחָד אַחַר כָּךְ וְהֵעִיד שֶׁהוּא כָּשֵׁר, מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה עַל פִּיו. בָּאוּ שְׁנַיִם אַחַר כָּךְ וְהֵעִידוּ שֶׁהוּא חָלָל, מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִן הַכְּהֻנָּה; בָּא עֵד אֶחָד אַחַר כָּךְ וְהֵעִיד שֶׁהוּא כָּשֵׁר, מַעֲלִין אוֹתוֹ לַכְּהֻנָּה - שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן מִצְטָרֵף לְעֵד רִאשׁוֹן, וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶן מְעִידִין שֶׁהוּא כָּשֵׁר וּשְׁנַיִם מְעִידִין שֶׁהוּא פָּסוּל, יִדָּחוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ וְיִדָּחֶה הַקּוֹל, שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה - וְיִשָּׁאֵר כֹּהֵן בְּחֶזְקַת אָבִיו[יט].

יט) כלל הוא בתלמוד, שאם יש שני עדים כנגד שני עדים – אנו מעמידין את האדם על חזקתו, ואין חוששין לקול במקום עדים, ואפילו כשעדים אחרים מכחישים אותם.

יז. אִשָּׁה שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אַחַר בַּעֲלָהּ, וְיָלְדָה[כ], וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן[כא], וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן כֹּהֵן וְהַשֵּׁנִי יִשְׂרְאֵל - הֲרֵי זֶה סְפֵק כֹּהֵן; וְכֵן אִם נִתְעָרֵב וְלַד כֹּהֵן בְּוֹלַד יִשְׂרְאֵל, וְהִגְדִּילוּ הַתַּעֲרֹבֶת [גדלו הילדים] **- כָּל אֶחָד מֵהֶן סְפֵק כֹּהֵן. וְנוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חֲמֵרֵי יִשְׂרְאֵל וְחֲמֵרֵי כֹּהֲנִים: נוֹשְׂאִין נָשִׁים הָרְאוּיוֹת לִכְהֻנָּה, וְאֵין מְטַמְּאִין לְמֵתִים, וְלֹא אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה; וְאִם נָשְׂאוּ גְּרוּשָׁה, מוֹצִיאִין וְאֵינָן לוֹקִין.**

כ) התחתנה עם אדם אחר בתוך שלושה חודשים מאז שהתגרשה או התאלמנה מבעלה הראשון. כא) לא יודעים אם הולד נולד בחודש התשיעי להריון ולכן אביו הוא הבעל הראשון, או שהוא נולד בחודש השביעי להריון, ואביו הוא הבעל השני.

יח. שְׁנֵי כֹהֲנִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ וַלְדוֹתֵיהֶם, אוֹ אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחַר בַּעֲלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִשְׂאַת לְכֹהֵן אַחֵר, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - נוֹתְנִין עַל הַוָּלָד חֲמֵרֵי שְׁנֵיהֶן: הוּא אוֹנֵן עֲלֵיהֶם[כב], וְהֵן אוֹנְנִין עָלָיו; הוּא אֵין מְטַמֵּא לָהֶן[כג], וְהֵן אֵינָן מְטַמְּאִין לוֹ[כד]; וְעוֹלֶה בְּמִשְׁמָרוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה[כה], וְאֵינוֹ חוֹלֵק[כו] - וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן בְּמִשְׁמָר אֶחָד וּבֵית אָב אֶחָד, נוֹטֵל חֵלֶק אֶחָד.

כב) ביום המיתה של שבעת הקרובים, האדם מתאונן על מותו ונקרא "אונן", ודיני אונן מבוארים בהלכות אבל. כג) לכל אחד מהם, שמא הוא לא אביו, וכהן יכול להיטמא רק לשבעת הקרובים. כד) שמא אינו בנו. כה) עשרים וארבעה משמרות של כהנים היו במקדש, והיו מתחלפים כל שבוע לפי תור שנקבע להם ע"י גורל בימי דוד. והמשמרות נחלקו לבתי אב, וכל בית אב היה עובד במקדש יום אחד מימי השבוע של משמרו. כוהנים אלו, היו עולים בשני משמרות, גם לפי האב הראשון וגם לפי השני. כו) אנשי כל בית אב חולקים ביניהם את עורות הקדשים, ואת חלקם בבשר הקרבנות שהקריבו ביומם. הכהן הספק הזה אינו מקבל חלק, כי שני המשמרות דוחים אותו וטוענים: הבא ראיה שאתה ממשמר שלנו – ותקח.

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהֵן בָּאִין מִכַּח נְשׂוּאִין. אֲבָל בִּזְנוּת, גָּזְרוּ חֲכָמִים שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהֻנָּה כְּלָל - הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אָבִיו הַוַּדַּאי, וְנֶאֱמַר: "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו"[94], עַד שֶׁיִּהְיֶה זַרְעוֹ מְיֻחָס אַחֲרָיו.

כ. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים שֶׁפָּרַשׁ אֶחָד מֵהֶם וּבָעַל, שֶׁהֲרֵי הַוָּלָד כֹּהֵן וַדַּאי, וְאַף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אָבִיו שֶׁיִּתְיַחֵס לוֹ - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהֻנָּה; וְאֵינוֹ עוֹבֵד, וְלֹא אוֹכֵל תְּרוּמָה, וְלֹא חוֹלֵק. וְאִם נִטְמָא לְמֵתִים אוֹ נָשָׂא גְּרוּשָׁה - לוֹקֶה, שֶׁאֵין כָּאן סְפֵק הֶתֵּר.

~ יום שני כ"ט מרחשון ~

פֶּרֶק כא

איסור קירבה לערויות, הנהגה בשעת תשמיש, דיני צניעות והרחקות נוספות

א. כָּל הַבָּא עַל עֶרְוָה[א] מִן הָעֲרָיוֹת דֶּרֶךְ אֵבָרִים[ב], אוֹ שֶׁחִבֵּק וְנִשַּׁק דֶּרֶךְ תַּאֲוָה וְנֶהֱנָה בְּקֵרוּב בָּשָׂר - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[ג], שֶׁנֶּאֱמַר[95]: "לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת"[ד]; וְנֶאֱמַר[96]: "לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה", כְּלוֹמַר: לֹא תִקְרְבוּ לְדָבָרִים הַמְבִיאִין לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה.

א) כל ביאות שחייבים עליהן מיתת בית דין או כרת. ב) ולא דרך איברי הביאה. ג) אבל מיתת בית דין וכרת אינו חייב אלא רק בביאה או בהעראה. ד) מנהגים המביאים לתועבות הזימה.

ב. וְהָעוֹשֶׂה דָּבָר מֵחֻקּוֹת אֵלּוּ, הֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת.

וְאָסוּר לְאָדָם לְקָרֵץ בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו אוֹ לִרְמֹז בְּעֵינָיו, לְאַחַת מִן הָעֲרָיוֹת, וְכֵן לִשְׂחֹק עִמָּהּ אוֹ לְהָקֵל רֹאשׁ. וַאֲפִלּוּ לְהָרִיחַ בְּשָׂמִים שֶׁעָלֶיהָ אוֹ לְהַבִּיט בְּיָפְיָהּ - אָסוּר; וּמַכִּין הַמִּתְכַּוֵּן לְדָבָר זֶה מַכַּת מַרְדּוּת[ה]. וְהַמְסֻתָּפֵל אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁל אִשָּׁה, וְנִתְכַּוֵּן לֶהֱנוֹת - כְּמִי שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּמָקוֹם הַתֹּרֶף [=הערוה] **; וַאֲפִלּוּ לִשְׁמֹעַ קוֹל הָעֶרְוָה אוֹ לִרְאוֹת שִׂעָרָהּ - אָסוּר.**

ה) ככל העובר על דברי חכמים.

---

94. במדבר-פנחס, כה, יג. **95.** ויקרא-אחרי־מות, יח, ל. **96.** שם, פסוק ו.

ג. וְהַדְּבָרִים הָאֲלוּ אֲסוּרִין בְּחַיֵּבֵי לָאוִין. וּמֻתָּר • לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנֵי הַפְּנוּיָה וּלְבָדָקָהּ, בֵּין בְּתוּלָה בֵּין בְּעוּלָה - כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה אִם הִיא נָאָה בְּעֵינָיו, יְשֻׁאָנָּה; וְאֵין בָּזֶה צַד אִסּוּר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן. אֲבָל לֹא יִסְתַּכֵּל דֶּרֶךְ זְנוּת; הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "בְּרִית כָּרַתִּי לְעֵינָי, וּמָה אֶתְבּוֹנֵן עַל בְּתוּלָה"[97].

השגת הראב"ד
ומותר . . בעולה א"א חכמים אמרו האי צורבא מרבנן דאזיל לקדושי איתתא לידבר עם הארץ בהדיה דילמא מחלפא ליה מיניה אלמא אין דרך ת"ח בכך.

ו) כלומר, גם בנשים שאסור לבוא עליהם שנאסרו באיסור לא תעשה (ועל ביאתם לא חייבים מיתה או כרת). וחיבוק ונישוק וקרבת בשר בחייבי לאוין איסורן מדרבנן.

ד. וּמֻתָּר לְאָדָם לְהַבִּיט בְּאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָאַת לֵב בִּרְאִיָּתָהּ; הוֹאִיל • וְהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ לְאַחַר זְמַן, אֵינוֹ בָּא בָּזֶה לִדְבַר מִכְשׁוֹל. אֲבָל לֹא יִשְׂחַק וְלֹא יָקֵל רֹאשׁ עִמָּהּ, שֶׁמָּא יַרְגִּיל לָעֲבֵרָה.

השגת הראב"ד
הואיל . . מכשול א"א אבל לא במקום הסתר שלה והכי איתא בנדרים.

ה. אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאִשָּׁה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, בֵּין שְׁפָחָה בֵּין מְשֻׁחְרֶרֶת - שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר. בְּאֵיזֶה שְׁמוּשׁ אָמְרוּ? כְּגוֹן רְחִיצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְהַצָּעַת הַמִּטָּה בְּפָנָיו, וּמְזִיגַת הַכּוֹס - שֶׁאֵין עוֹשֶׂה לְאִישׁ דְּבָרִים אֵלּוּ, אֶלָּא אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד. וְאֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ.

ז) שאסור לעשות להשתמש בה.

ו. הַמְחַבֵּק אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת שֶׁאֵין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוֹ עֲלֵיהֶן [–אינו מתרגש], אוֹ שֶׁנִּשַּׁק אַחַת מֵהֶן - כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה, וַאֲחוֹת אִמּוֹ, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָאָה כְּלָל, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה בְּיוֹתֵר. וְדָבָר אָסוּר הוּא, וּמַעֲשֶׂה טְפָשִׁים הוּא - שֶׁאֵין קְרֵבִין לְעֶרְוָה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, חוּץ מֵהָאֵם לִבְנָהּ, וְהָאָב לִבְתּוֹ.

ז. כֵּיצַד? מֻתָּר הָאָב לְחַבֵּק בִּתּוֹ, וּלְנַשְּׁקָהּ, וְתִישַׁן עִמּוֹ בְּקֵרוּב בָּשָׂר, וְכֵן הָאֵם עִם בְּנָהּ - כָּל זְמַן שֶׁהֵן קְטַנִּים. הִגְדִּילוּ וְנַעֲשָׂה הַבֵּן גָּדוֹל וְהַבַּת גְּדוֹלָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ "שֲׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ"[98] - זֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ, וְזֶה יָשֵׁן בִּכְסוּתוֹ. וְאִם הָיְתָה הַבַּת בֹּשָׂה לַעֲמֹד בִּפְנֵי אָבִיהָ עֲרֻמָּה, אוֹ שֶׁנִּשֵּׁאת, וְכֵן אִם הָאֵם בֹּשָׂה לַעֲמֹד בִּפְנֵי בְּנָהּ עֲרֻמָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן קְטַנִּים - מִשֶּׁהִגִּיעוּ לְהַכָּלֵם מֵהֶן, אֵין יְשֵׁנִין עִמָּהֶן אֶלָּא בִּכְסוּתָן.

ח. נָשִׁים הַמְסוֹלְלוֹת[ח] זוֹ בָּזוֹ - אָסוּר, וּמְמַעֲשֵׂה מִצְרַיִם הוּא שֶׁהֵזְהִירָנוּ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר[99]: "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְכוּ' לֹא תַעֲשׂוּ"; אָמְרוּ חֲכָמִים: מֶה הָיוּ עוֹשִׂין? אִישׁ נוֹשֵׂא אִישׁ, וְאִשָּׁה נוֹשְׂאָה אִשָּׁה, וְאִשָּׁה נִשֵּׂאת לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים.

ח) נשים שמתחככות זו בזו כדרך ביאה.

אַף עַל פִּי שֶׁמַּעֲשֶׂה זֶה אָסוּר, אֵין מַלְקִין עָלָיו - שֶׁאֵין לוֹ לָאו מְיֻחָד, וַהֲרֵי אֵין שָׁם בִּיאָה כְּלָל; לְפִיכָךְ אֵין נֶאֱסָרוֹת לַכְּהֻנָּה מִשּׁוּם זְנוּת, וְלֹא תֵאָסֵר אִשָּׁה עַל בַּעֲלָהּ בָּזֶה - שֶׁאֵין כָּאן זְנוּת. וְרָאוּי לְהַכּוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת, הוֹאִיל וְעָשׂוּ אִסּוּר. וְיֵשׁ לָאִישׁ לְהַקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ בְּדָבָר זֶה, וּלְמָנְעַ הַנָּשִׁים הַיְדוּעוֹת בָּכָךְ מִלְּהִכָּנֵס לָהּ וּמִלָּצֵאת הִיא אֲלֵיהֶן.

ט. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מֻתֶּרֶת הִיא לוֹ; לְפִיכָךְ, כָּל מַה שֶּׁאָדָם רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בְּאִשְׁתּוֹ, עוֹשֶׂה - בּוֹעֵל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, וּמְנַשֵּׁק בְּכָל אֵבֶר שֶׁיִּרְצֶה, וּבָא עָלֶיהָ בֵּין כְּדַרְכָּהּ, בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, בֵּין דֶּרֶךְ אֲבָרִים. וְאַף עַל פִּי כֵן, מִדַּת חֲסִידוּת שֶׁלֹּא יָקֵל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ לְכָךְ, וְשֶׁיְּקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת דֵּעוֹת; וְלֹא יָסוּר מִדֶּרֶךְ הָעוֹלָם וּמִנְהָגוֹ, שֶׁאֵין דָּבָר זֶה אֶלָּא כְּדֵי לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת.

י. אָסוּר לְאָדָם לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ לְאוֹר הַנֵּר; הֲרֵי שֶׁהָיְתָה לֵיל שַׁבָּת, וְלֹא הָיָה לוֹ בַּיִת אַחֵר, וְהָיָה הַנֵּר דּוֹלֵק - הֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁמֵּשׁ כְּלָל. וְכֵן אָסוּר לְיִשְׂרְאֵלִי לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּיּוֹם, שְׁעַזּוּת פָּנִים הִיא. וְאִם הָיָה תַּלְמִיד חֲכָמִים, שֶׁאֵינוֹ בָּא לְהִמָּשֵׁךְ בָּכָךְ - הֲרֵי זֶה מַאֲפִיל בְּטַלִּיתוֹ, וּמְשַׁמֵּשׁ; וְאֵין נִזְקָקִין לְדָבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי צֹרֶךְ גָּדוֹל. וְדֶרֶךְ קְדֵשָׁה, לְשַׁמֵּשׁ בְּאֶמְצַע הַלַּיְלָה.

יא. אֵין דַּעַת חֲכָמִים נוֹחָה מִמִּי שֶׁהוּא מַרְבֶּה בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְיִהְיֶה מָצוּי אֵצֶל אִשְׁתּוֹ תָּמִיד

97. איוב, לא, א. 98. יחזקאל, טז, ז. 99. ויקרא-אחרי, יח, ג.

כְּתַרְנְגוֹל; וּפְגוּם הוּא עַד מְאֹד, וּמַעֲשֶׂה בּוּרִים [=טפשים]. אֶלָּא כָּל הַמְעַט בְּתַשְׁמִישׁ, מְשֻׁבָּח; וְהוּא, שֶׁלֹּא יְבַטֵּל עוֹנָה אֶלָּא מִדַּעַת אִשְׁתּוֹ. וְלֹא תִּקְּנוּ בָּרִאשׁוֹנָה[ט] לְבַעֲלֵי קְרָאִין שֶׁלֹּא יִקְרְאוּ בַּתּוֹרָה עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ, אֶלָּא כְּדֵי לְמַעֵט בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.

ט) בעבר תיקנו תקנה ואחר כך בטלו אותה.

יב. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים שֶׁיְּשַׁמֵּשׁ אָדָם מִטָּתוֹ, וְלִבּוֹ מְחַשֵּׁב בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת. וְלֹא יִבְעֹל מִתּוֹךְ שְׂכָרוּת, וְלֹא מִתּוֹךְ מְרִירָה, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂנְאָה, וְלֹא יָבוֹא עָלֶיהָ בְּעַל כָּרְחָהּ וְהִיא יְרֵאָה מִמֶּנּוּ, וְלֹא כְּשֶׁיִּהְיֶה אֶחָד מֵהֶן מְנֻדֶּה, וְלֹא יָבוֹא עָלֶיהָ אַחַר שְׁגָמַר בְּלִבּוֹ לְגָרְשָׁהּ. וְאִם עָשָׂה כֵּן - הַבָּנִים אֵינָן הַגּוּנִין, אֶלָּא מֵהֶן עַזֵּי פָּנִים, וּמֵהֶן מוֹרְדִין וּפוֹשְׁעִים.

יג. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁכָּל אִשָּׁה חֲצוּפָה שֶׁהִיא תּוֹבַעַת תַּשְׁמִישׁ בְּפִיהָ, אוֹ הַמְפַתָּה אִשָּׁה לְשֵׁם נִשּׂוּאִין, אוֹ הַמִּתְכַּוֵּן לָבוֹא עַל רָחֵל אִשְׁתּוֹ וּבָא עַל לֵאָה אִשְׁתּוֹ, וּמִי שֶׁלֹּא שָׁהָת אַחַר בַּעֲלָהּ שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים וַהֲרֵי הַבֵּן סָפֵק - כָּל אֵלּוּ, הַבָּנִים הַיּוֹלְדִים מֵהֶן הֵן הַמּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים שֶׁיִּסּוּרֵי הַגָּלוּת בּוֹרְרִין אוֹתָן.

יד. וְאָסוּר לְאָדָם לָבוֹא עַל אִשְׁתּוֹ בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת, אוֹ בְּגִנּוֹת וּפַרְדֵּסִין, אֶלָּא בְּבֵית דִּירָה - שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כְּזוֹנוֹת, וְיַרְגִּילוּ עַצְמָן לִידֵי זְנוּת; וְהַבּוֹעֵל אִשְׁתּוֹ בְּמָקוֹמוֹת אֵלּוּ, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בַּשּׁוּק, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּלֹא שְׁדוּךְ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

טו. וְאַסְכְּנַאי [=אורח] אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, עַד שֶׁיַּחֲזֹר לְבֵיתוֹ.

וְכֵן • אָסְרוּ חֲכָמִים עַל הָאִישׁ שֶׁיְּדוּר בְּבֵית חָמִיו, שֶׁזּוֹ עַזּוּת פָּנִים הִיא; וְלֹא יִכָּנֵס עִמּוֹ לַמֶּרְחָץ.

השגת הראב"ד
וכן . . חמיו א"א אם ייחד לו בית למשכב מותר וכן אכסנאי ובלבד שיישן בטלית של עצמו.

טז. וְכֵן לֹא יִכָּנֵס אָדָם לַמֶּרְחָץ עִם אָבִיו, וְלֹא עִם בַּעַל אֲחוֹתוֹ, וְלֹא עִם תַּלְמִידוֹ; וְאִם הָיָה צָרִיךְ לְתַלְמִידוֹ, מֻתָּר לְהִכָּנֵס עִמּוֹ. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁנֵי אַחִים כְּאֶחָד לַמֶּרְחָץ.

יז. לֹא יְהַלְּכוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּעֵי רֹאשׁ בַּשּׁוּק, אַחַת פְּנוּיָה[יא] וְאַחַת אֵשֶׁת אִישׁ. וְלֹא תֵּלֵךְ אִשָּׁה בַּשּׁוּק, וּבְנָהּ אַחֲרֶיהָ - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְפְּסוּ בְּנָהּ וְתֵלֵךְ אַחֲרָיו לְהַחְזִירוֹ, וְיִתְעַלְּלוּ בָּהּ הָרְשָׁעִים שֶׁיִּתְפְּסוּהוּ דֶּרֶךְ שְׁחוֹק.

י) מגולות שער. יא) אלמנה או גרושה או בעולה, אבל בתולה מותרת לצאת פרועת ראש.

יח. אָסוּר לְהוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה; לְפִיכָךְ, לֹא יִהְיֶה אָדָם דָּשׁ מִבִּפְנִים וְזוֹרֶה מִבַּחוּץ, וְלֹא יִשָּׁא קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְוָלָד. אֲבָל אִלּוּ שֶׁמְּנָאֲפִין בַּיָּד וּמוֹצִיאִין שִׁכְבַת זֶרַע - לֹא דַי שֶׁהוּא אִסּוּר גָּדוֹל, אֶלָּא שֶׁעוֹשֶׂה זֶה בְּנִדּוּי הוּא יוֹשֵׁב; וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "יְדֵיכֶם, דָּמִים מָלֵאוּ"[100], וּכְאִלּוּ הָרְגוּ נֶפֶשׁ.

יט. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּקַשֶּׁה עַצְמוֹ לְדַעַת, אוֹ יָבִיא עַצְמוֹ לִידֵי הִרְהוּר; אֶלָּא אִם יָבוֹא לוֹ הִרְהוּר - יַסִּיעַ לִבּוֹ מִדִּבְרֵי הַבַּאי וְהַשְׂחָתָה, וְיִפְנֶה לְדִבְרֵי תּוֹרָה שֶׁהִיא "אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן"[101]. לְפִיכָךְ אָסוּר לְאָדָם לִישֵׁן עַל עָרְפּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה, עַד שֶׁיַּטֶּה מְעַט כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי קְשִׁי.

כ. וְלֹא יִסְתַּכֵּל בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, בְּשָׁעָה שֶׁמִּזְדַּקְּקִין זָכָר לִנְקֵבָה; וּמֻתָּר לְמַרְבִּיעֵי בְּהֵמָה לְהַכְנִיס בְּמִכְחוֹל בְּשָׁפוֹפֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן עֲסֵקִין בְּמַלְאכְתָּן וְלֹא יָבוֹאוּ לִידֵי הִרְהוּר.

כא. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם לְהִסְתַּכֵּל בַּנָּשִׁים בְּשָׁעָה שֶׁהֵן עוֹמְדוֹת עַל הַכִּבְיסָה; וַאֲפִלּוּ לְהִסְתַּכֵּל בִּבְגָדֵי צֶבַע שֶׁל אִשָּׁה שֶׁהוּא מַכִּירָהּ - אָסוּר, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר.

כב. מִי שֶׁפָּגַע בְּאִשָּׁה בַּשּׁוּק - אָסוּר לוֹ לְהַלֵּךְ אַחֲרֶיהָ, אֶלָּא רָץ וּמִסְלָקָהּ [ועוקפה] לְצָדָדִין אוֹ לַאֲחוֹרָיו; וְכָל הַמְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק אַחֲוֵרֵי אִשָּׁה, הֲרֵי זֶה מְקַלְקֵל עַמֵּי הָאָרֶץ. וְלֹא יַעֲבֹר עַל פֶּתַח אִשָּׁה זוֹנָה, עַד שֶׁיִּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר[102]: "וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ".

כג. וְאָסוּר לְמִי שֶׁאֵינוֹ נָשׂוּי לִשְׁלֹחַ יָדוֹ בִּמְבוּשָׁיו [=ביציו], שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר; וַאֲפִלּוּ מִתַּחַת טַבּוּרוֹ - לֹא יַכְנִיס אָדָם יָדוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר. וְאִם הִשְׁתִּין מַיִם - לֹא יֵאָחֵז בָּאֲמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר; וְאִם הָיָה נָשׂוּי, מֻתָּר. וּבֵין

100. ישעיהו, א, טו. **101.** משלי, ה, יט. **102.** משלי, ה, ח.

נָשׁוּי וּבֵין שֶׁאֵינוֹ נָשׂוּי - לֹא יוֹשִׁיט יָדוֹ לָאַמָּה כְּלָל, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְנָקְבֵיהוּ.

כד. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים - הִתְפָּאֵר אֶחָד מֵהֶן שֶׁמֹּעוֹלָם לֹא נִסְתַּכֵּל בַּמִּילָה שֶׁלּוֹ, וּמֵהֶן מִי שֶׁהִתְפָּאֵר שֶׁלֹּא הִתְבּוֹנֵן מֵעוֹלָם בְּצוּרַת אִשְׁתּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ פּוֹנֶה מִדִּבְרֵי הַבַּאי לְדִבְרֵי הָאֱמֶת שֶׁהֵן אוֹחֲזוֹת לְבַב הַקְּדוֹשִׁים.

כה. מִצְוַת חֲכָמִים לְהַשִּׁיא אָדָם בְּנָיו וּבְנוֹתָיו סָמוּךְ לְפִרְקָן [=זמן הבגרות] - שֶׁאִם יַנִּיחֵן, יָבוֹאוּ לִידֵי זְנוּת אוֹ הִרְהוּר; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחְטָא"[103]. וְאָסוּר לְהַשִּׁיא אִשָּׁה לְקָטָן, שֶׁזֶּה כְּמוֹ זְנוּת הִיא.

כו. וְאֵין הָאִישׁ רַשַּׁאי לֵישֵׁב בְּלֹא אִשָּׁה, וְלֹא יִשָּׂא עֲקָרָה וּזְקֵנָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְוָלָד[יב]; וּרְשׁוּת לְאִשָּׁה שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא לְעוֹלָם, אוֹ תִּנָּשֵׂא לְסָרִיס [=עקר]. וְלֹא יִשָּׂא בָּחוּר זְקֵנָה[יג], וְלֹא יִשָּׂא זָקֵן יַלְדָּה - שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לִזְנוּת.

יב) כאשר עדיין לא קיים מצות פריה ורביה. יג) אפילו אם היא ראויה ללדת.

כז. וְכֵן מִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַנִּשּׂוּאִין - לֹא תָּדוּר עִמּוֹ בֶּחָצֵר, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לִידֵי זְנוּת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן[יד], לֹא תָּדוּר עִמּוֹ בַּמָּבוֹי[טו]; וּכְפָר קָטָן, נִדּוֹן כְּמָבוֹי. הָיָה לָהּ מִלְוָה אֶצְלוֹ, עוֹשָׂה שָׁלִיחַ לְתָבְעוֹ; וּגְרוּשָׁה שֶׁבָּאָה עִם הַמְגָרֵשׁ לְדִין - מְנַדִּין אוֹתָן, אוֹ מַפְקִין אוֹתָן מַפַּת מַרְדּוּת[טז]. וְאִם נִתְגָּרְשָׁה מִן הָאֵרוּסִין, מֻתֶּרֶת לְתָבְעוֹ בְּדִין וְלָדוּר עִמּוֹ; וְאִם הָיָה לִבּוֹ גַּס בָּהּ, אַף מִן הָאֵרוּסִין אָסוּר. וּמִי נִדְחֶה מִפְּנֵי מִי? הִיא נִדְחֵית מִפָּנָיו; וְאִם הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁלָּהּ, הוּא יִדָּחֶה מִפָּנֶיהָ.

יד) שיש עליו גם איסור גרושה. טו) סמטה קטנה שממנה נכנסים לחצרות ומשם לבתים. טז) מפני שהם צריכים להתרחק אחד מהשניה.

כח. אָסוּר לְאָדָם לִשָּׂא אִשָּׁה וְדַעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ, שֶׁנֶּאֱמַר[104]: "אַל תַּחְרֹשׁ עַל רֵעֲךָ רָעָה, וְהוּא יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ". וְאִם הוֹדִיעָהּ בַּתְּחִלָּה שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אוֹתָהּ לְיָמִים, מֻתָּר.

כט. וְלֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה בִּמְדִינָה זוֹ, וְאִשָּׁה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - שֶׁמָּא יַאֲרִיכוּ הַיָּמִים, וְנִמְצָא בֵּן נוֹשֵׂא אֲחוֹתוֹ, וַאֲחוֹת אִמּוֹ, וַאֲחוֹת אָבִיו, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ; וְאִם הָיָה אָדָם גָּדוֹל שֶׁשָּׁמוֹ יָדוּעַ, וַהֲרֵי זַרְעוֹ מְפֻרְסָמִין וִידוּעִין - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ל. לֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה לֹא מִמְּשַׁפַּחַת מְצֹרָעִין[יז], וְלֹא מִמְּשַׁפַּחַת נִכְפִּין[יח] - וְהוּא, שֶׁהֶחֱזִקוּ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים שֶׁיִּבְּאוּ בְּנֵיהֶם כָּךְ.

יז) משפחה שהוחזקה שכל הזמן חולים שם בצרעת. יח) משפחה שיש בה אנשים שחולים במחלת הנפילה.

לא. אִשָּׁה שֶׁנִּשְׂאַת לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים, וָמֵתוּ - לַשְּׁלִישִׁי לֹא תִּנָּשֵׂא[יט]; וְאִם נִשְּׂאַת, לֹא תֵּצֵא; וַאֲפִלּוּ נִתְקַדְּשָׁה, יִכָּנֵס.

יט) שהוחזקה שבעליה מתים ונקראת "קטלנית" ויש סכנה לבעל השלישי שנושא אותה.

לא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵל עַם הָאָרֶץ כֹּהֶנֶת, שֶׁזֶּה כְּמוֹ חִלּוּל לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן; וְאִם נָשָׂא - אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין זִוּוּגָן עוֹלֶה יָפֶה, אֶלָּא מֵת בִּלֹּא בָּנִים, אוֹ מֵת הוּא אוֹ הִיא בִּמְהֵרָה, אוֹ קְטָטָה תִּהְיֶה בֵּינֵיהֶן. אֲבָל תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁנָּשָׂא כֹּהֶנֶת, הֲרֵי זֶה נָאֶה וּמְשֻׁבָּח - הֲרֵי תּוֹרָה וּכְהֻנָּה כְּאֶחָד.

לב. לֹא יִשָּׂא אָדָם בַּת עַם הָאָרֶץ - שֶׁאִם מֵת אוֹ גּוֹלֶה, בָּנָיו עַמֵּי הָאָרֶץ יִהְיוּ; שֶׁאֵין אִמָּן יוֹדַעַת כֶּתֶר הַתּוֹרָה. וְלֹא יַשִּׂיא בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ - שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן בִּתּוֹ לְעַם הָאָרֶץ, כְּמִי שֶׁכְּפָתָהּ וּנְתָנָהּ לִפְנֵי הָאֲרִי: מָה הָאֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, אַף עַם הָאָרֶץ מַכֶּה וּבוֹעֵל, וְאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת פָּנִים. וּלְעוֹלָם יִמְכֹּר אָדָם כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, וְיִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חֲכָמִים - שֶׁאִם מֵת אוֹ גּוֹלֶה, בָּנָיו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים; וְכֵן יַשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חֲכָמִים - שֶׁאֵין דָּבָר מְגֻנֶּה וְלֹא מְרִיבָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל תַּלְמִיד חֲכָמִים.

---

103. איוב, ה, כד. **104.** משלי, ג, כט.

הפניות לשיחות קודש

הלכה כה: הביאור הפנימי בזה – סה"ש תש"נ ח"א ע' 294, 301 הע' 32 ושוה"ג. **הלכה כח:** החילוק בין מ"ש כאן להל' גירושין פ"י הכ"א – לקו"ש חל"ד ע' 138. **כתר התורה:** הענין בזה – לקו"ש חל"ד ע' 43 והע' 27.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לֹא יִשָּׂא אָדָם בַּת עַם הָאָרֶץ . . שֶׁאֵין אִמָּן יוֹדַעַת פֶּתַח הַתּוֹרָה".

המושג "כתר תורה" מופיע בי"ד החזקה בעוד שני מקומות ובכל אחד מהם הכוונה לענין אחר.

א: בהלכות תלמוד תורה (פרק ג' ה"ו) כתב "מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים וכו'" והכוונה שאם יהיה עיסוקו בתורה תמיד ולא יסיח דעתו לדברים אחרים תעשה התורה כתרו היינו חלק ממנו ומכיון שהתורה היא מציאותו הרי הוא – "מוכתר בכתר תורה".

ב: שם בסוף פרק ג': "אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו וכו'" וכוונתו שם לסגולת הלימוד בלילה שעל ידה זוכה לכתר התורה, היינו לענין נעלה יותר בתורה גופא שלא רק שמבין ומשיג את התורה אלא שיש בו גם הדביקות ב'נותן התורה'. ולכן שינה שם וכתב כתר התורה, היינו לעיקרה ומהותה של התורה ולא רק ידיעתה.

ומה שכתב כאן "לא ישא אדם בת עמי הארץ שאם מת או גולה בניו עמי הארץ יהיו שאין אמן יודעת כתר התורה", כוונתו שאינה יודעת ומכירה יוקר התורה.

לקו"ש חלק ל"ד ע' 43 והע' 27
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

~ יום שלישי ל' מרחשון ~

פֶּרֶק כב

איסור ייחוד

א. אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִם עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת[א], בֵּין זְקֵנָה בֶּן יַלְדָּה - שְׁהָבָר זֶה גּוֹרֵם לְגַלּוֹת עֶרְוָה; חוּץ מֵהָאֵם עִם בְּנָהּ, וְהָאָב עִם בִּתּוֹ, וְהַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ נִדָּה. וְחָתָן שֶׁפֵּרְשָׁה אִשְׁתּוֹ נִדָּה קֹדֶם שֶׁיִּבְעֹל - אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, אֶלָּא הוּא יָשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים, וְהִיא יְשֵׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים; וְאִם בָּא עָלֶיהָ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ נִטְמְאַת - מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ.

א) אבל יחוד עם נשים שנאסרו בחייבי לאוין אינו אסור מן התורה.

ב. לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זְכוּר וְעַל הַבְּהֵמָה; לְפִיכָךְ אֵין אִסּוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהֶן. וְאִם נִתְרַחֵק אֲפִלּוּ מִיִּחוּד זְכוּר וּבְהֵמָה, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מַרְחִיקִין הַבְּהֵמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְיַחֲדוּ עִמָּהּ. וְאָסוּר יִחוּד עֲרָיוֹת - מִפִּי הַקַּבָּלָה[ב].

ב) כלומר, שקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו.

ג. כְּשֶׁאֵרַע מַעֲשֶׂה אַמְנוֹן וְתָמָר[ג], גָּזַר דָּוִד וּבֵית דִּינוֹ עַל יִחוּד פְּנוּיָה, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֶרְוָה[ד], בִּכְלַל יִחוּד עֲרָיוֹת. וְשַׁמַּאי וְהִלֵּל גָּזְרוּ עַל יִחוּד גּוֹיִם. נִמְצָא, כָּל הַמִּתְיַחֵד עִם אִשָּׁה שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, בֵּין יִשְׂרְאֵלִית בֵּין גּוֹיָה - מַכִּין אֶת שְׁנֵיהֶן מַכַּת מַרְדּוּת, הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה, וּמַכְרִיזִין עֲלֵיהֶן[ה]; חוּץ מֵאֵשֶׁת אִישׁ - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, אִם נִתְיַחֵד אֵין לוֹקִין, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עָלֶיהָ שֶׁזּוֹנָה, וְנִמְצְאוּ מוֹצִיאִין לַעַז עַל הַבָּנִים שֶׁהֵם מַמְזֵרִין.

ג) שבא אמנון על תמר והיא הייתה פנויה. ד) אין חייבים על ביאה זו מיתה או כרת, אלא זה רק איסור לא תעשה, ואם כן אין היא באיסור יחוד שנלמד מפי קבלה. ה) מכריזים שהם לוקים בגלל הייחוד.

ד. כָּל אִשָּׁה שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ - אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִתְיַחֵד, מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ מְשַׁמַּרְתּוֹ; אֲבָל לֹא תִּתְיַחֵד יִשְׂרְאֵלִית עִם הַגּוֹי, אַף עַל פִּי שֶׁאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ - שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל גּוֹי מְשַׁמַּרְתּוֹ, וְאֵין לָהֶן בּוּשָׁה.

ה. וְכֵן אֵין מוֹסְרִין תִּינוֹק יִשְׂרְאֵלִי לְגוֹי לְלַמְּדוֹ סֵפֶר וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן חֲשׁוּדִין עַל מִשְׁכַּב זְכוּר. וְאֵין מַעֲמִידִין בְּהֵמָה בְּפוּנְדָּקָאוֹת [=מלונות] שֶׁל גּוֹיִם, וַאֲפִלּוּ זְכָרִים אֵצֶל זְכָרִים וּנְקֵבוֹת אֵצֶל נְקֵבוֹת[ו].

ו) כי הם חשודים על הרבעת בהמה.

ו. וְאֵין מוֹסְרִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[ז] לְרוֹעֵה גּוֹי, אֲפִלּוּ זְכָרִים לְזָכָר וּנְקֵבוֹת לִנְקֵבָה - מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן חֲשׁוּדִין עַל הַרְבָּעַת בְּהֵמָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין בִּזְכוּר וּבְהֵמָה, וְנֶאֱמַר: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל"[105].

ז) שרביעה אסורה גם בעוף, כמבואר לעיל פרק א הלכה טז.

ז. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מוֹסְרִין בְּהֵמָה נְקֵבָה לְגוֹיָה?

105. ויקרא-קדושים יט, יד.

מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן בְּחֶזְקַת נוֹאָפִין, וּכְשֶׁיָּבוֹא הַנּוֹאֵף לִשְׁכַּב עִם גּוֹיָה זוֹ, אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִמְצָאֶנָּה, וְיִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה; הַבְּהֵמָה; אוֹ אֲפִלּוּ יִמְצָאֶנָּה, יִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה.

ח. לֹא תִתְיַחֵד אִשָּׁה אַחַת אֲפִלּוּ עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - עַד שֶׁתִּהְיֶה שָׁם אִשְׁתּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן; וְכֵן לֹא יִתְיַחֵד אִישׁ אֶחָד אֲפִלּוּ עִם נָשִׁים הַרְבֵּה. נָשִׁים הַרְבֵּה עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְיִחוּד. הָיוּ הָאֲנָשִׁים מַבְחִין וְהַנָּשִׁים מִבִּפְנִים, אוֹ הָאֲנָשִׁים מִבִּפְנִים וְהַנָּשִׁים מִבַּחוּץ, וּפִרְשָׁה אִשָּׁה לְבֵין הָאֲנָשִׁים אוֹ אִישׁ לְבֵין הַנָּשִׁים - אֲסוּרִין מִשּׁוּם יִחוּד.

אֲפִלּוּ אִישׁ שֶׁעִסְקוֹ וּמְלַאכְתּוֹ עִם הַנָּשִׁים[ח], אָסוּר לוֹ לְהִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִתְעַסֵּק עִמָּהֶן וְאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, אוֹ יִפְנֶה לִמְלָאכָה אַחֶרֶת.

ח) כלומר, אף־על־פי שהיה ראוי להתיר לו, משום שטרוד בעבודתו, ולא יבוא לידי איסור.

ט. מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם שְׁתֵּי יְבָמוֹת[ט], אוֹ עִם שְׁתֵּי צָרוֹת, אוֹ עִם אִשָּׁה וַחֲמוֹתָהּ, אוֹ עִם אִשָּׁה וּבַת בַּעֲלָהּ, אוֹ עִם אִשָּׁה וּבַת חֲמוֹתָהּ; מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ, אֵין מְחַפּוֹת זוֹ עַל זוֹ. וְכֵן מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִם אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ תִּינֹקֶת קְטַנָּה שֶׁיּוֹדַעַת [ומבינה] טַעַם בִּיאָה, וְאֵינָהּ מוֹסֶרֶת עַצְמָהּ לְבִיאָה - שֶׁאֵינָהּ מְזַנָּה בְּפָנֶיהָ, שֶׁהֲרֵי זוֹ מְגַלָּה אֶת סוֹדָהּ.

ט) שתי נשים הנשואות לשני אחים. י) שתי נשים הנשואות לאדם אחד.

י. תִּינֹקֶת מִבַּת שָׁלֹשׁ וּלְמַטָּה, וְתִינוֹק מִבֶּן תֵּשַׁע וּלְמַטָּה - מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהֶן; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל יִחוּד אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְבִיאָה, וְאִישׁ הָרָאוּי לְבִיאָה.

יא. אַנְדְּרוֹגִינוֹס[יא] אֵינוֹ מִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים[יב]; וְאִם נִתְיַחֵד - אֵין מַכִּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. אֲבָל הָאִישׁ מִתְיַחֵד עִם הָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[יג] וְעִם הַטֻּמְטוּם[יד].

יא) אדם שיש בו גם איברי זכרות וגם איברי נקבות. יב) כי הוא מתאווה לאשה גמורה. יג) מפני שהאיש אינו מתאווה לאנדרוגינוס. יד) שאיבריו אטומים, ואין יודעים אם הוא זכר או נקבה.

יב. אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהָיָה בַּעֲלָהּ בָּעִיר - אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְיִחוּד, מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת בַּעֲלָהּ עָלֶיהָ; וְאִם הָיָה זֶה גַּס בָּהּ [=רגיל אליה], כְּגוֹן שֶׁגָּדְלָה עִמּוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָתוֹ - לֹא יִתְיַחֵד עִמָּהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּעֲלָהּ בָּעִיר. וְכֵן כָּל הַמִּתְיַחֵד עִם אִשָּׁה, וְהָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד.

יג. מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, לֹא יְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, מִפְּנֵי שְׁאֵמוֹת הַבָּנִים בָּאוֹת לְבֵית הַסֵּפֶר לִבְנֵיהֶם, וְנִמְצָא מִתְגָּרֶה[טו] בַּנָּשִׁים; וְכֵן אִשָּׁה לֹא תְלַמֵּד קְטַנִּים, מִפְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁהֵן בָּאִין בְּגַלַּל בְּנֵיהֶם, וְנִמְצְאוּ מִתְיַחֲדִים[טז] עִמָּהּ. וְאֵין הַמְלַמֵּד צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ שְׁרוּיָה עִמּוֹ בְּבֵית הַסֵּפֶר, אֶלָּא הִיא בְּבֵיתָהּ וְהוּא מְלַמֵּד בִּמְקוֹמוֹ.

טו) ואפילו באופן שאין חשש ליחוד, אסור משום גירוי בנשים. טז) כאן כותב הרמב"ם מתייחדים עמה, מפני שבנשים לא שייך גירוי, ואין אסור אלא אם מתייחדת.

יד. תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיוּ הַנָּשִׁים מְסַפְּרוֹת [=משוחחות] זוֹ עִם זוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּנֵס שָׁם אִישׁ - מִשּׁוּם יִחוּד.

טו. אֵין מְמַנִּין אָדָם נֶאֱמָן וְכָשֵׁר לִהְיוֹת שׁוֹמֵר חָצֵר שֶׁיֵּשׁ שָׁם נָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד בַּחוּץ - שֶׁאֵין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס [=אחריות] לָעֲרָיוֹת; וְאָסוּר לְאָדָם לְמַנּוֹת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל בֵּיתוֹ, שֶׁלֹּא יַנְהִיג אִשְׁתּוֹ לִדְבַר עֲבֵרָה.

טז. אָסוּר • לְתַלְמִיד חֲכָמִים לִשְׂכֹּן בְּחָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַלְמָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְיַחֵד עִמָּהּ - מִפְּנֵי הַחֲשָׁד; אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. וְכֵן אַלְמָנָה אֲסוּרָה לְגַדֵּל כֶּלֶב[יז], מִפְּנֵי הַחֲשָׁד. וְלֹא תִקְנֶה אִשָּׁה עֲבָדִים זְכָרִים, אֲפִלּוּ קְטַנִּים - מִפְּנֵי הַחֲשָׁד.

השגת הראב"ד
אסור . . אלמנה א"א הפריז על מדותיו שלא אמרו חכמים אלא שלא יתאכסן עמה.

יז) משום לזות שפתים, שלא ירננו אחריה, כשיראו שהכלב הולך אחריה, אבל מותרת להתייחד עם הכלב, שלא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה.

יז. אֵין דּוֹרְשִׁין בְּסִתְרֵי עֲרָיוֹת[יח] בִּשְׁלֹשָׁה - מִפְּנֵי שֶׁהָאֶחָד טָרוּד בִּשְׁאֵילַת הָרַב, וְהַשְּׁנַיִם נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין זֶה עִם זֶה וְאֵין דַּעְתָּן פְּנוּיָה לִשְׁמֹעַ, וּלְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל עֲרָיוֹת, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ דָּבָר שֶׁשָּׁמַע מוֹרֶה לְהָקֵל; לְפִיכָךְ אֵין דּוֹרְשִׁין אֶלָּא לִשְׁנַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מְפַנֶּה לִבּוֹ וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁשָּׁמַע מִן הָרַב.

יח) בדיני עריות שאינם מפורשים בתורה.

יח. אֵין לְךָ דָּבָר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁהוּא קָשֶׁה לְרֹב הָעָם, אֶלָּא לִפְרֹשׁ מִן הָעֲרָיוֹת וְהַבִּיאוֹת הָאֲסוּרוֹת. אָמְרוּ חֲכָמִים: בְּשָׁעָה שֶׁנִּנְעֲטוּ יִשְׂרָאֵל עַל הָעֲרָיוֹת, בָּכוּ וְקִבְּלוּ מִצְוָה זוֹ בְּתַרְעֹמֶת וּבִבְכִיָּה - שֶׁנֶּאֱמַר[106]: "בֹּכָה לְמִשְׁפְּחֹתָיו", עַל עִסְקֵי מִשְׁפָּחוֹת.

יט. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: גֶּזֶל וַעֲרָיוֹת, נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוָּה לָהֶן וּמְחַמַּדְתָּן. וְאֵין אַתָּה מוֹצֵא קָהָל בְּכָל זְמַן וּזְמַן, שֶׁאֵין בָּהֶן פְּרוּצִין בָּעֲרָיוֹת וּבְבִיאוֹת אֲסוּרוֹת. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'רֹב [האנשים] בְּגָזֵל, וּמִעוּט בַּעֲרָיוֹת, וְהַכֹּל בַּאֲבַק לָשׁוֹן הָרַע'[יט].

יט) כלומר, מעין לשון הרע, כאבק שאינו עפר ממש. כגון שיאמר: שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה.

כ. לְפִיכָךְ רָאוּי לוֹ לָאָדָם לָכֹף יִצְרוֹ בְּדָבָר זֶה, וּלְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בִּקְדֻשָּׁה יְתֵרָה וּבְמַחְשָׁבָה טְהוֹרָה וּבְדֵעָה נְכוֹנָה כְּדֵי לְהִנָּצֵל מֵהֶן; וְיִזָּהֵר מִן הַיִּחוּד, שֶׁהוּא הַגּוֹרֵם הַגָּדוֹל. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ אוֹמְרִין לְתַלְמִידֵיהֶם: 'הִזָּהֲרוּ בִּי מִפְּנֵי בִתִּי, הִזָּהֲרוּ בִּי מִפְּנֵי כַלָּתִי' - כְּדֵי לְלַמֵּד לְתַלְמִידֵיהֶם שֶׁלֹּא יִתְבַּיְּשׁוּ מִדָּבָר זֶה, וְיִתְרַחֲקוּ מִן הַיִּחוּד.

כא. וְכֵן יִנָּהֵג לְהִתְרַחֵק מִן הַשְּׂחוֹק, וּמִן הַשְּׂכְרוּת, וּמִדִּבְרֵי עֲגָבִים [=תאווה לדבר] - שֶׁאֵלּוּ גּוֹרְמִין גְּדוֹלִים הֵן, וְהֵן מַעֲלוֹת שֶׁל עֲרָיוֹת; וְלֹא יֵשֵׁב בְּלֹא אִשָּׁה, שֶׁמִּנְהָג זֶה גּוֹרֵם לְטָהֳרָה גְּדוֹלָה. יְתֵרָה מִכָּל זֹאת אָמְרוּ: יְפַנֶּה עַצְמוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְדִבְרֵי תוֹרָה, וְיַרְחִיב דַּעְתּוֹ בְּחָכְמָה - שֶׁאֵין מַחֲשֶׁבֶת עֲרָיוֹת מִתְגַּבֶּרֶת אֶלָּא בְּלֵב פָּנוּי מִן הַחָכְמָה; וּבַחָכְמָה הוּא אוֹמֵר: "אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן, דַּדֶּיהָ יְרַוּךָ בְכָל עֵת, בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגֶּה תָמִיד"[107].

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

~ יום רביעי א' כסלו ~

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה לְהַבְדִּיל בֵּין טְמֵאָה לִטְהוֹרָה; (ב) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא לְטָהוֹר; (ג) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ד) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּגִים טְמֵאִים; (ח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף; (ט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ; (י) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ; (יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא לָאָרֶץ; (יב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם; (יג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נְבֵלָה; (יד) שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בְּשׂוֹר הַנִּסְקָל; (טו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה; (טז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי; (יז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם; (יח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה; (יט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה; (כ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב; (כא) שֶׁלֹּא לְבַשְּׁלוֹ; (כב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל לֶחֶם תְּבוּאָה חָדָשׁ; (כג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן הֶחָדָשׁ; (כד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ; (כה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה; (כו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם; (כז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טֶבֶל; (כח) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ. וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

סימני טהרה בעלי חיים; דג שנמצא במעי דג אחר; הנולד מדבר טמא.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה הֵן [–בדיקת]א הַסִּימָנִין שֶׁמַּבְדִּילִין בָּהֶן בֵּין בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָג וְחָגָב שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָן, וּבֵין שֶׁאֵין מֻתָּר לְאָכְלָן - שֶׁנֶּאֱמַר[1]: "וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין

106. במדבר-בהעלותך, יא, י. **107.** משלי, ה, יט. **1.** ויקרא-קדושים, כ, כה.

הפניות לשיחות קודש

יתרה . . אמרו: ביאור סיום ההלכה – לקו"ש חל"ז ע' 51 והע' 30. **שנאמר:** ביאור בסדר הבאת הפסוקים – סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 363 הע' 73 ושוה"ג.

הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה, וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהוֹר", "וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת, וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל"[2].

א) המצווה לבדוק את סימני הטהרה היא רק אם מעוניין לאכול מהם.

ב. סִימָנֵי [=הטהרה של] **בְּהֵמָה וְחַיָּה נִתְפָּרְשׁוּ בַּתּוֹרָה, וְהֵן שְׁנֵי סִימָנִין: "מַפְרֶסֶת פַּרְסָה[3]ב", וּ"מַעֲלַת גֵּרָה[4]ג" - עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן. וְכָל • בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁהִיא מַעֲלַת גֵּרָה, אֵין לָהּ שְׁנַיִם בַּלְּחִי הָעֶלְיוֹן. וְכָל • בְּהֵמָה שֶׁהִיא מַעֲלַת גֵּרָה, הֲרֵי הִיא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה[ד] - חוּץ מִן הַגָּמָל; וְכָל בְּהֵמָה שֶׁהִיא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, הֲרֵי הִיא מַעֲלַת גֵּרָה - חוּץ מִן הַחֲזִיר.**

השגת הראב"ד
וכל . . העליון א"א זה אינו צודק והוא שקר שהרי יש שפן וארנבת.

השגת הראב"ד
וכל . . פרסה א"א אף זה שקר מפורש בתורה.

ב) שפרסתה מחולקת לשתים. ג) מחזירה את האוכל מהקיבה ללעיסה חוזרת. ד) ואין צורך לבדוק זאת.

ג. לְפִיכָךְ[ה], הַמּוֹצֵא בְּהֵמָה בַּמִּדְבָּר וְאֵינוֹ מַכִּירָהּ, וּמְצָאָהּ חֲתוּכַת [–שנחתכו לה לחלוטין] **הַפָּרְסוֹת - בּוֹדֵק בְּפִיהָ** [–בלחי העליון]**: אִם אֵין לָהּ שְׁנַיִם לְמַעְלָה, בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא טְהוֹרָה[ו] - וְהוּא שֶׁיַּכִּיר גָּמָל[ז]. מָצָא בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ חָתוּךְ[ח] - בּוֹדֵק בְּפַרְסוֹתֶיהָ: אִם הִיא שְׁסוּעָה, טְהוֹרָה[ט] - וְהוּא שֶׁיַּכִּיר חֲזִיר.**

ה) מכיוון שאנו יודעים שבהמה וחיה המעלות גרה, בוודאי מפריסות פרסה. ו) על פי המבואר בהלכה הקודמת שאם אין לבהמה שניים בלחי העליון זהו סימן שהיא מעלת גירה, וכל בהמה שמעלה גירה ידוע שהיא גם מפרסת פרסה. ז) מכיוון שלגמל צעיר אין שניים בלחי העליון והוא טמא. ח) ואין אפשרות לבדוק לה את השניים העליונות. ט) מכיוון שבהמה שפרסותיה מחולקות לשתיים בוודאי מעלה גירה, מלבד חזיר.

מָצָא פִּיהָ חָתוּךְ וְרַגְלֶיהָ חֲתוּכוֹת - בּוֹדֵק בָּהּ אַחַר שֶׁיִּשְׁחָטֶנָּה בְּכַנְפֵי הָעֹקֶץ [=בקצות הזנב]**: אִם מָצָא בְּשָׂרָהּ שָׁם מְהַלֵּךְ שְׁתֵּי וָעֶרֶב** [=שכבה לאורך שכבה לרוחב]**, טְהוֹרָה - וְהוּא שֶׁיַּכִּיר עָרוּד** [חמור בר]**; שֶׁכֵּן הוּא בְּשָׂרוֹ, מְהַלֵּךְ שְׁתֵּי וָעֶרֶב.**

השגת הראב"ד
כמין בהמה טמאה א"א והוא שיהיה הטמא בעדרו.

ד. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין • [–הדומה במראהו ל] בְּהֵמָה טְמֵאָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַפְרִיס פַּרְסָה וְלֹא מַעֲלֶה גֵּרָה, אֶלָּא כְּמִין סוּס אוֹ חֲמוֹר לְכָל דָּבָר - הֲרֵי זֶה מַתָּר בַּאֲכִילָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיָּלְדָה בְּפָנָיו. אֲבָל אִם הִנִּיחַ פָּרָה מְעֻבֶּרֶת בְּעֶדְרוֹ, וּבָא וּמָצָא כְּמִין חֲזִיר בָּרוּחַ אַחֲרֶיהָ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹנֵק מִמֶּנָּה - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְאָסוּר בַּאֲכִילָה; שֶׁמָּא מִן הַטְּמֵאָה נוֹלַד, וְנִכְרַךְ אַחַר הַטְּהוֹרָה.

ה. בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְהוֹרָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַפְרִיס פַּרְסָה וּמַעֲלֶה גֵּרָה, וַהֲרֵי הוּא כְּמִין שׁוֹר לְכָל דָּבָר, אוֹ כְּמִין שֶׂה - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה; שֶׁהַגְּדֵל מִן הַטָּמֵא - טָמֵא, וְהַגְּדֵל מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר. לְפִיכָךְ[י] דָּג טָמֵא שֶׁנִּמְצָא בִּמְעֵי דָּג טָהוֹר, אָסוּר, וְדָג טָהוֹר הַנִּמְצָא בִּמְעֵי דָּג טָמֵא, מֻתָּר - לְפִי שֶׁאֵינוֹ גִּדּוּלָיו, אֶלָּא בְּלָעוֹ.

י) כלומר, מכיוון שהטהרה תלויה בכך שבעלי החיים בעצמם גדלו עם סימני טהרה ולא בכך שנמצאו בתוך דבר טהור.

ו. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ, בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁתֵּי שְׂדֶרוֹת[יא] - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה; וְזוֹ הִיא הַ"שְׁסוּעָה" שֶׁנֶּאֱמְרָה בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[5]: "אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה", כְּלוֹמַר בְּרִיָּה שֶׁנּוֹלְדָה שְׁסוּעָה לִשְׁתֵּי בְּהֵמוֹת.

יא) כגון שני בעלי חיים שגופם מחובר, בדומה לתאומים סיאמיים.

ז. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ דְּמוּת עוֹף - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹף טָהוֹר, הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה; לֹא הֻתַּר מִן הַנִּמְצָא בִּבְהֵמָה, אֶלָּא מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ פַּרְסָה.

ח. אֵין לְךָ בְּכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁמֻּתָּר בַּאֲכִילָה, חוּץ מֵעֲשֶׂרֶת הַמִּינִין הַמְנוּיִין בַּתּוֹרָה: שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה - וְהֵן שׁוֹר, שֶׂה, וָעֵז; וְשִׁבְעָה מִינֵי חַיָּה - אַיָּל, וּצְבִי, וְיַחְמוּר, וְאַקּוֹ, וְדִישֹׁן, וְתָאוֹ, וְזֶמֶר. הֵן וּמִינֵיהֶן - כְּגוֹן שׁוֹר הַבָּר וְהַמְּרִיא[יב],

2. ויקרא-שמיני, יא, מז. 3. ויקרא-שמיני, יא, יג. 4. שם. 5. דברים-ראה, יד, ז.

שֶׁהֵן מִמִּין הַשּׁוֹר. וְכָל הַעֲשָׂרָה מִינִין וּמִינֵיהֶן, מַעֲלֵי גֵּרָה וּמַפְרִיסֵי פַּרְסָה; לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהוּא מַכִּירָן, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק לֹא בַּפֶּה וְלֹא בָּרַגְלַיִם.

יב) סוג בקר גדול במיוחד ובעל שומן רב.

ט. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה, צְרִיכִין אָנוּ לְהַבְדִּיל בֵּין בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחַיָּה טְהוֹרָה; שֶׁהַחַיָּה - חֶלְבָּהּ מֻתָּר, וְדָמָהּ טָעוּן כִּסּוּי [–מצוות כיסוי הדם]; וְהַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה - חֶלְבָּהּ בְּכָרֵת[יג], וְאֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּסּוּי.

יג) על אכילת חֵלֶב של בהמה טמאה לא חייבים כרת (יבואר בפרק ז').

י. וְסִימָנֵי חַיָּה, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [=מסורת] הֵן. כָּל מִין שֶׁהוּא מַפְרִיס פַּרְסָה וּמַעֲלֶה גֵּרָה, וְיֵשׁ לוֹ קְרָנַיִם מְפֻצָּלוֹת [כמו ענפי עץ] כְּגוֹן הָאַיָּל - הֲרֵי זֶה חַיָּה טְהוֹרָה בְּוַדַּאי. וְכָל שֶׁאֵין קַרְנָיו מְפֻצָּלוֹת - אִם • הָיוּ קַרְנָיו כְּרוּכוֹת [=כפופות] כִּקְרָנֵי הַשּׁוֹר, וַחֲדוּקוֹת [=מפותלות] כִּקְרָנֵי הָעֵז, וְיִהְיֶה הַחֵדֶק מֻבְלָע בָּהֶן, וַהֲדוּרוֹת [=עגולות] כִּקְרָנֵי הָאַבִּי - הֲרֵי זוֹ חַיָּה טְהוֹרָה; עַד [=בתנאי] שֶׁיִּהְיוּ בַּקְּרָנַיִם שְׁלֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ - כְּרוּכוֹת, וַחֲדוּקוֹת, וַהֲדוּרוֹת.

השגת הראב"ד
אם . . השור א"א זה הלשון כמה הוא משובש והיה ראוי לומר אם אינן מפוצלות אם היו קרניו כרוכות אע"פ שדומים לקרני השור וחרוקות אע"פ שדומות לקרני העז אם יהיה החרק מובלע בהן והדורות כקרני הצבי הרי זו חיה טהורה כשיהיו בקרנים סימנים הללו כרוכות חרוקות והדורות לפי שאין לך חיה שאין לה שלשה סימנים הללו.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִין שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ; אֲבָל שִׁבְעַת מִינֵי חַיָּה הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה, אִם הָיָה מַכִּיר אוֹתָן, אֲפִלּוּ לֹא מָצָא לוֹ קְרָנַיִם - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל חֶלְבּוֹ, וְחַיָּב לְכַסּוֹת דָּמוֹ.

יב. שׁוֹר הַבָּר - מִן בְּהֵמָה הוּא[יד]; וְהַקֶּרֶשׁ • [=שֵׁם חיה] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא קֶרֶן אַחַת[טו], הֲרֵי (זֶה סָפֵק). וְכָל שֶׁיִּסְתַּפֵּק לְךָ אִם הוּא אוֹ מִן חַיָּה אוֹ מִן בְּהֵמָה - חֶלְבּוֹ אָסוּר [–מספק] וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, וּמְכַסִּין אֶת דָּמוֹ [–מספק].

השגת הראב"ד
והקרש . . הרי זה ספק? א"א ולמה כתב בקרש ספק ובגמרא אסיק דמין חיה הוא.

יד) שור הבר בטבעו הוא בהמה, ורק מפני שהוא חי במדבר רכש תכונות של חיה.

טו) בשונה משאר החיות הטהורות שיש להן שני קרניים.

יג. כֵּיצַד הַבָּא מִן בְּהֵמָה טְהוֹרָה עִם חַיָּה טְהוֹרָה, הוּא הַנִּקְרָא 'כּוֹי' - חֶלְבּוֹ אָסוּר [–כבהמה] וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, וּמְכַסִּין אֶת דָּמוֹ [–כמו חיה]; וְאֵין מִין טָמֵא מִתְעַבֵּר מִמִּין טָהוֹר[טז] כְּלָל.

טז) וכן להיפך – מין טהור אינו מתעבר ממין טמא.

יד. סִימָנֵי עוֹף טָהוֹר לֹא נִתְפָּרְשׁוּ מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מָסְרָה מִינִין טְמֵאִין בִּלְבַד, וּשְׁאָר מִינֵי הָעוֹף מֻתָּרִין. וְהַמִּינִין הָאֲסוּרִין - אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מִין, וְאֵלּוּ הֵן: (א) נֶשֶׁר; (ב) פֶּרֶס; (ג) עָזְנְיָה; (ד) דָּאָה, וְהִיא "הָרָאָה" הָאֲמוּרָה בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה[6]; (ה) אַיָּה, וְהִיא "הַדַּיָּה" הָאֲמוּרָה [–המוזכרת] בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה[7]; (ו) מִין הָאַיָּה, שֶׁכֵּן כָּתוּב בָּהּ[8] "לְמִינָהּ", מִכְּלָל שֶׁהֵן שְׁנֵי מִינִין; (ז) עוֹרֵב; (ח) וְזַרְזִיר, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בָּעוֹרֵב[9] "לְמִינוֹ", לְהָבִיא אֶת הַזַּרְזִיר; (ט) וְיַעֲנָה; (י) וְתַחְמָס; (יא) וְשַׁחַף; (יב) וְנֵץ; (יג) וְשׁוֹרְנִיקָא, וְהוּא מִין הַנֵּץ, שֶׁכֵּן כָּתוּב בּוֹ[10] "לְמִינֵהוּ"; (יד) וְכוֹס; (טו) וְשָׁלָךְ; (טז) וְיַנְשׁוּף; (יז) וְתִנְשֶׁמֶת; (יח) וְקָאַת; (יט) וְרָחָם; (כ) וַחֲסִידָה; (כא) וְהָאֲנָפָה; (כב) וּמִין הָאֲנָפָה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בָּהּ[11] "לְמִינָהּ"; (כג) וְהַדּוּכִיפַת; (כד) וְהָעֲטַלֵּף.

טו. כָּל מִי שֶׁהוּא בָּקִי בְּמִינִין אֵלּוּ וּבְשִׁמּוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל כָּל עוֹף שֶׁאֵינוֹ מֵהֶן, וְאֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה [–בסימני הטהרה]; וְעוֹף טָהוֹר נֶאֱכָל בְּמָסֹרֶת [–ללא צורך בבדיקה] - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר פָּשׁוּט [–מקובל ללא עוררין] בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁזֶּה עוֹף טָהוֹר. וְנֶאֱמָן צַיָּד לוֹמַר: 'עוֹף זֶה הִתִּיר לִי רַבִּי הַצַּיָּד' - וְהוּא שֶׁהֶחְזַק אוֹתוֹ [–רב] צַיָּד שֶׁהוּא בָּקִי בְּמִינִין אֵלּוּ וּבְשִׁמּוֹתֵיהֶן.

טז. מִי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירָן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׁמוֹתֵיהֶן[יז] - בּוֹדֵק בְּסִימָנִין אֵלּוּ שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים: כָּל עוֹף שֶׁהוּא דּוֹרֵס וְאוֹכֵל[יח], בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מֵאֵלּוּ הַמִּינִין וְטָמֵא[יט]. וְשֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס וְאוֹכֵל - אִם יֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ, הֲרֵי זֶה עוֹף טָהוֹר; וְאֵלּוּ הֵן: אֶצְבַּע יְתֵרָה, אוֹ זֶפֶק [=כיס שהמזון שוהה בו] - וְהִיא הַמֹּרְאָה - אוֹ שֶׁהָיָה קֵרְקְבָנוֹ[כ] נְקֻלָּף [–יכול להתקלף] בַּיָּד.

6. דברים-ראה, יד, יג. 7. שם. 8. שם. 9. שם, פסוק יד. 10. שם, פסוק טו. 11. שם, פסוק יח.

יז) שני התנאים הכרחיים. יח) תופס את טרפו בעזרת ציפורניו החזקות, ולאחר המתנה אוכל. יט) אפילו אם יש לו סימני טהרה. כ) השכבה הפנימית של קיבת העוף.

יז. לְפִי שֶׁאֵין בְּכָל אֵלּוּ הַמִּינִין הָאֲסוּרִין מִין שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס וְיֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה סִימָנִין אֵלּוּ, חוֹטֶם מְפֻרָּס וְעָזְנָיָה; וּפֶרֶס וְעָזְנָיָה אֵינָן מְצוּיִין בַּיְּשׁוּב, אֶלָּא בְּמִדְבָּרוֹת אֵיי הַיָּם הָרְחוֹקוֹת עַד מְאֹד שֶׁהֵן סוֹף הַיְּשׁוּב.

יח. הָיָה הַקֻּרְקְבָּן נִקְלָף בְּסַכִּין, וְאֵינוֹ נִקְלָף בַּיָּד, וְאֵין בּוֹ סִימָן אֶחָד [–של טהרה] **- אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס, הֲרֵי זֶה סָפֵק; הָיָה** [–הקורקבן] **חָזָק וְדָבֵק, וְהִנִּיחוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ וְנִתְרַפֶּה, וְנִקְלָף בַּיָּד - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.**

יט. אָמְרוּ הַגְּאוֹנִים, שְׁמָסֹרֶת בִּידֵיהֶן שֶׁאֵין מוֹרִין לְהַתִּיר עוֹף הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד, אֶלָּא אִם הָיָה אוֹתוֹ סִימָן שֶׁיִּקְלֹף קַרְקְבָנוֹ בַּיָּד; אֲבָל אִם אֵינוֹ נִקְלָף בַּיָּד - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זֶפֶק אוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה, מֵעוֹלָם לֹא הִתִּירוּהוּ.

כ. כָּל עוֹף שֶׁחוֹלֵק אֶת רַגְלָיו[כא] **כְּשֶׁמּוֹתְחִין לוֹ חוּט, שְׁתַּיִם לְכָאן וּשְׁתַּיִם לְכָאן, אוֹ שֶׁקּוֹלֵט מִן הָאֲוִיר וְאוֹכֵל בָּאֲוִיר - הֲרֵי זֶה דּוֹרֵס וְטָמֵא. וְכָל הַשּׁוֹכֵן עִם הַטְּמֵאִים וְנִדְמֶה לָהֶן - הֲרֵי זֶה טָמֵא.**

כא) בזמן שעומד על מקום צר כמו חוט וכדומה, הוא מניח בכל צד שתי אצבעות.

כא. מִינֵי חֲגָבִים שֶׁהִתִּירָה תּוֹרָה, שְׁמוֹנָה; וְאֵלּוּ הֵן: (א) חָגָב; (ב) מִין חָגָב, וְהִיא הַדּוֹבָנִית; (ג) חַרְגֹּל; (ד) וּמִין חַרְגֹּל, וְהוּא עַצְרוֹנְיָא; (ה) אַרְבֶּה; (ו) וּמִין אַרְבֶּה, וְהִיא צִפֹּרֶת כְּרָמִים[כב]**; (ז) סָלְעָם; (ח) וּמִין סָלְעָם, וְהִיא יוֹחֲנָה יְרוּשַׁלְמִית.**

כב) מצויה לעיתים קרובות בעצי דקל צעירים.

כב. מִי שֶׁהוּא בָּקִי בָּהֶן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן, אוֹכֵל; וְהַצַּיָּד נֶאֱמָן עֲלֵיהֶן, כְּעוֹף. וּמִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בָּהֶן - בּוֹדֵק בַּסִּימָנִין; וּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין יֵשׁ בָּהֶן: כָּל [–חגב] **שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם, וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם שֶׁחוֹפוֹת** [=מכסות] **רֹב אֹרֶךְ גּוּפוֹ וְרֹב הֶקֵּף גּוּפוֹ, וְיֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כְּרָעַיִם** [–רגליים אחוריות] **לְנַתֵּר בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מִין טָהוֹר.**

וְאַף עַל פִּי[כג] **שֶׁרֹּאשׁוֹ אָרֹךְ וְיֵשׁ לוֹ זָנָב - אִם הָיָה שְׁמוֹ חָגָב, טָהוֹר.**

כג) כלומר, למרות ששונה משמונת המינים המנויים בתורה שאצלם הראש קצר ואין להם זנב.

כג. מִי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו כְּנָפַיִם אוֹ כְּרָעַיִם, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ כְּנָפַיִם הַחוֹפוֹת אֶת רֻבּוֹ, וְעָתִיד לְגַדֵּל אוֹתָן אַחַר זְמַן כְּשֶׁגִּדֵּיל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר מֵעַתָּה[כד]**.**

כד) כלומר, אפילו בזמן שעדיין אין לו את סימני הטהרה.

כד. וּבַדָּגִים שְׁנֵי סִימָנִין - סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת. וּסְנַפִּיר הוּא שֶׁפּוֹרֵחַ [=שט] **בּוֹ, וְקַשְׂקֶשֶׂת הִיא הַדְּבוּקָה**[כה] **בְּכָל גּוּפוֹ. וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת, יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר. אֵין לוֹ עַכְשָׁו וּכְשֶׁגִּדֵּיל יִהְיוּ לוֹ, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת כְּשֶׁהוּא בַּיָּם וּכְשֶׁעָלָה יָשִׁיר קַשְׂקָשָׂיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּמִי שֶׁאֵין קַשְׂקָשָׂיו חוֹפִין אֶת כֻּלּוֹ, מֻתָּר; אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ אֶלָּא סְנַפִּיר אֶחָד וְקַשְׂקֶשֶׂת אַחַת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.**

כה) הקשקשים צריכים להיות דבוקים בלבד, אך דג שהקשקשים שלו אינם ניתנים להפרדה והם חלק אחד מגופו – אינם סימן הטהרה של הקשקשת המופיעה בתורה.

~ יום חמישי ב' כסלו ~

פֶּרֶק ב

דיני האוכל מבעל חיים טמא או בשר אדם, דין שמונה שרצים, תולעים הנמצאים בפירות או במים.

א. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר[12]**: "וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת, מַעֲלַת גֵּרָה, בַּבְּהֵמָה - אַתָּה תֹּאכֵלוּ" - שׁוֹמֵעַ אֲנִי** [–ניתן להבין] **שֶׁכָּל שֶׁאֵינָהּ מַעֲלַת גֵּרָה וּמַפְרֶסֶת פַּרְסָה, אֲסוּרָה; וְלָאו הַבָּא** [=הנלמד] **מִכְּלָל** [–מתוך מצוות] **עֲשֵׂה, עֲשֵׂה**א **הוּא.**

א) והעובר עליו נחשב כמי שביטל מצוות עשה.

וּבַגָּמָל וּבַחֲזִיר וּבָאַרְנֶבֶת וּבַשָּׁפָן נֶאֱמַר[13]**: "אֶת זֶה**

12. דברים-ראה, יד, ו. 13. ויקרא-שמיני, יא, ד; דברים-ראה, יד, ז.

שׁ הפניות לשיחות קודש שׁ

הלכה א: הוראה ומוסר בעבודת ה' ואמיתתה של תורה מענין הסימנים – יין מלכות סס"ט.

לֹא תֹאכְלוּ מְמַעֲלֵי הַגֵּרָה וּמְמַפְרִיסֵי הַפַּרְסָה" וְגוֹ' - חֲרֵי לַמְּדָתָּ שֶׁהֵן בִּלֹּא תַעֲשֶׂה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימָן אֶחָד. וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן כְּלָל - שֶׁאִסּוּר אֲכִילָתָהּ בִּלֹּא תַעֲשֶׂה, יָתֵר [=בנוסף] **עַל עֲשֵׂה הַבָּא מִכְּלַל "אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ".**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְכָל בְּהֵמָה מִפְרֶסֶת פַּרְסָה, וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְּרָסוֹת, מַעֲלַת גֵּרָה . . הִוא'".

וממשיך, "ובגמל ובחזיר ובארנבת ובשפן נאמר את זה לא תאכלו . . הא למדת שהן בלא תעשה . . וכל־שכן שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בה סימן כלל, שאיסור אכילתם בלא תעשה יתר על 'עשה' הבא מכלל אותה תאכלו".

וכתב ה'מגיד משנה' שאין לתמוה על כך שלאו בהמה וחיה טמאין, בא ק"ו מחזיר שפן וארנבת, והרי אין עונשים מק"ו, לפי שאלו כבר נאסרו בלאו הבא מכלל עשה וכיון שכן, אפשר ללאו שלהן לבוא מקל וחומר. ודבריו דורשים ביאור, שהרי אחרי הכל איסור הלאו אינו מצד הק"ו, וא"כ מה עוזר שנאסר כבר ב'לאו' הבא מכלל 'עשה' לגבי איסור 'לאו' להענישו מלקות.

וכתב הגאון הרגצו'בי: "עי' בה"ה, ור"ל דזה שוב בגדר גילוי מילתא בעלמא כו'" כלומר, לאחרי "שאלו כבר נאסרו בלאו הבא מכלל עשה מן התורה בביאור", מובן שגדר האיסור של חזיר גמל שפן וארנבת אינו מצד גדרם הפרטי אלא משום שחסר בהם סימן טהרה, וממילא אין הק"ו אלא גילוי מילתא בעלמא שגם אלו שחסרים בהם שני סימנים הם בכלל זה.

בענין זה מתגלה אמיתותה של תורה, שכתבה על כל בהמה מעלת גרה שהיא גם מפרסת פרסה, וכל בהמה שהיא מפרסת פרסה שהיא גם מעלת גרה חוץ מארבע אלו.

ובנוגע לדגים, מצינו דבר דומה הנלמד מהפסוק "כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים" ש"כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר", ובנוגע לשרצים "אין תולעת מתקיימת שתים עשרה חודש", ובנוגע לחלב "חלב בהמה טמאה אינו נקפה ועומד כחלב הטהורה". ונראה מכאן גודל אמיתותה של תורה, שמאז שניתנה תורה ומזמן המשנה והגמרא, ואפילו מאז שכתב הרמב"ם את חיבורו, נתגלו בעולם סוגי בעלי חיים רבים שלא ידעו על קיומם ושלא היו נמצאים בכל המקומות שבהם חיו התנאים והאמוראים ואעפ"כ, הכללים שהובאו בתורה וברמב"ם הם נכונים ואמיתיים ומהווים הוכחה מוחשית לאמיתתה של תורה וכבודו של הקב"ה ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו".

יין מלכות ספר קדושה סימן ה'
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ב. לְפִיכָךְ, כָּל הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה, כַּזַּיִת - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, בֵּין שֶׁאָכַל מִן הַבָּשָׂר בֵּין שֶׁאָכַל מִן הַחֵלֶב; [מכיון ש] **לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב בַּטְּמֵאִים בֵּין בְּשָׂרָן לְחֶלְבָּן.**

ג. הָאָדָם - אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[14]: "וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה[ב]", [מכיון ש] **אֵינוֹ בִּכְלַל מִינֵי חַיָּה בַּעֲלַת פַּרְסָה; לְפִיכָךְ** [אכילת בשר אדם] **אֵינוֹ בִּלֹּא תַעֲשֶׂה. וְהָאוֹכֵל מִבְּשַׂר הָאָדָם אוֹ מֵחֶלְבּוֹ, בֵּין מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת - אֵינוֹ לוֹקֶה. אֲבָל • אָסוּר הוּא בַּעֲשֵׂה, שֶׁהֲרֵי מָנָה הַכָּתוּב שִׁבְעַת מִינֵי חַיָּה וְאָמַר בָּהֶן: "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ"[15] - הָא כָּל שֶׁהוּא חוּץ מֵהֶן[ג], לֹא תֹאכְלוּ; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה הוּא.**

השגת הראב"ד
אבל. . חיה א"א ואם כן למה אמרו (כתובות ס. ושי"נ) בדמו שאפילו מצות פרוש אין בו.

ב) כלומר, למרות שהפסוק קורא לו 'נפש חיה' ואין באדם סימני טהרה – באכילת בשר אדם לא עוברים על לא תעשה של "את זה לא תאכלו... וממפריסי הפרסה", מכיוון שהתורה כותבת שהחיות הנכללות במצוות הלא תעשה הן מסוג בעלי החיים שיש ביניהם מפריסי פרסה, ואילו במין האדם אין מפריסי פרסה, ולכן אינו כלול באיסור.
ג) אפילו ממינים כאלו שאין בסוגם מפריסי פרסה.

ד. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר עוֹף טָמֵא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[16]: "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף, לֹא יֵאָכְלוּ"; וַהֲרֵי עָבַר עַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[17]: "כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ" - הָא טְמֵאָה, לֹא תֹאכֵלוּ. וְכֵן הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִדָּג טָמֵא - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[18]: "וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם, מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ"; וְעָבַר עַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[19]: "כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ" - מִכְּלָל שֶׁאֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת, לֹא יֵאָכֵל. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא, אוֹ בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה, אוֹ עוֹף טָמֵא - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה.

14. בראשית, ב, ז. 15. ויקרא-שמיני, יא, ב. 16. ויקרא-שמיני, יא, יג. 17. דברים-ראה, יד, יא. 18. ויקרא-שמיני, יא, יא. 19. דברים-ראה, יד, ט.

ה. חָגָב טָמֵא, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל שֶׁרֶץ הָעוֹף; וְהָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[20]: "וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף, טָמֵא הוּא לָכֶם, לֹא יֵאָכְלוּ". וְאֵיזֶה הוּא שֶׁרֶץ הָעוֹף? כְּגוֹן זְבוּב וְיַתּוּשׁ וּדְבוֹרָה וְצִרְעָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ד) בשפה המדוברת בזמן הרמב"ם, לא השתמשו במילה 'בשר' ביחס לדגים וחגבים, לכן בדיני אכילתם הרמב"ם משתמש במילה החילופית 'שרץ'.

ו. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[21]: "וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - שֶׁקֶץ הוּא, לֹא יֵאָכֵל". וְאֵיזֶה הוּא שֶׁרֶץ הָאָרֶץ? כְּגוֹן חֹלֶד וְצָב וּנְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים וְחִפּוּשִׁית וְנָקֵד [=מרבה רגלים] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ז. וּשְׁמוֹנָה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה, שֶׁהֵן: "הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב .. וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְטָאָה, וְהַחֹמֶט וְהַתִּנְשֶׁמֶת"[22] - הָאוֹכֵל [–לאחר שמתו] מִכְּשָׁרָם [שיעור נפח] כַּעֲדָשָׁה, לוֹקֶה; שִׁעוּר אֲכִילָתָן, כְּשִׁעוּר טֻמְאָתָן. וְכֻלָּן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְכַעֲדָשָׁה[ה].

ה) כלומר, איסור האכילה והעונש קיימים גם באכילת כמה חתיכות קטנות משרצים שונים, אם הנפח של כולם יחד הוא 'עדשה'.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָכַל מֵהֶן אַחַר מִיתָתָן. אֲבָל הַחוֹתֵךְ אֵבֶר מִן הַחַי מִן אֶחָד מֵהֶן, וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה עָלָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּזַּיִת[ו]; וְכֻלָּן מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת. אֲבָל אֵבֶר שָׁלֵם מִן הַשֶּׁרֶץ אַחַר שֶׁמֵּת - אֵינוֹ לוֹקֶה עָלָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּעֲדָשָׁה[ז].

ו) איסור אכילת שיעור עדשה משמונת השרצים, נלמד מגודל השרצים שהנגיעה בהם לאחר מיתתם מטמאה. מובן מכך, שגם איסור אכילת הכמות המזערית של כעדשה מהם, חלה גם כן רק לאחר מיתתם, אבל בעודם בחיים חיים שיעור האכילה מהם האסורה יהיה כמו בשאר האיסורים – כזית. ז) מכיוון שלא מצוי שאבר אחד שלם מהשרץ יהיה בנפח של 'זית', העונש יחול משיעור נפח של עדשה.

ט. דַּם שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים וּבְשָׂרָן מִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם מְחֻבָּר לַבָּשָׂר. וְכֵן דַּם הַנַּחַשׁ[ח] מִצְטָרֵף לִבְשָׂרוֹ לְכַזַּיִת, וְלוֹקֶה עָלָיו - לְפִי שֶׁאֵין בְּשָׂרוֹ חָלוּק מִדָּמוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא[ט]; וְכֵן כֹּל בַּיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר שְׁרָצִים שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין.

ח) שהוא מן השרצים ששיעור איסור אכילתם הוא כזית. ט) שהרי רק שמונת השרצים האמורים בתורה מטמאים.

י. דַּם[י] שְׁרָצִים שֶׁפָּרַשׁ [–נפרד מהבשר], וּכְנָסוֹ [–חיברו חזרה לבשר] וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה עָלָיו בְּכַזַּיִת; וְהוּא, שֶׁיַּתְרוּ בּוֹ מְשׁוּם אוֹכֶל שֶׁרֶץ; אֲבָל אִם הִתְרוּ בּוֹ מְשׁוּם אוֹכֶל דָּם - פָּטוּר [–מעונש], שֶׁאֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל דַּם בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף.

י) אפילו דם של שמונת השרצים ששיעור איסור אכילתם הוא בנפח של עדשה.

יא. וְכָל הַשְּׁעוּרִין וּמַחְלוֹקָתָם [=ההבדלים בשיעור לכל איסור] - הַלָּכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

יב. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִשֶּׁרֶץ הַמַּיִם - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[23]: "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ, וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם"; הֲרֵי כָּלַל בְּלָאוֹ זֶה, שֶׁרֶץ הָאָרֶץ וְשֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם. אֵיזֶה הוּא שֶׁרֶץ הַמַּיִם? אֵלּוּ הַבְּרִיּוֹת הַקְּטַנּוֹת כְּמוֹ הַתּוֹלָעִים וְהָעֲלוּקָה שֶׁבַּמַּיִם, וְהַבְּרִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּיוֹתֵר שֶׁהֵן חַיּוֹת הַיָּם. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - כֹּל שֶׁאֵינוֹ בְּצוּרַת הַדָּגִים לֹא דָּג טָמֵא וְלֹא דָּג טָהוֹר, כְּגוֹן כֶּלֶב הַמַּיִם וְהַדִּלְפוֹן[יא] וְהַצְּפַרְדֵּעַ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

יא) סוג של חיה הנמצאת בים שדומה במראה לאדם ודג יחד.

יג. אֵלּוּ הַמִּינִין הַנִּבְרָאִין בָּאַשְׁפּוֹת וּבְגוּפֵי הַנְּבֵלוֹת, כְּגוֹן רִמָּה וְתוֹלָעָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵינָן נִבְרָאִין מִזֶּכֶר וּנְקֵבָה אֶלָּא מִן הַגְּלָלִים שֶׁהִסְרִיחוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֵן הַנִּקְרָאִין 'רוֹמֶשׂ עַל הָאָרֶץ'; וְהָאוֹכֵל מֵהֶן כַּזַּיִת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[24]: "וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ", וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן פְּרִין וְרְבִין. אֲבָל 'הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ', הוּא שֶׁפָּרֶה וְרָבֶה מִזֶּכֶר וּנְקֵבָה.

יד. אֵלּוּ הַמִּינִין [–תולעים] הַנִּבְרָאִין בַּפֵּרוֹת וּבַמַּאֲכָלוֹת, אִם פֵּרְשׁוּ וְיָצְאוּ לָאָרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ לְתוֹךְ הָאֹכֶל - מִי שֶׁאָכַל מֵהֶן כַּזַּיִת, לוֹקֶה,

20. דברים-ראה, יד, יט. **21.** ויקרא-שמיני, יא, מא. **22.** ויקרא-שמיני, יא, מא. **23.** ויקרא-שמיני, יא, מג. **24.** ויקרא-שמיני, יא, מד.

שֶׁנֶּאֱמַר[25]: "לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - לֹא תֹאכֵלוּם, כִּי שֶׁקֶץ הֵם", לֶאֱסֹר אֵלּוּ שֶׁפֵּרְשׁוּ לָאָרֶץ. אֲבָל אִם לֹא פֵּרְשׁוּ, מֻתָּר לֶאֱכֹל הַפְּרִי וְהַתּוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכוֹ.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהִתְלִיעַ הָאֹכֶל אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר מִן הָאָרֶץ. אֲבָל אִם הִתְלִיעַ וְהוּא מְחֻבָּר [–לעץ או לקרקע] - אוֹתָהּ הַתּוֹלַעַת אֲסוּרָה כְּאִלּוּ פֵּרְשָׁה לָאָרֶץ, [מכיוון] שֶׁעַל הָאָרֶץ נִבְרֵאת; וְלוֹקִין עָלֶיהָ. וְאִם סָפֵק, אֲסוּרָה[יב]; לְפִיכָךְ, כָּל מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְהַתְלִיעַ כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּבְדֹּק הַפְּרִי מִתּוֹכוֹ, שֶׁמָּא יֵשׁ בּוֹ תּוֹלַעַת[יג]. וְאִם שָׁהָה הַפְּרִי אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - אוֹכֵל בְּלֹא בְּדִיקָה, שֶׁאֵין תּוֹלַעַת שֶׁבּוֹ מִתְקַיֶּמֶת שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

יב) הכלל הוא שבספק של איסורים מהתורה מחמירים.
יג) ואם תימצא תולעת בפרי – יהיה אסור מספק כאמור.

טז. פֵּרְשׁוּ [התולעים] לָאֲוִיר וְלֹא נָגְעוּ לָאָרֶץ, אוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ מִקְצָתָן לָאָרֶץ, אוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ אַחַר שֶׁמֵּתוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצֵאת תּוֹלַעַת עַל הַגַּרְעִינָה מִבִּפְנִים, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִתּוֹךְ הָאֹכֶל לְתוֹךְ אֹכֶל אַחֵר - כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין מִסָּפֵק, וְאֵין[יד] לוֹקִין עֲלֵיהֶן.

יד) עונש המלקות (בשונה מהאיסור עצמו) מתבטל במצב של ספק.

יז. תּוֹלַעַת הַנִּמְצֵאת בְּמְעֵי הַדָּגִים, וּבַמַּח שֶׁבְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה[טו], וְהַנִּמְצֵאת בַּבָּשָׂר[טז] - אֲסוּרָה; אֲבָל • דָּג מָלִיחַ שֶׁהִתְלִיעַ, חֲרֵי הַתּוֹלַעַת שֶׁבּוֹ מֻתֶּרֶת[יז], שֶׁהֵן [–התולעים שבדג] כְּפֵרוֹת שֶׁהִתְלִיעוּ אַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִן הָאָרֶץ, שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָן כֻּלָּן כְּאַחַת בְּתוֹלַעַת שֶׁבְּתוֹכָן.

השגת הראב"ד
אבל . . מותרת א"א שבוש הוא זה שאף בשר מליח תולעתו מותרת אבל מה שאמרו מורנא דבשרא אסירי דכוורי שריין תולעים שהיו בו מחיים קאמר ודכוורי שרי דחיי הדגים כמיתתן דמו.

טו) תולעים הנמצאים במקומות הללו, בוודאי לא נוצרו בהם, אלא נכנסו דרך הנחיריים וכדומה. טז) שבוודאי נוצרה לאחר שהבהמה נשחטה, והשחיטה בלבד מתירה את הבהמה ואת מה שבתוכה. יז) בתנאי שעדיין נמצאת על הדג.

וְכֵן הַמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים שֶׁהִשְׁרִיצוּ [–שנוצרו מהם שרצים] - חֲרֵי אוֹתָן שְׁרָצִים מֻתָּרִין לִשְׁתּוֹת עִם הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר[26]: "כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ, וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ" - אוֹתָם תֹּאכְלוּ; כְּלוֹמַר, בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים הוּא שֶׁאַתָּה אוֹכֵל אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְאֵין אַתָּה אוֹכֵל אֶת שֶׁאֵין לוֹ; אֲבָל בַּכֵּלִים - בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּין שֶׁאֵין לוֹ, מֻתָּר.

יח. שֶׁרֶץ הַמַּיִם הַנִּבְרָא בַּבּוֹרוֹת בַּשִּׁיחִין וּבַמְּעָרוֹת - הוֹאִיל וְאֵינָן מַיִם נוֹבְעִין, וַהֲרֵי הֵן עֲצוּרִין [=מכונסים] - הֲרֵי הֵן כַּמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים[יח], וּמֻתָּר; וְשׁוֹחֶה [=מתכופף] וְשׁוֹתֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע, וְאַף עַל פִּי שֶׁבּוֹלֵעַ בְּשָׁעַת שְׁתִיָּה מֵאוֹתָן הַשְּׁרָצִים הַדַּקִּים.

יח) בשונה ממים שבחריצים שאינם עומדים במקום אחד אלא זזים, ודינם כמו ים שהשרץ הנוצר מהם אסור.

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא פָרְשׁוּ מִמְּקוֹם בְּרִיָּתָן. אֲבָל אִם פֵּרַשׁ הַשֶּׁרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לְתוֹךְ הַכְּלִי אוֹ לְתוֹךְ הַבּוֹר, אָסוּר. פֵּרַשׁ לְדָפְנֵי הֶחָבִית, וְחָזַר וְנָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הַשֵּׁכָר - מֻתָּר[יט]; וְכֵן אִם פָּרַשׁ לְדָפְנֵי הַבּוֹר אוֹ הַמְּעָרָה, וְחָזַר לַמַּיִם - מֻתָּר.

יט) מכיוון שדרך גדילתו היא לזוז בתוך החבית או הכלי בו נמצאים המים.

כ. הַמְסַנֵּן אֶת הַיַּיִן אוֹ אֶת הַחֹמֶץ אוֹ אֶת הַשֵּׁכָר, וְאָכַל מִן הַיְּבֵחוּשִׁין אוֹ הַיַּתּוּשִׁין וְהַתּוֹלַעַת שֶׁסִּנֵּן - לוֹקֶה מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם [–ביבחושים], אוֹ שֶׁרֶץ הָעוֹף וְשֶׁרֶץ הַמַּיִם [–ביתושים][כ], וַאֲפִלּוּ חָזְרוּ לַכְּלִי אַחַר שֶׁסִּנְּנָן; שֶׁהֲרֵי פָּרְשׁוּ [–בוודאות] מִמְּקוֹם בְּרִיָּתָן. אֲבָל אִם לֹא סִנֵּן, שׁוֹתֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע [–אינו צריך לחשוש שפרשו], כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ.

כ) יתוש בדרך כלל נחשב שרץ העוף, אך מכיוון שכאן הוא גדל במים באכילתו מתחייבים במלקות גם בגלל הלאו של שרץ המים.

כא. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ בְּפֶרֶק זֶה, 'הָאוֹכֵל כַּזַּיִת' - בְּשֶׁאָכַל כַּזַּיִת מִבְּרִיָּה גְּדוֹלָה, אוֹ שֶׁצָּרַף מְעַט מִבְּרִיָּה זוֹ וּמְעַט מִבְּרִיָּה זוֹ שֶׁבְּמִינָהּ[כא] עַד שֶׁאָכַל כַּזַּיִת. אֲבָל הָאוֹכֵל בְּרִיָּה טְמֵאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כֻּלָּהּ [–שלימה] - חֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה פְּחוּתָה מִכַּחֲרָדָל [–שגרגרו זעיר], בֵּין שֶׁאָכְלָהּ מֵתָה, בֵּין שֶׁאָכְלָהּ חַיָּה; וַאֲפִלּוּ סָרְחָה [והרקיבה] הַבְּרִיָּה וְנִשְׁתַּנְּתָה צוּרָתָהּ[כב] - הוֹאִיל וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ, לוֹקֶה.

25. ויקרא-שמיני, יא, מב. 26. ויקרא-שמיני, יא, ט.

כא) בתנאי שאיסורם נלמד מאותו לאו. כב) אך עדיין ראויה למאכל ולא התרסקה לגמרי (יתבאר בפרק י"ד).

כב נִמְלָה שֶׁחָסְרָה אֲפִלּוּ אַחַת מִרַגְלֶיהָ, אֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ אֶלָּא בְּכַזַּיִת.

לְפִיכָךְ[כג], הָאוֹכֵל זְבוּב שָׁלֵם אוֹ יַתּוּשׁ שָׁלֵם, בֵּין חַי בֵּין מֵת - לוֹקֶה מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף.

כג) מכיוון שבאכילת ברייה שלימה אין משמעות לגודל ונפח היצור.

כג. הֲרֵי[כד] שֶׁהָיְתָה הַבְּרִיָּה מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף וּמִשֶּׁרֶץ הַמַּיִם וּמִשֶּׁרֶץ הָאָרֶץ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ לָהּ כְּנָפַיִם[כה] וְהִיא מְהַלֶּכֶת עַל הָאָרֶץ כִּשְׁאָר שְׁרָצִים[כו] וְהָיְתָה רָבָה בַּמַּיִם[כז], וַאֲכָלָהּ - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת; וְאִם הָיְתָה יֶתֶר עַל זֶה מִן הַמִּינִין שֶׁנִּבְרְאוּ בַּפֵּרוֹת, לוֹקֶה עָלֶיהָ אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת; וְאִם הָיְתָה מִן הַמִּינִין שֶׁפְּרִין וְרָבִין, לוֹקֶה חָמֵשׁ. וְאִם הָיְתָה מִכְּלַל עוֹף טָמֵא יֶתֶר עַל הָרְוָיָתָהּ מִשֶּׁרֶץ הָעוֹף, לוֹקֶה עָלֶיהָ שֵׁשׁ מַלְקִיּוֹת: מִשּׁוּם עוֹף טָמֵא, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, וּמִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַמַּיִם, וּמִשּׁוּם רוֹמֶשׂ עַל הָאָרֶץ, וּמִשּׁוּם תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת; בֵּין שֶׁאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ, בֵּין שֶׁאָכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת. לְפִיכָךְ, הָאוֹכֵל • נִמְלָה הַפּוֹרַחַת הַגְּדֵלָה בַּמַּיִם, לוֹקֶה חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת.

השגת הראב"ד

האוכל . . במים א"א המאסף הזה אסף דברים שאינם בעולם שלא שמענו מימינו נמלה גדלה במים ולא שרץ העוף גדל במים, ואם בשביל ששולין דגים ואוכלין טעות הוא בידו ואילו מצאו חכמים מין זה לא היו משנים מפוטיתא לנמלה ומנמלה לצרעה.

כד) שיטת הרמב"ם היא שאיסור לאו שנכתב בתורה כמה פעמים – לוקים עליו פעם אחת בלבד, ולכן כאן הרמב"ם מסביר שבכל אחד מהשרצים שימנה יש תכונות שונות שעל כל אחת מהן יש לאו אחר, ולכן כאן יהיה עונש מלקות על כל לאו ולאו בנפרד. כה) שיכולה לעוף בהן ואסורה בלאו של 'שרץ העוף'. כו) ההולכים על הקרקע, ולכן היא נכללת בלאו של "בכל השרץ השורץ על הארץ". כז) ומצד זה נוסף בה הלאו של 'שרץ המים'.

כד. רִסְקָ[כח] נְמָלוֹת, וְהֵבִיא אַחַת שְׁלֵמָה וְצָרְפָהּ לְאֵלּוּ שֶׁנִּתְרַסְּקוּ, וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כַּזַּיִת, וַאֲכָלָן - לוֹקֶה שֵׁשׁ מַלְקִיּוֹת: חָמֵשׁ מִשּׁוּם הַנִּמְלָה הָאַחַת, וְאַחַת מִשּׁוּם כַּזַּיִת מִנִּבְלַת הַטְּמֵאִים.

כח) הריסוק משנה את הנמלה לגמרי, ולאחריו כבר אינה נחשבת כלל לבריה שלימה.

~ יום שישי ג' כסלו ~

פֶּרֶק ג

דין מאכל היוצא מדבר האסור, דיני כשרות הביצים.

א. כָּל מַאֲכָל הַיּוֹצֵא מִמִּין מִן הַמִּינִין הָאֲסוּרִין שֶׁלּוֹקִין עַל אֲכִילָתָן[א] - הֲרֵי אוֹתוֹ הַמַּאֲכָל אָסוּר בַּאֲכִילָה מִן הַתּוֹרָה, כְּגוֹן חֶלֶב בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים וּבֵיצֵי עוֹף וְדָג הַטְּמֵאִים, שֶׁנֶּאֱמַר[27]: "וְאֶת בַּת הַיַּעֲנָה" - זוֹ בֵּיצָתָהּ; "וְהוּא הַדִּין לְכָל הָאָסוּר כְּיַעֲנָה [–כל החיות הטמאות], וּלְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לַבֵּיצָה [–מאכלים היוצאים מגופם].

א) דברים שאיסורם ב'לא תעשה'.

ב. חֶלֶב הָאָדָם מֵתָר בַּאֲכִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשַׂר הָאָדָם אָסוּר בַּאֲכִילָה; כְּבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה[ב].

ב) והתבאר בהלכה הקודמת שהכלל 'כל היוצא מן הטמא – טמא', חל רק בדברים האסורים ב'לא תעשה'.

ג. דְּבַשׁ דְּבוֹרִים וּדְבַשׁ צְרָעִים - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתַּמְצִית גּוּפָן, אֶלָּא כּוֹנְסִין [=אוספות] אוֹתוֹ מֵעַל הָעֲשָׂבִים בְּתוֹךְ פִּיהֶן וּמְקִיאוֹת אוֹתוֹ בַּכַּוָּרֶת כְּדֵי שֶׁיִּמְצָאוּ אוֹתוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים.

השגת הראב"ד

אלא . . ושותה א"א הא למדת שאין בבשר האדם אפילו איסור עשה, ומה שאמר כיונק שקץ (לפי שאינו עומד לאכילה שאינו בר יונק שקץ אלא כיונק שקץ) בין תבין.

ד. אַף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב הָאָדָם מֻתָּר, אָסְרוּ חֲכָמִים לְגָדוֹל לִינֹק אוֹתוֹ מִן הַשַּׁדַּיִם; אֶלָּא • חוֹלֶבֶת אִשָּׁה לְתוֹךְ הַכְּלִי, וְשׁוֹתֶה. וְגָדוֹל שֶׁיָּנַק מִן הַשַּׁד - [–דינו] כְּיוֹנֵק שֶׁרֶץ, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ה. יוֹנֵק תִּינוֹק וְהוֹלֵךְ, אֲפִלּוּ אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים. וְאִם גְּמָלוּהוּ וּפָרַשׁ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יֶתֶר מֵחֲמַת בֶּרְיוֹ [=כשהוא בריא] וְלֹא מֵחֲמַת חֹלִי - אֵינוֹ חוֹזֵר וְיוֹנֵק; וְהוּא שֶׁגְּמָלוּהוּ אַחַר אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ; אֲבָל בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - אֲפִלּוּ גְּמָלוּהוּ חֹדֶשׁ אוֹ שְׁנַיִם - מֻתָּר לַחֲזוֹר וְלִינֹק, עַד סוֹף אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ[ג].

ג) כלומר, היונק ברציפות מותר אפילו ארבע או חמש שנים, אבל אם הפסיק לינוק לפני שהגיע לגיל של 24 חודשים, מותר לו לחזור ולינוק עד שיגיע לגיל של 24 חודשים שלמים.

27. ויקרא-שמיני, יא, טז.

ו. אַף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה וּבִיצֵי עוֹף טָמֵא אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה, אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר[28]: "מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ" - עַל הַבָּשָׂר הוּא לוֹקֶה, וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל הַבֵּיצָה וְעַל הֶחָלָב; וַהֲרֵי הָאוֹכֵל אוֹתָן [דינו] **כְּאוֹכֵל** [מדבר האסור] **חֲצִי שִׁעוּר - שֶׁהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, וְאֵינוֹ לוֹקֶה. אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.**

ז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁהָאוֹכֵל בֵּיצֵי דָּגִים טְמֵאִים הַנִּמְצָאִין בְּמֵעֵיהֶן - כְּאוֹכֵל קִרְבֵי דָּגִים[ד], וְלוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה; וְכֵן בֵּיצֵי הָעוֹף הַתְּלוּיוֹת בָּאֶשְׁכּוֹל שֶׁעֲדַיִן לֹא פָּרְשׁוּ וְנִגְמְרוּ[ה] - הָאוֹכֵל אוֹתָן לוֹקֶה, כְּאוֹכֵל בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁלָּהֶן.

ד) מכיוון שהם נמצאים בתוך גוף הדג ללא קליפה, הם נחשבים כחלק מבשר הדג. ה) כלומר, שהן באמצע תהליך היווצרותן ועדיין מחוברות לבשר העוף.

ח. בֵּיצַת עוֹף טָמֵא שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ, וַאֲכָלָהּ - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף[ו]; אֲבָל בֵּיצַת עוֹף טָהוֹר שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוֹחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ, וַאֲכָלָהּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[ז].

ו) היות שעדיין הוא לא נעשה אפרוח לחלוטין, הוא עדיין לא נחשב עוף ממש אלא שרץ העוף. ז) מכיוון שלפני יציאת האפרוח מהביצה, חכמים אסרו את אכילתה.

ט. נִמְצָא עָלֶיהָ קֹרֶט [=טיפת] **דָּם - אִם עַל הַחֶלְבּוֹן, זוֹרֵק אֶת הַדָּם וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁאָר[ח]; וְאִם עַל הַחֶלְמוֹן, אֲסוּרָה כֻּלָּהּ[ט]. בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת[י], הַנֶּפֶשׁ הַיָּפָה** [=שאינו נגעל ממנה] **תֹּאכַל.**

ח) מפני שהוולד עדיין לא התפשט לכל חלקי הביצה. ט) מכיוון שהוולד התפשט כבר בכל הביצה. י) שלא נוצרה מהזיווג עם הזכר, אלא התרנגולת התחממה מהקרקע ועל ידי כך יצרה ביצים (באופן גידול כזה לא יכולים לגדול מהביצים אפרוחים).

י. אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפַּתְּחוּ עֵינָיו, מֻתָּר[יא] לְאָכְלוֹ.

יא) בתנאי שיצא מהביצה לאוויר העולם, אך לפני כן נחשב כמו שרץ העוף כפי שהתבאר בהלכה ח'.

בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁנִּטְרְפָה, חֶלְבָּהּ אָסוּר כַּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה; וְכֵן בֵּיצַת עוֹף טָהוֹר שֶׁנִּטְרַף, כְּבֵיצַת עוֹף טָמֵא. נִתְנַבֵּל הָעוֹף - אִם נִמְצֵאת בּוֹ בֵּיצָה גְּמוּרָה פְּנִימִית מֻתֶּרֶת בַּשּׁוּק, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

יא. אֶפְרוֹחַ • שֶׁל בֵּיצַת טְרֵפָה - מֻתָּר, שֶׁאֵין מִינוֹ טָמֵא[יב]. הָיָה הָעוֹף סָפֵק טְרֵפָה - כָּל הַבֵּיצִים שֶׁתֵּלֵד בַּעֲרָמָה [=בקבוצה] **רִאשׁוֹנָה[יג], מֻשְׁהִין אוֹתָן[יד]: אִם טָעֲנָה עֲרֵמָה שְׁנִיָּה וְהִתְחִילָה לֵילֵד, הֲתִרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת[טו]; וְאִם לֹא יָלְדָה, הֲרֵי הֵן אֲסוּרוֹת.**

השגת הראב"ד

אפרוח . . טמא א"א מה ראה לשנות הטעמים שפירשו בו חכמים שהם מתוקנין יותר מכולם כי ביצת טרפה אינה ממין טמא ואסורה והטעם שפירשו בו לאימת קא גביל לכי קא מסרחא וכי מסרח עפרא בעלמא הוא.

יב) כלומר, מכיוון שמין העוף טהור – האפרוח שיוצא ממנו יהיה גם טהור. הסיבה שמותר למרות שיצא מעוף שנטרף היא, מכיוון שביציאה מהביצה הוא נפרד לחלוטין ממנה וכבר אינו נחשב חלק מגופו של העוף שנטרף. יג) והיו במעיה בזמן שנוצר בה הספק. יד) לאחר שנגמרה הטלת כל הביצים של הקבוצה הראשונה, מחכים עשרים ואחד יום – משך זמן עיבורה של התרנגולת. טו) כי טריפה אינה יכולה להתעבר מחדש ולייצר ביצים חדשות (אבל יכולה לסיים את יצירת הביצים הישנות שכבר התחילו להיווצר במעיה), ומכיוון שייצרה ביצים נוספות התברר שהביצים הראשונות אינן טריפה.

יב. חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֵינוֹ נִקָּפֶה [=מתגבן] **וְעוֹמֵד כַּחֵלֶב הַטָּהוֹרָה; וְאִם נִתְעָרֵב חֵלֶב טָהוֹרָה בַּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה - כְּשֶׁתַּעֲמִיד** [=כשתגבן] **אוֹתוֹ - יַעֲמֹד חֵלֶב הַטָּהוֹרָה, וְיֵצֵא חֵלֶב הַטְּמֵאָה עִם הַקּוֹס** [=שיירי חלב] **שֶׁל גְּבִינָה.**

יג. וּמִפְּנֵי זֶה יִתֵּן הַדִּין, שֶׁכָּל חָלָב הַנִּמְצָא בְּיַד גּוֹי[טז] אָסוּר, שֶׁמָּא עֵרַב בּוֹ חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה; וּגְבִינַת הַגּוֹיִם מֻתֶּרֶת, שֶׁאֵין חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה מִתְגַּבֵּן. אֲבָל • בִּימֵי חַכְמֵי מִשְׁנָה גָּזְרוּ עַל גְּבִינַת הַגּוֹיִם, וַאֲסָרוּהָ מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּעוֹר הַקֵּבָה שֶׁל שְׁחִיטָתָן שֶׁהִיא נְבֵלָה.

השגת הראב"ד

אבל . . שמעמידין א"א וכמה טעמים אחרים יצאו עליה לאסרה, משום חלב טמא דאיכא דקאי ביני איטפי, ומפני שמחליקין פניה בשומן חזיר, ואם תאמר הני מילי ביבשה אבל בלחה ליכא למיחש, לאיי איכא, ואני שמעתי באזני, מעתה מה שהורו הגאונים בגבינה שהעמידוה בעשבים והם נכרים בגבינה מן הדין היא אסורה ולא מגזרה.

טז) ויהודי לא ראה אם הוא נחלב מבהמה טהורה.

וְאִם תֹּאמַר: 'וַהֲלֹא עוֹר הַקֵּבָה דָּבָר קָטָן הוּא עַד מְאֹד

28. ויקרא-שמיני, יא, ח.

בֶּחָלָב שֶׁעָמַד בּוֹ, וְלָמָּה לֹא יִבָּטֵל בְּמִעוּטוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמַּעֲמִיד אֶת הַגְּבִינָה; וְהוֹאִיל[יז] וְדָבָר הָאָסוּר הוּא שֶׁהֶעֱמִיד, הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יז) דיני דבר המעמיד יתבארו בפרק ט׳.

יד. גְּבִינָה שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ הַגּוֹיִם בָּעֲשָׂבִים, אוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת כְּגוֹן שְׂרַף תְּאֵנִים, וַהֲרֵי הֵן נִקָּרִין בַּגְּבִינָה - הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים שֶׁהִיא אֲסוּרָה; שֶׁכְּבָר גָּזְרוּ עַל כָּל גְּבִינַת הַגּוֹיִם, בֵּין שֶׁהֶעֱמִידוּהָ בְּדָבָר אָסוּר בֵּין שֶׁהֶעֱמִידוּהָ בְּדָבָר מֻתָּר - גְּזֵרָה[יח], מִשּׁוּם שֶׁהֶעֱמִידוּהָ בְּדָבָר אָסוּר.

יח) מכיוון שדרכם הרגילה הייתה להעמיד את הגבינה בקיבת נבילה, חכמים אסרו את כל גבינות הגויים לחלוטין ללא החרגות.

טו. הָאוֹכֵל גְּבִינַת הַגּוֹיִם, אוֹ חֶלֶב שֶׁחַלָּבוּהוּ [–שחלבו מבהמה טהורה] **וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ** [–מלקות מדרבנן]**. הַחֻמְאָה שֶׁל גּוֹיִם - מִקְצָת גְּאוֹנִים הִתִּירוּהָ, שֶׁהֲרֵי לֹא גָּזְרוּ עַל הַחֻמְאָה, וַחֲלֵב הַטְּמֵאָה אֵינוֹ עוֹמֵד[יט]; וּמִקְצָת גְּאוֹנִים אֲסָרוּהָ, מִפְּנֵי צְחוּחֵי** [=טיפות זעירות] **חָלָב שֶׁיִּשָּׁאֵר בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הַקּוֹס** [–הנוזל] **שֶׁבַּחֻמְאָה אֵינוֹ מְעֹרָב[כ] עִם הַחֻמְאָה כְּדֵי שֶׁיִּבָּטֵל בְּמִעוּטוֹ, וְכָל חָלָב שֶׁלָּהֶן חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵרַב בּוֹ חֲלֵב טְמֵאָה.**

יט) הטיפות הזעירות של החלב הטמא שנשארו בה, אינן אוסרות מכיוון שהן שבטלו ברוב. כ) שטיפות החלב האסורות ניכרות בחמאה (שהיא חומר מוצק) רק שאין אפשרות להפרידן, והכלל הוא שאיסור בטל ברוב רק אם התחבר לדבר המותר.

טז. יֵרָאֶה• לִי, שֶׁאִם לָקַח חֻמְאָה מִן הַגּוֹיִם, וּבִשְׁלָהּ עַד שֶׁהָלְכוּ לָהֶן צְחוּחֵי חָלָב [–התאדו מהחום] **- הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[כא].**

השגת הראב"ד

יראה . . חלב א"א הכל הבל ורעות רוח שכל האיסורין שנוהגין בגבינה נוהגין בחמאה, ומה שכתב שהלך האיסור ונתמעט ונתבטל, כמה מכוער הדבר שנקנה מהם חשש איסור מפני בטולו ברוב.

שֶׁאִם תֹּאמַר: 'נִתְעָרְבוּ עִמָּהּ וְנִתְבַּשֵּׁל הַכֹּל', בָּטֵלוּ בְּמִעוּטָן. אֲבָל הַחֻמְאָה שֶׁבִּשְּׁלוּ אוֹתָהּ גּוֹיִם - אֲסוּרָה מִשּׁוּם גְּעוּלֵי גּוֹיִם[כב], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

כא) אפילו לשיטות שאסרו חמאת גויים כמובא בהלכה הקודמת, כאן יתירו את החמאה לכתחילה, מכיוון שבמקרה כזה יש כמה סיבות יחד: א. אין וודאות שהיה חלב טמא בחמאה, ב. אפילו אם היה – יתכן שבמהלך היווצרות החמאה הטיפות האסורות נשפכו, ג. אפילו אם נשארו ניתן להניח שהתאדו בבישול ולכן החמאה מותרת לכתחילה לפי כל השיטות. כב) פליטת איסור מהכלי של הגוי, יתבאר בהרחבה בפרק יז.

יז. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁשַׂב בְּצַד הָעֵדֶר שֶׁל גּוֹי, וְהָלַךְ הַגּוֹי וְהֵבִיא לוֹ חָלָב מִן הָעֵדֶר [–חלב עבור היהודי את הבהמה] **- אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּעֵדֶר בְּהֵמָה טְמֵאָה - הֲרֵי זוֹ מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאָה אוֹתוֹ חוֹלֵב: וְהוּא** [=בתנאי]**, שֶׁיָּכוֹל לִרְאוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא חוֹלֵב כְּשֶׁיַּעֲמֹד, שֶׁהַגּוֹי מִתְיָרֵא לַחְלֹב מִן הַטְּמֵאָה, שֶׁמָּא יַעֲמֹד וְיִרְאֶה אוֹתוֹ.**

יח. בֵּיצָה שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ בַּדִּין [=עגולים ככדור]**, אוֹ שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ חַדִּין, אוֹ שֶׁהָיָה חֶלְמוֹן מְחוּץ וְחֶלְבּוֹן מִבִּפְנִים - בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָמֵא; רֹאשָׁהּ אֶחָד כַּד וְרֹאשָׁהּ אֶחָד חַד, וְחֶלְבּוֹן מִבַּחוּץ וְחֶלְמוֹן מִבִּפְנִים - אֶפְשָׁר שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָמֵא, וְאֶפְשָׁר שֶׁהִיא בֵּיצַת עוֹף טָהוֹר[כג].**

כג) מכיוון שסימני הביצים לא הובאו בתורה, איננו סומכים עליהם לחלוטין והדבר נשאר בספק.

השגת הראב"ד

לפיכך . . שמוכרה א"א דבריו אינם אלא בישראל שאינו מוחזק בנאמנות אבל מוחזק בנאמנות שאינו מכניס עצמו על הספק לוקחין ממנו בסתם.

לְפִיכָךְ•, שׁוֹאֵל לַצַּיָּד הַיִּשְׂרְאֵלִי[כד] שֶׁמּוֹכְרָהּ, אִם אָמַר לוֹ: 'שֶׁל עוֹף פְּלוֹנִי הוּא, וְעוֹף טָהוֹר הוּא' - סוֹמֵךְ עָלָיו; וְאִם אָמַר לוֹ: 'שֶׁל עוֹף טָהוֹר הוּא', וְלֹא אָמַר לוֹ שְׁמוֹ - אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלָיו.

כד) צייד גוי אינו נאמן כמבואר בהלכה הבאה.

יט. לְפִיכָךְ, אֵין לוֹקְחִין בֵּיצִים מִן הַגּוֹיִם, אֶלָּא אִם הָיָה מַכִּיר אוֹתָן, וְיֵשׁ לוֹ בָּהֶן טְבִיעוּת עַיִן שֶׁהֵן בֵּיצֵי עוֹף פְּלוֹנִי הַטָּהוֹר; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא הֵן בֵּיצֵי טְרֵפָה. וְאֵין לוֹקְחִין מִן הַגּוֹיִם בֵּיצָה טְרוּפָה כְּלָל[כה].

כה) אפילו אם מזהה בוודאות שהיא מעוף טהור, מחשש שהעוף נטרף ויהודי מכר את ביצתו לגוי.

כ. בֵּיצֵי דָגִים, סִימָנֵיהֶן כְּסִימָנֵי בֵּיצֵי הָעוֹף: אִם הָיוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהָ חַדִּין, אוֹ כַּדִּין - טְמֵאִין. אֶחָד כַּד וְאֶחָד חַד, שׁוֹאֵל לַיִּשְׂרְאֵלִי הַמּוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ: 'אֲנִי מְלַחְתִּים[כו] וְהוֹצֵאתִים מִדָּג טָהוֹר' - אוֹכֵל עַל פִּיו[כז]; וְאִם אָמַר לוֹ: 'טְהוֹרִין הֵן' - אֵינוֹ נֶאֱמָן[כח], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָדָם שֶׁהֶחְזַק בְּכַשְׁרוּת.

כו) מכיוון שדגים מלוחים מיובאים ממקומות רחוקים ויש

חשש שהתערבבו בדרך גם ביצי דג טמא, חכמים תיקנו שיעיד שהוא בעצמו מלח אותם ויודע שהן מדג טהור בוודאות, אך בעופות מספיק שיאמר שהן מעוף טהור. כז) בתנאי שאינו חשוד למכור בערבוב מאכלים טמאים וטהורים יחד. כח) מפני שעל הסימנים בלבד איננו סומכים כפי שהתבאר בביצי עופות.

כא. וְכֵן אֵין לוֹקְחִין גְּבִינָה וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בָּהֶן סִימָן [–שהן כשרות], אֶלָּא מִיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁהֶחְזַק בְּכַשְׁרוּת; אֲבָל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהָיְתָה רַבָּה לְיִשְׂרָאֵל, לוֹקְחִין מִכָּל יִשְׂרְאֵלִי שֶׁבָּהּ[כט]. וְהֶחָלָב לוֹקְחִין אוֹתוֹ מִכָּל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם.

כט) אך בזמן שרוב תושבי ארץ ישראל גויים, חוששים שהישראלי שאינו מוחזק בכשרות קנה מגוי.

כב. הַכּוֹבֵשׁ דָּגִים טְמֵאִים, צִירָן • אָסוּר; אֲבָל צִיר חֲגָבִים טְמֵאִים מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן [–בחגבים] לַחְלוּחִית. לְפִיכָךְ, אֵין לוֹקְחִין צִיר מִן הַגּוֹיִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דָּג טָהוֹר מְשׁוֹטֵט בּוֹ, אֲפִלּוּ דָּג אֶחָד.

השגת הראב"ד
צירן . . מותר א"א ציר חגבים טהור בירושלמי שאינו מכשיר.

כג. גּוֹי שֶׁהֵבִיא עֲרֵבָה [=ספינה קטנה] מְלֵאָה חֲבִיּוֹת פְּתוּחוֹת שֶׁל צִיר, וְדָג אֶחָד טָהוֹר בְּאַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן מֻתָּרוֹת[ל]; הָיוּ סְתוּמוֹת - פָּתַח אַחַת מֵהֶן וְנִמְצָא בָּהּ דָּג טָהוֹר, שְׁנֵיָּה וְנִמְצָא בָּהּ טָהוֹר - כֻּלָּן מֻתָּרוֹת[לא]; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁוֹ שֶׁל דָּג וְשִׁדְרוֹ קָיֵם, כְּדֵי [–באופן] שֶׁיִּהְא נָכָר שֶׁהוּא דָּג טָהוֹר[לב].

ל) ומתייחסים לכל החביות הפתוחות כחבית אחת, מפני שאדם עשוי להעביר את הדג מחבית אחת לשנייה. לא) מכיוון שנמצא דג טהור בשתי חביות שנפתחו בצורה אקראית, מוכח שבכולן יש ציר של דגים טהורים והן מותרות. לב) כי לדגים טמאים אין שדרה, וצורת ראשיהם היא אחרת מצורת ראשי הדגים הטהורים.

לְפִיכָךְ, אֵין לוֹקְחִין דָּגִים מְרֻצָּצִין מְלוּחִין מִן הַגּוֹיִים, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'טָרִית טְרוּפָה'; וְאִם הָיָה רֹאשׁ הַדָּג וְשִׁדְרוֹ נָכָר - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְרֻצָּץ, מֻתָּר לִלְקֹחַ אוֹתוֹ מִן הַגּוֹיִים.

כד. גּוֹי שֶׁהֵבִיא גָּרָב [=כד גדול] שֶׁל חֲתִיכוֹת דָּג שֶׁחִתּוּכָן שָׁוֶה[לג], וְהֵן נִפְרִין שֶׁכֻּלָּן מִין אֶחָד, וּמָצָא בַּחֲתִיכָה אַחַת מֵהֶן קַשְׂקֶשֶׂת - חֲבֵרֶיהָ כֻּלָּן מֻתָּרוֹת.

לג) אבל אם צורת החיתוך שלהם שונה מהחתיכות עם הקשקשים – אסורות.

~ שבת קודש ד' כסלו ~

פֶּרֶק ד

דיני נבלות, נפלים וטרפות.

א. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר בְּהֵמָה שֶׁמֵּתָה, אוֹ חַיָּה שֶׁמֵּתָה, אוֹ עוֹף שֶׁמֵּת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[29]: "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה". וְכֹל שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה כָּרָאוּי, חֲרֵי זוֹ מֵתָה. וּבְהֵלְכוֹת שְׁחִיטָה יִתְבָּאֵר [–מהי] הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִיא כָּרָאוּי וְשֶׁאֵינָהּ כָּרָאוּי.

ב. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם נְבֵלָה [וטרפה ואבר מן החי] אֶלָּא מִינִין טְהוֹרִין בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לִשְׁחִיטָה[א], וְאִם נִשְׁחֲטוּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, יִהְיוּ מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. אֲבָל מִינִין טְמֵאִין, שֶׁאֵין שְׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהֶן - בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטָה, בֵּין שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ, בֵּין שֶׁחָתַךְ בָּשָׂר מִן הַחַי מִמֶּנָּה, וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם נְבֵלָה וּטְרֵפָה, אֶלָּא מִשּׁוּם אוֹכֵל בְּשַׂר טְמֵאָה.

א) כלומר, איסור נבילה וטריפה חלים רק כאשר הבהמה יכולה להיות מותרת באכילה על ידי שחיטה.

ג. הָאוֹכֵל עוֹף טָהוֹר חַי כָּל שֶׁהוּא, לוֹקֶה מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת, הוֹאִיל וַאֲכָלוֹ כֻּלּוֹ [בשלימות], לוֹקֶה. וְאִם אֲכָלוֹ אַחַר שֶׁמֵּת, [האכילה האסורה היא] עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּזַּיִת; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּכֻלּוֹ בָּשָׂר כַּזַּיִת, הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכֻלּוֹ [–יחד עם הגידים והעצמות] כַּזַּיִת, חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם נְבֵלָה.

ד. הָאוֹכֵל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר נֵפֶל [–עובר מת] בְּהֵמָה טְהוֹרָה, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה. וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִן הַבְּהֵמָה שֶׁנּוֹלְדָה עַד [תחילת] לֵיל שְׁמִינִי [–מהלידה], שֶׁכֹּל שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׁמוֹנָה יָמִים בַּבְּהֵמָה [–לאחר הלידה], חֲרֵי זֶה כְּנֵפֶל [–ספק נפל], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. וְאִם נוֹדַע לוֹ שֶׁנָּפְלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו בַּבֶּטֶן וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד, שֶׁהֵן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים לִבְהֵמָה גַּסָּה וַחֲמִשָּׁה לְדַקָּה - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד[ב].

ב) כי בוודאות אינו נפל.

29. דברים-ראה, יד, כא.

ה. הַשִּׁלְיָה שֶׁיָּצְאַת עִם הַוָּלָד, אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה; וְהָאוֹכְלָהּ פָּטוּר [–משום איסור נבילה], שֶׁאֵינָהּ בָּשָׂר.

ו. הָאוֹכֵל בַּזַּיִת מִבְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף טְהוֹרִים שֶׁנִּטְרְפוּ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[30]: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ, לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ".

"טְרֵפָה" הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - זוֹ שֶׁטְּרָפָהּ[ג] אוֹתָהּ חַיַּת הַיַּעַר, כְּגוֹן אֲרִי וְנָמֵר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[ד]; וְכֵן עוֹף שֶׁטָּרַף אוֹתוֹ עוֹף הַדּוֹרֵס, כְּגוֹן נֵץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר, [–שכוונת הפסוק היא] שֶׁטְּרָפָהּ אוֹתָהּ וְהֵמִיתָהּ אוֹתָהּ - שֶׁאִם מֵתָה, הֲרֵי הִיא נְבֵלָה; וּמַה לִּי [–מהו ההבדל בין] מֵתָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, אוֹ הִכָּהּ בְּסַיִף וְהֵמִיתָהּ, אוֹ שִׁבְּרָהּ אֲרִי וְהֵמִיתָהּ? הָא [–אלא הפסוק] אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשֶׁנִּטְרְפָה וְלֹא מֵתָה.

ג) כגון שדרסה אותה בידה או גרמה לה פציעה באופן אחר מסוגי הטריפות שיתבארו בהלכות שחיטה פרק ה'. ד) כל חיית יער גדולה שדרסה בהמה גסה וכל־שכן בהמה דקה – נטרפה הבהמה.

ז. אִם הַטְּרֵפָה שֶׁלֹּא מֵתָה אֲסוּרָה, יָכוֹל אִם בָּא זְאֵב וְגָרַר הַגִּדִּי בְּרַגְלוֹ אוֹ בְּזָנָבוֹ אוֹ בְּאָזְנוֹ [–פציעות שאינן גורמות למוות], וְרָדַף וְהִצִּילוֹ מִפִּיו, יִהְיֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי נִטְרַף? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה וְגוֹ' לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אוֹתוֹ"[31], עַד שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ בָּשָׂר הָרָאוּי לְכֶלֶב.

הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַטְּרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - הִיא שֶׁטְּרָפָה אוֹתָהּ חַיַּת הַיַּעַר וְשִׁבְּרָה אוֹתָהּ, וְנָטַת לָמוּת, וַעֲדַיִן לֹא מֵתָה. אַף עַל פִּי שֶׁקָּדַם וּשְׁחָטָהּ קֹדֶם שֶׁתָּמוּת - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה מִשּׁוּם טְרֵפָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּחְיֶה מִמַּכָּה זוֹ הַבָּאָה עָלֶיהָ.

ח. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה הַמֻּתָּה - וְהִיא הַנִּבְלָה; וְאָסְרָה הַנּוֹטָה לָמוּת מֵחֲמַת מַפּוֹתֶיהָ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מֵתָה - וְהִיא הַטְּרֵפָה. וּכְשֵׁם שֶׁלֹּא תַּחְלֹק בַּמֻּתָּה [–באיסור נבילה] - בֵּין מֻּתָּה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, בֵּין שֶׁנְּפָלָה וּמֻתָּה, בֵּין שֶׁחֲנָקָהּ עַד שֶׁמֻּתָּה, בֵּין שֶׁדְּרָסַתָּה חַיָּה וַהֲרָגַתָּה, כָּךְ לֹא תַּחְלֹק בַּנּוֹטָה לָמוּת [–באיסור טריפה] - בֵּין שֶׁטְּרָפַתָּה חַיָּה וְשִׁבְּרַתָּה, בֵּין שֶׁנָּפְלָה מִן הַגַּג וְנִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ, בֵּין שֶׁנָּפְלָה וְנִתְרַסְּקוּ אֵבְרֶיהָ, בֵּין שֶׁזָּרַק בָּהּ חֵץ וְנִקַּב לִבָּהּ אוֹ רֵאָתָהּ, בֵּין שֶׁבָּא לָהּ חֳלִי מֻחֲמַת עַצְמָהּ וְנִקַּב לִבָּהּ אוֹ רֵאָתָהּ אוֹ שִׁבֵּר רֹב צַלְעוֹתֶיהָ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; הוֹאִיל וְהִיא נוֹטָה לָמוּת מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה - בֵּין שֶׁהָיָה הַגּוֹרֵם בִּידֵי בָּשָׂר וָדָם, בֵּין שֶׁהָיָה בִּידֵי שָׁמַיִם.

אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "טְרֵפָה"[ה]? דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּהֹוֶה [–במצוי]: שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן, לֹא תֵּאָסֵר אֶלָּא שֶׁנִּטְרְפָה בַּשָּׂדֶה [–כלשון הפסוק]; אֲבָל אִם נִטְרְפָה בֶּחָצֵר, לֹא תֵּאָסֵר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּהֹוֶה;

ה) שמשמעותו הפשוטה של הפסוק היא שנטרפה בידי חיה. ו) אלא נתייחס לפסוק במשמעותו הפשוטה בלבד ללא הלימוד.

ט. וְעִנְיַן [–משמעות] הַכָּתוּב[ו], שֶׁהַנּוֹטָה לָמוּת מֻחֲמַת מַכּוֹתֶיהָ [או חולי], וְאִי אֶפְשָׁר לָהּ לִחְיוֹת [–12 חודשים] מֻחֲמַת מַכָּה זוֹ - אֲסוּרָה. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים[32]: "זֶה הַכְּלָל - כֹּל [–מכה או חולי] שֶׁאֵין בָּמוֹהָ [–שכדוגמתו בהמה אינה] חַיָּה, טְרֵפָה". וּבְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה יִתְבָּאֵר אֵיזֶה חֳלִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה, וְאֵיזֶה חֳלִי אֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה.

ז) "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו".

י. וְכֵן הַחוֹתֵךְ בָּשָׂר מִן הַחַי מִן הַטְּהוֹרִים - הֲרֵי אוֹתוֹ הַבָּשָׂר טְרֵפָה; וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ בַּזַּיִת, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל טְרֵפָה [–בלבד], שֶׁהֲרֵי בָּשָׂר זֶה מִבְּהֵמָה שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה וְלֹא מֵתָה; וּמַה לִּי [=ומהו ההבדל בין] טְרֵפָה אוֹתָהּ חַיָּה, מַה לִּי חֲתָכָהּ בְּסַכִּין, מַה לִּי בְּכֶלְבָּהּ, מַה לִּי בְּמַקָּצָתָהּ? הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ"[33] - בְּיָון שֶׁנַּעֲשָׂת הַבְּהֵמָה [–דומה ל] בָּשָׂר בַּשָּׂדֶה [–ללא שחיטה או מוות טבעי], הֲרֵי הִיא טְרֵפָה.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהִיא חוֹלָה מֻחֲמַת שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחָהּ [=נחלשה], וְנָטַת [=ועומדת] לָמוּת - הוֹאִיל וְלֹא אֵרְעָה [–ולא קיבלה] מַכָּה בְּאֵבֶר מֵאֵבְרֶיהָ הַמְּמִיתִין אוֹתָהּ [–בשונה מטרפה], הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּעֵין טְרוּפַת חַיַּת הַיַּעַר, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂת בָּהּ מַכָּה הַמְּמִיתָהּ אוֹתָהּ.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת, גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים לֹא

30. שמות-משפטים, כב, ל. 31. שמות-משפטים, כב, ל. 32. חולין, מב, א. 33. שמות-משפטים, כב, ל.

הָיוּ אוֹכְלִין מִבְּהֵמָה שֶׁמְּמַהֲרִין וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּמוּת, וַאַף עַל פִּי שֶׁפִּרְכְּסָה בְּסוֹף שְׁחִיטָה [–סימן שהייתה בחיים]; וְדָבָר זֶה אֵין בּוֹ אִסּוּר, אֶלָּא כָּל הָרוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְלֹא יָצָא מֵהֶן דָּם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא מֵתִין הָיוּ'. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּרִיאָה וְלֹא פִּרְכְּסָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. אֲבָל הַמְסֻכֶּנֶת [שחולה מאוד], וְהִיא כֹּל שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ וְאֵינָהּ עוֹמֶדֶת - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת מַאֲכַל הַבְּרִיאוֹת - אִם שְׁחָטָהּ וְלֹא פִּרְכְּסָה כְּלָל, הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[ח] וְלוֹקִין עָלֶיהָ; וְאִם פִּרְכְּסָה, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵיה הַפִּרְכּוּס בְּסוֹף הַשְּׁחִיטָה, אֲבָל בְּתְחִלָּה אֵינוֹ מוֹעִיל [–אינו סימן].

ח) מכיוון שבמצב כזה אין לשחיטתה משמעות, אלא היא רק מסיימת את הליך המוות שהתחיל קודם לכן.

יד. כֵּיצַד הוּא הַפִּרְכּוּס? בִּבְהֵמָה דַּקָּה, וּבְחַיָּה בֵּין גַּסָּה בֵּין דַּקָּה - בֵּין שֶׁפְּשָׁטָהּ [=ישרה] יָדָהּ [=רגלה הקדמית] וְהֶחֱזִירַתָּהּ[ט], אוֹ שֶׁפְּשָׁטָהּ רַגְלָהּ [–האחורית] אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחֱזִירַתָּהּ, אוֹ שֶׁכָּפְפָה רַגְלָהּ בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס, וּמֻתֶּרֶת; אֲבָל אִם פְּשָׁטָהּ יָדָהּ וְלֹא הֶחֱזִירַתָּהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא הוֹצָאַת נֶפֶשׁ [–ואינה סימן שחיה לפני השחיטה].

ט) אבל אם עוד מלפני השחיטה רגלה הקדמית הייתה ישרה, וקיפלה אותה בסוף השחיטה, אינו פרכוס.

וּבִבְהֵמָה גַּסָּה - אֶחָד הַיָּד וְאֶחָד הָרֶגֶל, בֵּין שֶׁפְּשָׁטָהּ וְלֹא כָּפְפָה, אוֹ כָּפְפָה וְלֹא פְּשָׁטָהּ - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס, וּמֻתֶּרֶת; וְאִם לֹא פְּשָׁטָהּ לֹא יָד וְלֹא רֶגֶל, וְלֹא כָּפְפָה כְּלָל - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה. וּבָעוֹף - אֲפִלּוּ לֹא רִפְרֵף [=מיצמץ] אֶלָּא בְּעֵינוֹ, וְלֹא כִּשְׁכֵּשׁ אֶלָּא בִּזְנָבוֹ - הֲרֵי זֶה פִּרְכּוּס.

טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַמְסֻכֶּנֶת [–שחולה מאוד] בַּלַּיְלָה, וְלֹא יָדַע אִם פִּרְכְּסָה אוֹ לֹא פִּרְכְּסָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה, וַאֲסוּרָה.

טז. כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה [–לשיעור כזית] - חוּץ מֵאִסּוּרֵי נָזִיר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר שָׁם; לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ מֵעַט [–פחות מכזית] חֵלֶב, וּמֵעַט דָּם, וּמֵעַט בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וּמֵעַט בְּשַׂר נְבֵלָה, וּמֵעַט בְּשַׂר דָּג טָמֵא, וּמֵעַט בְּשַׂר עוֹף טָמֵא, וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִשְּׁאָר הָאִסּוּרִין, וְצֵרַף מִן הַכֹּל כַּזַּיִת, וַאֲכָלוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה, וְדִינוֹ כְּדִין אוֹכֵל חֲצִי שִׁעוּר.

י) אסור מהתורה, אך לוקה על כך רק מדברי חכמים.

יז. כָּל הַנִּבְלוֹת [–מבהמה, חיה ועוף] מִצְטָרְפוֹת זוֹ עִם זוֹ, וּנְבֵלָה מִצְטָרֶפֶת עִם טְרֵפָה[יא]. וְכֵן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִים, מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה; אֲבָל בְּשַׂר נְבֵלָה עִם בְּשַׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֵין מִצְטָרְפִין.

יא) מכיוון שבשר האסור בטריפה, יהיה בסופו של דבר גם אסור באיסור נבילה.

כֵּיצַד? הַלּוֹקֵחַ מִנִּבְלַת הַשּׁוֹר, וְנִבְלַת הַצְּבִי, וְנִבְלַת הַתַּרְנְגוֹל, וְקִבֵּץ מִן הַכֹּל כַּזַּיִת בָּשָׂר, וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה; וְכֵן אִם קִבֵּץ חֲצִי זַיִת מִנִּבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה וַחֲצִי זַיִת מִן הַטְּרֵפָה, אוֹ חֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר נְבֵלָה וַחֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר מִן הַחַי [–האסור משום טרפה] מִן הַטְּהוֹרָה, וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה. וְכֵן בְּשַׂר הַגָּמָל וְהַחֲזִיר וְהָאַרְנֶבֶת[יב], שֶׁקִּבֵּץ מִכֻּלָּן כַּזַּיִת, וַאֲכָלוֹ - לוֹקֶה. אֲבָל • אִם צֵרַף חֲצִי זַיִת מִנִּבְלַת הַשּׁוֹר וַחֲצִי זַיִת מִבְּשַׂר הַגָּמָל - אֵין מִצְטָרְפִין; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

השגת הראב"ד
אבל . . בזה א"א פלוגתא היא במעילה ורב ורב אסי הוא דאמרי הכי ולוי פליג עלייהו ובריית'א מסייעא ללוי דמצטרפי.

יב) מכיוון שחיות אלו נכללו יחד באותו פסוק, נחשב שאסורות באותו לאו ומצטרפות אחת עם השנייה.

וְכֵן כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה וְעוֹף טָמֵא אוֹ דָּג טָמֵא - אֵין בְּשַׂר שְׁנֵיהֶן מִצְטָרֵף, לְפִי שֶׁהֵן שְׁנֵי שֵׁמוֹת [–סוגי איסור], שֶׁהֲרֵי כֹּל אֶחָד מֵהֶן בְּלָאוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל כָּל הָעוֹפוֹת הַטְּמֵאִין מִצְטָרְפִין, כְּמוֹ שֶׁמִּצְטָרְפִין כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִין. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאִסּוּרָן בְּלָאוֹ אֶחָד, מִצְטָרְפִין; בִּשְׁנֵי לָאוִין, אֵין מִצְטָרְפִין - חוּץ מִנִּבְלָה וּטְרֵפָה, הוֹאִיל וְהַטְּרֵפָה תְּחִלַּת נְבֵלָה הִיא.

יח. הָאוֹכֵל מִנִּבְלָה וּטְרֵפָה, אוֹ מִבְּהֵמָה וְחַיָּה הַטְּמֵאִין - מִן הָעוֹר, וּמִן הָעֲצָמוֹת, וּמִן הַגִּידִים, וּמִן הַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם, וּמִן הַצִּפָּרְנַיִם שֶׁל עוֹף מִמְּקוֹמוֹת שֶׁמְּבַצְבֵּץ מִשָּׁם הַדָּם כְּשֶׁיְּחַתְּכוּ, מִן הַשְּׁלִיָּה שֶׁלָּהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר, הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֵלּוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה[יג]; וְאֵין מִצְטָרְפִין עִם הַבָּשָׂר לְכַזַּיִת.

יג) ואינם נחשבים לבשר ולכן לא חול עליהם איסור נבילה וטרפה.

יט. **קֵבַת** [=נוזל המצוי במעי] **הַנִּבְלָה וְקֵבַת הַטְּמֵאָה - מֻתָּרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּשְׁאָר טְנוּפֶת שֶׁבַּגּוּף; וּלְפִיכָךְ** [–את הגבינה] **לְהַעֲמִיד בְּקֵבַת שְׁחִיטַת הַנָּכְרִי וּבְקֵבַת בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה. אֲבָל עוֹר הַקֵּבָה - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַמֵּעִים, וְאָסוּר.**

כ. **עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל חֲמוֹר** [–שליית החמור], **מֻתָּר בַּאֲכִילָה - מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹ • הַפֶּרֶשׁ וּמֵי רַגְלַיִם, שֶׁהֵן מֻתָּרִין.**

השגת הראב"ד
כמו . . מותרין א"א רב ששת פשט להו לאיסורא במסכת בכורות ממתני'.

יֵשׁ עוֹרוֹת שֶׁהֵן כִּבְשָׂר, וְהָאוֹכֵל מֵהֶן כְּזַיִת כְּאוֹכֵל מִן הַבָּשָׂר - וְהוּא, שֶׁיֹּאכַל אוֹתָן כְּשֶׁהֵן רַכִּין[יד].

יד) אבל לאחר שהם מתקשים, אינם נחשבים לאוכל או לבשר.

כא. **וְאִלּוּ שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶן כִּבְשָׂרָן: עוֹר הָאָדָם, וְעוֹר הַחֲזִיר שֶׁל יִשּׁוּב**[טו], **וְעוֹר חֲטוֹרֶת** [–דבשת] **הַגָּמָל שֶׁלֹּא טָעֲנוּ עָלָיו מַשָּׂא מֵעוֹלָם וְלֹא הִגִּיעַ** [–לגיל הראוי] **לְמַשָּׂא, שֶׁעַדַיִן הִיא רַכָּה, וְעוֹר בֵּית הַבֹּשֶׁת** [=הרחם], **וְעוֹר שֶׁתַּחַת הָאַלְיָה**[טז] [–זנב], **וְעוֹר הַשְּׁלִיל, וְעוֹר הָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט; כָּל אֵלּוּ הָעוֹרוֹת - כְּשֶׁהֵן רַכִּין - הֲרֵי הֵן כִּבְשָׂר לְכָל דָּבָר, בֵּין לְאִסּוּר אֲכִילָה בֵּין לְטַמְאָה.**

טו) מפני שהוא רך ואוכלים אותו, בשונה מחזיר הבר שעורו קשה. טז) מכיוון שהוא מאוד רך וראוי לאכילה.

כב. **נֶאֱמַר בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ"**[34]; **וְהֵיאַךְ הָיָה אֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ אַחַר שֶׁנִּסְקַל, וַהֲרֵי הוּא נִבְלָה? אֶלָּא לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה - נֶאֱסַר** [–אפילו אם שחטו], **וְנַעֲשָׂה כִּבְהֵמָה טְמֵאָה; וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְאִם אָכַל מִבְּשָׂרוֹ כַּזַּיִת, לוֹקֶה. וְכֵן כְּשֶׁיִּסָּקֵל, לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִתְּנֶנּוּ לִכְלָבִים אוֹ לְגוֹיִים; לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ". וּפֶרֶשׁ שֶׁל שׁוֹר הַנִּסְקָל, מֻתָּר בַּהֲנָיָה** [–מכיוון שאינו בשר].

נוֹדַע שֶׁהוּא פָּטוּר מִסְּקִילָה אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוּזַמּוּ עֵדָיו - יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר [–מותר כשאר הבהמות]; **וְאִם נוֹדַע אַחַר שֶׁנִּסְקַל, הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה.**

---

34. שמות-משפטים, כא, כח.

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' א

1 **בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'יַרְדֵּן', משום שֶׁיּוֹרֵד**
2 **מִדָּן** – שיוצא ממקום הנקרא 'דן'. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי,**
3 **אַתּוּן מֵהָתָם מַתְנִיתוּ לָהּ** – אתם למדתם זאת ממשמעות שמו,
4 **אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ** – ואנחנו למדנו זה מהכתוב (יהושע יט מז)
5 **'וַיִּקְרְאוּ לוֹ לְלֶשֶׁם דָּן כְּשֵׁם דָּן אֲבִיהֶם'. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, 'לֶשֶׁם'**
6 **זוֹ 'פַּמְיָים', וְתַנְיָא, יוֹצֵא** נהר **הַיַּרְדֵּן מִמְּעָרַת פַּמְיָים,** הרי
7 שהירדן יוצא מדן.
8 **אָמַר רַב כָּהֲנָא, זְכָרוֹתֶיהָ דְּיַרְדֵּנָא** – מקורו של נהר הירדן יוצא
9 **מִמְּעָרַת פַּמְיָים,** ולכן **הֵיכָא דְּאָמַר** אדם **'לֹא שָׁתֵינָא מַיִם**
10 **מִמְּעָרַת פַּמְיָים'** – לא אשתה מים ממערת פמייס, **אִיתֵּיהּ לֵיהּ**
11 **בְּכוּלֵּיהּ יַרְדְּנָא** – נאסר בכל מימי הירדן. **זְכָרוֹתָא דִּדְמָא כַּבְרָא**
12 – מקורו של הדם בגוף יוצא מהכבד, **כִּדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי**
13 **יִצְחָק, כְּבֵד שֶׁנִּימּוֹחַ מִטַּמֵּא בִּרְבִיעִית** – כבד של מת, שנימוח
14 ונעשה משקה, משערים אותו ברביעית כדין דם המטמא באוהל,
15 ואין משערים אותו בכזית כבשר, ומוכח שכבד הוא דם. **זַכְרוֹתָא**
16 **דְּמַיָּא פָּרָת** – מקור כל מימות הנהרות בעולם מגיע מנהר פרת,
17 **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַנּוֹדֵר שלא ישתה מִמֵּימֵי** נהר **פָּרָת,**
18 **אָסוּר בְּשתיית כָּל מֵימוֹת** הנהרות **שָׁבָעוֹלָם.** מבררת הגמרא:
19 **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר, **אִילֵימָא דְּאָמַר 'לֹא שָׁתֵינָא**
20 **מִמֵּימֵי דְּפָרָת'** – לא אשתה ממימי נהר פרת, **מִי פָּרָת הוּא דְּלָא**
21 **שָׁתֵינָא** – הרי אמר שרק ממימי נהר פרת לא ישתה, **הָא מִנַּהֲרָא**
22 **אַחֲרִינָא שָׁתֵינָא** – אבל ממימי נהר אחר כן ישתה, כי בנדרים
23 הולכים אחר לשון בני אדם, ומלשונו משמע שהתכוין שלא
24 לשתות ממי נהר הנקרא 'פרת', **אֶלָּא דְּאָמַר 'לֹא שָׁתֵינָא מַיִם**
25 **דְּאָתוּ מִפָּרָת'** – לא אשתה ממים שבאו מנהר פרת, ולכן נאסר
26 בשתית מימות כל הנהרות שבעולם, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,**
27 **כָּל הַנְּהָרוֹת** שבעולם נמצאים **לְמַטָּה מִשָּׁלֹשׁ נְהָרוֹת,** דהיינו
28 שהם נמוכים יותר מנהרות החדקל פישון וגיחון, שכל הנהרות
29 שבעולם באים מהם, **וְשָׁלֹשׁ נְהָרוֹת** אלו, נמצאים **לְמַטָּה מִנהר**
30 **פָּרָת,** הרי שמימי כל הנהרות נמשכים מנהר פרת שהוא גבוה
31 מכולם, ודרך המים לילך ממקום גבוה לנמוך.
32 מקשה הגמרא: **וְהָאֵיכָא**

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ח מרחשון ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יְרִיבֶן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמֶּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶּׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אֲפִלּוּ בִּיְשׁוּ בִּלְבַד — חֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמֶּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִוְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — חֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) קַמָּא.

~ יום שני כ"ט מרחשון ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יְרִיבֶן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמֶּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶּׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אֲפִלּוּ בִּיְשׁוּ בִּלְבַד — חֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמֶּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִוְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — חֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) קַמָּא.

~ יום שלישי ל' מרחשון ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקַּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקַּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמְּשִׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדִּבַּר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקַּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקַּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

~ יום רביעי א' כסלו ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקַּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקַּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמְּשִׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדִּבַּר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקַּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקַּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

~ יום חמישי ב' כסלו ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקַּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקַּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמְּשִׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדִּבַּר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן

הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מִשְׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וְסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

~ יום שישי ג' כסלו ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמְּשִׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדִּבַּר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וְסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

~ שבת קודש ד' כסלו ~

מצות עשה רלב.

מצות לא תעשה רנח. רנט. רנז. רם.

הַמִּצְוָה הָרל"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין עֶבֶד עִבְרִי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד וְגוֹ'" (שמות כא, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּפְסוּקֵי הַתּוֹרָה, וְהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ נִתְבָּאֲרוּ כֻּלָּן בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יד:).

הַמִּצְוָה הָרנ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמְכוֹר עֶבֶד עִבְרִי כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּמְכָּרִים הָעֲבָדִים וְהוּא: שֶׁיָּעֲמֹד בְּמְקוֹם מְכִירַת הָעֲבָדִים וְיַכְרִיזוּ עָלָיו וְיַעֲלוּ הַקּוֹנִים אֶת דָּמָיו זֶה עַל זֶה — אֵין עוֹשִׂין כֵּן בְּשׁוּם פָּנִים, אֶלָּא (נמכר) בְּהֶצְנֵעַ וּבְדֶרֶךְ נָאָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בָּאַזְהָרָה עַל כָּךְ: "לֹא יִמְכְּרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד" (ויקרא כה, מב) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר): "לֹא יִמְכְּרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד — שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סְטָטָא (מכרז שוק) וְיַעֲמִידוּ (במכרז) עַל אֶבֶן הַלֶּקַח וּבְכָלַל לָאו זֶה בִּלְי סָפֵק אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁאִם מוֹכְרוֹ הֲרֵי הוּא מוֹכְרוֹ כְּאִלּוּ הוּא עֶבֶד כְּנַעֲנִי וְנִמְצָא עוֹבֵר עַל אָמְרוֹ: "לֹא יִמְכְּרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד"; וּכְבָר הִזְהַרְנוּ אֶת־זֶה לְעֵיל (לא תעשה רמג) וּבֵאֵר הַכָּתוּב שֶׁהוּא נֶהֱרָג (הגונב נפש ומכרו). וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שְׁלֻפָּנֶיהָ (רנז) מְבֹאָרִים בִּגְמָרָא קִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק א' (כ.).

הַמִּצְוָה הָרנ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲבִיד עֶבֶד עִבְרִי בְּדֶבֶר שֶׁאֵין לָנוּ צֹרֶךְ בּוֹ, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "עֲבוֹדַת פָּרֶךְ", וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ" (שם, מג), וְלֹא נַעֲבִידֵנוּ אֶלָּא כְּשֶׁיַּכְרִיחֵנוּ הַצֹּרֶךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבוֹדָה אָז נִטֹּל אוֹתָהּ עָלָיו. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר): "לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ — שֶׁלֹּא תֹּאמַר לוֹ הָחֵם אֶת־הַכּוֹס הַזֶּה וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ", וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לָזֶה. וְאָמְנָם הֵבִיאוּ מָשָׁל מִן־הַקַּלָּה בְּיוֹתֵר שֶׁבַּמְּלָאכוֹת וְהַפְּשׁוּטָה שֶׁבָּהֶן, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ מֻתָּר אֶלָּא בְּשָׁעַת הַצֹּרֶךְ.

הַמִּצְוָה הָרנ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲבִיד עֶבֶד עִבְרִי בַּעֲבוֹדוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן זִלְזוּל גָּדוֹל וְהַשְׁפָּלָה, שֶׁבְּכְמוֹתָן עוֹבֵד עֶבֶד כְּנַעֲנִי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד" (שם, לט) וּבְסִפְרָא (פרשת בהר): "שֶׁלֹּא יְטוֹל אַחֲרֶיךָ בְּלִינְטָא וְלֹא יְטוֹל לְפָנֶיךָ כֵּלִים לַמֶּרְחָץ". וְלִינְטָא מַחֲצֶלֶת קְטַנָּה שֶׁיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ כְּשֶׁיֵּצֵא, וְלוֹקֵחַ אוֹתָהּ הָעֶבֶד וּמוֹלִיכָהּ אַחַר אֲדוֹנָיו. וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לַעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ מִזֶּה מִלְּהַטִּילָן עַל עֶבֶד עִבְרִי, אֶלָּא רַק יִשְׁמְשֶׁנּוּ בִּדְבָרִים שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בָּהֶם הַשָּׂכִיר וְהַפּוֹעֵל שֶׁהִסְכִּים עִמּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ עֲבוֹדָה מְסֻיֶּמֶת, אָמַר ה': "כִּשְׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ" (שם, מ).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְשִׁשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַנִּיחַ גּוֹי הַגָּר בְּאַרְצֵנוּ שֶׁיַּעֲבִיד בְּפֶרֶךְ עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת־עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ" (שם, נג) וְלֹא נֹאמַר הוֹאִיל וְעֶבֶד זֶה פָּשַׁע בְּעַצְמוֹ וּמְכַר עַצְמוֹ לְגוֹי נַעֲזְבֵנוּ לְקַבֵּל פְּרִי מַעֲשָׂיו, אֶלָּא נִפְקַח עַל הַגּוֹי בְּכָךְ וְנִמְנָעֵנוּ מִלְּהַעֲבִידוֹ עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ — אֵין אַתָּה מְצֻוֶּה אֶלָּא לְעֵינֶיךָ", כְּלוֹמַר: שֶׁאֵינְךָ מְחֻיָּב לְפַקֵּחַ עָלָיו בְּבֵיתוֹ אִם הוּא מַעֲבִידוֹ עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ אוֹ לֹא, אֶלָּא כָּל־זְמַן שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה זֹאת נַזְהִירֶנּוּ עָלָיו.

נביאים

צפניה פרק־ג ח־טז

ח לָכֵן חַכּוּ־לִי נְאֻם־יְהוָה לְיוֹם קוּמִי לָעַד כִּי מִשְׁפָּטִי לֶאֱסֹף גּוֹיִם לְקָבְצִי מַמְלָכוֹת לִשְׁפֹּךְ עֲלֵיהֶם זַעְמִי
כָּל חֲרוֹן אַפִּי כִּי בְאֵשׁ קִנְאָתִי תֵּאָכֵל כָּל־הָאָרֶץ: ט כִּי־אָז אֶהפֹּךְ אֶל־עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם
בְּשֵׁם יְהוָה לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד: י מֵעֵבֶר לְנַהֲרֵי־כוּשׁ עֲתָרַי בַּת־פּוּצַי יוֹבִלוּן מִנְחָתִי: יא בַּיּוֹם הַהוּא לֹא
תֵבוֹשִׁי מִכֹּל עֲלִילֹתַיִךְ אֲשֶׁר פָּשַׁעַתְּ בִּי כִּי־אָז | אָסִיר מִקִּרְבֵּךְ עַלִּיזֵי גַאֲוָתֵךְ וְלֹא־תוֹסִפִי לְגָבְהָה עוֹד
בְּהַר קָדְשִׁי: יב וְהִשְׁאַרְתִּי בְקִרְבֵּךְ עַם עָנִי וָדָל וְחָסוּ בְּשֵׁם יְהוָה: יג שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא־יַעֲשׂוּ עַוְלָה
וְלֹא־יְדַבְּרוּ כָזָב וְלֹא־יִמָּצֵא בְּפִיהֶם לְשׁוֹן תַּרְמִית כִּי־הֵמָּה יִרְעוּ וְרָבְצוּ וְאֵין מַחֲרִיד: (פ) יד רָנִּי בַּת־צִיּוֹן
הָרִיעוּ יִשְׂרָאֵל שִׂמְחִי וְעָלְזִי בְכָל־לֵב בַּת יְרוּשָׁלָם: טו הֵסִיר יְהוָה מִשְׁפָּטַיִךְ פִּנָּה אֹיְבֵךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל |
יְהוָה בְּקִרְבֵּךְ לֹא־תִירְאִי רָע עוֹד: (פ) טז בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָמֵר לִירוּשָׁלַם אַל־תִּירָאִי צִיּוֹן אַל־יִרְפּוּ יָדָיִךְ:

רש"י

(ח) קומי לעד. שאקום להתוועד עליכם: **(י) מעבר לנהרי כוש.** יובילון לי מנחה: **עתרי.** את המתפללין אלי: **בת פוצי.** כנסיות נפוצותי אשר הפיצותי: **(יא) לא תבושי מכל עלילותיך.** כי כבר לקית ונרצה עוונך: **(יב) עם עני ודל.** עם ענוותן ומקבל עולבן: **(טו) משפטיך.** יסוריך יושטיצ"א בלע"ז:

מצודת דוד

(ח) לכן חכו לי. הואיל ולא שבתם אלי לא אמהר הגאולה אלא המתינו לי על היום המוגבל שאקום לשלול את העכו"ם ועל יום מפלת גוג יאמר: **כי משפטי.** אשר אז תצא משפטי לאסוף עכו"ם וכו' לשפוך עליהם זעמי וכל חרון אפי: **כל הארץ.** כל יושבי הארץ: **(ט) כי אז אהפוך.** אשר אז אהפוך על העכו"ם שידברו שפה ברורה תמורת עמקי השפה אשר עמכם ר"ל שידברו בלשון הקדש במקום הלשון שמדברים עכשיו: **לקרוא כולם.** ר"ל אחדות הלשון יהיה סבה שיתייחדו באמונה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד ובדעה אחת: **(י) מעבר לנהרי כוש.** מהעבר האחר של נהרי כוש, האומה עתרי ועדת פוצי יביאון המנחה הראוי לי והוא אנשים מבני ישראל כמ"ש הוי ארץ וגו' אשר מעבר לנהרי כוש וגו' (ישעיה יח) ובסוף הענין נאמר ביום ההוא יובל שי לה' צבאות עם ממושך וגו' (שם): **(יא) לא תבושי.** לא תסבול בושה בעבור כל רוע העלילות והמעשים אשר פשעת בי מאז: **אסיר מקרבך.** ר"ל עוד לא ימצא מי בך שישמח ויתפאר בגאותו ולכן לא תבוש עוד כי בעבור זה תלך העון ואין לו: **לגבהה עוד.** להתגאות עוד: **בהר קדשי.** ר"ל הישבת בהר קדשי היא ירושלים: **(יב) עם עני ודל.** ר"ל הנשארים יהיו נכנעים כעני ודל ויחסו בשם ה': **(יג) שאירית ישראל.** הנשארים מהם לא יעשו עוד עולה: **לשון תרמית.** אמרי מרמה: **כי המה.** כי אז המה ירעו וירבצו ואין מי יחרידם בין בעת שירעו בין בעת שירבצו: **(יד) רני.** אז רני עדת ציון וישראל הריעו תרועת שמחה: **(טו) הסיר ה' משפטיך.** הרחיק ממך משפט היסורים שהיה בך מאז: **פנה אויביך.** ביער את אויביך מן העולם: **ה' בקרבך.** ה' השרה שכינתו בקרבך ולא תראי עוד מרעה כי לא תבוא עליך: **(טז) יאמר לירושלים.** יהיה נאמר לה בדבר ה' אל תפחדי מעתה ולציון יהיה נאמר לא יהיה לך עוד רפיון ידים להתפחד מדבר רע:

מצודת ציון

(ח) חכו. ענין המתנה ואיחור כמו ונסתה ולא תחכה (מ"ב ט): **לעד.** ענין בזה ושלל כמו בבוקר יאכל עד (בראשית מט): **(ט) שפה.** כן יקרא לשון עם ועם וכן שפת רעהו (שם יא): **ברורה.** כלפי שקורא לשון העכו"ם עמקי שפה כמ"ש עם עמקי שפה (ישעיה לג) קורא למולם לשון הקדש שפה ברורה ונקיה: **שכם.** ר"ל צד אחד ודעה אחת כמו דרך ירצחו שכמה (הושע ו): **(י) עתרי.** שם אומה: **בת פוצי.** עדת פוצי והוא שם אומה: **יובילון.** ענין הבאה כמו יובל שי (ישעיה יח): **(יא) עלילותיך.** מעשיך: **עליזי.** ענין שמחה: **(יב) עני ודל.** ר"ל מוכנע כעני ודל: **וחסו.** ענין בטחון: **(יג) תרמית.** מל' רמיה ומרמה: **ירעו.** מל' מרעה: **ורבצו.** ענין השכיבה לנוח: **(טו) פנה.** ענין הסרה וביעור כמו פנית לפניה (תהלים פ): **(טז) ירפו ידיך.** כן נקרא המתפחד ומתייאש וכן ורפה ידים (ש"ב יז):

כתובים

תהלים פרק־נא א־יא

א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: ב בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא אֶל־בַּת־שָׁבַע: ג חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי: ד הרבה הֶרֶב כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי: ה כִּי־פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד: ו לְךָ לְבַדְּךָ ו חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ: ז הֵן־בְּעָוֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי: ח הֵן־אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי: ט תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין: י תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ: יא הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחַטָּאָי וְכָל־עֲוֹנֹתַי מְחֵה:

רש"י

(ה) וחטאתי נגדי תמיד. מתוך שאני מתחרט ודואג עליו דומה לי כאילו הוא לפני תמיד כל שעה: **(ו) לך לבדך חטאתי.** לפיכך בידך לסלוח ואף מה שהרעותי לאוריה לא חטאתי אלא לך שהזהרת על הדבר: **למען תצדק ברברך.** כמו במנהגך, (סא"א) כח היה לי להתגבר על יצרי אלא שלא יאמרו העבד נצח את רבו שאמרתי לפניך בחנני ונסני (לעיל כ"ו) **ובחנתני ולא נמצאתי שלם** כדי שתצדק אתה ולא אני, ד"א למען תצדק בדברך אם תמחול לי תצדק בדינך לנכח כל הרשעים שאינם שבים שלא יוכלו לומר כאילו עשינו תשובה לא הועלנו: **(ז) הן בעוון חוללתי.** ואיך לא אחטא ועיקר יצירתי ע"י תשמיש הוא שכמה עונות באים על ידו, ד"א עיקר יצירתי מזכר ונקבה שכלם מלאים עון, יש מדרשים למקרא זה ואינם מתיישבים לפי ענין המדבר במזמור: **יחמתני.** ל' חמימות כמו (בראשי' ל') ויחמנה הצאן בבואן לשתות (סא"א): **(ח) הן אמת חפצת בטחות.** והריני מודה על האמת כי חטאתי: **בטוחות.** אלו כליות שהן חלקות, ומנחם חברו עם כמטחוי קשת (בראשית כ"א), וכן מי שת **בטוחות חכמה** (איוב ל"ח) פתרונו לשון משך כי כאשר יש לקשת משך כן יש משך לדעת (סא"א). **ובסתום חכמה תודיעני. ובלב שהוא** סתום הודעתני חכמה להתודו': **(ט) תחטאני באזוב.** כמו שמטהר המצורע וטמא מת: **(י) תשמיעני ששון ושמחה.** סליחת החטא: **עצמות דכית.** כשכעסת עלי:

מצודת דוד

(ב) בבוא. להוכיחו בדבר ה' כאשר בא אל בת שבע: **(ד) הרב.** הרבה ומאוד כבסני: **(ה) אני אדע.** מכיר אני שפשעתי ותוהה אני עליו: **נגדי תמיד.** לזכור בו ולדאוג עליו: **(ו) לך לבדך.** ובידך א"כ למחול משא"כ אם היה החטא לאדם: **בעיניך.** כפל הדבר במ"ש: **למען וגו'.** מתחלה נעשית למען תהיה צדק בדברך שאמרת שלא אעמוד בנסיון כזה וכמ"ש רז"ל: **תזכה וגו'.** מוסב על מלת למען כאומר ועתה מחול לי למען תהיה זכאי בשפטך את הרשעים הממאנים לשוב על כי יראו שמחלת לי בתשובה: **(ז) הן בעוון חוללתי.** כמ"ש רז"ל ולזה אמר הלא נבראתי בעון לזה מאוד גבר בי היצה"ר להחטיאני בדבר העון אשר הוא מעין העון אשר נבראתי בה: **ובחטא יחמתני אמי.** כשנתחממה אמי כשנתעברה ממני היה בחטא וכפל הדבר במ"ש: **(ח) הן אמת וכו'.** הלא חפץ אתה להיות נשרש האמת אף במחשבות הכליות וא"כ לא יפה עשה אבי במחשבתו עם כי לא חטא בפועל: **ובסתום.** בהכליות הסתומים הודעתני חכמה ר"ל כמוני כמות כל האדם תלויה החכמה בהכליות ולזה רע מאוד מחשבה רעה כי היא נעשה בכליות מקום נביעת החכמה ולפי גודל החטא הגדיל בי היצה"ר: **(ט) תחטאני.** ולזה תסיר חטאי כמו שמסירין הטומאה עם הזאת האזוב ואהיה טהור מטומאת החטא: **תכבסני.** ר"ל מחול לי לבל ישאר רושם עון ואהיה לבן יותר מן השלג מבלי רושם עון כלל: **(י) תשמיעני ששון ושמחה.** השמיעני סלחתי ויהיה לי שמחה וששון ואז תגלנה העצמות אשר דכית בדבר הנבואה הקשה הבאה אלי: **(יא) הסתר פניך.** לבל יעמדו מול פניך לקטרג בי:

מצודת ציון

(ז) חוללתי. נבראתי כמו ואל שרה תחוללכם (ישעיה נ"א): **יחמתני.** מלשון חמימה: **(ח) בטוחות.** בכליות הטוחות ומכוסות בחלב וכן מי שח בטוחות חכמה (איוב לח): **(ט) תחטאני.** תסיר חטאי וכן ובכל תבואתי תשרש (שם לא) ור"ל תסיר השורש. באזוב. שם עשב מה: **(י) דכית.** ענין כתיתה:

משניות מסכת אהלות

ב כֵּיצַד? כּוֹשׁ שֶׁהוּא תָּחוּב בַּכֹּתֶל, כַּחֲצִי זַיִת מִהַתַּחְתָּיו וְכַחֲצִי זַיִת מֵעַל גַּבָּיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מְכֻוָּנִין – טָמֵא; נִמְצָא מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לְעַצְמוֹ בְּכָל שֶׁהוּא. הַקֶּדֶר שֶׁהוּא עוֹבֵר וְהַסַּל עַל כְּתֵפוֹ, וְהֶאֱהִיל צִדּוֹ אֶחָד עַל הַקֶּבֶר – הַכֵּלִים שֶׁבְּצַד הַשֵּׁנִי טְהוֹרִין; אִם יֵשׁ בַּסַּל פּוֹתֵחַ טֶפַח – טְמֵאִים. הַתְּלוּלִיּוֹת הַקְּרוֹבוֹת בֵּין לָעִיר בֵּין לַדֶּרֶךְ, אֶחָד חֲדָשׁוֹת וְאֶחָד יְשָׁנוֹת – טְמֵאוֹת; חֲדָשׁוֹת – טְהוֹרוֹת, וִישָׁנוֹת – טְמֵאוֹת. אֵיזוֹ הִיא קְרוֹבָה? חֲמִשִּׁים אַמָּה; וְיִשָּׁנָה? שִׁשִּׁים שָׁנָה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קְרוֹבָה – שֶׁאֵין קְרוֹבָה מִמֶּנָּה; וְיִשָּׁנָה – שֶׁאֵין אָדָם זוֹכְרָהּ.

פירוש ברטנורא

ב כוש. פלך שהנשים טוות בו. ואע"ג דפשוטי כלי עץ הוא מקבל טומאה, משום צנורת של מתכת הקבועה בו: **אע"פ שאינן מכוונין.** שאין שני חצאי זיתים מכוונים זה כנגד זה: **טמא.** הכוש. דמביא הטומאה על עצמו בכל שהוא: **הקדר.** מוכר הקדירות: **והסל.** המוט שנושא בו את הקדירות. ובמסכת כלים קורהו איסל, דתנן התם [פרק י"ז משנה ט"ז] האיסל שיש בו בית קיבול מעות: **ואם יש באיסל פותח טפח.** מביא טומאה על הקדירות שתחתיו לצד השני שתלויות בו: **התלוליות.** לשון תל: **הקרובות בין לעיר.** הסמוכה לבית הקברות: **בין לדרך.** הסמוך לבית הקברות: **אחד חדשות ואחד ישנות טמאות.** מפני שהנשים קוברות שם נפליהן, דעד חמשים אמה אזלא אשה לחודה וקוברת שם הנפל שלה. אבל רחוקות לא אזלא לחודה לקבור בתל, והואיל וצריכה לאיש שילך עמה, הולכת לבית הקברות ואינה קוברת בתל. והא דמטמאינן בישנות ואפילו רחוקות, דחיישינן שמא קרובות היו מתחלתן וחרבה העיר ונשתכח הדבר: **ר' יהודה אומר כו'.** והלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ב

כֵּיצַד – דינם של המיטלטלים, שמביאים טומאה על עצמם בכל שהם ועל שאר אדם וכלים בפותח טפח? **כּוֹשׁ** – מוט של הפלך, שהנשים טוות בו, **שֶׁהוּא תָּחוּב בַּכֹּתֶל** – והוא מקבל טומאה משום הוו של ברזל הקבוע בו, **כַּחֲצִי זַיִת מִהַתַּחְתָּיו** – היה כחצי זית מן המת מתחת לכוש, **וְכַחֲצִי זַיִת מֵעַל גַּבָּיו** – כלומר שהכוש מאהיל על כחצי זית וכחצי זית מאהיל עליו, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מְכֻוָּנִין** – שאין שני כחצאי הזיתים מכוונים זה כנגד זה, **טָמֵא** – הכוש, ששני כחצאי הזיתים מצטרפים לכזית ומטמאים את הכוש; **נִמְצָא מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לְעַצְמוֹ בְּכָל שֶׁהוּא** – שאף על פי שאין הכוש רחב אלא כל שהוא, מכל מקום הוא מביא את הטומאה על עצמו משום אוהל. משנתנו באה להשמיע, שאין צורך לומר בכגון שהכוש מאהיל על כזית מן המת או כזית מן המת מאהיל עליו, שהוא טמא, אלא אפילו בכגון שהכוש מאהיל על כחצי זית וכחצי זית מאהיל עליו, מצטרפים שני כחצאי הזיתים לטמאו; ואין צורך לומר בכגון ששני כחצאי הזיתים מכוונים זה כנגד זה, שמצטרפים לכזית, שהרי הטומאה הבוקעת ועולה מכחצי הזית שתחתיו פוגעת בטומאה הבוקעת ויורדת כנגדה מכחצי הזית שעל גביו ומתערבים יחד, אלא אפילו בכגון ששני כחצאי הזיתים אינם מכוונים זה כנגד זה, הכוש מצרפם לכזית ומביא את הטומאה על עצמו (**"סדרי טהורות"**). **הַקֶּדֶר** – המוכר קדרות, **שֶׁהוּא עוֹבֵר וְהַסַּל עַל כְּתֵפוֹ** – ויש גורסים: והאסל על כתפו. היינו המוט שנושא בו את הקדרות; והוא מקבל טומאה, הואיל ויש לו בית קיבול (עיין כלים יז, טז), או משום שיש בו ווי ברזל לתלות בהם הכלים; **וְהֶאֱהִיל צִדּוֹ אֶחָד** – של האסל, **עַל הַקֶּבֶר** – ואין באסל פותח טפח, **הַכֵּלִים שֶׁבְּצַד הַשֵּׁנִי** – של האסל, **טְהוֹרִין** – שאין המיטלטלים מביאים טומאת אוהל על הכלים אלא בפותח טפח, ואמנם האסל עצמו נטמא משום אוהל, וכן נטמאו הקדרות התלויות בו באותו צד שהאהיל על הקבר, שהרי כל המיטלטלים מביאים את הטומאה על עצמם בכל שהם, ואם היה האסל כעובי המרדע אף הקדר הנושא את האסל טמא טומאת אוהל, מגזירת חכמים, כדברי רבי עקיבא (במשנה הקודמת), שכל המיטלטלים מביאים את הטומאה על אדם הנושאם בעובי המרדע, אבל הקדרות שבצד השני טהורות, שאף על פי שלגבי הקדר הנושא את האסל חשוב האסל אוהל מדבריהם, מכל מקום לגבי הכלים אינו חשוב אוהל, שלא גזרו חכמים על כלים אלא על האדם הנושאם בלבד כמעשה שהיה; מכאן שאם הכלים הם של חרס, טהורים הם לגמרי אף מטומאת מגע, שהרי כלי חרס אינם מקבלים טומאה מגבם. ואם כלי שטף הם, טהורים הם מטומאת אוהל, אבל יש להם על כל פנים טומאת ערב מחמת נגיעתם באסל (**"סדרי טהורות"**). ברם, יש מפרשים, שהאסל אינו אלא מוט של עץ שאינו מקבל טומאה, אלא משום אוהל מביא טומאה תחתיו, ולפי זה אף בכלי שטף הדין הוא שטהורים לגמרי (**"משנה אחרונה"**; **"סדרי טהורות"**). **אִם יֵשׁ בַּסַּל פּוֹתֵחַ טֶפַח** – אם האסל רחב טפח, **טְמֵאִים** – הכלים שבצד השני, שהאסל מביא עליהם את הטומאה משום אוהל. ואף על פי שהקדר מפסיק בין הצד המאהיל על הקבר לבין צדו השני המאהיל על הכלים, מכל מקום חשוב אוהל אחד, שהואיל ואדם מקבל טומאה אינו חוצץ. **הַתְּלוּלִיּוֹת** – תילי עפר, **הַקְּרוֹבוֹת בֵּין לָעִיר בֵּין לַדֶּרֶךְ** – שהן סמוכות לבית הקברות, **אֶחָד חֲדָשׁוֹת וְאֶחָד יְשָׁנוֹת** – בין תלוליות חדשות שנעשו לפני זמן קרוב, ובין תלוליות ישנות, **טְמֵאוֹת** – שבתלוליות הקרובות לעיר חוששים שמא נשים קברו שם את נפליהן, ובתלוליות הקרובות לדרך חוששים שמא פעם בערב שבת הוליכו מת בדרך לקברו בבית הקברות, וכיון שלא היה פנאי להביאו לבית הקברות, קברוהו שם, וכיון שנקבר על ידי יחידים לא נתפרסם הדבר, הלכך אפילו חדשות טמאות. **הָרְחוֹקוֹת** – התלוליות הרחוקות מעיר ודרך, **חֲדָשׁוֹת טְהוֹרוֹת** – שאין אשה הולכת שם יחידה, וכיון שצריכה לאיש שילך עמה, הרי היא הולכת לבית הקברות ואינה קוברת בתל; **וִישָׁנוֹת טְמֵאוֹת** – שחוששים שמא קרובות היו מתחילתן, שהיתה שם עיר או דרך ונחרבה ונשתכח הדבר. ויש מבארים הטעם: חדשות טהורות, שהואיל ואין אשה הולכת שם יחידה, אילו היתה קוברת שם, היה ידוע לרבים; וישנות טמאות – שכבר נשתכח מן היודעים (**רש"י כתובות כ, ב**). **אֵיזוֹ הִיא קְרוֹבָה** – לעיר או לדרך, שאף אם התלולית חדשה טמאה? **חֲמִשִּׁים אַמָּה** – שיש מן התל

ג הַמּוֹצֵא מֵת בַּתְּחִלָּה מְשָׁכָּב כְּדַרְכּוֹ — נוֹטְלוֹ וְאֶת תְּבוּסָתוֹ. מָצָא שְׁנַיִם — נוֹטְלָן וְאֶת תְּבוּסָתָן. מָצָא שְׁלֹשָׁה, אִם יֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנָה, כְּמִלֹּא מִטָּה וְקוֹבְרִיָּה — הֲרֵי זוֹ שְׁכוּנַת קְבָרוֹת, בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ וּלְהַלָּן עֶשְׂרִים אַמָּה, מָצָא אֶחָד בְּסוֹף עֶשְׂרִים אַמָּה — בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ וּלְהַלָּן עֶשְׂרִים אַמָּה, שֶׁרִגְלַיִם לַדָּבָר; שֶׁאִלּוּ מִתְּחִלָּה מְצָאוֹ — נוֹטְלוֹ וְאֶת תְּבוּסָתוֹ.

פירוש ברטנורא

ג המוצא מת בתחלה. שלא היה ידוע שהיה שם קבר. והכי אמרינן בגמרא בנזיר [דף ס"ד] המוצא, ולא שהיה מצוי. מת, פרט להרוג, דהרוג אין לו תבוסה ואין לו שכונת קברות, והכי גמירי לה. **מושכב,** ולא שהיה יושב: **כדרכו.** ולא שהיה ראשו מונח בין ירכותיו. דכל הני חיישינן להו שמא נברים הן, שאין דרכן של ישראל לקבור מתים כך: **נוטלו ואת תפוסתו.** מותר לפנותו משם ולקברו במקום אחר. וצריך שיטול מן העפר של הקבר עמו, כדי תפישה, שהוא כל העפר תיחוח שתחתיו, וחופר בקרקע בתולה שלש אצבעות. דכתיב (בראשית מ"ז) ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם, שלא היה צריך לומר ממצרים, אלא הכי קאמר, מעפר של מצרים טול עמי. ורמב"ם גרים תבוסתו, העפר המעורב מדם וליחה של המת. לשון מתבוססת ברמיך (יחזקאל ט"ז): **מצא שלשה. אם יש בין זה לזה מארבע אמות ועד שמונה.** כלומר מקבר ראשון עד שלישי אין פחות מארבע אמות ולא יותר על שמונה: **הרי זה שכונת קברות.** וניכר שלשם קבורה נתנום שם, ואסור לפנותם, דקנו מקומם. ואפילו מת אחד אם ניכר שלשם קבורה נתנוהו שם אסור לפנותו. אלא שבאחד או בשנים אנו תולים שלא נקברו שם אלא לפי שעה והיה דעתם לפנותם, אבל בשלשה מוכח שזה מקום מיוחד לקברות. ואורך המערה דרכה להיות שש ורחבה ארבע ואלכסונה עודף ששתי אמות דהיינו שמונה, ומשום הכי תנן מארבעה ועד שמונה: **כמלוא מטה וקובריה.** לא גרסינן לה הכא: **בודק ממנו ולהלן עשרים אמה.** שהמערה ארבע אמות רוחב על שש אורך, והחצר שהמערות פתוחות לו מכאן ומכאן, שש על שש, דהכי סבירא להו לרבנן בבבא בתרא פרק המוכר פירות [דף ק"א], נמצא אורך שתי מערות וחצר שביניהן שמונה עשר אמות, ולפי שפעמים חופרים מערה אחת באלכסונה, ואלכסון של מערה עודף על ריבועה שני אמות, נמצאו עשרים אמה, שמונה דמערה ראשונה באלכסונה ושש דחצר שבין שתי המערות ושש דמערה שניה, דחד אלכסון אמרינן תרי אלכסוני לא אמרינן, והיינו דקתני עשרים. ועוד צריך לבדוק מלמעלה ומלמטה עשרים אמה, דהיינו ארבעים אמה, דשמא זו היא מערה שבמזרח החצר ויש עדיין אחרת כנגדה במערב החצר, אי נמי זו היא שבמערב החצר ויש עדיין אחרת במזרח החצר: **מצא מת אחד בסוף עשרים בודק הימנו ולהלן עשרים אמה.** דמי יימר דמבית הקברות זה הויא ההיא מערה, שמא קבר אחר הוא וחצר אחרת של אדם אחר, וצריך לעשות גם לשם כל בדיקות דלעיל, דכמו שיש שם קבר כמו כן יש אחרים: **שרגלים לדבר.** אחרי שנמצא כבר בשדה זו שכונת קברות: **שאילו מתחלה מצאו,** לקבר זה קודם שמצא השלשה הראשונים, היה נוטלו ואת תפוסתו, כדתנן ברישא המוצא מת בתחלה כו' נוטלו ואת תפוסתו:

משניות מבוארות – קהתי

לעיר או לדרך לא יותר מחמישים אמה; **וְיִשָּׁנֶה** – ואיזו היא תלולית ישנה, שאפילו היא רחוקה טמאה? **שִׁשִּׁים שָׁנָה** – שנעשתה לפני ששים שנה. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קְרוֹבָה** – תלולית קרובה היינו: **שֶׁאֵין קְרוֹבָה מְמֶּנָּה** – אבל אם יש קרובה ממנה, אפילו היא בתוך חמישים אמה, דינה כרחוקה, וחדשה טהורה, שאילו הלכה אשה יחידה לקבור את נפלה, לא היתה עוזבת תלולית קרובה והולכת לאחרות הרחוקות ממנה. **וְיִשָּׁנֶה** – ותלולית ישנה היינו: **שֶׁאֵין אָדָם זוֹכְרָהּ** – אימתי נעשתה התלולית; אבל אם אדם זוכרה, אפילו היא כבר יותר מששים שנה, אנו אומרים, שאילו היתה עיר או דרך קרובה לה, היה זוכר גם את זאת (**"תפארת ישראל"**).

באור משנה ג

משנתנו שנויה כבר במסכת נזיר (ט, ג). היא עוסקת בדין מקום שמצאו בו מתים קבורים, ויש ספק אם זו שכונת קברות או שמתים בודדים הם, שנקברו במקום זה באקראי, על דעת לפנותם מכאן לאחר ימים אחדים ולהעבירם לבית קברות. – והנה נוהגים היו לבדוק את הדרכים החשודים בטומאה ולטהרם מטומאתם בשביל עולי הרגלים, עושי קרבן הפסח ונושאי הטהרות; ואם מוצאים בדרכים קברים בודדים בעייה היא, אם מותר לפנות משם את המתים. – ואמנם ההלכה היא שמת קנה מקומו, ולכן אם נמצא אפילו קבר בודד, והקבר ידוע הוא, שברשות נקבר שם המת, אסור לפנות את המת משם, אלא שמציינים את המקום בסימן, שיהא ניכר לעוברים. אבל אם נמצא קבר במקרה, שלא היה ידוע, בכגון זה באה משנתנו ללמד, שמותר לפנותו.

הַמּוֹצֵא מֵת – כגון שהיה חופר באדמה, אם במקרה ואם כדי לבדוק את המקומות שיש בהם חשש טומאה, כמו שבארנו לעיל, ומצא מת **בַּתְּחִלָּה** – בראשונה, כלומר שלא מצא קודם לכן קברים אחרים במקום זה ובסמוך לו, והיה המת **מְשֻׁכָּב כְּדַרְכּוֹ** – כדרך שקוברים מתי ישראל, **נוֹטְלוֹ וְאֶת תְּבוּסָתוֹ** – כלומר מותר לו לפנות את המת משם ולקברו במקום אחר, והריהו נוטל את המת עם עפר תבוסתו שתחתיו, שספג את דמו ואת המוהל שיצא ממנו. "תבוסתו" – מלשון "מתבוססת בדמיך" (**יחזקאל טז, ו**). ויש גורסים: תפושתו, והיינו עפר מן הקרקע שתפס המת, ואחר כך המקום טהור. **מָצָא שְׁנַיִם** – וכן אם מצא שני מתים שלא היה ידוע עליהם, ונראה שנקברו שם באקראי, **נוֹטְלָן וְאֶת תְּבוּסָתָן** – ומפנה אותם למקום אחר, ואין חוששים שמא כאן בית קברות. **מָצָא שְׁלֹשָׁה** – אבל אם מצא שלושה מתים, **אִם יֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה** – כלומר בין קבר ראשון לקבר שלישי (**גמרא נזיר סד, ב**), **מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנָה** – לא פחות מארבע אמות ולא יותר משמונה אמות, **כְּמִלֹּא מִטָּה וְקוֹבְרִיָּה** – פיסקה זו, לדעת מפרשים אחדים, אין גורסים אותה (**הר"ש; הר"ב. ועיין "תפארת ישראל" ו"אליהו רבא" שגורסים אותה**), **הֲרֵי זוֹ שְׁכוּנַת קְבָרוֹת** – ואסור לפנות את המתים משם. אבל אם יש ביניהם פחות מארבע אמות, סימן הוא שנקברו שם באקראי, מתוך חפזון ודחק, וכן אם יש ביניהם יותר משמונה אמות, סימן שקברים בודדים הם, ואין זו שכונת קברות; שכן נוהגים היו לעשות מערת קברים בשיעור של ארבע על שש אמות, ונמצא שאלכסון המערה שמונה אמות (בקירוב). הלכך כשיש ביניהם מארבע עד שמונה אמות, סימן שזו היא מערת קברות, והוא **בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ** – מן הקבר האחרון שמצא, **וּלְהַלָּן** – לכל צד, **עֶשְׂרִים אַמָּה** – כפי שבארנו, מערת הקברים היתה ארבע אמות על שש אמות, ודרכם היתה לעשות חצר של שש על שש אמות, ושתי מערות קברות (לפחות) משתי רוחותיה. נמצא אורך שתי מערות והחצר שביניהן שמונה עשרה אמה (שלוש פנמים שש). ולפי שפעמים בודק מערה אחת באלכסונה, ואלכסונה של מערה גדול מארכה בשתי אמות (בקירוב), הרי כאן עשרים אמות (**עיין גמרא בבא בתרא קב, א**). **מָצָא אֶחָד** – אפילו מת אחד – **בְּסוֹף עֶשְׂרִים אַמָּה, בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ וּלְהַלָּן עֶשְׂרִים אַמָּה** – וכל קבר שהוא מוצא, הריהו משכונת הקברות, **שֶׁרִגְלַיִם לַדָּבָר** – שיש יסוד לומר, שהמקום מיוחד הוא לקברות, הלכך אף על פי שלא מצא בסוף עשרים אמה אלא מת אחד בלבד, מכל מקום הואיל ומצאו לאחר שנמצאו כבר שלשת הקברים הראשונים, הרי ברור הדבר שקבר קבוע הוא, ואסור לפנותו משם; **שֶׁאִלּוּ מִתְּחִלָּה מְצָאוֹ** – לקבר זה קודם שמצא את שלשת הראשונים, **נוֹטְלוֹ וְאֶת תְּבוּסָתוֹ** – כמו ששנינו ברישא.

ד הַבּוֹדֵק – בּוֹדֵק אַמָּה עַל אַמָּה, וּמַנִּיחַ אַמָּה, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַסֶּלַע אוֹ לִבְתוּלָה. הַמּוֹצִיא אֶת הֶעָפָר מִמְּקוֹם טֻמְאָה – אוֹכֵל בִּדְמָעוֹ. הַמְפַקֵּחַ בַּגֵּל – אֵינוֹ אוֹכֵל בִּדְמָעוֹ.

ה הָיָה בּוֹדֵק, הִגִּיעַ לְנַחַל, אוֹ לִשְׁלוּלִית, אוֹ לְדֶרֶךְ הָרַבִּים – מַפְסִיק. שָׂדֶה שֶׁנֶּהֶרְגוּ בָהּ הֲרוּגִים – מְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם, וְהַכֹּל טָהוֹר. הַמְפַנֶּה קִבְרוֹ מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ – מְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם, וְהַכֹּל טָהוֹר. בּוֹר שֶׁמַּטִּילִים לְתוֹכוֹ נְפָלִים אוֹ הֲרוּגִים – מְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם, וְהַכֹּל טָהוֹר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הִתְקִינוֹ לְקֶבֶר מִתְּחִלָּה – יֵשׁ לוֹ תְּבוּסָה.

פרק שבעה עשר

א הַחוֹרֵשׁ אֶת הַקֶּבֶר – הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרַס. עַד כַּמָּה הוּא עוֹשֶׂה? מְלֹא מַעֲנָה, מֵאָה אַמָּה, בֵּית אַרְבַּע

פירוש ברטנורא

ד הבודק. הא דתנן ובודק הימנו ולהלן עשרים אמה, אין צריך לחפור את כולן, אלא חופר אמה על אמה ומניח אמה שאינו חופר, ועושה כן עד שמגיע לסוף עשרים. ואותה אמה שהוא חופר צריך לחפור עד שמגיע לסלע, או לבתולה, שהיא קרקע שלא נחפרה מעולם: **המוציא את העפר ממקום הטומאה.** מאותם האמות שהוא חופר: **אוכל בדמעו.** אם כהן הוא אוכל בתרומתו. לשון מלאתך ודמעך לא תאחר (שמות כ"ב). ואע"ג דאין כהנים רשאין לבדוק שהרי הן מוזהרין על הטומאה, מכל מקום אי אתרמי כהן ובדק אינו אסור לאכול בתרומה היכא דלא אתחזק שם טומאה: **המפקח את הגל,** של אבנים שנפל על האדם ומת, אם כהן הוא אינו אוכל בדמעו. דכיון דהוחזקה שם טומאה חיישינן דלמא האהיל, ואפילו ספק חי ספק מת חיישינן:

ה היה בודק. להשלים עשרים אמה: **לנחל.** נהר: **לשלולית.** אמת המים שמחלקת שלל לאגפיה שאמות אחרות של מים שותות ממנה: **או לדרך הרבים.** שאין קוברים בה את המת: **מפסיק.** ואינו בודק עוד להשלים עשרים אמה: **והכל טהור.** ואין להם תפוסה. אלא מלקט העצמות בלבד ואין צריך ליטול יותר: **רבי שמעון אומר כו'.** ואין הלכה כר' שמעון:

יז א החורש. בית הפרס. מקום שהטומאה פרושה ומתפשטת שם. ורבותי פירשו, פרס לשון דבר פרום ושבור, שעצמות של מת נפרסו שם. ומפי אחרים שמעתי, על שם שפרסות בני אדם נמנעים ללכת שם מפני הטומאה: **מלוא מענה.** של המחרישה. ממקום הקבר שהתחיל לחרוש בו עד מאה אמה באורך

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שני ~

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לפרש כיצד בודק מן הקבר האחרון שמצא עשרים אמה.

הַבּוֹדֵק – את עשרים האמה, כפי ששנינו במשנה הקודמת, **בּוֹדֵק אַמָּה עַל אַמָּה** – כלומר אינו צריך לחפור את כל עשרים האמה, אלא חופר אמה על אמה, **וּמַנִּיחַ אַמָּה** – שאינו צריך לבדוק אותה, לפי שנהגו להניח ריווח אמה בין קבר לקבר; ושוב חופר אמה על אמה ומניח אמה, ועושה כן עד שמגיע לעשרים אמה. ואותה אמה שהוא בודק, צריך לחפור בה בעומק **עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַסֶּלַע אוֹ לִבְתוּלָה** – לקרקע בתולה שלא נחפרה מעולם. **הַמּוֹצִיא אֶת הֶעָפָר מִמְּקוֹם טֻמְאָה** – ממקום שהוא חופר ובודק שמא יש שם קבר, היינו קודם שגמר בדיקתו, **אוֹכֵל בִּדְמָעוֹ** – אם כהן הוא, מותר לו לאכול בתרומתו (מלשון "מלאתך ודמעך לא תאחר" – **שמות כב, כח**); ואף על פי שאין כהנים רשאים לבדוק את הקברים, שהרי הם מוזהרים על הטומאה, מכל מקום אם קרה שכהן בדק, אינו אסור לאכול בתרומה, כל זמן שלא הוחזקה שם טומאה (**רמב"ם; ר"ש; ברטנורא**). ויש מפרשים: אוכל בדמעו – בתרומה המדומעת, היינו בתרומה שנתערבה בחולין ולא נתבטלה. אבל תרומה בעינה אסור לו לאכול (**הראב"ד; הגר"א; "תפארת ישראל"**). **הַמְפַקֵּחַ בַּגֵּל** – המפנה גל אבנים שנפל על אדם כדי להוציאו מתחתיו, ואין ידוע אם ימצאנו חי או מת, אם כהן הוא, **אֵינוֹ אוֹכֵל בִּדְמָעוֹ** – שחוששים שמא מת האדם שתחת הגל והאהיל עליו. ואף על פי שלא הוחזקה טומאה, דינה כאילו הוחזקה, שרוב הנמצאים תחת מפולת מתים (**הר"ש; הרא"ש; עיין רמב"ם, שמשמע מדבריו, שהוא מפרש משנתנו דווקא בגל שנמצא תחתיו מת ודאי**).

באור משנה ה

משנתנו ממשיכה בבדיקת עשרים האמה.

הָיָה בּוֹדֵק – עשרים האמה, והוא **הִגִּיעַ לְנַחַל** – של מים, **אוֹ לִשְׁלוּלִית** – לתעלת מים, **אוֹ לְדֶרֶךְ הָרַבִּים** – שרבים הולכים בה, **מַפְסִיק** – את הבדיקה, שאינו צריך לבדוק עוד כדי להשלים עשרים האמה, שאין דרך לקבור במקומות אלו (**רמב"ם; ברטנורא**). ויש מפרשים (**על פי התוספתא**), שמפסיק מקום הנחל והשלולית ודרך הרבים, אבל בודק בעבר השני (**הר"ש; הרא"ש**). **שָׂדֶה שֶׁנֶּהֶרְגוּ בָהּ הֲרוּגִים** – ועצמותיהם פזורות על פניה, **מְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם, וְהַכֹּל טָהוֹר** – שאין להם "תבוסה", ואף אין צורך לבדוק עשרים אמה משום שכונת קבורות. **הַמְפַנֶּה קִבְרוֹ מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ** – כגון שהיה לו קבר מחוץ לשדהו ונפתח הקבר ונפרץ לתוך שדהו, ומפנהו משם (**הרש"ש עפ"י התוספתא; "סדרי טהרות"**), **מְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם, וְהַכֹּל טָהוֹר** – כלומר מותר לפנותו ואין לו תבוסה. **בּוֹר שֶׁמַּטִּילִים לְתוֹכוֹ נְפָלִים אוֹ הֲרוּגִים** – שמשליכים אותם לתוך הבור באקראי ואין קוברים אותם, **מְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם, וְהַכֹּל טָהוֹר** – שאין להם תבוסה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הִתְקִינוֹ לְקֶבֶר מִתְּחִלָּה** – לקבור שם מת, **יֵשׁ לוֹ תְּבוּסָה** – אף על פי שעכשיו הטילו לתוכו נפלים או הרוגים שלא לשם קבורה, מכל מקום יש להם תבוסה, שהבא לפנותם צריך ליטול אותם ואת תבוסתם, כמו שבארנו לעיל (בתחילת משנה טז בפרקנו). ואין הלכה כרבי שמעון.

~ יום שלישי ~

באור משנה א

פרקנו והפרק הבא דנים בטומאת בית הפרס.

הַחוֹרֵשׁ אֶת הַקֶּבֶר, הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה – בחרישה זו סביב לקבר, **בֵּית הַפְּרַס** – שדה שיש בה ספק טומאת מת, ועפרה מטמא במגע ובמשא, לפי שחוששים שמא גררה עמה המחרשה עצם כשעורה מעצמות המת; ונקראת "בית הפרס" על שם התפשטות הטומאה על כל השדה, מלשון פורס מפה, וכן "ויפרוש את האוהל" (**שמות מ, יט**) תרגומו: ופרס ית פרסא (**רמב"ם; הרא"ש**). ויש מפרשים: על שם שנפרסו (נשברו) העצמות, והוא מלשון הכתוב (**ישעיה נח, ז**): "הלא פרוס לרעב לחמך", שעל ידי החרישה נשברו ונתפזרו עצמות מהקבר (**רש"י ותוספות נידה נז, א; עיין ברטנורא שמביא עוד פירוש**). **עַד כַּמָּה הוּא עוֹשֶׂה** – בית הפרס? כלומר מהו שטחו של בית הפרס שהחורש את הקבר עושה בחרישתו סביב לקבר? **מְלֹא מַעֲנָה** – כשיעור תלם שחורשים אותו בחרישה אחת, והוא **מֵאָה אַמָּה** – באורך, כלומר

סְאִים; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בֵּית חֻמֵּשׁ. בַּמּוֹרָד וּבַמַּעֲלֶה, נוֹתֵן רֹבַע כַּרְשִׁינִים עַל כֶּרֶךְ הַמַּחֲרֵשָׁה, עַד מְקוֹם שֶׁיִּצְמְחוּ שְׁלֹשָׁה כַּרְשִׁינִין זֶה בְּצַד זֶה — עַד שָׁם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּמּוֹרָד וְלֹא בַּמַּעֲלֶה.

ב הָיָה חוֹרֵשׁ וְהִטִּיחַ בְּסֶלַע אוֹ בְּגָדֵר, אוֹ שֶׁנָּעַר הַמַּחֲרֵשָׁה — עַד שָׁם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בֵּית פְּרָס עוֹשֶׂה בֵּית פְּרָס; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: פְּעָמִים עוֹשֶׂה, פְּעָמִים אֵינוֹ עוֹשֶׂה; כֵּיצַד? חָרַשׁ חֲצִי מַעֲנָה, וְחָזַר

פירוש ברטנורא

השדה על מאה ברוחב, חיישינן שמא הוליכה המחרישה ממנו עצם כשעורה. ואם היה חורש והולך חוץ למאה אמה, ממאה אמה ולחוץ טהור, שאין המחרישה מולכת עצמות הקבר אלא עד מאה אמה: **בית ארבעת סאין.** מאה אמה אורך על מאה אמה רוחב הוא מקום זריעת ארבע סאין. שהרי חצר המשכן שהיה מאה על חמשים הוא בית סאתים, כדאמרינן בעירובין [כ"ג:], נמצא מאה על מאה בית ארבע סאין: **רבי יוסי אומר בית חמש,** סאין. ואין הלכה כרבי יוסי: **ובמורד.** כלומר, שיעור זה שאמרנו לתנא קמא ולרבי יוסי למור כדאית ליה ולמר כדאית ליה, הני מילי כשמוליך המחרישה במורד, דמגלגלתו למרחוק, והוא הדין כשהקרקע שוה במישור. אבל במעלה, כשחורש ועולה, לדברי תנא קמא נותן רובע קב כרשינין על בורך המחרישה, הוא עין חלול כפוף עשוי כעין ברך שהמחרישה תקועה בו, ועושה בשוליו נקב קטן כשיעור שיצא ממנו גרעין אחד מגרעיני הכרשינים, ומוליך המחרישה והגרעינים נופלים מעט מעט, ובמקום שכלו הכרשינים שאין נופל מהם הרבה ביחד אלא שלשה גרעינים זה בצד זה שם כלה בית הפרס: **רבי יוסי אומר במורד ולא במעלה.** לא אמרו דין בית הפרס אלא במורד, אבל כשהמחרישה עולה בגובה אין שם בית הפרס כלל, שמיד המחרישה נגערת ואם יש שם עצם נופל. ואין הלכה כר' יוסי:

ב והטיח בסלע. הכה המחרישה בסלע ומתוך כך נגערה המחרישה: **או שניער את המחרישה.** מן העפר שעליה. והא קא משמע לן דלא חיישינן שמא לא ניער יפה: **עד שם הוא עושה בית הפרס.** ולא יותר, ואפילו תוך שש אמות או חמש: **בית פרס עושה בית פרס.** המתחיל לחרוש בסוף בית הפרס או באמצע. מונה מאה אמה ממקום שהתחיל לחרוש, והוא נעשה בית הפרס כאילו חרש ממקום הקבר: **חרש חצי מענה.** חמישים אמה ממקום הקבר, וחזר אחר כך וחרש משם עוד חמשים אמה אחרות, כל המאה נעשו בית פרס. והלכה כרבי יהושע:

משניות מבוארות – קהתי

עד מאה אמה ממקום הקבר, כל שחורש שם, נעשה בית הפרס, אבל מה שחורש למעלה ממאה אמה מן הקבר, טהור, לפי ששיערו חכמים, שאין המחרישה מוליכה עצמות אלא עד מאה אמה; וכן ברוחב השיעור מאה אמה; ונמצא שטחו של בית הפרס מאה אמה על מאה אמה, שהוא **בֵּית אַרְבַּע סְאִים** – שטח הראוי לזריעת ארבע סאים תבואה, שכן חצר המשכן, שהיתה מאה על חמישים אמה (5000 אמה מרובעות) היא בית סאתיים, כמו שבארנו במסכת עירובין (א, י; ב, ג) נמצא מאה אמה על מאה אמה (שהן 10,000 אמה מרובעות) בית ארבע סאים; כלומר שאם חרש לרוח אחת, כגון לצד מזרח בלבד, אנו חוששים שמא הוליכה והחזירה והוליכה עוד פעם, ולכן גזרו שמאה על מאה בצד שחרש יהיה בית הפרס (**תוספות רי"ד כתובות כח, ב; וכן נראה מלשון הרמב"ם בפירושו למשנתנו, ובמשנה תורה הלכות טומאת מת י, א**). וכן אם חרש גם לרוח אחרת, אף באותה רוח בית הפרס הוא מאה על מאה, שכן מאה אמה שאמרו הן לכל רוח (**תוספתא**). ויש סוברים, שדווקא אם חרש פעם מן הקבר לאורך ופעם שנייה שוב מן הקבר לרוחב, כגון שחרש ממקום הקבר לצד מזרח מאה אמה וחזר וחרש מן הקבר לצד דרום מאה אמה, עושה מאה על מאה בית הפרס. אבל אם חרש חרישה אחת אין בית הפרס אלא מאה אמה להצד שחרש בלבד (**הרא"ש**). ויש מוסיפים לבאר (**לפי שיטת הרא"ש**), שהואיל ואם עושה שתי מענות לאורך ולרוחב (כמו שבארנו לעניל), כל הריבוע של מאה על מאה שביניהן נתפס בשם בית הפרס, לפיכך כשחוזר וחורש אפילו משתי מענות אלו לתוך אותו ריבוע, כל מקום שחרש טמא טומאת בית הפרס; ואף על פי שההלכה היא, שאין בית הפרס עושה בית הפרס (משנה תמורה א, ה). מכל מקום הואיל ועל ידי שתי המענות כל הריבוע נתפס מגזרת חכמים בשם בית הפרס, לפיכך אינו בכלל הלכה זו (**"סדרי טהרות"**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בֵּית חֻמֵּשׁ** – סאים הוא שטחו של בית הפרס, היינו מאה ואחת עשרה אמה ושלשת רבעי אמה על מאה ואחת עשרה אמה ושלשת רבעי אמה בקירוב (שהן 12,500 אמה מרובעות). **בַּמּוֹרָד וּבַמַּעֲלֶה** – כלומר השיעור ששנינו לעיל אינו אלא בשדה מישור, אבל בשדה שהיא במורד ההר או במעלה, שהחורש ממקום הקבר ולהלן חורש ויורד או חורש ועולה, שיעור בית הפרס הוא כדלקמן: **נוֹתֵן רֹבַע כַּרְשִׁינִים** – רבע הקב כרשינים, **עַל כֶּרֶךְ הַמַּחֲרֵשָׁה** – הוא עץ הכפוף כברך, שהמחרשה תקועה בו, ויש בו בית קיבול, ועושה בשוליו נקב קטן, כדי שיצאו בו בשעת החרישה גרעיני הכרשינים ויפלו לתוך הקרקע הנחרש, ומוליך המחרשה, והגרעינים נופלים מהבורך, **עַד מְקוֹם שֶׁיִּצְמְחוּ שְׁלֹשָׁה כַּרְשִׁינִין זֶה בְּצַד זֶה, עַד שָׁם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס** – שכן בתחילה על ידי המורד או על ידי נענוע המחרשה בעלייתה נופלים גרעינים הרבה לתלם המחרשה, והולכים ומתמעטים, ובמקום שנופלים מהם בפעם האחרונה שלושה גרעינים תכופים, שיצמחו זה בצד זה, שם כלה בית הפרס. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּמּוֹרָד** – כשהשדה היתה במורד קובעים את בית הפרס לפי רובע כרשינים, **וְלֹא בַּמַּעֲלֶה** – אבל בשדה שהיא במעלה אינו עושה בית הפרס כלל, שהואיל והמחרשה עולה במעלה אין העצמות נגררות עמה אלא חוזרות ומתגלגלות למקום הקבר.

בארנו את הסיפא לפי פירושו השני של הרא"ש, שמתיישב ביותר בלשון המשנה. וכן מבואר ב"מלאכת שלמה". אבל הרב מברטנורא מפרש לפי הר"ש, שתיבת "במורד" מוסבה על הרישא, וכך הפירוש: במורד – השיעור שנאמר לעיל אינו אלא בשדה שהיא במורד, והוא הדין בשדה מישור; ובמעלה – אבל בשדה שהיא במעלה, נותן רובע כרשינים... (כמו שבארנו). רבי יוסי אומר: במורד ולא במעלה – לא אמרו דין בית הפרס אלא במורד, אבל במעלה אין שם בית הפרס כלל.

באור משנה ב

הָיָה חוֹרֵשׁ – מן הקבר, **וְהִטִּיחַ בְּסֶלַע** – והכה את המחרשה בסלע, **אוֹ בְּגָדֵר** – וננערה המחרשה מן העפר, **אוֹ שֶׁנָּעַר הַמַּחֲרֵשָׁה** – שהחורש עצמו ניקה את המחרשה מן העפר, **עַד שָׁם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס** – ולא יותר, ואפילו לא חרש מן הקבר, אלא מעט, שלאחר שננער העפר מן המחרשה שוב אין חשש לעצמות. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בֵּית פְּרָס עוֹשֶׂה בֵּית פְּרָס** – החוזר וחורש מתוך בית הפרס, אפילו מסוף מאה אמה ולהלן, עושה גם את השדה השנייה שנחרשה בית הפרס עד מאה אמה ממקום שהתחיל לחרוש, כאילו חרש מן הקבר. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: פְּעָמִים עוֹשֶׂה** – פעמים בית פרס עושה בית פרס, **פְּעָמִים אֵינוֹ עוֹשֶׂה** – אין בית פרס עושה בית פרס. **כֵּיצַד? חָרַשׁ חֲצִי מַעֲנָה** – חמישים אמה ממקום הקבר, **וְחָזַר וְחָרַשׁ חֲצִיָּה** – עוד חמישים אמה אחרות, שלא חרש מאה אמה ממקום הקבר בבת אחת, אלא חרש תחילה חמישים אמה והפסיק, ואחר כך חזר וחרש מסוף החמישים עוד

וְחָרַשׁ חֲצִיָּה, וְכֵן הַצְּדָדִין – הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בֵּית פְּרַס. חָרַשׁ מְלֹא מַעֲנָה, חָזַר וְחָרַשׁ מִמֶּנָּה וְלַחוּץ – אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית פְּרַס.

ג הַחוֹרֵשׁ מִלָּטְמִיָּא, מִצְּבִירַת הָעֲצָמוֹת, מִשָּׂדֶה שֶׁאָבַד הַקֶּבֶר בְּתוֹכָהּ, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ קֶבֶר, הַחוֹרֵשׁ אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְכֵן נָכְרִי שֶׁחָרַשׁ – אֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בֵּית פְּרַס; שֶׁאֵין בֵּית פְּרַס לַכּוּתִיִּים.

ד שָׂדֶה בֵּית הַפְּרַס עַל גַּבֵּי טְהוֹרָה, שָׁטְפוּ גְּשָׁמִים מִבֵּית פְּרַס לַטְּהוֹרָה, אֲפִלּוּ אֲדָמָה וְהִלְבִּינוּהָ, אוֹ לְבָנָה וְהֶאֱדִימוּהָ – אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ בֵּית הַפְּרַס.

ה שָׂדֶה שֶׁאָבַד קֶבֶר בְּתוֹכָהּ, וּבָנָה בָהּ בַּיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו, אִם הָיָה פִּתְחָהּ שֶׁל עֲלִיָּה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ שֶׁל בַּיִת

פירוש ברטנורא

ג מלטימיא. כמו מלא טמיא. חפירה מלאה מתים זה על גבי זה. טמיא בלשון ארמי עצמות של מתים: **ומצבירת העצמות.** ממקום שהעצמות צבורים שם. דוה דבר שאינו מצוי שיהיה אדם חורש על חפירה שהיא מלאה מתים ועל צבירת עצמות גלויים, ולא גזרו אלא בקבר שנחרש שהוא דבר המצוי: **ומשדה שאבד בה קבר.** דהוי ליה ספק ספיקא, שמא לא חרש במקום הקבר, ואם תימצי לומר חרש שמא לא הוליך ממנה עצם: **או שנמצא בה קבר.** שחרש ואח"כ נמצא. דבית הפרס דרבנן, ולא קנסו ליה כיון דלא ידע: **החורש את שאינו שלו.** לא קנסו רבנן למהוי ארעא דחבריה בית הפרס. וכן נכרי לא שייך ביה קנס: **שאין בית הפרס לכותיים.** כלומר, שהרי אף על הכותיים לא קנסו, כל שכן שלא קנסו על הנכרי:

ד על גבי טהורה. ששדה בית הפרס למעלה וטהורה למטה: **אפילו אדומה.** שהיתה עפרה של טהורה אדומה: **והלבינה.** מחמת עפר בית הפרס שהיה לבן: **אין עושין אותה בית הפרס.** שלא גזרו טומאה אלא על גוש כברייתו, ולא גזרו על העפר הנשטף עם המים:

ה עליה טהורה. ממה נפשך, אם הקבר בתוך הבית, הבית טמא והעליה טהורה. ואם הקבר תחת אסקופת פתח הבית, טומאה נבנסת לבית ועליה טהורה.

משניות מבוארות – קהתי

חמישים, **וְכֵן הַצְּדָדִין** – כגון שחרש חמישים אמה ממזרח למערב, וחזר וחרש משם עוד חמישים אמה מצפון לדרום, **הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בֵּית פְּרַס** – אף על פי שהפסיק ונח בינתיים, או שחמישים אמה האחרונות לא היו באותו כיוון שהיו החמישים הראשונות, מכל מקום יש בכל מאה האמה דין בית הפרס. **חָרַשׁ מְלֹא מַעֲנָה** – מאה אמה, ואחר כך **חָזַר וְחָרַשׁ מִמֶּנָּה וְלַחוּץ** – חוץ למאה אמה, **אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית פְּרַס** — והלכה כרבי יהושע.

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

הַחוֹרֵשׁ מִלָּטְמִיָּא – מחפירה מלאה עצמות (טימיא בלשון ארמי עצמות של מתים; מלטימיא היא מלה מורכבת: מלא טימיא — **רמב"ם**). **מִצְּבִירַת הָעֲצָמוֹת** – או החורש ממקום שצבורים שם עצמות על פני הקרקע, אינו עושה בית הפרס – שלא גזרו חכמים טומאת בית הפרס אלא בקבר שנחרש, שהוא דבר המצוי (**ברטנורא**), כלומר שמצוי הוא שהחורש בשדה סבור לחרוש סמוך לקבר, והלכה המחרשה על גבי הקבר, אבל החורש מלטימיא או מצבירת עצמות, הואיל ואין זה מצוי שיהא אדם חורש על חפירה מלאה עצמות ועל ציבור עצמות שעל פני הקרקע, לא גזרו בו טומאת בית הפרס; וכן החורש **מִשָּׂדֶה שֶׁאָבַד הַקֶּבֶר בְּתוֹכָהּ** – הואיל ויש כאן ספק ספקא: שמא לא חרש במקום הקבר, ואפילו חרש, שמא לא הוליך מן הקבר עצם כשעורה, לפיכך אינו עושה בית הפרס; **אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ קֶבֶר** – שחרש בתחילה את השדה ואחר כך נמצא בה קבר, אינו עושה בית הפרס, שטומאת בית הפרס אינה אלא גזרה מדרבנן, משום שקנסו על החורש שלא ינהג קלות ראש בקברים ולא יבוא לחרוש אותם, ואילו בכגון זה שלא ידע החורש שיש קבר בשדהו, לא קנסוהו חכמים, ולא גזרו על השדה טומאת בית הפרס. **הַחוֹרֵשׁ אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ** – אינו עושה בית פרס, שלא גזרו חכמים שיהא אדם עושה שדהו של חברו בית הפרס, שבכגון זה שהגזירה אינה אלא משום קנס, כמו שבארנו לעיל, הרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. **וְכֵן נָכְרִי שֶׁחָרַשׁ** – אפילו את שדהו, **אֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בֵּית פְּרַס; שֶׁאֵין בֵּית פְּרַס לַכּוּתִיִּים** – שהואיל ואין הכותיים זהירים בטומאת בית הפרס לא גזרו שתחול בשדה שלהם טומאת בית הפרס לגבי אחרים, ומכל שכן שאין בית הפרס לנכרים.

באור משנה ד

שָׂדֶה בֵּית הַפְּרַס עַל גַּבֵּי טְהוֹרָה – שהיו שתי שדות במורד ההר, זו על גבי זו, והשדה העליונה היא בית הפרס והתחתונה טהורה, **שָׁטְפוּ גְּשָׁמִים מִבֵּית פְּרַס לַטְּהוֹרָה** – שעל ידי זרם הגשמים נסחף עפר מאדמת בית הפרס לתוך השדה הטהורה, **אֲפִלּוּ אֲדָמָה וְהִלְבִּינוּהָ** – שהיה עפר השדה הטהורה אדום ועפר בית הפרס לבן, וכששטפו הגשמים עפר בית הפרס לטהורה עשו את השדה הטהורה לבנה, **אוֹ לְבָנָה וְהֶאֱדִימוּהָ** – שהיה עפר השדה הטהורה לבן ועפר בית הפרס אדום, ועל ידי שטפון הגשמים נעשתה השדה הטהורה אדומה, **אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ בֵּית הַפְּרַס** – אין הגשמים עושים את השדה האחרת בית הפרס, שלא גזרו טומאה אלא על גוש אדמה כברייתו הבא מבית הפרס אבל לא על העפר הנשטף עם המים (**ברטנורא**). והרמב"ם כותב הטעם, שאין בית הפרס עושה בית פרס ולא גזרו טומאה אלא על גוש כברייתו (**הל' טומאת מת י', ז**).

בעל "משנה אחרונה" מפרש דברי הרמב"ם, שלעניין טהרת השדה הטעם הוא, לפי שאין בית הפרס עושה בית פרס, ולענין העפר הנשטף עצמו מבאר הטעם שטהור, משום שלא גזרו אלא על גוש כברייתו. ועפר זה אינו חשוב כברייתו משום שנתפורר או משום תערובת המים שבתוכו.

~ יום חמישי ~

באור משנה ה

שָׂדֶה שֶׁאָבַד קֶבֶר בְּתוֹכָהּ – שאין ידוע היכן מקום הקבר, וכל השדה נקראת בית הפרס, והיא מטמאה במגע ובמשא ובאוהל (כלהלן יח, ג). **וּבָנָה בָהּ בַּיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו, אִם הָיָה פִּתְחָהּ שֶׁל עֲלִיָּה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ שֶׁל בַּיִת** – שהפתחים מכוונים ממש זה תחת זה, **הָעֲלִיָּה טְהוֹרָה** – ממה נפשך: אם הקבר בתוך הבית, הבית אמנם טמא, אבל העלייה טהורה, שתקרת הבית חוצצת בפני הטומאה שלא תבקע לעלייה; והוא הדין אם הקבר תחת כותל הבית מחציו ולפנים, שאף בכגון זה נחשב הקבר כאילו הוא בתוך הבית; ואם הקבר תחת כותל הבית מחציו ולחוץ הרי זו טומאה רצוצה הבוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ואינה מתפשטת לא לבית ולא לעלייה, ונמצא אף הבית טהור; ואפילו הקבר תחת מפתן פתח הבית, מכל מקום הואיל והפתחים מכוונים, משקוף פתח הבית חוצץ בפני הטומאה, שלא תבקע למעלה ונמצא הבית טמא והעלייה טהורה;

– הָעֲלִיָּה טְהוֹרָה; וְאִם לָאו – הָעֲלִיָּה טְמֵאָה. עֲפַר בֵּית הַפְּרָס וַעֲפַר חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּא בְּיָרָק – מִצְטָרְפִין כְּחוֹתָם הַמַּרְצוּפִים; דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כְּחוֹתָם הַמַּרְצוּפִין. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ אִגְּרוֹת בָּאוֹת מִמְּדִינַת הַיָּם, לִבְנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וְהָיוּ בָהֶם כִּסְאָה וּכְסָאתַיִם חוֹתָמוֹת – וְלֹא חָשׁוּ לָהֶם חֲכָמִים מִשּׁוּם טֻמְאָה.

פרק שמונה עשר

א כֵּיצַד בּוֹצְרִים בֵּית הַפְּרָס? מַזִּים עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים, וְשׁוֹנִים, וּבוֹצְרִים וּמוֹצִיאִים חוּץ לְבֵית הַפְּרָס, וַאֲחֵרִים מְקַבְּלִים מֵהֶם וּמוֹלִיכִים לַגַּת; אִם נָגְעוּ אֵלּוּ בָּאֵלּוּ – טְמֵאִים; כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אוֹחֲזִין אֶת

פירוש ברטנורא

אבל כשאין פתח העליה מכוון כנגד פתח הבית, חיישינן דלמא קאי קבר תחת הכותל מכוון כנגד פתחה של עליה, ובוקעת הטומאה עד שמגעת לפתחה של עליה, ונכנסת לעליה דרך הפתח: **ועפר חוצה לארץ.** כלומר או עפר חו"ל. דארץ העמים ובית הפרס תרוייהו מטמו במגע ובמשא: **שבא בירק.** כגון אגודה של ירק שיש בה קלחים הרבה שנעקרו בגושיהן, ובכל קלח בפני עצמו ליכא עפר כחותם המרצופין שהוא שיעור הגוש לטמא: **חותם המרצופין.** אמתחות של עור בעין שקין שהולכי דרכים נותנים כליהם בתוכם וחותמים עליהם בחותם של טיט: **כסאה וכסאתים חותמות.** של טיט. והאי עובדא מייתי רבי יהודה לסיועי לרבנן דלסאה וסאתים מעפר שבא מחוצה לארץ לא חששו, הואיל ולא היה בחותם אחד בפני עצמו כחותם המרצופין. והלכה כחכמים:

יח א כיצד בוצרין בית הפרס. ויהיו הענבים שגדלו בו טהורים: **מזין על האדם ועל הכלים.** בשלישי: **ושונין.** בשביעי: **ומוציאין חוץ לבית הפרס.** ואע"ג דהבוצר לגת הוכשר לקבל טומאה והוא משמונה עשר דבר שגזרו ביום, הני מילי לטומאה דאורייתא, אבל לטומאת בית הפרס דרבנן היא לא חשבינן לה הכשר. ומשום הכי נקט ותני מזין על האדם ועל הכלים כדי שיהיו טהורים ממטומאה דאורייתא, ואע"פ שחוזרין ומיטמאין בבית הפרס בשעת בצירה, תו לא מיטמו ענבים בנגיעתם משום טומאת בית הפרס כל כמה דלא הוכשר הכשר גמור: **ואחרים.** שלא נכנסו בבית הפרס: **מקבלין.** מן הבוצרים: **ומוליכין לגת.** בכלים אחרים. אבל הבוצרים אין מוליכין אותם לגת, לפי שהגת מלא משקין ומתכשרי בהו הכשר גמור: **ואם נגעו אלו באלו.** הבוצרים

משניות מבוארות – קהתי

וְאִם לָאו – שאין פתח העלייה מכוון ממש כנגד פתח הבית או שפתח העלייה רחב יותר מפתח הבית, **הָעֲלִיָּה טְמֵאָה** – שחוששים שמא נמצא הקבר תחת הכותל כנגד פתח העלייה, ובוקעת הטומאה למעלה עד שמגעת לפתח העלייה, ומשקוף פתח העלייה המאהיל על הטומאה מביא את הטומאה לתוך העלייה דרך פתחה, הלכך העלייה טמאה. **עֲפַר בֵּית הַפְּרָס** – משדה שנחרש בה קבר או משדה שאבד בה קבר, **וַעֲפַר חוּצָה לָאָרֶץ** – או עפר חוץ לארץ, ששניהם מטמאים במגע ובמשא (עיין לעיל ב, ג), **שֶׁבָּא בְּיָרָק** – כגון אגודה של ירק שיש בה קלחים הרבה שנעקרו מן האדמה בגושי העפר מאדמת בית הפרס או מארץ העמים, ואין בכל קלח וקלח עפר כשיעור טומאה, **מִצְטָרְפִין כְּחוֹתָם הַמַּרְצוּפִים** – גושי העפר של כל הקלחים מצטרפים זה עם זה, ואם יש בין כולם כשיעור חותם המרצופין, היינו כשיעור חותם הטיט שחותמים על השקים הגדולים שנותנים בהם סחורות, העפר טמא; **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כְּחוֹתָם הַמַּרְצוּפִין** – אין העפר טמא אלא אם כן היה במקום אחד כשיעור חותם המרצופין, שלא גזרו אלא על גוש כברייתו (**רמב"ם**). **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ אִגְּרוֹת בָּאוֹת מִמְּדִינַת הַיָּם, לִבְנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וְהָיוּ בָהֶם כִּסְאָה וּכְסָאתַיִם חוֹתָמוֹת** – של עפר, **וְלֹא חָשׁוּ לָהֶם חֲכָמִים מִשּׁוּם טֻמְאָה** – של עפר העמים, לפי שלא היה בחותם אחד בפני עצמו כחותם המרצופין. רבי יהודה בא לסייע לדברי חכמים, שאין עפר ארץ העמים מטמא אלא אם כן יש במקום אחד כחותם המרצופין. והלכה כחכמים.

באור משנה א

במסכת **שבת** (א, ד) שנינו: "ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גורניון כשעלו לבקרו. נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום". **ובברייתא** בגמרא (שם) מובא, שאחד משמונה עשר הדברים שגזרו בו ביום הוא: הבוצר ענבים לגת (לדרוך אותם בגת), הוכשרו הענבים לקבל טומאה, אף אם לא נפלו משקים על הבציר כלל. ואף על פי שמן הדין לא הוכשרו, שאפילו יש על גביהם משקה הנדלף מן הענבים, הרי משקה זה הולך לאיבוד ולא ניחא לבעלים, ואין משקה מכשיר לקבל טומאה אלא אם כן ניחא לבעלים שהמשקה יוצא, מכל מקום גזרו כאן, שמא יבצור בקופות מזופפות, שכיון שאין המשקה הולך לאיבוד, הרי הבעלים רוצים בו, ומכשיר מן התורה. ויש אומרים טעם הגזירה, שפעמים אדם נוטל אשכול של ענבים לסחטו, כדי לדעת אם הגיעו הענבים לבציר, ומזלף על גבי הענבים, ובשעת בצירה עדיין משקה טופח עליהם ומכשיר אותם לקבל טומאה (גמרא שבת יז, א; עיין שם מעמים נוספים). מכאן שצריכים לבצור ענבים בטהרה. במה דברים אמורים? בבוצר לגת, אבל הבוצר ענבים למכור בשוק, לא הוכשרו לקבל טומאה אלא אם כן נפלו עליהם משקים לרצון הבעלים, כמו בשאר אוכלים. – משנתנו דנה בבוצר כרם שהוא בית הפרס, היינו שנחרש בו קבר, אם גם לענין טומאת בית הפרס, שהיא מדרבנן, גזרו גזירת הכשר בבציר.

כֵּיצַד בּוֹצְרִים בֵּית הַפְּרָס – שבכרם, שיהיו הענבים שיבצרו טהורים? **מַזִּים עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים** – האדם העומד לבצור את הענבים סופר שלושה ימים מיום שהכין את הכלים לבציר, וביום השלישי מזים מי אפר הפרה האדומה עליו ועל הכלים, **וְשׁוֹנִים** – ושוב מזים עליהם ביום השביעי, **וּבוֹצְרִים** – את הענבים. יש מפרשים שכוונת משנתנו היא, שאם היו הבוצרים וכלי הבציר טמאים טומאה של תורה, מזים עליהם ומטהרים אותם מטומאתם; ואף על פי שכשנכנסים לבצור בבית הפרס, חוזרים ומיטמאים בטומאת בית הפרס, מכל מקום לגבי טומאת בית הפרס, שהיא מדרבנן, אין גזירת "הבוצר לגת הוכשר", הלכך משנטהרו מטומאתם הוודאית יכולים הם לבצור את הענבים, שכל זמן שלא הוכשרו הכשר גמור לקבל טומאה, אינם מיטמאים משום טומאת בית הפרס (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא**). ויש מפרשים (כמשמעות לשון המשנה), שאף אם הבוצרים וכלי הבצירה טהורים לגמרי, מזים עליהם ביום השלישי וביום השביעי, כאילו היו טמאי מת, כדי שיהא היכר שאין מקילים בטומאת בית הפרס אלא מפני שהיא ספק (**רמב"ם**). ויש מוסיפים לבאר (לשיטת הרמב"ם), שהואיל ובכניסתם לבית הפרס לבצור מיטמאים בטומאת בית הפרס, החמירו להצריכם תחילה הזאה משום היכר, שלא יאמרו שנתבטלה גזירת "הבוצר לגת הוכשר" (**"סדרי טהרות"**). על כל פנים לאחר ההזאה בשלישי ובשביעי נכנסים לכרם ובוצרים, ואין הענבים מיטמאים על ידי האדם והכלים שנטמאו בבית הפרס, לפי שעדיין לא הוכשרו הענבים לקבל טומאה, ועל כרם שהוא בבית הפרס לא גזרו גזירת "הבוצר לגת הוכשר", **וּמוֹצִיאִים חוּץ לְבֵית הַפְּרָס** – את הענבים, **וַאֲחֵרִים** – טהורים שלא נכנסו לבית הפרס לבצור, **מְקַבְּלִים מֵהֶם** – מן הבוצרים את הענבים, **וּמוֹלִיכִים לַגַּת** – אבל

הַמַּגָּל בְּסִיבּ, אוֹ בּוֹצֵר בְּצִוּר, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַכְּפִישָׁה וּמוֹלִיךְ לַגַּת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֶרֶם הַנַּעֲשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, אֲבָל הַנּוֹטֵעַ בֵּית הַפְּרָס – יִמְכֹּר לַשּׁוּק.

ב שְׁלֹשָׁה בֵּית פְּרָסוֹת הֵן: הַחוֹרֵשׁ אֶת הַקֶּבֶר – נִטְעַת כָּל נֶטַע, וְאֵינָהּ נִזְרַעַת כָּל זֶרַע, חוּץ מִזֶּרַע הַנִּקְצָר; וְאִם עָקְרוֹ, צוֹבֵר אֶת גָּרְנוֹ לְתוֹכוֹ, וְכוֹבְרוֹ בִּשְׁתֵּי כְבָרוֹת; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַתְּבוּאָה בִּשְׁתֵּי כְבָרוֹת, וְהַקְּטָנִיּוֹת בְּשָׁלֹשׁ כְּבָרוֹת. וְשׁוֹרֵף אֶת הַקַּשׁ וְאֶת הֶעָפָר. וּמְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל.

פירוש ברטנורא

נגעו באחרים המקבלין: **טמאים.** המקבלים ומטמאין כל הענבים. שהאדם שנטמא בבית הפרס נעשה אב הטומאה ומטמא אדם וכלים: **בית שמאי אומרים אוחז את המגל.** דסברי הבוצר לגת הוכשר אפילו לטומאת בית הפרס, ומשום הכי צריך שיאחז המגל שהוא בוצר בו בסיב של דקל דלא מקבל טומאה: **או בוצר בצור.** והוא אבן חדה, דלאו כלי היא: **ונותן לתוך כפישה.** כלי גדול שכובשים בו זיתים, דלאו בת קבולי טומאה הוא: **ומוליך לגת.** אפילו הוא עצמו. דכיון דזהיר ואית ליה היכרא שמניח בכפישה לא נגע: **במה דברים אמורים בכרם הנעשה בית הפרס.** שהיו גפנים ואילנות נטועים בו קודם שנעשה בית הפרס. אבל הנוטע לכתחילה בבית הפרס, **ימכר לשוק.** דקנסינן ליה, מפני שלא היה לו ליטע בבית הפרס. ואין הלכה כר' יוסי:

ב שלשה בית הפרס הן. כדקא חשיב להו ואזיל. שדה שנחרש בה קבר, ושדה שאבד בה קבר, ושדה בוכים: **ניטעת כל נטע.** נוטע בה כל אילנות שירצה. ומתניתין דלא כרבי יוסי דאסר לעיל. ואיכא למימר דאף ר' יוסי לא אסר אלא ליטע בה כרם בלבד, משום דהבוצר לגת הוכשר, אבל לא שאר אילנות: **חוץ מזרע הנקצר.** אבל זרע הנעקר עם שרשיו חיישינן שמא יביא עצם כשעורה עם העפר העולה עם השרשים הנעקרים: **ואם עקרו.** אותו זרע הנקצר: **צובר את גורנו לתוכו.** לתוך השדה עצמה. ודש אותו שם. ולא יביאנו לבית עד אחר דישה, שלא להרבות את הטומאה: **וכוברו בשתי כברות.** זו אחר

משניות מבוארות – קהתי

הבוצרים שנטמאו בבית הפרס לא יוליכו את הענבים לגת, לפי שהגת מלאה משקים ויוכשרו שם הענבים הכשר גמור, ויטמאום הבוצרים **(הר"ש; ברטנורא).** ויש מבארים, שדווקא כל זמן שהענבים בבית הפרס לא הוכשרו לקבל טומאה, שהואיל וטומאת בית הפרס מדרבנן, ו"הבוצר לגת הוכשר" אינה אלא גזירה מדבריהם, לפיכך לא גזרו על ענבים אלו שיוכשרו עד שיצאו מבית הפרס, אבל משיצאו מבית הפרס הוכשרו. הלכך אין הבוצרים עצמם מוליכים את הענבים לגת אלא מוסרים אותם לאחרים, שהרי מיד כשיצאו מבית הפרס יוכשרו ויטמאום **(רמב"ם).** **אִם נָגְעוּ אֵלּוּ בָּאֵלּוּ** – אם נגעו הבוצרים באחרים המקבלים מהם את הענבים להוליכם לגת, **טְמֵאִים** – המקבלים, והם מטמאים את הענבים, שהאדם שנטמא בבית הפרס נעשה אב הטומאה ומטמא אדם וכלים (עיין ר"ש שגורס: ואם נגעו אלו באלו; ועיין תוספות ותוספות אנשי שם בפירוש הדברים לפי גירסה זו); **כְּדִבְרֵי בֵית הִלֵּל** – כך הם דברי בית הלל. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אוֹחֵז אֶת הַמַּגָּל** – שבוצר בה, **בְּסִיב** – בקליפה הגדלה סביב לדקל, שאינה מקבלת טומאה, **אוֹ בּוֹצֵר** – את הענבים, **בְּצוּר** – אבן חדה, שאינה מקבלת טומאה, **וְנוֹתֵן** – אותם, **לְתוֹךְ הַכְּפִישָׁה** – סל גדול, שאינו מקבל טומאה, שמעמידו תחת הגפן, וכשחותך האשכולות נופלים לתוכו מאליהם; בית שמאי סוברים, שאף לטומאת בית הפרס גזרו, שהבוצר לגת הוכשרו הענבים לקבל טומאה, הלכך הבוצר כרם שהוא בבית הפרס, לא יבצור האדם בידיו, שהרי נטמא בבית הפרס ויטמא את הענבים, וכן לא יבצור בכלים המקבלים טומאה, שהוא יטמא את הכלים והם יטמאו את הענבים, אלא יבצרם בכלים שאינם מקבלים טומאה ויתנם לתוך כלים שאינם מקבלים טומאה. וזהו ששנינו: אוחז את המגל בסיב או בוצר בצור ונותן לתוך הכפישה, **וּמוֹלִיךְ לַגַּת** – אפילו הוא עצמו, שהואיל וזהיר בהם, ויש לו היכר שהניחם בכלי שאינו מקבל טומאה, אין חוששים שמא יגע בהם בשעת הולכתם לגת. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שמתירים לבצור בכרם שהוא בבית הפרס (לדעת כל תנא כשיטתו)? **בְּכֶרֶם הַנַּעֲשֶׂה בֵּית הַפְּרָס** – שתחילה היה הכרם נטוע ואחר כך חרשו בו את הקבר ועשוהו בית הפרס. **אֲבָל הַנּוֹטֵעַ בֵּית הַפְּרָס** – שנטע כרם בבית הפרס, **יִמְכֹּר לַשּׁוּק** – יבצור את הענבים וימכרם לשוק לאכילה, שמפני שנטע את הכרם במקום הטומאה, קנסוהו חכמים שלא יבצור את הענבים לגת. וכבר הזכרנו בהקדמה למשנתנו שדווקא הבוצר ענבים לגת גזרו בו שיוכשרו הענבים בבצירה לקבל טומאה, אבל הבוצרם למכור לשוק, אין הענבים מוכשרים לקבל טומאה עד שיפלו עליהם משקים לרצון הבעלים **(רמב"ם הל' טומאת אוכלין יא, א).**

~ יום ששי ~

באור משנה ב

שְׁלֹשָׁה בֵּית פְּרָסוֹת הֵן – החורש את הקבר, שדה שאבד קבר בתוכה, ושדה בוכין (שבוכים שם על המת), וחלוקים הם בדיניהם, כמו שהתנא מפרש והולך: **הַחוֹרֵשׁ אֶת הַקֶּבֶר** – ששנינו בתחילת הפרק הקודם, ששיעורו מלוא המענה, **נִטְעַת כָּל נֶטַע** – השדה שנחרש בה הקבר ניטעת כל מיני נטעים, היינו מותר לנטוע בה כל מיני אילנות. יש מבארים הטעם, לפי ששרשי האילן יורדים למטה משלושה טפחים, ולמטה משלושה טפחים בבית הפרס טהור **(רמב"ם הל' טומאת מת י, ח).** ויש אומרים הטעם, שהנוטע אין בדעתו לעקור, ואם תהיה הטומאה טמונה תחת האילן אין בכך כלום. ברם, לדעת רבי יוסי (במשנה הקודמת) אסור לנטוע בה כרם, ואם עבר ונטע, קונסים אותו שלא יבצור את הענבים לגת; ומשמע מהלשון כאן, שסתם משנתנו אינה כרבי יוסי; **וְאֵינָהּ נִזְרַעַת כָּל זֶרַע** – אין זורעים בה כל מיני זרעים הנעקרים עם השורש, שחוששים שמא יעלה עצם כשעורה עם העפר העולה עם השרשים הנעקרים, וכשיביאם לביתו נמצא מרבה הטומאה, **חוּץ מִזֶּרַע הַנִּקְצָר** – שהכל קוצרים אותו; **וְאִם עָקְרוֹ** – את הזרע שדרכו להקצר, **צוֹבֵר אֶת גָּרְנוֹ לְתוֹכוֹ** – לתוך בית הפרס של השדה ודש את הזרע שם, ולא יביאנו לביתו עד אחר דישה, שלא להרבות את הטומאה; **וְכוֹבְרוֹ בִּשְׁתֵּי כְבָרוֹת** – בזו אחר זו, לנקות את הזרע אחר הדישה, שלא יישאר בו עצם כשעורה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַתְּבוּאָה** – היינו חמשת מיני הדגן: חיטה, שעורה, כוסמין, שיפון ושיבולת שועל, שאין עולה בשרשיהם הרבה עפר, **בִּשְׁתֵּי כְבָרוֹת** – די לכברה בשתי כברות, **וְהַקְּטָנִיּוֹת** – הפולים והאפונה והעדשים, **בְּשָׁלֹשׁ כְּבָרוֹת** – צריך לכברן בשלוש כברות, לפי שמתערב בהן עפר יותר מבתבואה. ברם, לאחר שניקה את התבואה או את הקטניות, טהורות הן, שאפילו היה בהן עצם כשעורה לא נטמאו, שהרי לא הוכשרו. **וְשׁוֹרֵף אֶת הַקַּשׁ וְאֶת הֶעָפָר** – בתוך השדה, שהרי על ידי הדישה נסתבכו יחד עם שרשיהם והעפר העולה עמהם, ואי אפשר לבדוק אותם ולנקותם על ידי כברות, ואם נתירם לו בהנאה יוציאם למכירה ונמצא מרבה את הטומאה **("סדרי טהרות" על פי "תוספות יום טוב" ורמב"ם).** קש היינו תבן של התבואה; עצה – תבן של הקטניות. **וּמְטַמֵּא** – בית הפרס

ג שָׂדֶה שֶׁאָבַד קֶבֶר בְּתוֹכָהּ – נִזְרַעַת כָּל זֶרַע, וְאֵינָהּ נִטַּעַת כָּל נָטַע, וְאֵין מְקַיְּמִין בָּהּ אִילָנוֹת, חוּץ מֵאִילַן סָרָק שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת. וּמְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבָאֹהֶל.

ד שְׂדֵה בוֹכִין – לֹא נִטַּעַת וְלֹא נִזְרַעַת, וַעֲפָרָהּ טָהוֹר, וְעוֹשִׂין מִמֶּנָּה תַּנּוּרִים לַקֹּדֶשׁ. וּמוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, שֶׁבּוֹדְקִים לְעוֹשֶׂה פֶּסַח, וְאֵין בּוֹדְקִין לִתְרוּמָה. וּלְנָזִיר – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בּוֹדְקִין; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵין בּוֹדְקִין.

פירוש ברטנורא

זו. שמא נתערב עמו עצם כשעורה: **והקטניות בשלש.** לפי שהקטניות יש בהן עפר יותר מבתבואה משום הכי חיישי בהו טפי. אבל טהורין הן, שהרי לא הוכשרו. והלכה כחכמים: **ושורף את הקש ואת העצה.** בתוך השדה. שמא יש בהן עצם כשעורה: **קש.** תבן של תבואה: **עצה.** תבן של קטניות: **ומטמאה במגע ובמשא.** שדה בית הפרס שאמרנו: **ואינה מטמאה באוהל.** דכל טומאתה משום עצם כשעורה ועצם כשעורה אינו מטמא באוהל:

ג נזרעת כל זרע. הכי גרסינן ברוב הספרים. אבל בתוספת' קתני אינה נזרעת כל זרע. וכן היא בעיני: **ואין ניטעת כל נטע.** ולא מיבעיא דאין נוטעין לכתחילה, אלא אף הנטוע לא יקיים, שלא להרגיל בני אדם לשם, משום דמטמאה באוהל אחמור בה טפי: **חוץ מאילן סרק.** דמותר ליטע בה. ומהו אילן סרק, שאינו עושה פירות:

ד שדה בוכים. מקום רחוק מבית הקברות שמושיבין שם המטה של המת ומתוועדין ובוכין שם: **לא ניטעת ולא נזרעת.** בפרק קמא דמועד קטן בגמרא, מפרש דמשום יאוש בעלים נגעו בה, דכיון שכן הוא, מתיאשים הבעלים ממנה והוה ליה כמיצר שהחזיקו בו רבים ואסור לקלקלו. ודוקא כשנתיאשו הבעלים, שהחזיקו בו הרבים כדין. אבל לא נתיאשו, דהשתא שלא כדין החזיקו בו, מותר לקלקלו: **ועפרה טהור.** דלא מחזקינן בה טומאה כלל: **ועושים ממנו**

משניות מבוארות – קהתי

שנחרש בו קבר, **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא** – שכל הנוגע בבית הפרס או בגוש עפר הבא ממנו למקום אחר, וכן הנושא גוש עפר ממנו, אף על פי שלא נגע בו, טמא; **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בָּאֹהֶל** – שכל טומאת בית הפרס אינה אלא מחשש עצם כשעורה מן המת, והרי עצם כשעורה אינו מטמא באוהל.

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד דיני בית הפרס בשדה שאבד בה קבר.

שָׂדֶה שֶׁאָבַד קֶבֶר בְּתוֹכָהּ, נִזְרַעַת כָּל זֶרַע – מותר לזרוע בה כל מיני זרעים, ואפילו זרע הנעקר עם שרשיו, שכאן אין חוששים שמא יידבק עצם כשעורה בעפר העולה עם השורש כמו שחוששים בשדה שנחרש בה קבר (במשנה הקודמת), שהרי כאן לא נחרש הקבר אלא אבד, דהיינו שהקבר הוא שלם ולא נתפזרו עצמות המת על פני השדה ואין שרשי הזרעים מגיעים עד העצמות שבקבר. ויש גורסים (על פי התוספתא): אינה נזרעת כל זרע, כמו בשדה שנחרש בה קבר, שכיון שעפר שדה זו מטמא במשא משום חשש עצם כשעורה בעפר, אסור לזרוע זרע הנעקר, שמא יעלה בשרשי הזרע עפר ויטמא, כמו שחוששים מטעם זה בשדה שנחרש; **וְאֵינָהּ נִטַּעַת כָּל נָטַע** – אסור לנטוע בה אילנות, לפי ששרשי הנטיעות מעמיקים ומגיעים עד המת, **וְאֵין מְקַיְּמִין בָּהּ אִילָנוֹת** – שאם עבר ונטע אין מקיימים בה את האילנות אלא עוקרים אותם, כדי שלא להרגיל אנשים לבוא לשם בשביל הפירות (**ר"ש; ראב"ד; ברטנורא**); ומפני שמטמאה באוהל החמירו בה יותר מבשדה שנחרש בה קבר (**ר"ש**). ויש מבארים הטעם, שחוששים שמא הקבר הוא תחת האילן, ונמצא האילן מאהיל על הקבר ועל האדם הבא אל השדה (**הגר"א**); **חוּץ מֵאִילַן סָרָק שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת** – שמותר לנטוע בשדה שאבד בה קבר, לפי שבאילנות סרק אין דרך בני אדם להימשך לשם. ויש מבארים, שלכתחילה אסור לנטוע אף אילן סרק, ואין משנתנו מתירה באילנות סרק אלא לקיים את הנטועים כבר. **וּמְטַמֵּא** – בית הפרס שאבד בו קבר, **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבָאֹהֶל** – עפרו מטמא במגע ובמשא כבית הפרס של שדה שנחרש בה קבר, שחוששים שמא נידד הקבר בה ויש עצמות כשעורה בתוך עפרה, וכל השדה כולה מטמאה באוהל, שהמאהיל עליה טמא, שחוששים שמא האהיל על הקבר.

~ שבת קודש ~

באור משנה ד

משנתנו באה לפרש דיני בית הפרס השלישי הנקרא "שדה בוכין". ופירושים שונים נאמרו על שדה בוכין:

בגמרא (מועד קטן ה, ב) מבואר: "שדה בוכין" היא שדה שמפטירים בה מתים, ומפרש רש"י: שכשמביאים מתים ממקום למקום לקבור, באים בשדה סמוך לעיר ונפטרים אלו שהביאום והולכים להם, ואנשי המקום באים ומקבלים אותם ורוחצים אותם שם וקוברים אותם. והטעם שחוששים בה משום טומאה, מבואר בגמרא (שם): משום יאוש בעלים, ומפרש רש"י: שמא נידלדל אבר מהמת כשהביאוהו ממקום רחוק, ונפל שם ונתייאשו (כלומר סמכו) אלו על אלו והניחוהו שם.

יש מפרשים ששדה בוכין היינו מקום רחוק מבית הקברות, מזמן להושיב שם המיטה, ומתוועדים ובוכים שם; והטעם המבואר בגמרא: משום יאוש בעלים נגעו בה, פירושו הוא, שאין כל חשש טומאה בשדה בוכין, ומה שאסרו חכמים לזרוע ולנטוע בה (כפי שנלמד במשנתנו) אין טעם האיסור אלא משום חשש גזל שכיון שהבעלים נתייאשו מהשדה לאחר שהוחזקה לתשמיש של רבים, הרי זה כדין מיצר שהחזיקו בו רבים שאסור לקלקלו (הר"ש; הר"ב).

הרמב"ם מפרש, ששדה בוכים הוא המקום הקרוב לבית הקברות, שהנשים יושבות שם ובוכות. "ומשום יאוש בעלים" פירושו: שמא יש שם טומאה, ומפני שהוא קרוב לבית הקברות כבר נתייאשו הבעלים ממנו; לפיכך אפשר שיבוא אדם ויקבור בו, ומפני זה חששו לו.

ויש גורסים: שדה כורכין, ומפרשים: שדה שיש בה כוכים, ומניחים שם המת לפי שעה עד שיהיו פנויים להוליכו לבית הקברות לקוברו. ויש כאן חשש טומאה, שמא אחר שהניחוהו לפי שעה נשכח המת, ולא לקחוהו משם (הגר"א עפ"י התוספתא).

שָׂדֶה בוֹכִין, לֹא נִטַּעַת וְלֹא נִזְרַעַת – מהטעמים שהבאנו בהקדמה למשנתנו (לפי הפירושים השונים): **אם מפני שיש בשדה בוכין חשש טומאה (לפי רש"י, רמב"ם, הגר"א),** או משום חשש גזל, שהואיל והחזיקו בה רבים אסור לקלקלה (**הר"ש; הר"ב**); ויש מבארים הטעם, שלא ללכלך בגדי המתקבצים שם בעפר התחוח (**הראב"ד**), **וַעֲפָרָהּ טָהוֹר** – שאף לדעת הסוברים, שאסור לנטוע ולזרוע בה משום חשש טומאה, מכל מקום בנוגע לטומאה ממש, אין אנו מחזיקים בה טומאה כלל; ואינה נקראת "בית הפרס" אלא משום איסור זריעה ונטיעה בלבד, הלכך עפרה טהור; **וְעוֹשִׂין מִמֶּנָּה תַּנּוּרִים לַקֹּדֶשׁ** – אפילו לאפות ולבשל בהם קדשים. אבל תנור העשוי מעפר טמא של בית הפרס (היינו של שדה שנחרש בה קבר או שאבד בה קבר), הריהו כלי חרס טמא. יש מפרשים: ועפרה טהור – היינו כשניטלטל העפר מאותה שדה למקום אחר, שיש כאן ספק ספיקא: שמא לא היה במקום הראשון אבר המת כלל (היינו לפי פירוש רש"י שהבאנו בהקדמה למשנתנו), ושמא לא נפרד ממנו עצם כשעורה למקום השני. ועוד שאין מחזיקים טומאה ממקום למקום. ברם, יש סוברים, שאף שדה בוכים היא בספק טומאה למגע ומשא, ויש מצדדים לומר אף באוהל (**המאירי בשם קצת מפרשים**), ועפרה טהור – היינו לאחר שניפוהו וראו שאין בו טומאה (**המאירי, מועד קטן**). **וּמוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, שֶׁבּוֹדְקִים לְעוֹשֶׂה פֶּסַח** – פיסקה זו חוזרת לדבר בשדה שנחרש בה קבר,

כֵּיצַד הוּא בּוֹדֵק? מֵבִיא אֶת הֶעָפָר שֶׁהוּא יָכוֹל לַהֲסִיטוֹ, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ כְּבָרָה שֶׁנְּקָבֶיהָ דַּקִּים, וּמְמַחֶה, אִם נִמְצָא שָׁם עֲצָם כַּשְּׁעוֹרָה – טָמֵא.

ה כֵּיצַד מְטַהֲרִין בֵּית הַפְּרַס? נוֹטְלִים מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אוֹ נוֹתֵן עַל גַּבָּיו שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. אִם נָטַל מֵחֲצִיוֹ אֶחָד שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְנָתַן עַל גַּבֵּי חֲצִיוֹ אַחֵר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים – טָהוֹר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ נָטַל מִמֶּנּוּ טֶפַח וּמָחֲצָה,

פירוש ברטנורא

תנורים לקודש. מה שאין כן בשני בית הפרס הראשונים: **שבודקים לעושה פסח.** אשדה שנחרש בה קבר קאי. דאם הולך שם אדם וצריך לשחוט את פסחו, בודקים אותה כדמפרש בסיפא, ואם לא נמצא שם עצם כשעורה הולך ועושה את פסחו: **ואין בודקין לתרומה.** דדוקא לפסח סומך אבדיקה זו, משום דטומאת בית הפרס דרבנן, וחכמים לא העמידו דבריהם במקום כרת, שמי שאינו מקריב קרבן פסח במועדו חייב כרת. אבל בתרומה דאין באכילתה כי אם עשה, העמידו דבריהם במקום עשה ואין מועלת בדיקה זו להתירו בתרומה: **ולנזיר.** שהלך שם: **בית שמאי אומרים בודקין.** ואם לא נמצא שם עצם כשעורה אינו מגלח: **ובית הלל אומרים אין בודקין.** דבין נמצא בין לא נמצא מגלח ומביא קרבן: **את העפר שהוא יכול להסיטו.** כגון עפר תחוח: **וממחה.** עושהו דק דק בידו כדי שיראה אם יש בו עצם כשעורה:

ה כיצד מטהרין בית הפרס. אבית הפרס הראשון קאי, שהוא שדה שנחרש בו קבר: **נוטלין ממנו שלשה טפחים.** כשיעור עומק המחרישה שמגלגלת העצמות: **ר' שמעון אומר כו'.** ואין הלכה כר' שמעון: **הרוצף.** לשון רצפה של אבנים: **טהור.** כיון דאין יכול להסיטן. שאם היה מהלך על גבן וניסטות:

משניות מבוארות – קהתי

שאף על פי שחולקים בית שמאי ובית הלל לקמן, אם בודקים בה לנזיר, כמו שנבאר להלן, מודים הם שאדם שהלך בשדה בית הפרס שנחרש בה קבר, וצריך להקריב את קרבן פסחו, בודקים בשבילו את השדה, כמפורש להלן, ואם לא נמצא שם עצם כשעורה, הולך ועושה את פסחו; **וְאֵין בּוֹדְקִין לִתְרוּמָה** – כהן שהלך בבית הפרס, אין סומכים על בדיקה זו כדי להתירו באכילת תרומה, לפי שבבית הפרס טומאתו מדרבנן, וחכמים לא העמידו דבריהם במקום כרת, שהרי מי שאינו מקריב קרבן פסח במועדו חייב כרת; אבל בתרומה, שאין במניעת אכילתה אלא מצוות עשה בלבד, העמידו חכמים את דבריהם במקום עשה, ואין מועילה בדיקה זו להתירו בתרומה **(רמב"ם; ברטנורא).** **וּלְנָזִיר** – אבל לנזיר שהלך בשדה בית הפרס, ויש חשש שמא נטמא, בזה חולקים בית שמאי ובית הלל; **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בּוֹדְקִין** – את בית הפרס, ואם לא נמצא שם עצם כשעורה הריהו טהור. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵין בּוֹדְקִין** – שבין נמצא עצם כשעורה ובין לא נמצא הוא טמא, אבל אינו מגלח ואינו מביא קרבן, שאין טומאתו אלא מספק **(רמב"ם).** ויש מפרשים, שלדעת בית הלל אפילו לא נמצא עצם כשעורה, הנזיר טמא, והוא מגלח ומביא קרבן. **(הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; עיין "תוספות יום טוב" ומלאכת שלמה שתמהו על פירוש זה).** ויש מהפכים הגירסה: בית שמאי אומרים: אין בודקים, ובית הלל אומרים: בודקים **("אליהו רבא").** **כֵּיצַד הוּא בּוֹדֵק? מֵבִיא אֶת הֶעָפָר שֶׁהוּא יָכוֹל לַהֲסִיטוֹ** – שאפשר להזיז את גוש העפר ממקומו כשהולכים עליו, כגון עפר תחוח, שאילו קרקע קשה שאינו יכול להסיטו, בודאי לא הסיטו העובר עליו, ואפילו נמצא תחתיו עצם כשעורה, לא נטמא **("סדרי טהרות").** **וְנוֹתֵן** – את העפר – **לְתוֹךְ כְּבָרָה שֶׁנְּקָבֶיהָ דַּקִּים, וּמְמַחֶה** – ומפרר את העפר וכוברו בכברה: **אִם נִמְצָא שָׁם עֲצָם כַּשְּׁעוֹרָה, טָמֵא** – זה שעבר שם קודם הבדיקה טמא מספק.

בגמרא (עירובין ל, ב) מובאות עוד שתי בדיקות:

א) מנפח אדם בית הפרס והולך. שמנפח את העפר בפיו לפני רגליו, ואם יש עצם גדול נראה מאליו, ועצם קטן נראה בנפיחה ואינו מסיטו ברגליו.

ב) בית הפרס שנידש טהור. שאם נידש בדריסת רגלי בני אדם, כבר נפחתו העצמות משעורה (רש"י). או שאם נידש, אין כאן אבק שנחוש שמא עצם כשעורה נסתר שם (המאירי). וזוהי בדיקת בית הפרס, שבודק אם נידש או לא נידש.

מכאן נחלקו המפרשים: יש אומרים, שהבדיקות של ניפוח ודישה לא התירו אלא לעושי פסח, אבל לא לאוכלי תרומה, וזהו ששנינו במשנתנו, שבודקים לעושה פסח ואין בודקין לתרומה. אבל הבדיקה של כברה מועילה אף לאוכלי תרומה (הר"ש).

ויש אומרים להיפך, שבדיקת כברה היא לפסח ולא לתרומה, ובדיקת ניפוח ודישה היא בדיקה עדיפה יותר, ומועילה אף לאוכלי תרומה (רבנו תם בתוספות בכורות כט, א).

ויש אומרים, שכל הבדיקות שוות, ולא נאמרו אלא לעושי פסח ולא לאוכלי תרומה, אלא שבדיקת הכברה נאמרה לאחר שכבר עבר בבית הפרס, ובדיקת נפיחה ודישה אמרו לכתחילה, שיכול לעבור בבית הפרס בבדיקות אלו כדי לעשות הפסח (תוספות עירובין כו, ב; תוספות צב, ב).

ויש אומרים להיפך, שבדיקת ניפוח ודישה היא בדיעבד, כשכבר עשה טהרות, ובדיקת הכברה היא לכתחילה (תוספות כתובות כח, ב).

באור משנה ה

כֵּיצַד מְטַהֲרִין בֵּית הַפְּרַס – כלומר שדה שנחרש בה קבר, כיצד מטהרים אותה שלא תוסיף להיות בית הפרס? **נוֹטְלִים מִמֶּנּוּ** – מן העפר שבקרקע, **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** – בעומק, כשיעור עומק המחרשה שמגלגלת את העצמות **(עיין משנה בבא בתרא ב, יב),** **אוֹ נוֹתֵן עַל גַּבָּיו** – על גבי הקרקע של בית הפרס, **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** – עפר טהור ממקום אחר. **אִם נָטַל מֵחֲצִיוֹ אֶחָד שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** – עפר, **וְנָתַן עַל גַּבֵּי חֲצִיוֹ אַחֵר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** – היינו אותם שלושה טפחים שנטל מחציו האחד ונתנם על גבי חציו האחר, אחר שבדק אותם מעצם כשעורה **("תוספות יום טוב" ממשמעות דברי הר"ש),** **טָהוֹר** – כולו. ויש מבארים **(עפ"י הר"ש),** שאפילו לא בדק את העפר, אלא נתנו כמות שהוא, טהור, שאותו העפר כשנטלו מחציו האחד נטהר, לפי שעפר הבא מבית הפרס אינו טמא אלא אם כן הוא גוש כברייתו, וכשחזר ונתנו על חציו האחר, הרי זה כאילו נתן על גביו עפר ממקום אחר שלושה טפחים, הלכך כולו טהור **("סדרי טהרות").** ויש מפרשים, שמחציו האחד נטל שלושה טפחים עפר, ועל חציו האחר נתן שלושה טפחים עפר טהור ממקום אחר; ואין חוששים שמא יפול מן הגבוה לנמוך ויחזור לטומאתו, שכיון שנטהר שעה אחת שוב אין מטמאים אותו **("תוספות יום טוב" בשם מהר"ם).** **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ נָטַל מִמֶּנּוּ** – מן העפר שבקרקע בית הפרס, **טֶפַח וּמֶחֱצָה** – בעומק, **וְנָתַן עָלָיו** – על אותו בית הפרס שנטל ממנו עפר טפח ומחצה, **טֶפַח וּמֶחֱצָה מִמָּקוֹם אַחֵר** – עפר טהור ממקום אחר, **טָהוֹר** – ששלושה טפחים שאמרו, אפילו חציים בנטילה וחציים בנתינה **(מהר"ם).** יש מבארים טעמו של רבי שמעון, לפי שדרך המחרשה להפוך מה שלמטה למעלה ומה שלמעלה למטה, ועיקר החשש הרחוק של דלדול העצמות אינו אלא בשטח העליון עד עומק טפח ומחצה, אבל למטה מטפח ומחצה לא שייך חשש עצם כשעורה כלל, הלכך אף על פי שאם ניטל טפח ומחצה בלבד לא נטהר, שהרי חכמים גזרו טומאה על כל שיעור עומק המחרשה, שהוא שלושה טפחים, מכל מקום כשחוזר ונותן על גביו טפח ומחצה עפר ממקום

וְנָתַן עָלָיו טֶפַח וּמֶחֱצָה מִמָּקוֹם אַחֵר – טָהוֹר. הָרוֹצֵף בֵּית הַפֶּרֶס בָּאֲבָנִים שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַהֲסִיטָן – טָהוֹר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף הָעוֹזֵק בֵּית הַפֶּרֶס – טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

איכא למיחש אהיסט עצם שתחתיהן: **אף העוזק.** החופר ומשליך האבנים, אם עשה כן בכל בית הפרס, טהור. עוזק, לשון ויעזקהו ויסקלהו (ישעיה ה'). ואין הלכה כרבי שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

אחר, הריהו מיטהר, שהואיל ופנים חדשות באו לכאן, בטלה טומאת בית הפרס (**סדרי טהרות**). ואין הלכה כרבי שמעון. **הָרוֹצֵף בֵּית הַפֶּרֶס בָּאֲבָנִים שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַהֲסִיטָן** – שעשה על כל קרקע בית הפרס רצפה של אבנים שאינן מתנדנדות מדריסת רגלי בני אדם, **טָהוֹר** – בית הפרס, שהרי ההולך שם אינו מסיט את העצמות שתחת האבנים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף הָעוֹזֵק בֵּית הַפֶּרֶס** – החופר את כל בית הפרס ומשליך האבנים (מלשון "ויעזקהו ויסקלהו" – **ישעיה ה, ב**), **טָהוֹר** – שהרי זה כנוטל מחציו ונותן על חציו האחר, שכן דרך עוזק, אלא שעושה כן מקומות מקומות (**הר"ש**). ויש מפרשים (**על פי התוספתא**), שרבי שמעון מטהר בעוזק מטעם בודק, כלומר שאם חפר כל בית הפרס ולא מצא עצמות, הריהו טהור, שאין לך בדיקה גדולה מזו (**הגר"א; "תפארת ישראל"**).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג מ"ח, תשט"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ט מ"ח, שעורר תמי' בקריאתי בו שהוא בקפידא על כו', אשר אף שאמרו רז"ל שכהנים קפדנים הם, הנה נוסף על שלא דוקא במרז"ל זה צריך להתחיל העבודה בתור כהן, והרי כמה ענינים ישנם קודם לזה, הנה אפילו בענין זה עצמו למה לנצל קפדנות בנוגע לזולתו, כיון שהאדם קרוב יותר לעצמו, ובפרט כשהמדובר הוא לא על הזולת הרחוק אלא דוקא על הזולת שהוא המשלים ועושה מלא טוב היות, דוקא טוב.

ואולי זוכר עדיין מה שאמרתי לו בדבר פב"פ אשר ענין דשלום בית נוגע גם לפרנסה, וכדבר משנה סוף עוקצין, ובלקו"ת סוף פרשת ברכה. ואם צריכים להשתדל - ע"פ תורה - בענינים הטבעים, שבהם תלוי' הפרנסה, עאכו"כ שצריך להשתדל בענינים שעל פי תורה שבהם תלוי הפרנסה והאריכות בדבר הפשוט אך למותר, ולא באתי אלא להעיר ולהאיר אשר ענינים כאלו אף שבעיני בני אדם נראים שפעוטים וקטנים הן הם דוקא אבן הבוחן עד כמה פב"פ חסיד, וכמבואר ומובן מכמה שיחות הק'.

ויה"ר שבקרוב ממש יודיע שהתחיל **לעבוד** ע"ע בכיוון זה, ואז יזכה להודיע ג"כ שרואה הצלחה בעבודה זו.

בברכה לבשר טוב בכל האמור לעיל וגם ע"ד הרחבת הפרנסה.

עין יעקב - מסכת שבת

רש"י

בְּרָדָא שְׁרִי. לִרְחוֹץ פָּנָיו: **מְשׁוּם לְיַפּוֹת אֶת עַצְמוֹ אָסוּר.** מְשׁוּם "לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה" (דְּבָרִים כב): **בְּשְׁבִיל קוֹנוֹ.** לְכָבוֹד קוֹנוֹ, דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ט) "כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה" וגו'. וְעוֹד: דְּהָרוֹאֶה בְּרִיּוֹת נָאוֹת אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ": **כֹּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ.** הַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף מט עמוד ב. אגב הנידון לעיל על רחיצה ב'ברדא', דנה הגמרא האם ראוי לאדם לייפות עצמו. מספרת הגמרא: **אַמֵּימַר וּמַר זוּטְרָא וְרַב אַשִׁי הֲווּ יָתְבִי** – ישבו ביחד בשבת, **אַיְיתוּ לְקַמַּיְיהוּ** – הביאו לפניהם ממרקחת ה'**ברדא'. אַמֵּימַר וְרַב אַשִׁי מָשׁוּ** – רחצו בו ידיהם, ואילו **מַר זוּטְרָא לֹא מָשָׁא** – לא רחץ. **אָמְרוּ לֵיהּ** אמימר ורב אשי למר זוטרא, מדוע אינך רוחץ, וכי **לֹא סָבַר לָהּ מַר לְהָא דְּאָמַר רַב שֵׁשֶׁת, בִּרְדָא שָׁרִי** לרחוץ בו בשבת. השיבם רב מרדכי: **אָמַר לְהוּ רַב מָרְדְּכַי, בַּר מִינֵּיהּ דְּמַר** – אל תלמדו מדברי מר זוטרא לאסור רחיצה בשבת בברדא, שטעמו של מר זוטרא הוא מחוץ לנידון זה, **דְּאֶפִּילוּ בַּחוֹל נַמִּי לֹא סְבִירָא לֵיהּ** – לפי שגם בימות החול סובר מר זוטרא שאין לרחוץ במרקחת זו, כיון **שֶׁסָּבַר לָהּ כִּי הָא דְּתַנְיָא** בברייתא, **מְגָרֵר** – מפרר **אָדָם גְּלְדֵי צוֹאָה** – מלמולי זיעה יבשים, **וְגִלְדֵי מַכָּה** – קרום פצעים יבשים **שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, בִּשְׁבִיל צַעֲרוֹ** – אם יש לו צער מהם, אבל **אִם** רוצה לגרדם **בִּשְׁבִיל לְיַפּוֹת** את עצמו, **אָסוּר,** משום שנאמר (דברים כב ה) 'לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה', ואיסור זה כולל כל התייפות שנוהגות בו הנשים. ואף ברדא, כיון שרוחץ בה כדי ליפות עצמו אסור. שואלת הגמרא: **וְאֵינָהוּ כְּמַאן סָבְרוּהָ** – כשיטת מי סברו האמוראים שרחצו ברדא. משיבה הגמרא: הם סברו **כִּי הָא דְּתַנְיָא** בברייתא, **רוֹחֵץ אָדָם פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּכָל יוֹם, בִּשְׁבִיל** כבוד **קוֹנוֹ,** שהאדם נברא בצלם אלהים, שנאמר (בראשית ט ו) 'כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם', וכשמכבד את גופו הרי הוא מכבד את קונו, **מְשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי טז ד) **'כֹּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ'** – הכל עשה ה' בשביל שיקלסוהו, ואף את ענין היופי עשה ה' לכבודו. ומברייתא זו אנו למדים שאף אם רוחץ כדי לייפות עצמו מותר.

מביאה הגמרא דעה החולקת על שמואל: **אָמַר רַב הוּנָא (אמר רב) [אָמַר רַבִּי], אָסוּר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן** בשבת. מקשה הגמרא סתירה בדברי רבי: **וְהָתַנְיָא, רַבִּי הִתִּיר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן.** מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – זה שאסר רבי להטמין היה **מִקַּמַּיְיהּ דִּלְיִשְׁמְעֵיהּ** – לפני ששמע **מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי** להתיר, **וְהָא** – וזה שהתיר היה **לְבָתַר דִּלְיִשְׁמְעֵיהּ** – לאחר ששמע מרבי ישמעאל ברבי יוסי. שכך היה מעשה, **כִּי הָא דְּיָתְבִי** – ישב **רַבִּי וְאָמַר, אָסוּר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, אַבָּא** – אבי רבי יוסי **הִתִּיר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן. אָמַר** רבי, אם כך **כְּבָר הוֹרָה זָקֵן** – רבי יוסי להתיר, חוזר אני מדברי.

הגמרא מציינת את החביבות ששררה בין החכמים, הניכרת ממעשה זה: **אָמַר רַב פָּפָּא, בָּא וּרְאֵה כַּמָּה מְחַבְּבִין** רבי ורבי יוסי **זֶה אֶת זֶה,** שֶׁהרי **אִילּוּ רַבִּי יוֹסֵי** היה **קַיָּים, הָיָה כָּפוּף וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי** כאחד מתלמידיו, ומנין שכך, **דְּהָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי דְּמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו הֲוָה,** כלומר, שהיה גדול וחשוב כאביו, **וְאַף** על פי כן היה **כָּפוּף וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי** מפני כבוד הנשיאות, ומסתבר שגם רבי יוסי היה עושה כך ויושב כפוף לפני רבי, ולא היה מורה בפניו אף על פי שהיה גדול ממנו, **וְקָאָמַר** – ואף על פי כן כיבד רבי את רבי יוסי באומרו **כְּבָר הוֹרָה זָקֵן,** ופסק כמותו.

הנהגת רב נחמן בענין הטמנת צונן בשבת, ובענין בישולי נכרים. מספרת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְדָרוּ עַבְדֵּיהּ** – לעבדו ששמו דרו, **אַטְמִין לִי צוֹנֵן** בשבת. **וְעוֹד** אמר לו, **אַיְיתֵי לִי מַיָּא דְּאַחִים קַפִּילָא אַרְמָאָה** – הבא לי מים שחימם נחתום נכרי, ללמדנו שאין בזה משום איסור בישולי נכרים וביום חול היה. מספרת הגמרא: **שָׁמַע** זאת **רַבִּי אַמִּי וְאִיקְפַּד,** שסבר שלא היה ראוי לו להקל בזה.

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דנה הגמרא מדוע הקפיד רבי אמי: **אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי טַעֲמָא אִיקְּפַד רבי אמי**, הרי **כְּרַבָּנָותֵיהּ עָבִיד** – על פי הוראת רבותיו נהג רב נחמן. **חָדָא** – בדין אחד נהג **רַב, וַחֲדָא כִּשְׁמוּאֵל.** כשאמר להטמין צונן נהג **כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מוּתָּר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן.** וכשביקש מים שחימם הנכרי נהג **רַב, דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמַר רַב, כֹּל דבר שֶׁהוּא** ראוי להיות **נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי** – ללא בישול, כגון דגים קטנים מלוחים, אף אם בשלו נכרי, **אֵין בּוֹ** איסור **מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי נָכְרִים,** שלא הועיל הנכרי כלום ואין זה נחשב כבישול, ומים ראויים לשתיה כמות שהן. מתרצת הגמרא את דעת רבי אמי: **(הוא)** – רבי אמי שהקפיד **סָבַר, שֶׁאָדָם חָשׁוּב שָׁאנִי,** ויש לו להחמיר על עצמו בדברים שנראה לאנשים שיש בהם איסור כדי שלא ילמדו ממנו להקל יותר.

רש"י

אָדָם חָשׁוּב שָׁאנִי. שֶׁהָרוֹאֶה אוֹתוֹ שֶׁהוּא מֵיקֵל – עוֹמֵד וּמֵיקֵל יוֹתֵר:

אגרות קודש

ב"ה, ד' כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מר"ח כסלו, בו כותב אשר רוצה לנסוע למקום אחר כיון שרוצה להיות בדווקא עם אחיו שי'.

והנה ידוע פסק דין המורה הגדול הרמב"ם ז"ל הלכות גרושין סוף פרק ב' אשר רצונו האמיתי של כל אחד ואחת הוא לקיים רצונו של הקב"ה אשר גילה לנו בתורתו הק' תורת חיים ותורת עולם.

וכיון אשר במקומו עתה יש לו האפשריות ללמוד תורה שלימה, היינו חלק התורה הנקרא בזהר הק' גופא דאורייתא, וחלק התורה הנק' בזהר הק' נשמתא דאורייתא (זהר הק' סדר בהעלותך את הנרות דף נקב (עכ"פ כחודו של מחט), עמוד אל"ף (אלופו של עולם)). ואם יסע משם קרוב לודאי שלא תהי' לו אפשריות זו, הרי ברור מהו רצונו האמיתי, והוא להמשיך למלאות רצון הבורא ית' ללמוד נגלה דתורה ופנימיות התורה, ואם לפעמים - בלשון הרמב"ם - אונסו יצרו הרע לעזוב לימוד זה בתירוצים שונים, עיין שם ברמב"ם. הרי לכל אחד מישראל ניתנו הכחות להתגבר על יצרו בעזרתו של הקב"ה, ואין הדבר תלוי אלא ברצונו. והשי"ת יצליחו שלא יגרה על עצמו את היצר ויחדול מלבלבלו בענין הנ"ל.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר:

זוּזָא מְאָבָא בַּהֲדֵיהּ – זוז גרוע שהיה אצלו, שנמחקה צורתו, דְּלָא נָפִיק – שלא היה חנן יכול להוציאו בשוק, ולכן רצה לשלם בסלע זה לניזק, אך כיון שהיה שוה כפלים מחיוב נזקו, חזר וְתָקְעָ לֵיהּ אַחֲרִינָא – פעם נוספת באזנו, ונמצא שנתחייב לו זוז שלם על שתי הפעמים, וְיֶהֱבֵיהּ נִיהֲלֵיהּ – ונתן לו את אותו זוז גרוע כתשלום בושתו.

שנינו במשנה: שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֵבֶד חֲמִשִּׁים שֶׁל אוֹנֵס וְשֶׁל מְפַתֶּה וכו' ומאה של מוציא שם רע כולם בשקל הקדש במנה צורי. הגמרא מבארת את סיום דברי המשנה. מקשה הגמרא: הָא תּוּ לָמָּה לִי – למה הוצרכה המשנה לומר שוב 'כולם בשקל הקדש במנה צורי', הָא הָתָנָא לֵיהּ רֵישָׁא – הרי כבר שנינו כלל זה בתחילת המשנה, לגבי פדיון הבן, ש'שקל' היינו סלע צורי. מתרצת הגמרא: דין זה לגבי אוֹנֵס וּמוֹצִיא שֵׁם רָע אִיצְטְרִיךְ [–הוצרכה] המשנה להשמיענו, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – היה עולה בדעתך לומר, כי רק תשלומי פדיון הבן ושלושים של עבד ושל מפתה ישלמו בסלעים צוריים, כיון שבהם אמרה התורה לשון 'שקלים', אבל אונס ומוציא שם רע כֵּיוָן דְּלֹא כְּתִיב בְּהוּ לשון 'שְׁקָלִים', אֵימָא שישלמו זוּזֵי בְּעָלְמָא – דינרים ולא שקלים, קָא מַשְׁמַע לָן המשנה שכולם משלמים בכסף צורי, ללמדנו דְּמֵילַף קָא יָלְפִי מֵהָדֵדֵי – שדינים אלו נלמדים האחד מחברו, והושוו תשלומי אונס ומוציא שם רע לתשלומי פדיון הבן ושלושים של עבד ומפתה, שכולם צריכים לשלם בסלעים צוריים.

שנינו במשנה: וכולן נפדין בכסף ובשוה כסף חוּץ מִן הַשְּׁקָלִים. בברייתא מבוארים דברים נוספים שאין נפדים בשוה כסף: תָּנָא, כל התשלומים שהוזכרו בתורה ניתן לשלמם אף בשוה כסף, חוּץ מִן הַשְּׁקָלִים, וְחילול מַעֲשֵׂר שני, וְהָרְאָיוֹן – קניית עולת ראייה [שקבעו לה שיעור שתי מעות כסף], שאינם נעשים אלא בכסף ולא בשוה כסף. הגמרא מביאה מקורות לכך ששלושת אלו אינם נעשים אלא בכסף ולא בשוה כסף: מצות נתינת שְׁקָלִים, דִּתְנַן בני העיר ששולחים יחד את שקליהם לירושלים על ידי שליח, מְצָרְפִין ערך של הרבה שְׁקָלִים לְדַרְבּוֹנוֹת [–מטבעות זהב טבועים], מִפְּנֵי [–בכדי] להקל על מַשָּׂאוֹ הַדֶּרֶךְ לירושלים, שההמרה מפחיתה את משקל המטבעות שהשליח מעלה לירושלים. ומשמע שאינם יכולים להמיר על מטילי זהב, אלא רק על מטבעות זהב טבועות. חילול מַעֲשֵׂר שני, דִּכְתִיב (דברים יד כה) 'וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ', ודורשים (ברכות מז:) שיש לחללו דווקא על כסף שיש בו צורה, והיינו כסף טבוע. וְהָרְאָיוֹן, תָּנֵי רַב יוֹסֵף בריייתא האומרת שֶׁהבא לקנות עולת ראייה לֹא יָבִיא סְיָנָה [–כסף סיגים] לָעֲזָרָה, אלא כסף טבוע.

משנה

המשנה מבארת כי קיימים שוי כסף שאין פודים בהם: אֵין פּוֹדִין בכור, לֹא בִּנתינת עֲבָדִים לכהן, וְלֹא בִּנתינת שְׁטָרוֹת חוב שכתוב בהם שאדם אחר חייב ממון לאבי הבכור, שאינו יכול ליתנם לכהן [שיגבה את החוב לעצמו] ובזה יפדה את בנו, וְלֹא בִּנתינת קַרְקָעוֹת. וְלֹא פודים בְּהֶקְדֵּשׁוֹת. כְּתַב אבי הבכור לַכֹּהֵן שטר, ובו כתוב שֶׁהוּא [–האב] חַיָּיב לִיתֵּן לכהן חֲמִשָּׁה סְלָעִים, חַיָּיב לִיתֵּן לוֹ אותם, וכיון שנתנם, מעיקר הדין בנו פדוי, וּמכל מקום גזרו חכמים ואמרו בְּנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי, כדי שלא יאמרו שפודים בשטרות. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה הַכֹּהֵן לִיתֵּן לוֹ לאב את חמשת הסלעים הנוספים בְּמַתָּנָה, כדי שלא יפסיד במה ששילם את דמי פדיון הבן פעמיים, רַשַּׁאי.

דין דמי פדיון הבן שהופרשו ואבדו: הַמַּפְרִישׁ ומייחד חמשה סלעים לִפְדְיוֹן בְּנוֹ, וְאָבַד קודם שנתנו לכהן, האב חַיָּיב בַּאֲחֲרָיוּתוֹ, וצריך לתת לכהן חמשה סלעים אחרים, שֶׁנֶּאֱמַר בענין נתינת פדיון הבן לכהן (במדבר יח טו) 'כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לָכָל בָּשָׂר אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לְהֹ' בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה לָךְ', וסיום הפסוק 'אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם', ודורשים שרק כאשר יהיה כסף הפדיון ביד הכהן, יהיה הבכור פדוי.

גמרא

שנינו במשנה, אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות. אומרת הגמרא: מַתְנִיתִין דְּלֹא כִּדעת רַבִּי, דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, בַּכֹּל פּוֹדִין בְּכוֹר אָדָם חוּץ מִן הַשְּׁטָרוֹת, ואילו במשנתנו מבואר שגם בעבדים וקרקעות אין פודים, ונמצא שמחלוקת בדבר. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי, דָּרַשׁ את הכתוב לגבי פדיון הבן, בְּרֵיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי. נאמר (במדבר יח טז) 'וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה', ובמה שאמור 'ופדויו מבן חודש' רִיבָּה, שניתן לפדות בכל דבר, 'כְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים', מִיעֵט, שאין פודים אלא בכסף, 'תִּפָּדֶה', רִיבָּה, והוא ריבוי שני בפסוק, וכיון שרִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה, רִיבָּה הַכֹּל חוץ מדבר אחד. מַאי רַבִּי [–ריבה] הכתוב ב'תפדה', רַבִּי כָּל מִילֵּי – ריבה שניתן לקיים פדיון הבן בכל דבר, וּמַאי מִיעֵט מ'בערכך כסף', מִיעֵט דבר אחד בלבד, והוא שְׁטָרוֹת, שמצד עצמם אין להם כל ערך, והם פחות ראויים לפדיון הבן מאשר קרקעות ועבדים.

וְאילו רַבָּנָן דְּרָשִׁי את הפסוק במידת כְּלָל וּפְרָט, מה שנאמר 'וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ' הוא כְּלָל, שמשמעו שניתן לפדות בכל דבר, 'כְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים' הוא פְּרָט, המלמד שאין פודים אלא בכסף, ומה שנאמר '(פָּדֹה) תִּפָּדֶה', חֹזֶר וְכָלַל, ומשמעותו שפודים בכל דבר, ודורשים כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ 'כסף', שהוא דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ שׁוה מָמוֹן, אַף כֹּל הדומה לו, פודים בו את הבכור, דהיינו בְּדָבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ שׁוה מָמוֹן, ומכלל זה יָצְאוּ קַרְקָעוֹת שאין פודים בהם, כיון שֶׁאֵין מִטַּלְטְלִין, יָצְאוּ עֲבָדִים שאין פודים בהם, כיון שֶׁהוּקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת ונחשבים אף הם בקרקעות שאינם מטלטלים, יָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמִּטַּלְטְלִין אין פודים בהם, כיון שֶׁאֵין גּוּפָן שׁוה מָמוֹן, כי אין להם ערך עצמי, אלא הם משמשים רק כראיה על החוב הכתוב בהם.

הגמרא דנה בדברים: אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְמָרֵימָר, וְכִי רַבִּי רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי דָּרִישׁ, וְהָא [–והלא] רַבִּי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי דָּרִישׁ, כמו שמצינו לגבי הכתוב בְּמֶרְצַע, דְּתַנְיָא אודות רציעת עבד עברי, נאמר (דברים טו יז) 'וְלָקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ', אֵין לִי ללמוד מפסוק זה אֶלָּא שניתן לרצוע את אזנו בְּמַרְצֵעַ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שניתן לרצוע את אזנו גם על ידי הַסּוּל – קיסם חד, וְהַסִּירָא – קוץ, וְהַמַּחַט, וְהַמַּקְדֵּחַ, וְהַמַּכְתֵּב – עט ברזל, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְלָקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ', לְרַבּוֹת שניתן לרצוע בְּכָל דָּבָר שֶׁנִּלְקָח בַּיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי אוֹמֵר, נאמר 'מַרְצֵעַ', ויש לדרוש מַה מַּרְצֵעַ מְיוּחָד שהוא כלי שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כֹּל דבר שניתן לרצוע בו, אינו ראוי לרציעת עבד עברי אלא אם הוא כלי שֶׁל מַתֶּכֶת. וְאָמְרִינַן בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי, שֶׁרַבִּי דָּרִישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, 'ולקחת' כלל, כי משמעו כל דבר הניקח ביד, 'מרצע' פרט, 'ונתתה באזנו' חזר וכלל, 'כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט', מה הפרט של מתכת, אף כל של מתכת, ועל כן אמר רבי שניתן לרצוע בכל כלי מתכת. ואילו רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דָּרִישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי, 'ולקחת' ריבה, כי משמעו כל דבר הניקח ביד, 'מרצע' מיעט, שניתן לרצוע דווקא במרצע ולא בדבר אחר, 'ונתתה באזנו' חזר וריבה, 'ריבה ומיעט וריבה

המשך בעמוד 53

רש"י

זוזא מאכא — שנפחתה צורתו. ולא הוה שקיל ליה, כלומר: לא היה ניקח בעיר להוצאה, לא היה הדינר שקול ושוה לו כלום. **הא תו למה לי** — האי "וכולם" הא תנא ליה: **משום אונס ומוציא שם רע** — איצטריכא ליה למיתני האי "וכולם בשקל הקודש", משום דרישא לא תנא "שקל הקודש". ומיהו פשיטא לן באיגך כולהו דסלעים נינהו, דהא בפדיון הבן כתיב (במדבר ג): "חמשת שקלים לגולגלת" ובעבד כתיב (שמות כא): "שלשים שקלים יתן (בעל השור) לאדוניו", ובמפתה כתיב (שם כב): "כסף ישקול". אבל באונס ומוציא שם רע לא כתיב "שקל", וסלקא דעתך אמינא: [והא] דתנא ברישא במנה צורי — כל חד וחד כי דיניה קאמר. דהיכא דכתיב שקלים — יהיב שקלים צורים, והיכא דלא כתיב שקלים — ליתיב דינרי צורים. קא משמע לן סיפא: וכולם בשקל הקודש. דמילף ילפי מהדדי בבסף קצוב מכסף קצוב, כדרב אסי דלעיל. אית ספרים דכתוב הכי: "אטו כולהו בני פדיה נינהו". וקפריך אמתניתין דנקט לשון פדיה בכולהו, דקתני: "וכולן נפדין", והא לא שייכא לשון פדיה אלא בבכורי! תני: כל הנפדין נפדין בכסף ושוה כסף. כל הנפדין — כגון בכור אדם והקדשות ומעשר. **מעשר שני** — אינו נפדה אלא בכסף טבוע ולא בשוה כסף, ואפילו פרוטות טבועות שפיר דמי. **והראיון** — לקנות עולת ראייה הנקנית בשתי מעות כסף, כדאמרינן בחגיגה (ב,א); הראייה שתי כסף. והנך שתי כסף טבועות בעינן. **מצרפין שקלים לדרבונות** — בני העיר ששולחין שקליהם לירושלים מצרפין אותו ולוקחין מהן דרבונות, הוו זהובים טבועים. דרבונות — אין, שאר זהב — לא, שאינו טבוע. ובמסכת שקלים (ד) מפרש טעמא שמא תיזול מרגליות כו'. והוא הדין לכל שוה כסף, שמא יזול ונמצא הקדש מפסיד. אבל טיבעא לא זייל. **וצרת הכסף** — דבר שיש עליו צורה. **הכי גרסינן: ראיון תני [נמי] רב יוסף** — שלא יביא סיגה — כסף סיגים, אלא טבוע. והיינו ברייתא, דרב יוסף לאו לפרושי אלא לסיעוי. **משנה אין פודין בכור אדם לא בעבדים כו'** — אף על גב דאמרן לעיל (מט,ב): בבסף ובשוה כסף. **ולא בשטרות** — שאם יש לו שטר על חבירו בחמשה סלעים, ונתנו לכהן שיגבה אותו חוב בפדיון בנו — אינו פדוי. **ולא בהקדישות** — מפרש בגמרא. **כתב לכהן שהוא חייב ליתן לו חמשה סלעים** — משום פדיון בנו. **ובנו אינו פדוי** — כדאמרינן בגמרא: שמא יאמרו פודין בשטרות. **לפיכך** — דאמרן: חייב ליתן לו חמשה סלעים, אם רצה הכהן לתנם ולהחזירם לו במתנה — רשאי, אבל תקנתא אחריתי ליכא. **יהיה לך ופדה תפדה** — כשיהיה לך הפדיון אז יהיה פדוי, והאי קרא לאהרן אמר ליה רחמנא. **גמרא מיעט** — כסף ולא מידי אחרינא. **מיעט שטרות** — דלא חשיבי מידי. **תפדה חזר וכלל** — ואף על גב דהאי "תפדה" כתיב קודם לפרט — אפילו הכי דיינינן ליה בכלל ופרט, כדאמרינן לקמן. **שהוקשו לקרקעות** — "והתנחלתם אותם" וגו' (ויקרא כה). **הסול** = ברוק"א בלעז. **הסירא** = קרן. **מכתב** = עט. **ואמרינן** — במסכת קדושין (כא,א). **כמאי קא מיפלגי רבי דריש כללי ופרטי** — "ולקחת" — כלל, "מרצע" — פרט, "ונתת באזנו" — חזר וכלל, מה הפרט מפורש של מתכת — אף כל של מתכת. **ורבי יוסי ברבי יהודה דריש ליה ברבויי ומיעוטי** — ומאי רבי — רבי כל מילי, ומאי מיעוט — מיעט סם. **הכא** — היינו טעמא דדריש ריבויי ומיעוטי — כדתנא דבי רבי ישמעאל בשילהי "אלו טריפות" (חולין סז,א): כל מקום שנאמר "במים" "במים" שתי פעמים, כלומר, כל מקום שנאמר שתי כללות זו אצל זו ופרט אחריהן, כגון הכא: "את זה תאכלו מכל אשר במים אשר לו סנפיר וקשקשת במים", דהיינו שתי כללות, דמשמע דבכל מים בעינן סנפיר וקשקשת, ופרט כתיב אחריהם "בימים ובנחלים", דמשמע: בימים ובנחלים שנובעים הם בעינן סנפיר וקשקשת, אבל הגדילים במים מכונסין — מיתאבלי בלא סנפיר וקשקשת. אין זה כלל ופרט — לא דיינינן ליה בכלל ופרט, אלא מטילין הפרט ביניהן ודנין אותו ברבויי ומיעוטי. והכא נמי: "ופדוי מבן חדש" — כלל, "תפדה" — חזר וכלל, הרי שתי כללות הסמוכות זה לזה והפרט אחריו, הלכך בריבוי ומיעוטי דרשינן להו. **ורבנן** — דדרשי להו בכללי ופרטי סברי כדאמרינן במערבא.

ולא

תוספות

כלים של חמשים זוז, ובפרק "מציאת האשה" (כתובות סז,א): לא יפחות לה מחמשים זוז, ודייק בגמרא דחמשים זוזי פשיטי קאמר, ולא דייק כלל מדרב יהודה אמר רב אסי, וכתובות בתולה שהיא מאתים צוריים, בין למאן דאמר דאורייתא בין למאן דאמר דרבנן, ואפילו כתובת אלמנה שהיא לכולי עלמא דרבנן — הויא מנה צורי! ונראה לרבינו יצחק דלא מיירי הכא אלא בסלעים, דומיא דכסף קצוב האמור בתורה, שאין כתוב בתורה אלא שקלים.

והראיון תני רב יוסף כו' — פירש בקונטרס דהכי גרסינן: תני נמי רב יוסף שלא יביא סיגה, כסף סיגים, אלא טבוע. והא ברייתא דרב יוסף לא לפרושי אלא לסיועי. ולא משמע כן, דמה צריך להביא ברייתא לסיועי לברייתא? ועוד: דלא הוה ליה למימר "שלא יביא", אלא: "לא יביא". ועוד: דמשמע באחרינות דמפרש בכל חד טעמא! לכך נראה דלפרושי טעמא אחר, דאם היה מביא שוה כסף — זימנין דמייתי נסכא וכסף סיגים שלא ישוה שתי מעות כסף, ולא יכמרו לו לעולת ראייה טובה באותה סיגה כאילו היה מביא כסף טבוע. **כתב** להכין שהוא חייב לו חמש סלעים — בכתובות ברישא "הנושא" (קב,א) מייתי לה גבי פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש ד"חייב אני לך מנה בשטר". ופירש שם בקונטרס: כגון שכתב לו בשטר ונתן לו בפני עדים, ופליגי מדחשיב הודאה, דאלימא מילתא בשטר אף על גב דלא אמר להם "אתם עדיי". ורבינו תם מפרש: כגון שבא לחייב עצמו באותו שטר אף על פי שאינו חייב לו כלום. וצריך ליישב כל הסוגיא, ושם פירשתי. **אימא** ולא הקדשות בכל אלו — בפסחים (לה,ב) וב"הזהב" (בבא מציעא נד,א) מייתי גבי הקדש שחללו על גבי קרקע שאינן פדויין, מדכתיב: "ונתן הכסף וקם לו", משמע דמהההוא קרא קא דרשי. אבל אי אפשר לומר [כן], דבתורת כהנים בפרשת "ואם בחטותי" דריש מ"וכל ערכך יהיה בשקל הקדש", כדפירש שם בקונטרס. ולא חש שם להביא אלא חד מקראי דכתיב בהו "כסף" גבי הקדש. וכן מצינו בכמה מקומות, שאין מביא עיקר הדרשה בכל דוכתא, כדאייתי בקדושין (ג [ובבא קמא פו,א]: "בנעוריה בית אביה" — כל שבח נעורים לאביה, אף על גב דבהפרת נדרים כתיב. וכן גיטין (כא,ב): ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה, דההיא דרשא ליתא לרבנן אלא לרבי יוסי הגלילי.

אמר

זוזא מאכא — שנפחתה צורתו. ולא הוה שקיל ליה, כלומר: לא היה ניקח בעיר להוצאה, לא היה הדינר שקול ושוה לו כלום. **הא תו למה לי** — האי "וכולם" הא תנא ליה: **משום אונס ומוציא שם רע** — איצטריכא ליה למיתני האי "וכולם בשקל הקודש", משום דרישא לא תנא "שקל הקודש". ומיהו פשיטא לן באיגך כולהו דסלעים נינהו, דהא בפדיון הבן כתיב (במדבר ג): "חמשת שקלים לגולגלת" ובעבד כתיב (שמות כא): "שלשים שקלים יתן (בעל השור) לאדוניו", ובמפתה כתיב (שם כב): "כסף ישקול". אבל באונס ומוציא שם רע לא כתיב "שקל", וסלקא דעתך אמינא: [והא] דתנא ברישא במנה צורי — כל חד וחד כי דיניה קאמר. דהיכא דכתיב שקלים — יהיב שקלים צורים, והיכא דלא כתיב שקלים — ליתיב דינרי צורים. קא משמע לן סיפא: וכולם בשקל הקודש. דמילף ילפי מהדדי בבסף קצוב מכסף קצוב, כדרב אסי דלעיל. אית ספרים דכתוב הכי: "אטו כולהו בני פדיה נינהו". וקפריך אמתניתין דנקט לשון פדיה בכולהו, דקתני: "וכולן נפדין", והא לא שייכא לשון פדיה אלא בבכורי! תני: כל הנפדין נפדין בכסף ושוה כסף. כל הנפדין — כגון בכור אדם והקדשות ומעשר. **מעשר שני** — אינו נפדה אלא בכסף טבוע ולא בשוה כסף, ואפילו פרוטות טבועות שפיר דמי. **והראיון** — לקנות עולת ראייה הנקנית בשתי מעות כסף, כדאמרינן בחגיגה (ב,א); הראייה שתי כסף. והנך שתי כסף טבועות בעינן. **מצרפין שקלים לדרבונות** — בני העיר ששולחין שקליהם לירושלים מצרפין אותו ולוקחין מהן דרבונות, הוו זהובים טבועים. דרבונות — אין, שאר זהב — לא, שאינו טבוע. ובמסכת שקלים (ד) מפרש טעמא שמא תיזול מרגליות כו'. והוא הדין לכל שוה כסף, שמא יזול ונמצא הקדש מפסיד. אבל טיבעא לא זייל. **וצרת הכסף** — דבר שיש עליו צורה. **הכי גרסינן: ראיון תני [נמי] רב יוסף** — שלא יביא סיגה — כסף סיגים, אלא טבוע. והיינו ברייתא, דרב יוסף לאו לפרושי אלא לסיעוי. **משנה אין פודין בכור אדם לא בעבדים כו'** — אף על גב דאמרן לעיל (מט,ב): בבסף ובשוה כסף. **ולא בשטרות** — שאם יש לו שטר על חבירו בחמשה סלעים, ונתנו לכהן שיגבה אותו חוב בפדיון בנו — אינו פדוי. **ולא בהקדישות** — מפרש בגמרא. **כתב לכהן שהוא חייב ליתן לו חמשה סלעים** — משום פדיון בנו. **ובנו אינו פדוי** — כדאמרינן בגמרא: שמא יאמרו פודין בשטרות. **לפיכך** — דאמרן: חייב ליתן לו חמשה סלעים, אם רצה הכהן לתנם ולהחזירם לו במתנה — רשאי, אבל תקנתא אחריתי ליכא. **יהיה לך ופדה תפדה** — כשיהיה לך הפדיון אז יהיה פדוי, והאי קרא לאהרן אמר ליה רחמנא. **גמרא מיעט** — כסף ולא מידי אחרינא. **מיעט שטרות** — דלא חשיבי מידי. **תפדה חזר וכלל** — ואף על גב דהאי "תפדה" כתיב קודם לפרט — אפילו הכי דיינינן ליה בכלל ופרט, כדאמרינן לקמן. **שהוקשו לקרקעות** — "והתנחלתם אותם" וגו' (ויקרא כה). **הסול** = ברוק"א בלעז. **הסירא** = קרן. **מכתב** = עט. **ואמרינן** — במסכת קדושין (כא,א). **כמאי קא מיפלגי רבי דריש כללי ופרטי** — "ולקחת" — כלל, "מרצע" — פרט, "ונתת באזנו" — חזר וכלל, מה הפרט מפורש של מתכת — אף כל של מתכת. **ורבי יוסי ברבי יהודה דריש ליה ברבויי ומיעוטי** — ומאי רבי — רבי כל מילי, ומאי מיעוט — מיעט סם. **הכא** — היינו טעמא דדריש ריבויי ומיעוטי — כדתנא דבי רבי ישמעאל בשילהי "אלו טריפות" (חולין סז,א): כל מקום שנאמר "במים" "במים" שתי פעמים, כלומר, כל מקום שנאמר שתי כללות זו אצל זו ופרט אחריהן, כגון הכא: "את זה תאכלו מכל אשר במים אשר לו סנפיר וקשקשת במים", דהיינו שתי כללות, דמשמע דבכל מים בעינן סנפיר וקשקשת, ופרט כתיב אחריהם "בימים ובנחלים", דמשמע: בימים ובנחלים שנובעים הם בעינן סנפיר וקשקשת, אבל הגדילים במים מכונסין — מיתאבלי בלא סנפיר וקשקשת. אין זה כלל ופרט — לא דיינינן ליה בכלל ופרט, אלא מטילין הפרט ביניהן ודנין אותו ברבויי ומיעוטי. והכא נמי: "ופדוי מבן חדש" — כלל, "תפדה" — חזר וכלל, הרי שתי כללות הסמוכות זה לזה והפרט אחריו, הלכך בריבוי ומיעוטי דרשינן להו. **ורבנן** — דדרשי להו בכללי ופרטי סברי כדאמרינן במערבא.

זוֹזָא מָאכָא בַּהֲדֵיהּ דְּלָא נָפֵיק, תֵּקַע לֵיהּ אֲחֵרִינָא וִיהֲבֵיהּ נֵיהֲלֵיהּ. "שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֵבֶד חֲמִשִּׁים שֶׁל אוֹנֵס וְשֶׁל מְפַתֶּה" וכו'. הָא תּוּ לְמָה לִי הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא! - אוֹנֵס וּמוֹצִיא שֵׁם רָע אֵיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: כֵּיוָן דְּלָא כְּתִיב בְּהוּ שְׁקָלִים - אֵימָא זוּזֵי בְּעָלְמָא, קָא מַשְׁמַע לָן דִּמְילָּךְ קָא יָלְפֵי מֵהֲדָדֵי. "חוּץ מִן הַשְּׁקָלִים". תָּנָא: חוּץ מִן הַשְּׁקָלִים וּמַעֲשֵׂר וְהָרָאָיוֹן. שְׁקָלִים - דִּתְנַן: מְצָרְפִין שְׁקָלִים לְדַרְבּוֹנוֹת, מִפְּנֵי מַשְׁאוֹי הַדֶּרֶךְ. מַעֲשֵׂר - דִּכְתִיב: "וְנָצַרְתָּ הַכֶּסֶף בִּיָדֶךָ". וְהָרָאָיוֹן - תְּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁלֹּא יָבִיא סִיגָה לָעֲזָרָה. מִשְׁנָה אֵין פּוֹדִין לֹא בַּעֲבָדִים וְלֹא בְּשִׁטָּרוֹת וְלֹא בְּקַרְקָעוֹת וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁוֹת. כָּתַב לַכֹּהֵן שֶׁהוּא חַיָּיב לִיתֵּן לוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים - חַיָּיב לִיתֵּן לוֹ, וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה הַכֹּהֵן לִיתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה - רַשַּׁאי. הַמְּפָרִישׁ פִּדְיוֹן בְּנוֹ וְאָבַד - חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִהְיֶה לְךָ" וּ"פָּדֹה תִפְדֶּה". גְּמָרָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי, דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: בַּכֹּל פּוֹדִין בְּכוֹר אָדָם, חוּץ מִן הַשְּׁטָרוֹת. מַאי מַעֲמָא דְּרַבִּי דָּרֵישׁ רֵיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי: "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה" - רֵיבָּה, "בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים" - מִיעֵט, "תִּפְדֶּה" - רִיבָּה; רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה - רִיבָּה הַכֹּל, מַאי רַבִּי - רַבִּי כָּל מִילֵּי, וּמַאי מִיעֵט - מִיעֵט שְׁטָרוֹת. וְרַבָּנַן דָּרְשִׁי "כָּל וּפְרָט: "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ" - כְּלָל, "בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים" - פְּרָט, "פָּדֹה תִפְדֶּה" - חָזַר וְכָלַל; כָּל וּפְרָט וְכָלָל - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ - דָּבָר הַמַּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, אַף כָּל דָּבָר הַמַּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן; יָצְאוּ קַרְקָעוֹת - שֶׁאֵין מַטַּלְטְלִין, יָצְאוּ עֲבָדִים - שֶׁהוּקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת, יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמַּטַּלְטְלִין - אֵין גּוּפָן מָמוֹן. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְמָרֵימָר: וְרַבִּי רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי דְּרֵישׁ וְהָא רַבִּי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי דָּרֵישׁ בְּמַרְצַע! דִּתְנַיָא: "מַרְצֵעַ" - אֵין לִי אֶלָּא מַרְצֵעַ, מְנַיִן לְרִבּוֹת הַסּוֹל וְהַסְּפִירָא וְהַמַּחַט וְהַמַּקְדֵּחַ וְהַמַּכְתֵּב תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָקַחְתָּ" - לְרִבּוֹת כָּל דָּבָר שֶׁנִּלְקָח בַּיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר: "מַרְצֵעַ" - מַה מַּרְצֵעַ מְיוּחָד - שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כָּל שֶׁל מַתֶּכֶת. וְאָמְרִינַן: בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי - רַבִּי דָּרֵישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דָּרֵישׁ רֵיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי! אִין, בְּעָלְמָא רַבִּי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי דָּרֵישׁ, וְהָכָא - כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דִּתְנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "בַּמַּיִם" "בַּמַּיִם" שְׁתֵּי פְּעָמִים - אִין זֶה כְּלָל וּפְרָט, אֶלָּא רֵיבָּה וּמִיעֵט. וְרַבָּנַן - אָמְרִי כִּדְאָמְרִינַן בְּמַעֲרָבָא: כָּל מָקוֹם שֶׁאָתָּה מוֹצֵא שְׁתֵּי כְּלָלוֹת הַמְּסוּכִים זֶה לָזֶה - הַמֵּט בְּפָרָט בֵּינֵיהֶם וְדוּנֵם בִּכְלָל וּפְרָט. "וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁוֹת". פְּשִׁיטָא, לָאו דִּידֵיהּ נִיגְרְעוּ! - אֵימָא:

תוספות

אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן — לכאורה משמע בריש "הנושא" (כתובות קא,ב) דליתא לדעולא אלא לריש לקיש. ויש ליישב דאיתא אפילו לר' יוחנן. **אבל** חכמים אומרים אין בנו פדוי — תימה, דמתניתין נמי קתני: חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי! ויש לדחות: דאמר אינו פדוי — עד שיתן לו. ואתי מתניתין לאשמועינן דאפילו וקפם עליו במלוה — לא הוה כאילו קבלם הכהן וחזר והלוה לו, ואם מחלם הכהן — אינו פדוי עד שיתן.

אמר ליה לא גמרת ויהבת מידעם ביש עבדת — ויש לפרש "מידעם" לשון "מאומה", דמתרגמינן מידעם, כלומר, לא גמרת ויהבת מידעם. ועוד יש לפרש כן: מידעם ביש עבדת, כלומר, דבר רע עבדת. דמתרגמינן "דבר רע" (מלכים ב ד) — כל מידעם ביש. ויש ספרים דלא כתוב בהו "עבדת", אלא: "מידעם ביש" ותו לא, כלומר, דבר רע הוא, כלומר, דין עסק ביש.

הלכך אין בנו פדוי — תימה: מאי שנא ממתנה על מנת להחזיר, דאמרינן בפרק קמא דקדושין (ו,ב) דבנו פדוי, דמסיק: בבולהו קני! ויש לומר: דהכא רבי חנינא לא היה רוצה לזכות אלא במתנה גמורה, דאסרינן התם לעשות מפני שנראה כבהן המסייע בבית הגרנות, כדנפקא לן לעיל בפרק "עד כמה" (כו,ב) משום שנאמר "שחתם (את) ברית הלוי", ואף על פי שאותו סתם נתן לו — בפירש על מנת שיחזירו לו, [ביון] דאיכא היכירא למילתא, ואין זה דברים שבלב, כמו זבין ולא איצטריכא ליה לזוזי בפרק "אלמנה" (בכתובות צז,א), ומיהו, קצת תימה: דביון שהיו רבי טרפון ורבי חנינא מחזירין כל שעה — נמצאו משחיתים ברית הלוי, שיפסידו שאר כהנים שלא יתנו אלא להם, מפני שהם רגילים להחזיר! ויש לומר: שאין הנותן יודע בשעה שנותן אם יחזירו לו, ולא קרינא ביה "שחתם ברית הלוי", דמה לנו במה שיחזיר לו אחר כך. וגם שמא לא היו מחזירין אלא לעניים, ולא לאותם שהיו דומים להם לעשירים.

ולא בראוי כבמוחזק ולא האשה בכתובתה — בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכה,ב) פסקינן הלכתא דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה, בין שגבו מעות בין שלא גבו מעות. ומתוך כך נראה דאינו גובה כתובה במלוה, כדהכא: אין לה בראוי. אבל רבי פירש, דאף על פי שהורע כח הבעל ובכור לענין מלוה, דחשבינן ליה לגבייהו ראוי — לגבי כתובת אשה מיהא חשיבא מוחזקת, ואשה גובה כתובתה ממלוה. כדתנן בכתובות ב"הכותב" (פד,א): מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשים והיו לו מלוה ופקדון ביד אחרים, רבי טרפון אומר: ינתנו לבושל שבהן, רבי עקיבא אומר: ינתן ליורשים, שכולם צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה. אלמא, אפילו לרבי עקיבא אם לא שצריכה שבועה — היתה גובה, אבל לפי שצריכה שבועה — גובין היורשין, ושוב לא תגבה האשה מזה, דהוו להו מטלטלי דיתמי דלא משתעבדי. ואם גבו קרקע בחובת אביהם — היא חוזרת וגובה אותם מהם בשבועה, כדין בעל חוב. או אם פטרה מן השבועה — גובה מלוה. ולא משום דלדידהו הוי מלוה ראוי, דהא לא מישתמיט התם שום חכם להצמידה כרבי דוקא. אלא משמע דליכא מאן דפליגי, אלא כולי עלמא בין לרבי בין לרבנן אית להו דמלוה מוחזקת היא לגבי כתובת אלמנה. ואפילו לרבנן דאמרי מטלטלי לא משתעבדי לכתובה כלל, אפילו מחיים — נראה מתוך המשנה זו ד"הכותב" שהם מודים דמלוין דיתמי משתעבדי לכתובה. דהא ליכא למימר דרבי מאיר היא, ולהכי איתא ליה להאי משנה דשייכא בכתובת אשה במלוה אף על גב דהוי מטלטלי דיתמי. חדא, שרבינו תם מפרש שאפילו לרבי מאיר מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה, אלא מטלטלי דיבם דוקא, דעליה קאי בפרק "האשה שנפלו" (כתובות פא,ב). דלא מסתברא שיפה רבי מאיר כתובה לגבות ממטלטלי דיתמי טפי מבעל חוב, אפילו מדרבנן שמגרעים כחה יותר מבעל חוב שלא לגבות ממטלטלי אפילו מיניה, כדמשמע בפרק "האומר" בקדושין (סה,ב) גבי שנים שבאו מבמדינת הים ואשה וחבילה עמהם כו'. והאי דאמר ממטלטלי דנפלו קמי יבם במתניתין ד"האשה שנפלו" (כתובות פ,ב) — היינו משום דיבם במקום בעל קאי, וחשיב בהכי כמו מיניה, כיון דאגידה ביה מחמת נשואי הבעל. ונראה דברי רבינו תם, דאם לא כן שיהא יבם מיניה — מנלן לרבנן דרבי מאיר דלא משתעבדי מטלטלי לכתובה אפילו מיניה? ועוד: דאם כן איך יתנו ליורשים שכולם צריכין שבועה ולא היורשין? גם בשיתנו ליורשין תגבה האשה מהם, כיון שתאמר דמטלטלי דיתמי משתעבדי לכתובה שבירא ליה? ועוד: תינח כתובת אשה, אבל בעל חוב מאי איכא למימר? הא לא אשכחן תנא דאית ליה דמטלטלי דיתמי משתעבדי לבעל חוב. אלא על כרחין משום דמלוה אינה ביד היורשין — יפה כח אשה ובעל חוב טפי ממטלטלי שהם ביד היתומים. ותרי חומרי בכתובה לא שייכי הכא, כדפרישית בסוף "האשה שנפלו" (שם פב,א) דהא חומרא דרבי מאיר אינה כאן, כדפרישית, דהואיל והמלוה ביד אחרים — לא הויא ממטלטלין דיתמי. ואם כן חומרא דרבי נתן

רש"י

ולא הקדשות נפדין כלל אלו — בעבדים שטרות וקרקעות. והתם נפקא לן מקראי, בתורת כהנים בפרשת ערכין. **שמא יאמרו פודין בשטרות** — אפילו אין נותנין כלום. אי נמי, בשטר שיש לו על חבירו. **בנו פדוי לכשיתן** — שהרי נתן הפדיון. **בבת אחת** — שהניח לפני כולן חמש סלעים והלך לו. **בזה אחר זה** — ולכהן אחר. הכי תניא ליה בתוספתא יצא. **נטלן** — הכהן והחזירן לו — יצא. **רבי טרפון** — כהן היה. **רבי חנינא** — כהן היה. **אויל ויתיב קמיה** — כדי שיראנו מהלך ובא לפניו, ויחזיר לו חמש סלעים שנתן (לפדיון) בנו. **אמר ליה לא גמרת ונתת** — נתינה גמורה, אלא כדי שאחזירם לך. **מידעם ביש עבדת** — דבר רע עשית, הלכך אין בנך פדוי אם אחזירם. לשון אחר: אפילו לא אחזירם אין בנך פדוי. **מנלן** — דחייב באחריותו. ואף על גב דקא נסיב קרא במתניתין קבעי מנלן, ולקמן פריך ליה רב פפא. **אתיא ערך ערך** — כתיב הכא בבכור (במדבר יח): "ופדויו מבן חדש תפדה בערכך", מה ערכין חייב באחריותן עד שיבאו לידי גזבר, כדאמר בפרק בתרא דשחיטת חולין (קלט,א): "ונתן את הערכך ביום ההוא" וגו' (ויקרא כז) — חולין הן בידך עד שיבאו לידי גזבר. **מה עולת ראייה חייב באחריותה** — דהא חובה היא עליה. דלא גרעה היא מנדר, שאם מתה או נגנבה — חייב באחריותה, דכמאן דטעין ליה אכתפיה דמי. ועוד, דכתיב (שמות כג): "לא יראו פני ריקם", ואם מתה או נגנבה ולא פרע ליה — אישתכח דאיתחזי ריקם בעזרה. אבל מ"לא יראו" דבכור לא הוה שמעינן, דההוא לאו פנים ממש קאמר, דהא לאו בעזרה מייתי לה, דלכהן יהיב ליה, והוה אמינא בהפרשה סגיא ליה. **קרא** לקרא — קרא צריך לאיתויי לסיועי לקרא הא תנא דמתניתין קרא אחרינא קנסיב להו! **מנלן** — דחייב לתת לאחר מיתה. **ערך ערך מערכין** — דאמר במסכת ערכין (כ,א): אמר "ערכי עלי" ומת — יתנו היורשים. אמר "ערך פלוני עלי" ומת — על הנודר ליתן. ומקרא יליף במסכת ערכין ובתורת כהנים: יכול אם אמר "ערך פלוני עלי" ומת יהא פטור — תלמוד לומר: "יעריכנו" — אפילו מת. והכי נמי כי מת לאחר שלשים — נתחייב האב בפדיונו. **מה עולת ראייה יורשין חייבין** — דעולת חובה היא. הכא נמי כי מת לאחר שלשים — נתחייב האב בפדיונו. וגבי עולת חובה תנן: האשה שהביאה חטאתה ומתה — יביאו יורשין עולתה. **אף כאן יורשין חייבים** — לאחר מיתת האב והבן, דהוו מחוייבים ומתו. **משנה בנכסי האם** — נכסי מלוג. **בשבח** — אם השביחו נכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו — אין הבכור נוטל פי שנים בשבח. אלא שמין מה שהיו שוין בשעת מיתת אביהן, והבכור שנטל שני חלקים בקרקעות — יתן מעות לפי ששוה שבח חלק השני שנטל בשביל הבכורה, ואותן מעות יחלקו בין כולם. **בראוי** — בנכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו, אבל ראויין היו ליפול לו בירושה, ונפלו להן לאחר זמן — אין הבכור נוטל פי שנים בהן.

ולא

וְלֹא הֶקְדֵּשׁוֹת נִפְדִּין בְּכָל אֵלּוּ. "כָּתֹב לַכֹּהֵן שֶׁהוּא חַיָּיב לוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים - חַיָּיב לִיתֵּן לוֹ" כו'. אָמַר עוּלָּא: דְּבַר תּוֹרָה בְּנוֹ פָּדוּי; מַאי טַעְמָא אֵין בְּנוֹ פָּדוּי - גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ פּוֹדִין בְּשִׁטָּרוֹת. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן: בְּנוֹ פָּדוּי לִכְשֶׁיִּתֵּן. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן: זוֹ הִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סְתִימְתָא, וְאָמְרִי לָהּ: זוֹ הִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְתִימְתָא; אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין בְּנוֹ פָּדוּי. וְהִלְכְתָא: אֵין בְּנוֹ פָּדוּי. "לְפִיכָךְ אִם רָצָה הַכֹּהֵן לִיתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה - רַשַּׁאי". תָּנֻנָא לָהָא, דְּתָנוּ רַבָּנָן: נָתְנוּ לַעֲשָׂרָה כֹּהֲנִים בְּבַת אַחַת - יָצָא, בָּזֶה אַחַר זֶה - יָצָא, נִטְּלוּ וְהֶחֱזִירוּ לוֹ - יָצָא. וְכָךְ הָיָה מְנַהֲגוֹ שֶׁל רַבִּי טַרְפוֹן, שֶׁהָיָה נוֹטֵל וּמַחֲזִיר, וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בְּדָבָר אָמְרוּ: קַיְימָא זֶה הֲלָכָה זוֹ. הֲלָכָה זוֹ וְתוּ לָא אֶלָּא: קַיְימָא זֶה אַף הֲלָכָה זוֹ. רַבִּי חֲנִינָא הָוָה רָגִיל וְשָׁקֵיל וּמְהַדַּר, חַזְייֵהּ לְהָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא אָזֵיל וְאָתֵי קַמֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: לָא גְּמַרְתָּ וְיהַבְתָּ, מִידְּעַם בִּישׁ, הִילְכָךְ אֵין בְּנוֹ פָּדוּי. "הַמְפָרִישׁ פִּדְיוֹן בְּנוֹ וְאָבַד - חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ". מְנָלַן? אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אָתְיָא "עֶרְכֶּךָ" "עֶרְכֶּךָ" מַעֲרָכִין. רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: "וְכָל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם", וְיֵלִיף "רֵיקָם" "רֵיקָם" מֵעוֹלַת רְאִיָּיה, מָה עוֹלַת רְאִיָּיה חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ - אַף פִּדְיוֹן הַבֵּן חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: קְרָא לִקְרָא אֶלָּא אָמַר רַבִּי פַּפָּא: הָא - כִּדְקָתָנֵי טַעֲמָא: "יִהְיֶה לָךְ אַךְ פִּדֹּה תִפְדֶּה", וְכִי אִיתְמַר לָקִישׁ - אַרִישָׁא אִיתְמַר: מַה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן - יִתֵּן. מְנָא לָן אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אָתְיָא "עֶרְכֶּךָ" "עֶרְכֶּךָ" מַעֲרָכִין. רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: "וְכָל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם", מַה לְהַלָּן יוֹרְשִׁין חַיָּיבִין - אַף כָּאן יוֹרְשִׁין חַיָּיבִין. **מִשְׁנָה הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכָסֵי הָאָב, וְאֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכָסֵי הָאֵם. וְאֵינוֹ נוֹטֵל בַּשֶּׁבַח, וְלֹא בָּרְאוּי בְּבַמּוּחָזָק.**

וְלֹא הֶקְדֵּשׁוֹת – וגם ההקדשות אינם נפדים בְּכָל אֵלּוּ – בקרקעות עבדים ושטרות.

שנינו במשנה: כָּתַב לַכֹּהֵן שֶׁהוּא חַיָּיב לוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים חַיָּיב לִיתֵּן לוֹ כו' ובנו אינו פדוי.

הגמרא מבארת את דברי המשנה: אָמַר עוּלָּא דְּבַר תּוֹרָה – מעיקר הדין האמור בתורה, אם התחייב לכהן בשטר שיתן לו חמשה סלעים לפדיון הבן, בְּנוֹ פָּדוּי [לְכָשֶׁיִּתֵּן] האב לכהן את המעות שהתחייב בשטר, ואינו צריך לתת עוד מעות אחרים לשם פדיון הבן. וּמַאי טַעְמָא אמרו חכמים שהנותן שטר התחייבות שלו לכהן אֵין בְּנוֹ פָּדוּי, עד שיתן חמשה סלעים אחרים, דין זה הוא גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ שִׁפּוֹדִין בִּשְׁטָר לבד אף אם לא יפרע אחר כך.

הגמרא מביאה מחלוקת בדבר: תָּנֵי תַּנָּא – אחד האמוראים שהיה שונה בריייתות שנה קַמֵּיהּ [–לפני] דְּרַב נַחְמָן בריייתא, בה נאמר שבאופן האמור בְּנוֹ פָּדוּי לְכָשֶׁיִּתֵּן האב לכהן את המעות שהתחייב בשטר, ואף מדרבנן אינו צריך לתת עוד מעות אחרות לשם הפדיון. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סְתָמָתָא – שנשנו בברייתא בסתמא בלא לפרש את שמו, וְאָמְרִי לָהּ [–ויש שאמרו] שרב נחמן אמר לאותו אמורא זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְתָמָתָא, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, שֵׁאֵין בְּנוֹ פָּדוּי, וכאמור במשנה, וצריך לתת עוד מעות אחרים לשם פדיון הבן, כי זו גזרו חכמים שמא יאמרו שהוא נפדה בשטר אפילו אם לא נתן לו אחר כך את החמשה סלעים.

הגמרא מכריעה במחלוקת זו: וְהִלְכְתָא שהכותב שטר התחייבות לכהן, אף שפרע את דמיו, אֵין בְּנוֹ פָּדוּי עד שיתן מעות אחרים לשם פדיון הבן.

שנינו במשנה: מאחר שהכותב לכהן שטר התחייבות אין בנו פדוי ועליו לפדותו שנית, לְפִיכָךְ אִם רָצָה הַכֹּהֵן לִיתֵּן לוֹ לאב בְּמַתָּנָה את מעות הפדיון שפדה בהם פעם שניה, רַשַּׁאי.

הגמרא מביאה שהדין המבואר במשנתנו נאמר גם בברייתא: תְּנִינָא [–שנינו] בדין זה המוזכר במשנתנו סיוע לָהָא [–לדין זה] דְּתָנוּ רַבָּנָן בברייתא, נָתַנוֹ האב [את פדיון בנו] לַעֲשָׂרָה כֹּהֲנִים בְּבַת אַחַת, שהניח לפני כולם יחד חמש סלעים והלך לו, יָצָא ידי חובתו בפדיון הבן. וכן אם נתן לכהן אחד את חמשת הסלעים בְּזֶה אַחַר זֶה, יָצָא. ואם נָטְלוּ הכהן לכסף הפדיון וְהֶחֱזִירוּ לוֹ [–לאב], יָצָא, כמבואר במשנתנו שרשאי הכהן לתת לאב את מעות הפדיון במתנה, ודין המשנה מסייע לדברי הברייתא.

הגמרא מביאה את סיום הברייתא: וְכָךְ הָיָה מְנַהֲגוֹ שֶׁל רַבִּי טַרְפוֹן, שהיה כהן, שֶׁהָיָה נוֹטֵל את דמי פדיון הבן וּמַחֲזִיר אותם לאב, וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בָּדָבָר, אָמְרוּ במה שהחזיר את המעות, קַיָּים זֶה – גילה רבי טרפון לכל הֲלָכָה זוֹ שניתן להשיב את דמי פדיון הבן, ושאף על פי כן הבן פדוי. הגמרא מבררת את לשון הברייתא. שואלת הגמרא: וכי רק הֲלָכָה זוֹ קיים רבי טרפון, וְתוּ [–ושאר ההלכות] לֹא קיים. מבארת הגמרא: אֶלָּא כוונת חכמים לומר שקַיָּים זֶה [רבי טרפון] אַף הֲלָכָה זוֹ. כוונת חכמים בדבריהם היא לומר, כי במעשיו פרסם לכל שהחזרת המעות אינה מגרעת בחלות הפדיון.

הגמרא מביאה מעשה אודות השבת דמי הפדיון: רַבִּי חֲנִינָא שהיה כהן, הָוָה רָגִיל וְשָׁקִיל וּמַחְדַּר – היה נוהג ליטול את מעות הפדיון ולהחזירם לאב. פעם אחת חֲזָיֵיהּ – ראה רבי חנינא לַהֲהוּא גַּבְרָא – לאדם אחד שפדה את בנו אצלו, דַּהֲוָה קָא אָזֵיל וְאָתֵי קַמֵּיהּ – שאחר הפדיון היה עובר ושב לפניו, כדי שיבחין בו רבי חנינא ויחזיר לו את מעותיו. אָמַר לֵיהּ רבי חנינא, ממעשיך ניכר דלֹא גְּמַרְתְּ בדעתך וְיָהֵיבַת [–ונתת] את המעות בלב שלם, ולכן אתה מחכה שאשיבם לך, וּמִידְּעַם בְּיֵישׁ [–דבר גרוע] הוא, וְהֵילְכָךְ אֵין בְּנוֹ פָּדוּי.

שנינו במשנה: הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן בְּנוֹ וְאָבַד חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

הגמרא מבררת את המקור לדין המשנה. שואלת הגמרא: מְנָלָן [–מנין לנו] דין זה, שאם אבדו המעות חייב האב באחריותן ועליו לתת מעות אחרות לכהן. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אָתְיָא – דין זה נלמד בגזירה שוה 'עֵרֶךְ' 'עֵרֶךְ' מֵעֲרָכִין, שנאמר לגבי פדיון בכור (במדבר יח טז) 'וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ', ונאמר בפרשת ערכין (ויקרא כז כג) 'וְנָתַן אֶת עֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא'. ואודות האמור בערכין דרשו בחולין (קלט.) שאם הפריש מעות לשלם את הערך שהתחייב בו, הרי הם חולין ביד הבעלים עד שיבואו לידי הגזבר, ואם אבדו קודם לכן חייב לשלם אחרים תחתיהן, שעדיין לא נעשו למעות הקדש. וכיון שבשני דינים אלו נאמר לשון 'ערך', יש ללמוד בגזירה שוה שכשם שבתשלומי ערכין חייב באחריותן עד שיבואו לידי גזבר, כך גם בפדיון הבן חייב באחריות הדמים עד שיבואו ליד כהן.

הגמרא מביאה מקור נוסף: רַב דִּימִי אָמַר בשם רַבִּי יוֹנָתָן, נאמר בפדיון בכור (שמות לד כ) 'וְכֹל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם', ודורשים גזירה שווה 'רֵיקָם' 'רֵיקָם' מֵעוֹלַת רְאִיָּיה שנאמר בה (שם כג טו) 'וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם', והיינו שאסור לעולי הרגל להיכנס לעזרה בלא שיביאו עמם קרבן ולכן מי שאבד קרבנו חייב להביא אחר, וכך היא הדרשה, מָה עוֹלַת רְאִיָּיה אם מתה קודם שהביאה לעזרה, חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ וצריך להביא עולה אחרת, אַף פִּדְיוֹן הַבֵּן שהפרישנו ואבד, חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ ומביא אחר תחתיו.

הגמרא מקשה על שני המקורות: מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא על ריש לקיש ורב דימי, קְרָא לְקָרָא – וכי צריך לסייע פסוק אחד על ידי פסוק אחר, והרי המשנה פירשה שהמקור לחיוב אחריות במעות פדיון הבן קודם שניתנו לכהן הוא ממה שנאמר לגבי בכור אדם ובכור בהמה (במדבר יח טו) 'יִהְיֶה לָךְ', והמשך הפסוק 'אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם', ודרשו שרק כאשר יהיה כסף הפדיון ביד הכהן, יהיה הבכור פדוי. ואם כן, למה הוצרכו ריש לקיש ורב דימי ללמוד את חיוב האחריות בדמי פדיון הבן מגזירה שוה. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רַב פָּפָּא, הָא – מקור דין זה, שהאב חייב באחריות דמי הפדיון עד שיבואו לידי הכהן, הוא דִּכְתָנֵי טַעֲמָא – כפי הטעם ששנינו במשנה, שנאמר לגבי בכור אדם ובכור בהמה (במדבר יח טו) 'יִהְיֶה לְךָ, אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם', וכאמור, וְכִי אִיתְּמַר [–ומה שנאמר] בבית המדרש בשם רֵישׁ לָקִישׁ, שלמדים מגזירה שוה 'ערך' 'ערך' מערכין, אַרֵישָׁא אִיתְּמַר – על הדין שברישא נאמר, דהיינו על המשנה לעיל (מט.), ששנינו בה שאם מֵת הבן לְאַחַר שמלאו לו שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁעדיין לֹא נָתַן האב את דמי הפדיון, יִתֵּן, ועל כך שאלה הגמרא, מְנָא לָן [–מנין לנו] דין זה, ועל כך אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אָתְיָא – דין זה נלמד בגזירה שוה 'עֵרֶךְ' 'עֵרֶךְ' מֵעֲרָכִין, שבערכין שנינו (ערכין כ.) שאם אמר 'ערך פלוני עלי' חייב הנודר ליתן כפי ערכו אף שמת אותו פלוני שהעריכו, ולמדים כן לפדיון בכור, שכיון שמלאו לו שלושים יום והתחייב האב לפדותו, שוב אין מיתת הבן פוטרתו מחיובו. וְרַב דִּימִי אָמַר בשם רַבִּי יוֹנָתָן, מקור אחר לכך, שלמדים מהכתוב 'וְכֹל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם', ודרשו, מָה לְהַלָּן, לגבי עולת ראייה, אם התחייב בה האב ומת היוֹרְשִׁין חַיָּיבִין להביאה תחתיו, אַף כָּאן, לגבי בן שמת לאחר שמלאו לו שלושים יום,

המשך בעמוד 97

המשנה מביאה עניינים אחרים שדינידם כדיני ירושת בכור: **וְלֹא הָאִשָּׁה** נוטלת **בְּפֵרעוֹן כְּתוּבָתָהּ** מנכסים אלו, כלומר, שאינה נפרעת אלא מהנכסים שהיו בידי בעלה בשעת מיתתו ולא ממה שהשביחו הנכסים אחר כך, או שבאו אחר כך ובחייו היו רק ראויים לבוא, ואפילו אם אין במה שהיה בעת מותו כדי חוב כתובתה. **וְלֹא הַבָּנוֹת בְּמְזוֹנוֹתֵיהֶן** – אשה שהיו לה בנות מבעלה הראשון, ונשאת לאחר, וקבל עליו לזון אותן כמה שנים, אינן נוטלות את המזונות שהתחייב עבורן, אלא מהנכסים שהיו בידיו בשעת מיתתו, ולא ממה שהשביחו הנכסים אחר מותו, או מהנכסים שהגיעו לרשותו אחר מותו ובחייו היו רק ראויים לבוא. **וְלֹא (אֶת) הַיָּבָם** – המייבם את אשת אחיו ואחר כך מת אביו, שהוא נוטל פי שנים בירושת אביהם שנאמר **(דברים כה ו)** ׳וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת׳, ודרשו ביבמות **(כד.)** שהיבם עומד תחת אחיו המת ונוטל שני חלקים, חלקו וחלק המת, אף דינו כבכור, ואינו נוטל בחלק אחיו המת אלא מהנכסים שהיו בידי האב בשעת מיתתו, ולא ממה שהשביחו הנכסים אחר מותו, או מהנכסים שהגיעו לרשותו אחר מותו, ובחייו היו רק ראויים לבוא.

המשנה שבה וכוללת כלל אחד לכל הדינים האמורים למעלה: **וְכוּלָּם** – הבכור בחלקו בירושת אביו, האשה בכתובתה, הבנות במזונותיהן, והיבם בחלק שיורש מאביו במקום אחיו, **אֵין נוֹטְלִין בַּשָּׁבָח** שהשביחו הנכסים לאחר מיתת המוריש קודם שחלקו את הירושה, **וְלֹא** נוטלים **בָּרָאוּי** – בנכסים שלא היה המוריש מוחזק בהם בעת מיתתו, אף שהיו עתידים ליפול לרשותו לאחר זמן, אין נוטלים בהם **בְּשֶׁם** שנוטלים **בַּנכסים** שהיה האב **מוּחְזָק** בהם בעת מיתתו.

גמרא

שנינו במשנה: הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם. הגמרא מבררת את המקור לדין זה. שואלת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מהו הטעם שהבכור אינו נוטל פי שנים בנכסי האם. מבארת הגמרא: **אֲמַר קְרָא** – נאמר בפסוק **(דברים כא יז)** ׳כִּי אֶת הַבְּכֹר בֵּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה׳, ויש לדורשו **שִׁמְשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה**, שנוטל הבכור בנכסים פי שנים, נאמר ׳לו׳, דהיינו **לְאִישׁ**, דהיינו לאב, **וְאֵין מִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה לְאִשָּׁה**, דהיינו לאם, ואין לבכור חלק פי שנים בנכסיה.

שנינו במשנה: **וְאֵינוֹ** [–הבכור] **נוֹטֵל בַּשָּׁבָח**. הגמרא מבארת את המקור לדין זה: **דִּכְתִיב (שם)** ׳לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ׳, ומשמע שאינו נוטל פי שנים אלא בנכסים עצמם שהיו לאב בשעת מיתתו, ולא בשבח שנוסף עליהם אחר מיתתו.

שנינו במשנה: **וְלֹא** – ואין הבכור נוטל **בָּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק**. הגמרא מבארת את המקור לדין זה: **דִּכְתִיב (שם)** ׳לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ׳, כלומר, שאינו נוטל פי שנים אלא בנכסים שהיו לאב בשעת מיתתו, ולא באלו שהיו עתידים לבוא לרשותו לאחר מיתתו.

שנינו במשנה: **וְלֹא הָאִשָּׁה בְּכְתוּבָתָהּ** – שאין האשה נפרעת בכתובתה משבח ששבחו נכסים או מנכסים שבאו לרשותו לאחר מיתתו.

הגמרא דנה בדברים אלו. מקשה הגמרא: **אִינִי** – וכי כך הוא הדין, **וְהָאֲמַר שְׁמוּאֵל, בַּעַל חוֹב** שהלוה לחברו מעות, והלוה מכר את נכסיו המשועבדים, והושבחו על ידי הלקוחות, הרי בעל חוב **גּוֹבֶה** מהלקוחות **אֶת** גוף הנכסים עם **הַשֶּׁבַח** שהשביחו, ואם כן מדוע האשה אינה גובה את כתובתה ממה שהשביחו נכסי בעלה. מתרצת הגמרא: **אֲמַר רַבִּי אַבָּא, מְקוּלֵי כְּתוּבָּה שָׁנוּ כָּאן** – זהו אחד מהדינים שהקלו בדיני כתובה ביחס לדיני בעל חוב. והטעם שהקלו בכתובה, משום שיותר משהאיש רוצה לישא אשה, האשה רוצה להנשא לאיש, ואינה כבעל חוב שעושה בממונו טובה ללוה ואינו צריך להפסיד מחמת טובה שעשה.

שנינו במשנה: **וְלֹא הַבָּנוֹת בְּמְזוֹנוֹתֵיהֶן** – שאינן נוטלות את המזונות משבח ששבחו נכסים או מנכסים שבאו לרשותו לאחר מיתתו.

הגמרא מבארת את טעמו של דין זה: **מַאי טַעֲמָא** – מפני מה אינן נוטלות בראוי ובשבח, משום **שְׁתָּנַאי** שמתנה אדם עם אשתו **בִּכְתוּבָּה, כְּתוּבָּה דָּמֵי** – נחשב כחלק מהכתובה עצמה, וכשם שאינה נוטלת לפרעון כתובתה מנכסים אלו, כאמור למעלה, כך גם לגבי התחייבותו בכתובה לפרנס את הבנות, אינן נוטלות מנכסים אלו.

שנינו במשנה: **וְלֹא (אֶת) הַיָּבָם** נוטל את חלק אחיו המת בירושת אביהם, בנכסים אלו.

הגמרא מבארת את טעמו של דין זה: **מַאי טַעֲמָא**, אינו נוטל מנכסים אלו, משום **שִׁבְכוֹר כְּרַחֵמָנָא** – התורה קראה ליבם בכור, שנאמר **(דברים כה ו)** ׳וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו׳, ולמדו ביבמות **(כד.)** שהכוונה לאח הגדול מבין האחים שמצותו לייבם, וכשנוטל את חלק אחיו בירושת אביהם דינו כבכור, ועל כן אינו נוטל מנכסים הראויים לבא ומשבח שהשביחו נכסי האב לאחר מותו.

כאמור, אין יבם יורש נכסים שהיו ראויים לבוא לאחר מיתה, ובכללם שבח שהשביחו נכסים לאחר מיתה, ועדיין לא התחלקו בין האחים. הגמרא מביאה מחלוקת באיזה שבח מדובר: **אָמַר אַבָּיֵי, לֹא שָׁנוּ** – לא נאמרה דין זה שאין היבם נוטל בשבח שהשביחו נכסי אביו, **אֶלָּא בְּשֶׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים** בזמן שבֵּין מִיתָה של האב **לְיִבּוּם, אֲבָל** בשבח ששבחו הנכסים בזמן דְּבֵין [–שבין] הִיבּוּם **לַחֲלוּקָה** של הנכסים בין האחים, **שָׁקִיל** – נוטל היבם את החלק שהגיע לאחיו המת בנכסי אביהם. **מַאי טַעֲמָא**, מפני ש׳יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת׳ **אָמַר רַחֲמָנָא** [–אמרה תורה **(שם)**], **וַהֲרֵי** כבר ייבם **וְקָם** לו חלק אחיו ליטלו, ונמצא שהשביחו הנכסים ברשותו.

רָבָא אָמַר, אֲפִילּוּ בשבח שהשביחו הנכסים בזמן דְּבֵין הִיבּוּם לַחֲלוּקָה, **נַמִּי לֹא שָׁקִיל** – גם בשבח זה אין היבם נוטל את חלק אחיו. **מַאי טַעֲמָא**, שכיון שנאמר **(שם)** ׳וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו׳, משמע שהתורה החשיבה את היבם **כַּבְּכוֹר**, ועל כן יש ללמוד ולומר, **מָה בְּכוֹר אֵין לוֹ** חלק בשבח שהשביחו נכסי הירושה **קוֹדֶם חֲלוּקָה, אַף יָבָם נַמִּי אֵין לוֹ** חלק בשבח שהשביחו הנכסים **קוֹדֶם חֲלוּקָה**, ואפילו כבר ייבם את אשת אחיו.

שנינו במשנה: **וְכוּלָּם** – הבכור, היבם, האשה בכתובתה, והבנות במזונותיהן, **אֵין נוֹטְלִין בַּשָּׁבָח**.

רש"י

ולא האשה בכתובתה — לא בשבח שהשביחו. אם אינם שוין הנכסים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובה, ואחר כך השביחו — אינה נוטלת אלא כמה שהיו שוין, ולא בראוי בכמוחזק. **ולא הבנות** — שהיה מקבל עליו לזון את בתה שהיה לה מאיש אחר חמש שנים — אינה ניזונת לאחר מיתתו אלא לפי מה שהנכסים שוין, לא בשבח ולא בראוי. **ולא היבם** — שנוטל פי שנים, חלקו וחלק המת, שייבם את אשתו — אינו נוטל [בחלק] אחיו לא בשבח ולא בראוי. **וכולן אין נוטלים כו'** — מפרש בגמרא אמאי נקיט ליה. **גמרא כי הוא ראשית אונו ולו משפט הבכורה** — משמע דאדידיה קאי. כלומר, בנכסיו משפט הבכורה ולא בנכסי אשתו. **לו** — לאב בשעת מיתה. **בעל חוב** — שהלוה לחבירו מעות ומכר לוה הנכסים והשביחום לקוחות — טורף בעל חוב הגוף והשבח. וזכר אשה נמי בעלת חוב היא. **מקולי כתובה** — זה אחד מקולי כתובה. **בכור קרייה רחמנא** — "והיה הבכור אשר תלד" ומוקמינן ביבמות (כד,א) דבימים מיירי, וקאמר רחמנא דמצוה לייבם בגדול. **יקום על שם אחיו** — והיינו לנחלה, כדאמר ביבמות (כד,ב): בכור קרייה רחמנא. ודינו בבכור, דלא יטלו בראוי, ובשבח בין מיתת אביהם לייבום. **והרי קם** — משעה שנשא אשת אחיו (כמו) [קמו] פי שנים בנכסים ברשותו. **וכי אשבח** — ברשותו אשבח ונוטל פי שנים אף בשבח. שבחא

וְלֹא הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְלֹא הַבָּנוֹת בְּמְזוֹנוֹתֵיהֶן, וְלֹא אֶת הַיָּבָם, וְכוּלָּם אֵין נוֹטְלִין בַּשֶּׁבַח וְלֹא בָּרְאוּי בְּכִמּוּחָזָק. גמ' מַאי טַעְמָא אָמַר קְרָא: "וְלוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה" - מִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה לָאִישׁ וְאֵין מִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה לָאִשָּׁה. "וְאִינוֹ נוֹטֵל בַּשֶּׁבַח" - דִּכְתִיב: "בְּכָל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ". "וְלֹא בָּרְאוּי בְּכִמּוּחָזָק" - דִּכְתִיב: "בְּכָל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ". "וְלֹא הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ". אִינִי וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח! אָמַר רַבִּי אַבָּא: מְקוּלֵּי כְּתוּבָּה שָׁנוּ כָּאן. "וְלֹא הַבָּנוֹת בְּמְזוֹנוֹתֵיהֶן". מַאי טַעְמָא תְּנַאי כְּתוּבָּה כִּכְתוּבָּה דָּמֵי. "וְלֹא אֶת הַיָּבָם". מַאי טַעְמָא "בְּכוֹר" קָרְייֵהּ רַחֲמָנָא. אָמַר אַבַּיֵי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּשֶׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים בֵּין מִיתָה לְיִבּוּם, אֲבָל דְּבֵין יִבּוּם לַחֲלוּקָה - שָׁקִיל, מַאי טַעְמָא "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהֲרֵי קָם. רָבָא אָמַר: אֲפִילּוּ דְּבֵין יִבּוּם לַחֲלוּקָה נַמִּי לָא שָׁקִיל; מַאי טַעְמָא כִּבְכוֹר, מָה בְּכוֹר - אֵין לוֹ קוֹדֶם חֲלוּקָה, אַף יָבָם נַמִּי - אֵין לוֹ קוֹדֶם חֲלוּקָה. "וְכוּלָּם אֵין נוֹטְלִין בַּשֶּׁבַח".

לאיתויי

תוספות

נתן אין כאן. דהא מילתיה דרבי טרפון דאמר יכולין לכושל שבהם, ורבי עקיבא נמי היה מודה ליה — אי לאו טעמא דכולן צריכין שבועה, ואין היורשין צריכין שבועה. ומסתברא דאתיא אפילו כרבנן דפליגי ארבי נתן. והיינו טעמא דלא שייבא דרבי נתן — לפי שלא היה ממון זה ביד היתומים מעולם, אלא עבשיו באין ליטול מכח ירושה ועדיין לא בא לידם. להכי מודו ביה רבנן לרבי נתן שניתן לבעל חוב ולכתובת אשה. אף על גב דלא סבירא להו כרב נחמן במחיי המלוה, שאז יאמרו שאין מוציאין מלוה שיש לו ביד אחרים לבעל חוב ולכתובת גרושתו, לפי שיש לו כח גדול בממון זה [שיש] ביד אחר, [ויותר] ממה שיש ליתומים במה שהניח אביהם ביד אחרים, שלא היה מעולם בידם ולא בא מידם ליד אותן אחרים. והניח פירוש התלושין דקתני נמי התם: כל הקודם בהם זכה, ואיפלגו בה רבי טרפון ורבי עקיבא בריש המשנה, במלוה ופקדון ביד אחרים (כתובות פד,א) — ההיא נמי בפירות שאינם ביד היתומים מיירי, כדקתני: כל הקודם בהם זכה, דמשמע בין יורשים בין אשה בין בעל חוב, כל הקודם בהן זכה, לפי שאינם להיתומים בהם כח מהאשה ובעל חוב יותר משאר מטלטלי דיתמי. והשתא דתקון רבותינו הגאונים שיגבו אשה ובעל חוב ממטלטלי דיתמי — גובה אשה אפילו ממלוה אביהם של יתומים, בין גבו קרקע בין גבו מעות. דמלוה לא חשיבא ראוי לגבי כתובה, אלא מוחזק הוי, כדפרישית. ובלאו האי מתניתין ד"הכותב" (כתובות פד,א) שהוכחתי ממנה דמלוה מוחזקת לגבי כתובה, גובה אשה כתובתה ממלוה יתומים בזמן הזה, אפילו גבו מעות מכח תקנת הגאונים. דכיון דעשו מטלטלי כמקרקעי — הוה ליה מטלטלי שגבו יתומים בחוב אביהם משועבדים לבעל חובו דאביהם מדרבי נתן, דמדאי טעמא חשבינן ליה לקרקע שגבו יתומים (חשובין) משועבדים מדאי טעמא כאילו אביהם גבאן מחיים. ולהכי ליכא למימר דליהוי ראוי לענין כתובה כמו לשאר דברים. מיהו קשה: מכל מקום הוו תרי חומרי בכתובה, שתקנו הגאונים שתגבה אשה ממטלטלי דיתמי, (ואי טענן) [ותקנו נמי] שתגבה אפילו ממלוה הבעל בשגבו היתומים מעות מדרבי נתן! יש לומר: לגמרי עשו הגאונים במקרקעי. ועוד: שלרבינו תם שאומר שתקנת הגאונים דאורייתא — אינם תרי חומרי כלל. ואף על פי שאמרתי כי גם בלא מלוה דיתמי מכח תקנת הגאונים אין להוכיח כל כך שיהו מטלטלי שגבו יתומים בחובת אביהם משועבדים לבעל חוב ולכתובת אשה מטעם דרבי נתן כמו קרקע, כשגבו קרקע, כיון דאלים שיעבוד קרקע לענין טריפה מלקוחות טפי משיעבוד מטלטלי, אך יש להוכיח דאשה גובה ממלוה מההיא ד"הכותב" כמו שפירשתי. וכן עמא דבר להגבות לנשים ממלוה של בעליהן.

ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהן ולא היבם — הא דלא חשיב (בעלים) [בעל], דאמר רב פפא ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קכה,ב), הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי בכמוחזק — משום דשבח נוטל, כדפירש רבינו שמואל התם. דכיון דאין יורש אלא הוא — זוכה בנכסים מיד, (ובירושתו באו לשבח) [וברשותו בא השבח]. ונראה דכיון שאין הבעל נוטל בראוי — כמו כן אינו נוטל ממלוה אשתו, אפילו מה שהלוותה מנכסי מלוג שלה כשהיא תחתיו כדמוכח ב"שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא מב,ב) שאינו יורש נזקי אשתו (לרבנן) משום דהוה כמלוה, דמדמי ראוי דבכור לראוי דגבי בעל, דמייתי התם גבי בעל פלוגתא דרבי ורבנן דגבי בכור ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קכד,א). דלרבי צריך לאוקמה בגירשה, משום דלא חשיב מלוה ראוי בבכור והוא הדין באשה. אף על גב דבבכור יש פסוקא, דילפינן מהדדי. ורבנן חשבי לה ראוי, אף על גב שאם הנזקין שלה באים לידה בחיים — היה עליהם תורת נכסי מלוג, כדמוכח מתניתין ד"מציאת האשה" (כתובות סה,ב), והאי דשבק ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קכד,ב) בעל דאיירי ביה, ונקט בכור שאינו נוטל פי שנים במלוה — לאו משום דסבירא ליה דבעל שקיל במלוה, דהא ודאי לא שקיל, כדפרישית. אלא להכי נקט גבי בכור פסקא דמלוה — משום דלגבי בכור פליגי בה אמוראי התם בההיא שמעתא, ולהכי שבקיה לבעל ונקט בכור. והא ליכא לאקשויי אמאי לא תני להו בהדי הדדי הא (אין) [ואין] הבעל ובכור נוטלין בראוי בכמוחזק, ואין נוטלין במלוה — משום דלגבי בכור משנה שלימה היא, כדתנן הכא: דאין נוטל בראוי בכמוחזק. אבל בעל דאינו נוטל בראוי לא אשכח לא משנה ולא ברייתא. אלא מימרא היא בפרק "יש נוחלין" (שם קיג,א), דאמר רב אבהו אמר רבי יוחנן, ומטו בה משמיה דרבי יהושע: מנין לבעל שאינו נוטל בראוי בכמוחזק — שנאמר: "הוליד את יאיר". וגו'. **והאמר** שמואל בעל חוב גובה את השבח מקולי כתובה שנו כאן — ביתומים איירי הכא, דומיא דבנות במזונותיהן. דמזון האשה והבנות אין גובין מנכסים משועבדים, כדתנן בפרק "הנושא" בכתובות (קא,ב). ובקונטרס פירש: מזון הבנות — כגון נשא אשה ופסק לזון בתה. ולפירושו אין ראייה, דמצי איירי שפיר בשבח לקוחות. ואין לשון "בנות" משמע כן, דמה ליה בנות יותר מבן? דהכי נמי בבן אם פסק עם אשתו, כי ההיא דקתני גבי חמשה גובין מן המחוררין: והמקבל עליו לזון בת אשתו ובן אשתו. ולא הוה ליה נמי למינקט "בנות" לשון רבים, אלא הוה ליה למיתני: "ולא בת אשתו במזונותיה". דלשון "בנות" משמע מזון הבנות, דתנן ב"הניזקין" (גיטין מח,ב) שאוכלת בתניאי בית דין, כדתנן בפרק "נערה שנתפתתה" (כתובות נב,ב): לא כתב לה "בנן נוקבן דיהויאן ליכי מינאי" כו' — חייב, מפני שהוא תנאי בית דין, ועוד: דפריך הכא טעמא משום דתנאי כתובה (כתניאי בית דין) [ככתובה]. ובתה הניזונית בפסק שפסק עם אשתו לזון את בתה חמש שנים — לא מקרי תנאי כתובה, דאינה ניזונית מכח שהיא בתה, דאפילו בת אחרים היתה ניזונית אם פסק עליה עם אשתו, שהיא כבעל חוב! אלא במזון הבת, שהוא תנאי בית דין איירי. והנהו לא גבי ממשעבדי, כדתנן בגיטין ב"הניזקין" (מח,ב) ובכתובות פרק "הנושא" (קא,ב). ואם כן הא ודאי הא דקאמרי הכא דאינן גובות שבח כי אם קרן — היינו מיתמי, ולא מלקוחות. ודומיא דהכא איירי בכתובה דלא גביא משום דמקולי כתובה שנו כאן, כדאמר טעמא. משמע אבל בעל חוב גובה שבח כדאמר שמואל, ואפילו מיתמי. כדפרישית דביתמי עסקינן. ואף על גב דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (טו,א) דבעל חוב גובה שבח מלקוחות, שכך כתב לו מוכר ללוקח: "אנא איקום ואישפי ואימרוק זבינא אלין אינון עמליהון ושבחיהון", אבל המקבל מתנה דלא כתב לה הכי — לא גבי, כיון דאין לו על מי לחזור — מהאי טעמא גופיה דלא גבי מיתמי דאין להם על מי לחזור יש לחלק בין יורש למקבל מתנה. דיורש כריעה דאבוה הוי, ויש לו לבעל חוב לגבות את השבח ממנו כמו מאביו. ומשום נעילת דלת צריך לתקן שיגבה מהן את השבח יותר ממקבל מתנה, דלא שייך לאב. והא דאמרינן בפרק "המקבל" (בבא מציעא קי,א): יתומים אומרים "אנו השבחנו" ובעל חוב אומר "אביכם השביח" כו'. משמע דאם השביחו יתומים — לא גבי בעל חוב שבחא, היינו דוקא כשעשאה אפותיקי. דהכי נמי קאמר התם דלא גבי מלקוחות, דקאמר שמואל: שלשה שמין להם את השבח ומעלין אותם בדמים, אלו הם: בכור לפשוט, ובעל חוב ליתומים, ובעל חוב ללקוחות. ומההוא דשמואל מייתי התם דאי אייתו יתמי ראייה דאינהו אשבחן — בדמי מסלקינן להו. משמע שלשתן ענין אחד באפותיקי. דפריך עליה: מי אמר שמואל בעל חוב ללוקח יהיב ליה שבחא? והאמר שמואל: בעל חוב גובה מן השבח! ומשני: הכא במאי עסקינן בשעשאה אפותיקי. (כי) [פירוש] הא דאמר בעל חוב גובה שבח — כגון דאמר ליה "לא יהא לך פרעון אלא מזו", וכשהגיע זמן הויא ליה כמאן דגבי, ונשאר שדות של בעל חוב, [והוי ביורד לשדה חבירו] ונטעה שלא ברשות. וגרע כחו של בעל חוב במה שנעשית אפותיקי, דמשום דהויא כמאן דגביא — צריך לשלם דמי השבח בין ליתומים בין ללקוחות. והיינו דקאמר בתחילת הסוגיא גבי יתומים: ארעא, כיון דלגוביינא קיימא — כמאן דגביא דמיא. גם בקונטרס פירש עלה דבשעשאה אפותיקי מוכח כדלקמן בשמעתין. ומה שתירץ התלמוד תחלת הקושיא דשמואל: הא דמסיק בה שיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק בו' — לא קאי במסקנא, דמוקמינן לה כשעשאו אפותיקי. דאפילו מסיק בה שיעור ארעא ושבחא — צריך לשלם ליתומים וללקוחות דמי שבחן, כדפרישית. ועוד: דעל כרחיך דך יתומים אומרים "אנו השבחנו" לא מתוקמא דלא מסיק בה שיעור ארעא ושבחא, דאם כן אפילו אביהם השביח לא שקיל. אלא ודאי במסיק ביה

תוספות

ביה שיעור ארעא ושבחא איירי. ואפילו הכי לא שקיל אם השביחו יתומים, כדמ"פרש בשעשאו אפותיקי. ואשנוייא קמא דהוה משני, הא דמסיק בה שיעור ארעא הא דלא מסיק כו' — הוה מצי לאקשויי: אם כן דך יתומים אמרו אנו השבחנו, במאי נוקי לה? אי כדמסיק — אפילו השביחו יתומים שקיל, ואי דלא מסיק — אפילו השביחו אביהם הא לא שקיל! אלא לא קאי ההיא שנוייא אהא סוגיא דיתומים אומרים אנו השבחנו, אלא אקושיא דשמואל אדשמואל, דאיתא נמי בפרק קמא דבבא מציעא (טו,א) וב"הגוזל קמא" (בבא קמא צה,ב).

לאיתויי שבחא דממילא חפורה והוו שובלי כו' — כרבנן אתיא מתניתין. דפליגי רבי ורבנן גבי בכור אם נוטל בשבח אם לאו, ומסיק התם: ובחפורה והוי שובלי, שלפופי והוו תמרי פליגי. והתם נמי קאמר רבא דאסור לעשות כדברי רבי.

בכור לתת לו פי שנים מתנה קרייה רחמנא — תימה: בפרק שני דיבמות (כד,ב) דמסיק גבי יבם: אלא "בכור" דקרייה רחמנא, למאי הלכתא — לגרעיותא, דאינו נוטל בראוי בכמוחזק. אמאי לא קאמר לחשיבותא, דאינה חזרת ביובל בבכורה? ויש לומר: משום דאיכא רבי אלעזר דפליג הכא, ואמר: כולן חוזרין ביובל. **אמר** רבי אסי אמר רבי יוחנן האחין שחלקו לקוחות הן — ומה שקשה אדרבי אסי דריש פירקין (מח,א), דאמר: מחצה יורשין, ומה שמקשה רבינו תם: היאך מצינו ידינו ורגלינו בבית המדרש, דקיימא לן כרבי יוחנן דלקוחות הן, וכריש לקיש דקנין פירות לאו בקנין הגוף, ואם כן לא משכחת לך דמייתי ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון — הכל פירשתי בפרק "החובל" (בבא קמא פה,ב) ובפרק "בית כור" (קו,א). ויש לפרש: דאף על גב דאית ליה לקוחות הן, וכל הנהו נמי דאית להו אין ברירה — לא אמרו דמחזירין ביובל, רק רבי יוחנן לבדו. ודוקא על רבי יוחנן דייק בסוף "השולח" (גיטין מח,א) היאך מצא ידיו ורגליו, דהרי חוזרת ביובל בכך. אבל כולהו אחריני סברי: אף על גב דלקוחות הן, דאין ברירה — מכר הוא דאמר רחמנא דליהדר ביובל, ירושה ומתנה לא, כדאמר לעיל. וכדאמר נמי לקמן בפרק בתרא (נו,ב), דאף על גב דאמר רבי יוחנן דאפילו חלקו תשעה כנגד תשעה ועשרה כנגד עשרין אין אומרים הוא חלקו המגיעו משעה ראשונה לכך, אפילו הכי אצטריך לאשמועינן דלקוחות הוו, וחוזרים ביובל, דסלקא אדעתין דאין חוזר מטעם דפרישית. אי נמי: ילפינן כל חלוקת ירושה מחלוקת יהושע, דאמר בירש נוחלין" (בבא בתרא קיט,ב) דירושה היא להם מאבותיהם, ואפילו הכי מודה בה רבי יוחנן דלא חזרה ביובל, כדקאמר: חד בר חד עד יהושע בן נון. דסברא הוא דלא חזרה, כיון שחלקו על פי נביאים ובאורים ותומים ובגזירת הכתוב. ובהך סברא פליגי שאר אמוראי על רבי יוחנן. וניחא השתא הא דפריך הכא רב אושעיא על רבי יוחנן ממתניתין, דתקנו: ואלו שאין חוזרין ביובל הבכורה, ואיכא אמוראי דאית להו לקוחות הן, ואין ברירה, ולא פריך עלייהו, אלא דווקא על רבי יוחנן — משום דאמר חזרין. ואם תאמר: מאי קשה לרבי יוחנן? הא רבי מאיר קתני לה למתניתין, דאית ליה ברירה גבי לוקח יין מבין הכותיים (תוספתא דמעאי פרק ז משנה ד)! ויש לומר: דחכמים נמי לא פליגי עליה בבכור אלא רבי אלעזר. ועוד: דאף על גב דאית ליה ברירה היכא דמברר הספק על פי תנאו, דלמא לית ליה בעלמא. שיש לחלק, כדפרישית לעיל (מח,א דבור המתחיל דכולי). **קרי** רב חמא עליה דרב ששת טובה חכמה עם נחלה — רב ששת בעל בריייתות הוה, כדאמר בפרק "הדר" (עירובין סז,א) דרב חסדא מרתעין שפותיה (ממתניתין) דרב ששת. ולהכי קאמר: "טובה חכמה" — מימרא דרבין אמר רבי יוחנן, "עם נחלה" — קבלות הרבה שהיו לו שגיות בברייתא. **באין** בני המשפחה וקוברין אותו בעל כרחו משום פגם משפחה — בפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מו,ב) מבעיא לן: קבורה משום בזיונא או משום כפרה? נפקא מינה דאמר "לא תקברוניה", דאי משום בזיונא — לאו בל כמיניה. וליכא למיפשט מידי מהכא, דלא קאמר הכא דלא ליקברוהו כלל, אלא זוזי אנסוהו למכור קברו ודרכו. וכן מההיא דכתובות (מח,א) נמי ליכא למיפשט מינה, דקאמר "אל תקברוהו מנכסיו" — אין שומעין לו. דבעי הוא שיקברוהו, אלא מתכוין להפיל עצמן על הציבור ולהעשיר את בניו.

הדרן עלך יש בכור

רש"י

שבחא דממילא — שלא טרח בה אחיו. **בנון חפורה והוו שובלי** — שהיתה התבואה שחת בשעת מיתתו, ועבשיו נעשו שבלים. **או שלפופי והוו תמרי** — סמדר, ועבשיו נעשו תמרים גדולים. וקא משמע לן, דאפילו בהאי שבחא לא שקיל בכור אלא כאחד מן האחין. ושמין אותן מה היו שוין בשמת האב, ובהנהו דמים שקיל פי שנים. דאי מרישא הוה אמינא אין הבכור נוטל פי שנים בשבח — הני מילי בשבח שטרחו בו אחים, כגון זיבול שדות וקשקוש ועידור. **נכסי דאבי אבא** — אם היה אבי אביהם חי בשעת מיתת אביהם, והיו נכסים ראוין ליפול להם בשימות, אף על גב דודאי עתידים ליפול להם, ואפילו יש לו בן (אחד) [אחר] — יטלו אלו חלק אביהם. וסלקא דעתך אמינא כמוחזק דמו. וקא משמע לן סיפא, דאי מרישא הוה אמינא: "ראוי" דקתני רישא דאין הבכור נוטל בו — כגון שנפלו לו נכסי אחי אביהם שהיה לו בנים בשעת מיתת אביהם של אלו, ומתו בניו ואחר כך מת הוא, דנכסים הללו לא היו ראוין להם בשעת מיתת אביהם אלא מספק. **משנה והמיימם את אשת אחיו** — ונטל חלק אחיו — ירושה גמורה היא, ואינו מחזיר ביובל. **מתנה כמכר** — ויוצאה ביובל. **היורש את אשתו** — יחזיר קרקעות לבני משפחתה בדמים, וינכה להם מן הדמים. **גמרא** ירושת הבעל דאורייתא — "לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה" (במדבר מ) — מכאן שהבעל יורש את אשתו, ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קיא,ב). **תשובו** — איש אל אחוזתו. קרא יתירא הוא, דהא כבר נאמר (ויקרא כה): "ושבתם איש אל אחוזתו", והלכך, לרבות את המתנה. **והנך אחריני** — דמתניתין, להכי מודו רבנן דאינם חוזרין. דכולהו ירושה נינהו. **פי שנים** — מקיש חלקיו זה לזה, דמה חלק פשיטותו הוי ירושה, כדכתיב: "ביום הנחילו את בניו". **אף** חלק בכורתו ירושה — וירושת הבעל דאורייתא, ויבם — "בכור" קרייה רחמנא. **ומחזירין זה לזה** — וחוזרין וחולקין. **אין** חוזרין לבטלה — שיהא מאבד בכורתו. אבל חוזרין וחולקין, ונוטל פי שנים כבתחלה. **מכלל דרבי אלעזר דאמר חוזרין לבטלה** קאמר — בתמיה. **טובה חכמה עם נחלה** — טוב טעם חכמת חריפות האמורה עם נחלת הברייתות. שהיה רב ששת בעל בריייתות, דאי הוה שמיע ליה לרב ששת הא דרביה — לא הוה פריך מידי. **מקום מעמדו** — שעושין מעמדות שבעה למת. **בעל כרחו** — של לוקח. **דמי כבר אשתו** — דהוה חייב בקבורתה, כדאמר במסכת כתובות (מז,ב).

הדרן עלך יש בכור

לְאִיתוּיֵי שְׁבָחָא דְּמִמֵּילָא, חֲפוּרָה וְהָווּ שׁוּבְלֵי, שַׁלְפוּפֵי וְהָווּ תַּמְרֵי. "וְלֹא בָרְאוּ בְּבִמּוּחָק" - לְאִיתוּיֵי נְכְסֵי דַּאֲבִי אַבָּא. **מִשְׁנָה** וְאִלּוּ שֶׁאֵין חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל: הַבְּכוֹרָה, וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהַמְיַיבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו; וְהַמַּתָּנָה - דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַמַּתָּנָה כְּמֶכֶר. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: פּוֹעֵל חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אַף הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ יַחֲזִיר לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה, וְינַכֶּה מֵהֶן אֶת הַדָּמִים. **גְּמָרָא** מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר מֶכֶר הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לִיהֲדַר בַּיּוֹבֵל, מַתָּנָה וִירוּשָׁה - לָא, וְהָנֵי מִירוּשָׁה - יְרוּשָׁה, דְּמַתָּנָה - מַתָּנָה, בְּכוֹר - "לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם", מַתָּנָה קְרֵייהּ רַחֲמָנָא, וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ - יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַיְיתָא, וְהַמְיַיבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו - "בְּכוֹר" קְרֵייהּ רַחֲמָנָא. "וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מַתָּנָה כְּמֶכֶר". מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנַן "תָּשֻׁבוּ" - לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה, וְהָנֵי פּוֹעֲלֵי מַתָּנָה נִינְהוּ; בְּכוֹר - אָמַר קְרָא: "לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם", מַתָּנָה קְרֵייהּ רַחֲמָנָא, וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ - יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּרַבָּנַן, וְהַמְיַיבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו - "בְּכוֹר" קְרֵייהּ רַחֲמָנָא. אָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ - לָקוֹחוֹת הֵן, וּמַחֲזִירִין זֶה לָזֶה בַּיּוֹבֵל. מוֹתִיב רַב הוֹשַׁעְיָא: וְאִלּוּ שֶׁאֵין חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל: הַבְּכוֹרָה?! אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי "אֵין חוֹזְרִין" - אֵין חוֹזְרִין לְבַטָּלָה. מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת: מִכְּלָל דְּמַאן דְּאָמַר חוֹזְרִין - חוֹזְרִין לְבַטָּלָה קָאָמַר קָרֵי רַב חָמָא עֲלֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: "טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה"; וְלָא שְׁמִיעַ לֵיהּ הָא, דְּכִי אָתֵי רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרִי לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: מַאי "חוֹזְרִין" - חוֹזְרִין לְבַטָּלָה. "רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אַף הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ יַחֲזִיר לִבְנֵי". וכו'. מַאי קָסָבַר אִי קָסָבַר יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַיְיתָא - אַמַּאי יַחֲזִיר לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה וְאִי קָסָבַר יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּרַבָּנַן - דָּמִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ - לְעוֹלָם קָסָבַר יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַיְיתָא, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּגוֹן שֶׁהוֹרִישָׁתּוּ אִשְׁתּוֹ בֵּית הַקְּבָרוֹת, וּמְשׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה אָמוּר רַבָּנַן לְשַׁקּוֹל דָּמֶיהָ וְלִיהֲדַר. וְכַדְּתַנְיָא: הַמּוֹכֵר קִבְרוֹ וְדֶרֶךְ קִבְרוֹ, מָקוֹם מַעֲמָדוֹ, וּבֵית הַסְּפֵדוֹ - בָּאִים בְּנֵי מִשְׁפָּחָה וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, מְשׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה. וּמַאי "יְנֻחָה לָהֶם מִן הַדָּמִים" דְּמֵי קֶבֶר אִשְׁתּוֹ.

הדרן עלך יש בכור

יש לשאול, מדוע כפלה המשנה דין זה אחר שכבר אמרה שאינם נוטלים בשבח. מבארת הגמרא: באה המשנה **לְאִיתּוּיֵי** [–לרבות] **שְׁבָחָא דְּמֵילְּא** – שבח הבא מאליו, **חֲפוּרָה וַהֲווּ שׁוּבְלֵי** – תבואה שהיתה שחת ועתה נעשתה לשבלים, **שַׁלְפֵּי וַהֲווּ תַּמְרֵי** – פירות שהיו סמדר בשעת מיתתו ועכשיו נעשו תמרים גדולים, שלא טרחו בהם האחים לחרוש או לנטוע, אלא גדלו מאליהם, וללמד שכל אלו אינם נוטלים אפילו שבח זה שלא טרחו בו שאר האחים.

שנינו במשנה: **וְלֹא בָּרְאוּי בְּמֻחְזָק**. אף כאן יש לשאול, מדוע כפלה המשנה דין זה. מבארת הגמרא: **לְאִיתּוּיֵי נִכְסֵי דַּאֲבוּ אַבָּא** [–הסבא] וללמד שגם הם נחשבים כראוי וכל אלו אין להם חלק בנכסים, והיינו באופן שהיה אבי אביהם חי בשעת מיתת אביהם, והיו נכסיו ראויים ליפול להם כשימות, שאף על פי שהם ודאי עתידים ליפול להם, כגון שאין לו בן אחר חוץ מאביהם, מכל מקום אין נכסיו נחשבים כמוחזקים להם אלא נחשבים כראוי, ואין נוטלים בהם.

משנה

נאמר בתורה (ויקרא כה יג) 'בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ', ללמד שכל הקרקעות שנמכרו חוזרות בשנת היובל לידי בעליהן הראשונים. המשנה מלמדת אלו קרקעות אינן חוזרות: **וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל**, קרקע שירש בן בכור בחלק **הַבְּכוֹרָה**, **וְשׁוּרַת** בעל **הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהַמְיַיבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו** שירש את קרקעותיו של אחיו, **וְהַמַּתָּנָה** [מתנת קרקע] שקיבל מחבירו, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַמַּתָּנָה כְּמֻכָּר** וחוזרת ביובל לידי הנותן. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כּוּלָּם חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, (אַף) הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, יַחֲזִיר** את הקרקעות שקבל בירושתה, **לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה** של האשה, **וְיִנָּשֵׂא מֵהֶן אֶת הַדָּמִים.**

גמרא

שנינו במשנה, ואלו שאין חוזרין ביובל הבכורה והיורש את אשתו והמייבם את אשת אחיו והמתנה, דברי רבי מאיר. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר, מֻכָּר הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא** [–שאמרה תורה] **לֵיהֲדַר** [–שיחזור] **בַּיּוֹבֵל**, שנאמר (ויקרא כה יד–טו) 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וגו', בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ' וגו', אך קרקע שבאה לידו על ידי **מַתָּנָה וירושה** **לֹא, וְחָנֵי** הקרקעות שהוזכרו במשנה שקבלן **מִירוּשָׁה**, דינן **כִּירוּשָׁה** שאינה חוזרת ביובל, ואלו דְּמובאים במשנה שנחשבים **מַתָּנָה, כְּמַתָּנָה** הם שאינה חוזרת ביובל. כלומר, ירושת **הַבְּכוֹר**, אינה חוזרת ביובל, כיון שנאמר (דברים כא יז) 'לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם' הרי ש'מַתָּנָה' קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא, ומתנה אינה חוזרת ביובל. **וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ**, דינו כירושה, כי **יְרוּשַׁת הַבַּעַל** את נכסי אשתו, דין **דְּאוֹרַיְיתָא** הוא מדיני ירושה, שנאמר (במדבר כז יא) 'וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ', ודרשו שהירושה תהיה נחלתו של האיש שאשה זו היא שארו, כלומר שיש לתת את נחלת האשה לבעלה. **וְהַמְיַיבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו**, חלקו נחשב כמתנה, שהרי נאמר (דברים כה ו) 'וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת', הרי ש'**בְּכוֹר**' קַרְיֵיהּ **רַחֲמָנָא** [–קראתו התורה], וחלקו כחלק בכורה שנחשב כמתנה ואינו חוזר ביובל.

עוד שנינו במשנה: **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מַתָּנָה כְּמֻכָּר**. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן**, נאמר לגבי חזרת קרקעות ביובל (ויקרא כה יג) 'בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ', ופסוק זה מיותר, שהרי כבר נאמר (שם כה י) 'וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ', ועל כן יש לדרוש, 'תָּשׁוּבוּ' לְרַבּוֹת **אֶת הַמַּתָּנָה**, שאף היא חוזרת ביובל, **וְהָנֵי כּוּלְּהוּ** הדינים המוזכרים במשנה, דהיינו חלק הבכורה וירושת אשתו וחלק היבם בנכסי אחיו, **יְרוּשָׁה נִינְהוּ**, ומודים חכמים שירושה אינה חוזרת ביובל. הכיצד, חלק **הַבְּכוֹר** דינו כירושה, משום **דְּאָמַר קְרָא** 'לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם', ומשמע ששני החלקים שמקבל הבכור שוים הם, **שְׁמַקִּישׁ** ומדמה הכתוב את הַחֵלֶק שנוטל הבכור מדין **הַבְּכוֹרָה** לְחֵלֶק שנוטל כבן **פָּשׁוּט**, לדרוש, **מָה** הַחֵלֶק שנוטל כהן **פָּשׁוּט** נחשב **יְרוּשָׁה, אַף** הַחֵלֶק שנוטל הבכור מדין **בְּכוֹרָה** נחשב **יְרוּשָׁה**. והוא הדין לחלק שנוטל היבם בירושת אביו תחת אחיו שמת, שנחשב 'ירושה', כי התורה קראה את היבם 'בכור' כמבואר לעיל, ועל כן אינם חוזרים ביובל. ואף ירושת הבעל ירושה היא לפי שהיא מן התורה. נמצא שלדעתם אין חוזרת ביובל אלא קרקע שניתנה במתנה, כאמור במשנה.

עוד שנינו במשנה: **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר כּוּלָּם חוֹזְרִים בַּיּוֹבֵל.** הגמרא מבארת את טעמו של רבי אלעזר: רבי אלעזר **סָבַר לָהּ כְּרַבָּנָן דְּאָמְרִי 'תָּשׁוּבוּ' לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה** שאף היא חוזרת ביובל, **וְבכך** הוא חולק עליהם שדעתו דְּהָנֵי **כּוּלְּהוּ** הנזכרים במשנה, **מַתָּנָה נִינְהוּ** – יש להם דין מתנה, ועל כן חוזרים ביובל. כיצד, חלק **הַבְּכוֹר** חוזר ביובל, שנאמר בו 'לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם', הרי ש'מַתָּנָה' קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא, ומתנה דינה לחזור ביובל. **וְהַיְרוּשָׁה** שהבעל **יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ** גם כן דינה כמתנה, כי **יְרוּשַׁת הַבַּעַל** אינה ירושה גמורה לפי שתקנה דְּרַבָּנָן היא, וכיון שכן דינה כמתנה שחוזרת ביובל. **וְהַמְיַיבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו**, לענין לקבל את חלק המת, 'בְּכוֹר' קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא, וכשם שחלק הבכור נחשב כמתנה אצל הבכור, גם חלק המת שנוטל היבם בירושת אביהם נחשב כמתנה וחוזר ביובל.

הגמרא מביאה דין אודות החזרתם ביובל של קרקעות שחלקו בהם בירושה: **אָמַר רַבִּי אַפִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ** ביניהם את ירושת אביהם, כֻּלְּקוֹחוֹת הֵן נחשבים, כאילו כל אחד קנה מאחיו את חלקו בירושה, ואין אומרים שהחלוקה ביררה כל חלק למי הוא שייך, כיון שאין ברירה, ומאחר שחלוקתם נחשבת כמכירה, **מַחֲזִירִין זֶה לָזֶה בַּיּוֹבֵל**, כדין לקוחות שקנו שדות בארץ ישראל שביובל חוזרת הקרקע לבעליה. על כן ביובל חוזרים כל החלקים לבעלותם המשותפת כפי שהיתה קודם החלוקה, וחוזרים וחולקים.

הגמרא דנה בדברי רבי יוחנן: **מוֹתִיב רַב הוֹשַׁעְיָא**, שנינו במשנתנו **וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל, הַבְּכוֹרָה**, ולדברי רבי אסי יקשה למה לא יחזור חלקו ביובל כחלק הפשוט, ומוכח שירושה אינה חוזרת ביובל, ועל כן גם חלק בכורה אינו חוזר. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי 'אֵין חוֹזְרִין', אֵין חוֹזְרִין לְבַטָּלָה**, להפסיד את זכותם לקבל חלק כפול בירושה, אבל מחזירים את שני חלקי ירושתם לבעלות כל האחים, וחוזרים וחולקים את הירושה, ושוב מקבלים שני חלקים כבתחילה.

מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת, שכיון שאמר רבי אלעזר [האמורא] שמה שנאמר במשנה 'אין חוזרין' משמעו שאין החזרתם מבטלת את זכותם לקבל חלק כפול בירושה, **מִכְּלָל** [–יש לדייק מכך] **דְּאַמַּאן דְּאָמַר** במשנה [הוא התנא רבי אלעזר] שחלק הבכור והיבם **חוֹזְרִין** ביובל, **חוֹזְרִין לְבַטָּלָה קָאָמַר**, והאם נכון לומר כן, שלדעתו אחר היובל יאבדו את חלקם. **קָרֵי** [–קרא] **רַב חָמָא עֲלֵיהּ** [–עליו] **דְּרַב שֵׁשֶׁת** את הפסוק (קהלת ז יא) 'טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה', כלומר, טובה חכמת חריפות האמוראים, כשהיא באה יחד עם ה'נחלה' שהיא ידיעת הברייתות שיש לרב ששת,

המשך בעמוד 228

פרק תשיעי - מעשר בהמה

מצוה להפריש אחת מעשר בהמות טהורות שנולדו לאדם בכל שנה, ולהקריבה בקרבן שלמים. פרק זה עוסק במצות מעשר בהמה, מצוה זו מפורשת בתורה בסוף חומש ויקרא (כז לב לד).

משנה

חובת הפרשת **מַעֲשַׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג** בין **בְּאֶרֶץ** ישראל, **וּבין בְּחוּצָה לָאָרֶץ**, בין **בִּפְנֵי הַבַּיִת** – בזמן שבית המקדש קיים, **וּבין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת**, אלא שבזמן שאין בית המקדש קיים אינו יכול לאכלו עד שיפול בו מום. ונוהג דווקא **בִּבהמות חוּלִין, אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁים** – אינו נוהג בקרבנות שנתקדשו, שנאמר במעשר בהמה (ויקרא כז לב) 'יהיה קדש', ודרשו בגמרא (ע"ב) שאין חיובו חל על מי שכבר קדוש. **וְנוֹהֵג בַּבֹּקֶר** – בהמה גסה, **וּבְצֹאן** – בהמה דקה, **וְאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה** – אינו יכול לעשר מבקר על צאן או מצאן על בקר, כיון שהם מינים שונים. ונוהג **בַּכְּבָשִׂים וּבָעִזִּים**, ששניהם צאן, **וּמִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה** – ויכול לעשר מכבשים על עזים או מעזים על כבשים, כיון שהם מין אחד.

מעשר בהמה מתעשר בכל שנה מבהמות שנולדו באותה שנה, ושנה לענין זה נחשבת מראש חודש אלול זה עד ראש חודש אלול שלאחריו. ועל כך אומרת המשנה שחיוב מעשר בהמה נוהג **בֶּחָדָשׁ** – בבהמות שנולדו בשנה זו, דהיינו מראש חודש אלול ואילך, **וּבַיָּשָׁן** – בבהמות שנולדו בשנה שעברה, דהיינו לפני ראש חודש אלול, **וְאֵינָן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה** – אבל אינו יכול לעשר מאלו שנולדו בשנת מעשר אחת על אלו שנולדו בשנה אחרת.

המשנה מבארת מנין שניתן לעשר מכבשים על עזים ולהיפך: **שֶׁהָיָה בַּדִּין** – שהיה ניתן לדון קל וחומר שאי אפשר לעשר מכבשים על עזים או להיפך, שהרי יש לומר, **וּמָה אִם הֶחָדָשׁ** – הבהמות שנולדו בשנה זו **וְהַיָּשָׁן** – והבהמות שנולדו בשנה שעברה, **שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – שמותר להרביע שתי בהמות אלו זו בזו כיון שהם מין אחד, אף על פי כן **אֵינָם מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, כְּבָשִׂים וְעִזִּים שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – שאסור להרביעם זו בזו, כיון שהם מינים שונים, **אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהוּ מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא כז לב) 'וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן', **מַשְׁמַע** כָּל צֹאן אֶחָד – משמעות 'צאן' כוללת כל מיני בהמה דקה, וכיון שכולם כלולים בשם אחד הם מתעשרים מזה על זה.

גמרא

שנינו במשנה, מעשר בהמה נוהג בארץ ובחוצה לארץ. דנה הגמרא: **לֵימָא מַתְנִיתִין** סוברת **דְּלֹא כְּרַבִּי עֲקִיבָא** שאמר שאין מעשר בהמה נוהג בחוץ לארץ, **דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, יָכוֹל יַעֲלֶה אָדָם מַעֲשַׂר בְּהֵמָה מִחוּצָה לָאָרֶץ וְיַקְרִיבֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר** (דברים יב ו) 'וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עוֹלוֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרוֹתֵיכֶם', ומכך שנאמר 'מעשרותיכם' בלשון רבים, דרשו **שִׁבְּשָׁתַי מַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעֲשַׂר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעֲשַׂר דָּגָן** [–מעשר שני], והקישם הכתוב זה לזה, ללמד **שֶׁמְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה** ממנו לירושלים **מַעֲשַׂר דָּגָן**, משם **אַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר בְּהֵמָה** להקריבו בירושלים, **וְמִמְּקוֹם שֶׁאִי אַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר דָּגָן** לירושלים, כגון מחוץ לארץ שאין הפירות הגדלים שם חייבים במעשר, **אִי אַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר בְּהֵמָה**, הרי שמעשר בהמה אינו נוהג בחוץ לארץ, ושלא כמבואר במשנתינו שמעשר בהמה נוהג בחוץ לארץ.

דוחה הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** שמשנתינו סוברת **כְּרַבִּי עֲקִיבָא**, יש לחלק, **כָּאן** – דברי רבי עקיבא נאמרו **לְגַבֵּי לְיקָרֵב** – שאין מעשר בהמה שהופרש בחוץ לארץ ראוי להקרב במקדש, **וְכָאן** – דברי המשנה נשנו **לְגַבֵּי לְיקָדֵּשׁ**, שגם בחוץ לארץ יש חיוב להפריש מעשר בהמה ולהקדישו, אף שאין בו קדושת הקרבה, ונמצא שלא נחלקו בדין מעשר בהמה בחוץ לארץ.

הגמרא מוכיחה שאכן לכך נתכוון רבי עקיבא: **דַּיְקָא נַמִּי** – כך גם מדויק, **דְּקָא נָסֵיב לָהּ תַּלְמוּדָא** – ממה שהברייתא מביאה מקור לזה שאין מעילה ומקריב מחוץ לארץ את הפסוק 'וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עוֹלוֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרוֹתֵיכֶם', והבאה היא הקרבת הקרבן, **שְׁמַע מִינָּהּ** שכוונת רבי עקיבא לומר שמעשר בהמה שהופרש בחוץ לארץ אינו קרב, אבל מודה שקדוש.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שגם לרבי עקיבא חלה קדושה, יש לתמוה, **מַאַחַר שֶׁאֵינוֹ קָרֵב, אַמַּאי קָדוֹשׁ** – לענין מה חלה עליו קדושת מעשר בהמה. מתרצת הגמרא: **לְמֵאֲכַל בְּמוּמוֹ לַבְּעָלִים** – שאסור לבעליו לשחטו ולאכלו עד שיפול בו מום.

שנינו במשנה: מעשר בהמה נוהג **בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.** הגמרא דנה מדוע אין מפרישים מעשר בהמה בזמן הזה. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי אֲפִילּוּ הַאיְדָּנָא נַמִּי** – אם כן שמעשר בהמה נוהג גם שלא בפני הבית, גם עתה יהיה חיוב להפרישו. משיבה הגמרא: חכמים ביטלו חיובו ואסרו להפרישו, **כְּדְרַב הוּנָא** (לקמן נח:), **דְּאָמַר רַב הוּנָא** בענין אחר, מדוע חכמים קבעו שכאשר בא לעשר מעשר בהמה, אינו רשאי להניח ירק מחוץ לדיר כדי למשוך את הבהמות שיצאו לחוץ, אלא צריך להביא את אימותיהן שתעמודנה בחוץ והן גועות עד שבניהן יצאו, **גְּזֵרָה מִשּׁוּם יָתוֹם** – משום שחששו שאם יניח ירק, תצא גם בהמה שמתה אמה בשעת לידתה, והיא אינה חייבת במעשר. ומשום כך אמרו גם שלא להפריש מעשר בהמה בזמן הזה, משום שחששו שמא יצא יתום.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שאין מפרישין בזמן הזה משום חשש יתום, **מֵעִיקָּרָא נַמִּי לָא** – גם בזמן שבית המקדש היה קיים היה ראוי לגזור שלא להפריש, מחמת חשש זה. **אֶלָּא** בהכרח שבזמן שבית המקדש קיים **אֶפְשָׁר בְּהַכְרָזָה** – אפשר למנוע טעות זו על ידי הכרזה שלא להכניס יתום לדיר להתעשר, ואם כן קשה, **הָכָא נַמִּי** בזמן הזה **אֶפְשָׁר בְּהַכְרָזָה**, ומדוע גזרו שלא להפריש מעשר בהמה בזמן הזה.

הגמרא מבארת טעם אחר מדוע אין מפרישים בזמן הזה: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, הטעם שלא יפרישו מעשר בהמה בזמן הזה, הוא **מִשּׁוּם** שחששו שיבואו בו לידי **תַּקָּלָה**, שכיון שאי אפשר להקריבו, משהה אותו עד שיפול בו מום, ויש לחוש שיבוא לגזיזה ועבודה או לשוחטו קודם שיפול בו מום.

הגמרא מביאה מקור שחכמים תקנו תקנות משום חשש תקלה: **וּמְנָא תֵּימְרָא דְּחָיְישִׁינַן לְתַקָּלָה, (דתנן) [דְּתַנְיָא], אֵין מַקְדִּישִׁין** שום דבר, **וְאֵין מַעֲרִיכִין** – ואין לומר 'ערכי עלי', או 'ערך איש פלוני עלי', ולהתחייב לתת את דמי הערך להקדש, **וְאֵין מַחֲרִימִין** – ואין לומר על דבר 'הרי זה חרם', וסתם חרמים הם לבדק הבית, וכל דברים אלו אסור לעשותם **בְּזְמַן הַזֶּה**, שכיון שאין בית המקדש קיים, אין לדברים אלו תקנה, ויכול להכשל ולידחנות מהם ולמעול בהקדש. **וְאִם** עבר **וְהִקְדִּישׁ** בזמן הזה, או עבר **וְהֶעֱרִיךְ**, או עבר **וְהֶחֱרִים**, חייב לאבד את מה שהקדיש כדי שלא יבואו בהם לידי מכשול, ולכן, אם עשה כן על **בְּהֵמָה**, **תֵּיעָקֵר** – צריך לעוקרה, ואם עשה כן על **פֵּירוֹת וּכְסוּת וְכֵלִים**, צריך להניחם עד **שֶׁיִּרָקְבוּ, מָעוֹת וּכְלֵי מַתֶּכֶת** שהם דברים

המשך בעמוד 237

רש"י

משנה **מעשר בהמה כו' בכבשים ובעזים** — כלומר, ונוהג בכבשים ועזים. **חדש** — שנולדו לאחר אלול. **ישן** — שנולדו קודם אלול. **ואין מתעשרין חדש ישן מזה על זה** — כדמפרש בגמרא. **גמרא** **לימא מתניתין** — דקתני נוהג בחוצה לארץ. **מעשר דגן** — אינו נוהג אלא בארץ, דקאמרינן בפרק קמא דקדושין (לז,א): כל מצוה שהיא חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ, וילפינן ליה מקראי. **ליקרב** — לאו קדוש. ומתניתין דקתני "נוהג" — ליקדש קאמר. ומפרש בסמוך למאי הלכתא קדוש. **דיקא נמי** — דרבי עקיבא מהקרבה הוא דקממעט לה, מדנסיב תלמודא למילתיה מ"והבאתם שמה" דהיינו הקרבה. **במומו** — דימתין עד שיומם ואוכלן. מעשר בהמה, בין תם בין בעל מום — דבעלים הוא, דלא אשכחן קרא דליתביה לכהן. **כדרב הונא** — דאמר לקמן בהאי פירקא (נח,ב). **גזירה משום יתום** — הכא נמי גזרה משום יתום, שלא יכניס יתום לדיר להתעשר, דאמר במתניתין: הכל נכנסים לדיר להתעשר חוץ מכלאים וטריפה ויוצא דופן ומחוסר זמן ויתום. ולהכי נקט רב הונא יתום טפי מכל הני — משום דהתם גבי מילתיה לא שייך למימר אלא לקוח ויתום לקמן בהאי פירקא. יתום — שמתה אמו בשעת לידה, זה פירש למיתה וזה פירש לחיים. **מעיקרא נמי** — כשהמקדש קיים, נגזור משום יתום! **אלא** — להכי לא גזרינן בזמן בית המקדש — דאפשר בהכרזת בית דין שלא יכניס אדם יתום לדיר להתעשר. הילכך האידנא נמי ליפרשו, ואפשר בהכרזה! **משום תקלה** — דאין לנו על מה להקריב, וצריך לשהויי עד שיומם, ואתי ביה לידי תקלה דגזיזה ועבודה, או שוחטו בלא מום. **ואין מחרימין** — דחרם הויא קדש בהקדש, דכתיב: "כל חרם קדש קדשים" וגו'. **תיעקר** — דלא ליתי בה לידי תקלה. **מתה מאיליה** — ברעב. **כבור בדירדן תליא** — בתמיה. **הכי קאמר** — הכי פרכינן: הואיל וחיישת לתקלה — לקנינהו לאודנייהו דאימהות לגוים כי היכי דתיהוי יד גוי באמצע, ולא ליתי לידי בכורה! ומשני:

מַעֲשַׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בַּחוֹלִין אֲבָל לֹא בַּמּוּקְדָּשִׁים. וְנוֹהֵג בַּבָּקָר וּבַצֹּאן - וְאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, בַּכְּבָשִׂים וּבָעִזִּים וּמִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, בֶּחָדָשׁ וּבְיָשָׁן - וְאֵינָן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. שֶׁהָיָה בַּדִּין: וּמָה אִם הֶחָדָשׁ וְהַיָּשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בְּזֶה - אֵינָם מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, כְּבָשִׂים וְעִזִּים שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בְּזֶה - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהוּ מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְצֹאן" - מְשַׁמַע כָּל צֹאן אָחָד. **גמרא** לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יָכוֹל יַעֲלֶה אָדָם מַעֲשַׂר בְּהֵמָה מֵחוּצָה לָאָרֶץ וְיַקְרִיבֶנּוּ תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֶת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם" - בְּשִׁתֵּי מַעֲשְׂרוֹת הַבָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעֲשַׂר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעֲשַׂר דָּגָן, מְמָקוֹם שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר דָּגָן - אַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר בְּהֵמָה, וּמְמָקוֹם שֶׁאֵי אַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר דָּגָן - אִי אַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר בְּהֵמָה! - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא, כָּאן - לִיקָּרֵב, כָּאן - לִיקָּדֵשׁ. דֵּיקָא נַמִי, דְּקָא נָסֵיב לָהּ תַּלְמוּדָא: "וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה", שְׁמַע מִינַּהּ. - אִי הָכִי, מַאַחַר שֶׁאֵינוֹ קָרֵב אֲמַאי קָדוֹשׁ - לְנֶאֱכָל בְּמוּמוֹ לְבַעֲלִים. "בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת". אִי הָכִי, אֲפִילּוּ הָאִידָּנָא נַמִי! - כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: גְּזֵירָה מִשּׁוּם יָתוֹם. - אִי הָכִי, מֵעִיקָּרָא נַמִי לָא! אֶלָּא - אֶפְשָׁר בְּהַכְרָזָה; הָכָא נַמִי - אֶפְשָׁר בְּהַכְרָזָה! אֶלָּא אָמַר רַבָּה: מִשּׁוּם תַּקָּלָה. וּמָנָא תֵּימְרָא דְּחָיְישִׁינַן לְתַקָּלָה דִּתְנַן: אֵין מַקְדִּישִׁין, וְאֵין מַעֲרִיכִין, וְאֵין מַחֲרִימִין בַּזְּמַן הַזֶּה, וְאִם הִקְדִּישׁ וְהֶעֱרִיךְ וְהֶחֱרִים, בְּהֵמָה - תֵּיעָקֵר, פֵּירוֹת פְּסוּת וְכֵלִים - יֵרָקְבוּ, מָעוֹת וּכְלֵי מַתָּכוֹת - יוֹלִיךְ לְיָם הַמֶּלַח; וְאִיזֶהוּ עִיקּוּר - נוֹעֵל דֶּלֶת בְּפָנֶיהָ וְהִיא מֵתָה מֵאֵילֶיהָ. - אִי הָכִי, בְּכוֹר נַמִי לָא לִיקַּדֵּשׁ! - בְּכוֹר בְּדִירְדַּן תַּלְיָא מִילְּתָא בָּרֶחֶם קָדוֹשׁ! - הָכִי קָאָמַר: לִיקְנִינְהוּ לְאוּדְנַיְיהוּ לְגוֹיִם, דְּלָא לִיקַּדֵּשׁ מֵעִיקָּרָא!

אפשר

תוספות

מעשר בהמה כו' — בכל מקום רגיל להזכיר בכור ומעשר ופסח ששוין במתנותיהן, להכי תנא מעשר אגב בכור. ופסח דנפישי מיליה תנא בפסחים. **נוהג** בארץ ובחוצה לארץ — הא דאמרינן בריש "שילוח הקן" (חולין קלח,ב) דכל היכא דתנא "בארץ ובחוצה לארץ" שלא לצורך, לבד מראשית הגז — היינו בהנהו דתנן בההיא מכילתא, אבל הכא לצורך הוא. **רבי** עקיבא אומר יכול יעלה אדם מעשר בו' — בתמורה בסוף "אלו קדשים" (כא,ב) קאמר נמי רבי עקיבא הכי, דבכור הבא מחוצה לארץ אינו קרב, דמוקי התם מתניתין דמסכת חלה (פרק ד משנה יא) דבן אנטיגנוס העלה בכורות מבבל ולא קבלום ממנו — כרבי עקיבא. **כרב** הונא דאמר רב הונא גזירה משום יתום — דרב הונא לקמן בפירקין (נח,ב): כיצד מעשרן. ושם לא שייך למיגזר משום כלאים וטריפה ויוצא דופן, אבל כאן שייך למיגזר משום הנהו כמו משום יתום. אלא, איידי דנקט רב הונא התם — נקטה הכא. ומיהו, תימה: דלא נקט לקוח ויתום כדנקט התם! לכך נראה לי לפרש: דנקט הכא דוקא יתום, דטעו ביה טפי מבאחריני משום דלא בקיאי, דיתום נמי לא משכחת ליה אלא בזה פירש למיתה וזה פירש לחיים.

אלא משום תקלה — משמע הכא דאין מעשר בהמה נוהג בזמן הזה משום תקלה. והקשה רבינו תם בפרק "במה בהמה יוצאה" (שבת נד,ב) דרבי אלעזר בן עזריה הוה מעשר תריסר אלפי עגלי מעדריה בבל שתא. ולאחר החורבן היה, דרבן יוחנן בן זכאי שהוא נשיא היה לאחר חורבן, ואחריו רבן גמליאל, ובימי רבן גמליאל מנו את רבי אלעזר בן עזריה נשיא, כדאיתא בפרק "תפלת השחר" (ברכות כז,ב) ובן שמונה עשרה שנה היה! ואין לפרש כלל דאיירי בעישור שנותנין למלך כמו ארנונא. ודוחק נמי לפרש דאפוטרופוס היה לו בשהוא קטן שהיה מעשר. ושמא לא בטלו מעשר בהמה כל כך כמוך לחורבן.

ואין מחרימין בזמן הזה — אפילו למאן דאמר (ערכין כט,א): סתם חרמים לכהנים, אפילו במפרש לכהנים — איכא למיגזר משום תקלה, דכל זמן שהם ביד בעלים הרי הן הקדש, כדאיתא לעיל בריש "כל פסולי המוקדשין" (לב,א). ובפרק קמא דעבודה זרה (יג,א) פירש רש"י: דקסבר סתם חרמים לבדק הבית. ואי נמי כדפרישית. והא דאמר עולא בערכין בסוף פרק "המקדיש שדהו" (כט,א): "אי הואי התם הוה יהיבנא כולהו לכהן", דקסבר סתם חרמים לכהנים, גבי ההוא גברא דאחרימנהו לנכסיה — יש לחלק, דהיינו במקרקעי. דבלאו הכי מקשה רבינו תם: רב יהודה, דסבר התם סתם חרמים לבדק הבית, היכי שרי התם על ידי פדייה דלישקול ארבע זוזי ושדי בנהרא? ואומר רבינו תם: דהתם במקרקעות, דאי אסרת להו איסור עולם — כל שכן דאתי לידי תקלה טפי. ומיהו, קשה: דמשמע התם דאיירי במטלטלין, דפריך עלה מהא דתניא דאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, ומשני: הא במקרקעי הא במטלטלי! ויש לומר: דמקרקעי חוצה לארץ קרי "מטלטלי", כדמסיק התם דכמטלטלי דמו. ואף על גב דקאמר: והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה, משמע מדקאמר "נמי" דהוה במקרקעי ובמטלטלי — מכל מקום לא התיר אלא המקרקעי לבד. וכל שכן דניחא השתא, דמכח זה פשיטא ליה להתלמוד דבקרקעי נמי הוה עובדא, דאי לא הוה התם אלא מטלטלי — לא הוה שרי להו. **מעות** וכלי מתכות יוליך הנאה לים המלח — משמע דוקא לים המלח, ולא סגי בשאר נהרות. וכן משמע בפרק "כל שעה" (פסחים כח,א) דבשאר נהרות בעיא שחיקה, אבל לים המלח מטיל בעיניה. וכן בעלמא: הפרשי מעות לנזירותו ומת, אמרינן: יוליך הנאה לים המלח. ותימה: דבהוהוא עובדא דערכין (כט,א) קאמר: שקיל ארבע זוזי ושדי בנהרא, וכן ביומא בפרק "הוציאו לו" (נה,ב) קאמר: ונשקול ארבעה זוזי ונשדי בנהרא, ואידך לישתרו! ושמא התם איירי על ידי שחיקה. ועבשיו כשאדם בא לחלל כרם רבעי או נטע רבעי — צריך לשחוק הנהו זוזי ומחלל עלייהו, ולשדי בנהרא. **ואי** זהו עיקור נועל דלת בו' — בבכור בזמן הזה לא הוה שרינן למיעבד הכי. דלא מיבעיא ישראל, שיש לו לקיים מצות נתינה, ולהמתין לכהן שירצה לקבלו אפילו יותר משלשים יום בדקה וחמשים בגסה. דהא דתנן (לעיל כו,ב): עד כמה חייב ליטפל — היינו אפילו בא כהן לקבלו תוך הזמן הזה, כדקתני: אמר לו הכהן בתוך הזמן "תנהו לי" הרי זה לא יתן. אלא אפילו קבלו הכהן — לא שרי ליה כהן לבונטו לביפה, דלא מישתמיט בשום דוכתא למתני הכי גבי בכור. ולעיל (לה,א) תנן: בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל — משמע שהיו רגילין להמתין עד שיפול בו מום! ויש לחלק בין בכור למקדיש בזמן הזה. דבכור דשרי בנפילת מום בלא פדייה — איכא הפסד קדשים אם היה כונסו לביפה. אבל מקדיש, דאפילו נפל בו מום לא שרי בלא פדיון, ואי פריק ליה מיבעי להשליך הדמים לאיבוד, הילכך בשכנסו עכשיו לביפה אין כאן הפסד קדשים.

אפשר

תוספות

אפשר כדרב יהודה — לעיל בפרק קמא (ג,ב דבור המתחיל "דקא") פירשתי דלדידן שרי לאקנויי לגוי, כיון דלא סבירא לן כרב יהודה.

הקדש עלוי — פירש בקונטרס: טובת הנאה שיש לו מקדושת מזבח — יכול ליתן לבדק הבית. וזו טובת הנאה — דיכול ליטול סלע מישראל אחר, על מנת שיתננה לבן בתו כהן להקריבה, כדאמר בפרק "עד כמה" (בכורות כז,א), עד כאן לשון הקונטרס. ובמסכת ערכין (כח,א) מפרש בענין אחר. דתנן ב"המקדישו שדהו": מחרים אדם את קדשיו, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אם נדר — נותן דמים. פירוש: שכל דמיו שוין לו, דחייב באחריותו. ואם נדבה — נותן טובתה. "שור זה עולה" — אומדים כמה אדם רוצה בשור זה להעלותו עולה שאינו חייב. וטובת הנאה דפרק "עד כמה" (בכורות כז,א) לא שייכא אלא בדבר הנאכל כו', דגבי הני קאמר לה התם. וכי האי גוונא קתני בערכין (כח,ב) גבי בכור, דתנן: הבכור בין תם בין בעל מום מחרימין אותו, ובאיזה צד פודין אותו? אומדים כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו, או לבן אחותו. אי נמי, גבי דבר שאין נידב ונידר שייכא טובת הנאה זו, אבל בדבר הנידר ונידב — שייכא אידך טובת הנאה.

תלמוד לומר מעשר תעשר — הבא אתיא היקישא ומפקא מקל וחומר, ולעיל (גבי) (בפרק) "כל פסולי המוקדשין" (לג,א) אתי קל וחומר ומפיק מהיקישא, גבי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דשרו בית הלל אפילו לזרים. ושם (דיבור המתחיל "ובית הלל") פירשתי. ומה

אֶפְשָׁר כְּדְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: מוּתָּר לוֹ לְאָדָם לְהַטִּיל מוּם בִּבְכוֹר קוֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם. - הָכָא נַמִּי, אֶפְשָׁר דְּשָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא מֵעִיקָּרָא! - מִי יָדַע הֵי נָפֵיק וְכִי תֵּימָא: דְּמַפֵּיק לֵיהּ בְּרֵישׁ עֲשָׂרָה - "לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לָרַע" אָמַר רַחֲמָנָא! וְכִי תֵּימָא: אֶפְשָׁר דְּשָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּי עֲדָרֵיהּ - מְהֵרָה יְבָנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּבְעֵינַן בְּהֵמָה לְהַקְרָבָה וְלֵיכָּא. - הָכִי נַמִּי, בִּבְכוֹר בְּהֵמָה - מְהֵרָה יְבָנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּבְעֵינַן בְּהֵמָה לְהַקְרָבָה וְלֵיכָּא. - אֶפְשָׁר בִּפְשׁוּטֵי. - הָכָא נַמִּי, אֶפְשָׁר בִּלְקוּחִין! - כֵּיוָן דְּאִיהוּ שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּי עֲדָרֵיהּ, וּשְׁכִיחִי מוּמֵי דְּפִסְלִי בְּקָדָשִׁים, דַּאֲפִילּוּ דּוּקִין שֶׁבָּעַיִן נַמִּי פָּסְלִי - לָא שְׁכִיחִי. "בַּחוּלִּין אֲבָל לֹא בַּמּוּקְדָּשִׁין". מוּקְדָּשִׁין פְּשִׁיטָא, לָאו דִּידֵיהּ נִינְהוּ! - בְּקָדָשִׁים קַלִּים, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: קָדָשִׁים קַלִּים - מָמוֹן בָּעָלִים הֵם, דְּתָנְיָא: "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'" - לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵן מָמוֹן בָּעָלִים, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לִיעֲשׂוֹרֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. - וְאֵימָא הָכִי נַמִּי! - "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שָׁבְּבָר קָדוֹשׁ. טַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא "יִהְיֶה קֹדֶשׁ", הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמִינָא חֻלִּין קְדוּשַׁת מַעֲשֵׂר עֲלֵיהֶן הָשְׁתָּא קְדוּשָׁה חֲמוּרָה אַקְדּוּשָׁה קַלָּה לָא חָיְילָא, קְדוּשָׁה קַלָּה אַקְדּוּשָׁה קַלָּה מִיבָּעְיָא! מַאי הִיא - דְּתָנַן: אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - אֵין מְשַׂנִּין אוֹתָם מִקְּדוּשָׁה לְקְדוּשָׁה, אֲבָל מַקְדִּישִׁין אוֹתוֹ הֶקְדֵּשׁ עֵילּוּי וּמַחֲרִימִין אוֹתוֹ. - מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם דְּכָל בְּהֵמָה לָאו לְעוֹלָה קָיְימָא; אֲבָל הָכָא דְּכָל בְּהֵמָה לְמַעֲשֵׂר קָיְימָא, אַף עַל גַּב דְּאַקְדְּשָׁה - לָא פְּקַע אִיפּוּרָא דְּמַעֲשֵׂר מִינָּהּ; לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - בְּ"לֹא יִגָּאֵל" וּבְ"לֹא יִמָּכֵר", קָא מַשְׁמַע לָן. "וְנוֹהֵג בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וְאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה בַּבְּכָשִׂים וּבָעֲזִים" וכו'. וְיִהְיוּ חָדָשׁ וְיָשָׁן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה מִקַּל וָחוֹמֶר: וּמָה בְּכָשִׂים וְעִזִּים שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בְּזֶה - מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, חָדָשׁ וְיָשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בְּזֶה - אֵינוֹ דִין שֶׁיִּתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר" - בְּשִׁתֵּי מַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעֲשַׂר דָּגָן, וּמַקִּישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן: מָה מַעֲשַׂר דָּגָן - מֻחְדָּשׁ עַל הַיָּשָׁן לֹא, אַף מַעֲשַׂר בְּהֵמָה - מֻחְדָּשׁ עַל הַיָּשָׁן לֹא. אִי הָכִי, בְּכָשִׂים וְעִזִּים נַמִּי לֵימָא: מַקִּישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן, מָה מַעֲשַׂר דָּגָן - מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא! - רַבִּי רַחֲמָנָא "צֹאן". - אִי הָכִי, חָדָשׁ וְיָשָׁן נַמִּי! - הָא כְּתִיב "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". - וּמָה רָאִיתָ אֲמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "שָׁנָה שָׁנָה" - לְשָׁנָה הַקִּשְׁתִּיו וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. תָּנֵא הָתָם: אֵין תּוֹרְמִין מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְאִם תָּרַם - אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. מָנָא הָנֵי מִילֵּי: אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי יַנַּאי, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: "כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל חֵלֶב חִטִּים וְדָגָן" - אֲמָרָה תּוֹרָה: תֵּן חֵלֶב לָזֶה, וְחֵלֶב לָזֶה. אשכחן

רש"י

ומשני: **אפשר** — בתקנתא אחריתי כדרב יהודה. והא עדיפא מדקאמרן בפירקא קמא (בכורות ג,ב) דמשום הכי כלאי חיותיה דרב מרי — דהוה מקני לאודנייהו לגוי, משום דמפקע להו אפילו מקדושת כהן. **הכא נמי** — גבי מעשר, אפשר בתקנתא דלא צריך לשהויי, דלישדי ביה מומא מעיקרא! ומשני: מי ידע הי נפיק. **בריש עשרה** — בעשירי. **לא יבקר** — משמע שהוא לא יוציאנו, אלא הוא יוצא מעצמו. **וכי תימא אפשר דשדי ביה מומא בכוליה עדריה** — קודם שיעשר, דעדיין הן חולין ומותר להטיל מום. ואחר כך יעשר, דמעשר חל על בעל מום, כדכתיב (ויקרא כז): "לא יבקר בין טוב לרע". וקפריך: **הכא נמי לגבי בכור** — דקאמרת יטיל בהן מום, איכא למיפרך: מהרה יבנה בית המקדש כו'! **הכא נמי אפשר בלקוחין** — שהלקוחין אין צריך להטיל בהם מום, שהרי פטורין מן המעשר, דקתני במתניתין: הלקוח והניתן לו במתנה — פטור ממעשר בהמה! ומשני: כיון דאיהו שדי מומין בכולי עדריה, פטורין הנולדים אצלו — הוו לקוחים דבר מועט. ושכיחי מומי טובא דפסלי בקדשים, ואפילו דוקין שבעין פסלי, הלכך לא שכיחי בהמות להקרבה. משום הכי לא מפרישינן מעשר. **ואליבא דרבי יוסי הגלילי** — אצטריך לאשמועינן. לרבות קדשים קלים — שאם הפקיד אצל חבירו בהמות שלמים וכפרו ונשבע עליה ואחר כך הודה — ישלם קרן וחומש ואשם, דקרינא ביה "בה" ובעמיתו", דכתיב: "ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו ישלם", ושלמים יש בהן לה' ובעמיתו. **הכא נמי** — דליעשרו. **יהיה קדש** — "עשירי יהיה קדש". **קדושת מעשר** — מפרש לקמן, ויעבור עלייהו ב"לא ימכר ולא יגאל". **מקדושה לקדושה** — שאין קדושת מזבח חלה על קדושת בדק הבית, ואף על גב דקדושת מזבח חמורה. ולא קדושת בדק הבית על קדושת מזבח, שיהא חייב ליתן דמיהן לבדק הבית. **אבל מקדישין** — קדשי מזבח לקדשי בדק הבית. **הקדש עילוי** — טובת הנאה שיש לו מקדושת מזבח יכול ליתן לבדק הבית. וזו היא טובת הנאה — דיכול ליטול סלע מישראל אחר על מנת שיתננה לבן בתו כהן שיקריבנה, כדאמרן בפרק "עד כמה" (בכורות כז,א). **עילוי** — היינו שמעלה בדמים אותו שיעור טובת הנאה, ונותן לגזבר. **ומחרימין אותן** — בקדשי מזבח מחרימין, ויתן לכהן כפי טובת הנאה שיש לו בהן. אבל חלק מזבח לא חיילא שום קדושה אחריתי. **מהו דתימא** — היינו טעמא דלא חיילא קדושת מזבח אקדושת בדק הבית — דכל בהמה לאו לעולה קיימא, שהרי רוב בהמות עומדות לאכילה. הלכך, כי אקדשה לבדק הבית — שפיר אקדשה, וגמר וחיילא עלה קדושת בדק הבית, דתו לא לשנייה לקדשי מזבח.

אבל לגבי מעשר, דכל בהמה למעשר קיימא, אף על גב דאקדשה לשלמים — לא פקע תורת מעשר מינה. **ולמאי נפקא מינה** — אי הוה חיילא קדושת מעשר אשלמים הא לא חמיר מעשר משלמים! **למיקם עלה בלא ימכר ולא יגאל** — דשלמים הוו בני פדיון. קמשמע לן: "יהיה קדש" — ולא שכבר קדש. **מה מעשר דגן מחדש על הישן לא** — דכתיב (דברים יד): "היוצא השדה שנה שנה". היוצא שנה אתה מעשר, ולא משנה זו לשנה שעברה, ולא משנה שעברה לשנה הבאה. **מה מעשר דגן ממין על שאינו מינו לא** — כדאמרינן לקמן: תן חלב לזה ולזה. **וצאן** — דמשמע: כל צאן מין אחד חשוב לענין מעשר. **הכתיב עשר תעשר** — דאתקש למעשר דגן. **לשנה הקשתיו** — מעשר בהמה למעשר דגן, שלא יתרום משל שנה שעברה, שנולד קודם אלול, על שנולדו לאחר אלול. **ולא לדבר אחר** — מין במינו. **אין תורמין** — במעשר דגן קמיירי. **תן חלב לזה וחלב לזה** — היינו תרומה ומעשר, כדכתיב (במדבר יח): "בהרימכם את חלבו ממנו", וקאמר רחמנא שיתן לכל אחד מעשרותיו בפני עצמו. אשכחן

מתרצת הגמרא: הטעם שלא תקנו למנוע קדושת בכור בזמן הזה על ידי מכירת אוזן אמו לגוי, משום שאֶפְשָׁר לעשות תקנה אחרת כִּדְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, מוּתָּר לוֹ לְאָדָם לְהַטִּיל מוּם בְּבֶכּוֹר קוֹדֶם שֶׁיֵּצֵא הבכור לָאֲוִיר הָעוֹלָם, שמתוך כך אינו מתקדש בבכורה. והטעם שתקנה זו עדיפה מאשר מכירת אוזן אם הבכור לגוי, משום שבכור בעל מום ניתן לכהן, והמום מפקיעו רק מקדושת הקרבה. אבל מכירת אוזן אמו לגוי מפקיע קדושת הבכור לגמרי, ואינו ניתן לכהן.

מקשה הגמרא: אם כן הָכָא נַמִּי – גם לגבי מעשר בהמה בזמן הזה, מדוע תיקנו שלא יפרישוהו והפקיעו בכך מצות מעשר בהמה לגמרי, והרי אֶפְשָׁר דְּשָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא מֵעִיקָּרָא – ניתן לתקן שיטילו מום בעשירי מתחילה, כדי שבצאתו ותחול עליו קדושת מעשר, לא יתקדש להקרב, ולא יבואו בו לידי תקלה. מתרצת הגמרא: מִי יָדַע הֵי נָפִיק – וכי יודע איזו בהמה תצא עשירית ותתקדש ויטיל בה מום קודם המעשר. וְכִי תֵּימָא דְּמַפֵּיק לֵיהּ בְּרִישׁ עֲשָׂרָה – ואם תרצה לומר, שיטיל מום בבהמה מסוימת ואותה יוציא עשירית, והרי 'לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרָע' אָמַר רַחֲמָנָא (ויקרא כז לג), דהיינו שלא יבחר איזו בהמה תצא מהדיר למעשר. וְכִי תֵּימָא אֶפְשָׁר דְּשָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּי עֲדָרֵיהּ – ואם תרצה לומר, שנתקן שיטיל מום בכל הבהמות שבעדרו, כדי שלא תקדש אף אחת מהן לקרבן מעשר בהמה. אי אפשר לתקן כן, כִּי מְהֵרָה יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּבְעִינַן בְּהֶמָה לְהַקְרָבָה – ויהיה צורך בבהמות לקרבנות, וְלֵיכָּא – ואם יטיל מום בכל בהמותיו, לא תהיינה בהמות להקרבה.

מקשה הגמרא: אם כן, הָכָא נַמִּי – גם בְּבֶכּוֹר בְּהֶמָה, לא יטיל בו מום קודם שיוולד, כִּי מְהֵרָה יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּבְעִינַן בְּהֶמָה לְהַקְרָבָה, וְלֵיכָּא – לא תהיינה בהמות להקרבה. מתרצת הגמרא: אֶפְשָׁר בְּפָשׁוּטֵין, גם אם יטיל מום בכל בכורותיו, ישארו הפשוטין שאינן בכורות להקרבה. שבה הגמרא ומקשה: אם כן, הָכָא נַמִּי לגבי מעשר בהמה בזמן הזה, מדוע חששו שלא יהיו קרבנות להקרבה, והרי אֶפְשָׁר בְּלִקּוּחִין [–בהמות קנויות], שחיוב מעשר בהמה חל רק על בהמה שנולדה אצלו ולא על קנויה. מתרצת הגמרא: בֵּין דְּאִיהוּ שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּי עֲדָרֵיהּ – אם יטיל מום בכל עדרו, והלקוחין מועטין, וּשְׁכִיחִי מוּמֵי דְּפִסְלֵי בְּקָדָשִׁים – וגם מצוי מומים הפוסלים בקדשים, דַּאֲפִילּוּ דּוּקִּין שֶׁבָּעַיִן נַמִּי פָּסְלִי – שהרי אף מום בקרום דק שבעין פוסל, לֹא שְׁכִיחִי – לא תהיינה מצויות בהמות הראויות להקרבה, ולכן לא תיקנו שיטיל מום בכל הבהמות שנולדו אצלו.

שנינו במשנה: מעשר בהמה נוהג בַּחוּלִּין אֲבָל לֹא בַּמּוּקְדָּשִׁין. הגמרא דנה בפטור מוקדשין ממעשר. מקשה הגמרא: מדוע הוצרך התנא להשמיענו שאין חיוב הפרשת מעשר במּוּקְדָּשִׁין – מבהמות קדשים, והלא פְּשִׁיטָא הוא, שהרי לָאו דִּידֵיהּ נִינְהוּ – בהמות אלו אינם שלו אלא של הקדש, ולמה יתחייב לעשרם. מתרצת הגמרא: משנתינו עוסקת בְּקָדָשִׁים קַלִּים, כגון בהמת שלמים, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר קָדָשִׁים קַלִּים מְמוֹן בְּעָלִים הֵם – שייכים לבעליהם, דְּתַנְיָא, נאמר לגבי שבועת הפקדון (ויקרא ה כא–כב) 'נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּה' וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן וגו' וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר', ודורשים תיבת 'וכחש' לפניה ולאחריה, וכאילו נכתב 'בה' וכחש', 'בעמיתו וכחש', כלומר שכיחש גם בה' וגם בעמיתו, לְרַבּוֹת שומר שכפר בפקדון של קָדָשִׁים קַלִּים, שחייב חומש ואשם, כיון שֶׁהֵן נחשבים מְמוֹן בְּעָלִים, כלומר אם הפקיד בהמת שלמים אצל חבירו, וכפר השומר ונשבע שאינה אצלו ואחר כך הודה, משלם קרן וחומש ומביא אשם, ואף שאין נשבעים על קדשים, על קדשים קלים שהם ממון בעלים נשבעים, ונמצא שיש כאן הכחשה בה' והכחשה בעמיתו, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. וכיון שכן, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא לִיעַשְּׂרוּ – היה עולה על הדעת לומר שחייבין במעשר בהמה, קָא מַשְׁמַע לָן שאין מעשר נוהג בקדשים, ואפילו לא בקדשים קלים. שואלת הגמרא: וְאֵימָא הָכִי נַמִּי – אולי נאמר שקדשים קלים חייבים במעשר, כיון ששייכים לבעליהם. משיבה הגמרא: 'הֲעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ' אָמַר רַחֲמָנָא (ויקרא כז לב), ונלמד מזה שחיוב מעשר חל רק על בהמה שקודם המעשר אינה קדושה, וְלֹא על שֶׁכְּבָר קָדוֹשׁ – שהיה בה קדושה קודם המעשר.

מקשה הגמרא: טַעֲמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא 'יִהְיֶה קֹדֶשׁ' לפטור קדשים קלים ממעשר, הָא לָאו הָכִי הָוֶה אָמִינָא חָיְילָא קְדוּשַּׁת מַעֲשֵׂר עֲלַיְיהוּ – אולם ללא מיעוט זה, היתה חלה קדושת מעשר על קדשים קלים, הַשְׁתָּא קְדוּשָּׁה חֲמוּרָה אַקְדּוּשָׁה קַלָּה לֹא חָיְילָא – ומה אם קדושה חמורה אינה חלה על קדושה קלה, קְדוּשָּׁה קַלָּה אַקְדּוּשָׁה קַלָּה מִיבַּעְיָא – וכי נצרך לומר שקדושת מעשר הקלה אינה חלה על קדושה קלה של שאר קדשים קלים. הגמרא מבארת היכן מצינו שאין קדושה חמורה חלה על קדושה קלה: מַאי הִיא, דִּתְנַן (תמורה לב.), אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת, אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָם מִקְדּוּשָּׁה לִקְדוּשָּׁה – בהמה שהוקדשה לבדק הבית אין מקדישים אותה למזבח, אף שקדושת מזבח חמורה מבדק הבית. הוקדשה למזבח אין מקדישים אותה לבדק הבית, כלומר שיהא חייב ליתן דמיה לבדק הבית, אֲבָל מַקְדִּישִׁין אוֹתוֹ – את הקדוש למזבח הֶקְדֵּשׁ עֵילּוּי לקדשי בדק הבית, שטובת הנאה שיש לו מבהמה זו הקדושה למזבח, יתן לבדק הבית, וּמַחֲרִימִין אוֹתוֹ – וכן יכול להחרים ולתן לכהן דמי טובת ההנאה שיש לו מבהמה הקדושה למזבח. ומבואר בזה שאין קדושת מזבח החמורה חלה על קדושת בדק הבית הקלה, ואם כן כל שכן שקדושת מעשר שהיא קדושה קלה, לא תחול על קדשים קלים, ומדוע הוצרך הכתוב למעט קדשים קלים ממעשר בהמה. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר הָתָם – מה ששנינו שאין קדושת מזבח חלה על קדושת בדק הבית, הוא משום דְּכָל בְּהֵמָה לְאוּ לְעוֹלָה קָיְימָא – אין כל הבהמות עומדות להקרבה, שהרי רובם עומדות לאכילה, ולכן אינו יכול להחיל עליה קדושת מזבח. אֲבָל הָכָא – כאן לגבי מעשר בהמה, כיון דְּכָל בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר קָיְימָא – כל בהמה עומדת מתחילתה להתעשר, לכן, אַף עַל גַּב דְּאַקְדְּשָׁהּ לקרבן, לֹא פָּקַע אִיסּוּרָא דְּמַעֲשַׂר מִינָּהּ – לא יפקע חיוב מעשר בהמה ממנה, ולכן הוצרך הפסוק 'יהיה קדש' ללמדנו שבהמת קדשים קלים פטורה ממעשר בהמה.

מקשה הגמרא: לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ – איזה דין היה יוצא אם קדושת מעשר היתה חלה על קדשים קלים, שהוצרכנו לומר שאינה חלה, והלא מעשר בהמה אינו יותר קדוש משאר קדשים קלים. מתרצת הגמרא: שאם יפול בה מום יהא אסור לפדותו ואסור למוכרו שלא יעבור בְּלֹא (יגאל) [יְמָכֵר'] וּבְלֹא (ימכר) [יִגָּאֵל'] (ויקרא כז כח), וזו היא חומרא שיש רק במעשר ולא בשאר קדשים קלים. קָא מַשְׁמַע לָן הפסוק 'יהיה קדש' שבהמת קדשים קלים פטורה ממעשר בהמה.

שנינו במשנה: וְנוֹהֵג בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וְאֵין מְתַעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, בַּבְּכָשִׂים וּבָעֻפִּים ומתעשרין מזה על זה, בחדש ובישן ואינן מתעשרין מזה על זה.

המשך בעמוד 143

שואלת הגמרא: **אַשְׁכְּחָן** – מצאנו מקור בתורה ש**תִּירוֹשׁ** – יין, **וְיִצְהָר** – שמן, אינם מתעשרים מזה על זה, אולם **תִּירוֹשׁ וְדָגָן** וכן **דָּגָן וְדָגָן** – שני מיני דגן, כגון חיטים ושעורים, **מְצַיְּן** שאינם מתעשרים מזה על זה, שהרי כשנאמר (במדבר יח יב) 'וכל חלב תירוש ודגן' אין ה'חלב' נסוב אלא על התירוש הסמוך לו, ולא על דגן האמור אחריו. משיבה הגמרא: דין זה נלמד בקל **וָחוֹמֶר, וּמָה תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר** [–זרעי גפנים וזרעי זיתים] אף על פי **שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – שמותר לזורעם ביחד, מכל מקום **אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה**, כיון שהם שני מינים שונים, אם כן **תִּירוֹשׁ וְדָגָן** וכן **דָּגָן וְדָגָן שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – שאסור לזורעם ביחד, **אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה.**

שואלת הגמרא: **וְלִרַבִּי יאשִׁיָּה דְּאָמַר** שהזורע כלאי הכרם אינו לוקה **עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן** [–גרעין ענבים] **בְּמַפּוֹלֶת יָד** – שיפיל שלשה מינים אלו יחד מידו ויזרעם בבת אחת, **הֵיכִי מַיְיתֵי לָהּ** – מהיכן הוא מביא מקור שדגן ותירוש או דגן ודגן אינם מתעשרים מזה על זה, והרי אינו יכול ללמוד זאת בקל וחומר מתירוש ויצהר, שהרי לפי דבריו, גם דגן ודגן ואפילו תירוש ודגן אינם כלאים זה בזה. משיבה הגמרא: **מַיְיתֵי לָהּ הָכִי** – רבי יאשיה לומד את הקל וחומר באופן זה, **וּמָה תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – שמותר לזורעם ביחד **אֲפִילּוּ עַל יְדֵי** זריעת **דָּבָר אַחֵר** – מין שלישי יחד עמם, משום שאין עוברים על איסור כלאי הכרם עד שיזרע שני מיני דגן יחד עם מין הכרם, ומכל מקום **אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה**, אם כן **תִּירוֹשׁ וְדָגָן** וכן **דָּגָן וְדָגָן שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – שאסור לזורעם ביחד **עַל יְדֵי** זריעת **דָּבָר אַחֵר** – מין שלישי יחד עמם, דהיינו, תירוש ודגן אסור לזרוע עם מין דגן נוסף, ודגן ודגן אסור לזרוע עם תירוש, **וכי אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה.**

שואלת הגמרא: **וּשְׁנֵי מִינִין בְּעָלְמָא מְנָלָן,** כלומר, מצאנו מקור רק לדגן תירוש ויצהר שאינם מתעשרים מזה על זה, ומנין שאי אפשר לעשר מזה על זה בשני מינים אחרים שאינם דגן תירוש ויצהר, כגון פולים ועדשים. משיבה הגמרא: **הָנֵי דְּרַבָּנָן נִינְהוּ** – חיוב המעשר במינים אלו הוא רק מדרבנן, **וְכָל דְּתַקִּינוּ רַבָּנָן כְּעֵין דְּאוֹרַיְיתָא** – וכל חיוב שתקנו חכמים, תקנוהו כעין החיוב בדאורייתא, ואם כן יש ללמוד, **מַה** – כשם שדברים החייבים במעשר מ**דְּאוֹרַיְיתָא,** דהיינו דגן תירוש ויצהר, **שְׁנֵי מִינִין** מהם **אֵינָן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, דְּרַבָּנָן נַמִּי** – כך גם דברים שחייבים במעשר מדרבנן, שני מינים אינם מתעשרים מזה על זה.

הגמרא חוזרת לדון על מעשר בהמה, ומקשה ממה שאמרה לגבי מעשר דגן: **אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי, אֶלָּא מֵעַתָּה** – כיון שראינו שהמקור לדין זה שאין מעשרים מעשר דגן ממין על שאינו מינו, נלמד מיתור הכתוב שאמר 'חלב' נפרד לתירוש ו'חלב' נפרד ליצהר, אם כן **לִגְבֵי מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה דִּלְא כְּתִיב** בו 'וְכָל מַעֲשַׂר בָּקָר וּמַעֲשַׂר צֹאן', דהיינו שלא נאמר 'מעשר' בנפרד על בקר ועל צאן, אלא נאמר 'מעשר' פעם אחת על בקר וצאן ביחד, כמו שנאמר (ויקרא כז לב) 'וְכָל מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן',

אגרות קודש

ב"ה, י"א כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר יוסף יהודא שי'

שלום וברכה!

... מ"ש אודות מנהגו הטוב לגמור ספר התהלים בכל יום וכן בש"ק וחושש אשר ע"ז נצרך יהי' לו למעט בהקביעות לדא"ח או למעט בעבודתו.

הנה לאחר כל זה לדעתי ימשיך במנהגו הטוב באמירת התהלים כנ"ל, וע"פ המבואר במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ע"ד גודל ענין אמירת תהלים, וכיון שמלבד שעות הלילה עד חצות לילה, הרי מותר לאמר תהלים כל היום, הנה אם לא יספיק הזמן בבקר הרי יוכל למלאות בשאר שעות היום, והשי"ת יצליחו.

בברכה.

נ.ב. במשלוח בפ"ע נשלח לו החוברת והקונטרס י"ט כסלו. ובטח יזכה בתוכנם את הרבים.

ומה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה בזה כו׳ — מחדש וישן לא מצינן למידן קל וחומר כי האי גוונא: ומה חדש וישן שאינם כלאים זה בזה. דהוי מצי למימר: מעשר של כבשים ועזים יוכיח, שהן כלאים זה בזה ומתעשרין זה על זה — אף אני אביא תירוש ודגן, דגן ודגן. ואם תאמר: השתא נמי דבעיד קל וחומר מתירוש ויצהר, אבתי כבשים ועזים של מעשר בהמה יוכיח! יש לומר: דלא שייך, משום דלא מצינן במעשר בהמה דברים של שנה אחת דאינם כלאים שלא יתעשרו מזה על זה, כמו שמצינו במעשר דגן, דאיכא תירוש ויצהר שנה אחת ואינם כלאים, ואינם מתעשרין. אבל מקל וחומר דחדש וישן שייך למימר טפי, משום דמצינו נמי במעשר בהמה דחדש וישן שאינן כלאים (זה על זה) ואין מתעשרין מזה על זה, וכבשים ועזים שהם כלאים זה בזה — מתעשרין מזה על זה. **דגן** ודגן שהם כלאים זה בזה כו׳ — כתוב בקונטרס דכלאי זרעים של דגן ודגן דרבנן. ודומה שטעות סופר הוא, דכאן משמע שהוא דאורייתא. וכן מוכח בפרק קמא דקדושין (לט,א) וכן בפרק ״כל הבשר״ (חולין קטו,א) דפריך: כלאי זרעים ליתסרו, דהא תיעבתי לך הוא. ואין חילוק בין כלאי הכרם לכלאי זרעים, אלא שזה מותר באכילה וזה אסור אפילו בהנאה. ואפילו רבי יאשיה נמי אית ליה כלאי זרעים, ומחייב אפילו בחטה ושעורה לחודייהו משום כלאי זרעים. והא דקאמר הכא דלרבי יאשיה תירוש ודגן דגן ודגן שהן כלאים זה בזה על ידי דבר אחר — משום תירוש ודגן נקט ״על ידי דבר אחר״, דלא מחייב משום כלאי הכרם אלא בשלשה מינין. אבל משום כלאי זרעים — חייב בתרי. וכן מוכח בסוף פרק ״אותו ואת בנו״ (חולין פב,ב) דמייתי התם: הזורע כלאים לוקה. ומסקינן: מילתא אגב אורחא קא משמע לן, דאיכא תרי גווני כלאים. לאפוקי מדרבי יאשיה, דאמר: עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן בפעולת יד, קא משמע לן דכי זרע חטה וחרצן, שעורה וחרצן נמי חייב. שמע מינה דמודה רבי יאשיה בחטה ושעורה. ועוד נראה לפרש, דקרי תרי גווני כלאים: כלאי זרעים וכלאי כרם, כגון: חטה ושעורה, חטה וחרצן. ובחד מודה רבי יאשיה דלקי, ובחד פליג. אבל חטה וחרצן, שעורה וחרצן — כולו חד גווני הוא. ועוד יש ספרים שכתוב בהם בהדיא: ״חטה וחרצן, או שעורה וחרצן״. ואפילו [לספרים] שכתוב שם ״ושעורה״ — פירושו ״או״, כמו: או שעורה וחרצן. ולהכי לא מצי לאוקמי כלאים בבת אחת, כגון חטה ושעורה וחרצן דלקי תרתי, לאפוקי מדרבי יאשיה, דהא לרבי יאשיה נמי לקי תרתי. וכן מוכח נמי בירושלמי במסכת כלאים פרק שמיני, דקאמר התם: כתיב ״לא תזרע כלאים כרמך״, אלמא שאינו חייב עד שיזרע שני מינין בכרם, דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר: מין אחד. על דעתיה דרבי יונתן ״שדך לא תזרע כלאים״, לאיזה דבר נאמר ״לא תזרע כרמך כלאים״ — להעביר עליו אפילו מין אחר. על דעתיה דרבי יאשיה כתיב ״שדך לא תזרע כלאים״, לאיזה דבר נאמר ״לא תזרע כרמך כלאים״? חבריא אמרי: להתראה, שאם התרו בו משום ״שדך״ — לוקה, משום ״כרמך״ — לוקה. ואי לא מחייב רבי יאשיה בכלאי זרעים בלא כרם — אי הכי מאי קבעי: ״כרמך״ למה לי? דלא משמע לפרש דבעי למה נאמר ״כרמך״ בלאו שני, שהיה לו לומר בלאו אחד — דאין קושיא דרבי יונתן בעניין זה. אלא לגמרי (בזה) בעי (כמשמעו) למה לי ״כרמך״ כלל. הלכך כולם ודאי מחייבי משום כלאי זרעים בשני מינין. אלא בכלאי זרעים פליגי, דרבי יאשיה לא מחייב משום כרם עד דאיכא שני מיני בהדי חרצן, כגון חטה ושעורה וחרצן. ורבי יונתן מחייב אפילו במין אחד בהדי חרצן. ואין לתמוה: לרבי יאשיה, מאי שנא דבכלאי זרעים מחייב בשני מינין, ובכלאי כרם בעי שלושה מינים? דמשמע ליה זריעת כלאים — שני מיני זרעים, וחרצן לאו מין זרעים הוא, הלכך איבא לפרושי קרא הכי: לא תזרע בהדי כרמך כלאים, דהיינו שני מיני זרעים. ומיהו, רבי יהודה ודאי משמע במסכת כלאים (פרק א משנה ט) דלא מחייב נמי בכלאי זרעים עד שיזרע חטה ושעורה וכוסמין, או שני חטין ושעורה, או שני שעורים וחטה, דבעי כלאי זרעים בהדי ״שדך״. ומיהו, קרא ד״בהמתך לא תרביע כלאים״ לא אפשר לו לפרושי הכי. **ושני** מינין בעלמא דרבנן — משמע דכל מינין דלא כתיבי בהאי קרא — דרבנן, והכא לא כתיב אלא דגן ותירוש ויצהר. ובפרק קמא דראש השנה (טו,ב) מעשר סתם חרובין דרבנן. אף על גב דבספרי לא פטר (לא) [אלא] חרובי שיטה וצלמונה ולא סתם חרובין. וכל הנהו דרשות דספרי דמרבין אפילו קטנית ופירות האילן וירק לענין מעשר — אסמכתא בעלמא נינהו. וכי האי גוונא אשכחן כל מילי דשבות ומשום מצוה בפרק ״משילין״ (ביצה לו,ב) דדריש בתורת כהנים מ״שבתון״ — שבות, ואסמכתא בעלמא היא. וכהן שעלתה בידו תאנה של טבל בפרק ״אלו הן הלוקין״ (מכות יט,ב) דכהן שאכלה לוקה כו׳ — היינו מכת מרדות. והא דאמר בסוף ״הערל״ (יבמות פא,א) דעיגול אינו עולה — התם רבנן כעין דאורייתא תיקון. והא דאמרינן בפרק ״הנודר מן הירק״ (נדרים נה,א) ד״דגן״ משמע כל מילי דמידגן, אפילו קטנית — אומר רבינו תם דהיינו בנדרים, דהלך אחר לשון בני אדם. ודפליגי רבי אליעזר ורבי יהושע בפרק ״הערל והרוטב״ (חולין קב,ב) בדגן מינה ומינה, בדגן מינה ואוקי באתרה — משכחת לה דפליגי בדאורייתא, כגון משקה היוצא מן הדגן, כגון מלילות שריסקן וסחטן, כדאמר בפרק קמא דשבת (יט,א). והא דתנן במסכת פרה (פרק יא משנה ג): דבילה של תרומה שנפלה לתוך [מי] חטאת כו׳ עד דאמר: האובלה במיתה — לאו דוקא, אלא דומר דרבנן כעין איסור מיתה, ונפקא מינה לאלקויי טפי משאר מלקיות, או לקוברו בין רשעים גמורים. אי נמי: לסימנא בעלמא נקט דבילה, שאם נפל במי חטאת דבר שתרומתו דאורייתא. ואף על גב דמה נפשך תרומת פירות דרבנן — מכל מקום שייך לאחמורי טפי, גזירה משום דגן תירוש ויצהר דאורייתא. ובירושלמי בריש פרק מסכת מעשרות משמע קצת דקרא דדרשינן מיניה חיוב מעשר בפירות וקטנית — דרשא גמורה היא. דאמר התם: ״עשר תעשר״ הייתי אומר כל הדברים חייבים במעשר כו׳, עד: אין לי אלא תבואה, קטנית מנין? תלמוד לומר: ״וכל מעשר הארץ״ — לרבות שום ושחלים וגרגיר. יכול שאני מרבה אף העלין, זרע כרשינין, זרע לפת וצנונות ובצלים, ושאר זרעוני גינה שאין נאכלין? תלמוד לומר: ״מזרע הארץ״ — לא כל [זרע] הארץ, ו״מפרי העץ״ — לרבות כל פירות האילן. או יכול שאני מרבה חרובי שיטה וצלמונה וחרובי גירמה — תלמוד לומר: ״מפרי העץ״ — ולא כל פרי העץ. ירקות מנין? איסי בן עקביא אומר: המעשרות לירקות מדבריהם. משמע דירקות מדבריהם, אבל קטנית ופירות דאורייתא. ויש לפרש דהכי קאמר: מדבריהם — כלומר, דאין להם אסמכתא מן הפסוק כמו שיש לקטנית ושאר פירות. ובספרי נמי בפרשת ״עשר תעשר״ לא מייתי שום קרא לירקות. דאף על גב דקתני התם: מנין לרבות ירקות למעשרות — בשום ושחלים וגרגיר איירי, דקתני התם בהדיא. ובתורת כהנים בפרשת ״אם בחקותי״ מביאה בקורצ׳, ואינו מאריך הוא בספרי. ושמא לא רצו להסמיך ירקות על שום פסוק, לפי שיש ענינים שנראה להם להקל בירקות יותר מבשאר דברים. כי היכא דקאמר בירושלמי במסכת חלה פרק ״שתי נשים״: אמר רבי יוחנן: רבותינו שבגולה היו מפרישין תרומות ומעשרות, עד שבאו הרובים ובטלום. מאן אינן ״הרובים״ — תורגמינא (אמרה): רבי זעירא ורב יהודה בשם שמואל אמר: חלת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש. רבא בשם שמואל: לא חשו אלא לתרומת דגן ותירוש ויצהר. רבי אבא בשם רבי שמואל: לא חשו אלא לתרומה גדולה, אבל לירקות — אפילו לתרומה גדולה לא חשו. דתני איסי בן עקביא: מעשרות לירקות מדבריהם. **אלא** מעתה גבי מעשר בהמה דלא כתיב מעשר בקר [וכו׳] יתעשרו מזה על זה — ואם תאמר: הא אתא למילף קל וחומר מחדש וישן שאינן כלאים זה בזה ואין מתעשרין? ויש לומר, דאיכא למימר: כבשים ועזים יוכיחו שהם כלאים ומתעשרין, כדמרבינן לעיל ״מצאן״ כו׳. ומשני: אמר קרא ״העשירי״, שבא להלק וליתן עשירי לזה ועשירי לזה. ופריך: כבשים ועזים נמי? דבשלמא אי לאו ״העשירי״ — לא ילפינן כבשים ועזים מקל וחומר דישן וחדש, כיון דרבי רחמנא ״צאן״, כדאמר. אבל השתא דכתיב ״העשירי״ לחלק על כל מין ומין, דאתי כמו ״ראשיתם״ דבסמוך דגבי דגן, שבא ליתן ראשית לכל מין ומין.

אשכחן תירוש ויצהר — דאין מעשרין מזה על זה, דהכי כתיב ״חלב״ לכל אחד. תירוש ודגן — דלא כתיב בתרוייהו אלא חד ״חלב״, מנלן דלא יתרום מדגן על תירוש ומתירוש על דגן דגן ודגן — חיטין על שעורין, ושעורין על חיטין. גפנים וזיתים — אינן כלאים זה עם זה, דגן ודגן — כלאי זרעים מדרבנן, דגן ותירוש — כלאי כרם מדאורייתא. **ולרבי יאשיה דאמר** — דגן ותירוש אינן כלאים, ודגן ודגן אינן כלאים, עד שיזרע שלשתן בבת אחת במפולת יד. **היכי מייתי לה** — בקל וחומר. **אפילו על ידי דבר אחר** — שאם זרע מין שלישי, או חיטין או שעורים — אינן כלאים, עד שיהא שני מינין דגן ומין כרם. **תירוש ודגן** — שהן שני מינין, כלאים על ידי מין שלישי. או דגן ודגן שהן כלאים על ידי כרם — אינו דין כו׳. **ושני מינין בעלמא** — שאינו דגן, כגון פולין ועדשים, מנלן דלא יתעשרו מזה על זה **הני** — כל שאר מינין דרבנן. דמדאורייתא אינו חייב במעשר אלא דגן תירוש ויצהר, וכל דתקון — כעין דאורייתא תקון, שלא יתעשרו ממין על שאינו מינו. **יתעשרו**

יתעשרו

אַשְׁכַּחַן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר; תִּירוֹשׁ וְדָגָן, דָּגָן וְדָגָן מִנַּיִן - קַל וָחוֹמֶר: וּמָה תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה - אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה; תִּירוֹשׁ וְדָגָן, דָּגָן וְדָגָן, שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה וּלְרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּאָמַר: עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד, הֵיכִי מַיְיתֵי לָהּ - מַיְיתֵי לָהּ הָכִי: וּמָה תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר, שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה אֲפִילּוּ עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר - אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה; תִּירוֹשׁ וְדָגָן, דָּגָן וְדָגָן, שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה וּשְׁנֵי מִינִין בְּעָלְמָא מְנָלַן - הָנֵי דְּרַבָּנַן נִינְהוּ, וְכָל דְּתַקְּנוּ רַבָּנַן - כְּעֵין דְּאוֹרַיְיתָא תַּקְּנוּ, מַה דְּאוֹרַיְיתָא שְׁנֵי מִינִין אֵינָן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה - דְּרַבָּנַן נַמִּי. אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה, דְּלָא כְּתִיב "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וּמַעְשַׂר צֹאן", יִתְעַשְּׂרוּ

תוספות

אמר אביי ראשיתם כו' רבא אמר בלא ראשיתם כו' — תימה: דבפרק קמא דתמורה (ה,א) גבי הא דאמר אביי דכל [מילתא] דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני, פריך מתורם ממין על שאינו מינו, דאמר רחמנא: תן חלב לזה [וחלב לזה], ותנן: דאם תרם — אין תרומתו תרומה! ומשני: אמר קרא "ראשיתם". אלמא מוקי ליה אפילו לתירוש ויצהר, לאשמועינן דלא מהני. והכא מוקי לה לחלק במיני דגן, דאין תורמין מזה על זה! ורבא אמר: בלא "ראשיתם" נמי לא מצית אמרת, ו"דגן" משמע [כל] דגן אחד, דמוקי בהדיא התם להכי: דקאמר התם: ולרבא דאמר לא מהני, אי לאו דאמר רחמנא "ראשיתם" הוה אמינא: תירוש ויצהר דכתיב בהו "חלב" "חלב" — שאין תורמין, תירוש ודגן דחד "חלב" כתיב בהו — [תורמין] מהאי אהאי. כתב רחמנא "ראשית"! ויש לומר: דלאביי ודאי משמע דהאי "ראשית" לחלק במיני דגן, דמדסמך ליה קרא ל"ודגן". ומוקי נמי לומר דלא מהני. דמשמע דקרא אכולהו מיני דכתיבי בקרא, לחלק בתירוש ויצהר לא איצטריך, אלא לומר דלא מהני. וכי היכי דלא מהני בתירוש ויצהר — לא מהני נמי במיני דגן. ורבא דקאמר הכא: לא צריך — משום דמקל וחומר נפקא כדלעיל. ומן "דגן" ליכא למידרש, דמשמע [כל] דגן אחד כדקאמר הכא. ואיצטריך לגופיה, למעוטי שאר מינים. והתם נפקא לן "מראשית" כדאשכחן בכמה דוכתי (פסחים יח,ב): מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. והשתא נמי ניחא הא דמייתי הכא "ראשית" על דגן ודגן, והתם מייתי ליה רבא על דגן ותירוש. דדאי תרוייהו נפקי מקל וחומר, בין תירוש ודגן, בין דגן ודגן, ומכל מקום כתביה אתרוייהו, כמו מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. ואם תאמר: ולרבא, כיון דכתיב "ראשיתם" אכולהו, "חלב" "חלב" למה ליה ויש לומר: משום דלא הוי מוקמינן "ראשיתם" אתירוש ויצהר, כיון דאינם כלאים זה בזה. **ואתי** בקל וחומר מחדש וישן — לא הוי מצי למימר דאתי בהיקישא ד"עשר תעשר" דלעיל, דהא אמר רבא לעיל: לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר. **אימא** לערובי בצאן — דכתבינהו בחד "מעשר", ולא כתב "ומעשר צאן".

חדא מיניה רב פפא אמרה — בריש בבא קמא (ד,ב) נמי קאמר הכי. ועל רב פפא רגיל לומר בן, שמלך אחר רבא, כדאיתא (במועד קטן) (כח,ב). ויש דברים כשהיה אומר דסבורים שהם בשם רבא.

אמר

דְּרוֹעָה. "הָיוּ בֵּין אֵלּוּ לָאֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם מִיל אֵין מְצָטְרְפִין" וכו'. שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם הוּא דְּאֵין מְצָטְרְפִין, הָא בְּצִיר מֵהָכֵי - מְצָטְרְפִין וְהָא קָתָנֵי: שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל, טִפֵּי לָאו! - מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנָא סֵיפָא: הָיוּ לוֹ בָּאֶמְצַע - מֵבִיא וּמְעַשֵּׂר בָּאֶמְצַע. וְכַמָּה אָמַר רַב: חֲמֵשׁ מִפָּאן וְחֲמֵשׁ מִפָּאן וְחֲמֵשׁ מֵאֶמְצַע, דְּהָנֵי חֲמֵשׁ חֲזֵיָא לְהָכָא וְחֲזֵיָא לְהָכָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ חֲמֵשׁ מִפָּאן וַחֲמֵשׁ מִפָּאן וְאֶחָד בָּאֶמְצַע, חֲזִינַן לָרוֹעָה כְּמַאן דְּקָאֵי הָכָא, וְקָרְיִנַן בֵּיהּ "מוֹנָה".

רש"י

יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה — בקר וצאן. **אמר קרא העשירי** — דסמך "מעשר" א"בקר" ו"עשירי" סמך ד"צאן", דהשתא כתיב מעשר אבל חד וחד. **כבשים ועזים נמי** — לא ליעשרי. כי היכי דלעיל כתיב "חלב" איצהר ו"חלב" אתירוש ודגן, ודרשינן דגן דגן מקל וחומר דתירוש ויצהר. והכא נמי דרשינן קל וחומר דחדש וישן! ומשנינן: "וצאן" משמע כל צאן אחד. **ראשיתם** — סמוך ל"דגן" הוי "ראשיתם", לומר: תן ראשית לכל דגן ודגן, בסדר "ויקח קרח". **בשלמא התם דרשינן וצאן משמע כל צאן אחד** — דמייתרי לן קראי. **דאי סלקא דעתך כבשים ועזים נמי** — לא ליעשרו אהדדי — לכתוב רחמנא "וכל מעשר בהמה", ואנא ידענא דמין על שאינו מינו לא, דאתי מקל וחומר מחדש וישן. **וכי תימא אי כתב בהמה הוה אמינא חיה בכלל בהמה** — וליחייב חיה במעשר, כדקיימא לן בבבא קמא (נד,ב): חיה בכלל בהמה להרבעה — משום הכי לא הוה צריך למכתב "בקר וצאן", דאנא גמיר "תחת" "תחת" מקדשים; כתיב הכא (ויקרא כז): "תחת השבט" וכתיב התם (ויקרא כב): "תחת אמו", והתם חיה לא, דכתיב: "שור כשב ועז". הלכך לכתוב בהמה, ואתי בקל וחומר מחדש וישן דמין שאינו מינו לא. ולהכי כתב "בקר וצאן" — למימרא דבקר וצאן הוא דאין מתעשרין, הא צאן וצאן מתעשרין. אלא הכא גבי דגן — לא מיסתבר קרא למידרש דתירוש ודגן הוא דאין מתעשרין, הא דגן ודגן מתעשרין, דמי סגיא דלא כתב "דגן" למעוטי שאר מינין דלא ליחייבו במעשר מדאורייתא **אימא לערבו לבקר וצאן** — כלומר, מנא ליה לרבא דלהכי כתיב "בקר וצאן", דלא יתעשרו מזה על זה אימא להכי פרטינהו קרא בהדיא — לערבינהו דליעשרו אהדדי. דאי הוה כתב בהמה — הוה מיירתינן מחדש וישן, דמין בשאינו מינו לא, ולהכי אדכרינהו בהדיא — למימרא דליעשרינהו אהדדי! וקא סלקא דעתיה דרב הונא, דמדרבא לית ליה "ראשיתם" — "העשירי" נמי לית ליה לרבא, דלידרוש: תן עשירי לזה ועשירי לזה, הואיל ולא כתב "מעשר בקר ומעשר צאן". **ממין על שאינו מינו לא** — ואם תאמר: בכבשים ועזים נמי — אם כן ריבויא ד"בקר וצאן" מאי אהני. ואם תאמר: מה ראית מסתברא, דמעוטינהו דהיקישא — לבקר וצאן אתא, דלא ליעשרו אהדדי, דהא לא דמו כלל אהדדי. וריבויא ד"בקר וצאן" — לרבויי בכבשים ועזים, דהא דמו אהדדי לעניין קרבן, דהאומר "הרי עלי מן הצאן" — יכול להביא בין כבש בין עז. **הדר ביה רבא מההיא** — קמייתא, וסבירא ליה נמי דלמילי אחרנייתא נמי איתקש למעוטי בקר וצאן. ובכבשים ועזים דמתעשרי — נפקא לן מריבוייא ד"בקר וצאן". וכי פרכינן בריש שמעתין: אי הכי חדש וישן נמי — לאו פירכא היא, דהא בחדש וישן כתיב בקרא בהדיא דאיתקוש, דהא בקרא דהקישא כתיב: "שנה שנה". **משנה מצטרף כמלא רגל בהמה רועה** — כפי שיעור שהבהמה מתרחקת והולכת כשהיא רועה, דהיינו ששה עשר מילין. לשינא אחרינא: כפי מה שהבהמות רחוקות זו מזו ויכולות להשתמר ברועה אחד, והיינו ששה עשר מילין, כדמפרש בגמרא דהכי שלטא עינא דרועה. ואם יש לו חמשה בהמות בכפר זה וחמשה בהמות בכפר אחר רחוק מזה ששה עשר מילין — מביאן לתוך דיר אחד ומעשרן, ואם רחוקות יותר — פטורות. ובגמרא מפרש טעמא. **שלשים ושתים מיל** — פריך בגמרא מאי קאמר. **היה לו באמצע** — אותן האמצעיות מצרפות את הצדדין. והאי דקתני "מביא ומעשרן באמצע" — לא מביא ממש קאמר. **חידדן מפסיק** — שאם יש לו חמשה בהמות מכאן וחמשה מכאן, וירדן באמצע — אין מצטרפות, ופטורות. ושמעא מפרש בגמרא. **גמרא תעבורנה הצאן על ידי מונה** — משמע: אם יכולות להמנות ברועה אחד — מיקרו "צאן", ותעבורנה תחת השבט להתעשר, ואי לא — לא. **והא קתני ששה עשר מיל** — הוא דמצטרפין, טפי לאו! **וכמה** — יהא לו בצדדין ובאמצע שיצטרפו **חמש מכאן וחמש באמצע** — מצטרפות, ומביאן לתוך דיר אחד ומעשרן. והחמש הנותרות בדיר — מצטרפות לגורן אחר כשיולדו לו עוד טלאים. אבל אי הוי הנך דצד האחת קרובות לאמצעיות בתוך ששה עשר מיל, ואותן שבצד שני רחוקות יותר מששה עשר מיל — אותן הרחוקות פטורות לגמרי, ואינן צריכות להמתין עד שיולדו לו עוד טלאים להצטרף לגורן אחר. **דהנך חמש** — אמצעיות, חזיין להכא ולהכא, דכל צד דמצטרפת להו איכא שיעור מעשר. אבל אם יש מכאן חמשה ומכאן ארבע, ובאמצע חמשה — אין הארבע מצטרפות, ואין צריכות להמתין לגורן אחר. **חמש מכאן וחמש מכאן ואחת באמצע** — אף על גב דהך אחד לא חזיא למנינא, הואיל ורועה אורחיה למיזל התם ואיתויי — הויא כמאן דקאי התם, וקרינן ביה "מונה". וכל שכן ארבע מבאן וחמש מכאן ואחת באמצע, דהך חזיא לצירופא דמניינא.

מיתיבי:

ועזים דמתעשרי — נפקא לן מריבוייא ד"בקר וצאן". וכי פרכינן בריש שמעתין: אי הכי חדש וישן נמי — לאו פירכא היא, דהא בחדש וישן כתיב בקרא בהדיא דאיתקוש, דהא בקרא דהקישא כתיב: "שנה שנה". **משנה מצטרף כמלא רגל בהמה רועה** — כפי שיעור שהבהמה מתרחקת והולכת כשהיא רועה, דהיינו ששה עשר מילין. לשינא אחרינא: כפי מה שהבהמות רחוקות זו מזו ויכולות להשתמר ברועה אחד, והיינו ששה עשר מילין, כדמפרש בגמרא דהכי שלטא עינא דרועה. ואם יש לו חמשה בהמות בכפר זה וחמשה בהמות בכפר אחר רחוק מזה ששה עשר מילין — מביאן לתוך דיר אחד ומעשרן, ואם רחוקות יותר — פטורות. ובגמרא מפרש טעמא. **שלשים ושתים מיל** — פריך בגמרא מאי קאמר. **היה לו באמצע** — אותן האמצעיות מצרפות את הצדדין. והאי דקתני "מביא ומעשרן באמצע" — לא מביא ממש קאמר. **חידדן מפסיק** — שאם יש לו חמשה בהמות מכאן וחמשה מכאן, וירדן באמצע — אין מצטרפות, ופטורות. ושמעא מפרש בגמרא. **גמרא תעבורנה הצאן על ידי מונה** — משמע: אם יכולות להמנות ברועה אחד — מיקרו "צאן", ותעבורנה תחת השבט להתעשר, ואי לא — לא. **והא קתני ששה עשר מיל** — הוא דמצטרפין, טפי לאו! **וכמה** — יהא לו בצדדין ובאמצע שיצטרפו **חמש מכאן וחמש באמצע** — מצטרפות, ומביאן לתוך דיר אחד ומעשרן. והחמש הנותרות בדיר — מצטרפות לגורן אחר כשיולדו לו עוד טלאים. אבל אי הוי הנך דצד האחת קרובות לאמצעיות בתוך ששה עשר מיל, ואותן שבצד שני רחוקות יותר מששה עשר מיל — אותן הרחוקות פטורות לגמרי, ואינן צריכות להמתין עד שיולדו לו עוד טלאים להצטרף לגורן אחר. **דהנך חמש** — אמצעיות, חזיין להכא ולהכא, דכל צד דמצטרפת להו איכא שיעור מעשר. אבל אם יש מכאן חמשה ומכאן ארבע, ובאמצע חמשה — אין הארבע מצטרפות, ואין צריכות להמתין לגורן אחר. **חמש מכאן וחמש מכאן ואחת באמצע** — אף על גב דהך אחד לא חזיא למנינא, הואיל ורועה אורחיה למיזל התם ואיתויי — הויא כמאן דקאי התם, וקרינן ביה "מונה". וכל שכן ארבע מבאן וחמש מכאן ואחת באמצע, דהך חזיא לצירופא דמניינא.

יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה. מתרצת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ אביי, **אָמַר** **קְרָא** (ויקרא כז לב) ׳וְכֹל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן וגו׳ **הָעֲשִׂירִי** יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה״, כתב הפסוק לשון מעשר ולשון עשירי, וסמך ׳מעשר׳ לבקר ו׳עשירי׳ לצאן, לומר לך, **תֵּן עֲשִׂירִי לָזֶה וְתֵן עֲשִׂירִי לָזֶה** – שיש לתת מעשר מכל מין בפני עצמו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי כְּבָשִׁים וְעִזִּים נַמִּי** לא יתעשרו מזה על זה, שאף שלא נאמר ׳עשירי׳ על כל אחד מהם, מכל מקום נלמד בקל וחומר מחדש וישן, שמה חדש וישן שאין כלאים זה בזה אין מתעשרין מזה על זה כבשים ועזים שהם כלאים זה בזה אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה. שכן מצינו לגבי מעשר דגן, שאף שלא נאמר ׳חלב׳ בשני מיני דגן, מכל מקום נלמד בקל וחומר מתירוש ויצהר, שדגן ודגן שהם כלאים לא יתעשרו מזה על זה. מתרצת הגמרא: נאמר במעשר בהמה (שם) ׳וְכֹל מַעְשַׂר בָּקָר **וָצֹאן**׳, **וּמַשְׁמַע שֶׁכָּל** מיני **הַצֹּאן** נחשבים **אֶחָד**, ולכן כבשים ועזים מתעשרים מזה על זה.

מקשה הגמרא: אם כן, **הָכָא נַמִּי** לגבי מעשר דגן **לֵימָא** **שמהכתוב** (במדבר יח יב) ׳וְכָל חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן׳ **מַשְׁמַע, שֶׁכָּל דָּגָן אֶחָד**, וכל מיני הדגן יתעשרו מזה על זה. מתרצת הגמרא: **אָמַר** **אַבָּיֵי**, נאמר (שם) ׳וְדָגָן **רֵאשִׁיתָם**׳, ומסמיכות תיבת ׳ראשיתם׳ ל׳דגן׳ נלמד שיש לתת ׳ראשית׳ דהיינו תרומה ומעשר לכל דגן ודגן בפני עצמו, ואין לעשר מדגן זה על דגן זה. **וְכֵן אָמַר רַבִּי אֵילְעָא**, שמ׳**רֵאשִׁיתָם**׳ נלמד שיש לתת ׳ראשית׳ לכל דגן ודגן.

הגמרא מביאה טעם אחר מדוע שני מיני דגן אינם מתעשרים מזה על זה: **רָבָא אָמַר, בְּלֹא** הלימוד מ׳**רֵאשִׁיתָם**׳, **נַמִּי מַשְׁמַע** שצריך לעשר כל דגן ודגן בפני עצמו, כי לדרוש מ׳כל חלב דגן׳ **שֶׁכָּל דָּגָן אֶחָד**, ואפשר לעשר מזה על זה, **לֹא מָצִית אָמְרַת, דִּכְשֶׁלְּמָא הָתָם** לגבי מעשר בהמה מובן **דְּאָמְרִינַן** שתיבת ׳**וְצֹאן**׳ **מַשְׁמַע שֶׁכָּל צֹאן אֶחָד**, וכבשים ועזים מתעשרים מזה על זה, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּבָשִׁים וְעִזִּים נַמִּי** אינם מתעשרים מזה על זה, היה די **לְכִתּוּב** רק ׳**וְכֹל מַעְשַׂר בְּהֵמָה**׳ ללא ׳וצאן׳, והיינו יודעים שאי אפשר לעשר מכבשים על עזים שהם כלאים זה בזה, בקל וחומר מחדש וישן שאינם כלאים ואינם מתעשרים מזה על זה, ותיבת ׳וצאן׳ המיותרת מלמדת שכבשים ועזים מתעשרים מזה על זה. **וְכִי תֵּימָא אִי כְּתִיב** רק ׳**כָּל מַעְשַׂר בְּהֵמָה**׳ **הֲוֵי אָמִינָא שֶׁאֲפִילּוּ חַיָּה** חייבת במעשר, כי בכלל בהמה היא, אי אתה יכול לומר כן, כי ׳**תַּחַת תַּחַת**׳ **מְקֻדָּשִׁים גְּמַר** – נאמר במעשר (ויקרא כז לב) ׳כל אשר יעבר תחת השבט׳, ונאמר בקדשים (שם כב כז) ׳והיה שבעת ימים תחת אמו׳, כשם ש׳תחת אימו׳ שנאמר בקדשים אין חיה בכלל, שהרי חיה אינה ראויה לקדשים, כך ׳תחת השבט׳ אין חיה בכלל ואינה חייבת במעשר. ואם כבשים ועזים אין מתעשרים מזה על זה, היה אפשר לכתוב רק ׳וכל מעשר בהמה׳, **וְאָתֵי** – ונלמד זאת **בְּקַל וָחוֹמֶר מֵחָדָשׁ וְיָשָׁן**, כמו שמבואר למעלה, תיבות ׳**בָּקָר וָצֹאן**׳ **לָמָּה לִי**. אלא באו ללמד **שֶׁבָּקָר וָצֹאן הוּא דְּאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, אֲבָל כְּבָשִׁים וְעִזִּים מִתְעַשְּׂרִין** מזה על זה. **אֲבָל הָכָא** לגבי מעשר דגן, **מִי סָגְיָא דְּלֹא כְּתִיב** – וכי אפשר שלא לכתוב ׳דָּגָן׳, והרי הוצרך להכתב שרק דגן חייב במעשר מהתורה, **וּלְמַעוּטֵי שֶׁאֵר מִינִין**, ולכן אין ללמוד מזה שכל דגן אחד, ואין לנו מקור ששני מיני דגן מתעשרים מזה על זה.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָחְמָן** על רבא, מנין שהכתוב פירט ׳וכל מעשר בקר וצאן׳ ללמד שאין לעשר בקר וצאן מזה על זה, **אֵימָא לְעָרְבוּ לַבָּקָר בַּצֹּאן** – תאמר להיפך, שאפשר לערבם ולעשר מזה על זה. והוצרך לפרטם משום שאם היה כתוב ׳מעשר בהמה׳ סתם, היינו למדים ממה שאין מעשרים מחדש על ישן שגם לא ממין על שאינו מינו, ופירטם כדי ללמד שניתן לעשר מכל מין שירצה. מתרצת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ **מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָחְמָן** לרב הונא בריה דרב נחמן, **לְרָבָא אִית לֵיהּ נַמִּי** ׳**הָעֲשִׂירִי**׳ – גם רבא דורש כאביי מכפילות לשון מעשר בפסוק ׳מעשר בקר וצאן וגו׳ העשירי׳, שיש לתת עשירי לזה ועשירי לזה, ולכן אין מעשרים מצאן על בקר ולהיפך, ומשום כך אין לפרש שהכתוב פירט ׳בקר וצאן׳ לומר שאפשר לעשר מזה על זה.

הגמרא מביאה נוסח אחר בזה: **אִיכָּא דְּאָמְרִי, כך אָמַר רָבָא,** מה שדרש אביי מכפילות לשון מעשר, שיש לתת עשירי לזה ועשירי לזה, אינו, כי **בְּלֹא** ׳**עֲשִׂירִי**׳ **נַמִּי לֹא מָצִית אָמְרַת שֶׁבָּקָר וָצֹאן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, דְּהֵלֹא אִיתְּקַשׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן,** שנאמר (דברים יד כב) ׳עשר תעשר׳ וכמבואר לעיל (נג:), **וּמָה מַעֲשַׂר דָּגָן מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא** מתעשר, **אַף מַעֲשַׂר בְּהֵמָה מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא** מתעשר.

מקשה הגמרא: איך למד כן רבא ממה שהוקש מעשר דגן למעשר בהמה, **וְהָא רָבָא הוּא דְּאָמַר** לעיל (שם), שמזה שנאמר בפסוק זה ׳שנה **שָׁנָה**׳ למדנו, שרק **לְשָׁנָה הַקַּשְׁתִּיו** – מעשר בהמה הוקש למעשר דגן רק לדין התלוי בשנה, והוא שלא יתרום מהחדש על הישן ולהיפך, **וְלֹא לְדָבָר אַחֵר,** שצריך להפריש מעשר בהמה דווקא על מינו. מתרצת הגמרא: **הָדַר בֵּיהּ רָבָא מֵהַהִיא** – חזר בו רבא מדבריו לעיל, ומסקנתו שיש ללמוד מההיקש למעשר דגן הכל, ואף שמעשר בהמה מתעשר דווקא מאותו מין. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תיישב את הסתירה כך, **הָדָא מִינֵיהּ רַב פָּפָּא אָמְרָהּ** – אחת משתי אמרות אלו, רב פפא אמרו, ורב פפא נחלק על רבא בזה.

משנה

המשנה מבארת עד איזה מרחק מצרפים בהמותיו של אדם להיחשב עשרה: **מַעֲשַׂר בְּהֵמָה מִצְטָרֵף** – בהמותיו של אדם מצטרפות להתחייב במעשר בהמה, כאשר הם נמצאות **כְּמִלֹּא רֶגֶל בְּהֵמָה רוֹעָה** – בשטח שהבהמה יכולה להלך ולהתרחק בו בעת רעייתה. **וְכַמָּה הִיא רֶגֶל בְּהֵמָה רוֹעָה,** מרחק של **שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל.** ואם היו חלקן במקום אחד וחלקן במקום אחר, **וְהָיוּ בֵּין אֵלּוּ לָאֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם מִיל, אֵין מִצְטָרְפִין** למנין עשרה ופטורין ממעשר, אבל אם **הָיוּ לוֹ בָּאֶמְצַע** בהמות נוספות הרי הן מצרפות את הבהמות שבכל צד, **וּמֵבִיא וּמְעַשֵּׂר בָּאֶמְצַע** – מעשר מאלו על אלו, כי האמצע מצרפם. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר** אם יש לו חמש בהמות מצד אחד של הירדן וחמש מצדו השני, **הַיַּרְדֵּן מַפְסִיק לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה** – מונע את צירופם, ופטורות ממעשר בהמה.

גמרא

שנינו במשנה שבהמות מצטרפות, כאשר הם בתוך שש עשרה מיל. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא, דְּאָמַר קְרָא** לגבי השבים מגלות בבל לירושלים (ירמיה לג יג) **׳עוֹד תַּעֲבוֹרְנָה הַצֹּאן עַל יְדֵי מוֹנָהּ׳** – הצאן יתרבה בארץ ישראל, ׳ותעבורנה הצאן׳ בשביל לעשרן כמו ׳כל אשר יעבור תחת השבט׳ (ויקרא כז לב) ואמר הכתוב ׳על ידי מונה׳ כל זמן שיכולות להמנות על ידי מונה [–רועה] אחד מצטרפות ונקראות צאן אחד, וחייבות במעשר, **וְקִים לְהוּ לְרַבָּנָן דְּשִׁיתְּסַר מִיל קָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא דְּרוֹעֶה** – וקיבלו חכמים שעד ששה עשר מיל

המשך בעמוד 91

הגמרא מקשה על רב: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **הָיוּ לוֹ חָמֵשׁ** בהמות **בִּכְפַר חֲנַנְיָה וְחָמֵשׁ** בהמות **בִּכְפַר עוֹתְנַי, אֵין מְצַטְרְפוֹת** להתחייב במעשר בהמה, משום שיש ביניהם שלושים ושנים מיל, **עַד שֶׁיִּהְיֶה** לו בהמה **אַחַת בְּצִיפּוֹרִי** שנמצאת בין כפרים אלו. הרי שבהמה אחת באמצע מצרפת גם אם אין בכל צד אלא חמש בהמות. **תְּיוּבְתָּא דְּרַב.**

תַּרְגְּמָהּ [–העמיד] **שְׁמוּאֵל** את הברייתא **אַלִּיבָּא דְּרַב,** ש׳ואחת באמצע׳ אינו נסוב על הרישא שהיו חמש בהמות בכל כפר, אלא **כְּגוֹן שֶׁהָיוּ תֵּשַׁע** בהמות **מִכָּאן וְתֵשַׁע מִכָּאן, וְאַחַת בָּאֶמְצַע,** שהאמצעית מצרפתן, כיון **דְּהַהִיא** [–האמצעית] **חֲזָיָא לְהָכָא וְחֲזָיָא לְהָכָא** – ראויה להצטרף לבהמות שבכל צד להשלימן לעשר.

הגמרא מביאה אופן נוסף של צירוף בהמות הרחוקות זו מזו: **אָמַר רַב פָּפָּא, וּלְשֶׁמוּאֵל** הסובר שהאמצעית מצרפת גם אם אין בה כדי להשלים עשר בהמות, **אֲפִילּוּ רוֹעֶה,** אם הוא גר באמצע, **מְצָרְפָן, וַאֲפִילּוּ** אם רק **כֵּלָיו שֶׁל רוֹעֶה** באמצע, **מְצָרְפָן,** משום שהרועה עתיד ללכת שם כדי לקחתם, ונמצא שיש מונה אחד המצרפם למעשר.

הגמרא מביאה ספק בצירוף זה: **בָּעֵי רַב אַשִׁי, כַּלְבָּא דְּרוֹעֶה מַאי** – מה הדין אם בין שני הכפרים היה כלבו של רועה, האם מועיל לצרפם או לא. וצדדי הספק הם, האם **בֵּינוֹן דְּקָרֵי לֵיהּ וְאָתֵי** – כיון שהרועה קורא לכלב והוא בא, ואין הרועה בא אליו, **לָא מְצַטְרְפִי** – אין הבהמות מצטרפות, משום שאין מונה אחד לכל העדר. **אוֹ דִלְמָא, וֵימְנִין דְּלָא אָתֵי וּמְצַטְרְפִי אִיהוּ לְמֵיזַל וְאָתְיֵא** – פעמים אין הכלב בא, והרועה הולך אליו לקחתו, ואם כן נחשב כמו שיש מונה אחד לכל העדר המצרפם למעשר. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ.**

שנינו במשנה: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר הַיַּרְדֵּן מַפְסִיק לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה.** הגמרא דנה בטעמו של רבי מאיר: **אָמַר רַבִּי אַמִּי, לֹא שָׁנוּ** שהירדן מפסיק, **אֶלָּא כְּשֶׁאֵין שָׁם גֶּשֶׁר** המחבר בין שני עברי הירדן, **אֲבָל כְּשֵׁשׁ שָׁם גֶּשֶׁר, הֲוֵי מְצָרְפָן,** כיון שיכולות לעבור מצד לצד. אומרת הגמרא: **אַלְמָא מְשׁוּם דְּלָא מִיקָּרְבָן הוּא** – מוכח מזה שהטעם שהירדן מפסיק הוא משום שאינם יכולים ללכת מעבר לעבר. מקשה הגמרא מברייתא: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **הָיוּ לוֹ** עשר בהמות **בִּשְׁנֵי עֲבֵרֵי הַיַּרְדֵּן אֵילָךְ וְאֵילָךְ** – מצד זה ומצד זה, **אוֹ** שהיו מפוזרות **בִּשְׁנֵי אַבְטִילָאוֹת** – שני כרכים גדולים במלכות אחת, **כְּגוֹן** כרך **שֶׁל נָמֵר** וכרך **שֶׁל נָמוֹר,** אף על פי שסמוכים זה לזה, **אֵין מְצָטְרְפִין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר** שאם היו מפוזרות **בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְאָרֶץ** [–ובארץ ישראל], שאינן מצטרפות. וקשה, **וְהָא חוּצָה לָאָרֶץ וְאָרֶץ** שאין נהר ביניהם, **כְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ גֶּשֶׁר דְּמֵי** – הם נחשבים כמקום אחד ששני חלקיו מחוברים על ידי גשר, **וְקָתָנֵי** בברייתא **לֹא מְצָטְרְפִין,** ומשמע שאפילו אם כל הבהמות בתוך מיל אינן מצטרפות, ומוכח שלא כרב אמי שאמר שחיבור גשר מצרף בהמות המפוזרות בשני מקומות.

הגמרא מביאה טעם אחר לרבי מאיר שהירדן מפסיק: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֵיינוּ טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר קְרָא** על נחלת בני בנימין (יהושע יח כ) **'וְהַיַּרְדֵּן יִגְבֹּל אוֹתוֹ לְפֵאָת קֵדְמָה',** כלומר שהירדן הוא גבול נחלתם לצד מזרח, הרי שהַכָּתוּב עָשָׂאוֹ את הירדן לִגְבוּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, ולכך דין הוא שיפסיק בין שני עבריו.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא מַעֲתָּה** שדבר שהכתוב עשאו ׳גבול׳ מפסיק, אם כן גם גבולות הנחלות שבין שבט זה לשבט אחר שנקראו ׳גבול׳, כמו שנאמר **'וְתָאַר הַגְּבוּל'** (שם יח יד), **'וְעָלָה הַגְּבוּל'** (שם יח יב), וכי **הָכִי נַמִּי הַכָּתוּב עָשָׂאוֹ גְּבוּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ** – וכי גם בהם נאמר שגבולם יפסיקו את הצירוף, והלא הברייתא נקטה רק בהמות המפוזרות בחוצה לארץ וארץ ישראל שאינן מצטרפות. מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָתָם** – שונה הדבר בגבולות נחלות השבטים, שאף על פי שכל אחד מהם נקרא ׳גבול׳, בכל זאת אינם מפסיקים, משום **דְּאָמַר קְרָא** בפירוט גבולות הארץ (במדבר לד יב) **'זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לִגְבוּלוֹתֶיהָ סָבִיב',** ולומדים מזה **שכּוּלָּהּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּל אֶחָד הִיא,** ואין גבולות נחלות השבטים מחלקים בין חלקיה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שגבולות נחלות השבטים אינם מפסיקים, **יַרְדֵּן נַמִּי** – גם הירדן, שהוא גבול נחלת בנימין, לא יפסיק. מתרצת הגמרא: נאמר בפסוק זה **'אֶרֶץ',** ללמד שרק הגבולות שבתוך הארץ אינם מחלקים, **וְלֹא יַרְדֵּן,** ולכן הירדן לבדו מפסיק.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא הַיְינוּ דְּקָתָנֵי 'יַרְדֵּן',** משום שרק נהר הירדן נקרא ׳גבול׳ ומפסיק, **אֶלָּא לְרַבִּי אַמִּי לֵיתְנִינְהוּ לִכּוּלְּהוּ נָהָרוֹת** – אולם לרבי אמי שאמר שמועיל גשר כדי לצרף, משמע מזה שהטעם שהירדן מפסיק הוא משום שהבהמות אינם יכולים ללכת זה לזה, אם כן יקשה מדוע אמר רבי מאיר דין זה דווקא לגבי הירדן ולא לגבי כל שאר הנהרות. מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא.**

הגמרא תולה נידון זה במחלוקת תנאים: **(לֵימָא) כְּתַנָּאֵי** – נידון זה האם הירדן נחשב ארץ ישראל ולא יפסיק, תלוי במחלוקת תנאים, שנאמר (במדבר לה י) **'כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן',** ומשמע שדווקא **'אַרְצָה'** – הארץ היא נקראת **'אֶרֶץ כְּנָעַן',** ולֹא הַיַּרְדֵּן שהוא אינו חלק מֵאֶרֶץ כְּנָעַן, **דִּכְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, חֲרֵי הוּא** [–הכתוב] **אוֹמֵר** לגבי שבטי ראובן וגד וחצי שבט מנשה שנטלו נחלה בעבר הירדן (שם לד טו) 'לְקִחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה', ויש לדרוש מסמיכות 'ירדן ירחו', **מַה** – כשם שיְּרֵחוֹ נקראת **'אֶרֶץ כְּנָעַן' אַף** הַיַּרְדֵּן נחשב **'אֶרֶץ כְּנָעַן'.** נמצא שלרבי יהודה בן בתירה הירדן מפסיק, כיון שאינו חלק מארץ ישראל. ולרבי שמעון בן יוחי אינו מפסיק, כי אף הוא חלק מארץ ישראל.

הגמרא מבארת שלא כל נהר הירדן נקרא 'ירדן': **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** אין נקרא **'יַרְדֵּן', אֶלָּא** רק חלקו שנמשך **מִבֵּית יְרֵחוֹ וּלְמַטָּה** לעבר ים המלח, ולא חלקו העליון שבטל חשיבותו מפני שמתערב בימות גדולות, כדלהלן. מבארת הגמרא: **לְמַאי הִלְכְתָא** – לגבי איזה דין נאמר נידון זה, **אִילֵימָא** – אם **לְנוֹדָר** שלא ישתה ממי הירדן, שלא נאסר אלא במימי חלקו התחתון, הרי אין זה נכון, כי הכלל בנדרים הוא, **הָלַךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְכָל הֵיכָא דְּקָרוּ לֵיהּ** – וכל מקום בנהר שאנשים קוראים לו **'יַרְדֵּן' אִיתְּסַר לֵיהּ,** וכיון שאנשים קוראים לכל אורכו של נהר הירדן 'ירדן', הנודר ממנו אסור בכולו. **אֶלָּא** נידון זה נאמר **לְעִנְיַן מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה,** שרק חלקו התחתון של הירדן מפסיק בין הבהמות שבשני עבריו, ולא חלקו העליון.

הגמרא מביאה ברייתא כרבי יוחנן: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי,** שרק חלקו התחתון של נהר הירדן נקרא 'ירדן', **יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְיִים, וּמְהַלֵּךְ** – ועובר **בִּימָהּ שֶׁל סִיכְכִי וּבִימָהּ שֶׁל טְבַרְיָא** – כנרת, **וּבִימָהּ שֶׁל סְדוֹם** – ים המלח, **וְהוֹלֵךְ וְנוֹפֵל** – ובסופו מגיע לַיָּם **הַגָּדוֹל, וְאֵין** נקרא **יַרְדֵּן' אֶלָּא** חלקו התחתון, הנמשך **מִבֵּית יְרֵחוֹ וּלְמַטָּה** [ראה איור].

הגמרא ממשיכה לדון בענין שמו של נהר הירדן: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא**

המשך בעמוד 165

רש"י

מכפר עותני לכפר חנניה שנים ושלשים מילין, וציפורי מצרפתן באמצע. **תרגמה שמואל אליבא דרב** — דהא דקתני "אחת באמצע" — לאו ארישא קאי, דאיירי בחמש. אלא כגון שיש לו תשע מכאן ותשע מכאן כו'. **ולשמואל** — דלא בעי דתיהוי אמצעית חזייא לציורוף המנין, אפילו רועה יש לו דירה באמצע ואין לו שום בהמה לצרפן. **ואפילו כליו של רועה** — מונחין באותו כפר — מצרפן, הואיל וסופו דרועה למיזל התם ומשקליה, וקרינן ביה "מונה". דקרי ליה **ואתי** — ולא מיצטריך רועה מיזל התם, ולא קרינא ביה "מונה". **דלא מיקרבן** — שאין יכולים לילך זו אצל זו, לא הבהמות ולא רועה. **אבטילאות** = קונטרי"ש, שני אפרכיות, ובמלכות אחת. **נמר ונמורי** — שני אבטילאות אין מצטרפות, אף על גב דסמוכות זו לזו במיל אחד. **כמקום שיש שם נשר דמי** — דהא אין שם נהר. וקתני דחוצה לארץ וארץ ישראל, [ואפילו] כולן עומדות בתוך מיל, אלא שזו בארץ וזו בחוצה לארץ — אין מצטרפין. **והירדן יגבול אותו** — בספר יהושע (יח) בגבול אחד מן השבטים. **אלא מעתה** — כל דכתיב בנחלת השבטים "ותאר הגבול", הכי נמי דכל שבט ושבט גבול בפני עצמו, ואם יש לו בנחלת שבט זה ובנחלת שבט זה (ובנחלת שבט זה) — אין מצטרפין, ואפילו בתוך ששה עשר מיל **אם כן, אמאי נקט** "**חוצה לארץ וארץ**" **זאת תהיה לכם וגו'** — לאחר שמנאן כולן עשאוה ארץ אחת. **ארץ** — כתיב בקרא "זאת תהיה לכם הארץ", גבולותיה דארץ חשיב חד, ולא גבולות דירדן. **לרבי אמי** — דאמר משום דמירחקו, ליתני: כל הנהרות מפסיקין! (**לימא**) **כתנאי** — אי ירדן חשוב ארץ בנגע, ולא יפסיק אי לא. **מבית יריחו ולמטה** — אבל כל מה דמשיך למעלה מיריחו — לא ירדן הוא, דבטל חשיבותו, שמתערב בימים גדולים. **לנודר** — דהנודר מן הירדן יהא מותר לשתות מיריחו ולמעלה. **מדן** — שם מקום. **אתון** — מדוקיא דשמא "ירדן" מתניתו לה. **ממערת פמיים** — אלמא מדן אתי. **זכרותא דדמא דירדנא** — עיקרו של ירדן. **זכרותא דדמא** — עיקר הדם הוי כבד. **ממא** — באהל. **כרביעית** — בתורת דם המת. **לא שתינא** — ממימי **פרת** — מים הנקראים פרת קאמר. **והלך אחר לשון בני אדם, דאדם הנודר אין דעתו אלא אחר שם שהוא רגיל לקרות לאותו מקום. כל הנהרות** — שבעולם למטה חוץ משלושׁ נהרות: חדקל ופישון וגיחון, שכל הנהרות שבעולם באים משם.

עינתא

תוספות

אמר קרא יגבול אותו לפאת קדמה — בגבול בנימין כתיב בספר יהושע (יח), ולא כמו שכתוב בספרים. **שאני** התם דאמר קרא זאת תהיה לכם הארץ לגבולותיה סביב — בפרשת "ואלה מסעי" כתיב האי קרא. וקראי של מעלה "ותאר הגבול" "ועלה הגבול" כתיב בספר יהושע כל חילוק כל שבט ושבט. ואשמועינן האי קרא ד"אלה מסעי" דכל גבול ארץ ישראל אחד. ולא כמו שפירש הקונטרס דלאחר שמנאן עשאה ארץ אחת, דמשמע דשניהם כתובים במקום אחד. ואינו כן, דהאי כתיב באורייתא והאי כתיב בנביאים.

מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה כתיב מה יריחו ארץ כו' — ואם תאמר: אי מ"ירדן יריחו" קדרישׁ, דאיתקוש — זה כתיב בכמה מקומות! ויש לומר: דדוקא מייתי האי קרא דכתיב ב"אלה מסעי" לאחר שמנה תחומי ארץ ישראל, וכתיב (שם): "ויצו משה" וגו' עד "שני המטות וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה". דמשמע דירדן הוה מעיקר ארץ ישראל ולא בכלל גבול שני המטות, כמו שיריחו לאו בכלל גבולם. **אין** ירדן אלא מבית ירחו ולמטה — פירש בקונטרס: אבל מה דמשיך למעלה מיריחו — לאו ירדן הוא, דבטל חשיבותיה שמתערב בימים גדולים. ונקשה לפירושו: דאם למעלה בטל חשיבותו לפי שמתערב — אם כן למטה נמי, שהרי כבר נתערב בימים למעלה! ויש לומר: אף על פי שנתערב למעלה בימים, יכול להיות שלמטה יוצא מן הכלל [הימים] והולך בלא תערובת, כדקאמר בסמוך שמהלך בימה של סבכי ובימה של טבריא ובימה של סדום, והולך ונופל לים הגדול. משמע דניכר כשיוצא מכל אותם הימים והולך ונופל בים הגדול. וכדאמרינן נמי בבראשית רבה בפרשת בראשית: דהדין ירדנא מהלך גו ימא דמלחא ולא מתערב. ומיהו, קשה לפירוש הקונטרס: דהוה מצי למימר בטל חשיבותו למטה מיריחו יותר מלמעלה. דאמת הוא שלמטה מיריחו מתרחב יותר והולך לים המלח, דגבול למטה מטה בנימין הוה בין בני יהודה ובין בני יוסף, כדכתיב ביהושע (יח), ויהודה היה עומד מנגב של ארץ ישראל, ובני יוסף מצפון, ובנימין באמצע. וגבול יהודה היה מחזיק כל אורך ארץ ישראל ממזרח למערב, ים המלח היה עומד ליהודה בכל מזרחו, ובמקום שהיה כלה הירדן נופל [ונופל] לתוכו — שם כלה מזרחו של יהודה לצד צפון, כדכתיב ביהושע (טו) גבי תחום בני יהודה: "וגבול קדמה ים המלח עד קצה הירדן". והירדן היה גבול מזרחו של בנימין, כדכתיב בסוף: "והירדן יגבול אותו לפאת קדמה". וכשמנה גבול צפוני של בנימין ממזרח למערב כתיב: "להם גבול צפון מן הירדן ועלה הגבול אל כתף ירחו ועלה בהר ימה". פירוש: מצד גבול הצפוני שלהם, מן הירדן שבמזרח מתחיל המיצר, ועלה אל עבר כתף יריחו מצפון, ועלה משם אל המערב אל עבר ירדן, ומושך החוט בצפונו של יריחו, נמצאת יריחו לפנים מן החוט בחלק בנימין. וחוזר ומונה גבול מערב מצפון לדרום, ואחר כך גבול דרומית ממערב למזרח. ובסוף גבול דרומית לצד מזרח כתיב: "והיו תוצאות הגבול אל לשון ים המלח צפונה אל קצה הירדן נגבה זה גבול נגב". פירוש, צפונה של לשון, שכל הים בגבול יהודה. הרי כל המקראות מוכיחות שהירדן היה הולך מצפון לדרום, ונופל בים המלח בסוף גבול בנימין לצד דרום, ויריחו היה לבנימין מצד הצפון. ולמה לא היה חשיבות הירדן מיריחו ולמעלה? והלא לא היה שם ימים

מֵיתִיבִי: הָיָה לוֹ חָמֵשׁ בִּכְפַר חֲנַנְיָה וְחָמֵשׁ בִּכְפַר עוֹתְנַי - אֵין מִצְטָרְפוֹת, עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ אַחַת בְּצִיפּוֹרִי. תִּיוּבְתָּא דְּרַב! תַּרְגְּמָהּ שְׁמוּאֵל אַלִּיבָּא דְּרַב: כְּגוֹן שֶׁהָיוּ חֵשַׁע מִכָּאן וְחֵשַׁע מִכָּאן וְאַחַת בָּאֶמְצַע, דְּהַהִיא חֲזָיָא לְהָכָא וְחֲזָיָא לְהָכָא. אָמַר רַב פָּפָּא: וְלִשְׁמוּאֵל - אֲפִילּוּ רוֹעֶה מִצְטָרְפָן, וַאֲפִילּוּ כֵּלָיו שֶׁל רוֹעֶה מִצְטָרְפָן. בָּעֵי רַב אַשִׁי: כַּלְבָּא דְּרוֹעֶה מַאי בֵּינַיְיהוּ? דְּקָרֵי לֵיהּ וְאָתֵי - לָא מִצְטָרְפִי, אוֹ דִלְמָא יְמִינִין דְּלָא אָתֵי וּמִצְטָרְפִי? אֵיתִיבֵי: לְמִיזַל וְאָתְיֵיהּ תֵּיקוּ. "רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַיַּרְדֵּן מַפְסִיק לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה". אָמַר רַבִּי אַמִּי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין שָׁם גֶּשֶׁר, אֲבָל יֵשׁ שָׁם גֶּשֶׁר - גֶּשֶׁר מְצָרְפָן. אַלְמָא: מִשּׁוּם דְּלָא מִיקַּרְבָן הוּא. מֵיתִיבִי: הָיוּ לוֹ בִּשְׁנֵי עֲבְרֵי הַיַּרְדֵּן אֵילָךְ וְאֵילָךְ, אוֹ בִּשְׁנֵי אַבְטִילָאוֹת, כְּגוֹן שֶׁל נָמֵר וְנָמוֹרִי - אֵין מִצְטָרְפִין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חוּצָה לָאָרֶץ וְאָרֶץ. וְהָא חוּצָה לָאָרֶץ וְאָרֶץ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ גֶּשֶׁר דָּמֵי, וְקָתָנֵי: לֹא מִצְטָרְפִין! אֶלָּא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַיְינוּ טַעֲמַיְיהוּ דְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר קְרָא: "וְהַיַּרְדֵּן יִגְבֹּל אֹתוֹ לִפְאַת קֶדְמָה" - הַכָּתוּב עָשָׂאוֹ גְּבוּל בְּפְנֵי עַצְמוֹ. - אֶלָּא מֵעַתָּה: "וְתָאַר הַגְּבוּל" "וְעָלָה הַגְּבוּל" - הָכִי נָמֵי הַכָּתוּב עָשָׂאוֹ גְּבוּל בְּפְנֵי עַצְמוֹ! - שְׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב" - פּוֹלֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּל אֶחָד הִיא. - אִי הָכִי, יַרְדֵּן נָמֵי! - "אֶרֶץ" וְלֹא יַרְדֵּן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא - הַיְינוּ דְּקָתָנֵי יַרְדֵּן, אֶלָּא לְרַבִּי אַמִּי - לִיתְנֵינְהוּ לִכּוּלְהוּ נָהֳרוֹת! קַשְׁיָא. לֵימָא כְּתַנָּאֵי: "כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן", "אַרְצָה" - אֶרֶץ כְּנָעַן, וְלֹא הַיַּרְדֵּן אֶרֶץ כְּנָעַן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֶדְמָה מִזְרָחָה", מַה יְרֵחוֹ - אֶרֶץ כְּנָעַן, אַף יַרְדֵּן - אֶרֶץ כְּנָעַן. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין "יַרְדֵּן" אֶלָּא מִבֵּית יְרֵחוֹ וּלְמַטָּה. לְמַאי הִלְכְתָא אִילֵימָא לְנוֹדֵר - הַלֹּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְכָל הֵיכָא דְּקָרוּ לֵיהּ "יַרְדֵּן" אִיתְמַר לֵיהּ! אֶלָּא לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְיַים וְהוֹלֵךְ וְנוֹפֵל לַיָּם הַגָּדוֹל, וְאֵין "יַרְדֵּן" אֶלָּא מִבֵּית יְרֵחוֹ וּלְמַטָּה. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "יַרְדֵּן" - שֶׁיּוֹרֵד מִדָּן. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי: אִתּוּיֵי מְהָתָם מַתְנִיתוּ לֵהּ, אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לַהּ: "וַיִּקְרְאוּ לוֹ לְלֶשֶׁם דָּן בְּשֵׁם דָּן אֲבִיהֶם", וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֶשֶׁם זוֹ פַּמְיַים, וְתַנְיָא: יוֹצֵא יַרְדֵּן מִמְּעָרַת פַּמְיַים. אָמַר רַב בָּהֲנָא: זְכָרוּתֵיהּ דִּירְדְּנָא מִמְּעָרַת פַּמְיַים; הֵיכָא דְּאָמַר: "לָא שַׁתֵּינָא מַיִם מִמְּעָרַת פַּמְיַים" - אִיתְמַר לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ יַרְדְּנָא. זְכָרוּתָא דְּדָמָא - כַּבְדָּא; כְּדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּבֵד שָׁנִימוֹחַ - מְטַמֵּא בְּרִבְיעִית. זְכָרוּתָא דְּמַיָּא - פָּרָת; דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַנּוֹדֵר מִמֵּימֵי פָּרָת - אָסוּר בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא דְּאָמַר: "לָא שַׁתֵּינָא מִמֵּימֵי דְּפָרָת" - מֵי פָּרָת הוּא דְּלָא שַׁתֵּינָא, הָא מִנַּהֲרָא אַחֲרִינָא - שָׁתֵינָא! אֶלָּא דְּאָמַר: "לָא שַׁתֵּינָא מִמַּיִם דְּאִתּוּ מִפָּרָת": דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל הַנְּהָרוֹת - לְמַטָּה מִשְּׁלֹשׁ נְהָרוֹת, וְשָׁלֹשׁ נְהָרוֹת - לְמַטָּה מִפָּרָת. - וְהָאִיכָּא

עינתא

עד סוף גבול בנימין שנופל בים המלח! ונראה לפרש: דמקרא קא דריש, דאין קרוי לירדן אלא מבית יריחו ולמטה, דקרא "והירדן יגבול אותו" משתעי מבית יריחו ולמטה.

הוא

תוספות

הוא פרת דמעיקרא — פירוש: ולא מפני שהוא קטן קורהו "רביעי". דהוא פרת דמעיקרא — ששמו פרת מקודם שמתחיל ליפרד לארבעה ראשים, וכשמתחיל ליפרד יוצאים הנהרים זה לצד זה [וזה לצד זה], ופרת הולך ביושר לדרך הילוכו. ובפרשת שקלים יסד רבי אליעזר הקליר בסילוק: דפרת תוקפו כנגד שני נהרות. וכן משמע בבראשית רבה שהוא גדול, שאומרים לפרת: מפני מה אין קולך הולך? והוא אומר: פירותי מעידין עלי. אומרים לחדקל: מפני מה קולך הולך? והוא אומר: הלואי אשמיע קולי וארא"ה. משמע דחדקל קטן מפרת. וקצת קשה: דאמר בפרק "כל הנשבעין" (שבועות מג,ב) "עד הנהר הגדול נהר פרת" — עבד מלך כמלך. דמשמע דוקא משום ארץ ישראל קורהו "גדול".

מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מיבריך — אף על גב דשמואל איירי בכל הנהרות. ולרבי מאיר משמע דנקט פרת דוקא, דנקרא שמו "פרת" שמימיו פרים ורבים — אינו אלא משום דפרת מתברך יותר, לפי שהוא חשוב יותר מן האחרים. אי נמי, לפי שהוא ראש לכולם נקרא "פרת", על שם שכולם מתברכים [מכיפיה דפרת]. וכן פירש רבינו תם בתשובה: לפי שפרת הוא למעלה מכל הנהרות, והוא רמיא, שכל הנהרות שותין ממנו, תלה הכתוב פריה ורביה בו, דכשהוא רבה — כל הנהרות רבין.

מכיפיה מיבריך — מסלע שלו, כדמתרגם סלע = כיפה.

מטרא במערבא סהדא רבה פרת — כאן משמע דפרת הולך מארץ ישראל לבבל, ובדפרישית לעיל בפרק "מומין אלו" (מד,ב). משמע מתוך כך דגן עדן במערב העולם, דבבל הוא בצפונית מזרחית של ארץ ישראל, ולהכי קרי להו בני בבל לארץ ישראל "מערבא". ואמרינן ב"לא יחפור" (בבא בתרא כה,ב) דבבל בצפונית של ארץ ישראל עומדת, דכתיב: "מצפון תפתח הרעה" וגו', אלמא פרת הולך ממערב למזרח. ומשמע שכך הוא מתחלת יציאתו, דאמרינן: הוא פרת דמעיקרא. אלמא דגן עדן במערב העולם. וכן משמע בבראשית רבה, דקאמר: בבל מקום מצינו רוח מזרחית קולטת, [קולטת] אדם הראשון — דכתיב: "ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים", [קולטת] קין — דכתיב: "וישב בארץ נוד קדמת עדן". וגבי משה נמי — דכתיב: "אז יבדיל משה שלש ערים מזרחה שמש". משמע שהעולם הזה שנבנס בו אדם הראשון הוא במזרחו של גן עדן, שמע מינה [דגן עדן] במערב העולם. ותימה: דבפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פד,א) אמרינן דשמשא דאי דסומקא צפרא ופניא — צפרא דחלפא אוורדי דגן עדן. משמע דבמזרח העולם קאי, דבשחרית חמה במזרח! וכן פירש שם רבינו שמואל, מדכתיב: "ויטע גן בעדן מקדם". ואף על גב דמתרגמינן "מלקדמין" — מכל מקום משמע נמי מזרח, דהכי נמי "קדמת עדן" "מקדם לגן עדן" משמע בבראשית רבה שהוא מזרח, ומתרגם: "מלקדמין". ומיהו, קרא איכא לדחויי, שהוא מזרחו של עדן, אבל עדן גופיה במערב העולם. והיהיה דבבא בתרא איכא לפרושי דלא חלפא ממש קאמר, אלא בשחרית כשחמה יוצא — מכח עמוד האור של גבי חדרי דגן עדן שבמערב, ולערב — מכח אור של גיהנם שבמזרח. ואין תימה על הטעם זה, דבבל ענין כשנפרש צריך לאומרו, דקאמר התם: "ואיבא דאמרי איפכא", ולא מסתבר לומר דפליגי בהכי דמר סבר גן עדן במזרח ומר סבר במערב. **ומפצי** ביומי תשרי — פירש בקונטרס: שנותנות המפצים תחת רגלידם במים, מפני הטיט שלא יחזק. וכן משמע פרק "תינוקת" (נדה סו,ב) דאמר שמואל בר רב יצחק: אשה לא תטבול בנמל. ואף על גב דהשתא ליכא טיט, אימר בדידיוני נפל. פירוש: על ידי דידוי שמדדה את עצמה. ובתרה מייתי דף דאבוה דשמואל דהכא, ובתרה מייתי הא דאמר רב גידל אמר רב: נתנה תבשיל לבנה וטבלה — לא עלתה לה טבילה. ואף על גב דהשתא ליכא, אימר בדידיוני נפל. ורבינו תם מפרש: ומפצי — משום צניעות. שהנהרות קטנים בימי תשרי, ופורס להו מפצים שלא יראו אותן, כדי שלא תמדרנה לטבול מפני הבושת ולא טבלו שפיר. והייינו טעמא נמי שלא תטבול בנמל, לפי שמצויים שם בני אדם, וממהרת לטבול משום ביעתן דאינשי. דומיא דהדהיא דקאמר התם לעיל: אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס, ומפרש התם: משום דבעיתא דלמא נפלה, ולא טבלה שפיר. ולא גרסינן בהדהיא דנמל "ואף על גב דהשתא ליכא". **שמא** ירבו מי נוטפין על הזוחלין והוו להו מי גשמים רובא — וכדפירש בקונטרס: ומי גשמים אין מטהרין בזוחלין, כדתקנו בתורת כהנים: מעיין מטהר בזוחלין, ומקוה באשבורן. ואומר רבינו תם: דאשבורן דמקוה דוקא — למעוטי זוחלין, אבל זוחלין דמעיין — לאו דוקא למעוטי אשבורן. אלא הכי קאמר: המעיין מטהר אף בזוחלין, אבל מקוה מטהר דוקא באשבורן. דגבי הני מייתי לה התם בתורת כהנים, דתקנו: מה מעיין בידי שמים — אף מקוה בידי שמים, יצא עשה מקוה לבתחלה. אי מה מעיין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא! תלמוד לומר: "אך מעיין" — מעיין בכל שהוא, והמקוה בארבעים סאה. אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין! תלמוד לומר: "אך מעיין" — מעיין בזוחלין והמקוה באשבורן. ויש להביא ראיה מֵיִם שעשה שלמה, שהיו הכהנים טובלין בו אף על פי שהמים מכונסים שם במקוה. ומיהו יש לדחות, דבירושלמי קאמר: "והיה לרחצה הכהנים בו" — ולאו כלי הוא? ומפרש, דרגלי השורים נקובים כמוציא. ואם כן אפשר שיהו זוחלין. וכן מקוה שעל הפרוזה בפרק "אמר להם הממונה" (יומא לא,א) שהיה מעין עיטם והיה כהן גדול טובל בו — אפשר שנכנסין מצד אחד ויוצאין מצד אחר. ומיהו, זה דבר פשוט, דמי מעיין שנפסקו מן המעיין — שמטהרין באשבורן ממה נפשך, שהרי נעשו מקוה מאחר שנפסקו מן המעיין שמטהרין. ובהדיא תנן במסכת מקוואות (פרק ה משנה א): מעיין שהעבירו על גבי בריכה והפסיקו — הרי הן במקוה, חזר והמשיכן כו'. ומשקה בי מטבחיא, דקאמר בפרק קמא דפסחים (יז,ב) דבקרקע חזו להטביל מחטין וצנורות — ומשמע באשבורן, דומיא דכלי. וקאמר התם: מאמת המים שבעזרה היו. ונראה להביא ראיה אפילו לא נפסקו, מההיא דתנן במסכת מקוואות (פרק ח משנה ח) ומייתי לה בפרק "שמנה שרצים" (שבת קט,א), רבי יוסי אומר: כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבים כו'. ופליג אתנא קמא דאמר: כל הימים במקוה, שנאמר: "ולמקוה המים קרא ימים". ומשמע דאתא רבי יוסי למימר דאף על גב דקוו וקיימי, כדאמר בריש מכות (ד,א) — מטהרין נמי בזוחלין, דלא בא הכתוב לבטל מהן תורת זחילה. ופליגי בהכי, דלתנא קמא אין מטהרין בזוחלין, ולרבי יוסי מטהרין בזוחלין. אבל לכולי עלמא מטהרין באשבורן. וגם מדקאמר הכא: אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד — משמע בזוחלין הוא דלא מטהרי, הא באשבורן [מטהרים] אף על גב דליכא רובא זוחלין. **אין** המים מטהרין בזוחלין כו' — פירש רבינו תם בתשובה המתחלת "משרבו מפילי חללים": דאף על גב דשמואל ואבוה דעביד מקוואות ביומי ניסן, ורב דאמר: מיטרא במערבא בו', קיימי בחדא שיטתא — לא קיימא לן הכי, אלא כאידך

רש"י

עינתא דמדליין — עינות המים הנובעות בהרים רמים, והנהנו הוו גבוהים מפרת, והיכי אתו מפרת **סולמי דפרת** — מקלחין תחת הקרקע, ועולין בהרים כמו סולם. **והנהר הריעי** — דכחד מיניידהו חשיב להו, ואת אמרת דמיניה קאתו! **הוא פרת דמעיקרא** — הוא פרת הנזכר למעלה "ונהר יוצא מעדן" וגו', שהשלשה נפרדין ממנו. **יובל שמו** — של פרת, "ועל יובל ישלח שרשיו" וגו'. בעץ החיים מישתעי קרא, ועץ החיים בגן עדן הוא, ופרת הוא המשקה גן עדן. **פרין ורבין** — שגדל ורבה בלא שום מטר. **סהדא רבה פרת** — פרת יורד מארץ ישראל לבבל, ובכשהגשמים יורדין בארץ ישראל — סהדא רבה הוי פרת בבבל שירדו גשמים במערבא, לפי שגדל מחמת הגשמים. **מקוה ביומי ניסן** — מקוה מים חיים נובעים בבית, ולא היה מניחן לטבול בנהרות. שבימות הגשמים ירדו גשמים הרבה, וחיישי שמא ירבו מים שנוטפין מעבים, לתוך הנהר שהם זוחלים, דלא חזו להן, משום דהוו להו ספק זבות, ובזב כתיב "מים חיים". לישנא אחרינא: על הזוחלים — על אותם שנפלו מן העבים לקרקע, ומן הקרקע זחלו וקילחו לתוך הנהר. דאי לא נוטפים — משום זוחלים לא מיפסלי, דאמרינן בפרק ראשון דתמורה (יב,א): השאובה מיטהרת בהמשכה, דהיינו שממשיך מים שאובים לתוך המקוה על ידי צנורות. **זוחלין** — נובעין. **ומפצי ביומי תשרי** — כשהיו טובלות בנהר ביומי תשרי — היה עושה להם מחצלות של קנים שקורין קלויי"ש, ומשליכן לתוך המים, ועומדות עליהן וטובלות. לפי שבימי תשרי יש טיט רך בנהרות אצל שפתם, וחרושש שמא יעלה טיט למעלה על רגליהן ויהיה חוצץ. הכי גרסינן: **ופליגא דידיה אדידיה** — כלומר, פליגא דשמואל אדשמואל. **אין המים מטהרין בזוחלין** — דכל שעה הוו מים נוטפין רבין עליהן. **אלא פרת ביומי תשרי** — שפרת היו מימיו פרין ורבין, וזוחלין הנובעים ממעיינות מרובין. ועוד, שתשרי סוף ימי הקיץ ולא ירדו גשמים (הרי) זמן מרובה. אלמא, נהרות מתרבין ממימי גשמים, ולעיל אמר מכיפיה מיבריך. לישנא אחרינא: הא דאבוה דשמואל הוה עביד לברתיה מקוואות ביומי ניסן — מפני שהוא סוף החורף, שירדו גשמים מרובים, אבל באמצע החורף לא הוה עביד. ופליגא אדשמואל, דהוא אומר דכל שעה בעינן מקוואות אלא פרת ביומי תשרי.

בניך

עֵינָתָא דְּמִידַּלְיָין – והרי יש מעיינות מים שנובעים בהרים גבוהים, ואיך יתכן שהם באים מנהר פרת שהוא נמוך מהם. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא, הָנָהוּ סוּלְמֵי דְּפָרָת נָיְנְהוּ** – מים אלו נמשכים מנהר פרת תחת הקרקע ועולים בסילון בהרים כמו סולמות עד שהם נובעים במעיינות על גבי ההרים.

מקשה הגמרא: **וְהָא כְּתִיב** – והרי כשהתורה מפרטת את ארבעת הנהרות היוצאים מגן עדן נאמר (בראשית ב יד) 'וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת', ומשמע שהוא כשלשת הנהרות האחרים, ואינו מקור לשאר הנהרות שנמשכים ממנו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב**, התורה דקדקה לומר 'הוּא פְּרָת' כדי לומר שנהר פרת הוא הנהר **דְּמֵעִיקָּרָא** – הנזכר למעלה (שם ב י) 'וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים', והיינו שנהר פרת הוא הנהר היוצא מגן עדן, ושלשת הנהרות האחרים נמשכים ממנו.

הגמרא מביאה ברייתא אודות שמו של נהר 'פרת': **תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, 'יוּבַל' שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** על אדם הבוטח בה' (ירמיה יז ח) 'וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו', ומשמעו שאדם זה נמשל לעץ החיים אשר בגן עדן, אשר שותה מנהר יובל, והרי פרת הוא הנהר המשקה את גן עדן, הרי שנהר פרת נקרא במקורו 'יובל', **וְלָמָּה** לאחר שהוא יוצא מגן עדן **נִקְרָא שְׁמוֹ 'פְּרָת'**, משום **שֶׁמֵּימָיו פָּרִים וְרַבִּים** – שמימיו מתרבים מעצמם, אף שלא יורד בו שום מטר.

הגמרא לומדת מברייתא זו דין בהלכות טבילה: טמא הטובל במי גשמים הנקראים 'מים נוטפים', אינו נטהר אלא אם המים כנוסים במקום אחד, ואינם זוחלים על גבי מורד כל שהוא. אבל מי מעיינות או נהרות הנקראים 'מים זוחלים', מטהרים גם בעת זחילתם, כי כך טבעם ללכת בכל עת.

אומרת הגמרא: **מַתְקֵיף לַהּ** – דברי רבי מאיר בברייתא מסייעים **לְשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, נַהֲרָא מְכִיפֵּי מִיכָּרִיךְ** – הנהר מתברך מסלעו, כלומר ממקורו, דהיינו שמימיו מתרבים ממקום נביעתו, ולכך גם בעת ירידת הגשמים ניתן לטבול בו הגם שמימיו זוחלין, ואין חוששים שמא עתה יש בו יותר מי גשמים מאשר מי מעיינות ואינו כשר לטבילה, כי הנהר מתגבר ומרבה מים מעצמו יותר ממה שהגשמים מוסיפים עליו.

הגמרא מביאה שיש מחלוקת בהוראה זו: **וּפְלִינָא דְּרַב** – ושמואל חולק בהוראה זו על דעת רב, **דְּאָמַר רַב אַמֵּי אָמַר רַב, מִיטְרָא בְּמַעֲרָבָא** – כשיורד גשם בארץ ישראל, **סָהֲדָא רַבָּה פָּרָת** – נהר פרת הוא העד הגדול על כך בבבל, כיון שנהר פרת יורד מארץ ישראל לבבל, ובשהגשמים יורדים בארץ ישראל, ריבויו ניכר בבבל. ובדבריו אלו של רב יש הוראה שאין לטבול בנהר כשמתרבים מימיו, שכן ריבוי המים בנהר אינו ממי הנהר אלא מחמת ירידת גשמים, שמימיהם אינם מטהרים כאשר הם זוחלים, ויש לחשוש שרוב מי הנהר הם מי גשמים.

הגמרא מביאה מעשה, שבו מצינו שאביו של שמואל נהג שלא כשמואל בנו: **אֲבוּהַ דִּשְׁמוּאֵל, עָבִיד לְהוּ לְבָנָאתֵיהּ מְקָוֶה** – עשה לבנותיו מקוה של מים מכונסים, **בְּיוֹמֵי נִיסָן** – בתקופת ניסן, כדי שיהא להם מקוה להטהר מנדותן, **וּמַפְצֵי בְּיוֹמֵי תִּשְׁרֵי** – והכין להן מחצלות כדי שיניחון תחת רגליהן כשהן טובלות בנהר בתקופת תשרי, שלא ידבק ברגליהן הטיט שבתחתית הנהר שהוא מצוי בנהרות בימי תשרי, ויחצוץ לטבילתן בו. ומבארת הגמרא את חילוק הנהגותיו בזמנים אלו: **מְקָוֶה בְּיוֹמֵי נִיסָן** – בימי תקופת ניסן עשה להן מקוה ולא הניחן לטבול בנהר, משום **שַׁבָּר לָהּ כְּרַב, דְּאָמַר רַב אַמֵּי אָמַר רַב, מִיטְרָא בְּמַעֲרָבָא** – כשיורד גשם בארץ ישראל, **סָהֲדָא רַבָּה פָּרָת**, ואם כן יש לחשוש **שֶׁמָּא יִרְבּוּ נוֹטְפִין** [–מי גשמים] **עַל הַזּוֹחֲלִין** – מי הנהר עצמו, **וְהָווּ לְהוּ מֵי נְשָׁמִים רוֹבָא** – ויהיו מי הגשמים רוב המים בנהר, ומי גשמים אינם מטהרים כאשר הם זוחלים עם מי הנהר, ולכן הורה להן לטבול בימים אלו דווקא במקוה. **וּמַפְצֵי בְּיוֹמֵי תִּשְׁרֵי** – ובימי תקופת תשרי הכין להן מחצלות שיניחון תחת רגליהן, כדי שלא ידבק ברגליהן הטיט שבתחתית הנהר, ויחצוץ לטבילתן.

הגמרא מביאה סתירה בדברי שמואל בהלכה זו: **וּפְלִינָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ** – דברי שמואל שאמר שנהר מתרבה ממקורו יותר ממי הגשמים היורדים בו, סותרים דברי עצמו, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין הַמַּיִם נִטְהָרִים בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא פְּרָת בְּיוֹמֵי תִּשְׁרֵי** – אין מי נהר מטהרים כאשר הם זוחלים, ואינם עומדים מכונסים במקום אחד, אלא מי נהר פרת בתקופת ימי תשרי, שאז אין לחשוש שמא רבו מי הגשמים שבו על מי הנהר עצמו, ויכול אדם לטבול בו להטהר מטומאתו, ומשמע שאין נהר מתרבה ממקורו יותר ממי הגשמים היורדים בו, כי אילו היה מתרבה יותר מהם, היה ניתן לטבול בו גם בימי ניסן, שהרי אפילו אם ירדו בו הרבה מי גשמים, הם בטלים ברוב מי הנהר המתרבים ממקורו.

משנה

המשנה מביאה אופנים שבעלי בהמות אינם מתחייבים להפריש מעשר בהמה: **הַלּוֹקֵחַ** – הקונה בהמות מאדם אחר, **אוֹ שֶׁנִּיתַּן לוֹ** בהמות **בְּמַתָּנָה, פָּטוּר** מלהפריש מהן **מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה.**

גמרא

שנינו במשנה שהקונה או המקבל מתנה בהמות פטור ממעשר בהמה. מבררת הגמרא: **מַנָּא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו, שהקונה או המקבל מתנה פטור ממעשר בהמה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב כָּהֲנָא**, דין זה נלמד ממה **דְּאָמַר קְרָא** (שמות כב כח–כט) 'בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי, כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרְךָ לְצֹאנֶךָ',

בשבת צריך יהודי להיות בדביקות עם הקדוש-ברוך-הוא

משיחת שבת פרשת תולדות ה'תשכ"ח

ובפסוקים אלו הוקש דין בהמתו לדין בניו, ללמד, **מַה 'בָּנֶיךָ' –** מצות פדיון הבן האמורה בפסוק, **אֵין** היא אמורה **בְּלָקוּחַ וּבְמַתָּנָה,** אלא בבן הנולד לו, **אַף 'צֹאנְךָ וּבְקָרֶךָ'** האמור בפסוק **זֶה אֵינוֹ בְּלָקוּחַ וּבְמַתָּנָה** – בבהמות שקנה או ניתנו לו במתנה, שאינו מתחייב עליהן במעשר בהמה.

תמהה הגמרא: כיצד ניתן לומר שפסוק זה ממעט בהמות מסוימות ממעשר, **וַהרי הָאי בְּבְכוֹר כְּתִיב** – פסוק זה עוסק בבכור, ולא במעשר בהמה. מתרצת הגמרא: **אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק זה **'כֵּן תַּעֲשֶׂה',** ומשמע שהאדם הוא היוצר את הקדושה, **וְאִם אֵינוֹ עָנִין לִבְכוֹר** – אם אין אפשרות לפרש את הפסוק לענין בכור, **דְּלֹא אִיתֵיהּ** – שאין קדושתו שייכת **בַּעֲשָׂיָיה, דְּכֻלְּהוּ קָדוֹשׁ** – שכן משעה שנולד הוא קדוש מאליו, **תְּנַהוּ עָנִין לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה** – יש לדרוש את הפסוק לענין מעשר בהמה, ויש ללמוד מהפסוק שאין חיוב מעשר בהמה אלא בבהמות שנולדו אצלו, ולא בבהמות שקנה או קבל במתנה.

מקשה הגמרא: אמנם אי אפשר לפרש את הלשון 'כן תעשה' לגבי בכור, אך מנין שהכוונה דוקא למעשר בהמה, **וְאֵימָא** – שמא נאמר, אם אינו ענין לבכור **תְּנַהוּ עָנִין לְחַטָּאת וּלְאָשָׁם,** שאף בהם יש 'עשייה', שהרי עליו להקדישם, ללמד שהמחזיב בקרבנות אלו יכול להביאם רק מבהמות שנולדו אצלו, ולא מבהמות שקנה או קבל מאחרים, בדומה ל'בניך' האמורים בפסוק, שנולדו אצלו.

מתרצת הגמרא: כיון שהקישה התורה את דין בהמתו לדין בניו, הרי שהדין שנלמד מ'שורך וצאנך' הוא **דּוּמְיָא דִּבְנָךְ** – דומה לפדיון הבן המוזכר בפסוק, שאליו נעשה ההיקש, ויש ללמוד מכך, **מַה פְּדִיוֹן בְּנָךְ** זהו דבר **שֶׁאֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא, אַף 'צֹאנְךָ וְשׁוֹרְךָ'** המוזכרים בפסוק, היינו בדבר **שֶׁאֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא,** ולכן לא העמידו את הפסוק בחטאות ואשמות שהם באים על חטא, אלא לענין מעשר בהמה.

מקשה הגמרא: אף שיש הכרח להעמיד את הפסוק בדבר שאינו בא על חטא, עדיין אין הכרח להעמידו במעשר בהמה, **וְאֵימָא** – שמא נאמר, אם אין הפסוק ענין לבכור **תְּנֵהוּ עָנִין לְעוֹלָה וְלִשְׁלָמִים,** שאינם באים על חטא, ובא הפסוק ללמד שאין להביאם מבהמות קנויות או שניתנו במתנה, אלא רק מבהמות שנולדו אצל האדם עצמו. מתרצת הגמרא: אף לענין זה מה שנאמר 'שורך וצאנך' הוא **דּוּמְיָא דִּבְנָךְ, מַה בְּנָךְ** זהו דבר **שֶׁאֵינוֹ בָּא בְּנֶדֶר וּנְדָבָה,** אלא הוא חובה לפדותו, **אַף 'צֹאנְךָ וְשׁוֹרְךָ'** כו' היינו קרבן שאינו בא בנדר ונדבה, ולכן לא העמידוהו בעולה ושלמים הבאים בנדר ובנדבה, אלא במעשר בהמה, שהוא חובה.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **וְאֵימָא,** אם אינו ענין לבכור **תְּנֵהוּ עָנִין לְעוֹלַת רְאִיָּיה,** שחייב כל אדם להקריב עולה בבואו להיראות בבית המקדש בשלשת הרגלים, והוא קרבן חובה שאינו בא בנדר ונדבה ואינו בא על חטא, ונלמד מהיקש זה שאין להביאו אלא מבהמות שנולדו אצלו. מתרצת הגמרא: קרבן זה הוא **דּוּמְיָא דִּבְנָךְ, מַה** פדיון **בְּנָךְ** הוא דבר **שֶׁאֵין קָבוּעַ לוֹ זְמַן** שבו יקדישנו, אלא מיד כשנולד הוא קדוש, **אַף 'שׁוֹרְךָ וְצֹאנְךָ'** זהו דבר **שֶׁאֵין קָבוּעַ לוֹ זְמַן,** כגון מעשר בהמה, שמן התורה יכול להפרישו מתי שירצה, ולא בעולת ראייה שקבוע לה זמן להביאה בשלושת הרגלים בלבד.

אחרי שהוכיחה הגמרא שהפסוק עוסק במעשר בהמה, וממעט לקוח ונתינה במתנה, מקשה הגמרא שמא נמעט מפסוק זה אופן נוסף. מקשה הגמרא: **אִי** – אם אנו מקישים מעשר בהמה לבכור אדם, ללמד שבהמה קנויה אינה חייבת במעשר, אם כן נלמד מהיקש זה דין נוסף, **מַה 'בְּנָךְ' אֵינוֹ** שייך **בְּלָקוּחַ בְּלָל,** ואף לא בהיותם עוברים, **אַף 'שׁוֹרְךָ וְצֹאנְךָ',** והיינו מעשר בהמה, **אֵינוֹ** נוהג **בְּלָקוּחַ בְּלָל,** ואף באופן שניקנו בהמות אלו כשהן עוברים, פטורות ממעשר בהמה, ואם כן, **אַלְמָה** – מדוע **אָמַר רַבִּי אַבָּי** שכך **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָקַח** [–קנה] **עֲשָׂרָה עוּבָּרִין** של בהמות **בִּמְעֵי אִמָּן, כּוּלָּם נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר** – כולם חייבים במעשר בהמה, הרי אין חיוב מעשר בהמה חל על בהמות שקנאן.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק זה שנדרש למעשר בהמה **'כֵּן תַּעֲשֶׂה',** ומשמעו, **בְּשָׁעַת עֲשִׂיָּיה** – בשעה שהם ראויים להתעשר, ועל זמן זה **מְיֻעָט הַכָּתוּב** שלא יהיו קנויים מאחרים, אבל אם קנאם כשהם עדיין עוברים, לא התמעטו, כיון שאין זו שעת עשייה, וכשיולדו אצלו יתחייב עליהם במעשר בהמה.

הגמרא דנה עתה בעיקר דברי רבי יוחנן, לגבי חיוב מעשר בהמה בקונה עוברים: **גּוּפָא** – נשוב לעצם דברי המימרא, ונבאר אותם, **אָמַר רַבִּי אַבָּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** אדם **שֶׁלָּקַח** [–קנה] **עֲשָׂרָה עוּבָּרִים** של בהמות **בְּמֵעֵי אִמָּן, כּוּלָּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר** – חייבים במעשר בהמה.

מקשה הגמרא: **וְהָא אֲנַן תְּנַן** – והרי אנו שנינו במשנה, **הַלָּקוּחַ אוֹ שֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה פָּטוּר מִן מַעֲשַׂר בְּהֵמָה,** וזהו שלא כדברי רבי יוחנן. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, רַבִּי יוֹחָנָן חֲזָאי בְּחִילְמָא** – הלילה ראיתי את רבי יוחנן בחלום, וזה סימן **דְּמִילְתָא מְעַלְיָא אֲמִינָא** – שהטעם שאבאר היום בשיטתו הוא טעם מעולה וטוב, וכך הוא טעמו של רבי יוחנן, **אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק שנדרש למעשר בהמה **'כֵּן תַּעֲשֶׂה',** ומשמעו **שֶׁבְּשָׁעַת עֲשִׂיָּיה מְיֻעָט הַכָּתוּב** – בשעה שהם ראויים להתעשר, אמרה התורה שלא יהיו קנויים מאחרים, אבל אם קנאם כשהם עדיין במעי אמם, אין זו שעת עשייה, ולא התמעטו, וכשיולדו אצלו יתחייב להפריש מהם מעשר בהמה.

מקשה הגמרא על ביאורו של רבי אלעזר: **אִיתֵיבֵיהּ רַבִּי שְׁמָעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים לְרַבִּי אֶלְעָזָר,** שנינו בברייתא, **הַלָּקוּחַ** – דין זה, שבהמה קנויה פטורה ממעשר בהמה, **חַל עַל 'מְחוּסַּר זְמַן'** – אפילו על בהמה שנקנתה בשבעת ימי חייה הראשונים, שאינה ראויה עדיין להקרבה. ומוכח מברייתא זו שאפילו בהמה שנקנתה בזמן שאינה ראויה להתעשר ואי אפשר להקריבה, מכל מקום פטורה היא ממעשר מחמת שהיא לקוחה בידו ולא נולדה ברשותו, ואף ש'בשעת עשייה', והיינו כשהגיעה לגיל שבעה ימים שהיא ראויה בו להקרבה, כבר היתה אצלו, וזהו שלא כדברי רבי אלעזר האומר שדין לקוח נקבע לפי זמן עשייה, ומחמת כן הוא מחייב במעשר את הקונה עובר בהמה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבי אלעזר לרבי שמעון בן אליקים, **זוֹ אֵינָהּ מִשְׁנָה** – ברייתא זו לא נשנתה מעולם בבית המדרש, כי משובשת היא, וממילא אין להקשות ממנה. והוסיף ואמר לו, **וְאַף אִם תִּמְצָא לוֹמַר מִשְׁנָה** – וגם אם תרצה לומר שהיא נשנתה ואינה משובשת, גם כן אין זו קושיא, כיון שכשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הִיא, מְשׁוּם** [–בשם] **רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר** (לעיל כא:)**, מְחוּסַּר זְמַן** – בהמה שלא מלאו לה שבעה ימים, אף שאינה ראויה עדיין להקרבה, **נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, וַהֲרֵי הוּא כַּבְּכוֹר** – ובדבר זה דינה כדין בכור בהמה, **מָה בְּכוֹר קָדוֹשׁ לְפָנֵי זְמַנּוֹ** – כשם שבכור חלה עליו קדושה מיד בצאתו מרחם אמו, אף שעדיין לא הגיע הזמן הראוי להקרבתו, **וְקָרֵב** רק **לְאַחַר זְמַנּוֹ** – וכשימלאו לו שבעה ימים יהיה ראוי להקרבה, כך במעשר

המשך בעמוד 93

רש"י

בניך אינו בלקוח — דלא שייכא בהו לקיחה ומתנה, אלא אצלו נולדו. ופריך: **והא בכור כתיב** — ואת ילפת מינה מעשר! ועוד, בבור קדוש בלקוח ומתנה, שהרי משעה שנולד קדוש! **אמר קרא תעשה** — "בן תעשה לשורך". והא ודאי לא מצית מוקמת בבכור, דהא מרחם קדוש, ולא בעי עשייה שיקדישנה האיש. **לחטאת ולאשם** — דלא לייתינהו מלקוח ומתנה.

דומיא דבניך — דמשתעי בבכור אדם, מה בכור אינו בא על חטא בו'. בכור — אינו נדר ונדבה, אלא חובה. **ואימא לעולת ראייה** — שהיא חובה, ולא על חטא. **בכור אין זמן קבוע לקדושתו** — אלא כשנולד קדוש. **בשעת עשיה** — בשעה שהן ראויין להתעשר, מיעט הכתוב שלא יהו לוקחין. ובמעי אמן לאו שעת עשייה היא. **רבי יוחנן חזאי בחילמא כו'** — הלילה נראה לי רבי יוחנן בחלום, והואיל ונראה לי — יודע אני בי שאומר היום דבר טעם. **חל על מחוסר זמן** — שאם לקחו קודם שבעת ימים ללידתו — שוב אינו נכנס לדיר להתעשר, וכל שכן אם לקחו גדול. והא מחוסר זמן, דלא שעת עשייה היא, וחייל עליה דין לקוח! **ואם תימצי לומר משנה ודאי רבי שמעון היא** — דלדידיה מחוסר זמן שעת עשייה הוא, ומשום הכי לקוח חל עליו. ומידהו, במעי אמו מודה דאין לקוח חל עליו. וחזר ולקחו ממנה — ואם יש לו תשעה והוא — חייבין במעשר. ואם יצא אחד מן הכשירין בעשירי — הרי טוב, ואם יצא האתנן בעשירי — יאבל במומו לבעלים. **אישתמיטתיה** — להאי מקשה, הא דאמר רבי אסי בו'. והכא נמי, כגון שנתנו במעי אמו.

ותיעשריה

"תַּעֲשֶׂה" - בְּשָׁעַת עֲשִׂיָּיה מִיעֵט הַכָּתוּב. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: רַבִּי יוֹחָנָן חָזַאי בְּחֵילְמָא - מִילְּתָא מְעַלְיָא אָמְינָא; אָמַר קְרָא הַלָּקוֹחַ חָל עַל מְחוּסַּר זְמָן! אֲמַר לֵיהּ: זוֹ אֵינָהּ מִשְׁנָה, וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר מִשְׁנָה - רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הִיא מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: מְחוּסַּר זְמָן נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, וַהֲרֵי הוּא בְּבְכוֹר, מַה בְּכוֹר - קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ, אַף מְחוּסַּר זְמָן - קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ. תְּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב: אֵיזֶהוּ אֶתְנָן שֶׁנִּכְנַס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר - כָּל שֶׁנָּתְנוּ לָהּ וְחָזַר וּלְקָחוֹ הֵימֶנָּה. וְהָא אִיפְּסֵיל לֵיהּ בְּלוֹקֵחַ! אִישְׁתְּמִיטַתֵּיהּ הָא דַּאֲמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָקַח עֲשָׂרָה עוֹפְרִין בְּמַעֲי אִמָּן - פּוֹלֵט נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר.

ותיעשרה

מַה בָּנֶיךָ - אֵין בְּלָקוֹחַ וּבְמַתָּנָה, אַף צֹאנְךָ וּבְקָרֶךָ - אֵינוֹ בְּלָקוֹחַ וּבְמַתָּנָה. - וְהַאי בְּבְכוֹר כְּתִיב! - אָמַר קְרָא: "כֵּן תַּעֲשֶׂה", אִם אֵינוֹ עָנִין לְבְכוֹר דְּלָא אִיתֵּיהּ בַּעֲשִׂיָּיה, דְּבָרְחֶם קָדוֹשׁ - תְּנֵהוּ עָנִין לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. - וְאֵימָא: תְּנֵהוּ עָנִין לְחַטָּאת וְלְאָשָׁם! - דּוּמְיָא דְּבָנֶיךָ, מַה בָּנֶיךָ - שֶׁאֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא, אַף צֹאנְךָ וּבְקָרֶךָ - שֶׁאֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא. - וְאֵימָא: תְּנֵהוּ עָנִין לְעוֹלַת רְאִיָּיה! - דּוּמְיָא דְּבְכוֹר, מַה בְּכוֹר - שֶׁאֵין קָבוּעַ לוֹ זְמָן, אַף שׁוֹרְךָ וְצֹאנְךָ - שֶׁאֵין קָבוּעַ לוֹ זְמָן. - אִי מַה בְּכוֹר - אֵינוֹ בְּלָקוֹחַ כְּלָל, אַף שׁוֹרְךָ וְצֹאנְךָ - אֵינוֹ בְּלָקוֹחַ כְּלָל! אַלָּמָּה אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָקַח עֲשָׂרָה עוֹפְרִין בְּמַעֲי אִמָּן - פּוֹלֵט נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. וְהָא אֲנַן תְּנַן: הַלּוֹקֵחַ אוֹ שֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה - פָּטוּר מִן מַעֲשַׂר בְּהֵמָה! אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: רַבִּי יוֹחָנָן חָזַאי בְּחֵילְמָא - מִילְּתָא מְעַלְיָא אָמְינָא; אָמַר קְרָא הַלָּקוֹחַ חָל עַל מְחוּסַּר זְמָן! אֲמַר לֵיהּ: זוֹ אֵינָהּ מִשְׁנָה, וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר מִשְׁנָה - רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הִיא מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: מְחוּסַּר זְמָן נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, וַהֲרֵי הוּא בְּבְכוֹר, מַה בְּכוֹר - קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ, אַף מְחוּסַּר זְמָן - קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ. תְּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב: אֵיזֶהוּ אֶתְנָן שֶׁנִּכְנַס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר - כָּל שֶׁנָּתְנוּ לָהּ וְחָזַר וּלְקָחוֹ הֵימֶנָּה. וְהָא אִיפְּסֵיל לֵיהּ בְּלוֹקֵחַ! אִישְׁתְּמִיטַתֵּיהּ הָא דַּאֲמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָקַח עֲשָׂרָה עוֹפְרִין בְּמַעֲי אִמָּן - פּוֹלֵט נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר.

ותיעשרה

תוספות

כאידך דשמואל, דאמר: נהרא מכיפיה מבריך. דמסייעתא ליה ברייתא דאמר "יובל" שמו, ואפילו פליגי רבנן עליה וסברי ד"פרת" שמו, מכל מקום מסייעין ליה מהא דקאמר רבי מאיר דמימיו פרין ורבין, דלא פליגי עליה בסברא זו דנהרא מכיפיה מיברך. ויכולין לסבור ששמו "פרת" מהאי טעמא גופיה. אבל לא שייך לאמר "למה נקרא שמו פרת" כי אם לרבי מאיר, לפי שיש לו שם אחר לרבי מאיר. ו"יובל" משמע לרבנן כמו "יבלי מים" (ישעיה ל). ובבראשית רבה נמי דריש כרבי מאיר, דקאמר: "חדקל" — שמימיו חדים וקלים, "פישון" — שמגדל פשתן, "פרת" — שמימיו פרין ורבין, ובלא נשמים נהרות ומעיינות מתגברין, כדאמרינן בראש השנה (יא,ב) (באחד) באייר שמזל כימה עולה ביום ומעיינות מתגברין. ובמרחשון הן מתמעטין מפני מניעת גשמים שלא המטיר כל הקיץ, ובדאמרינן בפסחים בפרק "מי שהיה טמא" (צד,ב): תשרי מרחשון וכסליו — חמה מהלכת באויר כדי לייבש את הנהרות. ובסוף "סדר תעניות" (תענית כה,ב) נמי אמרינן: שאין לך טפח שיורד שאין עולה טפחיים כנגדו מלמטה. וכמו שהקרקע מלחלחת כפליים מלמטה בשעה שהגשמים יורדים — כמו כן לענין ריבוי הנהרות, מתרבים המים ומתגדלים מלמטה כשהמטר יורד מלמעלה. ואמרינן התם נמי: דאמר תהומא עילאה לתהומא תתאה "אבע מינך". ואם תאמר: אם כן, מנלן דהא דרב פליגא עליה, דאמר: מטרא במערבא כו'? דלמא היינו משום שאז מתברך המקוה, כדפרישית! ויש לומר: משום דאם איתא דסבירא דאורחא דמילתא דמבריך מכיפיה — אם כן גם כל הנהרות נמי לפעמים מבריך, ומאי סהדא דנהר פרת? אין זה עדות! והקשה רבינו תם: לשמואל דאמר: אין המים מטהרין בזוחלין אלא [פרת] ביומי תשרי בלבד, ולרב ולאבוה דשמואל — קשיא להו הא דתנן במסכת פרה (פרק ח משנה י) ומייתי בסנהדרין ריש פרק קמא (ה,ב): מי קרמיון ומי פיגה פסולין למי חטאת מפני שהן [כר'] מי תערובת. הא לאו הכי — בשרים, ולא פסלינן להו שמא רבו הנוטפין על הזוחלין והוו להו גשמים רובא! ויש לומר: דאינהו סברי דהני ארבעה נהרות מדליין, דארץ ישראל גבוהה מכל הארצות ואין נשארין שם מי גשמים. ועוד הקשה: לרב ולאבוה דשמואל, ולשמואל, דאמרי: אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד — במה מטהרין מצורעים, ובמה מקדשין מי חטאת בערב פסח? דאמרינן בפסחים (צ,א) דיש טבילה לזב בערב פסח, והזאה היאך היה על האנשים שעשו פסח שני ועל כל טמאים של מתי מדבר, מישאל ואלצפן? והלא היו רחוקים מפרת! ומיהו, לפי מה שפירש רבינו תם בתשובה, דאפילו בזוחלין מהני — לא קשה מטבילת זבין ומצורעים בערב פסח. אבל מקדוש מי חטאת קשה, דפסולים למי חטאת, וממישאל ואלצפן! ותירץ: דשמא נהרות וציגורייתא דמדליין — אין גשמים מתערבין בהן, שהמימי גשמים מתערבין ויורדין בתוך הנהרות הנמוכים ונשטפים והולכים לים, ואין מתערבין במקואות גבוהים, וגם לא במים המכונסים, וכגון בנהרות היוצאים ממערות, ואין מי הגשמים מתערבין ומכונסין שם. תדע, הא דתנן במסכת פרה (פרק ח משנה יא): בארי אחאב ומערת פמייס — כשרים. וכל שכן נהרות ומעיינות, כדקתני בסיפא: בארי שנפל לתוכה חרסית או אדמה — ימתין עד שיצהיל, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אינו צריך להמתין. אבל בארי אחאב ומערת פמייס איצטריכא למיתני דכשרים, לפי שירדין יורד ממערת פמייס. וירדן פסול מפני שיש בו [מי] תערובת, קא משמע לן דמערת פמייס אינו מי תערובת, אבל נהרות כשרות לדברי הכל. ועוד פירש רבינו תם: דאיכא למימר מן הדין קמא קמא בטל, אפילו לדברי רב ואבוה דשמואל. אלא דמחמרי מפני מראית העין משום גשמים. ולפי פירוש אחרון לא קשיא כל הנך דבימי משה, דאכתי לא גזור. ונראה שהם בטלות ברוב, שהרי כל הנהרות מחוברין לים הגדול ביותר מעירוב מקוואות. ותחלת הנהרות אינם קטפרס, שזה דרך חיותן, ולא קטפרס מחברן אלא חיותן מחברן. כל זה פירש רבינו תם בתשובה. ואותו טעם דקמא קמא בטיל לא יתכן לפי מה שפירשתי לעיל בפרק "הלוקח בהמה" (כב,א דיבור המתחיל "יתיב") דכל איסור הבטל — חוזר וניעור כשחוזר ורבה עד כדי שיש בו שיעור לאסור. ומיהו, יתכן אותו טעם דמחוברים לים הגדול, דאמרינן בריש מכות (ד,א) דהטובל שם לא עלתה לו טבילה, התם איתנהו בעיניהו אבל הכא אין הנוטפים ניכרים וידועים בלא תערובת כלל. **ומה** בנך אינו בלקוח ומתנה כו' — ואם תאמר: אין דנין אפשר משאי אפשר, כדאמר רבי עקיבא במנחות פרק "התודה" (פב,א)! ויש לומר: דהתם הוא דבבנין אב יליף פסח דורות מפסח מצרים, אבל הכא היקשא הוא, ומודה רבי עקיבא, דאמרינן בפרק "בנות כותים" (נדה לז,ב): על כרחך היקשן הכתוב. ואם תאמר: והא בההיא דתודה נמי מסקינן טעמא דרבי אליעזר מ"ועבדת" — שיהא עבודות של חדש שוות ביה. ומוכח התם דהיינו היקש, ואפילו הכי פליג עליה רבי אליעזר ולא קבלה מיניה! ואין לומר משום דלית ליה לרבי עקיבא ההיא היקשא, דהא בפסחים בפרק "מי שהיה טמא" (צו,א) מקשינן ליה אהדדי לכמה דברים מהכא פסח מצרים לפסח דורות! ויש לומר: דבינן דצריכא היקישא לשאר דברים — לא שייך למימר התם "על כרחן היקשן הכתוב", לענין אפשר משאי אפשר. ואם תאמר: לרבי אחדבי בר אמי, דאמר בפרק "בנות כותים" (לז,ב): רבי אליעזר היא דאמר דנין אפשר משאי אפשר, ולית ליה שינויא דעל כרחין היקשן, ומה יתרץ כאן? ויש לומר: הא דנעמידנה נמי כרבי אליעזר. אי נמי: איצטריכא ליה היקשא דנדה לשאר דברים, ומשום הכי לא מוקי לה כרבי עקיבא. ומיהו, קשה מההיא דאין משלשין במכות (בסוף) (ה,א) דילפי לה מכות ממיתה, והיינו אפשר משאי אפשר, וגזרה שוה דהתם צריכה לכמה דברים. **אמר** קרא כן תעשה אם אינו ענין לבכור — תימה: דבריש "עד כמה" לעיל (כב,ב) דרשינן לענין בכור, כדאמר אמר קרא "כן תעשה" — הוסיף לך הכתוב עשייה אחרת בשורך! ויש לומר: הא דדרשינן ליה בבכור — משום דכתיב בבכור, אבל מאחר דאפקיה רחמנא בלשון עשייה — דרשינן ליה למעשר, משום דבבכור לא שייך קדושת עשייה (קדושה). **לקח** עשרה עוברין במעי אמן כו' — לאו דוקא, דהוא הדין נולדו, כיון דהוי מחוסר זמן. אי נמי: נקט במעי אמן — ואפילו לרבי שמעון בן יהודה דאמר: מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר.

זונה

תוספות

זונה ישראלית אתננה מותר וכהן הבא עליה כו' — ואם תאמר: והא אמר רבא בפרק "מרובה" (בבא קמא ע,ב) דאתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו. ובתמורה תניא [רבי] (ר"ל) אומר: אין אתנן אלא הבא לו בעבירה, אבל אתנן אשתו נדה כו'! יש לומר: דלא מיירי בדקיימא ליה באיסור ערוה, דדוקא מיירי בדתפסי בהדי קדושין, כדמפרש טעמא דלכך אתננה מותר. והא דכהן הבא עליה לוקה — בגיורת ומשוחררת שהיא זונה, או שנעשית זונה מאדם אחר שהיתה עליו באיסור כרת, כיון שבא עליה עשאה זונה. או כמאן דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה. והא דמשמע דלא משתכח בזונה ישראלית דתיעשרה איהי — הוה מצי לאשכוחי באיסור ערוה. אלא אתא לאשמועינן דזונה ישראלית אתננה מותר. [ואם תאמר]: לרבא דאמר בפרק בתרא דתמורה (כט,ב) דאחת זונה גויה ואחת זונה ישראלית אתננה אסור, תיקשי ברייתא! ויש לומר: דלא מתנייא בי רבי חייא ורבי אושעיא. אי נמי: הוה מצי למימר דשפיר משכחת לה דתיעשרה איהי, אלא אשמועינן לקוח במעי אמו כרבי יוחנן. ומיהו, חידוש זה נמי שמעינן — בשתיעשרה איהי כשנותן לה במעי אמו, ולא מיפטר משום לקוח ושניתן במתנת. **מה** ערויות דלא תפסי בהו קדושין כו' — תימה: כיון דילפינן מערויות — הוה ליה למעוטי זונה גויה. דבענין דומיא דערויות, דלא תפסי בה קדושין לדידיה ותפסו לאחריני, לאפוקי זונה גויה דלא תפסי בה לא לדידיה ולא לאחריני. כדאמר פרק "החולץ" (יבמות מה,א) למאן דאמר גיו ועבד הבא על בת ישראל הולד &כשר, משום דלא הוי דומיא דעריות מהאי טעמא. ורבא גופיה דמחייב בזונה גויה בפרק בתרא דתמורה (כט,ב), קסבר בפרק "החולץ" (יבמות מה,ב) הולד כשר? ויש לומר: דגבי זונה גויה, כיון דלא תפסי בה קדושי כלל — כל שכן דגורם עליה שם זנות. אבל לענין ממזרות — אין לולד להיות ממזר, כיון דאינה ראויה לאדם אחר יותר מזה. **דהא** איתיה בשותפות — כדכתיב: "ובכורות בקרכם וצאנכם". ברייש מכילתין פירשתי למה לי האי קרא, דתיפוק ליה מדאיצטריך למעוטי שותפות גוי.

[ומכאן שייך לעמוד הבא] **ואזדא** רבי יוחנן לטעמיה כו' — ואף על גב דהכא פליג רבי אלעזר עליה דרבי יוחנן. ולעיל בסוף "יש בכור" (כב,ב) משמע דמודה בהדיה דלקוחות הן, ומשני: מאי אין חוזרין — לבטלה, הא מצריכין הכא תרי מילי דרבי יוחנן. אי נמי, לעיל איצטריך לשנויי דלא תקשי מיניה עליה דרבי יוחנן. **לברור** חד מינייהו להדי כלב כו' — ואם תאמר: מה יועיל? הא אין ידוע איזהו אותו שכנגד הכלבו וכי תימא: לפי ששוה לכלב. הא דאמר אי דשוו כולהו להדדי — הכי, נמי, ואז היאך יכול לברר אותו שכנגד הכלב להתיר האחרים? ויש לומר, שכך סברת התלמוד: כיון שיש ברירה — שיש לדבר להיות תלוי בדעתו, דמסתמא כך דעתו מתחלה דאותו שיברור הוא כנגד הכלב.

חוץ

- **אוֹמֵר: זֶה חֶלְקוֹ הַמְּגִיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ חֶלְקוֹ תִּשְׁעָה כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה, וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה - אֵין אוֹמְרִים: זֶה חֶלְקוֹ הַמְּגִיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ.**

ואזדא

ותיעשרה איהי — כיון דבמעי אמו נתנו לה — לא מיפסיל משום נתן במתנה, ויאבד במומו אם יצא האתנן בעשירי, ולמה לי חזר ולקחו **הא קא משמע לן** — דאף בריייתא, דהאי אתנן דלא בר עשורי — דזונה גויה היא דמיקרי אתנן. אבל אי הוה זונה ישראלית — לא מיקרי אתנן, ואפילו למוזבח שרי. **בעריות כתיב** — "מכל התועבות האלה", ובאתנן כתיב: "כי תועבת ה'" וגו'. **מה ערויות לא תפסי בהו קדושי** — דחייבי כריתות נינהו, והכל מודים שאין קדושין תופסין בחייבי כריתות, דאין ממזר אלא מחייבי כריתות במסכת יבמות (מט,א). **לאו דזעו הוא** — דהוולד הולך אחר הגויה בפרק שני דיבמות (כג,א): בנך הבא מישראלית קרוי "בנך", ואין (בן) בנך הבא מן הגויה קרוי "בנך" אלא בנה. **משנה האחין שהן שותפין כשהן חייבין בקלבון** — כדמפרש לקמן, שחלקו בנכסי אביהן ואחר כך נשתתפו. ואם שוקלין הסלע שלם, [דהיינו] שני חצאי שקלים ביחד — (יהו כולן) חייבין לתת כל אחד ואחד מעה קטנה לקלבון. דהא שני ממונות הן, והרי הן כשאר בני אדם, שהשוקל שקלו נותן עמו קלבון, דהוא קלבון להכרע. ויש אומרים — לחילוף, שאין שני חצאי סלע יוצאין בסלע בלא חילוף מועט. והואיל ורוב בני אדם נותנין כל אחד מחצית הסלע וקלבונו עמו, כי מצטרפי נמי שנים ויהבי סלע שלם — יהבי נמי קלבון שני. והני אחין שחלקו וחזרו ונשתתפו דהכא — הן כשאר שותפין דעלמא, וחייבין בקלבון שני. **פטורין ממעשר בהמה** — כל ימי שותפותן לעולם, כדקתני בברייתא בגמרא: "יהיה לך" — ולא של שותפות. **ובשחייבין במעשר בהמה** — כגון שלא חלקו, ועדיין תפיסת בית ירושת אביהן קיימת. דלא הוו כשותפות, כדאמר בגמרא: יכול אפילו קנו בתפיסת הבית תלמוד לומר: "יהיה" — אלמא כאביהן דמו. **פטורין מן הקלבון** — שני, אם נותנין בין שניהם סלע שלם. דבמקום אביהן קיימי נכסי, ואילו הוה יהיב אבוהון סלע על שני בניו — לא היה נותן קלבון לחילוף. שכן דרך לעולם, שהמחוייב שני חצאי שקלים נותן שקל שלם, ולא הוי כשני אנשים המצרפין שני חצאי סלעיהם לסלע שלם. **קנו בתפיסת הבית חייבין** — במעשר בהמה, כדאמרינן בגמרא. והאי "קנו" — לא לקחו במעות, אלא קנו — שנפלה להם בהמה מאביהם. **חלקו וחזרו ונשתתפו** — הוו כשותפין דעלמא, ופטורין ממעשר בהמה, וחייבין בקלבון. **גמרא** יהיה לך — (הזכרים) אשר יהיה לך (הזכרים). **ולא של שותפות** — דמשמע: יהיה — מכל מקום. **ובכורות בקרכם** — לשון רבים, משמע לשנים הוא אומר "בקרכם". **בזה ובזה** — בקלבון ובמעשר. **שחלקו בכספים** — וחזרו ונשתתפו, ולא חלקו בבהמה. דגבי קלבון הוו כשאר שותפים, וגבי בהמה הוי תפיסת הבית. **חלקו בבהמה ולא חלקו בכספים** — דקולא הוא, דפטורין מזה ומזה, איצטריך ליה לאשמועינן. סלקא דעתך אמינא: כיון דחלקו בבהמה — ניזיל לחומרא, ונימא: גלו אדעתיידהו דלמיפלג בנכסים נמי קיימי, ולא שנו — דהויא שותפות להיפטר ממעשר בהמה כי חזרו ונשתתפו, אלא שחלקו בשומא. **גדיים כנגד תיישים ותיישים כנגד גדיים** — לפי שוויין. דהתם ליכא למימר זה חלקו המגיע ממיתת אביהם, דוודאי בשעת מיתה זכה זה בחצי הגדיים ובחצי התיישים, וזה בחצי הגדיים והתיישים. הלכך, השתא קנין הוא, שזה קונה מזה. והולדות שישנם בשעת חלוקה — פטורין ממעשר בהמה משום לקוח, ואותן העתידים לבא — פטורין משום שותפות. **אבל חלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד תיישים** — אמרינן ברירה, וזה חלק המגיע לכל אחד ממיתת אביו, ועדיין ירושה היא, ושם ירושה עליהן. וכי חזרו ונשתתפו — הדרא לה תפיסת הבית כמרישא, ולא שותפות הוא. הילכך ולדות שישנן בשעת חלוקה — אינן פטורין משום לקוח, ולא העתידין לבא פטורין משום שותפות. **אפילו חלקו כו'** — אין ברירה, והוי מרישא לקוחות והדר שותפין. **רבי אלעזר ורבי יוחנן** — בפלוגתא דרב ענן ורב נחמן פליגי. **תשעה** — גדולים כנגד עשרה פחותים, דהיינו שומא, וליכא למימר ברירה.

מקשה הגמרא: כיון שהעמדנו את הברייתא באופן שנתן לזונה עובר במעי אמו, מדוע נקטה הברייתא אופן שהבועל חזר וקנה ממנה את הבהמה, ומשמע שרק מחמת כן חייבת במעשר, והרי יכלה הברייתא לנקוט אופן שנשארה הבהמה ברשות הזונה, **וְתִיעָשָׂרָה אִיהִי** – והיא תתחייב במעשר בהמה, שהרי כיון שקיבלתו בעודו עובר, אין בו פטור של ניתן במתנה. מתרצת הגמרא: הברייתא עוסקת **בְּזוֹנָה נָכְרִית,** שאין עליה חיוב מעשר בהמה.

מקשה הגמרא: מדוע באמת עוסקת הברייתא בזונה נכרית, ומחמת כן הוצרכה לומר דין זה באופן שחזר וקנה ממנה את הבהמה, **וְלוֹקְמַהּ** – היה לברייתא להעמיד דין זה **בְּזוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית, וְתִיעָשָׂרָה אִיהִי** – והיא תתחייב במעשר של בהמה זו, שאין במעשר פסול של 'אתנן', ואין בזה פטור של 'לקוח', כיון שקיבלתו בעודו עובר. מתרצת הגמרא: **קָא מַשְׁמַע לָן** – באה הברייתא להשמיענו, שרק באתנן שניתן לגויה הוצרכנו לומר שהטעם שהוא מתעשר הוא מחמת שלגבי מעשר לא פסלה התורה את האתנן, אבל למזבח הוא פסול, אולם אתנן **דְּזוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית, לֹא הָוֵי אֶתְנָן** כלל, ומותר אפילו להקרבה על גבי מזבח.

מוסיפה הגמרא: וביאור זה בברייתא הוא **כְּדַאֲבַיי, דְּאָמַר אֲבַיי, זוֹנָה נָכְרִית, אֶתְנָנָהּ אָסוּר** להקרבה, **וְכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם 'לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ'** (ויקרא כא טו), שזה הלאו שאוסר על הכהנים לשאת זונה, אבל **זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית, אֶתְנָנָהּ מוּתָּר** להקרבה, **וְכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ לוֹקֶה מִשּׁוּם 'לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ'.**

ומבאר אביי את טעם החילוק שביניהם: **זוֹנָה נָכְרִית אֶתְנָנָהּ אָסוּר,** כיון **דְּגָמַר** – יש ללמוד את דין אתנן בגזירה שוה של **'תּוֹעֵבָה תּוֹעֵבָה' מַעֲרִיּוֹת,** שבשני המקומות נאמרה לשון זו, באתנן נאמר (דברים כג יט) 'לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וגו' כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם', ובעריות נאמר (ויקרא יח כט) 'כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה', ויש ללמוד, **מָה** – כשם שלגבי **עֲרָיוֹת,** מדובר בנשים **דְּלָא הָפְסֵי בְּהוּ קִדּוּשֵׁי** – שאין קידושים תופסים בהן, **אַף** אתנן **זוֹנָה,** שנאמר עליו לשון 'תועבה', הוא רק **בְּהַהוּא** – באתנן של אשה כזו **דְּלָא הָפְסֵי בָּהּ קִדּוּשֵׁי,** והיינו בגויה, אבל זונה ישראלית שתופסים בה קידושין אתננה מותר להקרבה. **וְהָטַעַם לְכָךְ שֶׁכֹּהֵן הַבָּא עָלֶיהָ** [–על זונה גויה] **אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם 'לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ',** כיון **דְּלָא יְחַלֵּל 'זַרְעוֹ' אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי** – והבן הנולד מגויה, **לָאו זַרְעֵיהּ הוּא** – אינו נחשב זרעו, כי הוא מתייחס אחרי אמו הגויה ונחשב זרעה שלה, ונמצא שהכהן לא חילל את זרעו, אבל זונה ישראלית שהבן הנולד ממנה נחשב 'זרעו', כהן הבועל אותה חילל את זרעו ולוקה.

משנה

במשנתנו יבואר ששותפים פטורים מהפרשת מעשר בהמה, ומתוך כך דנה המשנה באחים שירשו את נכסי אביהם, מתי שותפותם פוטרת ממעשר בהמה, ומתי אינה פוטרת. והמשנה מביאה נידון דומה לגבי הדין ששנינו במסכת שקלים (פ"א מ"ז) שהנותן מחצית השקל צריך להוסיף מטבע קטנה ל'קלבון', דהיינו תוספת קטנה על מחצית השקל, וכששני בני אדם נותנים יחד שקל שלם, יש אופנים שצריכים להוסיף רק קלבון אחד ויש שצריכים להוסיף שני קלבונות, ואף בזה מבררת המשנה את דין היורשים, מתי הם חייבים בקלבון ומתי אינם חייבים בו.

הָאַחִין וְהַשּׁוּתָּפִין – אחים שירשו את אביהם, והם שותפים בנכסיו, דינם תלוי, באופן **שֶׁחַיָּבִין בַּקָּלְבּוֹן** – שאילו יתנו יחד מחצית השקל יתחייב כל אחד מהם להוסיף מטבע קטנה, הרי זה סימן שהם נחשבים בסתם שותפים, שחייבום חכמים בשני קלבונות, וכיון שכך הרי הם **פְּטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה** מכל הולדות שיוולדו להם בשותפות. ולהלן תבאר המשנה באיזה אופן מדובר. אבל באופן **שֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה,** והיינו כשאין להם דין של שותפים, ואופן זה יבואר גם כן בסמוך, אם שניהם נותנים יחד שקל שלם למחצית השקל, **פְּטוּרִין מִן הַקָּלְבּוֹן** – אינם חייבים לתת קלבון נוסף, אלא דינם כדין אב שנותן מחצית השקל עבור שני בניו יחד, שאינו חייב להוסיף מטבע שני לקלבון.

המשנה מפרשת את האופנים שעליהם שנינו ברישא את החילוק בדינים: האופן שעליו אמרה המשנה ש'חייבים במעשר ופטורים מן הקלבון', היינו כשקָנוּ **מִתְּפִיסַת הַבַּיִת** – שנפלו להם בהמות בירושה, ועדיין לא חלקו בהם, שאינם נחשבים כשותפים אלא הנכסים נחשבים כשייכים לרשות אביהם, ולכן הם **חַיָּבִין** במעשר בהמה, כמו שאביהם היה חייב בכך, ופטורים מתוספת קלבון, כי הנכסים נחשבים כאילו הם עדיין ברשות אביהם, ואילו אביהם היה נותן מחצית השקל על שני בניו, אינו חייב להוסיף קלבון שני. **וְאִם לָאוּ** – אם חלקו בנכסים, ולא חזרו והשתתפו בהם, **פְּטוּרִין** ממעשר בהמה באותם בהמות עצמם שחלקו בהם, כיון שהם נחשבים כ'לקוחות', שכל אחד נחשב כמי שקנה את חלקו מאחיו.

ממשיכה המשנה ומבארת את האופן של הדין השני: אבל אם **חָלְקוּ** האחים בירושת אביהם, ואחר כך **חָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ,** באופן זה דינם כשותפים גמורים, ועל אופן זה אמרו שהם **חַיָּבִין בַּקָּלְבּוֹן** שני, **וּפְטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה** מכל הולדות שיוולדו להם בשותפות.

גמרא

שנינו במשנה: 'האחין והשותפין כו' קנו מתפוסת הבית חייבים [במעשר בהמה], חלקו וחזרו ונשתתפו וכו' פטורין ממעשר בהמה'.

הגמרא מביאה מהיכן למדו את החילוק בין יורשים לשותפים לגבי מעשר בהמה: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפסוק (שמות יג יב) בענין בכור, 'וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַה'', ומלשון 'יִהְיֶה לָךְ' משמע שהחיוב הוא על בהמה שהיא שייכת רק לך, **וְלֹא** על בהמה **שֶׁל שׁוּתָּפוּת.** ממשיכה הברייתא ודורשת: **יָכוֹל** היית לומר שיהיו פטורים **אֲפִילּוּ קָנוּ בִּתְפִיסַת הַבַּיִת** – שירשו בהמות מאביהם ועדיין לא חלקו ביניהם, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בלשון 'יִהְיֶה', שהחיוב חל על בהמה שזכו בה בכל אופן, והיינו אף ביורשים.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לדרוש מפסוק זה ששותפים פטורים ממעשר בהמה, **וְהרי הַאי** – פסוק זה, **בִּבְכוֹר בָּתִיב** – נאמר לגבי בכור, ולא לגבי מעשר בהמה. מתרצת הגמרא: **אִם אֵינוֹ עָנִין לִבְכוֹר** – אם לא ניתן לדרוש את פטור השותפים לגבי בכור, **דְּהָא אִיתֵיהּ בְּשׁוּתָּפוּת** – שהרי דיני בכורה חלים גם על בהמת שותפים, **דִּכְתִיב** (דברים יב ו) **'וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם'** בלשון רבים, ומשמע שהבהמות שייכות לכמה אנשים, אם כן ודאי שהכתוב 'יהיה לך' שממעט שותפים לא נאמר לגבי בכור, **תְּנֵהוּ עָנִין** – דרוש את הפסוק **לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה,** ולמד ממנו ששותפים פטורים ממעשר בהמה.

שנינו במשנה: 'האחין והשותפין שחייבין בקלבון פטורין ממעשר בהמה, חייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון'. הגמרא מבארת שאין זה כלל מוחלט, אלא פעמים שדינם שוה לחיוב או לפטור: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה,** דיני היורשים חלוקים לכמה אופנים, **פְּעָמִים**

המשך בעמוד 210

הגמרא מביאה נידון נוסף שמצאנו בו שלדעת רבי יוחנן אין בריירה: **וְאָזְדָא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ** – ודבר זה שאמר רבי יוחנן, לשיטתו אמרו, **דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָאוֹמֵן שֶׁחָלְקוּ** בירושת אביהם, אין אומרים שהחלוקה מבררת שכל אחד קיבל את החלק שהיה ראוי לו מתחילה, אלא 'אין בריירה', ויתכן שכל אחד קיבל את חלק חבירו, וממילא בשחלקו בנכסים כלקוחות הֵן נחשבים, ובאילו כל אחד מהם קנה מאחיו את החלק שהגיע לידו בתמורה לחלק שהגיע ליד אחיו, **וּלפיכך מַחֲזִירִין** את הקרקעות **זֶה לָזֶה בַּיּוֹבֵל,** שכשם שהקרקעות המכורות חוזרות לבעליהן, כך גם חלוקת היורשים בטילה, וחוזרים ומחלקים שוב את הקרקעות ביניהם. הרי שלדעת רבי יוחנן, אין אומרים שהתבררר שכל אחד קיבל את חלקו, אלא אנו אומרים שכל אחד קיבל את חלק אחיו, ולכן חלוקתם נחשבת כאילו הם קונים זה מזה כל אחד את חלקו.

מבארת הגמרא מדוע הוצרך רבי יוחנן להשמיענו דין זה בשני מקומות: **וְצָרִיכִי** – והוצרך רבי יוחנן להשמיענו דין זה בשני המקומות, ולא היינו יכולים ללמוד דין אחד מחבירו, **דְּאִי אִשְׁמְעִינַן הָכָא** – שאילו השמיענו זאת רבי יוחנן רק לגבי מעשר בהמה, שהיורשים שחלקו נחשבים כלקוחות ופטורים ממעשר בהמה, היה מקום לומר **שִׁבְּהָא** – דווקא בדין זה **קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** שאין בריירה, כיון שנאמר (שמות כב כח–כט) 'בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי, כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ', ודרשו לעיל (נו.) מפסוק זה שדיני מעשר בהמה חלים רק על 'שורך וצאנך' שהם **דּוּמְיָא דְּ'בְנֶךָ'** – בדומה לפדיון הבן המוזכר בפסוק, ואם כן יש לומר **מָה 'בְּנֶךָ' בָּכְרוֹר לְךָ** – כשם שבנך החייב בפדיון ברור שהוא נולד ברשותך ואין הדבר צריך בירור, **אַף 'שׁוֹרְךָ וְצֹאנְךָ'** שהוזכרו בכתוב לחיוב מעשר בהמה מדובר **בָּכְרוֹר לְךָ** – בבהמה שברור שהיא נולדה ברשותך, ולא על בהמה שבעת הירושה לא היתה ודאי ברשותך עד שחלקת עם אחיך, ולכן דווקא בנידון זה סובר רבי יוחנן שאין בריירה, **אֲבָל** לגבי חזרת ירושה של **שָׂדֶה** ביובל, יש מקום לומר שיש בריירה, ודינם כיורשים ולא כלקוחות, וממילא אין היורשים צריכים להחזיר את הקרקעות ביובל, כיון שרק **'מֵכֶר' הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לֵיהֵדַר בַּיּוֹבֵל** – רק על שדה שנמכרה אמרה התורה שיש להחזירה ביובל, כאמור בפסוקים (ויקרא כה כה–לד), אבל **יְרוּשָּׁה וּמַתָּנָה, לֹא** – אין צורך להחזירה ביובל, לכן הוצרך רבי יוחנן להשמיענו גם לגבי חזרת ירושת שדה ביובל ש'אין בריירה', וכיון שיתכן שבחלוקה כל אחד לקח את חלק אחיו בירושה, דינה כמכר וחוזרת ביובל.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **וְאִי אַשְׁמְעִינַן שָׂדֶה** – ואילו השמיענו רבי יוחנן דין זה ש'אין בריירה' רק לגבי ירושת שדה, שהיא חוזרת ביובל, היה מקום לומר, שהחיוב להחזיר שדה הוא רק **לְחוּמְרָא** – שפוסקים להחמיר, משום שיש ספק אם החלוקה מבררת שחלק זה הגיע לו בירושה, או שאינה מבררת, ויתכן שחלק זה הגיע לאחיו והוא קנה ממנו, ומפני הספק שמא הוא לקוח אנו מחמירים ואומרים שכל אחד מהיורשים חייב להחזיר את חלקו ביובל, וחולקים מחדש. והיינו סבורים שאף במעשר בהמה יש להחמיר ולומר שמא יש בריירה ואין דינם כלקוחות אלא כיורשים, וחייבים במעשר בהמה, ולכן הוצרך רבי יוחנן להשמיענו שדין זה ש'אין בריירה' הוא בתורת ודאי, ולא בתורת ספק, וממילא אף מקילים מחמתו במעשר בהמה לפטור את היורשים ממעשר.

אִי נַמִי – ביאור נוסף לכך שלא די במה שהשמיע רבי יוחנן לגבי שדה שהיא חוזרת ביובל, **לְכַתְּחִלָּה** – שהיינו סבורים לומר שענין החזרה ביובל אינו משום ש'אין בריירה' ואין החלוקה מבררת מי ירש כל חלק בשדה, אלא אף אם 'יש בריירה' צריכים היורשים להחזיר את הקרקע ביובל לתפוסת הבית, משום שכך אמרה התורה, שביובל תחזור הקרקע לבעלות של מי שהיתה שלו בתחילה, ובאופן של יורשים צריכה הקרקע לחזור לתפוסת הבית, שהיתה שייכת לכל האחים יחד, **אֲבָל הָכָא,** לגבי חיוב מעשר בהמה, שלא שייכת סברא זו, **אִימָּא לֹא** – אולי נאמר שאינו נפטר מחיוב מעשר, לפי שהחלוקה מבררת את החלק שהגיע לו כבר משעת מיתת אביו, ואין דינו כלוקח. ולכן הוצרך רבי יוחנן להשמיענו לגבי מעשר בהמה ש'אין בריירה', ולפיכך הבהמות הקיימות בשעת חלוקה פטורות ממעשר משום פטור 'לקוח', והולדות שנולדו להן אחרי שחזרו ונשתתפו פטורים משום שהם של שותפים. מסיימת הגמרא: **צְרִיכָא** – אכן יש צורך להשמיענו דין זה לגבי שני הדברים, לגבי החזרת קרקעות ביובל ולגבי מעשר בהמה.

הגמרא מקשה על דעת רב ענן ורבי אלעזר הסוברים שיש בריירה: **מֵיתִיבִי,** שנינו במשנה בתמורה (ל.) לגבי איסור הקרבת בהמה שהיא 'מחיר כלב', כלומר שהתקבלה כתמורה לכלב, **וְכֵן הַשּׁוּתָפִין שֶׁחָלְקוּ, אֶחָד נָטַל עֲשָׂרָה** טלאים, **וְאֶחָד נָטַל תִּשְׁעָה** טלאים **וְכֶלֶב, שֶׁכְּנֶגֶד הַכֶּלֶב** – אותם עשרה טלאים שאחד מהם הוא כנגד הכלב, **אֲסוּרִין** להקרבה, כיון שאחד מהם היה חילופו של כלב, וחל עליו איסור מחיר כלב, ולא התברר מי הוא מתוך עשרת הטלאים, ואילו תשעת הטלאים **שֶׁעִם הַכֶּלֶב, מוּתָּרִים** להקרבה. מסיימת הגמרא את קושייתה: **וְאִם אָמְרַתְּ יֵשׁ בְּרִירָה,** ועל ידי החלוקה מתברר למי היה שייך כל חלק מתחילה, אם כן, אותו אחד שלקח עשרה טלאים, **לִיבְרוֹר חַד מִינַּיְיהוּ לְבַהֲדֵי כֶּלֶב, וְלִשְׁקוֹל** – יברור טלה אחד ויקבע שהוא עומד כנגד הכלב, ויקחנו מבין עשרת הטלאים, ויתברר שהוא ה'מחיר כלב', **וְהָנָךְ לִישְׁתְּרוֹ** – והטלאים הנותרים יהיו מותרים להקרבה. ומכך שלא אומרים כן, מוכח שאין בריירה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, אִי דְּשָׁווּ כּוּלְּהוּ לַהֲדֵדֵי הָכִי נַמִּי** – אם היו הטלאים שוים כולם זה לזה, הרי שכל טלה שביד השותף האחד, יש כנגדו ביד השותף השני טלה ששוה כמותו, ונמצא שרק טלה אחד מהעשרה הוא כנגד הכלב, ובאופן זה באמת יטול אחד מהטלאים ויקבע ויברר שהוא ניתן בעד הכלב, ושאר תשעת הטלאים יהיו מותרים למזבח, אולם **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן, במשנה בתמורה, במה מדובר, באופן **דְּלֹא שָׁווּ כּוּלְּהוּ לַהֲדֵדֵי** – שאין כל הטלאים שוים זה לזה, וכגון שתשעה טלאים מתוך העשרה היו יקרים יותר מתשעת הטלאים שעם הכלב, **וְשָׁווּ הַאי כַּלְּבָא חַד וּמַשֶּׁהוּ** – והכלב שוה כטלה העשירי בתוספת ההפרש ששוים תשעת הטלאים שכנגדו יותר מתשעת הטלאים שעמו, **וְהַאי מַשֶּׁהוּ מָשִׁיךְ וְאָתֵי בְּכוּלְּהוּ** – ושווי זה שיש בכלב כנגד ההפרש, מתחלק בין כל תשעת הטלאים שכנגדו, שבכל אחד מהם חל מקצת מאותה תוספת, ונאסרים תשעת הטלאים משום אותו מקצת של התוספת, והטלה העשירי אסור משום שהכלב כנגד כולו.

משנה

המשנה מבארת מי הן הבהמות שפטורות ממעשר בהמה: **הַכֹּל** – כל סוגי הבהמות הטהורות, **נִבְנָסִין לַדִּיר כדי לְהִתְעַשֵּׂר** במעשר בהמה, **חוּץ מִן הַכְּלָאִים** – הנולד מתייש ורחל, **וּבהמה** שהיא **טְרֵפָה, וְיוֹצֵא דּוֹפָן** – שלא נולד כדרך הולדות מפתח הרחם, אלא חתכו את דופן בטן אמו, והוציאוהו משם, **וּמְחוּסַּר**

המשך בעמוד 211

רש"י

ואוזדא רבי יוחנן למעטיה — דאין ברירה. **וצריכי** — הנך תרתי דרבי יוחנן. **בהא אמר רבי יוחנן** — דאין ברירה ופטורין, משום דמעשר בהמה איתקש לבנך, דכתיב (שמות כב): "בכור בניך תתן לי כן תעשה" וגו'. **בכרור לך** — שנולד ברשותך. **ואי אשמעינן שדה** — הוה אמינא: בההיא קאמר רבי יוחנן, משום דלחומרא אזיל משום ספיקא. אבל הכא, דלקולא הוא דמיפטר ממעשר. אי נמי לבתחלה — דלגבי יובל בעינן שתהא חוזרת קרקע לתחלתה שהיתה ביחד, אבל גבי מעשר — ליכא למימר הכי. **וכן השותפין** — במסכת תמורה בפרק "כל האסורין" (ל,א), **אחד נטל עשרה טלאים ואחד תשעה טלאים וכלב** — עמקן. אותן עשרה הטלאים שכנגד הכלב — אסורין למזבח, דאחד מהן היה חילופו של כלב והיה "מחיר כלב", ולא ידעינן הי ניהו. **שעם הכלב** — התשעה שעם הכלב — לית בהו איסורא. **אי דשוו כולהו לחדדי** — שכל כבש שבאותן תשעה יש לו חבר באותן העשרה ששוה כמותו, ונמצא שהעשירי כנגד הכלב — הכי נמי דיש ברירה, ונוטל אחד במחיר כלב ואוכלו, והשאר מותרין לגבורה. **הכא במאי עסקינן** — דכולהו אסירי — כגון דלא שוו אהדדי. שתשעה כבשים שבתוך עשרה שוין יותר מתשעה שעם אותו הכלב, והכלב שוה את העשירי ואותו משהו ששוין אותן תשעה שכנגדן יותר מתשעה שעמו. דהשתא הוי מחיר כלב הולך בכל התשעה שכנגדו בכל חד פורתא, והעשירי כנגדו. והמורה גריס: כגון דשוה כל חד וחד ארבעה זוזי ופלגי חומשא, וכלבא חמשא זוזי, דההוא זוזא שייך ואתי בבולהו. ופירושא הכי: דשוי כל חד וחד מאותן עשרה שכנגד הכלב ארבעה זוזי ופלגי חומשא דזוזא, נמצא שכל העשרה שוין ארבעים וחד זוזי, שעשרה חצאי חומשין עושין חמשה חומשין, דהיינו זוזא. והכלב שוה חמשה זוזים — נמצא שתשעה שעמו אינן אלא [חמישים] ושלשים] ושה זוז ואיהו חמשא — הרי ארבעין וחד. השתא לא שוו אותם שעם הכלב אלא ארבעה זוזי כל חד, ואותן שכנגדו שוו כל חד ארבעה זוזי ופלגא חומשא דזוזא — נמצא שהכלב משוה את כולם, ובכל אותן שכנגדו שייך חילוף הכלב, אותו חצי חומש שכל אחד שוה יותר על ארבע זוז, מחילוף שכנגד אותו זוז שהכלב שוה יותר מארבע. **משנה כל שמתה אמו** — בשעת לידה. וכל טעמא דמתניתין מפרש בגמרא. **והשלח קיים** — והעור קיים. **אין זה יתום** — בגמרא מפרש טעמא. **גמרא שור או כשב** — גבי שאר כל הקדשים כתיב. **נדמה** — שאמו רחל והוא דומה לעז. **כלאים** — מן התייש והרחל בא. **נאמר כאן** — במעשר בהמה: "תחת השבט". **ונאמר להלן** — בכל הקדשים: "תחת אמו". **מה להלן** — בכל הקדשים. **פרט לכל השמות הללו** — בדפרישית: כלאים ונדמה ויוצא דופן ומחוסר זמן ויתום — אף במעשר הכי נמי. והיינו טעמא דמתניתין. ומה מעשר פרט לטרפה — דכתיב בה (ויקרא כז): "כל אשר יעבור", פרט לטרפה שאינה עוברת, דבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה זו היא אחת משמונה עשרה טריפות. **הכל** — דקתני במתניתין, לאיתויי מאי **מוקצה** — שהפרישוהו להקריבו לעבודה זרה. **נעבד** — שעבד את הבהמה עצמה, כגון שניסך לה בין קרניה. **ותנא דידן** — תנא דמתניתין דתנא "הכל" — לאתויי כל הני דמתניתין. **אי נמי** — מעשר "תחת" "תחת" מקדשים. **הני נמי לא** — דהא כולהו פסולי בקדשים. דתניא בתמורה בפרק "כל האסורין" (כח,א): "מן הבהמה" — להוציא רובע ונרבע, וכגון שאין בדבר אלא עד אחד. דאי שני עדים — בת קטלא היא, דכתיב: "ואת הבהמה תהרגו". "מן הבקר" — להוציא את הנעבד, "מן הצאן" — להוציא את המוקצה. **ואי לא יליף** — מקדשים, הני אחריני, מחוסר זמן ויתום, מנא ליה דאין מעשרין **והני** — רובע ונרבע וכולהו אינך — רחמנא רבינהו דלעשרי. ואף על גב דלא חזו להקרבה — יאכלו במומן לבעלים. **כל שהמום פוסל בו דבר עזרה ועבודה זרה פוסלין בו** — דהא אקשינהו רחמנא למום, דכתיב (ויקרא כב): "כי משחתם בהם מום בם". **וטומטום ואנדרוגינוס ספיקא הוא** — אי זכר אי נקבה, הלכך ממה נפשך מיעשרי. ורבי שמעון סבר: בריה בפני עצמה היא. **הני נמי לא** — יוצא דופן ומחוסר זמן ויתום.

ולד

תוספות

חוץ מן הכלאים כו' — הוה מצי נמי למיתני נדמה, דהא מפרש טעמא בגמרא — משום דילפינן "תחת" "תחת" מקדשים. אבל בכל מקום דחשיב (טרפה) [כלאים] רגיל לדלג נדמה כאילו הוא בכלל כלאים, משום דדמי ליה קצת. **פרט** לטרפה שאינה עוברת — דבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה היא משמונה עשרה טרפות. והתם במנחות (ו,א) מצריך תלתא קראי לטרפה: חד לטרפה ממעי אמו דלא היתה לה שעת הכושר, וחד לטרפה ואחר כך הקדישה, וחד להקדישה ואחר כך נטרפה. ומן הארכובה ולמטה חשבינן ליה עובדת, כיון דאינה נטרפה. **כל** שהמום פוסל בו דבר עזרה ועבודה זרה פוסלין בו — כולי עלמא אית להו הך דרשא, אפילו מאן דממעט רובע ונרבע מוקצה ונעבד מ"מן הבהמה" ומ"מן הבקר" בפרק "כל האסורין" (תמורה כח,א), כדפרישתי (לעיל בפרק הלוקח בהמה). **זכר** ודאי נקבה ודאית לא טומטום כו' — הך סוגיא דלא כרב חסדא ורישׁ לקיש, כדפרישית לעיל בסוף "על אלו מומין" (מב,ב).

בפרוס

וְאוְזְדָא רַבִּי יוֹחָנָן לְמַעֵטֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאַחַן שֶׁחָלְקוּ - לְקוֹחוֹת הֵן, וּמַחֲזִירִין זֶה לְזֶה בַּיּוֹבֵל. וּצְרִיכִי, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן הָכָא - בְּהָא קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּיוֹמְיָא דְּבִנְךָ, מַה בִּנְךָ - בְּכוֹרוֹ לְךָ, אַף שׁוֹרְךָ וְצֹאנְךָ - בְּכוֹרוֹ לְךָ; אֲבָל שָׂדֶה - מֵכֶר הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לִיהַדַּר בַּיּוֹבֵל, יְרוּשָׁה וּמַתָּנָה לָא! וְאִי אַשְׁמְעִינַן שָׂדֶה - לְחוּמְרָא, אִי נַמִי - לְהַתְחָלָה, אֲבָל הָכָא - אֵימָא לָא, צְרִיכָא. מֵיתִיבִי: וְכֵן הַשּׁוּתָּפִין שֶׁחָלְקוּ, אֶחָד נָטַל עֲשָׂרָה וְאֶחָד נָטַל תִּשְׁעָה וְכֶלֶב, שֶׁפִּנְּגֵד הַכֶּלֶב - אֲסוּרִין, שֶׁעִם הַכֶּלֶב - מוּתָּרִים; וְאִם אָמַרְתָּ יֵשׁ בְּרֵירָה - לִיבְרוֹר חַד מִינַּייהוּ לְבַהֲדֵי כֶּלֶב וְלִשְׁקוֹל, וְהָנָךְ לִישְׁתְּרוּ! אָמַר רַב אַשִׁי: אִי דְּשַׁוּוּ כּוּלְּהוּ לַהֲדָדֵי - הָכִי נַמִי; הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּלָא שָׁוּוּ כּוּלְּהוּ לַהֲדָדֵי, וְשָׁוֵי הַאי כְּלָבָא חַד וּמַשֶּׁהוּ, וְהַאי מַשֶּׁהוּ - מְשִׁיךְ וְאָתֵי בְּכוּלְּהוּ.

משנה הַכֹּל נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, חוּץ מִן כִּלְאַיִם, וּטְרֵפָה, וְיוֹצֵא דּוֹפֶן, וּמְחוּסַּר זְמַן, וְהַיָּתוֹם. וְאֵיזֶהוּ יָתוֹם - כָּל שֶׁמֵּתָה אִמּוֹ, שֶׁנִּשְׁחֲטָה וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֲפִילּוּ נִשְׁחֲטָה אִמָּהּ וְהִשָּׁלֵחַ קַיָּם - אֵין זֶה יָתוֹם. **גמרא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי דְּתָנוּ רַבָּנַן: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" - פְּרָט לִכְלָאַיִם, "אוֹ עֵז" - פְּרָט לִנְדֶמֶה, "כִּי יִוָּלֵד" - פְּרָט לְיוֹצֵא דּוֹפֶן, "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים" - פְּרָט לִמְחוּסַּר זְמַן, "תַּחַת אִמּוֹ" - פְּרָט לְיָתוֹם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "תַּחַת הַשֶּׁבֶט" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "תַּחַת אִמּוֹ", מַה לְּהַלָּן - פְּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ, אַף כָּאן - פְּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ, וּמַה כָּאן - פְּרָט לִטְרֵפָה, אַף לְהַלָּן - פְּרָט לִטְרֵפָה. "הַכֹּל" לְאֵיתוּיֵי מַאי לְאֵיתוּיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע, וְהַמּוּקְצֶה, וְהַנַּעֲבָד, וְהָאֶתְנָן, וְהַמַּחִיר, וְטוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - כּוּלָּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵין נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. וְתַנָּא דִּידַן, אִי גְּמַר "תַּחַת" "תַּחַת" מְקֻדָּשִׁים - הָנֵי נַמִי לָא, וְאִי לָא יָלִיף - הָנֵי מְנָא לֵיהּ - לְעוֹלָם גְּמִיר, וְהָנֵי רַחֲמָנָא רַבִּינְהוּ, דִּכְתִיב: "כִּי מַשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יִרְצוּ לָכֶם", וְתָאנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ הַשְׁחָתָה - אֵינוֹ אֶלָּא דְּבַר עֵרָוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה; דְּבַר עֵרָוָה - דִּכְתִיב: "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ", עֲבוֹדָה זָרָה - דִּכְתִיב: "פֶּן תַּשְׁחִיתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה"; וְכָל שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ - דְּבַר עֵרָוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ, וְכָל שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ - אֵין דְּבַר עֵרָוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ; וְהַאי מַעֲשֵׂר, הוֹאִיל וְלָא פָּסֵיל בֵּיהּ מוּמָא, דִּכְתִיב: "לֹא יִבְקֵר בֵּין טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ" - דְּבַר עֵרָוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה נַמִי לָא פָּסֵיל בֵּיהּ. רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע - דְּבַר עֵרָוָה, מוּקְצֶה וְנַעֲבַד - עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֶתְנָן - דְּבַר עֵרָוָה, וּמְחִיר - אִיתַּקַּשׁ לְאֶתְנָן, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - קָסָבַר: סְפֵיקָא הוּא. "רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר" - קָסָבַר: סְפֵיקָא הוּא, מֵיעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי קָדָשִׁים, זָכָר וַדַּאי וּנְקֵבָה וַדַּאית, וְלֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, מַעֲשַׂר נַמִי - גְּמַר "תַּחַת" "תַּחַת" מְקֻדָּשִׁים. תָּנוּ רַבָּנַן: הַכֹּל נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, חוּץ מִן הַכִּלְאַיִם וְהַטְּרֵפָה - דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר בָּרְתּוֹתָא שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי שָׁמַעְתִּי הֵימֶנּוּ אַף יוֹצֵא דּוֹפֶן וּמְחוּסַּר זְמַן וְיָתוֹם. וְתָנָא קַמָּא, אִי גְּמַר "תַּחַת" "תַּחַת" מְקֻדָּשִׁים - הָנֵי נַמִי לָא; וְאִי לָא גְּמַר, בִּשְׁלָמָא טְרֵפָה - "כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט" כְּתִיב - פְּרָט לִטְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת. אֶלָּא כִּלְאַיִם מְנָא לֵיהּ - לְעוֹלָם גָּמַר, וּבְיוֹצֵא דּוֹפֶן סבר

תוספות

בפרום הפסח — מפרש בגמרא: חמשה עשר יום. ד"פרוס" — לשון פרוסה, פלגא דשלושים יום שדורשין בהלכות הפסח קודם הפסח. ובן עזאי דאמר [בעשרים ותשעה] באדר — ארבי עקיבא לא פליג, אלא באדר הסמוך לניסן, דלבן עזאי לעולם חסר, וקביעא ליה זמנו לעולם בעשרים ותשעה באדר. משמע דערב פסח הוי בכלל דני חמשה עשר יום דפרוס, ובפרק קמא דראש השנה (ז,א) נמי משמע כן, שמיום הפורים מתחילין לדרוש ולא מקודם, גבי: הם העידו שמעברין את השנה כל אדר, שהיו אומרים: עד הפורים, משום דדורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, ואתי לזלזולי בחמץ מיום הפורים, קודם הפסח שלשים יום. שמע מינה דערב הפסח בכלל השלשים יום. ובן רבי אלעזר ורבי שמעון דאמרי בסמוך: באחד בניסן — מפרש בגמרא דסברי כמאן דאמר שתי שבתות, שמע מינה ערב פסח מן המנין. ותימה: דקתני במילתא דרבי אלעזר ורבי שמעון: ולמה [לא] אמרו באחד בתשרי — מפני שהוא יום טוב, ואי אפשר לעשר ביום טוב, לפיכך הקדימוהו בעשרים ותשעה באלול. והלא מן הדין הוא בשנים (באלול) [בתשרי], דיום ראשון של סוכות ממנין שתי שבתות, כמו ערב פסח, דעיקר מה שדורשין בהלכות הרגל קודם לרגל אינו אלא מפני קרבנות. כדמשמע פרק קמא דעבודה זרה (ה,ב) דפריך: לפני חגיהן שלושה ימים ותו לא? והתניא דורשין בהלכות הפסח כו' [ומשניא]: לדידן אפילו דוק שבעין פסלינן להקרבה — מיבעי שלושים יום. ועיקר דרשא דהלכות פסח משום פסח גופיה הנשחט ערב פסח, ולא משום ימות הפסח. דהא נפקא פרק קמא דפסחים (ו,ב) משום דנביא עומד בפסח ראשון ומזהיר בפסח שני, ועיקר שני — לשחיטת פסח שני נאמר. ועיקר דרשא דשתי שבתות דרבן שמעון בן גמליאל, מפיק להו מנביא עומד בראש חדש ומזהיר על פסח, ועיקר הלכות פסח מצרים לא הוצרכו אלא ליום שחיטת פסח, שלא היה שם (בפסח) קרבנות אחרים. ובפרק בתרא דמגילה (כט,ב) משמע התם דשתי שבתות דרבן שמעון בן גמליאל — אין יום המעשה בכלל, דמוקי התם כוותיה מתניתין דמקדימין וקרינן. ושלושים יום, דנפקא לן מנביא עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני נמי — הם בלא יום המעשה, דהא איכא התם שבעה עשר דניסן וארבעה עשר דאייר, שהן שלושים ואחד יום. ומהניא שמעתין דמגילה עצמה יקשה למצוא ארבעה עשר יום בלא יום המעשה! ויש לומר: דלעולם אין יום המעשה בכלל. ולא חלקו חכמים בין פסח לסוכות, והלכו אחר עיקר יום טוב להתחיל בשתי שבתות מבאחד בניסן ומבאחד בתשרי. שביום טוב קרבנות מרובין; ראייה חגיגה ושמחה. ואף על גב דנביא עומד בראש חדש ומזהיר על פסח — היינו על שחיטת פסח שבארבעה עשר, מכל מקום לדורות ממה שיש להזהיר על כל פסח — לא חשו חכמים למהר יום אחד בפסח יותר מבחג. וגבי שקלים קבעו חכמים זמן בראש חדש אדר, ולא חשו להקדים יום אחד לפני ראש חדש כדי שיהו שלושים יום שלימים, כיון שדבר מסור לבית דין של הבאת תמידין מתרומה חדשה. אף על גב דבמתניתין דהכא דייקינן לכוין החשבון זמן השמעת שקלים — לעולם באחד באדר משמיעים על השקלים.

ניחא

רש"י

ולד מעליא הוא — במסכת נדה בפרק יוצא דופן (מ,א) קאמר רבי שמעון דהרי זה כילוד ואמו טמאה לידה, ורישׁ לקיש מפרש טעמא בגמרא: "תלד" — לרבות יוצא דופן. והכי נמי אמרינן: "בי יולד" — לרבות יוצא דופן. **ודלא כרבי יוחנן** — דאמר התם בההוא פירקא (נדה מ,א) דמודה רבי שמעון לעניין קדשים שאינו קדוש, דגמר "לידה" "לידה" מבכור דבעי רחם. **כרבי שמעון** — דאמר: דנכנס לדיר להתעשר, וכדפרשינן למילתיה לעיל בפרק "הלוקח בהמה מן הגוי" (כא,ב). **והשלח** — והעור קיים כשיצא הולד לחוץ. **בן סתריאל מערקת לבינה** — מקום. **את המתה** — כשמקשה מחמת הוולד, מפשיטים עור האם שהיא מתה ומלבישין אותו לולד שהוא חי, ומתקיים מפני דבר זה שעושין לו. **את החיה** — זהו הולד. **נתגלתה טעמא של משנתינו** — דוראי משום הכי קאמר רבי יהושע: אם נולד כל זמן (שהעור) שהשלח קיים — אינו יתום. דכיון דהעור מהנה לולד — דומה כמי שאמו קיימת. **ועוד העיד דבר זה: חזירין שבמקומנו** — לשון חזרת, ירק שלועזים לטוג"א. **בבית המסס** — היינו אותן עלין קטנים, כמו הבשר עצמו שיש באותו המסס של בהמה, שקורין צינטול"א. **ועוד העיד דבר זה: פעם אחת כו' על חודו** — על צידו, ברוחבו, שהוא עב כל כך שעברו עליו שש עשרה קרנות זו בצד זו. על חודו, כלומר, ברוחבו של אילן. **בר יוכני** — עוף הוא, כדאמרינן בכמה דוכתי: ואימא כביעא דבר יוכני. **טבעה** — ממה שבתוכה. **והכתיב כנף רננים נעלמה** — ומתפרש הכי בלשון נוטריקון: נושא עולה ונתחטא. שכך אמר הקדוש ברוך הוא: וכי בראתי(י) כנפים משובחות לאותו עוף בר יוכני, שיש לה כח כל כך שנושאה ביציה גדולה כזאת ומגביה למעלה ומורידה בנחת בקינה **אלמא דלא שדיא ליה. נתחטא** — לשון ירידה, **וכיוצא בו במסכת תענית (יט,א): כן המתחטא לפני אביו. מוזרתא הואי** = בלעז טורני"ר, שלא הייתה ראויה לאפרוח, לכך השליכה. **משנה שלש גרנות למעשר בהמה** — כלומר, בשלשה פרקים בשנה הוי זמן מעשר בהמה, שהבהמות שיולדו לו בין פרק לפרק — צריך לו לעשר כשיגיע הפרק. דמשיגיע הפרק לא יאבל מהן לכתחלה, מדרבנן, בלא מעשר. אבל קודם לכן — מותר, דמצוה בעלמא הוא לעשר בהמותיו. דהעשירי קודש מאחר שקרא עליו שם, אבל הרשות בידו לאוכלו בלא מעשר. אבל בהני שלשה זמנים הצריכוהו חכמים שלא יאבל לכתחלה בלא מעשר. ובגמרא מפרש מאי שנא בהני זמנים, ומאי טעמא נקט לשון "גרנות". **פרום** — מפרש בגמרא כמה הוא. וטעמא דכל הני תנאי מפרש בגמרא. **והן גרנות של מעשר בהמה** — דטבולין הבהמות מדרבנן. **אי אפשר לעשר ביום טוב** — כדמפרש בגמרא: משום סקרתא. שצריך לסקור בסיקרא העשירי, וביום טוב אי אפשר, מפני שצובע. **ראש השנה** — דאותן שנולדו קודם לכן — אין נכנסין לדיר להתעשר עם אותן שיוולדו מכאן ואילך, משום דהוי חדש וישן. **האלולים** — אותן שנולדו באלול, אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב. וטעמא מפרש בגמרא: דמספקא ליה אי הלכה כרבי מאיר, או כרבי שמעון באחד בתשרי, הלכך מתעשרין בפני עצמן. **כל הנולדין כו'** — אתאן לרבי אלעזר ורבי שמעון, דאמרי: באחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה. **מצטרפין** — לכונסן לדיר אחד. **לפני הגורן** — מאלו שלש גרנות, שאין הגורן מפסיק. **למה נאמר** — למאי הלכתא. **למכור ולשחוט** — לכתחלה בלא מעשר. **גמרא לקבל חורפי ואפלי וקייטי** — שיש בהמות שמבכירות לילד קודם הפסח, ויש בהמות שמאחרות עד בין פסח לעצרת, ויש שאינן יולדות עד בין עצרת לחג. וכנגדם תיקנו חכמים זמנים אלו: חרפי — בפרוס הפסח, אפלי — בפרוס עצרת, קייטי — בפרוס החג. ואית דגרסי: קייטי בפרוס עצרת, ואפלי בפרוס החג.

כדי

סָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: יוֹצֵא דּוֹפֶן - וְלָד מְעֻלֶּיהָ הוּא, וּדְלָא כְּרַבִּי יוֹחָנָן; בִּמְחוּפַּר זְמָן סָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה; יָתוֹם - כְּגוֹן שֶׁהִשְׁלַח קַיָּים. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: אֲפִילּוּ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ וְהִשְׁלַח קַיָּים - אֵין זֶה יָתוֹם. הֵעִיד רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן סַתְרִיאֵל מַעֲרֶקֶת לְבִינָה לְפְנֵי רַבִּי: בְּמִקּוֹמֵנוּ מַפְשִׁיטִין אֶת הַמַּתָּה וּמַלְבִּישִׁין אֶת הַחַי. אָמַר רַבִּי: נִתְגַּלְּתָה טַעֲמָא שֶׁל מִשְׁנָתֵינוּ. חֲזִירִין שֶׁבְּמְקוֹמֵנוּ יֵשׁ לָהֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא קַלָּפִים בְּבֵית הַמֶּסֶס שֶׁלּוֹ. פַּעַם אַחַת נָפַל אֶרֶז אֶחָד שֶׁבְּמְקוֹמֵנוּ, וְעָבְרוּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה קְרוֹנוֹת עַל חוּדּוֹ אַחַת. פַּעַם אַחַת נָפְלָה בֵּיצַת בַּר יוֹכְנִי, וְטִבְּעָה שִׁשִּׁים כְּרָכִים, וְשִׁבְרָה שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת אֲרָזִים. וּמִי שָׁדְיָא לֵיהּ וְהָא כְּתִיב: "כְּנַף רְנָנִים נָעֲלָמָה"! אֲמַר רַב אַשִׁי: הַהוּא מְזוֹרְתָא הֲוַאי. **משנה** שֶׁלֹּשׁ גְּרָנוֹת לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה: בְּפָרָם הַפֶּסַח, וּבְפָרָם הָעֲצֶרֶת, וּבְפָרָם הֶחָג, וְהֵן גְּרָנוֹת שֶׁל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה - דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר, בְּאֶחָד בְּסִיוָן, בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאָב. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: בְּאֶחָד בְּנִיסָן, בְּאֶחָד בְּסִיוָן, בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל. וְלָמָּה אָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל וְלֹא אָמְרוּ בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב, וְאִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב - לְפִיכָךְ הִקְדִּימוּהוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּאֶחָד בְּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: הָאֱלוּלִים מִתְעַשְּׂרִים בִּפְנֵי עַצְמָן. כָּל הַנּוֹלָדִים מֵאֶחָד בְּתִשְׁרֵי עַד עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. חֲמִשָּׁה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵינָן מִצְטָרְפִין. חֲמִשָּׁה לִפְנֵי הַגּוֹרֶן וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר הַגּוֹרֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֶמְרוּ שֶׁלֹּשׁ גְּרָנוֹת לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁעַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַגּוֹרֶן - מוּתָּר לְמָכוֹר וְלִשְׁחוֹט, הִגִּיעַ הַגּוֹרֶן - לֹא יִשְׁחוֹט, וְאִם שָׁחַט - פָּטוּר. **גמרא** מַאי שְׁנָא תְּלַת אֲמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא: לָקֳבֵל חוֹרְפֵי וַאֲפֵלֵי וְקֵיטֵי. וּמַאי שְׁנָא הָנֵי זִימְנֵי אֲמַר רַבִּי תַּנְחוּם בְּרֵיהּ דְּרַב חִיָּיא אִישׁ כְּפַר עָכּוֹ:

סָבַר לָהּ – יוצא דופן לא מיעט רבי אלעזר ברבי יהודה מהגזירה שוה, שוה, כיון שסובר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר (נדה מ.) לגבי טומאת לידה שהיוֹצֵא דּוֹפֶן וָלָד מְעַלְיָא הוּא – ולד גמור הוא, והוא הדין לגבי יוצא דופן בבהמה שכשר לקרבן, וחייב במעשר בהמה, וּדְלֹא כְּרַבִּי יוֹחָנָן שאמר (שם) שרבי שמעון מודה שאינו כשר לקרבן, והוא הדין שאינו נכנס להתעשר.

בְּמִחוּסַּר זְמַן סָבַר לָהּ – וכן מחוסר זמן לא מיעט מהגזירה שוה, כיון שסובר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה שאמר לעיל (נו.) שמחוסר זמן חייב במעשר בהמה. וכן יָתוֹם לא מיעט, כְּגוֹן שֶׁהַשְׁלַח – באופן שהעור של האם עדיין קַיָּים, ומבואר בברייתא שרבי אלעזר ברבי יהודה אמר זאת בשם רבי יהושע, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר במשנתינו, אֲפִילּוּ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ והפשיט את עורה, וְהַשְׁלַח קַיָּים – ועורה קיים אחר שנולד הולד, אֵין זֶה נחשב יָתוֹם.

מביאה הגמרא כמה דברים שהעיד רבי ישמעאל, ובדבר הראשון שהעיד מתבארת משנתינו: הֵעִיד רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן סָתְרִיאֵל מֵעֲרָכַת לְבָנָה [–שם מקום] לִפְנֵי רַבִּי, בְּמִקּוֹמֵנוּ מַפְשִׁיטִין אֶת הבהמה הַמֵּתָה שהקשתה ללדת ומתה מחמת הלידה, וּמַלְבִּישִׁין אֶת עורה על הַחַיָּה, ולדה החי, ומתקיים על ידי זה. אָמַר רַבִּי, נִתְגַּלָּה טַעֲמָהּ שֶׁל רבי יהושע שאמר בְּמִשְׁנָתֵינוּ שכל עוד שהעור קיים אין הולד נחשב יתום, שכיון שהעור מועיל לולד, נחשב כמי שאמו קיימת.

ועוד העיד רבי ישמעאל בן סתריאל: חֲזִירִין – חזרת, דהיינו חסה, שֶׁבְּמִקּוֹמֵנוּ, הם כל כך גדולים, עד שיֵּשׁ לָהֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא קִלְפִּים – עלי חסה שנראים בקליפות, בְּבֵית הַמִּסְפָּר שֶׁלּוֹ. ועוד העיד: פַּעַם אַחַת נָפַל אֶרֶז אֶחָד שֶׁבְּמִקּוֹמֵנוּ, והיה גדול מאד, וְעָבְרוּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה קְרוֹנוֹת עַל חוּדּוֹ אַחַת – כולם עברו זה בצד זה על רוחב צידו האחד. ועוד העיד: פַּעַם אַחַת נָפְלָה בֵּיצַת בַּר יוֹכְנִי – עוף גדול מאד, וְטִבְּעָה [–בחלבון והחלמון שיצאו ממנה] שִׁשִּׁים כַּרְכֹּם, וְשִׁבְרָה שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת אֲרָזִים. מקשה הגמרא: וְכִי שָׁדְיָא לֵיהּ – וכי עוף זה רגיל להפיל ביצתו על הארץ, וְהָא כְּתִיב לגבי עוף בר יוכני (איוב לט יג) 'כְּנַף רְנָנִים נֵעֱלָמָה', ודרשו (מנחות סה:) ש'נעלמה' הוא נוטריקון 'נושא העוף את ביצתו, ועולה למעלה, ונתחטא ומורידו בנחת בקינו', ואם כן אינו שוברו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אַשֵׁי, הָהִיא – אותה ביצה שהופלה לארץ, מִוַּרְתָּא הֲוַאי – היתה מקולקלת, שאינה ראויה להוליד אפרוח, ולכן הפילה לארץ.

משנה

המשנה מביאה תקנת חכמים שקבעו זמנים מסוימים שבהם יש להפריש מעשר בהמה: שָׁלֹשׁ גְּרָנוֹת לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה – בשלשה זמנים בשנה, צריך לעשר מעשר בהמה מהבהמות שנולדו לו בין זמן אחד לזמן שאחריו. א. בְּפֶרֹס – חמשה עשר יום לפני חג הַפֶּסַח. ב. וּבְפֶרֹס הָעֲצֶרֶת – חמשה עשר יום לפני חג השבועות. ג. וּבְפֶרֹס הֶחָג – חמשה עשר יום לפני חג הסוכות, (וְהֵן גְּרָנוֹת שֶׁל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה – מעת זמן הגורן הבהמות אסורות במכירה ואכילה), דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, זמני הגרנות הם: א. בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר. ב. בְּאֶחָד בְּסִיוָן. ג. בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאָב. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, זמני הגרנות הם: א. בְּאֶחָד בְּנִיסָן. ב. בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל, כי באחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה. וְלָמָּה אָמְרוּ שיפריש מעשר בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל, וְלֹא אָמְרוּ בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי, כמו שאמרו לפני פסח שמפריש באחד בניסן, מִפְּנֵי שֶׁאחד בתשרי הוּא יוֹם טוֹב של ראש השנה, וְאִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב, כי המעשר את בהמותיו צובע בסיקרא את הבהמה שהופרשה למעשר כדי שתהיה נכרת, ואסור לצבוע ביום טוב, לְפִיכָךְ הֶקְדִּימוּהוּ לעשר בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל.

מביאה המשנה דעה החולקת על רבי אלעזר ורבי שמעון: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה, ולכן קביעות זמן המעשר של הגורן השלישי בעשרים ותשעה באב, שכן קבעו לעשר ביום שלפני ראש השנה של המעשר, את כל הבהמות שנולדו בגורן האחרון, כדי שיהא היכר בין זמני המעשרות, ולא יעשר מבהמות שנה זו על חברתה.

כאשר שמע בן עזאי את דברי התנאים שנחלקו בענין חודש אלול, אם הוא סוף השנה הקודמת כמו שקיבלו רבי אלעזר ורבי שמעון, או תחילת השנה הבאה כמו שקיבל רבי מאיר, אמר שכדי לצאת ידי חובת מעשר, יש להפריש מכל הנולדים באלול בפני עצמם: בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, הָאֱלוּלִים – הבהמות שנולדו בחודש אלול, מְתֻעֲשָׂרִים בְּפָנֵי עַצְמָן, ואינם מצטרפים למעשר עם הבהמות שנולדו לפני חודש אלול או לאחריו.

המשנה מבארת מה היא התקופה שנחשבת שנה לגבי מעשר בהמה: כָּל הַנּוֹלָדִים מֵאֶחָד בְּתִשְׁרֵי עַד עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין להחשב כעדר אחד המתחייב במעשר בהמה, והיינו כדעת רבי אלעזר ורבי שמעון שראש השנה למעשר בהמה הוא באחד בתשרי.

מבארת המשנה צירוף של עשרה טלאים שנולדו בזמנים שונים: חֲמִשָּׁה טלאים שנולדו לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַחֲמִשָּׁה שנולדו לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֵינָן מִצְטָרְפִין למנין עשר בהמות החייבות במעשר, כי אין חדש וישן מצטרפים זה עם זה. אבל אם נולדו כל העשרה טלאים בתוך שנת המעשר, אלא שחֲמִשָּׁה מהם נולדו לִפְנֵי הַגּוֹרָן – קודם אחד משלשת הזמנים שנקבעו למעשר, וַחֲמִשָּׁה מהם נולדו לְאַחַר הַגּוֹרָן, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין להתחייב במעשר, כי אין אלו נחשבים חדש וישן. שואלת המשנה: אִם כֵּן שכל הנולדים בתוך שנה מצטרפים למעשר, והנולדים לפני הגורן ואחריו אינם נחשבים חדש וישן, לָמָּה נֶאֶמְרוּ – לגבי איזה דין קבעו חכמים שֶׁלֹּשׁ גְּרָנוֹת לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה. משיבה המשנה: שֶׁעַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ – קודם שהגיע זמן הַגּוֹרָן, מוּתָּר לבעל הבהמות לְמָכוֹר וְלִשְׁחוֹט את בהמותיו, כי עדיין אינו צריך להפריש את המעשר, אולם אחר שהִגִּיעַ זמן הַגּוֹרָן, גזרו חכמים ששוב לֹא יִשְׁחוֹט את בהמותיו עד שיעשרן, וְאִם שָׁחַט קודם שעישרן, פָּטוּר מעונש מלקות, והבהמה מותרת באכילה.

גמרא

שנינו במשנה שקבעו שלשה זמנים שבהם חל חיוב לעשר מעשר בהמה. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא תְּלָת – מפני מה קבעו דווקא שלשה זמנים. משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא, לְקַבֵּל [–כנגד] חוֹרְפֵי וְאַפְלֵי וְקַייְטֵי – תיקנו כנגד שלשה סוגי בהמות, שיש שמקדימות ויולדות קודם פסח, ויש שמאחרות ויולדות בין פסח לשבועות, ויש שאינן יולדות אלא בין שבועות לסוכות, וכנגדן תיקנו חכמים שלשה זמנים אלו. 'חרפי' הם הבהמות המקדימות ללדת, וזמנם בפרוס חג הפסח, 'אפלי' הם המאחרות ללדת, וזמנם בפרוס חג השבועות, 'קייטי' הם היולדות בסוף הקיץ, וזמנם בפרוס חג הסוכות.

שואלת הגמרא: וּמַאי שְׁנָא בְּהָנֵי זִימְנֵי – מפני מה קבעו דווקא זמנים אלו. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא אִישׁ כְּפַר עָכּוֹ,

שָׁחַיָּבִין בְּזֶה וּבָזֶה – בתוספת קלבון למחצית השקל ובמעשר בהמה, **וּפְעָמִים שֶׁפְּטוּרִין מִזֶּה וּמִזֶּה** – מקלבון וממעשר בהמה, **פְּעָמִים שֶׁחַיָּבִין בְּקָלְבּוֹן וּפְטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה, וּפְעָמִים שֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה וּפְטוּרִין מִן הַקָּלְבּוֹן.**

הגמרא מבארת את ארבעת האופנים הללו: א. **חַיָּבִין בְּזֶה וּבָזֶה,** כגון **שֶׁהֵיורשים חָלְקוּ בַּכְּסָפִים** שירשו מאביהם, וחזרו ונשתתפו, שדינם ככל שותפים התורמים יחד, שכל אחד חייב בקלבון, **וְלֹא חָלְקוּ בַּבְּהֵמָה** שירשו מאביהם, ולכן הם חייבים במעשר בהמה, שהרי הבהמות עדיין בתפיסת הבית, ואינם נחשבים כ'שותפים' בהם.

ב. **פְּטוּרִין מִזֶּה וּמִזֶּה,** כגון **שֶׁחָלְקוּ בַּבְּהֵמָה** וחזרו והשתתפו בה, ודינם ככל שותפים הפטורים ממעשר בהמה, **וְלֹא חָלְקוּ בַּכְּסָפִים** כלל, והכספים שברשותם עדיין בתפיסת הבית, ולכן לגבי מחצית השקל דנים אותם כאילו אביהם נותן עבור שניהם יחד, ופטורים מתוספת קלבון.

ג. **חַיָּבִין בְּקָלְבּוֹן וּפְטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה,** זהו באופן **שֶׁחָלְקוּ בָּזֶה וּבָזֶה** – בכספים ובבהמות, וחזרו והשתתפו, ולכן חייבים בתוספת קלבון כדין שני בני אדם שתרמו יחד, ופטורים ממעשר בהמה, כדין בהמת השותפים.

ד. **חַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה וּפְטוּרִין מִן הַקָּלְבּוֹן,** כגון **שֶׁלֹּא חָלְקוּ בָּזֶה וּבָזֶה** – לא בכספים ולא בבהמות, וכיון שהבהמות עדיין בתפיסת הבית אינם נחשבים כשותפים, אלא הנכסים נחשבים כשייכים לרשות אחת, וחייבים במעשר בהמה. ולגבי מחצית השקל, נחשבים כאילו אביהם נותן עבור שניהם יחד, ופטורים מתוספת קלבון.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הרי דינים אלו שאמר רבי ירמיה פשוטים הם, ולמה היה צריך להשמיעם. מתרצת הגמרא: באמת רוב האופנים אינם מחודשים, אמנם האופן **שֶׁחָלְקוּ בַּבְּהֵמָה וְלֹא חָלְקוּ בַּכְּסָפִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – הוצרך רבי ירמיה להשמיענו, שפטורים משניהם, **דְּאָתָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – לפי שהיה עולה בדעתך לומר **כֵּיוָן דְּכבר חָלְקוּ בַּבְּהֵמָה, גָּלוּ דַּעְתַּיְיהוּ דְּלִמִיפְּלַג קָיְימִי** – גילו דעתם שהם עומדים לחלק את כל הירושה, ואף את הכספים, **וְלִיחַיְיבוּ בַּקָּלְבּוֹן,** כדין שני בני אדם הנותנים יחד מחצית השקל, שכל אחד חייב להוסיף קלבון, **קָא מַשְׁמַע לָן** רבי ירמיה שאין הדבר כן, אלא כל זמן שהירושה בתפיסת הבית, אם נתנו ממנה את מחצית השקל, הם פטורים מהוספת קלבון, ואף אם כבר חלקו בבהמה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים לגבי פטור היורשים ממעשר בהמה: **אָמַר רַב עָנָן, לֹא שָׁנוּ** – לא נשנה דין זה שיורשים שחזרו והשתתפו נחשבים כשותפים גמורים ופטורים ממעשר בהמה, **אֶלָּא** באופן **שֶׁיָּרְשׁוּ גְּדָיִים וְתָיְישִׁים, וְחָלְקוּ** את הירושה לפי שוויה הממוני, **וְהֵיינוּ גְּדָיִים כְּנֶגֶד תְּיָישִׁים וְתָיְישִׁים כְּנֶגֶד גְּדָיִים,** שבאופן זה נחשב כל אחד מהם כ'לוקח' מאחיו את חציו, שהרי בשעת הירושה זכה כל אחד מהם גם בגדיים וגם בתיישים, וכשנטל אחד גדי שלם קנה מאחיו את חלקו בגדי, וכשנטל אחיו תייש שלם, קנה מאחיו את חלקו בתייש. וכשחזרו והשתתפו בבהמות אלו, הרי דינם כסתם שותפים, שהבהמות עצמם שהשתתפו בהם פטורים ממעשר מדין 'לקוח', וולדותיהם פטורים מדין 'שותפים'. **אֲבָל** אם **חָלְקוּ** את הירושה לפי מספר הגדיים והתיישים שהיו בה, ונטלו **גְּדָיִים כְּנֶגֶד גְּדָיִים וְתָיְישִׁים כְּנֶגֶד תְּיָישִׁים, אוֹמֵר** – יש לומר על חלקו של כל אחד מהם, **שֶׁזֶּה חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְבָדָהּ,** כלומר, שאותם בהמות שקיבל בחלקו, הגיעו לו כבר משעת מיתת אביו, כיון ש'יש ברירה', והוברר שכל אחד קיבל את אותם בהמות שירש מאביו, ולכן כשחזרו והשתתפו הרי זה כמו שהחזירו את המצב לקדמותו, לתפיסת הבית, ואין דינם כשותפים, ולפיכך הולדות שישנם בשעת חלוקה חייבים במעשר בהמה, משום שאין החלוקה נחשבת קניה ואין פטור 'לקוח', ואף הולדות שיוולדו להם אחר כך חייבים במעשר, כיון שאין היורשים נחשבים שותפים בהם, וחל עליהם חיוב מעשר בהמה.

הגמרא מביאה את דעת החולק: **וְרַב נַחְמָן אָמַר, אֲפִילּוּ** אם **חָלְקוּ** את הירושה לפי מספר הגדיים והתיישים שהיו בה, ונטלו **גְּדָיִים כְּנֶגֶד גְּדָיִים וְתָיְישִׁים כְּנֶגֶד תְּיָישִׁים, אֵין אוֹמְרִים** שהתברר **שֶׁזֶּה הוּא חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְבָדָהּ,** כיון ש'אין ברירה', אלא אנו מחשיבים זאת כאילו כל אחד קנה מאחיו את חלקו באותם בהמות שבאו לרשותו, והרי הם כ'לוקחים', וכשחזרו והשתתפו דינם כסתם שותפים, שלא חל עליהם חיוב מעשר בהמה.

הגמרא מביאה אמוראים נוספים שנחלקו במחלוקת זו של רב ענן ורב נחמן: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, לֹא שָׁנוּ** דין זה במשנתנו, שיורשים שחזרו והשתתפו נחשבים כשותפים גמורים ופטורים ממעשר בהמה, **אֶלָּא** באופן **שֶׁחָלְקוּ** את הירושה לפי שוויה, דהיינו אפילו אם היו כולם מאותו מין, אך אחד נטל **תְּשָׁעָה** בהמות גדולות **כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה** בהמות קטנות שנטל אחיו, **וַעֲשָׂרָה** קטנות **כְּנֶגֶד תְּשָׁעָה** גדולות, שהרי ודאי בשעת מיתה זכה כל אחד מהיורשים במספר בהמות שוה, ונמצא שעתה בעת חלוקתם כל אחד מהיורשים קונה את חלקו מאחיו, ואחר כך כשחזרו והשתתפו נעשו שותפים גמורים, ולפיכך הבהמות עצמם שחלקו בהם פטורים ממעשר בהמה מדין לקוחים, ואילו הולדות שיוולדו להם אחר כך פטורים מדין שותפים, **אֲבָל** אם **חָלְקוּ** את הירושה לפי מספר הבהמות שהיו בה, ונטלו **תְּשָׁעָה** בהמות **כְּנֶגֶד תְּשָׁעָה וַעֲשָׂרָה** בהמות **כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה, אוֹמֵר, זֶה חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְבָדָהּ,** כיון ש'יש ברירה', והתברר שהבהמות שקיבל בחלקו הגיעו לו כבר משעת מיתת אביו, ולכן כשחזרו והשתתפו הרי זה כמו שהחזירו את המצב לקדמותו, לתפיסת הבית, ואינם שותפים, ולפיכך הולדות שישנם בשעת חלוקה חייבים במעשר בהמה, משום שאין החלוקה נחשבת קניה ואין פטור 'לקוח', ואילו הולדות שיוולדו להם אחר כך, כיון שאין היורשים שותפים בהם, חייבים במעשר בהמה. **וְרַבִּי יוֹחָנָן** חלק על רבי אלעזר **וְאָמַר שֶׁאֲפִילּוּ** אם **חָלְקוּ** את הירושה לפי מספר הבהמות, דהיינו שנטלו **תְּשָׁעָה** בהמות **כְּנֶגֶד תְּשָׁעָה וַעֲשָׂרָה** בהמות **כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה, אֵין אוֹמֵר** שהתברר **שֶׁזֶּה חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְבָדָהּ,** כיון ש'אין ברירה', אלא כל היורשים שותפים בהם, ולא חל עליהם חיוב מעשר בהמה.

זְמַן – בהמה שהיא בתוך שבעה ימים ללידתה, שאינה ראויה עדיין להקרבה עד יומה השמיני, **וְהַיָּתוֹם.** ומבררת המשנה: **וְאֵיזֶהוּ יָתוֹם,** הפטור ממעשר, **כֹּל שֶׁמֵּתָה אִמָּהּ [או] שֶׁנִּשְׁחֲטָה** בעת לידתה, **וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אֲפִילּוּ נִשְׁחֲטָה אִמָּהּ** והפשיטו את עורה, **וְהַשַּׁלַּח קַיָּם** – כל עוד שהעור המופשט קיים **אֵין זֶה** נחשב **יָתוֹם,** וחייב במעשר.

גמרא

שנינו במשנה: 'הכל נכנסין לדיר להתעשר, חוץ מן כלאים, וטרפה, ויוצא דופן, ומחוסר זמן והיתום'.

מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו, **דְּתָנוּ רַבָּנָן** בברייתא, נאמר לגבי בהמות הראויות לקרבנות (ויקרא כב כז), 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד, וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ, וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַה'', ודרשו מתיבות הפסוק למעט בהמות מסוימות, שהן פסולות לקרבן, **'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב', פָּרָט לִכְלְאַיִם** – למעט את הנולד מתייש ורחל, כיון שמתיבת 'או' יש ללמוד שהבהמה כשרה להקרבה דווקא כשכל מין בפני עצמו, ולא כשהם 'שור וכשב' יחד. **'אוֹ עֵז', פָּרָט לְנִדְמֶה** – למעט ולד שנולד ממין אחד, אך הוא דומה למין אחר, כגון עז ותייש שילדו ולד שנראה רחל, או כבש ורחל שילדו ולד שנראה עז. **'כִּי יִוָּלֵד', פָּרָט לִיוֹצֵא דּוֹפֶן** – שלא נולד כדרך הולדות מפתח הרחם, אלא הוציאוהו דרך דופן בטן אמו שנחתכה. **'וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים', פָּרָט לִמְחוּסַּר זְמַן** – בהמה שהיא בתוך שבעה ימים ללידתה, שאינה ראויה עדיין להקרבה עד יומה השמיני. **'תַּחַת אִמּוֹ', פָּרָט לְיָתוֹם** שמתה אמו בעת לידתו, ונמצא שמעולם לא היה תחת אמו.

לאחר שהתבאר מהיכן נלמדים פסולים אלו לגבי קרבנות, מבארת הגמרא כיצד לומדים שהם ממועטים אף ממעשר בהמה: **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן,** לגבי מעשר בהמה (ויקרא כז לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** לגבי הבהמות הראויות לקרבן (שם כב כז) 'וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ', ומאחר ובשניהם נאמרה תיבת 'תחת' למדו בגזירה שוה מעשר מקרבנות, **מַה לְּהַלָּן,** לגבי קרבנות, מיעטה התורה **פָּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הָלָלּוּ** – הפסולים המוזכרים לעיל, שאינם ראויים לקרבן, **אַף כָּאן,** לגבי מעשר בהמה, **פָּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הָלָלּוּ,** שהם פטורים ממעשר בהמה. ועוד למדים מגזירה שוה זו, **מַה כָּאן,** לגבי מעשר בהמה, **פָּרָט לִטְרֵפָה** – ממעטים טריפה שהיא פטורה ממעשר, כפי ששנינו במשנתינו, וכטעם שיבואר להלן, **אַף לְהַלָּן,** לגבי הבהמות הראויות לקרבן, יש למעט **פָּרָט לִטְרֵפָה,** שאינה ראויה לקרבן.

שנינו במשנה: 'הכל נכנסין לדיר להתעשר'. מבררת הגמרא: לשון **'הַכֹּל',** משמעותה שכוללת פרטים נוספים, **לְאֵיתוֹיֵי מַאי** – מה היא באה לרבות. מבארת הגמרא: **לְאֵיתוֹיֵי הָא** – לרבות את אלו שיש בהם את החסרונות שנשנו בברייתא שלהלן, **דְּתָנוּ רַבָּנָן, הָרוֹבֵעַ** – בעל חיים שבעל אשה, **וְהַנִּרְבָּע** – בהמה שנבעלה על ידי איש, **וְהַמּוּקְצֶה** – בהמה שהפרישוה להקריבה לעבודה זרה, **וְהַנֶּעֱבָד** – בהמה שעבדו אותה כעבודה זרה, **וְהָאֶתְנָן** – בהמה שניתנה לזונה בשכרה, **וְהַ'מְּחִיר'** – 'מחיר כלב', בהמה שניתנה כתשלום עבור קניית כלב, **וְטוּמְטוּם** – שמקום סימני זכרות ונקבות שלו מכוסה ואטום, ואינו ניכר אם הוא זכר או נקבה, **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** – שיש בו גם סימני זכר וגם סימני נקבה, אף שכל אלו הם פסולים להקרבה, מכל מקום **כּוּלָּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר,** ואם יצא אחד מהם עשירי אינו קרב, אלא כשיפול בו מום, יאכל על ידי הבעלים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם** [–בשם] **רַבִּי שִׁמְעוֹן, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵין נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר,** ולהלן יבוארו טעמיהם.

מקשה הגמרא: **וְתַנָּא** דידן – התנא ששנה את משנתינו, שנקט לשון 'הכל נכנסין לדיר' כדי לרבות את בעלי החסרונות המנויים בברייתא, שהם חייבים במעשר, וכפי שהתבאר לעיל, מה טעמו, **אִי נָמַר** – אם הוא לומד גזירה שוה **'תַּחַת תַּחַת' מִקָּדָשִׁים,** כפי שהתבאר בברייתא לעיל, אם כן **הָנֵי נַמֵּי לֹא** – גם סוגי הבהמות המנויים בברייתא זו, כגון רובע ונרבע וכו', יפטרו ממעשר, כשם שהם פסולים לקרבן, ואילו מלשון 'הכל נכנסין' ריבינו לעיל את אותם הפסולים לקרבן. **וְאִי לֹא יָלִיף** – ואם אינו לומד גזירה שוה זו מקדשים, ולכן הוא סובר שכל אותם המנויים בברייתא השניה חייבים במעשר, אף שהם פסולים להקרבה, אם כן **הָנֵי מְנָא לֵיהּ** – אלו השנויים במשנה שפטורים ממעשר, כגון מחוסר זמן ויתום, מנין לו שאכן הם פטורים, והרי התבאר לעיל שלומדים אותם מכח גזירה שוה זו.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם נָמַר** – באמת התנא של משנתינו לומד בגזירה שוה 'תחת תחת' לפטור את כל השנויים במשנה, **וְהָנֵי** – ואלו הפסולים המנויים בברייתא, שריבה אותם התנא של המשנה בלשון 'הכל נכנסין' שהם חייבים במעשר, ואף שהם פסולים להקרבה, היינו כיון **דְּרַחֲמָנָא רַבִּינְהוּ** – התורה ריבתה אותם בפירוש לחייבם במעשר. ומבארת הגמרא היכן ריבתה אותם התורה: **דִּכְתִיב** לגבי גוי שהביא קרבן בעל מום, שאסור להקריבו (ויקרא כב כה) 'וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה **כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם',** וְתָאנָא **דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – ושנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ** לשון **'הַשְׁחָתָה', אֵינוֹ אֶלָּא דָּבָר עֲרָוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה,** שכן מצינו לשון השחתה לגבי **דָּבָר עֲרָוָה, דִּכְתִיב** לגבי דור המבול (בראשית ו יב) **'כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ',** ושם היתה השחתתם שקלקלו בעריות, וכן משמעות לשון 'השחתה' היא **עֲבוֹדָה זָרָה, דִּכְתִיב** (דברים ד טז) **'פֶּן תַּשְׁחִיתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה',** נמצא שכוונת לשון השחתה האמורה בקרבנות היא להשחתה של דבר ערוה או עבודה זרה, וכיון שנאמר 'משחתם בהם מום בם' הרי כוונת הכתוב להקיש בעלי חסרונות של השחתה לבעלי מומים, **וּלְמַד שֶׁכָּל שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ,** כגון קרבן, **דְּבַר עֲרָוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה** גם כן **פּוֹסְלִין בּוֹ,** ולכן אם נעשה בבהמה איסור ערוה כגון 'רובע' או 'נרבע', או שנעשה בה איסור עבודה זרה, כגון 'מוקצה' או 'נעבד' הרי היא פסולה להקרבה, **וְכֹל שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ, אֵין דְּבַר עֲרָוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ.**

ועל פי זה מבארת הגמרא את שיטת התנא במשנתינו: **וְהָאי מַעֲשֵׂר** – ומעשר זה של בהמה, **הוֹאִיל וְלֹא פָּסֵיל בֵּיהּ מוּמָא** – כיון שאין מום פוסלו מלהתעשר, **דִּכְתִיב** לגבי מעשר בהמה (ויקרא כז לג) **'לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרָע וְלֹא יְמֵירֶנּוּ',** כלומר, לא יבדוק בין בהמה תמה לבעלת מום, אלא איזו מהן שתעבור עשירית תתקדש, **דְּבַר עֲרָוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה נַמִּי לֹא פָּסֵיל בֵּיהּ** – גם כן אינם פוסלים אותה למעשר. ואיסורים אלו הם החסרונות המנויים בברייתא, שכן **רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע** זהו **דְּבַר עֲרָוָה, וּמוּקְצֶה וְנֶעֱבָד** זהו **עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֶתְנָן** נעשה על ידו **דְּבַר עֲרָוָה, וּמְחִיר**

המשך בעמוד 91

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים – הלכות שבת ~

יב אֲבָל יֵשׁ מַתִּירִין בְּאָפוּי וְצָלוּי, אֲפִלּוּ צוֹנְנִים, לְתֵּנָם אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ כְּלִי רִאשׁוֹן רוֹתֵחַ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בִּשּׁוּל אֲפִלּוּ אַחַר אֲפִיָּה וּצְלִיָּה.

וְנָהֲגוּ לְזָהֵר לְכַתְּחִלָּה כַּסְּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁלֹּא לִתֵּן פַּת [קכא] אֲפִלּוּ בִּכְלִי שֵׁנִי [קכב] כָּל זְמַן שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ [קכג]. אֲבָל בְּדִיעֲבַד יֵשׁ לְהַתִּיר אֲפִלּוּ בִּכְלִי רִאשׁוֹן כַּסְּבָרָא הָאַחֲרוֹנָה:

חלק ב, סימן שיח, דִּין הַמְבַשֵּׁל בְּשַׁבָּת, סְעִיף יב:

ביאורי הלכה

קכא] שלא ליתן פת – אף שהעיקר להלכה שאין בישול אחר אפיה וצליה ואין אפיה וצליה אחר בישול, נהגו ליזהר לכתחלה שלא לצלות ולאפות אחר בישול[209], ומכל־מקום מותר לחמם מאכל מבושל יבש (או לח שלא נצטנן לגמרי) על גבי קדירה שעל האש (כשאין בזה איסור "חזרה בשבת")[210].

קכב] בכלי שני – למעשה, נוהגים במצקת ככלי שני, ובצלחת אליה מזגו מן המצקת ככלי שלישי שמותר ליתן פת אפוייה במרק חם שבו[211].

קכג] סולדת בו – אין חילוק בין כלי שני שיד סולדת בו לכלי שני שיד נכוית בו[212]. דין "דבר גוש" בכלי שני ושלישי נתבאר להלן על סעיף לא.

ציונים והוספות

209) פשט שוע"ר (כאן ולהלן סעיף יג) שנזהרים לכתחילה כדעת המחמירים לכל עניניה, אף שנקט רק בדוגמא המצויה (פת בקערה) המובאת ביראים.

210) ראה דין החימום לעיל סי' רנג סכ"ו (לעניין חשש מחתה ונראה כמבשל), והטעם שאין בו משום צלייה אחר בישול ראה להלן הערה רטז.

211) ראה שבת כהלכה (פ"א הערה קח), שאף למחמירים בעירוי מן הכף ששהתה זמן מסויים בכלי ראשון (שעל האש) כעירוי מכלי ראשון, דין הקערה לתוכו עירו ככלי שלישי, ויתבאר להלן על סעיף יט.

212) אבל לעניין נתינת מים צוננים במים רותחים מאוד ראה להלן על סעיף כ.

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות שבת ~

~ יום ראשון ~

חלק ב סימן רסה דין כלים הנתנים תחת הנר:

ח כשנותן הכלי תחת הנר לקבל בו נצוצות לא יהיה בכלי מים או שאר משקים מפני שמקרב זמן כיבוי הנצוצות שיכבו מיד שיפלו שמה ולא התירו אפילו בדליקה לגרום כיבוי אלא באחד משני דברים או שיהיו המים בתוך כלי כגון כלי חרס חדשים מלאים מים שהם אינם יכולים לקבל האור וכשמגיע האור להם הם מתבקעים ומכבים שנמצא האור הוא שמכבהו והאדם אינו אלא גורם בעלמא שהרי כשנתן המים בכלים אלו היה הפסק מחיצה בין המים להאור דהיינו דופני הכלים או אפילו אין המים בתוך כלי אלא שהוא בענין שאין המים מכבים מה שהודלק כבר אלא שהם מונעים האור מלשרוף יותר כגון טלית שאחזה בה האור מותר ליתן משקה על הטלית רחוק קצת מן האור שכשיגיע שם האור לא יוכל לשרוף יותר ומאליו יכבה אבל כאן שאין דופני כלי מפסיקים בין נר למים שבכלי שתחתיו והמים מכבים ממש את הנצוצות אין זה נקרא גרם כיבוי.

ואפילו מבעוד יום אסור ליתן מים לכלי זה גזרה שמא יתן משחשכה ואע"פ שכל מלאכה הנעשית בשבת מאליה אין

בה איסור כלל אף אם מתחילה נעשה בידים סמוך לחשכה ואין חוששים שמא יבא לעשות כן משתחשך לפי שהכל יודעים איסור עשיית מלאכה בשבת ולא יטעו בזה אבל כאן ידמה בדעתו שאין בזה שום איסור כלל אף משתחשך כיון שנותן המים קודם נפילת הנצוצות:

~ יום שני ~

ט ומכל מקום מותר ליתן מים בעששית שמדליקים בה בערב שבת כדי להגביה השמן דכיון שאינו מתכוין לכיבוי כלל אין לחוש שמא יעשה כן בשבת ונוהגין להתיר אף אם מתכוין לכיבוי כדי שלא תתקלקל העששית כשתדליק הפתילה על שוליה לפי שבאמת אין כאן כיבוי כלל שאף אם לא יתן לתוכו מים כשיכלה השמן תכבה הפתילה ואין המים ממהרים הכיבוי כלל אלא שמגביהים השמן כדי שלא תתקלקל העששית כשתדליק הפתילה על שוליה עם שמן מעט מזער ולפי טעם זה יש מי שאומר שאף בשבת מותר ליתן מים לעששית אם מדליקה נכרי לצורך חולה.

אבל אסור ליתן מים לתוך שפופרת שתוחב בה נר של שעוה או של חלב אפילו מבעוד יום שהרי כשמגיע האור לשם המים הם מכבים ממש (אבל מותר לתחוב הנר לתוך החול וכיוצא בו בענין שכשיגיע האור לשם ימנעהו מלשרוף יותר ויכבה מאליו שגרם כיבוי הוא כמו שנתבאר למעלה ואפילו משחשכה מותר לעשות כן כגון ביו"ט כמו שיתבאר בסי' תקי"ד):

חלק ב סימן רסו דין מי שהחשיך לו בדרך:

א מי שהיה בא בדרך וקדש עליו היום והיו עמו מעות ויש לו חמורו וגם יש עמו נכרי לא יניח כיסו על חמורו מפני שהוא מצווה על שביתתו אלא יתננו לנכרי להוליכו לו בשבת עד מקום שביתתו שהוא תוך התחום ממקום שקדש עליו היום ולמוצאי שבת לוקחו ממנו ואע"פ שלא נתן לו שכר על זה שנמצא טורח בשביל ישראל ואע"פ שנתן לו משחשכה הרי זה מותר מפני שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואם לא נתיר לו טלטול המעות והולכה על ידי נכרי שאין איסורן אלא מדברי סופרים יבוא להוליכו בעצמו ויעבור על איסור של תורה ומכל מקום לכתחלה יש לו ליתנו לו מבעוד יום ולא לטלטל מוקצה בשבת:

ב במה דברים אמורים בכיסו אבל אם מצא מציאה לא התירו לו ליתנה לנכרי אפילו מבעוד יום לפי שאין אדם בהול כל כך על המציאה כמו על שלו ממש ויוכל להעמיד עצמו שלא לבא לידי איסור של תורה בשבילה במה דברים אמורים כשעדיין לא הגביה אותה אבל אם כבר הגביהה ובא לידו מבעוד יום נעשית כשלו ממש:

~ יום שלישי ~

ג אם אין עמו נכרי או שאינו מאמינו לנכרי מניח כיסו על חמורו וכדי שלא יעבור על שביתת בהמתו יניחנו עליה לאחר שעקרה יד ורגל ללכת שעכשיו אין כאן איסור מן התורה שאין איסור מן התורה במעביר ד' אמות ברשות הרבים או במוציא מרשות היחיד לרשות הרבים או במכנים מרשות הרבים לרשות היחיד אלא כשאדם אחד עוקר את החפץ ממקום הנחתו ומעבירו או מוציאו או מכניסו וכן אם אחר עקר החפץ והניחו על זה כשהוא עומד שמיד שהניחו עליו כשהוא עומד כבר נעשית הנחה לחפץ זה לעקירה זו הראשונה ואח"כ כשזה עוקר רגליו ללכת הרי זה עקירה שניה לחפץ זה וחייב אבל אם אחר הניחו עליו לאחר שהוא עקר כבר רגליו ללכת לא נעשית עדיין הנחה לעקירה הראשונה שעקר חבירו ולפיכך אף שזה הוליך החפץ אח"כ הרבה פטור הוא מפני שלא עשה כל המלאכה שחסרה לו העקירה שעשאה חבירו אלא שאסור מדברי סופרים וכאן כשמניח על בהמתו אחר שעקרה יד ורגל מותר אפילו לכתחלה שהתירו לו משום הפסד כיסו שלא יבא להוליכו בעצמו.

וכשהבהמה עומדת להשתין מים או להטיל גללים וכיוצא בזה וכל שכן אם עומדת לנוח צריך ליטול הכים ממנה ולאחר שתחזור ותעקור יד ורגל ללכת יניחנו עליה שאם לא יעשה כן יש כאן איסור של תורה שהרי כשעמדה נעשית הנחה לעקירה הראשונה שעקר הוא וכשחוזרת לילך הרי היא בעצמה עושה עקירה לכים וכשתנוח אח"כ תעשה גם הנחה והרי כאן מלאכה גמורה.

ולכתחלה צריך ליטלו ממנה כשתרצה לעמוד קודם שעמדה כדי שלא תעשה אפילו הנחה לעקירה הראשונה שעקר הוא שאף שאין כאן אלא איסור מדברי סופרים אף אם תעשה הנחה זו מכל מקום כל מה שאפשר למעט באיסורי דברי סופרים צריך למעט שהרי לא התירו אלא מפני הדחק וכן יעשה לעולם בכל פעם שתרצה לעמוד יטלנו מעליה וכשתעקור ללכת יניחנו עליה (עד שיגיע לחצר החיצונה של העיר כמו שיתבאר):

~ יום רביעי ~

ד ואפילו אם אין הבהמה שלו שאין כאן איסור משום שביתת בהמתו אעפ"כ צריך ליזהר בכל זה דכיון שהוא מחמר אחריה אם תעשה מלאכה גמורה יעבור על לא תעשה אע"פ שאינה שלו.

ומכל מקום אם אינה שלו צריך להניחו עליה אפילו יש עמו נכרי דכיון שהוא נזהר שלא תעשה מלאכה גמורה האסורה מן התורה אלא דבר שאין בו איסור אלא מדברי סופרים אף

אם אדם היה עושה כיוצא בו א"כ מוטב שיעשה ע"י הבהמה דבר האסור לו בעצמו מדברי סופרים משיעשה בעצמו דבר האסור מדברי סופרים דהיינו האמירה לנכרי ונתינת הכים אליו שיוליכנו לו ויעשה שליחותו בשבת אבל כשהבהמה שלו והוא מצווה על שביתתה אף שנזהר שלא תעשה מלאכה גמורה מכל מקום יותר טוב שתשבות לגמרי לפיכך צריך ליתן כיסו לנכרי שאינו מצווה על שביתתו:

ה ואם הוא משא כבד שלא יוכל הנכרי לשאת אותו בידיו יתן גם החמור לנכרי במתנה גמורה או יפקירנה ואזי דינה כבהמה שאינו שלו כלל וכמו שנתבאר:

ו אף על פי שהתירו לו להניח כיסו על חמורו לא התירו לו לרכוב עליו (ואפילו אם הוא בענין שאם לא ירכב עליו והכים תחתיו אלא יהא הכים מגולה על חמורו יהיה שם חשש מלסטים שלא יגזלהו ממנו אף על פי כן לא התירו לו איסור רכיבה בדרכים שלנו (שאין להם דין רשות הרבים גמורה כמו שיתבאר בסימן שמ"ה) ואף אם לא נתיר לו הרכיבה לא יבא לידי איסור של תורה אף אם יוליכנה בעצמו ומה הפרש לנו בין איסור הרכיבה ובין איסור הכרמלית שניהם הם מדברי סופרים לפיכך אין להתיר לו (אלא טלטול המעות והולכה על ידי הבהמה בלא עקירה והנחה כדי שלא יבא להוליך בעצמו ויטלטל ג"כ המעות ויעשה ג"כ עקירה והנחה ומוטב להתיר לו מעט מדברי סופרים משיעבור על הרבה מדברי סופרים בזדון אבל הרכיבה (אין להתיר לו) אלא ילך ברגליו:

~ יום חמישי ~

ז ואפילו אם הוא צריך לצאת חוץ לתחום מפני חשש סכנה וכשירכב על החמור יהיו רגליו תלויות למעלה מי' טפחים מן הארץ וכל למעלה מי' טפחים אין בו משום איסור תחומין כמו שנתבאר בסי' רמ"ח וכשילך ברגליו יעבור על איסור תחומין ואפילו איסור תחומין שהם מן התורה כגון חוץ לי"ב מיל להאומרים שהם מן התורה אעפ"כ ילך ברגליו לפי שאף שכשירכוב יהיו רגליו למעלה מי' טפחים מכל מקום כיון שהוא יושב במקום שנוח תשמישו דהיינו על גבי החמור שהוא מקום נוח לתשמיש ישיבה ורגלי החמור נוגעים בארץ הרי זה דומה להולך בקרון שאע"פ שגבוה י' טפחים מכל מקום אם יש בו ד' על ד' יש בו משום תחומין כמו שיתבאר בסי' ת"ד.

ומכל מקום אם הוא בענין שיש חשש סכנה אם לא ירכב וילך בקרון כגון שהולך במדבר עם שיירא ולא יוכל ללכת עמהם אם ילך ברגליו וכל כיוצא בזה יכול לרכוב ולילך בקרון אף כשעודנו בתוך התחום שאין שם איסור כלל בהליכה ברגל:

ח וכשאין שם חשש סכנה וצריך לירד מן הקרון אם לא ירד ממנו מבעוד יום צריך להסיר ממנו כל חפציו ולהניחם על הקרון קודם שירד ממנו אם גוף העגלה עצמה בלא הגלגלים היא רחבה ד' וגם היא גבוהה י' טפחים בלא הגלגלים שאז היא רשות היחיד גמורה אע"פ שיש חלל הרבה תחתיה א"כ כשירד על הארץ שהיא כרמלית אסור לו לטלטל מכרמלית לרשות היחיד ואם אין העגלה גבוהה י' טפחים בעצמה אע"פ שגבוהה י' טפחים עם הגלגלים אינה רשות היחיד אם יש תחתיה חלל ג' טפחים כמו שיתבאר בסי' שמ"ה ומותר לטלטל מכרמלית לתוכה ואם אין רחבה ד' טפחים אע"פ שגבוהה בעצמה י' טפחים הרי זה מקום פטור ומותר לטלטל אפילו מרשות הרבים לתוכו ואם היא מלמעלה רחבה ד' טפחים אע"פ שמלמטה אינה רחבה ד' טפחים הרי זו רשות היחיד כמו שיתבאר שם:

ט אם אין עמו לא חמור ולא נכרי אם יש עמו חרש ושוטה וקטן יתן כיסו להשוטה שיוליכנו לו שהוא פטור מכל המצות ולא יתננו לחרש וקטן אע"פ שגם הם פטורים מכל מקום החרש יש לו דעת מועטת ומתחלף בפיקח והקטן יבא לכלל דעת ולהתחייב במצות אבל השוטה אין לו דעת כלל ולא יבא לכלל דעת אבל אם אין עמו שוטה אלא חרש או קטן יתננו להם ואם יש עמו חרש וקטן יתננו לאיזה שירצה לפי ששניהם שקולים שהחרש יש לו דעת מועטת והקטן אע"פ שאין לו דעת כלל מכל מקום יבא לכלל דעת גמורה כשיגדל:

~ יום שישי ~

י ויכול ליתנו לקטן אפילו הגיע לחנוך והוא בנו שחייב לחנכו במצות מכל מקום חינוך זה אינו אלא מדברי סופרים והתירו לו חכמים כדי שלא יבא לעשות בעצמו.

ומכל מקום כשנותנו לו או אפילו לחרש ושוטה צריך ליתנו להם כשעקרו רגליהם ללכת וליטלו מהם כשהם רוצים לעמוד כדי שלא יעשו עקירה והנחה כמו שנתבאר למעלה שאף שאינו מצווה על שביתתם מכל מקום הרי אסור להאכילם דבר האסור בידים מן התורה כמו שיתבאר בסי' שמ"ג וזה שנותן להם כיסו אף על פי שנותן להם מבעוד יום מכל מקום כיון שיודע שיוליכוהו בשבת ולדעת כן נותן להם הרי זה כמאכילם איסור בידים לפיכך אין היתר אלא שלא יעשו עקירה והנחה שאז אין בזה איסור של תורה (אף אם היה ברשות הרבים גמורה) והתירו לו חכמים איסור של דבריהם כדי שלא יבא לעשות בעצמו.

ומכל מקום אם היה עמו חמור יניחנו על חמורו ולא יתננו לאחד מאלו שהם בכלל אדם ויש במינם שחייבים במצות ויתחלפו בהם:

יא ואם אין עמו שום אחד מכל אלו התירו לו לטלטל בשבת כיסו או מציאה שבאה לידו מבעוד יום פחות פחות מד' אמות דהיינו שלא יוליכם ד' אמות רצופים משקדש היום אלא ילך עמהם פחות מד' אמות ויעמוד מעט לנוח ויחזור וילך פחות מד' אמות ויעמוד מעט לנוח וכן יעשה עד שיגיע למקום שביתתו ואם עמד לתקן משאו אין עמידה זו מפסקת אלא צריך שיעמוד כדי לנוח.

ויש מחמירין בכל מקום שהתירו טלטול פחות פחות מד' אמות שישב בכל פחות מד' אמות אבל העמידה אינה כלום כיון שאין כוונתו בעמידתו בשביל לנוח ולהנפש אלא הוא רוצה לנוח כדי להתיר איסור טלטול ד' אמות וטוב לחוש לדבריו במקום שאפשר:

יב ומכל מקום אין פחות פחות מד' אמות מועיל אלא לענין איסור מעביר ד' אמות ברשות הרבים אבל לא לענין הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים ולא לענין הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד אלא כיצד יעשה כשמגיע לביתו עם כיסו אם יכניסנו כדרכו נמצא מכנים מרשות הרבים או כרמלית לרשות היחיד אלא מיד שיגיע לפתח ביתו קודם שיעמוד שם יזרקנו לביתו כלאחר יד דהיינו שלא כדרך זריקה כגון מכתיפו ולאחריו ואין בזריקה זו איסור מן התורה ואף אם היא רשות הרבים גמורה אלא מדברי סופרים והתירו לו כדי שלא יבא להכניסו כדרכו:

~ שבת קודש ~

יג ואם אינו יכול להוליכה פחות פחות מד' אמות מפני שמתיירא מלסטים שלא יגזלוהו ממנו וכן אפילו אם יש עמו חמור ומתיירא להניחו עליו מפני הלסטים שאם יניחנו עליו ויטלנו בכל עת שיעמוד כמו שנתבאר יראוהו הלסטים ויגזלוהו ממנו יכול לרוץ עם כיסו עד שיגיע לביתו שאין כאן איסור של תורה אף אם היא רשות הרבים גמורה אם התחיל לרוץ קודם שקדש עליו היום שלא היתה העקירה בשבת וכל זמן שהוא רץ אין כאן עקירה והנחה עד שיגיע סמוך לבית ואז קודם שיעמוד לפני פתח ביתו ותיעשה הנחה צריך הוא לזרוק כיסו לתוך ביתו כלאחר יד כדי שלא יכנים מרשות הרבים לרשות היחיד.

ובזמן הזה שאין לנו רשות הרבים אלא כרמלית יש להתיר אף אם מתחיל לרוץ משחשכה רק קודם שיעמוד לפני פתח ביתו יזרקנו כלאחר יד שנמצא שאין כאן אלא עקירה בלא הנחה:

יד במה דברים אמורים כשהוא רץ אבל לילך לאט לא התירו לו אפילו אם התחיל מבעוד יום לפי שלפעמים יעמוד מעט בלא דעת ויחזור וילך ונמצא עושה עקירה והנחה בשבת משא"כ כשהוא רץ יש לו היכר וזכרון בריצה זו שאסור לו לעמוד ולא יבא לשכוח:

טו וכן מי שהיתה חבילתו על כתיפו וקדש עליו היום רץ תחתיה אפילו ברשות הרבים עד שמגיע לפני פתח ביתו ויזרקנה שם כלאחר יד ואף אם עמד באמצע מרוצתו לתקן המשוי פטור (אלא שלכתחלה אסור לעמוד כלל אלא אם כן אי אפשר לו בענין אחר):

טז וכל זה במי שהחשיך לו בדרך שאינו פושע שהיה סבור שעדיין יש שהות ביום לבא לעיר אבל מי שיצא מביתו סמוך לחשכה והוציא כיסו עמו לרשות הרבים או אפילו לכרמלית ושכח אח"כ להסירו ממנו ולהצניעו קודם שחשכה לא התירו לו שום אחד מהדרכים האלו אפילו לומר לנכרי להצניעו הואיל ופשע בו שיצא עם כיסו סמוך לחשכה כמ"ש בסי' רנ"ב:

יז אבל אם היה כיסו תלוי בחגורו ושכחו ולא ידע בו בשעת יציאתו לרשות הרבים סמוך לחשכה ואפילו שכח כיסו עליו עד שחשכה ואחר כך (הוציאו) יצא עמו לרשות הרבים או אפילו ידע שכיסו עליו בשעת יציאתו אלא שיצא מבעוד יום ולא סמוך לחשכה שאינו פושע בזה ואח"כ שכחו להצניעו עד שחשכה מותר לו ליתנו לנכרי שיביאנו לו לביתו ואם אין עמו נכרי או שאינו מאמינו יוליכנו פחות פחות מד' אמות ויזרקנו לביתו כלאחר יד ואם מתירא שלא יגזלוהו ממנו רשאי לרוץ עד לפני ביתו כמו שנתבאר שהתירו כל זה כדי שלא יבא להוליכו כדרכו בעקירה והנחה שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ובודאי לא יעזבנו בשוק כשאי אפשר לשמרו שם (ע"י שומר נכרי או שומר ישראל) עד למוצאי שבת:

~ 'תורה אור' פרשת תולדות - הפרשה החסידית ~

וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק[1]

"וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בַּנָּחַל כו'"[2]. "בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים וְגו'" (חֻקַּת כא, יח).

דְּהִנֵּה אִיתָא בַּגְּמָרָא[3] עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית ב, יד) "וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי[4] הוּא פְּרָת": "הוּא" דְּמֵעִיקָּרָא[5], שֶׁמִּמֶּנּוּ נִפְרְדוּ

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק: לְקוּטֵי תּוֹרָה חוּקַּת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אָז יָשִׁיר" [סב, ב]. אוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּצֵא דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּרְא וְהִנֵּה בְּאֵר" [ר, ב]. – צִיּוּן בְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר.

לְעֵת עַתָּה לֹא נִתְבָּרֵר וְכַמָּה אֲמִירָתוֹ וְאוּלַי הוּא מִדְּרוּשֵׁי לֵיאָוְנִי).

2) ("וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים". פָּרָשָׁתֵנוּ כו, יט).

3) (בְּכוֹרוֹת נה, ב. רְאֵה לְקוּטֵי תּוֹרָה צַו יז, א. "עֵר מִצָּוָה וְתוֹרָה אוֹר" שַׁעַר הָאֱמוּנָה פג, ב).

4) (וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י שָׁם: "וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי – דִּכְתַד מִינַיְיהוּ חָשִׁיב לְהוּ – וְאֹתָ אַמַּרְתְּ דְּמִינַיְיהּ קָאָתוּ").

5) ("הוּא פְּרָת הַנּוֹפֵר לְמַעְלָה "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן וְגו'" שֶׁהַשִּׁלְשָׁה נִפְרָדִין מִמֶּנּוּ".

לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים. דְּהַיְינוּ, ג' יָצְאוּ מִמֶּנּוּ, וְהָרְבִיעִי הוּא בְּעִצְמוֹ. וְאָמְרוּ: "כָּל הַנַּהֲרוֹת לְמַטָּה מִפְּרָת"[6], וְכָל מַעְיָנוֹת שֶׁבָּעוֹלָם נוֹבְעִים "מִסּוּלָּמָא דְּפָרָת"[7]. פֵּירוּשׁ: מִתַּחַת לַקַּרְקַע נוֹקֵב וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁמַּחֲפִירָה מוּעֶטֶת יִמְצָא "בְּאֵר מַיִם חַיִּים".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ: מִפְּנֵי מָה יִקָּרֵא "בְּאֵר מַיִם חַיִּים" – כֵּיוָן שֶׁעִיקַּר נְבִיעָתוֹ הוּא מִנַּהַר פְּרָת?

וְהָעִנְיָן: דְּהִנֵּה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית ב, י): "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן כו'" – גַּ"ן סְדְרֵי דְּאוֹרַיְיתָא[8]. פֵּירוּשׁ: כַּיָּדוּעַ שֶׁמַּתְחִלָּה צָרִיךְ לְקַבֵּל עוֹל מַלְכוּת־שָׁמַיִם בִּשְׁלֵימוּת, דְּהַיְינוּ לְהַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵימָה בְּאַחְדוּת ה', שֶׁהוּא הַמְּהַוֶּה כָּל הָעוֹלָמוֹת, וְ"כוֹלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב"[9], וְ"כוֹלָּא חָד" כו'.

וְכַאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּקִרְיַאת־שְׁמַע וְיָשִׂים לִלְבּוֹ הֵיטֵב עִנְיַן הָאַחְדוּת, וְיַקְבֵּל עָלָיו בֶּאֱמֶת עוֹל מַלְכוּת; כִּי "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ" (האזינו לב, ט) חֶפְצָם לְדָבְקָה בּוֹ בְּכָל לִבָּם, וּמַאֲמִינִים בְּ"אֶחָד" וַחֲפָצִים בּוֹ. אֲבָל אֵין מָקוֹם שֶׁיִּשְׂרֶה בּוֹ בְּחִינַת "אֶחָד" לְאַחַר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו, וְאֵין לוֹ מָקוֹם אֶלָּא בַּתּוֹרָה, שֶׁהַיְינוּ שֶׁמִּיָּד אַחַר קַבָּלַת מַלְכוּת־שָׁמַיִם יִלְמוֹד בְּעִיּוּן מַחֲשַׁבְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ וְדִבּוּרוֹ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְקוֹדֶם לִמּוּדוֹ יִתְבּוֹנֵן בְּאַחְדוּת ה' כו', וְעַל יְדֵי זֶה יִגְרוֹם לוֹ הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה בְּכָל עוֹמֶק מַחֲשַׁבְתּוֹ וּלְבָבוֹ וְכו'.

וְזֶהוּ נִקְרָא "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן":

פֵּירוּשׁ "מֵעֵדֶן" – מֵעִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא שֶׁנִּקְרָא "עֵדֶן", וְ"נָהָר" הוּא לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה. פֵּירוּשׁ: כַּאֲשֶׁר יִמְשֹׁךְ אֱלֹהוּת מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה בְּקַבָּלַת מַלְכוּת־שָׁמַיִם, הַמְשָׁכָה זֹאת מַשְׁקָה אֶת "הַגָּן", הִיא הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא "ד' אִמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה"[10] בִּמְקוֹם קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים, "אוֹרַיְיתָא הֵיכָלָא דְּמַלְכָּא"[11] – שֶׁבָּהּ שׁוֹרֶה אַחְדוּת ה' כו' כַּאֲשֶׁר יִתְקַיֵּים בּוֹ בְּחִינַת "נָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן" בִּתְפִלָּתוֹ וְשִׁעוּר לִמּוּדוֹ מִיָּד אַחַר הַתְּפִלָּה;

אֲבָל אַחַר כָּךְ צָרִיךְ לַעֲסוֹק בְּכָל מַחֲשַׁבְתּוֹ כו' בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַשָּׁפֵל, וְשׁוֹכֵחַ כָּל הִתְבּוֹנְנוּתוֹ בְּקַבָּלַת מַלְכוּת־שָׁמַיִם, מִפְּנֵי נַשְׁמִיּוּת גּוּפוֹ עַל[12] מְעוּט דַּעַת שֶׁלּוֹ, וְיִתְרַחֵק מְאֹד מִבְּחִינָה שֶׁהָיָה לוֹ דַּעַת בִּתְפִלָּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ בַּתּוֹרָה כו';

לָכֵךְ נָתַן לָנוּ מִצְוֹת לַעֲשׂוֹתָם כָּל הַיּוֹם. כִּי עִנְיַן הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת הֵם הַגְּבֹהַּ לְמַעְלָה מַעְלָה בִּפְנִימִיּוּתָם וְשָׁרְשָׁם, אַף שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בְּבַכָּמָה לְבוּשִׁים בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת כו', וּמִכָּל מָקוֹם רוֹמְזִים עַל מַדְרֵגָה הַגְּבוֹהָה שֶׁבְּשָׁרְשָׁם. כְּמוֹ מִצְוַת צִיצִית, שֶׁעִנְיָנָהּ לְמַעְלָה בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים, וְנִתְלַבְּשָׁה מִצְוָתָהּ בִּשְׁמוֹנָה חוּטִין שֶׁל צֶמֶר וְה' קְשָׁרִים כו'.

וְלָכֵן הַמִּצְוֹת לֹא תִּצְטָרֵךְ לָהֶם עֲבוֹדַת הָאָדָם לְתַקְּנָם וּלְכַוְּונָן אֶל אֲמִתָּתָם, כִּי "מִצְוֹת אֵינָם צְרִיכִים כַּוָּונָה"[13], לְפִי שֶׁהֵן בְּעַצְמָם מְתוּקָּנִים וְנִשְׁתַּלְשְׁלוּ מִמַּעְלָה לְמַטָּה כו'. וְהָעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה, הַמַּשָּׂכַת אֱלֹהוּת שֶׁגּוֹרֵם אֵינָהּ מִצַּד עֲבוֹדָתוֹ רַק מֵהַמַּת הַמִּצְוֹת עַצְמָן כו'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה שֶׁהִיא עֲבוֹדַת הַלֵּב – תְּלוּיָה דַּוְקָא בְּכַוָּונַת הָאָדָם כו'.

וְעִיקַּר הַכַּוָּונָה הַצְּרִיכָה בַּעֲשִׂיַּית הַמִּצְוֹת, הוּא שֶׁיִּתְבּוֹנֵן בַּתְּחִלָּה אֵיךְ שֶׁהוּא מְאֹד רָחוֹק מֵה' עַל יְדֵי טִרְדָּתוֹ כָּל הַיּוֹם בְּהֶבְלֵי חֶפְצֵי הָעוֹלָם הַזֶּה; וְנַשְׁמִיּוּת חוֹמְרוֹ, וַעֲוֹונוֹתָיו – מָסָךְ מַבְדִּיל לְבִלְתִּי הִתְקָרֵב אֶל ה' אֲפִילּוּ מְעָט, וְיִתְבּוֹנֵן בָּזֶה הֵיטֵב הָדֵק, וְיִשְׁבּוֹר לִבּוֹ בְּהִתְבּוֹנְנוּת זֶה, וְיִכָּנַע לִבּוֹ מִפְּנֵי שֶׁמִּכָּל מָקוֹם חָפֵץ הוּא לְהִתְקָרֵב אֶל ה' בְּתוֹרָתוֹ כו'.

וְיִכָּוֵן בְּמִצְוָה שֶׁנִּזְדַּמְּנָה לְיָדוֹ בַּעֲשׂוֹתוֹ אוֹתָהּ, שֶׁהוּא כְּמוֹ "בְּאֵר מַיִם חַיִּים". שֶׁנּוֹבֵעַ מִתַּחַת הַקַּרְקַע מִנַּהַר אֶחָד, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַנַּהַר אֵינוֹ נִקְרָא "מַיִם חַיִּים", אֲבָל הַמַּיִם הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ וְנוֹקֵב וְהוֹלֵךְ עוֹבִי עֲפַר הַקַּרְקַע

רַשִׁ"י שָׁם).

6) (לְשׁוֹן הַגְּמָרָא: "כָּל הַנַּהֲרוֹת לְמַטָּה מִשָּׁלֹשׁ נְהָרוֹת וְכו' נְהָרוֹת לְמַטָּה מִפְּרָת").

7) (בַּגְּמָרָא שָׁם: "הִנְהוּ הָנְהוּ סָלְמֵי דִּפְרָת נִינְהוּ". וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: "מִקַּלְחֵין תַּחַת הַקַּרְקַע וְעוֹלִין בָּהָרִים כְּמוֹ סוּלָּם". וּבְסוּכָּה נג, ג: מִסּוּלָּמָא דִּפְרָת. וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: "מַעֲלוֹת הָעֲשׂוּיוֹת בְּמַחְיִלוֹת שֶׁבָּהֶן מֵי פְּרָת עוֹלִין תַּחַת הַקַּרְקַע. לְפִי שֶׁפְּרָת גְּבוֹהַּ מוֹצָאוֹ מְאֹד בְּדַאֲמְרִינַן בְּבְכוֹרוֹת (דף נח.): כָּל הַנַּהֲרוֹת לְמַטָּה מִפְּרָת, וּמַיִם הַיּוֹצְאִים מֵהַר גְּבוֹהַּ, אִם דֶּרֶךְ מְתוּקָן לָהֶם עוֹלִין עַל הַר כַּיּוֹצֵא בּוֹ וְלֹא יוֹתֵר, לְפִיכָךְ אַף הַחוֹפְרִים בָּהָרִים שֶׁבְּבָבֶל הַמְּמוּכָּה לְפְּרָת מוֹצִיאִין מַיִם").

8) (53 פָּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה. זֹהַר חֵלֶק א (מִדְרָשׁ הַנֶּעְלָם) קד, ב. וּרְאֵה נִצּוֹצֵי אוֹר לְזֹהַר חֵלֶק ב רו, ב. לְקוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק יט עָמוּד 298 וְהָעֲרָה 3 שָׁם).

9) (זֹהַר חֵלֶק א יא, ב. עַל פִּי דָּנִיֵּאל ה, לב).

10) (בְּרָכוֹת ח, א: "מַיִם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה בִּלְבַד").

11) (תּוֹרָה הִיא הֵיכָל הַמֶּלֶךְ. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב וַיַּקְהֵל ר, א. פְּקוּדֵי (הֵיכָלוֹת) רנא, א).

12) [עַל: צָרִיךְ עִיּוּן קָצָת. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר. כֵּן הוּא גַּם בִּכְתַב יָד 1064. בִּכְתַב יָד 2060 הַגִּירְסָא: עַל יְדֵי].

13) (פְּסָחִים קיד, ריש עמוד ב. לְחַד מַאן דְּאָמַר. רְאֵה שֻׁלְחָן עָרוּךְ אַדְמוּ"ר הִזְקֵן הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן ס, סָעִיף ה).

נִקְרָא "מַיִם חַיִּים"[14], מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבָּרֵר וּמִתְלַבֵּן עַל יְדֵי דָּחֳקָם לָצֵאת בָּעָפָר הַחוֹמְרִי.

וְכֵן מַמָּשׁ עֲשִׂיַּית הַמִּצְוֹות: בְּשֶׁהָיָה לוֹ בַּתְּחִלָּה בְּתִפְלָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ בְּחִינַת "נָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן"[15] הַנַּ"ל, רַק שֶׁנִּכְסָה וְנֶעְלַם בְּתוֹכוֹ עַל יְדֵי נַשְׁמִיּוּת תְּשׁוּקַת גּוּפוֹ כָּל הַיּוֹם; וּכְשֶׁעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה שֶׁנּוֹבַעַת מִנָּהָר הַנַּ"ל, פֵּירוּשׁ: מִפְּנֵי שֶׁזּוֹכֵר שֶׁכְּבָר קִבֵּל עַל עַצְמוֹ מַלְכוּת־שָׁמַיִם בְּכָל לִבָּבוֹ, וּלְכָךְ עוֹשֶׂה מִצְוֹתָיו – לִיכָּנֵם בְּעוֹל מַלְכוּתוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁעַכְשָׁיו אֵין לוֹ בְּחִינַת "נָהָר" הַנַּ"ל, סוֹמֵךְ לִבּוֹ עַל שֶׁכְּבָר גָּמַר בְּלִבּוֹ לַעֲבוֹד ה' בֶּאֱמֶת – זֶהוּ כְּמוֹ "בְּאֵר מַיִם חַיִּים":

מִפְּנֵי שֶׁמְּאֹד עָרֵב לוֹ זֹאת הַמַּעַט בַּעֲבוֹדַת ה', מִפְּנֵי שֶׁהִתְבּוֹנֵן שֶׁמְּאֹד מְאֹד רָחוֹק הוּא מֵה', וְעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה הוּא עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל שֶׁמְּאֹד מָתוֹק וְעָרֵב לוֹ לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה כוּ'; כְּמוֹ הַבְּאֵר כְּשֶׁחוֹפְרִין בַּקַּרְקַע וּמוֹצְאִים מַיִם הֵם "מַיִם חַיִּים" מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבָּרֵר וּמִתְלַבֵּן עַל יְדֵי הָעָפָר, כֵּן עֲשִׂיַּית הַמִּצְוֹת עֲשִׂיָּתוֹ אוֹתָהּ נוֹבַעַת מִנָּהָר הַנַּ"ל כוּ'.

וְזֶהוּ שֶׁהָיָה הָאֲרִיז"ל[17] שָׂמֵחַ מְאֹד בַּעֲשִׂיַּית הַמִּצְוֹת, וּלְכָךְ זָכָה לִרוּחַ־הַקּוֹדֶשׁ[18], וְלֹא שָׂמַח בַּעֲבוֹדָתוֹ כוּ', כִּי הַמִּצְוֹת בִּפְנֵי עַצְמָם קְדוּשָׁתָם כוּ' כַּנַּ"ל, וַעֲשִׂיּוֹתָהּ בָּא מֵהִתְבּוֹנְנוּת שִׁפְלוּת הִתְקָרְבוּתוֹ אֶל ה', שֶׁזּוֹ הִיא מִדַּת עֲנָוָה בֶּאֱמֶת שֶׁנֶּאֱמַר עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם[19]. כִּי עִיקַּר הַשִּׁפְלוּת בִּפְנֵי כָּל אָדָם שֶׁאָמְרוּ[20], אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כִּי אִם עַל דֶּרֶךְ זֶה שֶׁרוֹאֶה בַּחֲבֵירוֹ שֶׁהוּא יוֹתֵר קָרוֹב לַה' כוּ'.

וְזֶהוּ "נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תָּבוּס נוֹפֶת" (מִשְׁלֵי כז, ז): שֶׁאֲפִילּוּ הַהֶבֶשׁ מַר לוֹ, אֲבָל "נֶפֶשׁ רְעֵבָה – כָּל מַר מָתוֹק" (שָׁם) – פֵּירוּשׁ: "בְּאֵר מַיִם חַיִּים" הַנַּ"ל, עַל יְדֵי חֲפִירוּתוֹ בָּעֲפַר גּוּפוֹ, כְּשֶׁיּוֹצֵא מֵעַט מַיִם מְתוּקִים – עֲרֵבִים לוֹ מְאֹד, מִפְּנֵי שֶׁגּוּפוֹ רְעֵבָה בַּעֲבוֹדַת ה'. וְזֶהוּ "בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים". :

14) (נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה חֻקַּת (בַּמִּדְבָּר בֶּרֶךְ ג) עַמּוּד תתם).

15) ("יֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ טִפַּת מַ"ד הַמְּבָרֵר כוּ'". – הֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק ב עַמּוּד א'נג).

16) (הֲרֵי מוּבָן שֶׁמִּמִּצְוָה נִקְרָא "בְּאֵר מַיִם חַיִּים" זֶהוּ דַּוְקָא לְפִי שֶׁעָבְרוּ דֶּרֶךְ עוֹבֵי עָפָר הַקַּרְקַע, דְּהַיְינוּ נַּשְׁמִיּוּת עָפְרֵי גּוּפוֹ כָּל הַיּוֹם בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, כְּשֶׁמִּכָּל מָקוֹם אַחַר כָּךְ בְּכֹחַ זֶה עוֹשֶׂה הַמִּצְוָה נַעֲשֶׂה בְּחִינַת בְּאֵר מַיִם חַיִּים" – אוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּצֵא (בְּרֵאשִׁית בֶּרֶךְ א) רנ, ב).

17) (רְאֵה שַׁעַר הַמִּצְוֹת לְהָאֲרִיז"ל בְּתְחִלָּתוֹ. וראה תניא פכ"ו. לא).

18) (הַשַּׂיָּכוּת לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ – רְאֵה יְרוּשַׁלְמִי סוּכָּה רֵישׁ פֶּרֶק ה. וּרְאֵה לְקוּטֵי אֲמָרִים לְהָרַב הַמַּגִּיד דְּבוּר הַמַּתְחִיל "יְסוּכָּה תִּהְיֶה". לְקוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ט עַמּוּד 252. חֵלֶק כד עַמּוּד 639. וְעוֹד. נִסְמָן בְּפָרְטִיּוּת בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר חֵלֶק ג עַמּוּד א'רפ).

19) (בְּהַעֲלוֹתְךָ יב, ג: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה").

20) (אָבוֹת ד, ד: "וְהֱוֵי שָׁפֵל רוּחַ בִּפְנֵי כָּל [הָ]אָדָם").

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

דרוש שני - ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו'

(כ) **אך** הנה עדיין יש להבין בגוף עיקר ענין הדעת דהיא גופא מה שיש בכח הדעת לחלק לכח השכל דחו"ב לב' נטיו' דחו"ג מאין הוא בא ויות' יפלא על מה שיש עוד בכח הדעת לעשות הפוך השכל מן הקצה לקצה שזהו הפוך ב' נטיות הללו דחו"ג דלכאור' זהו דבר והפוכו שאם הדעת מחלק השכל לב' קצוות רחוקים דחו"ג איך יש בכחו להפוך השכל מחסד לדין ומדין לחסד כו' להפוך מב' קצוות רחוקים הללו וגם בגוף ענין ההכרעה מה שלפעמים יטה להכריע לימין לחסד לכ"ז ולפעמים יטה להכריע לשמאל לכף חוב ודין כו' מאיזה סבה יבא זה השנוי ומי הוא המעורר לזה באופן ב' נטיות הכרעות הללו ואם כולו לקצה אחד או במצוע במקצת לזה ומקצת לזה שזהו עיקר ההכרעה (שהוא ההתכללות דחו"ג יחד דוקא) והנה במ"ש בע"ח משום דהדעת כלול מחו"ג ע"כ כולל חו"ג (שהכוונה הוא שכולל חו"ג דחו"ב כידוע שהחכ' היא בבחי' חסדי' ובינה בבחי' גבורות כמ"ש (משלי ח, יד) אני בינה לי גבורה ומתכללים יחד מחסדים דאבא נעשו גבורות דאימא ומגבורות דאימא נעשים חסדים דאבא ע"כ יבא בנטית הכרעות הללו מחסד

לדין ומדין לחסד כו' וכמו שנראה בהתפעלות שכל אחד במוח שיורכב מדבר והפכו שהן אוי"ר שבשכל והן מתחלפות אהבה דבחי' רצוא שהיא החדוה מטוב ההשגה האלקית דבינה ויראה או מרירות מבחי' שוב מחכמה כו' וכמו שכל שמטה כלפי חסד שנהפך לדין ושכל של דין שנהפך לחסד כנ"ל וזהו מצד הדעת שכולל חו"ג דאו"א כו' וכמ"ש בזהר על יביע אמר (תהלים יט, ג) אש מים חו"ג דחו"ב שכלולים ברוח שהוא הדעת כו') הנה זה עצמו יש להבין דא"כ למה יש בכח הדעת לעורר נטיית השכל דחו"ב ולהפוך מזה לזה כנ"ל:

(כא) **אך** הנה שרש הענין הוא כידוע שיש ב' מדרגות בדעת אחת נק' דעת עליון והב' נק' דעת תחתון והוא דעת המתפשט במדו' שבשכל ומשם למדו' שבלב (כמשי"ת) וכידוע שזהו ענין אל דעות הוי"ה (ש"א ב, ג) ב' דעות ד"ע וד"ת (וכמארז"ל (ברכות לג, א) גדולה דעה שניתנה בין ב' אותיות י"ה כו' שיתפרש בב' מיני דעת הללו ד"ת שלמטה מחו"ב שהן י"ה והב' ד"ע שבין י"ה דחו"ב דא"א כו' והנה בחי' ד"ת שהוא המטה את השכל לחו"ג ומהפך מזה לזה כנ"ל זה הכח שיש לו בזה הוא רק מצד ששרשו בבחי' ד"ע דא"א שלמעל' הרבה מחו"ב דאצי' וכידוע דג' חללים שבגלגלתא הן ג' מוחין דחב"ד כו' הרי מוח הדעת הזה ממוצע מב' מוחין דחו"ב וכלול מבחי' חו"ג שלהם ע"כ יש בכחו לחלק המוחין דחו"ב לד' מוחין והן כללים דל"ב חדרים שבמוח שמהם מתחלקי' לל"ב חדרים שנק' ל"ב שבילין דמתפתחין במוחא כו' וכמ"ש (משלי כד, ד) ובדעת חדרים ימלא ע"י הדעת דוקא ימלאון ל"ב חדרים ממוחין דחו"ב והן ע"י התחלקות תחלה לחו"ג ע"י הדעת כנ"ל (כמו שמע והיה א"ש כנ"ל) שבכל אחד יש ח' אותיות דהוי"ה אדני שהן חו"ג כי ד"פ ח' הוא ל"ב וזהו שרש ענין הל"ב כמ"ש בע"ח והוא התחלקות המדות שבלב כו') וכ"ז הוא בבחי' ד"ת הנ"ל אבל בחי' ד"ע הוא למעלה הרבה מזה דהיינו שהוא למעלה מן המוחין דחב"ד שבראש כידוע דבחי' חו"ב דא"א הוא בבחי' ההעלם ומקור דחו"ב דאצי' ונק' ח"ס דא"א כו' שהוא מקור השכל להשכיל כל שכל וחכמה מאין ליש וכמ"ש (איוב כח, יב) והחכמה מאין תמצא מאין והעלם דחכמה דא"א שנק' ח"ס וכן בחי' בינה דא"א כו' (וכמו ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו כו' (ישעי' כט, יד) והוא הנק' שכל הנעלם מכ"ר כו' והוא הנק' טעם הכמוס לרצה"ע שהוא בחי' הכתר בכללות כידוע ובחי' הדעת דא"א נק' ד"ע ופי' עליון הוא בחי' הכתר בכלל כידוע בפי' אל עליון (והוא מ"ש בע"ח דד"ע מזווג חכמה לבינה כו') ומבחי' ד"ע זה דא"א שכלול מחו"ב דא"א הוא עיקר המקור שממנו נמשך שרש להטיית המוחין דחו"ב דאצי' ע"י בחי' ד"ת הנ"ל כי ד"ת זה שרשו בד"ע זה והיו לאחדים ממש וכמ"ש כי אל דעות הוי"ה ד"ע וד"ת כו' וד"ל. ולהבין ביאור ענין בחי' ד"ע הנ"ל הנה ידוע בשרש ענין הכתר שהוא בחי' הרצון שבעצם הרצון כמו שהוא אין טעם לרצון כלל וכלל ונק' רצון פשוט (וכענין שא' שתוק כך עלה במחשבה לפני (מנחות כט, ב) כלומר כך עלה ברצוני למעלה מן הטעם שאין טעם לדבר כלל אפי' טעם כמוס לרצון כו') וכאשר הרצון בא בהתחלקות דהיינו בבחי' מדות שברצון כמו רצון של חסד או רצון של דין שנק' חו"ג שברצון ה"ז למעלה מן השכל וטעם הגלוי (ונק' טורי חשוכא מדות שבכתר שלמעלה מטורי נהורא מדות שבחו"ב כו' או ימי קדם (מיכה ז, כ) שלמעלה מימי עולם וכה"ג) ואמנם אע"פ שמדות הללו דחו"ג שברצון שנק' כתר הן למעלה משכל וטעם גלוי מ"מ יש להן בחי' שכל וטעם להיות בא מזה בהתחלקות ב' נטיות כאלה מן ההיפוך להפוך והוא ענין הטיית הרצון שנק' כתר ע"י המוחין שבו שהן חו"ב שבכתר והיינו בחי' החכמה שברצון שנק' טעם כמוס לרצון שמטה את הרצון להיות בא במדות לחסד או לדין עד שנק' רצון של חסד או רצון של דין כו'. ואמנם אע"פ שחו"ב שברצון נק' מקור לחו"ג שברצון (כמו חו"ב שבגלוי שהן מקור למדות דחו"ג להטות השכל כלפי חסד או דין כנ"ל) עכ"ז עיקר ומקור להיות נטיית דחכמה לרצון לחו"ג שברצון הוא ע"י בחי' דעת שנק' ד"ע שבכתר שהוא הרצון דהיינו מה שטעם הכמוס לרצון מטה לרצון להיות רצון של זכות וחסד או שיהיה רצון של דין זה בא ע"י בחי' ד"ע זה שהוא הממוצע מחו"ב שבכתר ויש בכחו להטות השכל הכמוס שנק' ח"ס שיטה את הרצון לחסד או לדין וגם להפוך מרצון של חסד לדין ומדין לחסד והוא שיהופך גם הטעם הכמוס שחייב לדין שיהיה טעם רצון לזכות וחסד (וכמו שידוע בענין השחד שיעור עיני חכמי' דהיינו שיעור גם במקור השכל שנק' ח"ס שמחמת הרצון שירצה בטובת הנותן שחד יעורר לכח ומקור השכל שיטה הרצון לזכות ויהפוך הרצון של דין לזכות כמו בר"י שאמר אי בעי טעין הכי כו' (כתובות קה, ב) ומי הוא המעורר לכח ומקור השכל להשכיל כל זכות ולהטות הרצון לזכות ולהפוך מדין לזכות הכל הוא ע"י בחי' הדעת שנק' ד"ע כו' שבכתר להטות לכח ומקור השכל לזכות או לחוב ולהפוך מזה לזה כו' וד"ל) והיינו ע"ד הנ"ל בשכל וטעם הגלוי שהן מוחין דחו"ב בגלוי שבחי' ד"ת הנ"ל מטה אותם לב' קצוות דחו"ג להטות כלפי חסד או דין ולהפוך משכל של חסד להיות שכל של דין כו' כך ממש הוא בבחי' ד"ע זה שברצון שלמעלה מן הטעם הגלוי כנ"ל שבחי' ד"ע זה הוא שבכתר להטות גם הטעם הכמוס שהיה לרצון של זכות להיות מתהפך לרצון של חוב או להפוך (והוא לפי ששרש ד"ע זה הוא בבחינת רצון הפשוט עצמו שנקרא כתר שבכתר (כמשי"ת):

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

דרך מצותיך - מצות איסור אכילת גיד הנשה

ב) **אך** עדיין אינו מובן לפי דרך זה פשט ל' הכתוב ויגע בכף יריכו דיעקב דמשמע שבבחי' נשמות ישראל הוא מדבר שגם בהם לא יכול לנגוע כ"א ביחכין שלהם לא יותר ולפי כל הנ"ל אינו ענין אלא למעלה בספירות, הנה זה יובן בביאור דברי האריז"ל שהפגם הי' בנו"ה בחיות וז"נ אב"א, והוא עפ"י הקדמת ענין המבואר במ"א בדרוש דעמלק שנאמר בו ויזנב בך כל הנחשלים אחריך (דברים כ"ה י"ח) אחריך דייקא למי שהוא בבחי' אחוריים והוא כמ"ש לכתך אחרי במדבר (ירמי' ב' ב') ונת' שם דענין יצ"מ ברוחניות הוא היציאה מן המיצר והעוני בנפש ואין עוני אלא מן הדעת וז"ש אעלה אתכם מעני מצרים (שמות ג' י"ז) אל ארץ טובה ורחבה (שמות ג' ח') כי במצרים כתיב ויאמן העם (שמות ד' ל"א) שלא הי' בהם רק בחי' אמונה בלבד תכלית הקטנות וארץ טובה ורחבה הוא התרחבות הדעת וההשגה באא"ס ב"ה כמ"ש וידעתם כי אני ה' (שמות ו' ז') וזהו בחי' גדלות שנקודת הלב באה מגדלות הדעת ואז ההתפעלות בתענוג ומתיקות וז"ס ארץ טובה, וממצרים לא"י הלכו דרך המדבר הוא בחי' הממוצעת בין תכלית הקטנות שהוא בחי' אמונה הנ"ל לגדלות דדעת וע"ז נאמר לכתך אחרי במדבר, (ירמי' ב' ב') וכתיב אחרי ה' גו' תלכו, (דברים י"ג ה'). ובחי' פנים ואחוריים בנפש הוא כשהלב מתפעל בפנימיותו עד שנהפך לבו בקרבו לחפוץ בה' מאד והוא בחי' אתהפכא שבזהר ואז הוא אהבה בתענוגים וז"ס פנים, אבל כשלא הגיע למדה זו עדיין ותאוות לבו לתענוגי עוה"ז, אלא שמחמת שמשיג בשכלו בגדולת ה' איך דכולא קמי' כלא חשיבי' וכי לו יאתה לדבוק בו ולעזוב כל אשר זולתו מנגד והמוח שליט על הלב בטבעו ותולדתו ובע"כ יענה אמן לקיים ככל אשר יסכים ויגזור השכל וז"ס אתכפייא שבזהר הנה זהו הנק' אחוריים, והיציאה ממצרים בחי' האמונה בלבד בלי טעם ודעת א"א להגיע לגדלות המוחי' ולהפך לבו בב"א מן הקצה אל הקצה אלא מתחלה הוכרח להיות בבחי' אתכפייא כי המוח שליט כנ"ל וזה הי' הליכתם במדבר שקבלו עליהם עול מ"ש ועול מצות, ובעודם בבחי' זו פגע בהם עמלק וענינו ע"ד שארז"ל עליו יודע רבונו ומכוין למרוד בו, ירצו בזה כי הוא הקליפה שכנגד הדעת דקדושה, כי מודעת זאת מארז"ל אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות (סוטה ג' א') דהיינו שמכסה על הדעת באמיתת גדולת הבורא ית' ע"ד שנת' בלק"א (פכ"ד) ואז שולטים הז' מדות רעות המנגדים לז' מדות טובות הנולדים מהדעת והן הן ז' אומות הכנעני וכו' אבל אילו הי' מסתלק הרוח שטות [והי'] גילוי הדעת בה' אחד היו נופלים הז' מדות רעות הנ"ל לא כן עמלק יודע רבונו שהרי ידע הניסים דקי"ס ויצ"מ ומלאו לבו ללחום עם ישראל אין זה כ"א שמכוין למרוד והוא בחי' החוצפא מלכותא בלא תגא, והוא בחי' המנגד לענין השליטה דמוח על הלב שכח שליטה זו היא בע"כ של הלב גם שאינו חפץ באמת עכ"ז אינו יכול לזוז אפילו זיז כ"ש נגד ציווי השכל והשליטה הזאת הוא ענין קשה עורף כי העורף הוא שבאמצעותו נמשך שפע והתפשטות רוח השכלי בלב ויש בו הקושי והחוזק הזה לשלוט על הלב, ועבור מדה טובה זו שבישראל אמר משה כי עם קשה עורף הוא וסלחת, (שמות ל"ד ט') וכמארז"ל ג' עזין הן ישראל באומות כו' (ביצה כ"ה ב') ולעומת בחי' זו יש ברע מדה הנק' עקשות שמתעקש בלא טעם ודעת נגד הדעת ואינו מניחו לקיים ציווי השכל והדעת והרי זה חוצפא ועזות גדולה, וזהו מדת עמלק ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ר"ל אותן שהם עדיין בבחי' הממוצעת הנ"ל שלא נהפך לבם לגמרי כ"א בחי' אתכפיי' ע"י שהמוח שליט על הלב בעל כרחו ומוכרח הוא לציית להשכל כנ"ל נגד זה עומד עמלק ומונע מהלב הכרח זה כי גם הוא מכריח הלב בחוצפא ועקשות שלו כנ"ל משא"כ למי שהוא כבר בבחי' אתהפכא שלבו מתענג מאהבת ה' אין מקום לעמלק לשלוט עליו כנ"ל. וכמו שהוא בנפש למטה כן הוא ממש למעלה בזו"נ, מודעת זאת שנה"י דאו"א נעשו מוחי' לז"א כי חב"ד דאו"א מתלבשים בנה"י ואמנם ענין ד' בחי תפילין הם ד' מוחי' שבז"א חו"ב חו"ג משום שהדעת המלובש ביסוד אימא נחלק לחו"ג והתחלקות זו הוא ע"י קוצי דשערי דא"א המכה בז"א מאחוריו וז"ס שומר ישראל, ופי' חו"ג אלו הגם כי כבר יש בז"א ו"ק ומכללם חו"ג אלא שהן בחי' מדות העצמיים כנ"ל בענין הבחי' השנית מג' בחי' שבמדות, וחו"ג אלו הנק' מוחין הם שכליים כנ"ל בבחי' הא', ויש ג"כ בז"א מוחי' דקטנות ומוחי' דגדלות וענין מוחי' דקטנות היינו ע"ד הנ"ל בענין מוח שליט על הלב וז"ס קוצי דשערי דא"א כי הכח הזה בדעת להיות שליט על המדות נמשך מא"א הרצון שלמעלה מהחכמה שממנו בא השליטה שהיא על כרחו של המקבל,

ולשם עומד עמלק מל' ומלק את ראשו ממול ערפו (ויקרא ה' ח') יודע ומכוין למרוד נגד הדעת כנ"ל, בחי' חוצפא אשר לנגד קוצי דשערי ושליט' דעת דקדושה כנ"ל, וכמ"כ מז"א לנוקבא נה"י דז"א מוחי' לנוקבא ובכל לילה יורדת בבי"ע ועולה בבוקר באצי' ומתייחדת עמו אב"א ואח"כ פב"פ והענין כי אין מלך בלא עם ועממות בחי' נפרדים והרי באמת אין לך דבר שחוץ ממנו ית' אלא שהפרידן לעינינו ע"י גבורות וצמצומים להעלים ולהסתיר הארת א"ס שבאצי' ויהי' עי"ז התהוות הנפרדים ובחי' זו נק' אחוריים נה"י דז"א מוחי' לנוק' שהיא מקור הנבראים, דהיינו שההשפעה לנוק' היא רק מבחי' נצח בלבד שהוא בחי' היותר נמוכה ע"ד שנת"ל, והנה כתיב מלחמה לה' בעמלק מדר דר (שמות י"ז ט"ז) פי' ל' דרי דרי שורות שורות דהיינו בכל בחי' השתלשלות מפרצוף לפרצוף שנה"י שבעליון נעשו מוחי' לתחתון יש בחי' עמלק המנגד הוא בחי' החוצפא המנגד לניצוח דקדושה שהוא ענין השליטה דמוח שליט על הלב שז"ס המוחי' שנעשו בתחתון מנה"י שבעליון כנ"ל, וז"ס המלחמה עמו, וכבר ידעת ענין עבודת האדם שבאתעדל"ת אתעדל"ע דהיינו באותה בחי' שהאדם עובד ה' הוא מעורר כך למעלה וכשעובד בבחי' אחוריים דמוח שליט על הלב ועובד ה' להיות שונה פרקו ביותר מרגילותו כדאי' בדרז"ל (חגיגה ט' ב') ה"ז מעורר ג"כ למעלה להיות יחוד זו"נ אב"א עכ"פ ולא יפרידם עמלק וז"ס ואזנך תשמענה דבר מאחריך (ישעי' ל' כ"א) ואח"כ כשהגיע למעלת אהבה בתענוגים דפנים הנ"ל מעורר ג"כ למעלה יחוד פב"פ, ולזה גם בהיפוך ח"ו כשיש פגם למטה בעבודתו נפעל כך למעלה, וז"ס ויגע בכף יריכו דיעקב בבחי' נצח שבו כשהעבודה בבחי' אחוריים בבחי' ניצוח לבד שם יש מקום לעמלק לפעול ולעכב עבודה זו ע"ד הנ"ל (אלא שעמלק ממש הוא נגד הדעת ולכן נלחם עם משה וכאן עם בחי' נצח הי' ענף ממנו ע"ד הנ"ל בפי' מדר דר כו') ועי"ז הי' ג"כ פגם למעלה בנצח דז"א ולכן נמנע שפע הנבואה שבאה מנו"ה לטעם הנ"ל שהם כלי השפע וז"ס ודבר ה' הי' יקר בימים ההם אין חזון נפרץ (שמואל א' ג' א') עד ששמואל תיקן מדת הנצח ולכן נאמר לו פקדתי את אשר עשה עמלק (שמ"א ט"ו ב') כי אז יש יכולת להלחם בעמלק העומד לנגד בחי' זו דניצוח ושליטה כנ"ל: והנה ידוע דעלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה ולכן גם בנו"ה של הבע"ח שהם ירכין נעשה פגם הנ"ל וז"ס גיד הנשה ולכן ארז"ל אין בגידין בנותן טעם (חולין פ"ט ב') אלא עץ הוא והתורה אסרתו (חולין צ"ב ב') וכמשנת"ל בענין ערבי נחל שאין להם לא טעם וכו':

ובזה יובן מ"ש בזהר א"ת גיד הנשה ר"ת תשעה אב שגיד זה א' משם"ה שולט בת"ב והענין כי כבר ידעת ענין והנצח זו בנין ירושלים ולפי שגיד זה נגד הנצח דקדושה ע"כ הי' בו חורבן בהמ"ק וכמו שביעקב כתיב ויזרח לו השמש (בראשית ל"ב ל"ב) כך עתיד הקב"ה לרפאינו ולגאלינו בב"א:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

והי' עקב תשמעון

והנה עפ"י הקבלה ענין ועבדתם את הוי' אלקיכם היינו להמשיך מוחין לז"א וט' ספירות למל', דהנה בסוד שורש לא נאצלו ז"א רק ששה מדות ומל' נאצלה רק בבחי' נקודה כו', וזהו מ"ש ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, והיינו כי עשרים קאי על חו"ב שנאצלו בעשר ספי' שלימים משא"כ ז"א ומל' הוא רק שבע שנים, וצריך להמשיך מוחין לז"א וט' ספי' למל', והיינו כי כדי שיומשך למטה צריך שיומשך דוקא מבחי' מוחין, כי קטן אינו מוליד והיינו לפי שלא נגמר עדיין המוחין שלו בשלימות וע"כ אינו יכול להוליד, וכך כדי שיומשך למטה צריך שיומשך מבחי' מוחין עליונים, וזהו ועבדתם את הוי' היינו המשכת שם הוי' לז"א שהוא בחי' המשכת מוחין, וזהו משארז"ל הקב"ה מניח תפילין כי הקב"ה הוא בחי' ז"א, ומניח תפילין הוא המשכת מוחין לז"א, כי תפילין הוא ד' מוחין. ואח"כ נמשך בחי' אלקיכם דהיינו ט' ספי' למל' שנבנה בבחי' פרצוף שלם ואז יכול להיות הגילוי למטה ממש עד שיהי' נק' אלקיכם, לפי שכשהמל' היא רק בבחי' נקודה לבד אז אינו יכול להיות בבחי' גילוי למטה, רק כשנבנית בבחי' פרצוף שלם יכול להיות נמשך למטה ג"כ כו'.

וענין ההפרש שבין שם הוי' לשם אלקים ע"פ הקבלה זהו"ע ההפרש שבין אורות לכלים, דהנה שם הוי' נק' שם העצם דהיינו בחי' אורות המאיר בכלים דאצי', ושאר

שמות הם רק בחי' כלים כמו שם אל בחסד ושם אלקי' בגבורה שהוא רק בחי' כלי החסד וכלי הגבורה. והנה כלים הם מגבילים את האור, והיינו שהם בבחי' גבול ממש לפ"ד הע"ח, וכמ"ש בפרקי היכלות שיעור קומה של יוצר בראשית רל"ו אלפים רבבות פרסאות (ע' במק"מ פ' בשלח דנ"ו) שהוא בחי' גבול וקאי על בחי' כלים דאצי', ואפי' לדעת הפרדס שהכלים הם למעלה מבחי' גבול אעפ"כ הם מקור לגבול שמהם יכול להיות נמשך בבחי' גבול ומדה כו', אבל אורות הם למעלה מבחי' גדר גבול כלל, וזהו ענין שם הוי' שהוא למעלה מבחי' גדר גבול לפי שהוא בחי' אור כו'. ומ"ש במ"א ששם הוי' הוא בת"ת היינו שבת"ת אפי' הכלי הוא ג"כ בחי' שם הוי', לפי שת"ת הוא מחבר חו"ג וכדי שיוכל לחבר חו"ג נמשך מלמעלה מב' הבחי' ששרשו מבחי' כתר כו', וע"כ הכלי של הת"ת הוא ג"כ בחי' שם הוי' כו'. וזהו ששם הוי' נק' שם העצם לפי שהוא בחי' האור כו', וע"כ מצטרף עם כל השמות כמו הוי' אלקי', הוי' צבאות וכדומה, והיינו לפי שהוא בחי' האור כו'.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

א"ר אבוהו למה תוקעין בשופר של איל, יום ב' דר"ה, העת"ר

שיט) **ומה** שיש בחי' דצ"ח באצי' והן האותיות דיו"ד מאמרות דאצי', הענין הוא דהנה כ' בסש"ב ח"ב פ"ד בענין הגדול הגבור דהגדול הוא בחי' החסד כו' להוות ברואים מאין ליש כו', ונק' גדולה כי באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה' כו' ולכן משפיע ג"כ כו' (ונראה הכוונה כמ"ש באגה"ק סי' ך' שהאור מהווה להיותו מעין המאור כו'), והגבור הוא מדת הצמצום ומניעת ההתפשטות כו' שיהי' הנברא בבחי' יש ודבר בפ"ע כו', ובשרשן הן הב' ידות יד הגדולה ויד החזקה שהן בחי' חו"ג שבאריך, יד הגדולה היא עצם השפע שנגלה מן ההעלם לגילוי כו', ויד חזקה הוא כח המחלק המצמצם השפע שהוא הגילוי כו' (ובשרש שרשן הן בחי' חו"ג שבעצמות והוא מה שאוא"ס למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית כו'). וכמו"כ באצי' הן בחי' חו"ג שבאצי' שהוא בחי' כח הגילוי וההתפשטות וכח הצמצום וההגבלה כו', וזהו בחי' הכלים והאותיות שבאצי' שהן המגבילים ומחלקים את האור כו' וכמ"ש בסש"ב שם, והתגלות האור שבא בבחי' מדה וגבול הנה ההתגלות בעצם אין זה התחדשות שהרי כבר הי' הגילוי בהעלם קודם שנתגלה, אבל ההגבלה היא בבחי' התחדשות כו'. הגם שהיתה הגבלה כלולה תחלה בכח ההתגלות כו', הנה אז לא היתה עדיין בבחי' גבול כלל רק בבחי' כח המגביל לבד כו', וכמו בחי' חו"ג שבאריך שכח הגבול כמו שכלול בבחי' כח הגילוי וההתפשטות דאריך הרי אינו מגביל כלל את האור כמו שהוא בבחי' אריך גופא, רק כמו שבא באצי' ה"ה בא בבחי' הגבלה לגבי בחי' אריך כו', וכמשנת"ל פ' שי"ג ההפרש בין בחי' הא"ס שלמעלה מאצי' ובחי' א"ס דאצי' שהע"ס אין סוף להתפשטותן אבל הכל במדרי' האצי', והא"ס שלמעלה מאצי' הוא שנמשך בכ"מ ובכ"מ הוא בבחי' א"ס כו', הרי שבחי' הגבו' דאריך אינו מגביל את האור דבחי' אריך עצמו רק פעולת הגבו' הוא דמה שבא באצי' הוא בבחי' הגבלה לגבי אריך כו', וכמו"כ הוא גם באצי' אינו בבחי' גבול עדיין רק בבחי' כח הגבול (וכמשנת"ל פ' רפ"ח), וההגבלה ממש היא בבי"ע שבא בבחי' הגבלה ובבחי' מציאות ממש שזהו בבחי' התחדשות גמורה שלא הי' באצי' כלל דשם הוא רק בבחי' כח הגבול הכלול בבחי' הגילוי כו'. והתהוות בי"ע מבחי' אותיות דאצי' הוא ע"י המסך והפרסא שבין אצי' לבי"ע שהן אותיות המסתירים ומעלימים לגמרי על האותיות דאצי' כו', וכידוע דאצי' הוא בחי' מח' כמשנת"ל פ' ר"צ, ובאותיות המח' יש שחושב רק את אור השכל והאותיות אינם נרגשים כלל כו', ויש שחושב את האותיות מ"מ הרי מאיר בהם אור השכל רק שבא בבחי' תפיסא באותיות כו', ובודאי שאין הגילוי שוה כמו באופן הא' מ"מ הרי מאיר אור השכל כו' (ובפ' הנ"ל נת' שזהו בחי' חיצוניות הכלים כו' דמ"מ באצי' הכל בבחי' צלם כו'), אך ענין הפרסא הוא כמו המשל שבא בדברים זרים לגמרי מן השכל, והרי ההרגשה הוא המשל שהוא לבוש זר לגמרי והאור השכל מתעלם לגמרי שאינו יודע אותו כלל כו', ומ"מ יש איזה התגלות ע"י המשל והוא כי המשל הוא לאור שכל עמוק שלא בערך שכללו, וכמו משלי שלמה שמצד עומק חכמתו לא הי' אפשר לבוא בהתגלות כ"א במשלים בענינים זרים כו', הרי עכ"פ יודע מזה שיש דבר שלמעלה מהשכל דלולא המשל לא הי' יודע

כלל שיש דבר שלמעלה מהשכל שהרי אותו העומק א"א לבוא בלי משל, וא"כ לולא המשל לא היינו יודעים כלל שנמצא עומק כזה, וע"י המשל יודע שיש שכל עמוק שלמעלה מהשגת שכלו לגמרי כו' (כי יש אותיות שבאים בדרך שבירה שאין ע"י שום התגלות דבר מה, וכמו המתעסק בענינים שלמעלה משכלו ומעמיק בזה שיוכל לבוא מזה לידי שגעון ר"ל, ודבר המשוגע הוא חזרת האור למקורו והאותיות שלמעלה מן השכל נעשים צירופים אחרים כו', והו"ע השבירה שהאור מסתלק והאותיות אינם מביאים שום התגלות כו', משא"כ בענין המשל שמביא עכ"פ איזה התגלות והוא שיודע שיש מה שלמעלה מהשכל כו'), אבל אין זה ידיעת השכל כלל גם לא מציאותו רק מה שיודע שנמצא אור שכל עמוק שלמעלה מן השכל כו' (ומה שיודע מן המשל את הנמשל אין זה כלל מהות השכל המתעלם בהמשל (ולעתיד יתגלה אמיתית הנמשל דמשלי שלמה כו', והו"ע טעמי תורה שיתגלו לעתיד וכמ"ש ישקני מנשיקות פיהו כו'), וכמו מהות אחר ממש כו', והוא בחי' אור של תולדה כו' והיינו מה שבא בבחי' קירוב מבחי' המל' להוות ולהחיות את הנבראים כו' שזהו כמהות אור אחר כו'). וכמו"כ הוא ענין הפרסא שעי"ז נראה מה שלמעלה מהשכל, והוא בחי' האין האלקי דמל' דאצי' המהווה את היש דרך מסך ופרסא שהוא בבחי' ריחוק ובבחי' הבדלה לגמרי מהנבראים דבי"ע כו', ונתהוו נבראים שבאין ערוך כלל לבחי' האין האלקי שזהו האותיות דיו"ד מאמרות דבחי' מל' דאצי' כו' (ענין השם שנת"ל פ' ש"ו נראה שזהו ג"כ ענין האין המהווה בבחי' ריחוק כו'), ומה שבא בבחי' קירוב בנבראים הן האותיות דפרסאות והאור המאיר עי"ז (וכמו האור השכל המובן ע"י המשל) שזהו מהות אחר מהאור הקודם כו', והיינו שהאותיות יהי רקיע שנתהוו הרקיעים דבריאה אינם אותיות יהי רקיע שבבחי' מל' דאצי' אלא הן אותיות שבאו ע"י המסך בחי' הארה דהארה לבד כו'. ומכ"ז מובן איך שהתהוות הנבראים דבי"ע מאצי' הן בבחי' התחדשות גמורה כו' (ובד"כ גם בחי' כח הגבול בא בבחי' התחדשות כו', ובכ"מ שיכולים לומר כח הגילוי וכח הגבול הנה כח הגילוי אינו בבחי' התחדשות (רק שבשרשו הראשון הוא בבחי' עצם והתפשטות כמשי"ת), וכח הגבול הוא בבחי' התחדשות כו', ועיקר התחדשות ההגבלה בבחי' יש ומציאות ממש הוא בבי"ע כו'). ויש יתרון גדול בהתהוות יש מאין שיש בזה גדולת א"ס ב"ה הרבה יותר מבאצי' הנאצלים כו', להיות דבנאצלים אין שום התחדשות כ"א מן ההעלם לגילוי לבד כו', אבל בהתהוות הנבראים שזהו בבחי' התחדשות גמורה יש בזה יותר מגדולת א"ס ב"ה (ובאמת ענין ההתהוות זהו רק בכח העצמות כידוע ומבו' באגה"ק סי' ד') ונראה ונגלה בזה כח הא"ס ב"ה כו'. וזהו גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו אימתי הוא גדול כשהוא בעיר אלקינו דהיינו בחי' המל' המהווה נבראים מאין ליש כו' שבזה דוקא נראה וניכר גדלות ה' כו', ועם היות שאין בזה גילוי אור ממש אדרבא הוא בבחי' העלם והסתר לגמרי דרך מסך ופרסא כו', שבזה היתרון בבחי' גילוי מההעלם שהוא בבחי' גילוי אור משא"כ יש מאין שהוא בבחי' העלם לגמרי כו', ומשו"ז נתהוו הנבראים בבחי' יש ויכולים להיות בבחי' פירוד ח"ו כו', מ"מ יש בזה יתרון גדול מבחי' כח העצמו' דוקא ושבזה דוקא נראה ונגלה כח בחי' עצמות א"ס ב"ה כו'. ולכן הי' דוד משבח את הקב"ה בענינים גשמיים דוקא, וכמו הרים הגבוהים כו' מה רבו מעשיך ה' כו', מפני שבזה דוקא יש גדולת הא"ס יותר מבהתהוות האצי' כו', וע"י העבודה בבחי' היש דוקא עי"ז ממשיכים אור חדש מבחי' עצמות א"ס ב"ה, ובא שלא בסדר והדרגה דבחי' העלם וגילוי כ"א שנמשך אור עצמי מבחי' עצמות א"ס ב"ה כו'. ולכן מ"ת שהתורה היא בחי' המשכה עצמיות הי' ע"י שהקדימו נעשה לנשמע דוקא שהו"ע קבלת עומ"ש כו', וכן ע"י התשובה דוקא ממשיכים מבחי' עצמות א"ס כו', והעיקר הוא בתשובה שמצד הנה"ב דוקא כו', וזה על ב' אופנים אם שהתשובה הוא בהנה"א אך זהו מהריחוק שע"י הנה"ב, והוא מהריבוי העלמות והסתרים דנה"ב המחשיך ומעלים אור הנה"א כו', שצר לו מאד להנה"א הריחוק ומתפעל בהתעוררות לצאת מן החשך כו', והו"ע מן המיצר קראתי כו' מן המיצר דוקא דאז היא הצעקה ביותר בתוקף ההתגלות וביציאה יתירה מכל ההעלמות וברצוא גדולה לבחי' עצמות א"ס כו', או שהתשובה היא בנה"ב שלו צר מהענינים המכוערים שלו (עמשנת"ל פ' ש"א) ומתמרמר בנפשו מאד ושב לה' בכל לבו ונפשו כו', שכ"ז מגיע בבחי' פנימיות ועצמות א"ס כו'. וכן הגילוים דלעתיד יהי' ע"י עבודה דעכשיו בבחי' ביטול היש דוקא כו', דהתהוות היש הוא מבחי' העצמות בבחי' התחדשות כו', וע"י העבודה בבחי' היש ממשיכים אור חדש ממש מבחי' עצמות א"ס ב"ה כו'.

וע"פ הנ"ל יובן משארז"ל אר"א כו' תקעו לפני בשופר של איל ואני מזכיר לכם עקידת יצחק, דהנה ענין העקידה הוא מסירת הגוף בפו"מ לא רק מסירת הרצונות כו', וע"כ שייך זה לתקיעת שופר שהוא ג"כ בחי' מעשה כו', והגם דתקיעת שופר הוא חכמה ואינה מלאכה, מ"מ לגבי דבור הוא בחי' מעשה כו', ועוד מה שתוקעין בשופר של איל הו"ע אדם ובהמה תושיע ה', והרי הדבור הוא רק באדם אבל בהמה הוא בחי' המעשה כו', וזהו"ע אדם ובהמה תושיע דהיינו בחי' המעשה דוקא, ובעבודה הו"ע הקבעמ"ש דר"ה, וידוע דקבעמ"ש הוא בחי' מעשה לבד לפי שאין בזה גילוי אור שכל ומדות רק קבלת עול בעבד כו', אך הקבעומ"ש דר"ה הוא הנתינה והמסירה לאלקות בכל עצם

נפשו כו'. וזהו ענין תק"ש בשופר של איל בחי' המעשה דקבעומ"ש כו', ועי"ז אני מזכיר לכם עקידת יצחק כו', ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמיכם הו"ע התשובה, שזהו ג"כ ענין תקיעת שופר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל רמז יש בו עורו ישינים כו', ובזה ג"כ יש בחי' אדם ובהמה והוא התשובה דנה"א ודנה"ב כנ"ל, דהתשובה דנה"א כאשר היא מן המיצר ה"ז מגיע למעלה מאד, ובפרט התשובה דנה"ב שמגיע בבחי' עצמות א"ס כו', ועז"א כאלו עקדתם עצמיכם בבחי' מסירת הגוף כו', וממשיכים עי"ז הגילוי מבחי' עצמות א"ס כו'.

קיצור. והענין הוא דאותיות דאצי' הן מדת הגבו' והו"ע הכלים, ובשרשן גבו' דאריך ודא"ס, וה"ז רק כח המגביל, וההגבלה ממש היא התחדשות, וזהו האותיות דנבראים שהן אותיות הפרסא, וכמו במח' גם בחיצוניות המח' מושג ונרגש האור, משא"כ במשל נרגש המשל שהוא ענין זר, ויודעים מזה רק שיש שכל שלמעלה מהשגה כמו משלי שלמה, והשכל המתגלה ע"י המשל הוא מהות אחר, וכמו"כ ע"י ההתהוות יודעים שיש אין אלקי, והגילוי הוא אור של תולדה, הרי דאותיות ע"מ דנבראים הן בחי' התחדשות (ובד"כ כל כח הגבול הוא בבחי' התחדשות). והיתרון ביש מאין שנראה בזה גדולת הא"ס, וע"י העבודה בהיש נמשך העצמות, וז"ע התשובה. וזהו שאני זוכר עקידת יצחק מסירת הגוף, ותוקעין בשופר של איל אדם ובהמה תושיע ה'.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות

כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות (שבירך בהן הקב"ה את ישראל, רש"י) שנא' קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות, ואם משמחו מה שכרו, אמר ריב"ל זוכה לתורה שנתנה בה' קולות, והיינו דצ"ל ב' הדברים שיהנה מסעודת חתן וגם יהא משמחו, דלכאורה הרי העיקר היא הברכה מה שהקרואים מברכים את החתן וכלה, ובכדי שתהי' הברכה מתוך שובע לזאת צריכים ליהנות מסעודת חתן למען שתהי' הברכה על השובע, אבל מהו ענין השמחה, ועוד צ"ל דאם משמחו זוכה לתורה, הרי תורה היא ידיעה והשגה הבאה ביגיעה דוקא, ובמי שהוא מוכשר לזה, היינו שיש לו חושים וכשרונות שיכול לקבל דברי תורה, וא"כ איך שייך לומר דעי"ז שמשמח את החתן זוכה לתורה.

ולהבין כ"ז ילהק"ת משנת"ל דא"א ע"ה הי' נדיב בממונו בפיזור גדול, והי' נדיב בגופו עד אשר העמיד עצמו בסכנה להתפלל בעד אנשי סדום דכתיב בהו ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד, שהיו רעים בגופם וחטאים בממונם ורעים אלו לאלו, ונת' דיש בטבע בנ"א טבעים כאלו שהם רע הנק' שלעכטע מענטשין שיש בזה כמה דרגות באופן הרע דגם עם מכיריו מתנהג בטבע הקשה עד כי גם לב"ב מציר ומעיק ונהנה מיסוריו של זולתו, ולהיפך דכאשר רואה עילוי של חברו באיזה עושר או הצלחה בבנים הוא מצטער על זה ועינו רעה בשל אחרים ואם ער פאר גינט אים ניט, דכ"ז הוא מצד עצם טבע הרע שבו.

ח) **וביאור** הענין, דהנה כתי' מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו (אותה ברכה קללה היא לו לחברו, רש"י ערכין ט"ז ע"א), דמתוך שבחו בא לספר בגנותו של זולתו, ובפרט דעיקר ענין השבח שמשבחים הוא בשביל הגנות שמגנים אותו אח"כ, וכמו שאנו רואים בכמה בנ"א האוהבים לדבר אודות זולתם לספר בעושרו וכו', הנה לבד זה שעוסק בדברים בטלים הנה בא לספר בגנותו של חברו, וישנם כאלו אשר זה דרכם בכל למו להרבות דברים להזיק לחברו בכוונה והוא מצד טבע הרע שבנפשו, דכל הרע הנ"ל והזה, אינו אלא לזולתו, אבל לגופו ובשרו הוא טוב ואוהב את עצמו במאד, והגם שהוא קמצן וכילי, הנה כל זה הוא רק בהנוגע אל הזולת, ואפילו ב"ב כנ"ל אבל לעצמו הוא טוב, וגם לפעמים הולך בשרירות לבו בעניני עידון ותענוג, דלא מבעי באכו"ש שאינו מקמץ בשביל עצמו כלל, אלא אפילו גם בדברים המותרים לגמרי, ובפרט כאשר יקרה לו איזה חולי או שאר יסורים אז הוא מרבה בהוצאות גדולות כא' הפזרנים הגדולים ותובע ודורש אשר גם אחרים ישתדלו בטובתו, וככה טחו עיניו מראות את כל העולות אשר עשה כל ימיו והיסורים אשר גרם לבני אדם עד כי מטעה א"ע לחשוב כי מגיע לו שאחרים ישתדלו

לטובתו, והוא מפני שאהבתו לעצמו מכסה בעיני עצמו על עצמו, וכ"ז הוא רק לעצמו, צו זיך איז ער גוט, אבל בהנוגע להזולת הוא איש רע וקשה כברזל, וכן היו אנשי סדום רעים אלו לאלו מצד עצם-טבעם הרע, ואברהם ידע כל זה, ומ"מ ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע, ואי' במדר' (במקומו) אף שאתה מביא לעולמך אתה מכלה בו את הצדיקים ואת הרשעים, והיינו דאאע"ה מצד גודל הנדיבות שלו שהוא איש הטוב והחסד בעצם מצא גם באנשי סדום איזה ענינים שבגללם יוכל לבקש רחמים עליהם, הנה איש הטוב והחסד הוא היפך לגמרי מאיש הרע, וכשם שהאיש הרע הנה מצד עצם טבע הרע הנה הוא מוצא בכל דבר ובכל אדם רק רע, וגם מי שהוא אדם כשר הנה הוא מצד עצם טבעו הרע מוצא בו ענין לא טוב, הנה כמו כן הוא באיש הטוב בעצם שהוא מוצא בכל דבר ובכל אדם רק טוב, לזאת הנה אאע"ה מצד עצם מדת טובו וחסדו חפץ למצוא איזה ענינים טובים גם באנשי סדום ולהיותו שפל ועניו בעצמו סיכן א"ע בגופו בעדם להתפלל עליהם בשביל להצילם, וזהו ויגש אברהם ויאמר, ופרש"י מצינו הגשה למלחמה ויגש יואב, הגשה לפיום ויגש אליו יהודא, והגשה לתפלה ויגש אליהו הנביא, ולכל אלה נכנם אברהם לדבר קשות ולפיום ולתפלה, דכ"ז לפי שהי' נדיב בגופו, והי' נדיב בנפשו דאברהם אבינו לימד ברבים להכיר את מי שאמר והי' העולם, וכמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן ותרגם ויית נפשתא דשעבידו לאורייתא, וזהו ואת הנפש אשר עשו ופרש"י שהכניסן תחת כנפי השכינה עי"ז שלימדם דעת והסבירם להכיר את האמת דטבע עצמו הוא אלקות, וזהו דכתיב ויטע אשל בו' ויקרא שם בשם הוי' א-ל עולם, דעולם ואלקות הוא אחד, דהעולם הוא טבע, אבל האמת הוא דטבע עצמו הוא אלקות, וזהו ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם, דהוי' ואלקים כולא חד, דהוי' הוא גילוי ואלקים בגימטר' הטבע שהוא מה שהאור האלקי הוא מוסתר כמו דבר הנטבע במים שהמים מכסים עליו מכל צד ופנה הרי הדבר הוא ישנו במציאותו ממש אלא שהוא מכוסה, כן הוא בהאור האלקי שבעולם ומלואו שהוא מכוסה ונעלם, דזהו מה שכללות התהוות העולם הגשמי נק' טבע ובל' העולם נאטור, דהטבע הוא רק מכסה על האור האלקי, אבל העיקר הוא אלקות.

קיצור. מברך רעהו בקול גדול, ברכתו קללה, הן אל המדברים בעושרו ופרנסתו של זולתו, אבל לעצמו הוא טוב ואינו מקמץ כלל, ויגש אברהם להתפלל על אנשי סדום אף כי ידע כי הם רעים וחטאים, לפי שאיש הטוב הוא מוצא טוב בכל אדם, והי' נדיב בנפשו שהסביר לכל דטבע עצמו הוא אלקות.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמחת תורה תרצ"א

הרבה טועים בענין עבודה שבלב וחושבים שהוא כעין הידור מצוה, מדת חסידות, ואומרים לכשאפנה אשנה, כלומר, כשתהיה לו כל הצטרכותו, כפי שהוא מודד לעצמו כל ההצטרכות שלו, כמה שמגיע לו לפי דעתו.

טעותם של בני אדם היא הרי גדולה מאד, אהבת עצמו והיותו יקר בעיני עצמו מעוורים את עיני האדם ומכסים על האמת. הנה לאחר שהוא חושב וקובע כמה צריך לו וכמה מגיע לו לפי דעתו, אז הוא מתחיל לחשוב על "עבודה", בימי שני וחמישי, שבת אחרי שתיית קפה, כשהוא בא לבית הכנסת, משוחח עם כולם, ואחרי שהציבור סיים תפלתו, הוא מתחיל לחשוב על "עבודה", להתפלל באריכות. ולבסוף אין הוא מתפלל, הוא אומר את המלים ויוצא בכך.

טעמו של דבר פשוט, חסרה לו כל ההקדמה וההכנה אל התפלה, ובראש ובראשונה ההקדמה הפשוטה של[1] "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", שהוא הכנעה ושפלות, כפי שמפרש רש"י.

* * *

הכנעה ושפלות עצמן זקוקות להקדמה ולהכנה, כלומר, כדי להגיע להכנעה ושפלות צריכים להקדמה ולהכנה, וכידוע בענין קריאת שמע שעל המטה ותיקון חצות. ברם, ההכנה הפשוטה על כל פנים של הכנעה ושפלות, כלומר, קצת התבוננות לכל הפחות במלים הספורות, מי הוא המתפלל ולפני מי הוא מתפלל, התבוננות זו שגם כן היתה פועלת קצת חיות בתפלה. אך, כשלפני התפלה מדברים ומשוחחים, ובשעת הדיבור מפסידים אמן, אמן יהא שמיה רבה, ברכו של קריאת התורה, הרי זה היפך לגמרי מענין התפלה, במילא כשהוא עומד להתפלל – אין הוא מתפלל, הוא רק חושב שזוהי עבודה ושזה חסיד.

1) ברכות ל, ב.

עבודה שבלב כפי שקבלתי, הוא: בתוך הלב ועם הלב. כתוב[2] "ולעבדו בכל לבבכם" אומרת הגמרא[3] איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה. תורה שבכתב ותורה שבעל פה הן חכמה ובינה. תורה שבכתב – חכמה, תורה שבעל פה – בינה.

אומרים אנו בברכת המזון "ועל תורתך שלמדתנו", ומובא בחסידות בשם כוונת האר"י ז"ל, ועל תורתך כמו שהיא באצילות, שלמדתנו בעולם הבריאה. חכמה היא נקודה, נקודת ההשכלה, בינה היא אורך ורוחב, ההתפשטות של השגה, לכן נקראת ספירת החכמה – מעיין, ומעיין נובע טיפין טיפין. וספירת הבינה נקראת נהר. הרי תורה שבכתב שהיא ספירת החכמה אומרת "ולעבדו בכל לבבכם", ותורה שבעל פה שהיא ספירת הבינה המסבירה את נקודת החכמה, אומרת "איזו היא עבודה שבלב", מה היא עבודה שהיא בתוך הלב ועם הלב – "הוי אומר זו תפלה".

עבודת התפלה היא עם הלב ובתוך הלב, כלומר, כשמתפללים כדבעי, הרי אחרי התפלה, בהנהגת כל היום, יש רושם מהתפלה. הכוונה היא שמתפללים עם הלב, ואז היום כולו הוא אחר לגמרי, בכל דבר ובכל אדם יתאים את הצד הטוב שלו, והוא עצמו שקוע שיהיה טוב יותר בכל מדותיו והנהגותיו.

* * *

המשנה[4] אומרת: "לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם", ה"לפיכך" הוא הרי המשך למה שכתוב לפני זה "הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו", כלומר שלכל אחד טבע שונה, לכן מן ההכרח שכל אחד יאמר בשבילי נברא העולם.

עולם הוא מלשון העלם, שורש ההעלם הוא מהצמצום הראשון, וכוונת הצמצום היא בשביל הגילוי, דבר שהוא קל וחומר מהצמצומים של סדר השתלשלות, ומה הצמצומים של סדר השתלשלות שענינם הוא רק מיעוט האור, כוונתם בשביל הגילוי, כל שכן הצמצום הראשון שענינו סילוק האור לגמרי, בודאי שכוונתו היא בשביל הגילוי.

2) דברים יא, יג.
3) תענית ב, ב.
4) סנהדרין לז, א.

~ ספר הזכרונות ~

פרק ו' – רוח חדשה בליובאוויטש

שוב חזתה ליובאוויטש בידידות בין וולף לבין בנימין אלא שהפעם היו אלה נושאי שמותיהם של ר' בנימין, הצדיק הנסתר, ושל ר' וולף, הסנדלר הקדוש, שהם – בנם של צבי אריה ולאה בריינא, יורשיו של ר' בנימין הראשון, ובנו המיותם של ר' וולף הראשון. הַשְּׁנַיִם למדו וְגָדְלוּ יחד. שניהם גילו כישרונות מצוינים ולמדו בשקידה. גאוות כל העיר הייתה עליהם.

כאשר בגרו הנערים הביאם צבי אריה אל הגאון רבי שלום שלמה, מי ששימש אז כרב העיירה ליובאוויטש, לְהִבָּחֵן. הרב שיבח מאד את הנערים ומסרם לבנו, העילוי רבי יוסף, על־מנת ללמדם. כעבור זמן קצר נפטר רבי שלום שלמה ובנו רבי יוסף עלה על כיסאו כרב העיירה. הנערים המשיכו ללמוד אצל ר' יוסף, והלכו והתעלו בלימודיהם יותר ויותר.

בנימין הצטיין גם בנגינה. היה מזַמֵּר יפה וגם מנגן יפה בכינור. הקהל שהאזין לשירתו ולנגינתו היה מתלהב מאד מן הָעַרֵבוּת הבלתי מְצוּיָה שבהן.

ארבע שנים למדו בנימין ווולף אצל רבי יוסף, רבה של ליובאוויטש. כאשר בגרו והגיעו לעונת השידוכים דאגו צבי אריה ולאה בריינא לשידוכים מתאימים עבורם. לוולף השיאו את בתם שרה.

חתונתם של וולף ושרה היוותה מאורע משמח לא רק להורים כי אם גם לכל תושבי ליובאוויטש. ואכן העיירה כולה, למגדול ועד קטן, השתתפה בחתונה. בנימין הנעים בה בשירתו ונגינתו.

באותה חגיגה נכח גם אחד מן הפריצים שמסביבת ליובאוויטש, אשר בא במיוחד להיווכח באמיתות השמועות שהגיעו לאוזניו על טיב נגינתו של בנימין. הפריץ התרשם מאד מנגינתו של בנימין, וכאשר ערך, כעבור זמן מסוים, מסיבה בביתו לפריצי הסביבה שלח רץ לביתו של צבי אריה בדרישה שבנימין יופיע במסיבה וינעים לאורחיו בנגינתו.

בנימין הופיע למסיבה עם כמה מחבריו בני גילו ויחד שרו וניגנו לפני האורחים רמי המעלה. הללו ישבו אותה שעה זללו וסבאו. לאחד הפריצים, שהיה שתוי יתר על המידה, חשקה נפשו ללעוג על חשבונו של בנימין, והעלה דרישה שבנימין יופיע לבוש בעור חיה וינגן על גבי חבית הפוכה. שאר הפריצים, שהשתכרו אף הם במידה הגונה, הסכימו מיד לכך, ובנימין נאלץ לעשות את רצונם, לשמחת הפריצים ההוללים.

נָקֵל לְשַׁעֵר עד כמה השפיע הדבר על נפשו העדינה של בנימין העילוי הנערץ. בלב כואב חָזָה מבשרו עד כמה חשובים רגשותיהם של יהודים בעיני הגויים. ברם, הללו לא הסתפקו בכך. במהלך החינגה, שנמשכה כמה ימים ולילות, טיכסו הפריצים השיכורים עצות איך לבדר את עצמם יותר, ואז עלה בדעתו של אחד מהם רעיון להתלוצץ מבנימין: למלא חבית מים ולפקוד על בנימין להיכנס לתוכה וממנה לנגן בכינור ולשיר לפני הנאספים. מובן שבנימין נאלץ לעשות כן, ובמאמצים גדולים עלה בידו לבצע את ה"הופעה" האומללה. הוא היה קרבנה של אכזריותם המפורסמת של הפריצים.

עם זאת, מצא לנכון הפריץ המארח לגלות הערכתו כלפי בנימין: הוא בנה בית בליובאוויטש והעניקו לבנימין כמתנת־נישואין.

לאחר נישואיו המשיך בנימין ללמוד אצל רב העיר, רבי יוסף, והיה סמוך על שולחן אביו.

רבי יוסף הֵחֵל לְגַלוֹת נטייה ללכת בדרך מקורית: מפעם לפעם היה עוזב את המקום ועורך "גלות". הוא היה שוהה מחוץ לעיר משך מחצית השנה וחוזר לאחר מכן אל כס רבנותו בליובאוויטש. במשך תקופה זו היה תלמידו בנימין ממלא את מקומו.

עברו עשר שנים, רבי בנימין ישב בינתיים על התורה ועל העבודה במנוחת הנפש, כשאביו מספק לו כל צרכיו. ברם, הגיעה השעה שצבי אריה [=אביו של רבי בנימין] שבק חיים לכל חי, ור' בנימין נשאר ללא פרנסה. היה זה בערך בשנת תצ"ו.

אותה עת הזמין אליו רבי יוסף, רבה של העיירה, את ראשי הקהל ואמר להם: "עד עתה הייתי נוהג לערוך מפעם לפעם גלות של חדשים ספורים, והרשיתי לעצמי למנות על דעתי את תלמידי כממלא מקומי לתקופות קצרות אלה. אך עתה מתכונן אני לערוך גלות ממושכת של לא פחות משנתיים ימים, ואין זה מן הצדק שאקבע על דעתי את ממלא מקומי לתקופה ארוכה כזו. עליכם, אפוא, לבחור בעצמכם את הרב לתקופת היעדרי".

כיוון שר' בנימין היה ראוי להיות רבה של ליובאוויטש לכל הדעות – הסכימו ראשי הקהל שגם הפעם ימלא הוא את מקום הרב.

בטרם עזב את ליובאוויטש ביקש רבי יוסף מרבי בנימין שבמשך תקופת היעדרו מן העיר יפריש הוא חלק משכרו כרב לפרנסת אשתו ובתו של רבי יוסף. רבי בנימין הסכים לכך, ורבי יוסף יצא לגלותו בלב קל יותר.

כאשר חזר רבי יוסף מגלותו כתום השנתיים לא רצה לקבל את משרת הרבנות, באמרו שרבי בנימין מתאים לכך יותר ובמיוחד לאור העובדה שתושבי ליובאוויטש שבעי רצון מרבם החדש במידה יתירה. במה, אפוא, יעסוק רבי יוסף? – החליטו אנשי הקהילה פה־אחד למנות את רבי יוסף כ"מגיד" העיירה ומוכיחהּ בשער.

ר' יוסף התגלה עתה כ"מגיד" בדמות חדשה ומקורית. הוא צעד בדרך שונה לגמרי מן המגידים והמוכיחים של אותה תקופה. בליובאוויטש, כבכל שאר ערי ועיירות היהודים דאז, היו מופיעים תכופות מגידים ומוכיחים בשער, שהיו כולם משמיעים את דרשותיהם בצביון אחיד: היו מייסרים מאד את הציבור ומטילים אימה על שומעיהם, בתארם בצבעים קודרים ומפורטים את הגיהנום ואת העונשים והעינויים המצפים לחוטאים. תכופות היה הציבור פורץ בבכי, וחלל בית המדרש, הן בעזרת האנשים והן בעזרת הנשים, היה מתמלא באנחות וקולות בכי של גברים ונשים.

דרכו של רבי יוסף, המגיד החדש, הייתה שונה לחלוטין. אף קללה אחת לא נפלטה מפיו תוך כדי דרשתו, הוא לא דיבר כלל על הגיהנום ועל עונש החוטאים, או על מלאכי החבלה ודרכי טיפולם בבעלי־עבירה. במקום זה העדיף לדבר על רב הטוב הצפון ללומדי תורה ומקיימי מצוות, הוא היה שם דגש רב על צד החיוב, על דרך האהבה והטוב, והיה מוסיף שבעשיית טוב גורמים נחת רוח גם לבורא עצמו.

היו אלה דיבורים יוצאי דופן, ובהם שָבָה רבי יוסף את לב שומעיו.

כאשר דיבר רבי יוסף על הקב"ה, לא דיבר על א־ל הנקמות המפחיד את הבריות, כי אם על הרחמן וגומל חסדים, מקור האהבה והטוב, שחפצו להטיב עם ברואיו ולהוליכם בדרך ישרה, ורצונו שהחוטא ישוב מדרכו הרעה ויחיה בטובה. רבי יוסף גם הצטיין בכך שנכנס לעומקם של מאמרי חכמינו ז"ל, והסבירם בדרך מעמיקה. הוא היה מסיק מהם רעיונות עמוקים.

רבי יוסף היה רגיל לומר שאהבת ה' קודמת ליראת ה' אם כי שתיהן מהוות יסודות היהדות "ואהבת את ה' אלקיך" מצד אחד ו"את ה' אלקיך תירא" מצד שני.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה י"ב ניסן תרפ"ח

כבוד ידידי הנעלה הרה"ג המפורסם

וו"ח אי"א כו' מוהר"ר שמעון שי'

שלום וברכה

נהניתי לקרוא מכתב כבוד ידידי אשר ת"ל עלה בידם להשיג קמח של פסח, ומכרו במקח השוה לכל, אשר היא באמת טובת הרבים ותפארת לעושי', והשי"ת ימלא משאלות לבבם לטובה ולברכה.

יגיד נא ברכה בשמי לכללות אנ"ש יחיו ולכאו"א מן השואלים ודורשים בשלומנו בפרט, ויזכנו השי"ת לשמוע להשמיע אך טוב בגו"ר.

ידידו הדו"ש ומברכו בחג כשר ושמח

יוסף יצחק

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

זֶה לֹא מְדַבֵּר אֵלַיי!

לְיִצְחָק וְרִבְקָה הָיוּ שְׁנֵי בָּנִים, אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע. יַעֲקֹב וְעֵשָׂו. יִצְחָק רָצָה לְבָרֵךְ אֶת עֵשָׂו, אַךְ רִבְקָה רָצְתָה שֶׁדָּוְקָא יַעֲקֹב יְקַבֵּל אֶת הַבְּרָכוֹת וְשָׂלְחָה אוֹתוֹ מְחֻפָּשׂ בִּבְגָדֵי עֵשָׂו, כְּדֵי שֶׁיִּצְחָק - שֶׁלֹּא רָאָה בְּעֵינָיו - לֹא יְמַשֵּׁשׁ אוֹתוֹ וְיָבִין שֶׁזֶּה יַעֲקֹב.

וּבֶאֱמֶת כְּשֶׁהִגִּיעַ יַעֲקֹב לְקַבֵּל אֶת הַבְּרָכוֹת וְדִבֵּר לְיִצְחָק בְּנִימּוּס וּבְכָבוֹד, מִשֵּׁשׁ אוֹתוֹ יַעֲקֹב וְאָמַר "הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו", וְהֶעֱנִיק לוֹ אֶת הַבְּרָכוֹת.

הַמִּדְרָשׁ אוֹמֵר שֶׁאֲחַת הַסִּבּוֹת שֶׁיִּצְחָק הָיָה עִוֵּר, כַּנֶּאֱמָר בְּפָרָשָׁתֵנוּ "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת", הֵיא כְּדֵי שֶׁיַּעֲקֹב יְקַבֵּל אֶת הַבְּרָכוֹת וְלֹא עֵשָׂו. אִם כָּךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פָּשׁוּט הָיָה יָכוֹל לְגַלּוֹת לְיִצְחָק שֶׁעֵשָׂו הוּא רָשָׁע - וְלֹא צַדִּיק כְּפִי שֶׁעֵשָׂו נָסָה לְהַצִּיג אֶת עַצְמוֹ בִּפְנֵי אָבִיו יִצְחָק - וְאָז יִצְחָק בְּוַדַּאי לֹא הָיָה רוֹצֶה לְבָרֵךְ אֶת עֵשָׂו, אֶלָּא אֶת יַעֲקֹב?!

מִכָּךְ אָנוּ לוֹמְדִים עַד כַּמָּה צָרִיךְ לְהִזָּהֵר מִלְּדַבֵּר לָשׁוֹן הָרַע עַל הַזּוּלָת - הֲרֵי אֲפִלּוּ עַל עֵשָׂו לֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע לְיִצְחָק, וּבְוַדַּאי שֶׁכָּךְ הוּא כְּלַפֵּי יְהוּדִי שֶׁנִּי!

(מעובד על־פי לקוטי שיחות, חלק ט"ו, עמוד 16-215. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' ב

וכוונתו לומר שרב ששת הקשה את קושייתו משום שידע רק ברייתות, **וְלֹא** שְׁמִיעַ (להו) [לֵיהּ] – לא ידע **הָא** דְּכִי **אָתָא** רָבִין מארץ ישראל **אָמַר** בשם **רַבִּי** יוֹחָנָן, **וְאָמְרִי** לֵהּ – ויש שאמרו כי מימרא זו **רַבִּי** אֶלְעָזָר **אָמַר** מְשׁוּם **רַבִּי** אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, שאכן **מַאי** ששנינו שכולם 'חוֹזְרִין' היינו שחוֹזְרִין לְבַטָּלָה, שהחזרתם מבטלת את זכותם לקבל חלק כפול בירושה. ואילו היה יודע זאת, לא היה תמה על כך.

שנינו במשנה: **רַבִּי** יוֹחָנָן בֶּן **בְּרוֹקָה אוֹמֵר הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ יַחֲזִיר** ביובל **לְבָנֵי וכו'** משפחה וינכה מהן את הדמים.

בפשטות נראה שכוונתו לומר שהבעל מחזיר את הקרקע בעד תשלום מועט. מקשה הגמרא: **מַאי קָסָבַר, אִי קָסָבַר שִׁירְשַׁת הַבַּעַל** היא **דְּאוֹרַיְיתָא,** אם כן **אַמַּאי** אמר שהבעל **יַחֲזִיר** ביובל את הקרקע שירש מאשתו **לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה,** והרי לדעת כולם ירושה אינה חוזרת ביובל. **וְאִי קָסָבַר שִׁירְשַׁת הַבַּעַל** היא **מִדְּרַבָּנָן,** ועל כן הוא מחזירה ביובל לבני משפחת האשה, עדיין קשה במה שאמר שמנכה להם מן הדמים, **דְּמִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ** – מה מעשיהם כאן, כלומר, איזה חיוב דמים יש להם, והרי הקרקע חוזרת ביובל בחינם. מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם קָסָבַר** רבי יוחנן בן ברוקה **שִׁירְשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַיְיתָא,** ואין הבעל צריך להחזירה ביובל, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁהוֹרִישַׁתּוּ אִשְׁתּוֹ בֵּית הַקְּבָרוֹת** שקבורים בו בני המשפחה שלה, שהיה שייך לה, **וּמְשׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה,** שאין זה כבוד המשפחה שתהיה אחוזת קברותיהם ביד אדם אחר שאינו ממשפחתם ויאלצו להקבר באחוזת קבר של אחרים, **אָמוּר רַבָּנָן לִשְׁקוֹל דְּמֵי וְלִיהַדַּר** – שהבעל יקח דמים ממשפחת אשתו, ויחזיר להם את בית הקברות, אף שמעיקר הדין לא היה צריך לעשות כן. **וְכִדְרַבְּנָיָא, הַמּוֹכֵר קִבְרוֹ, וְדֶרֶךְ קִבְרוֹ,** או **מְקוֹם מַעֲמָדוֹ, וּבֵית הֶחְפֵּדוֹ, בָּאִים בְּנֵי מִשְׁפָּחָה** של המוכר, **וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ** בקברו **בְּעַל כָּרְחוֹ** של הקונה ממנו את מקום קברו, **מְשׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה.** ומטעם זה תקנו חכמים גם זאת, שבעל היורש מאשתו בית קברות של משפחתה, יחזיר לבני משפחתה את בית הקברות והם ישלמו לו עליו את שוויו בניכוי דמים. **וּמַאי יְנֵכָּה לָהֶם מִן הַדָּמִים,** הכוונה **לִדְמֵי קֶבֶר אִשְׁתּוֹ,** שהבעל חייב בקבורתה, ואינו יכול לתבוע מבני משפחתה תשלום עבור קברה.

הדרן עלך יש בכור

פרשת תולדות

כה יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם
הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק: כ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה
בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן
אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה: כא וַיֶּעְתַּר
יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר
לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: כב וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים
בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ
לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה: (לוי) כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי
כתיב גיים קרי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ
יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:
כד וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ:
כה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר
וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ
אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק
בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם: (ישראל) כז וַיִּגְדְּלוּ
הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה
וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים: כח וַיֶּאֱהַב יִצְחָק
אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב:
כט וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא
עָיֵף: ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא
מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן
קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם: לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם
אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי: לב וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ
לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה: לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ
לְיַעֲקֹב: לד וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים
וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־
הַבְּכֹרָה: **פ כו** א וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד
הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ
יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה: ב וַיֵּרָא
אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: ג גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה
עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־
הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: ד וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת
הָאֵל וְהִתְבָּרֲכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: ה עֵקֶב
אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי
מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי:

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי עֶיךָ אָנֹכִי (פרשתנו כה, ל)

בְּמַה שֶׁכּוֹתֶבֶת הִיא (מָרַת . . תְּחִיָּה) אֲשֶׁר עֲיֵפָה הִיא בְּיוֹתֵר מֵעֲבוֹדָתָהּ בְּבֵית הַסֵּפֶר וּמֵעֲבוֹדַת הַבַּיִת, תְּקֻוָּתִי חֲזָקָה שֶׁזֶּה רַק בְּתְקוּפַת הַהִתְחָלָה לְאַחַר הַהֶפְסֵק מֶשֶׁךְ זְמַן, אֲבָל צַעַד אֶחָד צַעַד נִכְנָסֶת לְמַסְלוּל וְגַם מִתְרַגֶּלֶת וּמְסֻדֶּרֶת זְמַנָּהּ בְּאוֹפֶן שֶׁמִּתְמַעֶטֶת הָעֲיֵיפוּת הָלוֹךְ וּפוֹחֶתֶת עַד שֶׁתַּעֲבוֹר לְגַמְרֵי, וַהֲרֵי הַסִּיפּוּק נַפְשִׁי שֶׁבְּוַדַּאי כָּרוּךְ בַּעֲבוֹדָתָהּ קְדוֹשָׁה זוֹ יְמַהֵר עוֹד יוֹתֵר בְּהַעֲבָרַת הָעֲיֵפוּת, וּתְמוּרָתָהּ הוֹסָפָה בַּכּוֹחוֹת הַנַּפְשִׁמִיִּים וְהָרוּחָנִיִּים גַּם יַחַד.

(אגרות קודש, חי"ז ע' ריג)

שני ו וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר: ז וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם
לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי
פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת
מַרְאֶה הִוא: ח וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים
וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא
וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: ט וַיִּקְרָא
אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא
וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי
אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ: י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־
זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־
אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם: יא וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ
אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ

מוֹת יוּמָת: יכ וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי עָיִף אָנֹכִי (פרשתנו כה, ל)

... פְּשׁוּט שֶׁבִּיכּוֹלְתָּהּ לְהַמְשִׁיךְ בְּשֵׁטַח הַהוֹרָאָה וּלְהַצְלִיחַ בָּזֶה וְלַעֲלוֹת מִדַּרְגָּא לְדַרְגָּא, אֶלָּא שֶׁמִּקּוֹדָם צָרִיךְ לְבַטֵּל סִיבּוֹת הָאֲמוּרוֹת [הנוגעות למצב רוחה], וּמִמְּאוּחָר אֶל הַקּוֹדֶם:

א) לְהַחֲלִיט לֹא לְהִשָּׁמַע לְפִיתּוּי הַיֵּצֶר הָרַע, ב) לְבַחוֹר מִבֵּין הַכְּתוֹת זוֹ הַקַּלָּה בְּיוֹתֵר מִנְּקוּדַּת הַמִּשְׁמַעַת וְגַם בְּשֵׁטַח גּוֹבַהּ הַלִּימוּדִים, ג) לְהַתְחִיל בְּהוֹרָאָה לְאַחֲרֵי מְנוּחָה כִּפְשׁוּטָהּ שֶׁיִּהְיֶה הַגּוּף לֹא עָיֵף וְלֹא יָגֵעַ.

לֹא בְּכָל אָדָם שָׁוֶה הֶמְשֵׁךְ הַתְּקוּפָה בִּכְדֵי תִּהְיֶה הַמְּנוּחָה כִּדְבָעֵי, וְיֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמַּסְפִּיק שָׁעוֹת אֲחָדוֹת. וְלַאֲחֵרִים דָּרוּשׁ כַּמָּה יָמִים אֲבָל הַצַּד הַשָּׁוֶה בִּשְׁנֵיהֶם גַּם יַחַד שֶׁמּוֹעִילָה בָּזֶה הַהַחְלָטָה לְהַבִּיט עַל הַמַּצָּב כְּמוֹ שֶׁהוּא. זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁאֵין כָּאן כָּל עִנְיָן יוֹצֵא מִן הַכְּלָל, כִּי אִם מַצָּב רָגִיל, אֶלָּא שֶׁאֵירְעוּ כַּמָּה סִיבּוֹת בְּבַת אַחַת, וְלָכֵן הַמְּסוּבָּב בְּאוֹפֶן מוּגְדָּל מֵהָרָגִיל וְכֵיוָן שֶׁהַסִּיבּוֹת נִפְרָדוֹת מֵהֶן וְכָל אַחַת בְּפָנֵי עַצְמָהּ אֵינָהּ קָשָׁה וְאֵינָהּ גְּדוֹלָה, חֲרֵי יֵשׁ לְבַטְּלָן בְּקַל לְפִי עֵרֶךְ.

(אגרות קודש ח"כ ע' קכו-ח)

שלישי יז וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד: יח וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים: יט וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר: כ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד: כא וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם: כב וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר | אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמוֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו: כג וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: כד וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ: כה וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה: כו וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ:

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי עָיִף אָנֹכִי (פרשתנו כה, ל)

בְּמַעֲנֶה עַל מִכְתָּבוֹ... בּוֹ כּוֹתֵב אוֹדוֹת סֵדֶר הַיּוֹם שֶׁלּוֹ, וְאַף כִּי לֹא כָּל הַטְּבָעִים שָׁוִים בְּהַנּוֹגֵעַ לְזְמַנֵּי הַשֵּׁינָה וַאֲרִיכוּתָהּ, צָרִיךְ הָיָה לְשַׁעֵר בְּעַצְמוֹ אִם מַסְפִּיק בַּעֲדוֹ זְמַן שֵׁינָתוֹ. וּבִפְרָט שֶׁמְּמַלֵּאכְתּוֹ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם [בחינוך ילדי ישראל], וְכַיָּדוּעַ פְּסַק רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בִּכְגוֹן דָּא (הלכות ת"ת פרק א' סעיף יב').

(מקדש מלך ח"ג ע' נו)

רביעי כג וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע: כד וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי: כה וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט־שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר: כו וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ: כז וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם: כח וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה | עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶיךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ: כט אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלְּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי עָיִף אָנֹכִי (פרשתנו כה, ל)

בְּמַעֲנֶה עַל מִכְתָּבוֹ... בּוֹ כּוֹתֵב שֶׁלְּאַחַר לִימּוּדוֹ עִם תַּלְמִידָיו מַרְגִּישׁ עֲיֵיפוּת, וּבָטֵחַ יֵשׁ אֶפְשָׁרִיּוּת לְסַדֵּר שֶׁיַּעֲשׂוּ הַפְסָקָה קַלָּה בְּאֶמְצַע הַלִּימּוּדִים אוֹ שֶׁקּוֹדֶם הַלִּימּוּדִים יָנוּחַ כִּדְבָעֵי, וּכְשֶׁעוֹשִׂים אֲחִיזָה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע נִשְׁפַּעַת הַצָּלָחָה גַּם לְמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע.

(אגרות קודש ח"א ע' נב-ג)

חמישי ל וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: לא וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם: לב וַיְהִי | בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדוֹת

הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם: כ וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׂבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שָׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ס כא וַיִּהְיוּ עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי: כב וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה: ס כז א וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו | בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי: ג וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי כתיב צידה קרי צַיִד: ד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִי וְאֹכְלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת: ה וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא: ו וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר: ז הָבִיאָה לִי צַיִד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים וְאֹכְלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי: ח וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתָךְ: ט לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב: י וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבוּר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ: יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק: יב אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה: יג וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי: יד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו: טו וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו הַבְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן: טז וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו: יז וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ: יח וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֻּנִי מִי אַתָּה בְּנִי: יט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרְכַנִי נַפְשֶׁךָ: כ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי: כא וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא: כב וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו: כג וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ: כד וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי: כה וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ: כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וְשָׁקָה־לִּי בְנִי: כז וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרַכוֹ יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי עֲיֵף אָנֹכִי (פרשתנו כה, ל)

וּבַמֶּה שֶׁכּוֹתֵב אוֹדוֹת הָעֲיֵיפוּת וְכוּ׳ – עַיֵּין שׁוּלְחָן עָרוּךְ לְרַבֵּינוּ הַזָּקֵן בַּעַל הַתַּנְיָא (פּוֹסֵק בְּנִסְתָּר דְּתוֹרָה) וְהַשּׁוּלְחָן עָרוּךְ (פּוֹסֵק בְּנִגְלֶה דְּתוֹרָה) בְּסִימָן מ״ו סְעִיף ו׳, בְּכָל יוֹם מִתְחַדֵּשׁ כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם, וְרָאוּ הַגְּאוֹנִים לְתַקֵּן בְּרָכָה עַל הַחֶסֶד הַגָּדוֹל הַזֶּה, וּמְבוֹאָר בְּאַגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק י״א, וַדַּאֲיוּת וְהֶחְלֵטִיּוּת כָּל עִנְיָן שֶׁמְּבָרְכִים עָלָיו, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה כְּשֶׁהַבְּרָכָה הִיא בִּתְמִידִיּוּת, שֶׁאֵין בָּזֶה שׁוּם סָפֵק וּסְפֵק סְפֵקָא בָּעוֹלָם.

(אגרות קודש, חי״ח ע׳ תקלב)

ששי כח וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ: כט יַעַבְדוּךָ עַמִּים כתיב וישתחו קרי וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ: ל וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ: לא וַיַּעַשׂ

גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקָם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבוּר תְּבָרֲכַנִי נַפְשֶׁךָ: לב וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אֶפְתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִּנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו: לג וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה: לד כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי: לה וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ: לו וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה: לז וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְנִי: לח וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ: לט וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמָיִם מֵעָל: מ וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ: מא וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי: מב וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ: מג וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה: מד וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ: מה עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד: מו וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה

מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים:

כח א וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן: ב קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ: ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: ד וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי עֲיֵף אָנֹכִי (פרשתנו כה, ל)

בְּקֶשֶׁר עִם מָה שֶׁכָּתַב בְּמִכְתָּבוֹ, הֲרֵי בֶּטַח לְמוֹתָר לְעוֹרְרוֹ עוֹד הַפַּעַם עַל הַמְצוּוֶה בְּתוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה לִשְׁמוֹר עַל בְּרִיאוּת הַגּוּף . . וְדָבָר פָּשׁוּט כָּזֶה אֵין צָרִיךְ רְאָיוֹת נוֹסָפוֹת, וּבְמֵילָא אוֹפֶן הַלִּימוּד שֶׁלּוֹ אוֹ הַמַּחֲשָׁבָה בְּדִבְרֵי תוֹרָה, בְּוַדַּאי יֵשׁ לְסַדְּרָם בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא יִגְּעוּ בְּמַצַּב בְּרִיאוּתוֹ.

וְלֹא יַטְעֶה אֶת עַצְמוֹ לֵאמֹר כִּי טַעֲנַת הַבְּרִיאוּת הֵם בָּאִים מִצַּד הַיֵּצֶר הָרַע, אַף שֶׁלִּפְעָמִים כֵּן הוּא, אֲבָל בִּכְלַל הַצִּיווּי בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ הֲרֵי זֶה עִיקָּר גָּדוֹל שֶׁיִּהְיֶה הַגּוּף בָּרִיא וְשָׁלֵם.

וּבְמֵילָא כְּשֶׁמַּרְגִּישׁ עֲיֵפוּת בְּלִימוּדוֹ אוֹ כְּשֶׁחוֹזֵר בְּמַחֲשָׁבָה עַל לִימוּדוֹ, הֲרֵי אוֹ שֶׁיַּחְלִיף אֶת הַלִּימוּד לְלִימוּד מִסּוּג אַחֵר אוֹ שֶׁיִּפְסִיק לְשֵׁם מְנוּחָה לְאֵיזֶה זְמַן, שֶׁמִּלְבַד שֶׁזֶּהוּ מִצְוָה וְכַנ״ל, הֲרֵי גַּם בְּעִנְיַן הַתַּלְמוּד תּוֹרָה עַצְמָהּ הֲרֵי זֶה הֲכָנָה כְּדֵי שֶׁאֶפְשָׁר יִהְיֶה הַלִּמּוּד לְאַחַר כָּךְ, וּבְכַמָּה עִנְיָנִים הֻכְשַׁר מִצְוָה כְּמִצְוָה.

(אגרות קודש, ח"ט אגרת ב'עתר)

שביעי ה וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו: ו וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן: ז וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם: ח וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָח�ַת | בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר ז וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם: ח וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־

מָחֲלַת | בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:

נקודות משיחות קודש

כִּי עָלֶיךָ אָנֻכִי (פרשתנו כה, ל)

בְּמַעֲנֶה עַל מִכְתָּבוֹ מִח' חֲנוּכָּה, נֶהֱנֵיתִי לִשְׁמוֹעַ מֵהַקְּבִיעוּת עִתִּים שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּתּוֹרָה, אֲבָל צָרִיךְ לְהוֹסִיף גַּם כֵּן קְבִיעוּת עִתִּים בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, וּזְמַן הַמַּתְאִים לָזֶה הוּא לָכָל הַפָּחוֹת בְּיוֹם ב' וְה' וְשַׁבַּת קֹדֶשׁ, שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר ג' יָמִים בְּלֹא פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וְכָל הַמּוֹסִיף מוֹסִיפִין לוֹ, וּבָטַח יָדוּעַ לוֹ מֵהַכָּתוּב בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת אֲשֶׁר שׁוֹחֵט וּבוֹדֵק צָרִיךְ לִהְיוֹת יָרֵא שָׁמַיִם בְּיוֹתֵר (ועייג"כ שו"ת צ"צ חיו"ד סי"ב).

טוֹב מְאֹד שֶׁנִּשְׁמַר הוּא מֵעֲיֵיפוּת כְּשֶׁצָּרִיךְ לָלֶכֶת לְמִלַּאכְתּוֹ, מְלֶאכֶת הַזְּבִיחָה, וְיִהְיֶה רָצוֹן שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל כַּשּׁוּרָה וְיוּכַל לְבַשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת מֵעִנְיָנָיו בְּכָלָל, וְשֶׁנִּפְקְדוּ בְּזַרְעָא חַיָּיא וְקַיָּמָא בִּפְרָט.

(אגרות קודש, ח"ד אגרת תתסא)

סמ"ק פסוקים, ע"ו סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א מַשָּׂא נְבוּאָה דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׂלָח בְּיַד הַנָּבִיא מַלְאָכִי שֶׁהָיָה חוֹתֵם הַנְּבִיאִים, אַחַר חַגַּי וּזְכַרְיָה שֶׁנִּבְּאוּ בְּבֵית שֵׁנִי: **ב** אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם וְאִם תֹּאמְרוּ בַּמָּה אֲהַבְתָּנוּ וְהִשִּׁיב לָכֶם הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אֲחִים הָיוּ בְּנֵי יִצְחָק אוֹהֲבִי נְאֻם־יְהוָה וְאוֹהֵב אֶת־יַעֲקֹב וּבְחַרְתִּי בְיַעֲקֹב וּבְזֹרַעוֹ אַחֲרָיו אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם מַכְעִיסִים אוֹתִי, וְנָתַתִּי לְזֶרַע יַעֲקֹב, הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק: **ג** וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי לְדָחְפוֹ אֶל אֶרֶץ שֵׂעִיר מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו, וּמִנְּקֵנוֹ שֶׁבָּעוֹלָם, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, לַבְּכוֹר הוּא בּוֹרֵר לוֹ מָנָה יָפָה. וָאָשִׂים אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה אֵינָן דּוֹמִין לְהָרֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר מְעוֹן תַּנִּים: **ד** כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם שֻׁדַּד וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה כִּי רַק רְשָׁעָה הוּא מֵצַד הַמַּבָּע שֶׁיַּעֲלֶה מַזָּלָנוּ מִשְׁפָּלוּתוֹ, מֵשִׂיב לָהֶם הַנָּבִיא כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס אִם יִבְנוּ אֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם יִקְרְאוּ כָּל הָעוֹלָם לְאַרְצָם גְּבוּל רִשְׁעָה כִּי בְּרִשְׁעַת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא חֲרֵבָה לְעוֹלָם, וְיוֹסִיפוּ וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם הוּא אֱדוֹם: **ה** וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה בְּחֻרְבָּנָהּ וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל בְּזֹאת הַנְּאוּלָּה הָעֲתִידָה תִּתְנוּ שֶׁבַח וּגְדוּלָּה שֶׁאַתֶּם בִּגְבוּלְכֶם יוֹשְׁבִים וּגְבוּלְכֶם חָרֵב: **ו** בֵּן יְכַבֵּד יֵשׁ עָלָיו לְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאַתֶּם קְרוּיִין בָּנִים וַעֲבָדִים, וְעַתָּה וְאִם־אָב אֲנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אֲנִי אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר ׀ יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם אַתֶּם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי הַבְּזוּי אֶת שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם יָדַעְתִּי שֶׁתֹּאמְרוּ לִי בַּמָּה בָזִינוּ אֶת־שְׁמֶךָ: **ז** מַגִּישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם וְאִם תֹּאמְרוּ בַּמָּה גְּאַלְנוּךָ אֶת לֶחֶם מְזֻבְּחָךְ, אֲנִי מֵשִׂיב לָכֶם כִּי בְּזֹאת גְּאַלְתֶּם אוֹתִי בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה הוּא הַמְזֻבֶּחַ שֶׁמְּסֻדָּרִים עָלָיו הַקָּרְבָּן לְגָבוֹהַּ **נִבְזֶה הוּא** כִּי נוֹרָק עָלָיו הַדָּם וְנִקְטָר עָלָיו הַחֵלֶב שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה בָּהֶם: **ח** וְכִי־תַגִּישׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע בְּעֵינֵיכֶם, הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ לְמוֹשֵׁל שֹׁלֵט הַיִּרְצְךָ בְּאוֹתָהּ הַמִּנְחָה וְיֵאָהַבְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ לַעֲשׂוֹת בַּקָּשָׁתְךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: **ט** וְעַתָּה חַלּוּ־נָא הַתְעִירוּ בַּעֲדֵנוּ פְּנֵי־אֵל וְיָחְנֵנוּ אוּלַי יְחוֹנֵן אוֹתָנוּ בַּעֲבוּר תְּפִלָּתְכֶם, כִּי מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת הָרָעָה, הֲלֹא הַמְּאֵרָה הַמִּשְׁתַּלַּחַת בָּאָה הִיא בַּעֲבוּרְכֶם

שי למורא

א) מַשָּׂא, נְבוּאָה. מַלְאָכִי, הוּא שְׁמוֹ שֶׁל הַנָּבִיא. וְאָמְרוּ רז"ל שֶׁ"מַלְאָכִי" הוּא עֶזְרָא הַסּוֹפֵר. **ג)** לְתַנּוֹת מִדְבָּר, מָעוֹן לְתַנִּים וְתַנּוֹת הַחַיִּים בַּמִּדְבָּר. **ד)** רָשַׁשְׁנוּ, נִתְּצוּנוּ רְשָׁעִים וְדַלִּים, עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁהִגְלָה גַּם אוֹתָם מֵאַרְצָם. וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה, וְעַכְשָׁיו שֶׁהֶעֱשַׁרְנוּ נָשׁוּב וְנִבְנֶה אֶת הֶחֳרָבוֹת. **ו)** בֵּן יְכַבֵּד אָב, יֵשׁ עָלָיו לְכַבֵּד אָב. וְכֵן עֶבֶד אֲדוֹנָיו. וְאַתֶּם קְרוּיִים בָּנִים וַעֲבָדִים. וְאִם אָב אֲנִי לָכֶם, אַיֵּה כְּבוֹדִי. **ז)** לֶחֶם מְגֹאָל, קָרְבָּן מִתְעָב. בַּמָּה גְּאַלְנוּךָ, בַּמֶּה תִּעַבְנוּ אֶת קָרְבָּנְךָ. שֻׁלְחַן ה', הַמִּזְבֵּחַ. נִבְזֶה הוּא, כִּי זוֹרְקִים עָלָיו דָּם, וּמַקְטִירִים עָלָיו הַחֵלֶב, וְנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה בָּהֶם. וְאִינָם שָׁמִים לִבָּם לְמָה צִוָּה ה' לְהַקְרִיב דָּם וַחֲלָבִים. **ח)** אֵין רָע, אֵין הַדָּבָר הַזֶּה רָע בְּעֵינֵיכֶם. לְפֶחָתֶךָ, הַפָּחָה, הַשָּׂר וְהַשַּׁלִּיט שֶׁלְּךָ. הֲיִרְצְךָ, לְאֶהֱבֹ אוֹתְךָ בְּלִבּוֹ. הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ, לַעֲשׂוֹת בַּקָּשָׁתְךָ. **ט)** חַלּוּ נָא וגו', אַתֶּם הַכֹּהֲנִים, הָעוֹשִׂים כָּכָה, אֵיךְ יַעֲלֶה בְּלִבְּכֶם לְהִיוֹת שְׁלוּחֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת, חֲרִי מִיֶּדְכֶם הָיְתָה הָרָעָה הַזֹּאת. הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים, לִשְׁמֹעַ תְּפִלָּתְכֶם וְלָחֹן

הפטרה לפרשת תולדות לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלאכי פרק א־ב

א א מַשָּׂא דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי: ב אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב: ג וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי וָאָשִׂים אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר: ד כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם: ה וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל: ו בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אֲנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אֲנִי אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר ׀ יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה בָזִינוּ אֶת־שְׁמֶךָ: ז מַגִּישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה גְּאַלְנוּךָ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה נִבְזֶה הוּא: ח וְכִי־תַגִּישׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ט וְעַתָּה חַלּוּ־נָא פְּנֵי־אֵל וְיָחְנֵנוּ מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת

שי למורא

אֶת שׁוֹלְחֵיכֶם. י) מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם, הַלְוַאי וְיָקוּם אִישׁ טוֹב בָּכֶם, שֶׁיִּסְגֹּר דַּלְתֵי מִקְדָּשִׁי, וְלֹא יוּבָא שָׁם קָרְבָּן מֹתְעָב בָּזֶה. וְלֹא תָּאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם, וְלֹא תַּבְעִירוּ אֵשׁ עַל מִזְבְּחִי חִנָּם, שֶׁאֵינִי מִתְרַצֶּה בוֹ. **יא)** גָּדוֹל שְׁמִי בַגּוֹיִם, כִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁעוֹבְדִים לְצָבָא הַשָּׁמַיִם, מוֹדִים כִּי שֵׁאֲנִי הַסִּבָּה הָרִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁעוֹבְדִים אוֹתָם לְפִי דַּעְתָּם וְטָעוּתָם שֶׁיִּהְיוּ אֶמְצָעִים בֵּינִי וּבֵינָם. וּבְכָל מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי, אִם הָיִיתִי מְצַוֶּה אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם, הָיוּ מַקְטִירִים וּמַגִּישִׁים לִשְׁמִי מִנְחָה טְהוֹרָה. **יב)** וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ, וְנִיב שְׂפָתָיו שֶׁל הַכֹּהֵן הוּא "נִבְזֶה אָכְלוֹ". כְּלוֹמַר, לֶחֶם הַמְּזֻבָּח וְאָכְלוֹ, שֶׁהוּא הַחֵלֶב וְהַדָּם, מְגֹאָל וְנִבְזֶה הוּא. **יג)** מַתְלָאָה, בְּהֵמָה כְּחוּשָׁה. וְהֹפַחְתֶּם אוֹתוֹ, וְתַעֲשׂוּ מַפֵּחַ נֶפֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ. **יד)** נוֹכֵל, מִתְנַכֵּל בְּמַרְמָה, לוֹמַר שֶׁאֵין בְּיָדוֹ יוֹתֵר מֻכְחָר. זָכָר, אַיִל תָּמִים וְהָגוּן לְקָרְבַּן עוֹלָה. מָשְׁחָת, בַּעַל מוּם.

ב) לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי, שֶׁלֹּא לְקַבֵּל קָרְבָּן בַּעַל מוּם. הַמְּאֵרָה, מִלְּשׁוֹן אֲרִירָה. וְאָרוֹתִי אֶת בִּרְכוֹתֵיכֶם, וְקִלַּלְתִּי אֶת מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ לָכֶם, הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר. וְגַם אֲרוֹתִיהָ, וְגַם הַקְּלָלָה הַנִּמְצֵאת עַכְשָׁיו, אֵינֶנָּה בְּמִקְרֶה, אֶלָּא אֲנִי אֲרוֹתִיהָ. **ג)** גּוֹעֵר לָכֶם אֶת הַזֶּרַע, שֶׁלֹּא תִּצְמַח. וְזָרִיתִי פֶּרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם, אֶפְזַר אֶת הַחֵלֶב שֶׁל הַבְּהֵמוֹת עַל פְּנֵיכֶם. כְּלוֹמַר, לֹא תִּקְבְּלוּ שָׂכָר עַל הַבִּיאָכֶם קָרְבָּנוֹת בָּאֵלּוּ, וְעוֹד יִהְיוּ לָכֶם לְרָעָה וּלְבוּשֶׁת.

עטרת מרים

הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים וְכִי מַחֲמַתְכֶם יִשָּׂא לָנוּ פָּנִים, הֲלֹא אֵין קַפְּנוּר נַעֲשֶׂה סַנְגּוֹר אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: **י** מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם הַלְוַאי וְיָקוּם אִישׁ טוֹב בָּכֶם שֶׁיִּסְגֹּר דַּלְתֵי מִקְדָּשִׁי לְבַלְתִּי הָבִיא שָׁם קָרְבָּן מִתּוֹעֲבָה הַזֹּאת. וְלֹא־תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם בְּאֹשֶׁם שֶׁאֵינִי מִתְרַצֶּה בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי אֵין־לִי חֵפֶץ בְּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם: **יא** כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל־מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: **יב** וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל הוּא וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ: **יג** וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְלָאָה בֶּכֶשׁ כָּחוּשׁ וְרֵיחַ וְהֹפַחְתֶּם אוֹתוֹ וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ עַל הַקֻּרְקַע דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גַּם אֶתֶם מְבִיאִים לְפָנַי קָרְבָּן גָּזוֹל וְאֶת־הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלָה וַהֲבֵאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה: **יד** וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֵדֶר וְזֹבֵחַ מָשְׁחַת לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַּגּוֹיִם:

ב **א** וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים: **ב** אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אֲרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב: **ג** הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע

בְּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם בְּרָצוֹן, וּכְאוֹמֵר: וְלָמָּה אִם־כֵּן תַּבְעִירוּ אֵשׁ עַל מִזְבְּחִי בְּחִנָּם: **יא** וְלָמָּה אַתֶּם מְחַלְּלִים שְׁמִי, וַהֲלֹא כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדָה וּבְכָל־מָקוֹם שֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִים לְפָנַי וְאַף בְּגוֹלָה מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה הוּא לִי כִּי־עַל יֶדְכֶם גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲבָל: **יב** וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם בַּפֶּה שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים שֻׁלְחַן אֲדֹנָי הוּא וְהוּא הַמִּזְבֵּחַ מְגֹאָל הוּא וְנִיבוֹ אִמְרֵי הַמִּזְבֵּחַ הַשָּׁגוּר בְּפִיכֶם לְדַבֵּר בּוֹ הוּא לוֹמַר נִבְזֶה אָכְלוֹ: **יג** וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְלָאָה בֶּכֶשׁ כָּחוּשׁ וְרֵיחַ וְהֹפַחְתֶּם אוֹתוֹ וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ עַל הַקֻּרְקַע דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גַּם אַתֶּם מְבִיאִים לְפָנַי קָרְבָּן גָּזוֹל וְאֶת־הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלָה וַהֲבֵאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה מִאֵלֶּה תָּבִיאוּ אֶת־הַמִּנְחָה כִּתְשׁוּרָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ וְכִי אֶקַּבְּלֶהּ בְּרָצוֹן מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה: **יד** וְאָרוּר נוֹכֵל הַמַּעֲרִים לוֹמַר שֶׁאֵין בְּיָדוֹ יוֹתֵר מִזֶּכֶר לְהַקְרָבָה מִמֶּה שֶׁהֵבִיא וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר מוּבְחָר וְטוֹב הָרָאוּי לְעוֹלָה וְנֵדֶר וְהוּא מְנַדֵּר וְזוֹבֵחַ לָהּ וְזוֹבֵחַ מָשְׁחַת שֶׁה נִשְׁחָת וְכָחוּשׁ לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמוֹרָאִי אִם־כֵּן לְהַקְרִיב לְפָנַי מִן הַמּוּבְחָר וּשְׁמִי נוֹרָא בַּגּוֹיִם הַיְרֵאִים מִלְּפָנַי: **א** וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַכֹּהֲנִים אֲנִי מְצַוֶּה הַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁלֹּא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה

עַל מִזְבְּחִי: **ב** אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי לְבַל לְחַלְּלוֹ בְּקָרְבָּן שֶׁאֵין רָאוּי לִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם בַּכֹּהֲנִים וּבָעָם אֶת־הַמְּאֵרָה מֻחְסוֹר וְהֶפְסֵד וְאָרוֹתִי אֶהְפֹּךְ לִקְלָלָה אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם אֶת הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרַכְתִּי אֶתְכֶם אַחַר בִּנְיַן הַבַּיִת וְגַם הַמְּאֵרָה הַמְשֻׁמֶּשֶׁת עַתָּה אֵינֶנָּה בְּמִקְרֶה, כִּי אֲנִי אֲרוֹתִיהָ מִלְּשׁוֹן אֲרִירָה וּקְלָלָה כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב לְהִזָּהֵר בִּכְבוֹדִי: **ג** הִנְנִי גֹּעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע אֶגְעַר בְּזֶרַע שֶׁלֹּא יִצְמַח וְזָרִיתִי

עטרת מרים

אַפּוֹר פָּרָשׁ וְכֹל עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְכֹל מַהֲבַהֲמוֹת שֶׁאִתָּם מַקְרִיבִים לְפָנַי וְנָשָׂא הָעֹון הַזֶּה שֶׁבְּיֶדְכֶם יְשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו אֶל הַבְּזָיון הַזֶּה: ד וְיָדְעְתֶּם כַּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמִּצְוָה הַזֹּאת נוֹהֲרִים בְּכְבוֹדִי לְפִי שֶׁאֲרָצָה שֶׁתִּתְקַיְמוּ בִּבְרִיתִי אֶת עִם שֶׁבֶט־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

ה בְּרִיתִי ׀ הָיְתָה אִתּוֹ הוֹסִיפָה לוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ אֶת אֵלָּה בַּעֲבוּר הַמּוֹרָא שֶׁהָיָה בִּלְבָד וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נֶחַת הוּא הָיָה מִתְיָרֵא וְנִרְעָד: ו אַהֲרֹן וְאֶלְעָזָר וּפִינְחָס הַכֹּהֲנִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בַּלֵּב, וְהוּ וַעֲוֹלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם עִם יִשְׂרָאֵל וּבְמִישׁוֹר לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַי הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים כָּל שֶׁבֶט לֵוִי הֵשִׁיב מֵעָוֹן בְּמַעֲשֶׂה הָעֵגֶל (שמות ל"ב): ז כָּל זֶה רָאוּי לְכָל כֹּהֵן כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְהָרָאוּי הוּא שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁר, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּלְלֵוִי אָמַר וגו' יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב (דברים לג):

שי למורא

וְזֹרֵיתִי פֶּרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו: ד וְיָדַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ה בְּרִיתִי ׀ הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נֶחַת הוּא: ו תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בְשִׂפְתָיו בְּשָׁלֹום וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן: ז כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא:

פָּרֶשׁ חַגֵּיכֶם, וְכֹל הַבְּהֵמוֹת מְבִיאִים בְּחַגֵּיכֶם. וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו, הָעֹון הַזֶּה שֶׁבְּיֶדְכֶם יִשָּׂא אֶתְכֶם אֶל הַבְּזָיון הַזֶּה. ד) וְיָדַעְתֶּם, וּדְעוּ לָכֶם. אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת, לִהְיוֹת נוֹהֲרִים בִּכְבוֹדִי. לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת לֵוִי, שֶׁתִּשְׁמְרוּ אֶת הַבְּרִית שֶׁכָּרַתִּי לְאַהֲרֹן וּפִינְחָס שֶׁהָיוּ מִשֵּׁבֶט לֵוִי. ה) בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ, הַבְּרִית שֶׁכָּרַתִּי עִם שֵׁבֶט לֵוִי. הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר לְפִינְחָס "הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם" (במדבר כה,יב). "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו" חֲרִי שֶׁיִּהְא יָרֵעוֹ בַּחַיִּים. וָאֶתְּנֵם לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי, אֶת אֵלֶּה נָתַתִּי לוֹ בַּעֲבוּר הַמּוֹרָא שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ, וְהָיָה יָרֵא מִפָּנַי. נֶחַת הוּא, הוּא מִתְיָרֵא. נֶחַת, מִלְּשׁוֹן "וַיְהִי חִתַּת" (בראשית לה,ה). ו) תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ, שֶׁבֶּט לֵוִי הָיָה מְלַמֵּד אֶת הָעָם תּוֹרָה, וְלֹא נָטָה מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת. בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי, בַּעֲבוּר מִצְוֹתַי הָיָה רוֹדֵף לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין הַבְּרִיוֹת, וּלְהַדְרִיכָם בְּדֶרֶךְ הַיְשָׁרָה. ז) כִּי מַלְאַךְ ה' וגו', כִּי הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל הקב"ה לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וּלְלֵוִי אָמַר... יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל" (דברים לג,ח-י).

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלְיָהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד

אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה: יא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: יב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ: (לוי) יג וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ: יד וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ: טו וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֶזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: טז וַיִּקַץ

יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי: יז וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: (ישראל) יח וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: יט וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה: כ וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ: כא וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: כב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:

המשך ביאור למס' בכורות ליום שלישי עמ' א

1 שאינם נרקבים, יוֹלִיךְ אותם לְיָם הַמֶּלַח, שאין ספינות עוברות
2 בו, והמשליך חפץ לשם אין חשש שיגיע לידי אדם. וְאֵיזֶהוּ
3 עֵיקּוּר שאמרו שאם הקדיש בהמה תיעקר, מכניסה למקום שאין
4 בו אוכל, וְנוֹעֵל דֶּלֶת בְּפָנֶיהָ, וְהִיא מֵתָה מֵאֵילֶיהָ ברעב. ומבואר
5 בזה שחכמים תקנו תקנות משום שחששו לתקלה.
6 מקשה הגמרא: אִי הָכִי, שחששו לתקלה, בְּכוֹר נַמִּי לֹא לִיקְדֵּשׁ
7 – שיתקנו גם על בכור, שבזמן הזה לא תחול בו קדושה שמא
8 יבואו בו לידי תקלה. מתרצת הגמרא: וכי בְּכוֹר בְּדִידֵן תַּלְיָא
9 מִילְּתָא – וכי קדושת הבכור תלויה בנו, הלא בָּרֶחֶם קָדוֹשׁ – אף
10 אם לא הפרישוהו הוא קדוש מעת יציאתו מרחם אמו, ולא תקנו
11 חכמים אלא שלא יחיל אדם קדושה שיכולים לבא בה לידי
12 מכשול, אך קדושה החלה מאליה לא הפקיעוה חכמים מפני
13 חשש תקלה.
14 הגמרא שבה ומבארת את הקושיא: הָכִי קָאָמַר – כך אמר
15 המקשה, כיון שגזרו חכמים שלא יפרישו מעשר בהמה בזמן
16 הזה, משום שחששו שמא יבואו בו לידי תקלה, אם כן שיתקנו
17 גם על מי שבהמתו עומדת ללדת בכור בזמן הזה, דִּלְיקְנְיֵנְהוּ
18 לְאוּדְנַיְיהוּ – שיקנה את אוזני אימו לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כדי דְּלָא
19 לִיקְדַּשׁ מַעִיקָּרָא – שלא תחול על הולד קדושת בכורה כשיצא
20 מרחם אמו, שכן בהמה שיש בה שותפות גוי פטורה מבכורה.

לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:02	6:07	8:07	8:09	8:41	8:44	9:37	9:39	11:55	11:55	16:47	16:43	17:14	17:10	16:24	17:21
חיפה (ח)	6:04	6:09	8:06	8:09	8:42	8:45	9:37	9:39	11:54	11:54	16:46	16:42	17:11	17:07	16:10	17:18
ירושלים (ח)	6:01	6:06	8:05	8:08	8:40	8:43	9:35	9:38	11:53	11:54	16:49	16:45	17:11	17:08	16:05	17:18
תל אביב (ח)	6:03	6:09	8:07	8:10	8:42	8:45	9:37	9:40	11:55	11:55	16:46	16:42	17:13	17:09	16:20	17:20
אוסטריה, וינה (ח)	6:51	7:00	8:27	8:31	9:12	9:17	10:02	10:06	12:08	12:09	16:25	16:18	17:01	16:54	16:01	17:07
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:06	6:01	8:51	8:48	9:33	9:31	10:45	10:44	13:39	13:40	20:03	20:10	20:33	20:40	19:49	20:52
אוקראינה, אודסה (ח)	6:49	6:57	8:29	8:33	9:13	9:17	10:03	10:07	12:11	12:12	16:33	16:25	17:07	17:00	16:08	17:13
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:36	6:46	8:12	8:17	8:58	9:03	9:48	9:51	11:54	11:54	16:10	16:02	16:46	16:38	15:45	16:52
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:07	7:17	8:38	8:43	9:26	9:31	10:15	10:19	12:19	12:20	16:30	16:22	17:08	17:00	16:05	17:14
אוקראינה, קייב (ח)	7:00	7:10	8:31	8:36	9:19	9:24	10:08	10:11	12:12	12:12	16:22	16:14	17:00	16:52	15:57	17:06
איחוד אמיריות, אבו דאבי (ח)	6:33	6:37	8:45	8:47	9:18	9:20	10:15	10:17	12:36	12:37	17:39	17:36	18:04	18:02	17:17	18:12
איטליה, מילאנו (ח)	7:12	7:21	8:55	8:59	9:37	9:42	10:29	10:32	12:37	12:38	17:03	16:56	17:35	17:28	16:37	17:41
אקוואדור, קיטו (ח)	5:54	5:55	8:24	8:25	8:54	8:55	9:57	9:57	12:28	12:29	18:02	18:02	18:25	18:26	17:44	18:35
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:46	5:41	8:30	8:27	9:10	9:08	10:20	10:19	13:12	13:13	19:31	19:37	19:59	20:05	19:17	20:17
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:24	6:18	9:09	9:05	9:55	9:52	11:07	11:06	14:04	14:06	20:35	20:42	21:08	21:16	20:23	21:29
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:42	6:49	8:36	8:39	9:14	9:18	10:07	10:10	12:20	12:21	16:58	16:52	17:28	17:23	16:35	17:35
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:34	6:41	8:25	8:29	9:05	9:09	9:58	10:00	12:09	12:10	16:44	16:39	17:15	17:10	16:21	17:22
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:35	6:42	8:26	8:29	9:05	9:09	9:58	10:01	12:10	12:11	16:45	16:39	17:15	17:10	16:22	17:22
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:14	7:22	9:02	9:06	9:43	9:47	10:35	10:38	12:46	12:47	17:17	17:11	17:49	17:43	16:54	17:55
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:41	6:45	8:47	8:49	9:21	9:24	10:17	10:19	12:35	12:36	17:30	17:27	17:56	17:53	17:08	18:03
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:18	6:23	8:19	8:22	8:55	8:58	9:50	9:52	12:06	12:06	16:53	16:49	17:21	17:17	16:32	17:28
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:34	6:38	8:44	8:47	9:17	9:20	10:14	10:16	12:35	12:35	17:35	17:32	18:01	17:58	17:15	18:08
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:32	6:39	8:22	8:25	9:01	9:05	9:54	9:57	12:05	12:06	16:39	16:33	17:10	17:05	16:16	17:17
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ח)	6:40	6:47	8:29	8:33	9:09	9:13	10:02	10:05	12:13	12:13	16:45	16:39	17:16	17:11	16:22	17:23
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	6:58	7:05	8:49	8:53	9:29	9:33	10:22	10:24	12:34	12:34	17:09	17:03	17:39	17:34	16:46	17:46
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:32	6:39	8:21	8:24	9:01	9:05	9:53	9:56	12:04	12:05	16:36	16:30	17:08	17:02	16:13	17:14
בוליביה, לה-פס (ח)	5:52	5:51	8:31	8:30	9:02	9:02	10:08	10:08	12:48	12:49	18:40	18:43	19:05	19:08	18:25	19:18
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:47	7:58	9:16	9:21	10:04	10:10	10:53	10:57	12:56	12:57	17:04	16:55	17:42	17:34	16:39	17:49
בלגיה, בריסל (ח)	7:46	7:56	9:16	9:21	10:04	10:10	10:53	10:57	12:56	12:57	17:06	16:57	17:43	17:35	16:40	17:50
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:17	5:14	7:58	7:56	8:32	8:31	9:39	9:39	12:23	12:24	18:29	18:33	18:50	18:54	18:10	19:05
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:06	5:03	7:47	7:45	8:20	8:19	9:28	9:27	12:11	12:12	18:11	18:15	18:37	18:41	17:57	18:51
בריטניה, לונדון (ח)	7:06	7:17	8:34	8:39	9:23	9:29	10:11	10:15	12:14	12:15	16:23	16:14	17:00	16:52	15:59	17:06
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:21	7:33	8:43	8:48	9:35	9:41	10:22	10:26	12:23	12:23	16:23	16:13	17:04	16:55	16:00	17:10
גרמניה, ברלין (ח)	7:15	7:26	8:40	8:45	9:31	9:36	10:18	10:23	12:20	12:21	16:26	16:16	17:04	16:55	15:58	17:10
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:27	7:37	8:58	9:03	9:46	9:51	10:35	10:39	12:39	12:40	16:51	16:42	17:28	17:20	16:26	17:34
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:13	5:10	7:55	7:53	8:30	8:29	9:39	9:38	12:24	12:25	18:35	18:40	18:55	19:00	18:15	19:11
הודו, מומבאי (ח)	6:42	6:45	8:59	9:01	9:30	9:32	10:29	10:30	12:52	12:53	18:02	18:00	18:26	18:25	17:43	18:34
הודו, פונה (ח)	6:37	6:40	8:55	8:56	9:26	9:28	10:25	10:26	12:48	12:49	17:59	17:57	18:23	18:22	17:39	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	6:38	6:47	8:16	8:20	9:00	9:05	9:51	9:54	11:57	11:58	16:16	16:09	16:51	16:44	15:52	16:58
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:39	6:46	8:30	8:33	9:10	9:13	10:02	10:05	12:14	12:15	16:48	16:43	17:19	17:14	16:26	17:26

לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
יוון, אתונה (ח)	6:58	7:04	8:54	8:57	9:31	9:35	10:25	10:28	12:39	12:40	17:19	17:14	17:49	17:44	16:57	17:56
מולדובה, קישינב (ח)	6:57	7:06	8:37	8:41	9:21	9:26	10:11	10:15	12:18	12:19	16:39	16:31	17:13	17:06	16:14	17:20
טקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:40	6:43	8:56	8:58	9:28	9:30	10:26	10:28	12:50	12:50	17:59	17:57	18:23	18:22	17:39	18:31
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:50	4:44	7:36	7:32	8:30	8:28	9:46	9:45	12:51	12:53	19:39	19:47	20:16	20:25	19:28	20:41
נפאל, קטמנדו (ח)	6:19	6:24	8:28	8:30	9:01	9:04	9:58	10:00	12:17	12:18	17:15	17:12	17:41	17:38	16:55	17:49
סין, בייג'ין (ח)	6:51	6:58	8:43	8:47	9:22	9:26	10:15	10:18	12:28	12:29	17:05	16:59	17:35	17:30	16:40	17:42
סינגפור, סינגפור (ח)	6:46	6:47	9:16	9:16	9:45	9:46	10:48	10:48	13:18	13:19	18:50	18:51	19:13	19:14	18:33	19:23
פולין, ורשא (ח)	6:44	6:55	8:10	8:15	9:00	9:05	9:48	9:52	11:50	11:50	15:55	15:45	16:34	16:25	15:29	16:40
פרו, לימה (ח)	5:34	5:33	8:10	8:10	8:41	8:41	9:46	9:46	12:23	12:24	18:10	18:13	18:34	18:37	17:54	18:46
צרפת, ליאון (ח)	7:30	7:39	9:12	9:16	9:55	10:00	10:46	10:50	12:54	12:55	17:18	17:11	17:51	17:45	16:54	17:58
צרפת, פריז (ח)	7:49	7:58	9:23	9:28	10:09	10:14	10:59	11:03	13:04	13:05	17:21	17:13	17:56	17:48	16:55	18:02
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:42	5:44	8:10	8:10	8:39	8:40	9:41	9:42	12:10	12:11	17:38	17:38	18:01	18:01	17:20	18:10
קנדה, טורונטו (ח)	7:03	7:10	8:48	8:52	9:30	9:34	10:22	10:25	12:31	12:32	17:02	16:56	17:32	17:26	16:36	17:39
קנדה, מונטריאול (ח)	6:44	6:52	8:26	8:30	9:09	9:13	10:00	10:03	12:08	12:09	16:33	16:26	17:05	16:59	16:08	17:12
קפריסין, לרנקה (ח)	6:13	6:19	8:13	8:16	8:49	8:52	9:44	9:46	11:59	12:00	16:45	16:41	17:13	17:09	16:23	17:20
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:13	8:25	9:31	9:36	10:24	10:31	11:11	11:15	13:10	13:11	17:06	16:55	17:48	17:38	16:39	17:54
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:50	8:03	9:05	9:10	10:00	10:06	10:45	10:50	12:43	12:44	16:39	16:28	17:19	17:09	16:08	17:26
רוסיה, פטרבורג (ח)	8:38	8:53	9:35	9:42	10:38	10:46	11:21	11:26	13:12	13:13	16:46	16:32	17:35	17:23	16:14	17:42
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:14	7:23	8:53	8:57	9:38	9:42	10:28	10:31	12:35	12:36	16:55	16:47	17:29	17:23	16:30	17:36
שוויץ, ציריך (ח)	7:20	7:29	8:58	9:02	9:42	9:47	10:33	10:36	12:40	12:40	17:03	16:56	17:34	17:27	16:35	17:40
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:15	6:17	8:36	8:37	9:06	9:08	10:06	10:07	12:32	12:33	17:49	17:48	18:12	18:12	17:30	18:21

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמָחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי וזוגתו **רינת** שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377